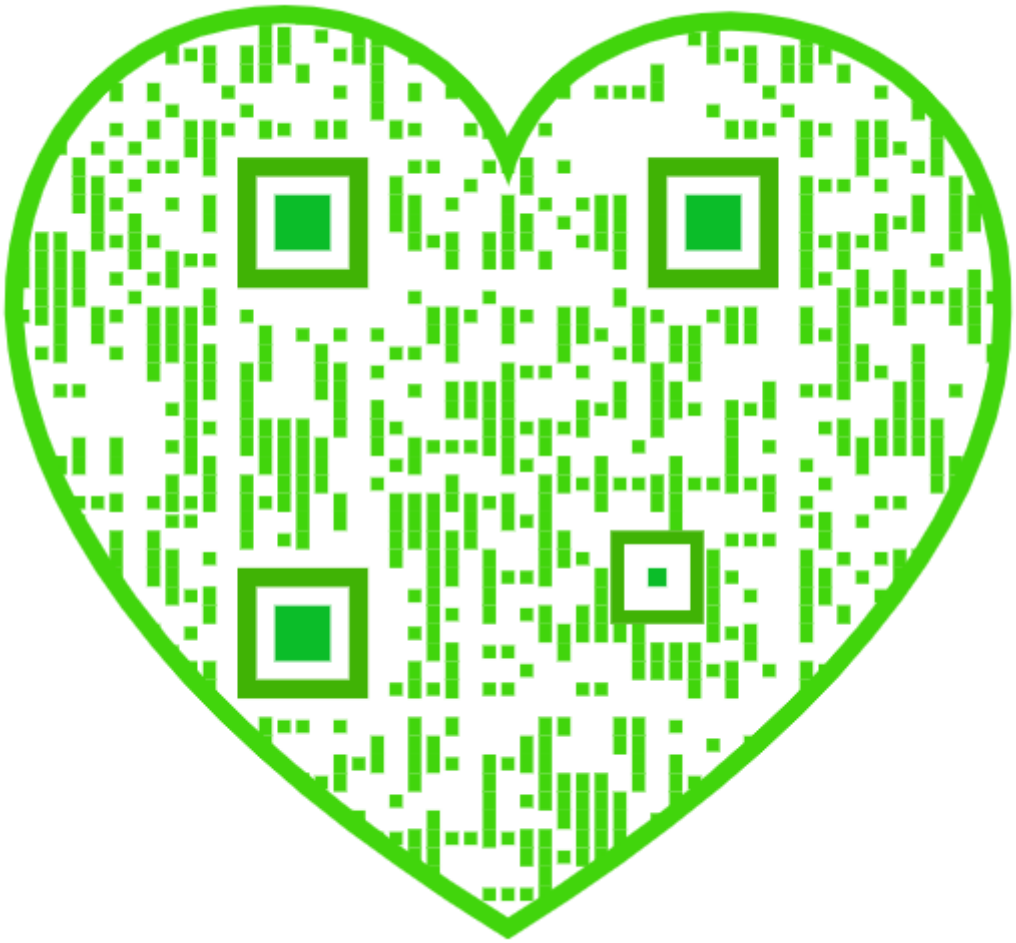
De Vlaamsche School. Jaargang 5

bron
De Vlaamsche School. Jaargang 5. J.-E. Buschmann, Antwerpen 1859

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_vla010185901_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

Aen onze lezers.

Met het jaer 1859, treedt het tydschrift *de Vlaemsche School*, in het vyfde jaer van zyn bestaen. Sedert dezes stichting, worstelt de Redaktie tegen de tallooze moeijelykheden die met de uitgave van een versierd kunstblad in Vlaemsch-België zyn verbonden; en sedert dien, heeft zy hare taek voortgezet, met de volle overtuiging der belangen welke zy op zich had genomen te verdedigen.

Geene opofferingen schenen haer te zwaer om het schoone doel te bereiken dat zy zich had voorgesteld; doch meer dan eens werden hare poogingen verydeld; de stoffelyke middelen bleven gedurig ontbreken; slechts by uitzondering kon zy de plaetsneê mededeelen van eenige werken dier oude meesters, welke, ten eeuwigen dage, de gidsen onzer nationale Kunstschool zullen zyn.

Het jaer 1859 evenwel begint met een goed vooruitzicht; vier jaren arbeids hebben de Redaktie datgene doen kennen wat aen het tydschrift ontbreekt om het zyner zending ten volle weerdig te maken. Nieuwe wyzen van plaetsnyden zullen ons in staet stellen niet alleen de gravuer der werken van onze voornaemste hedendaegsche kunstenaren mede te deelen, maer de ladder van het verleden opklimmende, zullen wy insgelyks poogen die voortbrengselen onzer vroegere meesters terug te geven, welke thans nog den roem en de grootheid onzer natie uitmaken.

Dit voor wat de uitvoeringsmiddelen betreft; wat den inhoud zelven van het tydschrift aengaet, hy zal zoo aengenaem als nuttig wezen. Novellen en gedichten zullen de stukken blyven afwisselen welke aen kunsten, letteren en wetenschappen zyn toegewyd; terwyl wy immer een ruim gedeelte zullen bewaren voor de geschiedenis onzer Nationale School, wier verleden door de

werken van zoo vele vreemde schryvers ontkennelyk is geworden. Hierdoor denken wy niet alleen aen het Vaderland verscheidene zyner thans miskende zonen terug te schenken, maer tevens den laster te vernietigen die op den naem van zoo vele onzer groote mannen drukt.

Geen vak der schoone kunsten, geen vak der letterkunde blyft dus uitgesloten; wy begrypen beide in hunne breedste beteekenis; de School die vroeger meesters als Van Eyck, Van Memmelinghe, Appelmans, Massys, Brenghel, Rubens, Van Dyck, Teniers, Quellin, Duquesnoy, Brouwer, Ommeganck, Herreyns heeft voortgebracht, en thans nog, kunstenaren als Wappers, De Keyser, Wiertz, Gallait, Leys, Madou, Dyckmans, Geefs, Simonis, Roelandt bezit, kan eene gansche wereld in haren schoot bevatten.

Zoo ook onze letterkunde; zy die dichters als van Maerlant, Anna Byns, Vondel, Van Zevecote, Bilderdijk, Tollens, Van Lennep, Beets, Conscience, Van Ryswyck en Ledeganck heeft opgewekt, moet voor geene hoegenaemde, noch in rykdom, noch in macht onderdoen.

Kunst- en letterkundige kritiken blyven ook een der middelen, waerdoor wy onze denkbeelden over het Schoone zullen doen kennen. Doch immer in onze beoordeelingen gematigd, zullen wy steeds het programma getrouw blyven, waeraen wy een deel van den byval zyn verschuldigd, die, van af hare opkomst, de *Vlaemsche School* heeft begroet.

Versterkt door de ondervinding, ziet de Redaktie met betrouwen de toekomst te gemoet; zy hoopt dat hare poogingen door hare lezers zullen worden gewaerdeerd; en, heeft zy tydens haer vierjarig bestaen, menig verlies te betreuren gehad,[1] zy denkt door eene nieuwe krachtinspanning, stilaen, het schoone doel van haer streven te bereiken: de verheerlyking des Vaderlands.

DE REDAKTIE.

Het wonder der roozen.
(Episode uit het leven der H. Elisabeth.)
Tafereel door Josef du Caju.

Over weinige jaren, *debuteerde* een beeldhouwer, leerling der Koninklyke Akademie van Antwerpen; hy had de lessen van het vermaerde gesticht met vrucht gevolgd, en werd, by zyne eerste stappen op het veld der kunst, met den naem van meester begroet; zyn groep: Buodognad stond dáér, en dwong goedkeuring af van allen toeschouwer; de stoutheid der schepping, het grootsche der behandeling en de keurigheid der bewerking, duidden een kunstenaer aen die eens onze nationale school tot eer zou hebben verstrekt.

En dit oordeel over Du Caju's talent was niet overdreven. Zyn beeld, *Euterpe*, dat het Koninklyk Schouwburg van Antwerpen versiert; zyn bronzen groep voor de afgebrande beurs dezer Stad bestemd, even als verscheidene andere voortbrengselen, verraden eene hand die tot grootsche werken is geroepen.

Du Caju echter was niet te vrede met den eenigen titel van beeldhouwer; hy wilde zich ook op het veld der schilderkunst wagen. Zyne proeven in dit vak werden met goeden uitval bekroond; zyne klassische studiën stelden hem immers in staet

(1) Onder deze tellen wy voornamentlyk het ontslag van onzen vriend, den heer Ed. Du Jardin, die van af dit jaer geen deel van de Redaktie meer maekt. Deze kunstenaer zal ons echter met zyne teekeningen blyven verreeren.

verhevene onderwerpen te behandelen; de keurigheid van zyn stift beloofde daerenboven een keurig teekenaer.

Du Caju heeft eene diepe studie onzer oudere school gemaekt; hy heeft den fynen mystischen vorm onzer Van Eycken en Van Memmelinghe poogen te doorgronden, en, in hunne raedpleging, geheimen ontdekt, die voor menige anderen opgesloten lagen. Van dáér de byval die zyne tafereelen begroet. De vlaemsche geest mint dit verheven gevoel, zoo eenvoudig uitgedrukt; hy hertempert zich by het beschouwen dier grootsche rust, die, (helaes! maer al te veel uit de scheppingen van het tydvak der Hergeboorte gebannen), het hert in zoete mymering medesleept en de ziel des dichters doet denken.

Het eerste onderwerp door Du Caju behandeld, was zoo eenvoudig als dichterlyk: de heilige Maegd het kindeken Jesus dragende, wandelt by den oever der zee; met woede bewegen zich de alvernielende baren; doch zie het Kind-God heft zynen arm zegenend op, en kalmte en rust zyn op de onmeetbare vlakte hersteld. Onnoodig het schoone dier schepping te doen uitstralen: dit kleine wicht, wiens zwakke arm de stormende elementen tot stilzwygen dwingt, heeft in menig hert, eene siddering doen ontstaen.

Het tweede onderwerp door den kunstenaer behandeld, en dat wy dezer dagen in de zalen van het Verbond voor Kunsten, ten toon zagen gesteld, behoort insgelyks tot de gewyde geschiedenis, die bron van grootsche scheppingen.

De heer Du Caju heeft een feit uit het leven der heilige Elisabeth afgemaeld. ‘Elisabeth, zegt Graef de Montalembert, in zyne heerlyke levensschets dier heilige; Elisabeth droeg geerne zelve, in het geheim, aen de armen, niet alleen het geld, maer ook de levensmiddelen en andere voorwerpen die zy hen bestemdde. Zy ging aldus geladen langs style en afgeweken wegen die van haer kasteel naer de stad en de hutten der bygelegene dalen voerden. Een dag, dat zy met een harer geliefste volgjuffers, langs eene kleine en moeijelyke baen welke men nog toont, nedersteeg, in de ploeijen haers man-

tels, brood, vleesch, eijeren en andere eetwaren dragend, om deze den armen uit te deelen, bevond zy zich eensklaps vóór haren echtgenoot die van de jacht terugkeerde. Verwonderd haer te zien die onder het gewicht van haren last boog, zegde hy haer: “Laet zien, wat draegt gy?” en ten zelfde tyde opende hy, trots haren tegenstand, haren mantel, dien zy, gansch verschrikt, tegen hare borst sloot; doch er waren slechts witte en roode roozen, de schoonste die hy in zyn leven had gezien; dit verwonderde hem des te meer daer men in het tydperk der bloemen niet meer was.’

Dit is het oogenblik door Du Caju uitgekozen, en, wy mogen het tot lof des schilders gewagen, hy heeft het zeer wel begrepen. Wy zegden het reeds, Du Caju is kunstenaer, en kent de grenzen die tusschen het verhael en de voorstelling bestaen; hy heeft dus zyn onderwerp afgemaeld in al den glans dien de kunst ter zyner beschikking stelde.

Elisabeth is waerlyk de vrouw die de geschiedschryvers ‘als eene regelmatige en volmaekte schoonheid’ afschilderen; ‘wier gansche beeld niets te wenschen overliet[1].’ Zedig treedt zy met hare volgelinge vooruit; op haer wezen glanst de reinheid van dit hert ‘dat een gloed van teederheid, van liefde en medelyden was.’ By het onverwacht ontmoeten haers echtgenoots, slaet Elisabeth de oogen neêr; zy sluit haren mantel tegen hare borst, doch, o wonder, een aental roozen rollen er uit ten gronde. markgraef Lodewyk door het wonder, als verstomd, ziet zyne vrouw met verbazing en eerbied aen.

Kalmte heerscht in deze samenstelling; het oog rust met liefde op het schoone beeld van Elisabeth dat zich hier in den toei der reinheid en zedigheid vertoont. Het figuer der volgjuffer, even als datgene des hertogs, zyn treffend behandeld. Van het technische standpunt beschouwd, verdient dit tafereel ook onzen lof; de teekening is als men van een Du Caju mag verwachten; de kleur, wat zacht, is echter aengenaem; in een woord, de schildery van Du Caju heeft ons verrast en het is, wy bekennen het geerne, onder den voordeeligen indruk dien zy op ons gemoed heeft gemaekt, dat wy deze regelen, wellicht te enthousiastisch voor eene beoordeeling, nederschryven.

De heer Du Caju vare voort op de baen die hy zich heeft geopend; zyn geest dringe meer en meer in de geheimen der kunst onzer vroegere meesters; schoonheden op schoonheden zal hy er in ontdekken; hy, even als al onze andere schilders, hebbe de overtuiging dat het slechts door het betrachten der eigenschappen onzer oudere kunstenaren is, dat, in deze eeuw van cosmopolitismus, de nationale school van België zich kan handhaven.

P. GÉNARD.

Nyverheidskunst.

Voor de eerste mael dat wy ons op het terrein der letteren gewagen om eenige regelen toe te wyden aen de *kunst op de nyverheid toegepast*, denken wy het noodig onze denkwyze nopens dezelve te doen kennen.

De kunst heeft ten alle tyde den mensch veredeld, en was onbetwistbaer de grootste dryfveêr der volksbeschaving.

De kunst dan, op onze dagen, aen de nyverheid toegepast, moet ook, niet alleen den nyveraer verredelen, maer gelukkig maken, en is, volgens ons, de eenige redmiddel tegen den kanker die de samenleving ondermynt: de zucht naer goud en fortuin.

(1) Comte de Montalembert, *op. cit.*

Boezemt den nyveraer, den ambachtsman, liefde voor de kunst in, en gy zult in een gedeelte van het volk, dichterlyke gevoelens doen ontstaen, die vrede, eendracht en geluk zullen te weeg brengen, en de gedurige ballingschap van het leven met glinsterende steenen bezaeijen.

Onze voorvaderen moesten allen met een innig gevoel van kunst bezield zyn: bewonder onze ogivale kerken, torens, belfrooten, en zie of een bouwmeester, met welk talent hy ook begaefd ware, doch zonder dit gevoel, een tempel zou doen ten uitvoer brengen zoo als wy er in ons midden hebben? Of hy een zoo verlichten werkman zou vinden, dat deze aen de grootsche scheppingen zyns meesters, een eeuwig bestaen kon schenken? Neen, het volk, de werkman, de nyveraer, ieder in zyn vak, moet kunstenaer zyn of kunstgevoel bezitten, om reuzenwerken tot stand te brengen, zoo als de middeneeuwen er ons zoo menige hebben geleverd.

Het geleerde Duitschland heeft dit reeds lang begrepen; sedert 42 jaren arbeiden en kunstenaer, en kunstnyveraer, en werkman, met bezield gemoed, aen de voltrekking van de zoo beroemde kerk van Keulen; thans ook, laet het ons bekennen, is het aen dit algemeen kunstgevoel te danken dat de ogivale bouwtrant by ons, even als in Engeland en Frankryk herleeft.

Indien wy dus willen dat de kunst meer op de nyverheid worde toegepast, dan is het ook de plicht van alwie de vooruitgang in zyn vaderland betracht, die persoonen aentemoedigen, welke zich deze taek tot doel van hun streven maken.

In de laetste jaren, heeft België verschillige mannen zien ontstaen welke, in hun vak, diegene der vroegere eeuwen naby streven. Zoo hebben wy schrynwerkers, smeden, zilverdryvers, enz. enz.; doch er is iets, hetgeen wy denken aen de geleerde wereld te moeten voordragen, eene vraeg die, by het eerste gedacht, wellicht een schaterlach te weeg zal brengen, doch voor ons zeer ernstig is.

Wat is nyverheidskunst?

Waer eindigt beeldende kunst?

Waer begint nyverheidskunst?

Ziedáer hetgeen wy zouden beantwoord willen zien.

Wy zullen hier een bewys aenhalen dat onze vraeg zal verrechtveerdigen:

VAES VAN DEN HEER J. SERVAIS.

in de laetste dryjarige tentoonstellingen van schoone kunsten, heeft ieder de Vaes in pleister kunnen opmerken, verveerdigd door een onzer goede ornemanisten, Mr J. Servais, werkend lid der *Maetschappy ter bevordering van kunstnyverheid.*

Wy, voor ons, beschouwen dit stuk als kunst op de nyverheid toegepast; nochtans heeft men hetzelve betwist, met de volgende opmerkingen: eene vaes is iets hetgeen men in den handel brengt, en moet, even als photographie, bronzen, enz., enz., als nyverheid gerangschikt worden.

Wy, evenwel, denken dat de Maetschappy ter a e n m o e d i g i n g van schoone kunsten hare tentoonstellingen inricht voor beeldende kunsten en niet voor nyverheid; zy aenzag dus dit stuk als een wezenlyk kunstwerk en van dien oogenblik was, zoo als uit het volgende zal blyken, de vaes van M. Servais op hare plaets. Ook heeft het bestuer der maetschappy niet alleen dit voortbrengsel eene schoone plaets gegeven, maer zelfs eene geldelyke aenmoediging aen zynen uitvoerder gestemd; echter indien wy goed ingelicht zyn, waren er leden van dien raed, die dachten dat dit stuk enkel aen de nyverheid behoorde; wy gelooven dus dat onze vraeg misschien

wel eenig licht zou doen ontstaen, zonder nochtans iets van de weerde der keurige samenstelling en uitvoering van M.J. Servais weg te nemen.

Men moet inderdaed tusschen de ornementen opgegroeid zyn, zooals M. Servais, om, zoo jong, een werk te leveren, van die weerde; wy denken dat niemand zal betwisten dat die vaes geene zeer schoone schepping is in haren aerd, en wel degelyk in een byzonder vak moet gerangschikt worden en gansch afgescheiden van beeldende kunst; een beeldhouwer inderdaed maekt b e e l d h o u w e r y ; een ornementmaker, van zynen kant, maekt sieraden ornementatiën van alle slach; maer is dat laetste enkel nyverheid? Volgens ons: neen; het is kunstnyverheid. Ieder kan *artist* wezen in zyn vak: een ornementmaker kan groot kunstenaer

zyn even als een goudborduerder, een zilverdryver, een smid, enz.; doch wy denken dat van den oogenblik een werk in den handel

TAFEREEL VAN JAN VAN EYCK.

bestaet, zoo als sommige ornementatiën die, in de werkhuizen van M. Servais, in het groot verveerdigd worden, by voorbeeld: plafons, frizen, drachten, vazen, enz., enz., dan, volgens ons, is het enkel nyverheid.

De vragen zyn dus licht te beantwoorden, wy aenzien als behoorende tot de kunstnyverheid alle nyverheidswerken tot welker uitvoering de kunst met raed en daed ter hulp is gekomen; wy willen scheppingskracht, zelfs, als het zyn kan, begeestering, gevoel; en dáer waer deze eigenschappen zich bevinden, durven wy dus, even als de Maetschappy van schoone kunsten, naest alle kunstwerk, dat nyverheidsvoortbrengsel stellen tot welks uitvoering men aenspraek op gedachte heeft gemaekt. Geerne zagen wy dan eene byzondere plaets voor de nyverheidskunst in onze tentoonstellingen openen, overtuigd zynde, dat dit alleen het middel is om een vak te doen herleven dat vroeger, een der groote takken onzer nationale school uitmaekte.

D. VAN BLIECK-PELS.

Een tafereel van Jan van Eyck.

Van Eyck!... Wiens herte trilt niet by het hooren van dien naem? wiens ziele juicht niet van fierheid by het denken aen de talryke meesterstukken voortgebracht door het geniale drietal, dat mag aenzien worden als de echte verpersoonlyking van de kunst der XVe eeuw? De naem Van Eyck is de vuerbaek die van uit de middeneeuwen ons toestraelt, en wier helder licht nog aen de huidige geslachten den weg des zegepraels en des roems aenduidt. Welke schilders (Van Memmelinghe en Van Dyck uitgezonderd), bezaten ooit een fyner gevoel, dan deze kunstenaren; wie hunner bezat een reiner begrip van het echt godsdienstig schoone, en wie voegde ooit een schitterender koloriet by de uitmuntende geesteskracht, waermede de Schepper deze ware dichters had begaefd?

Twee gidsen toont de vlaemsche kunst aen hare beoe-

fenaren; twee gidsen die over eeuwen en eeuwen zullen heerschen: JAN VAN EYCK en PEETER-PAUWEL RUBENS[1], twee meesters, beide even nationael, en wier invloed, in onuitwisbare teekens onze school immer zal kenmerken; de eerste fyn, stil, godsdienstig, eenvoudig, verheven; de tweede, onversaegd, vol beweging, homerisch grootsch, onuitputbaer in zyne overweldigende scheppingskracht als in den rykdom zyner uitvoeringsmiddelen; beide echter in bezit van een onovertroffen koloriet, dit kostbaer erfdeel onzer voorvaderen.

Het tafereel dat wy onzen lezeren in plaet aenbieden, is een der meesterachtige werken van Jan van Eyck. In weêrwil zyner geringe grootte, is het eene der schoone perels die 'schilders kroon versieren. Burgemeester van Ertborn, die edele kunstbeschermer, kocht het in 1830 te Dickelvenne in Vlaenderen aen, en schonk het, met zoo menig ander kunstjuweel, door zynen laetsten wil, aen de stad, waervan hy eens de eerste Magistraet was.

De laetste uitgave van den catalogus van het Antwerpsch Musaeum geeft van dit schilderstuk de volgende beschryving: ‘De heilige Maegd, in eenen breeden blauwen mantel gehuld, en met eene kleine peerlenkroon versierd, draegt het kind Jezus, dat in de linker hand een koralen roozenkrans houdt. Ter rechter zyde van Maria, ziet men eene fontein met (de gekende) vier sprongen. De voeten van Christus' moeder rusten op het ondere gedeelte eener rykgeborduerde roode drappery, welke twee engelen achter haer vasthouden. Op het voorplan, en gedeeltelyk door deze drappery verholen, ontwaert men eene steenen bank met gras bedekt, en een prieel met roode bloemen, wyder den hemel. De lyst, die den grys-roodachtigen marmer nabootst, bevat deze woorden:

‘Opschrift waervan de dry eerste woorden, volgens het oordeel van stadsbibliothekaris F.H. Mertens, schynen te wezen: ALS ICH CAN, leus die zich insgelyks bevindt op het portret van Van Eyckes vrouw, welke de kunstenaer in 1439, op haren 33 jarigen leeftyd, namaelde.’

Hoe eenvoudig en grootsch heeft de schilder dit treffend onderwerp behandeld! welk echt godsdienstig gevoel heeft hy er in geprint! Wel is waer, Christus is, in dit tafereel, niet meer volgens de oudste middeneeuwsche gebruiken afgebeeld, wanneer het Goddelyk Wicht met eerbied door zyne moeder ter aenbidding den geloovigen werd voorgesteld; er heerscht een meer menschelyk gedacht in dit schilderstuk: Maria aenschouwt haren Zoon met een onuitlegbaer gevoel van teederheid en moederlyke fierheid; Jesus, de God-Mensch, laet zich gansch aen zyne kinderlyke streelingen over.

Diep doordacht is dit tafereel, waerin alles tot één doel samentrekt, en geene lyn, geene ploei, den blik des toeschouwers stoort. De fyngevoelige man, in zoete mymering medegesleept, kan uren lang voor dit kleine panneel staen droomen, en verlaet het ter nauwernood, om, eenige stonden later, er zich op nieuw te komen by vergasten.

Dit is de voortreffelykheid der schilderwyze onzer voorouders; zy waren dichters en printten, in onuitwischbare trekken, hun godsdienstig gevoel in hunne werken, en deze zullen de eeuwen overleven omdat zy de weêrspiegeling van een tydstip zyn, waerin de mensch slechts die onderwerpen aen het doek vertrouwde, welke zyn geest huldigde en zyn hert beminde.

(1) Zie de levensschets dezer meesters in den 4^{en} jaergang der *Vlaemsche School.*

Keurig teekenaer, uitmuntend kolorist, schonk Van Eyck aen zyn werk die dichterlyke tint welke alleen door begeestering wordt voortgebracht; hy, echt meester, wist dat men zonder koloriet, een groot teekenaer, doch nimmer een groot schilder kan wezen; hy vooral beantwoordde de vraeg of *de gedachte de uitvoeringsmiddelen uitsluit;* hy vooral toonde dat de zoo dikwerf miskende Vlaming, ten zelfde tyde en *kolorist* en *denker* is.

P.G.

Wetenschappen en nyverheid.
Overzicht van het jaer 1858.

Onder het wetenschappelyk opzicht, is er tusschen de reeds verloopene jaren der XIXe eeuw, geen jaer voorgekomen zoo merkweerdig als het laetstgeëindigde; niet door de werken, uitvindingen of ontdekkingen welke het menschelyk geestvermogen heeft te weeg gebracht, maer wel door de wondere verschynsels in de natuer.

De 27 february gaf ons eene gedeeltelyke verduistering der maen.

Den 15 meert, hadden wy eene byna geheele verberging der zon; het slecht weder belette ongelukkiglyk de gewoone waernemingen te doen, die voor de sterrenkundigen met zooveel belang worden uitgeoefend om iets nieuws te ontdekken, byzonder aengaende den aerd en de gesteltenis van het licht der zon.

Den 24 augusty weder een maeneklips.

Den 7 september, gaf eene gansche zonverberging voor Zuid-Amerika, aen de geleerde van alle werelddeelen, op die afgelegene streken aengeland, de gelegenheid om hunne nieuwsgierigheid ten volle te voldoen, zonder dat zy nochtans iets nieuws over het stelsel van het zonnelicht hebben konnen uitdenken. Zes groote roosachtige bergen deden zich bemerken rondom de maen gedurende dat zy de zon gansch bedekte. Ten zelfden tyd, zag men vyf wonderbare regelvormige stralen, en westzyds eene uitnemend

groote lichtstreep, uit den lichtkring die de maen omringde, opryzen.

Eindelyk de komeet of steertstar in de maend october, leverde aen het grootste deel der wereld een hemelsch wonder op waervan niemand onzer tydgenoten ooggetuige was geweest. Wy hadden al lang gedacht iets over de kometen te zeggen, wachtende echter tot dat de eene of de andere geleerde, de duistere kwestie van den aerd der stof of natuergesteltenis dezer lichamen, ter gelegenheid van het schoone stael dat wy voor oogen hadden, wat ophelderde; maer niets, zelfs geene theorie; van alle kanten las men in de wetenschappelyke uitgaven, enkele beschryvingen, gevolgd met negative veronderstellingen en uitdrukkingen van verwondering en onwetendheid. Deze verschynsels, vergezeld met eene uitnemende droogte in onze landstreken, en afgrysselyke regenstortingen in Amerika, doen het jaer 1858 aenteekenen als een buitengewoon tydstip, niet alleen tusschen de jaren onzer eeuw, maer zelfs tusschen de wondervolste der vorige eeuwen.

In het wetenschappelyk perk heeft het gezegde jaer de volgende nieuwigheden zien voorkomen:

1° Het maken van den alkool of spiritus van wyn, zonder tusschenkomst van bewerktuigde stoffen, door den heer Berthelot.

2° Het smelten, in groote menigte, van het Platin of wit goud.

3° De ontdekkingen van den heer Niepce de St-Victor, waerdoor wordt bewezen dat alle voorwerpen de eigenschap bezitten van photographische afbeedsels op zich te vestigen.

4° Het namaken der steenkolen.

5° Een geheel nieuw stelsel over de alkoolsche of wyngisting.

In het nyverheidsperk, bemerkte men het volgende:

1° Het reuzenschip, de *Leviathan*, die misschien nooit zal varen.

2° De onderoceaensche telegraefdraed, welke misschien heeft gewerkt, maer waerschynlyk nooit meer zal spreken.

3° Een nieuw stelsel van geschrabde schroef voor de stoomschepen.

4° Het invoeren van het *aluminium* of potaerden metael in den sieraedwerker, zonder grooten byval nogthans.

5° Eindelyk en vooral, het openen van China en Japan.

C. OMMEGANCK.

Boekaenkondiging.

Les églises de Gand par PH. KERVYN-DE VOLKAERSBEKE, 2 volumes grand in-8°.

Het werk waervan wy hierboven den titel nederschryven, is, buiten twyfel, door onze nationale geleerden met een zoete welkom begroet. Inderdaed, in de twee dikke boekdeelen welke wy voor ons hebben liggen, geeft de heer Ph. Kervyn-de Volkaersbeke, een onzer goede hedendaegsche geschiedschryvers, het getrouwe verhael van het verleden der uitmuntende tempelgebouwen die de hoofdstad van Vlaenderen versieren. De heer Kervyn heeft zich op de hoogte geplaetst van het voortreffelyke onderwerp dat hy ging behandelen; hy heeft de talryke sprookjes ter zyde geschoven welke de geschiedenis van zoo vele onzer nationale gedenkteekens verduisteren, en aen de oorspronkelyke bronnen zelven, de stof tot zyn opstel gezocht. Langen tyd heeft de heer Kervyn in het doorzoeken van dikbestovene

archieven, doorgebracht; doch dank aen zyne aenhoudende poogingen, bezit Gent thans eene kunstbeschryving, welke haer door menige andere stad zal benyd worden.

De verheerlyking van het schoone was het doel dat de heer Kervyn in het volvoeren zyner taek wilde bereiken, en wy moeten het bekennen, de nationale kunstgeschiedenis is, door de uitgave der *Églises de Gand*, met menige belangryke aenteekening verrykt geworden; niet alleen de bouwkunst, maer ook hare zuster de schilderkunst, hebben het horizon harer overleveringen veel zich verbreeden. De werken van Van Eyck, Hoorenbault, van Cocxyen, Bockhorst, Van Mander, Champagne, Van Oost, Pourbus, Otho Vaenius, Geeraerd Seghers, De Crayer, Abraham Janssens, Rubens, Van Dyck, Quellin, Van Thulden, Nicolaes Roose, Paelinck, enz. hebben eene nieuwe hulde ontvangen.

De heer Kervyn heeft aen de *Églises de Gand* al de pracht geschonken, welke, voor de uitgave van dergelyke werken, eenigzins wordt gevergd. Talryke teekeningen versieren den tekst; de gebouwen der kerken, die er, op weluitgevoerde platen, zyn afgebeeld, maken het boek zoo nuttig voor den bouwmeester als den geleerde. Wat de stoffelyke uitvoering aengaet, zy is meesterachtig, en strekt den Gentschen drukkeryen tot eer.

Werken als *les Églises de Gand*, verdienen eene plaets in de boekery van al wie onze stedelyke geschiedenis, van al wie de nationale kunsten ter herte neemt; graeg brengt de redaktie der *Vlaemsche School* hare hulde aen de poogingen eens schryvers, wiens streven door zulken schoonen uitslag is bekroond geworden.

P.G.

Kunst- en letternieuws.

Een onzer vrienden schryft ons: ‘Gy hebt my aenzocht u eenig nieuws medetedeelen over de werkzaemheden onzer vlaemsche schilders; gy weet dat ik nog al in staet ben u deswegen in te lichten, niet alleen voor wat de Antwerpsche, maer ook de Brusselsche en Gentsche kunstenaren betreft, en geerne wil ik u ter hulp treden. Doch beste vrienden, gy hebt my uwe vraeg een weinig laet toegestuerd, en ik kan

u thans slechts berichten over eenige Antwerpenaren mededeelen; doch voor de aenstaende afleveringen beloof ik breedloopiger te zyn en u telkenmale zoo veel kunstnieuws van verschillige steden te zenden, dat gy er de handen zult mede vol hebben. Nu ter zake; zie hier wat ik zooal heb vernomen; gy begrypt, in allen geval, dat ik de kunstenaren, waervan ik spreek, noch volgens verdiensten, noch volgens ouderdom rangschik; ik schryf hunne namen nêer zoo als zy uit myne pen vloeijen.

Jos. Geefs, de gunstig gekende beeldhouwer, heeft voor de St Georgius, kerk eenen biechtstoel voltooid, waervan ik met lof heb hooren gewagen.

De fyngevoelige Dyckmans heeft wederom iets keurigs onder de hand waerover ik u een breedvoerig bericht zal geven. Minguet heeft een kerkgezicht afgemaeld, dat ik wensch ten toon te zien stellen; zyn vriend Pauwels, de vroegere primus in den kampstryd van Rome, verveerdigt eenige portretten; Hendrik Schaefels arbeidt aen eene schildery, met een tiental figuren, voorstellende den *eersten stap naer het kwaed.* Deze vindingryke kunstenaer heeft ook een tafereel ontworpen, de intrede van Aertshertog Ferdinandus te Antwerpen, waerover ik later spreken zal.

Van Arendonck, wiens schoone Melpomene, gy in plaetsneê aen uwe lezers hebt medegedeeld, beitelt vlytig aen twee levensgroote marmeren engelenbeelden voor het altaer der St Michielskerk te Gent, bestemd. David Col, de geestige schilder, heeft wederom eene dier scheppingen voortgebracht die den lach op het aengezicht aller toeschouwers roepen; het draegt voor titel: *het nieuwe kleed;* ik hoop het dezer dagen in de zalen van het Verbond te zien ten toon stellen. J.-B. Huysmans heeft eene herinnering aen zyne reis in Palestina op het doek gebracht; het zal naer myn inzien, een goed tafereel worden. *A propos* van Huysmans, het schynt dat deze kunstenaer, ten aendenken dezer reis, eene schildery aen de kerk van het H. Graf heeft geschonken; is dit waer, dan juich ik van herte deze daed toe.

Dujardin schildert aen een groot godsdienstig tafereel voor Holland; J. Delin zet zich immer aen het portretschilderen voort; hy heeft gelyk, daer hy in dit vak een waren byval geniet. Uw aller vriend, Frans Gons, had een godsdienstig tafereel begonnen; het beloofde een goed stuk te worden; doch, eene *aenbestelling* heeft hem aen het afmalen eener andere schildery gezet; ik heb deze laetste samenstelling gezien; zy heeft verdiensten.

Dela Haye, heeft, zoo ik my niet bedrieg, een feit uit het leven van Pic della Mirandola gekozen; F. Vinck is, te Brussel, aen eenige portretten werkzaem; Verbeeck heeft twee landschappen, gezichten uit de omstreken van Antwerpen, aengelegd, en F. de Braeckeleer een geestig tafereel ontworpen, dat, geloof ik, voor titel zal voeren: *de Vledermuis;* Fuchs heeft een goed landschap onder handen; Michiel Verzwyvel arbeidt aen eene keurige plaet, *St-Elisabeth van Hungarië,* naer de Keyzer; Noterman schildert eene *doode natuer;* terwyl de deken der Antwerpsche schilders, de heer I. van Regemorter, trots zynen hoogen ouderdom, nog dagelyks het penseel hanteert.

Eenige onzer schilders, leggen zich ook op de letterkunde toe; gy allen kent, geloof ik, het verslag, door Guffens en Swerts, over de tentoonstelling van München geschreven; de *Moniteur*, onder anderen, heeft het in zyn geheel afgekondigd.

Dit voor van daeg; het vervolg voor het naeste nummer.'

- Tegenwoordige aflevering der *Vlaemsche School* was reeds in druk, toen het Verslag verscheen door de koninklyke Taelkommissie opgesteld en welke bestond uit de HH. Jottrand, vader, *Voorzitter;* Michiel Van der Voort, *Geheimschryver;* Rens, Eug. Stroobant, G.J. De Corswarem, J. David, Conscience, F.H. Mertens, *Leden;* F.A. Snellaert, *Verslaggever.* Wy kunnen de lezing van dit hoogstbelangryke stuk onzen inschryveren niet genoeg aenbevelen. Opstellers van een blad aen de

belangen onzer nationale kunstschool toegewyd, roepen wy de aendacht van wie het aengaet op het kapittel dat de tael in het onderwys der koninklyke Antwerpsche Akademie en in de pryskampen van Rome betreft.

- De Gemeente-Raed van Mechelen heeft een schoon besluit genomen. Een standbeeld zal aen Michiel Van Cocxyen worden opgericht, den kunstenaer wiens levensschets de geleerde heer Seffen in den 2^{den} jaergang der *Vlaemsche School* plaetste. De vermaerde beeldhouwer Royer, een Mechelaer, is met de uitvoering belast.

- De koninklyke Akademie van België heeft een programma laten uitgaen, waerin wy onder anderen lezen:

'Op het voorstel van een persoon die onbekend wil blyven, opent de klas der letteren eenen wedstryd voor dichtkunst, ter gelegenheid der 25^{e} verjaring der wet van 1 mei 1834, de uitvoering der belgische yzeren wegen bevelende.

De dichtstukken bestemd om dit groot nationael feit te huldigen, zullen van twee tot vier honderd verzen moeten bevatten en vrachtvry vóór den 1^{n} april aenstaenden, ten huize des vasten Sekretaris toege zonden worden.

Twee medaliën, elke van duizend franken, zullen aen de opstellers der beste gedichten in den kampstryd, ten gelyken tyde voor de fransche en vlaemsche dichtkunst geopend, uitgereikt worden.'

- De heer Schayes, lid der koninklyke belgische Akademie, bewaerder van het Oudheden- en Wapenmuseum, te Brussel, is den 8^{n} dezer overleden, ten gevolge van eenen aenval van beroerte, die hem eenige dagen te voren had getroffen. Zyn dood is een groot verlies voor de oudheidkunde. De heer Schayes was, in 1808, te Leuven geboren. Hy wydde zyn leven aen werkzaemheden, die niet alleen in België, maer ook in den vreemde hoog geacht worden. Op het oogenblik dat een voorbarige dood hem wegrukte, sloeg hy de laetste hand aen eene nieuwe uitgave van zyne *Histoire des Pays-Bas sous la domination romaine*, die onbetwistbaer een der voor de geleerdheid opmerkweerdigste boeken is, sedert 1830 in België verschenen.
(Eendragt.)

- Verschenen de 11e aflevering, 1858, van het *Bulletin de l'Académie Royale des sciences*, *des lettres et des beaux-arts de Belgique.* Zy bevat, onder anderen, eene levensschets van den schilder Antoon-Frans van der Meulen, door den heer Ed. Fétis. Onder het woord *verslagen*, doet de heer Alvin weten dat de kommissie benoemd door de dry klassen der Akademie, en samengesteld uit de HH. de Decker, Ad. Quetelet en Alvin, het ontwerp heeft voltooid van het verslag over de borstbeelden der afgestorvene leden der Akademie. Hy geeft lezing van dit verslag, dat ook aen de twee andere klassen zal medegedeeld worden, en welks bepleiting in algemeene zitting zal plaets hebben.

- *Les monuments et les oeuvres d'art à Gand*, par Kervyn de Volkaersbeke. Discours prononcé au Congrès archéologique et artistique, tenu à Gand en 1858. Gand, imprimerie et lithographie de De Busscher frères, rue Savaen, 42. - 12 blz. in-8°. - Eene zeer lezensweerdige redevoering, in wier opstel wy den schryver der *Églises de Gand* terugvinden.

- De geleerde Dr C. Broeckx heeft wederom eene lezensweerdige verhandeling uitgegeven; zy draegt voor titel: *Les médecins-poètes belges*, en bevat menige aenteekeningen den vrienden onzer nationale letterkunde ten dienste. Onder anderen behelst zy de gansche ode door Doktor de Braband ter nagedachtenis van den beroemden Palfyn verveerdigd.

- Aengekondigd: *Borstbeeld van den heer Ernest-N.-G. Autrique*, *in leven Geneesheer*, *Heelmeester en Vroedkundige*, *te Antwerpen*, uitgevoerd door J.-B. Dilis, beeldhouwer. Voorwaerden der inschryving: het borstbeeld van den heer E.-N.-G. Autrique, zal in pleister, een derde minder als levensgrootte, zyn uitgevoerd,

en ten pryze van Fr. 12.50 den heeren inteekenaren worden afgeleverd. Men schryft in by J.-B. Dilis, beeldhouwer, Roodestraet, N° 28, te Antwerpen.

Steendrukk^y S. Mayer te Antwerpen.

Buduognad.
Groep door J. du Caju.

In de voorgaende aflevering der *Vlaemsche School*, zegden wy een woord van den groep, waermede, over eenige jaren, de beeldhouwer J. du Caju *debuteerde;* thans hebben wy het genoegen de plaet der samenstelling onzes stadgenoots in het licht te geven, en twyfelen geenszins of onze lezeren zullen, by het beschouwen dezer teekening, het gunstige oordeel bekrachtigen dat wy over 's meesters werk hebben geveld.

De kataloog der Brusselsche tentoonstelling van 1848, doet het onderwerp dezes groeps door de volgende woorden kennen: ‘Budwognad, zoo leest men, had onder zyne vaendels de Nerviërs, de Atrebaten en de Veromanduen vereenigd om de onafhankelykheid der Belgen tegen Cesar's legioenen te verdedigen. Aen het hoofd van zestig duizend krygers, valt hy, ten jare 57 vóór Christus' geboorte, de Romeinen aen in eene plein aen de boorden der Sambre, in de omstreken van het dorp Prèle, gelegen. Met woede werpt hy zich op de vreemdelingen en brengt wanorde in de vyandlyke scharen. De stryd is hevig en blyft langen tyd onbeslist; doch eindelyk zegenpraelt Cesars geluk over den moed der Belgen. De kloeke Buduognad ziet nevens hem zyne dapperste medegezellen nederstorten. Hy zelf wordt van alle kanten omringd; met eene spies gewapend, doet hy nog de overwinnaers beven. Na eenen wanhopigen tegenstand, valt deze held, de laetste, op de lyken zyner geslachtofferde vyanden.’

Ofschoon deze beschryving niet letterlyk in Cesar's schriften worde gevonden, komt zy nagenoeg met het verhael dezes veldoversten overeen. Cesar inderdaed leert ons, dat hy in gemelden slag, na een hardnekkig en bloedig gevecht, Buduognad aen het hoofd zyner Nerviërs overwon. Moedig hadden onze landgenooten voor hunne vryheid gestreden. In hunne laetste hoop op redding, zegt de veroveraer hadden zy dusdanigen moed getoond, dat wanneer er krygers op den eersten rang nedervielen, de naeststaenden onmiddelyk hunne plaets vervingen, en op hunne lichamen streden; en, van deze opeengehoopte lyken, wierpen zy, als van eene hoogte, hunne spiezen op de Romeinen. Van de zestig duizend Nerviërs, bleven er slechts vyf honderd over.

Du Caju heeft dus het dichterlyke zyns onderwerps begrepen; hy heeft het gansche gevecht in één groep afgeschetst en, in Buduognad, den belgischen krygsmoed, eene welverdiende hulde toegebracht.

Wat de kunst, in dergelyke scheppingen vergt, is ten vollen nagekomen. De beeldhouwer heeft zelfs den oogenblik vóór het feit, den oogenblik van het feit zelve, en den oogenblik na dit feit, in éénen trek, weten voortestellen. Buduognad, met al het vuer eens krygers, met al de macht zyner mannenjaren, is nog in stryd tegen de Romeinen; zyn schoone aengezicht glanst van die edele fierheid, het kenmerk der vrye Nerviërs; zyn lange hair golft met den wind wild over zyne schouders en duidt de woestheid zyner aenvallen aen. Buduognad strydt: maer met de overtuiging eener heilige zaek. De dood, hy vreest haer niet, en ziet ze vrank in 't aengezicht; een aental Romeinen liggen onder zyne voeten vertreden. Doch zie een dolk heeft den Belg getroffen; de machtige man stort neder; en zyne dood beslist over het lot des Vaderlands. Men gevoelt dat met hem den stam der Nerviërs is nedergeveld: het Zuiden zal voortaen een deel van het Noorden beheerschen.

De uitvoering van dit beeldhouwerk is op de hoogte der voorstelling; zy is wel gelukt; de type van Buduognad is verheven en edel; het is een grootsch figuer, dat een aental schoone lynen aen het oog des toeschouwers biedt; de voorkant vooral bezit eene keurigheid die eeniger wyze, de werken der ouden, doet herdenken.

Een groep zoo als diegene des heeren Du Caju, is weerdig in marmer gebeiteld te worden; hy zou, wy zyn ervan overtuigd, de nationale beeldhouwkunst tot eer verstrekken.

P. GÉNARD.

Herstelling eener schildery van Rogier van der Weyden, den oude(?).

Ontdekking van een tafereel der XVe eeuw.

De voormalige Cathedrale van Antwerpen is de gelukkige eigenaresse van een uitmuntend tafereel der XVe eeuw, welk sommige bevoegde kenners, ten rechte of onrechte, aen den grooten kunstschilder Rogier Van der Weyden, den oude, toeschryven. Het stelt een dubbel onderwerp voor; ter linker zyde: St.-Joseph aengeduid als toekomstigen bruidegom van Maria; ter rechter: het huwelyk der H. Maegd.

Dit tafereel, waerover wy reeds, in verscheidene schriften, gelegenheid hadden te handelen, werd omlangs hersteld door de zorgen van den heer Maillard, aen wiens kundige hand, over weinige maenden, de herstelling van Rubens' beroemde schildery: het *mystieke huwelyk der H. Catharina*, (in de Antwerpsche St.-Augustinuskerk,) insgelyks was toevertrouwd geweest. De heer Maillard kweet zich met geweten van de hem opgelegde taek en thans kan men Van der Weyden's (?) voortbrengsel in zynen vollen glans bewonderen. Eene plaetsneê, welke het Bestuer der *Vlaemsche School* van dit tafereel laet verveerdigen, zal, even als eene volledige beschryving, onze lezeren weldra in staet stellen met deze heerlyke schepping kennis te maken.

Een byzonder geval kenmerkte echter de herstelling van dit schoone werk. Terwyl de heer Maillard, op raed van

een kunstkenner, den rug van het tafereel onderzocht, ontdekte hy, dat, onder de verwe die dezen laetste overdekte, eene andere schildering was verborgen; een deel wordt gereinigd, en zie, er treedt eene nieuwe samenstelling te voren, die, voor zoo veel men reeds kan getuigen, aen den meester van het stuk der voorzyde schynt te mogen toegeschreven worden. Het thans onblootte deel (dat, in het voorbygaende gezegd, veel geleden heeft,) stelt twee vrouwen voor getoeid in de kleedy van het hof van Burgondië; naest hen bevindt zich eene heilige (St.-Ursula?), die, in vergelyking met de vooraengehaelde persoonen, en dit volgens middeneeuwsch gebruik, eene ontzaggelyke grootte bezit. Aen de rechter zyde knielt een man, waerschynlyk de de begiftiger. Het overige is nog onzichtbaer.

Over de weerde van dit schilderstuk kunnen wy, men zal het begrypen, thans niets zeggen; wy hopen alleenlyk dat het Bestuer der Hoofdkerk deze samenstelling gansch zal doen onderzoeken, en wy het geluk mogen hebben een tafereel meer van eenen meester te kennen, wiens werken zeer zeldzaem zyn geworden.

G.P.

Bydragen tot de geschiedenis der Nederlandsche kunsten, letteren en wetenschappen.

I. Mattheus Borrekens, plaetsnyder.

Deze kunstenaer zag te Antwerpen het licht, en werd aldaer, in de O.-L.-V. kerk (noordkwartier), gedoopt op 7 july 1615; hy was zoon van Abraham Borrekens en Elisabeth Janssens.

Leerling van Petrus de Jode (de *Liggere* geeft geene verdere inlichtingen),[1] werd Mattheus Borrekens als dusdanig ten jare 1634, in de St-Lucasgilde ontvangen; een jaer daerna, onder het dekenschap van den plaetsnyder Nicolaes Lauwers, verkreeg hy, in het zelfde genootschap, den titel van meester. Volgens zekere getuigschriften, trad onze kunstenaer, op 1 october 1639, in de O.-L.-V. kerk (noordkwartier), in den echt met jufvrouw Anna Uyt ten Eeckhout, gedoopt in de Borchtkerk op 25 february 1617, en dochter van Joannes Uyt ten Eeckhout en Anna Mertens; uit dit huwelyk sproten negen kinderen voort, die allen in de O.-L.-V. en St.-Andries kerken ter vunte werden gehouden.

Mattheus Borrekens, werd, om zyne kunst, zeer geacht; hy arbeidde naer de werken van verscheidene onzer groote meesters, als daer zyn: Rubens, Van Diepenbeeck, Thomas, enz.; Van Immerzeel doet in zyne *Levens der nederlandsche schilders*, *enz.*, opmerken dat het werk onzes kunstenaers keurig en net was en in de manier van Pontius behandeld, alhoewel Borrekens het genie dezes laetsten mistte; hy voegt erby dat onze plaetsnyder zich meestal bezig hield met het copiëren der voortbrengselen van uitstekende graveurs, doch de heer Kramm, in zyne verhandelingen over de nationale meesters, deelt in deze beoordeeling niet mede. ‘Mattheus Borrekens, zegt hy, staet vermeld als een bekwaem graveur, doch die zich meestal met het maken van kopywerk voor den handel bezig hield. - Dit geeft zeker een niet gunstigen dunk van zyn talent, doch, om dezen weg te nemen, zoo verwyze ik naer een der schoonste portretwerken die welligt in dien tyd zyn verschenen, namelyk, dat der *Munstersche Vredehandelaers*, enz., waerin hy oorspronkelyke gravuren heeft geleverd, als het portret van *Willem Ripperda*, *Joannes de Crane* en andere, die met de daervoor door *P. Pontius*, *P. de Jode*, *Corn. Galle*, en andere gesnedenen, kunnen wedyveren, en het is hieruit, dat, in vermeld werk, 's mans bekwaemheid goed kan worden beoordeeld, zynde de

(1) Waerschynlyk Petrus de Jode, de jonge.

portretten in atlasformaet, allen met ryk zinnebeeldig bywerk versierd, een waer Europeesch pronkstuk, bevattende *honderd een-en-dertig portretten*, van welk zeldzaem werk ik een exemplaer (eersten druk vóór de nommers), in myne bibliotheek bezit.'

Charles Le Blanc, in zyn merkweerdig *Manuel de l'amateur d'estampes*, doet de volgende werken onzes landgenoots kennen:

Theologie.

1. *Christus aen het kruis*, naer Ant. Van Dyck.
2. *Jesus geknield*; *vóór hem zyn twee engelen*, naer Abr. van Diepenbeeck.
3. *De goede Herder*, naer Abr. van Diepenbeeck.
4. *De Onbevlekte Ontvangenis*, naer P.P. Rubens.
5. *De Misse*, naer Abraham van Diepenbeeck; hoogte: 358 millim.; breedte: 270. Martinus van den Enden excudit Antuerpiae.
6. *St.-Franciscus*, naer P.P. Rubens.
7. *St-Ignatius van Loyola*, naer P.P. Rubens.
8. *St.-Joannes*, naer Erasmus Quellinus. H. 262 millim. B. 132. *Mart. van den Enden excudit.*

.9 *Ste.-Barbara*, naer P.P. Rubens.

Geschiedenis.

10. *Butkens* (*Christophorus*), naer Abr. van Diepenbeeck. Hoogte: 242 millim. Breedte: 198.
11. *Carpzou* (*Augustus*), naer Ans. van Hulle. Hoogte: 293 millim. Breedte: 192.
12. *Heher* (*Georg. Achatius*), naer Ans. van Hulle. 1649. Hoogte: 292 millim. Breedte: 190.
13. *Langenbeek* (*Henricus*) naer Ans. van Hulle. 1648. Hoogte: 305 millim. Breedte: 200.

14. *Ripperda* (*Guilielmus*), naer Ans. van Hulle. Hoogte: 294 millim. Breedte: 190.
15. *Schepeler* (*Gerhard*), naer Ans. van Hulle.
16. *Frontisp.* naer Abr. van Diepenbeeck voor de *Trophées sacrés et profanes du Duché de Brabant*, *par F. Christophe Butkens...* uitgegeven te 's Hage 1724, in-fol.

De fransche geleerde had er nog eene gravuer mogen byvoegen, wellicht de grootste, door den kunstenaer bewerkt, en welke hy naer eene samenstelling van Jan Thomas, geboortig van Yperen, en leerling van Rubens, uitvoerde. Zy is samengesteld uit zes platen, elk van 58 centimeters hoogte op 51 centimeters breedte, en beslaet in haer geheel, eene hoogte van 1 meter 16 centimeters op eene breedte van 1 meter 53 centimeters. Het onderwerp is de *Krooning met doornen*, uitgedrukt door zeven figuren halve natuer. Op het lagere gedeelte der plaet leest men eerst:

INDVVNT EVM PVRPVRA ET IMPONVNT EI PLECTENTES SPINEAM CORONAM. MARCI 15.

Verder de volgende opdracht:

Reverendis. admodum nobilibus et clarissimis Dominis D. Decano et Capitulo Cathedralis Ecclesiae B. Mariae Antverpiae omnium artium fautoribus Dominis suis dedicat consecratque MATTHAEUS BORREKENS *sculptor Antverpiensis.*

Onder, aen den linken kant, leest men in kleine letters:

Joan. Thomas Iprensis primarius olim discipulus P.P. Rubenij invenit et delineavit Antverpiae. 1654.

Aen de rechter zyde:

Gaspar Huberti excud. cum privileg. habitans Antverpiae.

Deze plaet dient als tegenhanger van eene gravuer van dezelfde grootte, de *Geeseling* naer Rubens, voorstellende; echter gelooven wy niet dat dit laetste overschoone werk, aen het stift van Borrekens mag toegeschreven worden. Het draegt voor opschrift:

CONGREGATA SVNT SVPER ME FLAGELLA. *Psalmo* 34, *versv* 15.

Op het lagere gedeelte:

APPREHENDIT PILATVS IESVM ET FLAGELLAVIT. JOANNIS Cap. 19. V. 1.

Aen den linken kant:

P. Paulus Rubbens inventor. Petrus van Lint delineavit. Gaspar Huberti excudit Antverpiae cum privilegio.(1)

Mattheus Borrekens, die de plaets van Drossaert der heerlykheid van Wilryck, even als diegene van kapitein der antwerpsche *borgerlyke wachte* bekleedde, overleed te Antwerpen, niet zoo alsmen het heeft beweerd, ten jare 1650, maer wel op 25 december 1670; zyne echtgenoote volgde hem in het graf, op 27 july 1673; beide werden in de St-Andrieskerk ter aerde besteld, alwaer men eenen zerk met het volgende opschrift ter hunner nagedachtenis plaetste:

HIER RUST MATTHEUS BORREKENS DROSSAERT DER HEERLYCKHIJT VAN WILRYCK CAPITEYN DER BORGERLYCKE WACHTE ENDE KERKMEESTER DESER KERCKE STERF DEN 25 DECEMBER
1670
ENDE DE EERBARE JOUFFROU ANNA UIJTTEN EECKHOUT SYNE WETTIGE HUYSVROUW STERF DEN 27 JULY 1673.(1)

(1) Een exemplaer van deze platen hoort toe aen onzen vriend, den plaetsnyder JOS. HEMELEER; beide schynen zeldzaem te zyn.

(1) Zie VISSCHERS' *Graf- en Gedenkschriften van St.-Andrieskerk.*

II. Wenceslaus Hollar, schilder en plaetsnyder.

Ofschoon deze kunstenaer, door zyne geboorte en zyne opvoeding, aen ons vaderland niet toebehoort, ruimen wy voor hem eene plaets in tusschen onze nationale meesters. De talryke betrekkingen welke hy in Nederland aenknoopte zyn tydelyk verblyf aldaer, even als de verschillige werken onzer schilders die hy op koper bracht, vergen deze uitzondering.

Wenceslaus Hollar werd ten jare 1607 te Praeg, in Bohemen, geboren. De Bie, zyn tydgenoot, merkt in het *Gulden Cabinet* op, dat hy ten jare 1627 zyne vaderstad verliet en verscheidene plaetsen van Duitschland bezocht; Keulen verliet hy in gezelschap van den graef van Arundel, bezocht Weenen en daerna Praeg, om van dáer naer Engeland te reizen. Het onthael in het britische ryk was hem zeer gunstig en weldra verkreeg hy den titel van kamerling des hertogen van Yorck. Zyn verblyf was echter van korten duer; de omwenteling die Karel I naer het schavot bracht, dwong hem Groot-Britanië te verlaten. Hy vond eene gulle herbergzaemheid te Antwerpen; ten jare 1644, onder het dekenschap van Cornelius de Baillieur, werd hy aldaer als *schilder* en *plaetsnyder* in de St-Lucas-gilde ontvangen en weldra was hy in betrekking met de voornaemste kunstenaren zyns tydstips. Voor het *Gulden Cabinet* van Cornelis de Bie verveerdigde hy verscheidene portretten waeronder wy diegene der schilders *Hendrik van der Borcht*, *Adam Elsheimer*, *Jacobus van Es*, *Stephanus de la Belle*, *Bonaventuer Peeters*, *Adriaen van den Venne* vinden. Onder de Vlamingen wier afbeeldsels hy nog op plaet bracht, noemen wy *Peeter-Pauwel Rubens; Antoon van Dyck; ridder Jan de Gavarelle*; den geleerden abt van

Tongerloo, *Augustinus Wichmans;* en den weerden bisschop van Antwerpen, *Joannes Malderus.*

Onze kunstenaer werd in ons vaderland zeer geacht; Cornelis de Bie spreekt van hem met grooten lof; met welgevallen meldt hy hoe Hollar over den *haet* en den *nyd* heeft gezegenpraeld:

‘Hollar heeft den NYDT vertreden
Vastgemuylbandt en vercracht.’

Met den geest echter was onze meester in Engeland; en nauwelyks had Karel II den troon zyns vaders beklommen, of Hollar keerde naer Londen terug. Dat hy daer gelukkig was, as niet te gelooven, want men verhaelt dat hy in de britische hoofdstad, en trots zyn groot talent, op 28 meert 1677, in armoede overleed.

Hollar muntte uit in het graveren van portretten, landschappen en gezichten; de verzameling zyner voortbrengselen, bevat, volgens de *Biographie universelle*, 2400 stuks. Ch. Le Blanc, in zyn *Manuel de l'amateur d'Estampes*, doet er 641 kennen. Het verhael van 's meesters leven en werken, verscheen in 1745 en 1759, te Londen, onder den titel van: *Description of the works of the ingenious delineator and engraver Vencesl. Hollar*, *with some account of his life*, *by George Vertue.*

P.G.

De spookenheide.
(Vertelling uit de Kempen.)

Het was in de laetste dagen der Hooimaend van het jaer 1858. De dag was in de Kempen, gelyk in geheel Braband, brandend heet geweest. Doch by de schemering was er reeds een weinig koelte te rapen: een milde dauw zeeg op het aerdryk neêr, en de volle maen zond van over de mastbosschen der aerde haren flauwen schyn toe. De laetste Kempenaer lag reeds in zoeten slaep, wellicht van geluk en heil voor den volgenden dag, wellicht van rampen en plagen, die op hem nederstortten, te droomen; zoo dat er hem voor morgen zoowel blydschap als droefheid kon beschoren zyn?

Het sloeg negen uren op de dorpsklok, toen een onzer oude kennissen, doctor Twyfelgeest geheeten, zyne wooning verliet. Deze man is eene soort van Don Juan, gelyk onze Hendrix er droomt, die, om zich alleen met zyne ziel op te houden, hier van de menschen afgezonderd leeft. Hy zit dikwils dagen lang midden der dennenbosschen of midden der heide; hy kan reeds het minste plaetsken des geheelen omtreks met naem, vorm en grootte opgeven. Men zegt dat hy soms tot de boomen en tot de planten spreekt, dat hy der vogelen tael verstaet. De herder die in de beide zyne schapen weidt, spreekt hem soms aen; doch hy mag hem nooit iets wonders vertellen, en de schepers, die nacht en dag hunne kudden bewaken, den winden en den hemel hunne aendacht leenen, weten nochtans wondere zaken te vertellen. Hy valt den man in de rede, ondervraegt hem soms; doch alleen dan, wanneer zyne antwoorden kort en bondig zyn, luistert hy.

Droomend ging nu deze zonderlinge persoonaedje naer de heide. Daer vond hy de lucht weder gezond, de natuer kalm en rustig.

‘Hoe is het mogelyk, vroeg hy, dat in dit uitgestrekt, in dit oneindig heelal, waer alles zich beweegt en leeft, zulke volkomene stilte heerschen kan?’ Deze vraeg was hy aen het oplossen, toen hem eensklaps in het gedacht viel, dat de heide waer hy zich bevond *de Spookenheide* heette. Nooit had de doctor aen boer, schaepherder of oude snavelfel aengaende dezen naem uitleggingen gevraegd. Hy had eenen

afkeer van oudewyvenpraet, en nooit zonder eenen gryns op de lippen, aenzag hy eenen man van inbeelding; met medelyden voor 's schryvers ziek verstand las hy den besten roman; al wat tegen de regels der sluitrede aendruischte, was hem verachtelyk; met Plato, had hy de dichters uit zyn gemeenebest gebannen.

Traegzaem wandelde hy voort, beschouwde nu eens de donkergroene kleur der mastbosschen, dan de roozenkleur der bloemekens van het heidekruid en van het O.L.V. beddestrooi, welke hy onder den voet trapte. Hy bemerkte verder dat niet een bieken in de heide bromde.

Het gedacht der spookenheide kwam hem toch nog voor den geest. Dadelyk verjoeg hy het, dadelyk kwam het weder; vandaer eene worsteling in 's doctors ziel. Wanneer de mensch zyne ziel ondanks haer zelven dwingen wil, zal hy van haer nooit iets goeds bekomen. Zy is eene fiere heldin, die, in het gemeenebest opgevoed, boven haer geenen meester, dan dien welken zy zich zelven geeft, en dan nog voorwaerdelyk, erkennen wil. De doctor bespotte zyne ziel en zy folterde hem. Eindelyk waren de geelgroene scheuten der dennen boomen hem in de oog gevallen; elke boom geleek eenen prachtigen armluchter met gulden keersen. Hy vleide zich op het heuveltje neder dat voor hem lag, om het prachtig gezicht der door mastbosschen ingeslotene heide te bewonderen, waer boven in het Oosten de maen zich verhief.

Hy zat daer al eene wyl tyds de maen en de sperrenbosschen te bezien, toen hy op een twintigtal stappen vóór hem een schaep ontwaert, dat hem vlak in de oogen ziet. Het beziet hem met groote glinsterende oogen, welke hem buiten het hoofd schynen te komen. -

'Spookenheide' ruischte het in 's doctors hersenen. - 'Dolheid' bromde de doctor, en hy wilde nader by het schaep treden. Maer, het was verdwenen..... Daer stond hy paf.... Hy ging voort om het schaep te zoeken;.... in eens ging het voor zyne voeten en hy volgde het. - Daer komt de aen de Kempenaers zoo goed bekende spotvogel uit het woud gevlogen, doch nauwelyks had hy den

doctor en het schaep bemerkt of hy vliegt in alleryl het woud in en gaet zich onder het loover schuil houden. Dit ontsnapte aen den doctor niet en immer meer en meer houdt hy de oogen op het schaep gevestigd. - In eens keert het zich om en blyft vóór hem staen. Elke andere zou gezegd hebben, dat het dier hem wilde beletten voort te gaen. Doctor Twyfelgeest dacht integendeel, dat het een verdwaeld lam was, dat naer den herder en de kudde rondziet en hond of wolf vreest. Het scheen hem afgemat, en er de hand naer uitstekende, zegde hy: ‘Lammeken, wien zoeks du?’ - Het was van onder 's doctors hand verdwenen; hy zag niets meer, maer hoorde een geblaet feller dan het gelooi eens ossen, dan het gebrul eens leeuwen, waerop de echo's weêrgalmen.

Nu voelde onze held zyne haren te berge ryzen, hy bleef ter plaetse als vastgenageld staen. Het geblaet had de rust der heide gestoord, en eene soort van warlwind of varende vrouw ruischte in de dennentoppen; sterrensnuitsels vielen uit den hemel en kruisten door elkaer, in de verte hoorde men het geroffel eens troms, en ofschoon men niemand ontwaerde, werd uit den warlwind een schaterlach gehoord. Het tromgeroffel naderde, het scheen uit de wolken te komen. Eksters vertoonden zich en schaterden op de heide en op de dennen. Katten met vurige oogen kwamen uit den bosch en mauwden. - Het zien dezer dieren gaf den doctor al zyne kalmte weêr; hy blikte rond zich heen; het vervaerlyk schaep stond op vyftien schreden voor hem, doch hy liet het in rust, ging op eenen zandheuvel nederzitten, en besloot kost wat kost alles te zullen zien wat gebeuren ging.

Op de plaets van waer hy vooreerst het natuertafereel der heide bewonderd had, waren nu van alle kanten wel dertig wezens samen gevaren, van dewelke de doktor er niet een in zyne dierenkunde te rangschikken wist. Gedrochten waren het. Sommigen waren doorschynend, en schenen enkele wolken te zyn, anderen geleken aen groote bonte kraeiën of overgroote zwaluwen; er waren er met vervaerlyke aengezichten; eenigen, die op de lucht zweefden, hadden armen zonder beenen of beenen zonder armen, meest allen waren van vledermuisvleugelen voorzien. In den hoop waren er velen vlug, en vlogen met bliksemsnelheid; anderen zwaer en grof schenen geboeide slaven en de anderen te volgen. Er wierd geschaterd, gelachen, getierd, geraesd, gehuild, geroepen, gezongen. Lodder, rammelend met zyne ketting, kwam met zyn gespan log en loom de heide op.

Onze held beschouwde dit zeldzaem tooneel toen er eensklaps van het uiteinde der heide twee gedrochten aengesneld kwamen. Hun kop was met achterwaerts gekromde hoornen, gelyk aen die eens boks, voorzien, en even als dit dier, hadden zy eenen baerd; voor het overige waren zy met zwart gryze haren bedekt; zy liepen recht op gelyk de mensch, aen de voeten hadden zy peerdenhoeven, en de heide weêrgalmde onder de slagen hunner hoeven gelyk een dorschvloer onder die der vlegels.

> Maer wat daevrend gerucht
> Wedergalmt in de lucht?

Zei de doktor ondanks zich zelven, en de loopers naderden de vergaderplaets. Ging daer nu een helsch concert plaets grypen?

Alles was weêr uitermate stil in de heide. Twyfelgeest stond recht, blikte rond; zyn bewaerder met duivels oogen was verdwenen, hy dacht heen te gaen. Maer nauwelyks had hy eenen voet verzet of zyn Cerberes, verscheen dadelyk onder schapenvacht verdoken, en hy moest zich op den heuvel nederzetten.

Ondertusschen scheen men onder de spooken order gemaekt te hebben en met groote verwondering, hoorde de doctor een gezang, dat soms welluidend, doch meest al met wanklanken doormengd was; ja, hy hoorde vrouwenstemmen, die,

volgens dat hy verstond, den duivel een lied zongen. De spooken kwamen nog altyd by; hy zag er eene talryke schaer groote en kleine, duivels en wangedrochten met levende menschen van beide geslachten doormengd, door de lucht vliegen. De doctor van natuer ongevoelig als een stoïciaen, wierd nu toch wat minder gerust: hy dacht zyne broeders van Adams wege daer in geene goede handen.

In het midden des heuvels stond een man, die wel van twintig voet hoog was. 's Doctors grootmoeder had hem soms van Langen Wapper verteld; hy had het altyd belachelyk gevonden; maer nu stond de generael der spooken daer voor hem. Spot en twyfel waren op zyn grynzend gelaet te lezen: het was hem hard, voor echt te moeten aennemen, wat hy altyd met zulke diepe verachting had bejegend. Om hem nog meer te kwellen, kwamen de vyf steertsterren, welke dat jaer zichtbaer geweest zyn, elk met hare twee steerten voorzien, zich boven den spookendroes ten toon spreiden; zy waren gevolgd door al de vuerballen en stallichten der gansche Kempen. Eenigen dezer laetsten kwamen wederom zoo dicht by onzen toeschouwer, dat hy maer al te duidelyk zag, dat hetgeen hy zyn gezond verstand waende, hem weêr deerlyk misleid had; klaer genoeg zag hy, dat elk stallicht eene sponsie of beter een doodshoofd met zich voerde; ja, dat sommigen het gansche geraemte van het zonder doopsel gestorven kind met zich rondslepen. De doctor had altyd met zulke domme uitleggingen gespot, hy had stallichten en steertsterren altyd aenzien als natuerverschynsels die met duivel en hel niets gemeens hadden. Maer kon hy nu nog twyfelen? Kon hy twyfelen aen iets dat daer tastbaer voor zyne oogen stond?... Hy voelde dat een koud zweet hem over het aenzicht rolde.

Er onstaet een gewoel in de spooken vergadering. Schimmen, levenden, sterren, lichten, alles beweegt: uit de

wolken komt een ruiter te voorschyn. Zyn peerd zucht als een stoommachien. Hy komt over 's doctors hoofd gevlogen, en deze ziet dat het peerd des spookenkonings (want hy was het), niet anders is dan een zagersbool, dat op twee schragen rust, en door een felle wind, en wellicht met duivels, door de lucht gedragen wordt. De spookenvorst draegt gelyk alle vorsten eene kroon op het hoofd; doch schitterend is zy niet, haer glans is gedood, en tusschen de plooiën van zyn lang wit kleed, mengt zich eene vuil, walgachtig, zwarte stof, die terugstoot. Het tooneel treft door zyne grootheid en afschuwelykheid; doch al wat de de mensch groot en schoon denkt, is er niet te vinden.

Lucifer heeft dezen koning een oppergezag gegeven over al de schimmen, waermede hy het menschdom plaegt en verschrikt, en ook over degenen, die op aerde zyne werktuigen onder vleeschelyke gedaente zyn. Zyn naem is Lamziel II. Hy kwam op de Spookenheide ter vierschare, om eenige levenden die met den duivel omgaen, te oordeelen en te straffen. Het waren pintjesmeesters,[1] koorts- en insektaflezers en verzenders, wondbezweerders enz. allen liên die der domme boerenweereld door fyne trekken, geld uit den zak kloppen, tooverheksen en tooverraers, die menschen en vee met eene kwade hand aenraken en sterven doen, en zy die vermetel tegen der duivelen macht iets gewagen en den stryd verliezen. Zoo wierd daer de pintjesmeester des dorps dat de doctor bewoonde, voor den spookenkoning gebracht. De doctor erkende dadelyk den man, dien hy altyd voor eenen bedrieger aenzien had; hy hoorde hem hevig beschuldigen door den duivel, welken hy tot onzichtbaren verpleger der wonden, die hy geneest, in zynen dienst had. De kwakzalver had eens in zyn pintje wywater gegoten, hetwelk voor duivels eene onaenraekbare stof is; daerenboven werd het pintje te zeer geheet, en het ziedde over: voor dit alles was de duivel strafbaer. Deze beschuldigde den pintjesmeester van kwaedaerdigheid en list; de wondarts, die van den spookenkoning niet verveerd scheen, bewees dat het zyne schuld niet was, en de duivel wierd naer het diepste der hellen overgevoerd.

Een boer had eenen raepakker wiens jeugdige planten letterlyk door de rupsen verslonden wierden, en hy had goed gevonden de rupsen af te lezen, dat wil zeggen, door een krachtig gebed de duivels te verplichten het ongedierte van den akker te rapen. Hiertoe moet men voor zonnenopgang kruisgewys over den akker gaen en St-Jans evangelie opzeggen, zorg dragende niet verstrooid te zyn en by den laetsten stap het laetste woord te zeggen. De boer was goed aen het werk, daer stonden de duivels reeds schuimbekkend en met opengesparde klauwen; - miste hy toch eens! - dat was aller wensch. - Byna was alles volbracht, toen het een duiveltje, dat den boer op den akker volgde, gelukte hem te verstrooiën. Zyne woorden waren uitgesproken eer al de stappen gezet waren. Hy voelde zich welhaest in de klauwen der duivelen, en ondervond dat men zulke mannen niet vergeefs tergt. Met dezen boer kwamen de duivels hier ook op de spookheide aen en brachten hem voor den koning, die hem veroordeelde om door al de duivels naer zynen akker terug geleid te worden en van hen onder wege menige doorslaende vriendschapsbewyzen te ontvangen.

Een ander, die de tooverheksen by de begrafenis eenes lyks had in de kerk willen doen blyven; doch in zyne uitvoering ook te kort was gebleven; wierd hier ingsgelyks aengebracht. De spookenkoning beschikte dat een duivel hem door hagen en doornen huiswaerts brengen moest. Verder hoorde de doctor nog duivels twisten, heksen schreeuwen, tot dat eindelyk de koning verdween, en alles in den spookendroes zich bewoog; dan stond de doctor ook recht en bereidde zich heen

(1) Zonderlinge wondheelers uit de Kempen, wier geneesmiddel bestaet in het opleggen van doeken die in eene geheimzinnige pint in zuiver water gekookt hebben.

te gaen; hy zag geen schaep meer. Maer nauwelyks was hy eenen stap voortgegaen en zag hy de lichten en de schimmen vliegen, of het schaep bleit vervaerlyk en er ontstaet door de gansche heide een gedruisch, een gedreun, een gekraek, een gedonder, zoo dat de doctor dacht dat hemel en aerde aen stukken braken; de aerde beefde zoodanig, dat hy ten gronde viel, en wanneer de doctor opstond was het als of hy uit eenen slaep ontwaekte.

Hy verwonderde zich op dezelve plaets te zitten, waer hy zich eerst had nedergezet, en waer hy de spooken had zien staen. Hy voelde dat zyn hoofd verlichtte en een boschuil vloog zuchtend de heide in.

De maen had ondertusschen het vierde hares krings afgelegd.

De doctor ging naer huis; 's anderdaegs was hy ontsteld, en nu twyfelde Twyfelgeest aen niets meer. Hy verhaelde het geval aen zyne vrouw, die *mordicus* staen hield, dat de doctor op de heide in slaep gevallen was, en er gedroomd had.

LOGOS.

Twee stemmen.

STEMME DES ARMEN.

- 'Ik had dan toch genoeg geleden:
  Nog in de wieg, en ouderloos,
Alleen verstooten daer beneden;
  Eilaes! de menschen zyn zoo boos!...'

STEMME DES ENGELS.

- 'Gy hadt voor vader: d'Albehoeder,
  Hy nam by Hem de kranke vrouw,
Opdat de liefde van uw' moeder,
  Verblind, u niet bederven zou.'

STEMME DES ARMEN.

- ‘Ik zag de ryken in het midden
Van al 't genot dat rykdom biedt;
'k Was hong'rig en zy lieten bidden; -
'k Was dorstig en zy laefden niet!’

STEMME DES ENGELS.

- ‘Men laet der ryken hunne weelde:
z' Is soms zoo angstvol en zoo naer;
Het wee dat 't lot u mededeelde,
Woog op 't geweten u niet zwaer.’

STEMME DES ARMEN.

- ‘Ik zag er velen, schoon en kozend,
De liefde huppelde aen hun zy;
‘En ik was droef, noch schoon, noch blozend,
Ik minde, - en niemand minde my.’

STEMME DES ENGELS.

- ‘Werd dáer geen hert aen 't u verbonden,
Denk dat u Godes hert beviel;
Had d'armoê uw gelaet geschonden,
Zoo schoon, zoo zuiver was uw' ziel!’

STEMME DES ARMEN.

- ‘Ik heb gewoeld door 's levensvlagen,
Zoo lang als men maer woelen kan;
Maer als in 't binnenst wormen knagen,
Zie, dan verteêrt men langzaem, dan...’

STEMME DES ENGELS.

- ‘O! dan heeft men genoeg geleden!
Gy vluchttet op uw' englenschacht,
Eer 't stof der misdaed daer beneden
Misschien heur blankheid schade bracht.’

G. HERMANS.

CONTICH, 19 DECEMBER 1858.

Kunst- en letternieuws.

Op den 5^{n} january is te Gent, in 53jarigen ouderdom, overleden de gunstig bekende landschapschilder Désiré Lesy. - Niet onbelangryk zyn de volgende byzonderheden, door de *Beurzen-Courant* over dezen kunstoefenaer medegedeeld:

‘Lesy was, hetgeen men noemt het kind zyner eigene werken. Eenvoudig lysten- en barometermaker, zegde hy, op eenen zekeren dag, met Il Corregio: “Ook *ik* ben schilder.” Hy telde toen 35 jaren, en gaf zich over aen het schilderen naer de natuer, zonder leidsman en zonder meester, en toch gelukte het hem zich eenen naem aen te schaffen. Onze dryjaerlyksche tentoonstellingen, alsmede die van Antwerpen en Brussel, hebben meermalen de vrucht van zyn penseel gehad.

Eenige steun van een talryk gezin, had Lesy aenhoudend te kampen met het harde lot; zyn karakter verbitterde daerdoor, en in de oogen zyner kunstgezellen ging hy door als een menschenhater.

Wylen de baron senator d'Hane, over eenige weken alhier gestorven, was hem in den tyd een Mecenas geweest, en had hem eene kunstreis laten doen in de Ardennen. De studiën, die hy gedurende die reis deed, dienden tot samenstelling van zyne schoonste stukken, die thans menig groot kabinet versieren.

Had de man zoo wat gerucht weten te maken, voorzeker ware hy meer gekend geweest; voorzeker zou zyn naem van eenigen roem, zyne woon van eenigen glans omringd geweest zyn. Maer Lesy minde de eenzame studie, en de bestellingen, die hy niet te gemoet liep, kwamen hem niet vinden. Vooral in onzen tyd, treft men zelden dergelyke bescheidenheid aen; 't is in den tegenovergestelden zin dat de buitensporigheden zich voordoen, en wel in grooten getalle.

Lesy laet eene weduwe en verscheidene jeugdige kinderen achter, die het verlies huns vaders diep zullen gevoelen. De man zal ook sterk betreurd worden door die vrienden, welke zyne regtzinnigheid, zyn teêrgevoelend karakter hebben kunnen waerderen.

Zyne werken zullen hem overleven, en de stad Gent, die voor den kunstenaer niets gedaen heeft, zal eens fier wezen, zyn talent te hebben zien geboren worden en ontwikkelen in haren schoot.'

- Dit jaer zullen er verscheidene tentoonstellingen voor Schoone Kunsten plaets hebben; wy hebben een aental programmas ontvangen, waeruit wy de volgende byzondere inlichtingen trekken:

1° *Tentoonstelling te Parys;* zy wordt op 15 april geopend, en zal op 14 juny gesloten worden. De werken moeten van 15 february tot 1 meert toegezonden worden. Eene eermedalie ter weerde van 4000 franken, zal kunnen toegekend worden aen den kunstenaer die zich tusschen allen door een werk van uitstekende verdiensten zal doen onderscheiden.

2° *Tentoonstelling te 's Hage.* - De zalen zullen geopend zyn van 23 mei tot 4 july. - De Commissie zal de voorwerpen ontvangen van 25 april tot 7 mei.

3° *Dryjaerlyksche tentoonstelling te Gent;* zy zal op 3 july geopend worden.

4° *Tentoonstelling te Mechelen;* zy zal den 3 july geopend en den 25 der zelfde maend gesloten worden. De kunststukken moeten vóór 20 juny worden toegezonden.

5° *Tentoonstelling te Kortryk;* zy zal geopend worden den 21 augustus 1859, en zal sluiten den 1 october daerop volgende. De kunstwerken zullen ten laetste op 10 augustus te Kortryk moeten aengekomen zyn.

- In den pryskamp voor een plan van Beurs te Antwerpen zyn een veertigtal ontwerpen ingekomen.

- Op 5 february ll. waren er te Antwerpen, in het Verbond voor Kunsten, eenige teekeningen ten toon gesteld uit de ryke verzameling van den heer De Vos-Jacobs van Amsterdam; onder deze bemerkte men aquarellen der heeren De Caisne, Van Hoof, Koekkoek, Leys, De Braeckeleer, De Keyser, Gallait, Cermack, Zimmerman, Bosboom, Madou, Waldorp, A. Scheffer, enz.

- De groote Kampstryd, gezegd voor Rome, zal dit jaer, voor de *Beeldhouwkunde* geopend worden. Hy zal op 10 mei aenstaende beginnen.

- Onder den titel van *Kersbloemen*, hebben de heeren J.-E. Van den Bussche en D. Verest, leerlingen aen de Koninklyke Akademie van Antwerpen, eene verzameling van historische stukken uitgegeven. Een deel van het werk is in het fransch; het andere in het vlaemsch opgesteld. De uitgave geschiedt ten voordeele der schamele armen; twee platen versieren het boek. Geerne zien wy de leerlingen onzer Akademie zich op dergelyke oefeningen toeleggen, die een bewys zyn van het ernstige hunner studiën; ook raden wy de HH. Van den Bussche en Verest aen jaerlyks hunne uitgave voort te zetten; zy zullen zich hierdoor niet alleen als teekenaren leeren kennen, maer tevens, door hunne nasporingen, voortschreden op het letterkundige gebied maken.

- Verschenen:

Graf- en Gedenkschriften der Provincie Oost-Vlaenderen. 17e en 18e afleveringen. Predikheerenkerk, VIII en IX. Gent, boek- en steendrukkery van L. Hebbelynck, Kammerstraet, 6.

- *Nederduitsch letterkundig Jaerboekje*, voor 1859. 26e jaer. Gent, by I.S. Van Doosselaere, kleine Botermarkt, 4.
- *Zeeuwsche Novellen*, door Jan Casteels. Gent, by I.S. Van Doosselaere, kleine Botermarkt, 4.

Jan-Frans-Josef Janssens.[1]
Muziekdichter.
Ontwerp eener levensbeschryving

Voorwoord.

Reeds van in het jaer 1850, hadden wy het voornemen, eene levensschets van den toondichter Janssens op te stellen. Ten einde alle mogelyke inlichtingen te vergaderen, wendden wy ons tot 's kunstenaers

bloedverwanten en vrienden; en, onder deze laetsten, tot den heer B.... die destyds onder het getal van Janssens' vertrouwelingen werd gerekend. Deze heer antwoordde onmiddelyk op onze vraeg, en stelde ons voor, gezamenlyk de volledige levensbeschryving des begaefden mans te verveerdigen; dit voorstel werd, gelyk men denken kan, door ons aengenomen.

Echter, als eerste pooging, aenzocht de heer B.... ons Janssen s' muziekvoortbrengselen na te sporen, die, zoo als men weet, grootendeels in handschrift zyn gebleven, en thans in verscheidene verzamelingen berusten. Wy gelasten ons gereedelyk met deze taek; doch waren wy in onze onderneming gelukkig? Wy durven het met geen *ja* beantwoorden. Ontvingen wy, soms eenige kleine narichten, op menige plaets werd ons het zonderlingste bescheid gegeven.

Eindelyk moede van aen deur tot deur te gaen kloppen, namen wy onze toevlucht tot een ander middel; wy geven eene proef van levensschets in druk, uitsluitelyk gegrond op de inlichtingen die ons uit *familieoverleveringen* zyn toegekomen; hebben wy wellicht hier en daer gedwaeld, dan verzoeken wy 's kunstenaers vrienden, die nog in groot getal bestaen, doch die wy, tot ons spyt, niet genoegzaem kennen, ons de begane feilen aen te duiden. In alle geval, indien er onnauwkeurigheden in ons opstel bestaen, dan kunnen zy alleenlyk aen de overlevering worden toegeschreven en geenszins aen den heer B..., die aen tegenwoordige pooging gansch vreemd is.

Wat nu de persoonen aengaet die muziekstukken onzes meesters zouden bezitten, wy aenzoeken hen vriendelyk, ons de titels daervan te willen toezenden, opdat wy eindelyk eene volledige lyst van 's kunstenaers werken mogen opstellen.

Zal ditmael onze oproep worden verhoord? Wy hopen het, daer het hooge tyd wordt dat er eene uitgebreide levensschets verschyne van een man, die veel tot de ontwikkeling der kunsten heeft bygedragen, en wiens gedachtenis, by gebrek aen

(1) Naestgaende plaet werd verveerdigd naer een afbeeldsel door mynen dierbaren vader, wylen den heer P.A.J. Génard, laureaet der antwerpsche Akademie, uitgevoerd.

geschiedschryver, met zoo veel duisterheid wordt omgeven, dat wy, in een nieuw verschenen boek, zynen naem aentreffen tusschen die der muziekdichters der *achttiende eeuw!*

DE SCHRYVER.

Nul n'est prophète dans son pays.

In afwachting dat het ons vergund zy iets by te dragen tot het opstellen eener volledige levensschets van den begaefden doch diep miskenden antwerpschen toondichter, JAN-FRANS-JOSEF JANSSENS, denken wy het noodig, door eenige woorden, de stilte te breken welke reeds zoo vele jaren op de nagedachtenis dezes kunstenaers drukt.

Jan-Frans-Josef Janssens werd te Antwerpen geboren op 29 January 1801, en was zoon van Frans-Bernhard-Josef-Antoon Janssens, orkestmeester van St. Caroluskerk en van vrouwe Maria-Francisca-Antonia Storms. Van zyne teerste jeugd, toonde hy den grootsten aenleg voor de muziek; onder het kundig beleid van zynen vader, deed hy zulke voortschreden in die kunst, dat hy reeds op zyn zesde jaer, de bewondering wegdroeg van allen die hem kenden; op zyn twaelfde jaer, verveerdigde hy *kooren*, die, ofschoon zy, buiten twyfel, voor de kenners nog onnauwkeurigheden bevatteden, toch reeds het talent lieten vermoeden, dat later zoo menig eigenaerdig en meesterachtig muziekstuk schiep.[1]

(1) De heer J. Bessems, orkestmeester der Antwerpsche Cathedrale, bezit een van Janssens' eerste stukken, een *motet* op den psalm *In te Domine speravi*, dat door onzen muziekdichter in 1816, dus op zyn vyftiende jaer werd verveerdigd.

Wanneer Jan-Frans den ouderdom van zestien jaren had bereikt, werd hy door zynen vader aen de zorgen toevertrouwd van den heer De Leeuw, orkestmeester van St. Pauluskerk, een zeer ervaren kunstenaer, die zich met de taek gelaste onzen jongeling de regelen der harmonie te doen kennen.

In zeer korten tyd had Janssens de moeijelykheden overwonnen welke dit deel der muziekkunst oplevert, en het werd hem vergund, onmiddelyk openbare blyken van zyne bekwaemheid te geven. In 1817 had de vierde Klas van het *Koninglyk Nederlandsche Instituut* eenen pryskamp voor de muziekale samenstelling geopend; het onderwerp was eene cantate op het gedicht: *de Toonkunst*, van H.H. Klyn. Door zyn enthousiasmus geleid, dong Janssens naer het eerloof mede, en zag hy zich door den antwerpschen komponist Suremont overtroffen, hy had evenwel het genoegen zyn werk onmiddelyk na dat van dezen verdienstelyken man te zien rangschikken.

De zegeprael van Suremont werd te Antwerpen luisterlyk gevierd. Op 15 February 1819, werd, door de zorgen van burgemeester van Ertborn, een feest ter eere des overwinnaers ingericht, en deze plechtigheid, waerin, gelyk men ziet, Janssens niet het minst was betrokken, werd door een trek gekenmerkt, welke en Suremont en ridder van Ertborn tot eere verstrekt. ‘De heer Burgemeester, zoo luidt het verhael van dit feest, die edele vriend der kunst, welke alle gelegenheden waerneemt om haer aen te moedigen en te beschermen, verwittigd zynde door den heer *Suremont*, dat een jong muziekoefenaer der stad, (en die zich voor het oogenblik in het orkest bevond,) met onderscheiding geworsteld had in den pryskamp, waerin de heer Suremont had gezegepraeld, zoo deed hy den heer *Janssens*, zoon, naderen, en schonk hem eene medalie van Aenmoediging, die des te meer verdiend was, daer de samenstelling dezes jeudigen kunstenaers door de kommissie van het *Instituut* onmiddelyk na diegene des overwinnaers werd gerangschikt.[(1)]’

Deze aenmoediging besliste over het lot van Janssens; om zich in zyn vak te volmaken, nam hy het besluit zyne studiën te Parys voort te zetten. 's Jongelings vader had in zyne musikale loopbaen, eenige betrekkingen met den befaemden Lesueur, eertyds kapelmeester van Napoleon, aengeknoopt, en onze Jan-Frans was gelukkig genoeg als leerling door dezen meester aenveerd te worden. Zyne voortschreden waren verbazend; nauwelyks negentien jaren oud zynde, verveerdigde hy een *Opera*, dat de muziekkenners der fransche hoofdstad verwonderd deed opzien, en menigeen deed twyfelen of Lesueur geen deel aen het werk had genomen; om alle kwaed vermoeden desaengaende weg te nemen, leverde de meester aen Janssens een getuigschrift af, waerdoor hy verklaerde aen dit kunstvoortbrengsel gansch vreemd te zyn geweest.

Gedurende zyn verblyf te Parys had Janssens betrekkingen met verscheidene groote komponisten als daer zyn Cherubini en Boïeldieu; vooral deze laetste had hem eene vriendschap toegewyd, waervan thans nog duerzame blyken voor handen zyn.

Na eene afwezendheid van twee jaren, keerde onze kunstenaer naer zyne geboortestad terug. Verplicht zynde zich eenen staet in de samenleving uit te zoeken, koos hy, wy weten niet waerom, het beroep van kandidaet-notaris uit, en trad dan

(1) *Relation de la solennité musicale qui a eu lieu à Anvers, le 15 Février 1819, à l'occassion de la remise à M*^{r} P.J. SUREMONT *de cette ville du Grand Prix de la composition musicale remporté par lui, au concours proposé par la 4*^{me} *Classe de l'Institut Royal des Pays-Bas, etc.* Anvers, Philippe Ville.

ook in het kantoor van meester J.F. van Dael te Antwerpen.[1] De ernstige bezigheden, aen het notariaet verbonden, konden echter het dichterlyk vuer niet uitdooven, dat in 's jongelings boezem blaekte. Met wil of onwil, voelde hy zich tot de kunst gedreven. Zyne ledige uren, zyne nachten zelfs, werden aen haren dienst toegewyd, en buiten twyfel putte hy, in dergelyken afmattenden arbeid, de kiem der ziekte welke hem, in zyne jongelingsjaren, een ouderling deed schynen, en hem, in den bloei des levens, op de rampzaligste wyze ten grave sleepte.

'Janssens, zegt onze geleerde vriend, de heer K. Piot, in zyne beknopte verhandeling over onzen toondichter, Janssens had een groot gemak in het toonstellen: hy arbeidde overal; soms zag men hem ter wandeling, een potlood in de hand, zyne ingevingen aenteekenen: zelden had hy de hulp zyns piano's noodig. Andermalen *improviseerde* hy in het midden zyner vrienden; wanneer hy een gedacht had gevat, kon niets hem daervan aftrekken en dikwerf bracht hy gansche nachten in studie door[2].'

Moeijelyk valt het de eerste werken van Janssens aen te duiden; meest alle zyn wyd en zyd verspreid, en de inlichtingen, welke het ons gelukt is te vergaêren, zyn niet toereikend om deze belangryke leemte in 's meesters leven aen te vullen; al wat wy uit de overleveringen der familie hebben kunnen opmaken, is dat hy zyne eerste mis schreef wanneer hy nauwelyks den twintigjarigen ouderdom had bereikt, en dat dit schoone stuk, voor de eerste mael, ter gelegenheid van het feest der H. Cecilia, in de St-Caroluskerk te Antwerpen, werd uitgevoerd.

Kunst baert nyd, zegt het spreekwoord, en onze meester

(1) Hier komen, vour wat de dagteekening betreft, de overleveringen der familie niet gansch overeen met de inlichtingen welke een onzer geachte vrienden ons heeft gelieven te bezorgen, en die bewyzen dat Janssens reeds op 19 Agustus 1818 zyn *stage* by notaris van Dael begon.

(2) *Revue de Bruxelles*, 1841, T. 4. Wy danken onzen geachten vriend voor de hulde die hy te dier gelegenheid aen het talent onzes kunstenaers bewees. Piot's verhandeling bevat eene goede studie over de hoedanigheden der muziek van Janssens.

kon niet dan te zeer de waerheid van dit gezegde getuigen. De groote byval, welke zyne eerste werken hadden genoten verwekte de afgunst, den haet; machtelooze kunstmakkers, nietige vyanden verhieven zich tegen den jeugdigen *maëstro*, en poogden onder hunne lasteringen zyn opkomend talent te versmachten. ‘Janssens verdiensten schenen uit, zegt de heer Piot, dit was ook eene rede om hem met woede te verscheuren; want, in dat tydstip, was het vastgesteld en aengenomen, dat *een inlander niets dan slechte werken kon voortbrengen.*’

Dergelyke tegenkanting, hoe hevig zy ook mocht wezen, en tot welke lage middelen zy hare toevlucht nam, kon een beraden karakter als dat van Janssens pynigen, doch niet ten onder brengen; in tegendeel, in deze aenvallen vond hy moed om met grootere schreden voort te stappen in de schitterende baen die hy zich dacht voorbereid. Zyne Muze schonk hem immers middelen genoeg om over zyne tegenstrevers te zegepralen; alle vakken werden door hem beoefend; van het eenvoudige lied tot het opera; van den lofzang tot het verhevenste der geestelyke samenstellingen: de *Misse:* voegen wy er by, dat hy in alle deze vakken blyken gaf van een talent, dat, helaes! niet genoeg is gewaerdeerd geworden.

Volgens den heer Piot, gelastte Janssens zich, omtrent dit tydstip, met het kosteloos bestuer van 't doxael van St-Jakobskerk. In dezen tempel werd het eerste *motet* uitgevoerd dat hy verveerdigde op den psalm *In te Domine speravi;* doch voegt er de leuvensche geleerde by; ongelukkig voor Janssens, arbeidde hy in een vak, dat zeker tot geene groote befaemdheid leidt; hy had geene groote operaplakkaerten te zyner beschikking om zynen naem hoogklinkend overal te doen aenkondigen; hy had geen *parterre* van handklappers (*claqueurs*) onder zyne bevelen om zyne voortbrengselen op te doen vyzelen; 't doxael eener kerk is zoo klein en zoo eng!’

Wy willen de gegrondheid dezer beweringen niet tegenspreken; zy bezitten niet dan al te veel waerheid. Janssens nochtans beproefde ook de tooneelmuziek en was in zyne poogingen niet ongelukkig. Een zyner *operas* werd op het groote schouwburg van Antwerpen, den 2 february 1824 vertoond; het had voor titel: *Le père rival*, en werd, na vele moeijelykheden, en, zoo het schynt, om alle tegenkanting te vermyden, zonder aenkondiging van den naem des muziekdichters, opgevoerd. Eeno oggetuige verhaelt ons dat het spel herhaeldemael door een hevig handgeklap werd onderbroken; by het einde der vertooning wilde men den *compositeur* des stuks kennen, en toen, by het ophalen des doeks, de *régisseur* den naem des heeren Janssens afriep, dreunde de zael onder de toejuichingen. 's Kunstenaers moeder, die, in eene logie, de vertooning met aendoening had bygewoond, kon haer gemoed niet langer bedwingen; de goede vrouw borst in tranen los by het beschouwen van den zegeprael die haer geliefde zoon zoo weerdig had behaeld[1].

Een tooneelstuk, om lang te leven, moet eerst te Parys opgevoerd zyn geweest; zoo wil het de *mode;* Janssens wist het niet dan al te wel, en daer hy wellicht het middel niet bezat om toejuichingen in de fransche hoofdstad te bekomen, keerde hy tot de kerkmuziek terug, voor welke hy ook het meest genegenheid gevoelde.

Zyne eerste misse *in ut*, voor groot orkest, verscheen in druk; opvolgenlyk dichtte hy zyn *in convertendo*, (*in re*)*;* zyn *Lauda Sion*, even als zyne tweede misse, voor groot orkest en een aental andere geestelyke stukken die zyne faem meer en meer uitbreidden. Op hetzelfde tydstip ook, zag hy zynen maetschappelyken toestand merkelyk verbeteren; by koninklyk besluit van 20 augusty 1826, werd hy, *op zyn*

(1) Het *Journal d'Anvers*, van 4 february 1824, bevat een verslag over deze vertooning. Janssens' opera, *La Jolie Fiancée*, werd, naer men ons verzekert, insgelyks opgevoerd, doch wy weten niet omtrent welk tydstip.

vyf-en-twintigste jaer, tot het ambt van notaris te Hoboken geroepen[2]. Dergelyke onderscheiding kon niet dan den haet zyner benyders nog meer opwekken; zy braekten vuer tegen den jeugdigen maëstro; doch te vergeefs; met een waer talent wreekt de heer Piot onzen kunstenaer over de valsche beschuldigingen die onophoudend tegen hem werden uitgebracht.

Janssens, ofschoon, gelyk wy zegden, gevoelig aen dergelyke aenvallen, zette zyne studiën met yver voort; zyne (derde) misse in *la* werd gedicht en den minister van Gobbelschroy opgedragen. Kenners beweeren dat deze schepping het meesterstuk onzes landgenoots is; zy werd met luister niet alleen te Antwerpen, maer ook in andere steden gespeeld. Te Leuven, werd zy, indien onze narichten juist zyn, door een orkest van twee honderd muziekanten uitgevoerd.

Janssens stapte van zegeprael in zegeprael; en weldra zag hy zich tot den rang van hoofdmuziekbestuerder der Antwerpsche harmoniemaetschappy verheven[3], en tevens, gelyk een zyner vrienden ons getuigt, met den titel van voorzitter van dit genootschap vereerd. Onder zyne leiding behaelde de Harmonie eenen eersten prys te Brussel; uit dankbaerheid werd onzen maëstro eenen zilveren maetstok aengeboden, waerin de volgende woorden zyn gesneden:

'*La Société d'Harmonie d'Anvers à monsieur Jean-François-Joseph Janssens*, *en témoignage de gratitude et d'affection.* 1827.'

Schoone hulde voorwaer, weerdig van Antwerps eerste muziekmaetschappy; weerdig van den kunstenaer die er het voorwerp van was!

(2) Hy had zyn diploma van Kandidaet-Notaris bekomen, ten gevolge van een examen voor de Antwerpsche kamer van regeltucht onderstaen, op 11 february 1826.

(3) Zie het *Journal d'Anvers* van 5 february 1835.

De Harmonie is de plaets waer Janssens zyne uitmuntendheid in de wereldlyke muziek doet blyken; hy dicht zyne symphonie getitel: *de Zonnenopgang;* hy schryft zyn alombekende *Pot-pourri* van Antwerpsche liederen, dat, in 's Konings tegenwoordigheid uitgevoerd, onmiddelyk eene populariteit geniet, welke het, na verloop van zoo vele jaren, thans nog bezit.

Op 17 january 1829 wordt Janssens notaris te Berchem benoemd; een jaer daerna, barst de Belgische omwenteling uit; onze stadgenoot, die aen niets dan aen muziek denkt, vertrekt naer den vreemde; by zyne terugkomst in zyn vaderland, wordt hy als notaris naer Antwerpen geroepen[1]; by de burgerwacht die is ingericht, wordt hy tot *capitaine de musique* genoemd; hy arbeidt nog immer, en brengt muziekstuk op muziekstuk voort; zyne dichtader schynt onuitputbaer; onder anderen, ter gelegenheid van 's Konings komst te Antwerpen, verveerdigt hy een muziekstuk op eene ode van den heer Karel Rogier, destyds gouverneur der provincie Antwerpen; het stuk dat, in de maetschappy *Philharmonie* op 27 july 1831, wordt uitgevoerd, verwerft, naer men ons zegt, 's Vorsten volle goedkeuring.

Dit was een der laetste feesten die Janssens door zyn talent opluisterde. In 1832, tydens de belegering van het kasteel te Antwerpen, vertrekt hy naer Keulen; het hôtel waer hy intrede neemt, wordt door eenen brand verwoest; onze *maëstro* ziet een deel zyner papieren door het vuer verslinden; de schrik bevangt hem; in eenen adem vlucht hy naer Verviers, en vindt eene schuilplaets by den kunstschilder Vieillevoye, met wien hy te Antwerpen in vriendschap heeft verkeerd. Wanneer hy eenigen tyd daerna te Antwerpen is terug gekomen, bemerken zyne kennissen iets aen hem, dat zy aenschouwen als het begin der ziekte welke onzen toonzetter weinige maenden later ten grave heeft gevoerd.

'Ongelukkiglyk, zegt de heer Piot, werd Janssens te vroeg aen de kunsten ontrukt. Na, op 20 augusty 1826, notaris te Hoboken en later te Berchem te zyn benoemd geweest, had hy de dwaesheid in de fondsen te speculeren. Zyne ondernemingen mislukten; hy deed verlies op verlies, tot dat zyn gansch fortuin vernietigd was. Deze slag was onherstelbaer. Arm, neêrgeslagen, doch eerlyk, dacht hy dat hy een voorwerp van verachting zou zyn geworden, hy die immer, voor zyn talent, voor zyn karakter, in de goede antwerpsche maetschappy zoo gezocht werd. Deze gedachte was onverdragelyk; voor hem was zy verpletterend. Met krankzinnigheid geslagen, overleed hy op 3 February 1835.' Wat er van deze bewering waer zy, kunnen wy niet doorgronden; al wat wy mogen getuigen, is dat de ramp die den jeugdigen maëstro trof, ten zelfde tyde zyne brave ouders ten grave sleepte. Zyne goede moeder, door de smerte overmand, overleed op 29 Augusty 1833; anderhalve maend later, op 16 October van het zelfde jaer; stierf zyn kundige vader; de dood had dus, in ééns dry slagtoffers gemaekt!

In zyne ziekte, had Janssens soms oogenblikken waerop tot hy het bewustzyn terugkeerde; deze waren wreed van smerte: dan dacht hy aen hetgene hy eens was geweest; aen het schoone lot dat hem was voorbereid, en dan zag hy plots tot welken graed van vernedering hy was gekomen. Hy krankzinnig! By het beseffen van dit woord, maekte de waenzin zich van hem meester; hy zette zich aen 't loopen, en draefde het vertrek rond tot dat hy van vermoedenis op den grond nederstortte!

Dergelyk bestaen kon zich niet lang uitrekken; door het lyden afgemat, overleed hy, op 3 February 1835, ten tien ure 's morgens. Piot zegt dat eenige oogenblikken voor zyn afsterven, Janssens gebruik van zyn denkvermogen kon maken; de eerste vraeg die hy deed, zou naer zyne muziek zyn geweest. 'Hy kon sterven, zegt de Leuvensche geleerde, met de troostende gedachte, dat zy goed werd bewaerd.'

(1) Dit laetste feit wordt door een ambtenaer betwist, die zeer bevoegd is om over dergelyke zaken te oordeelen.

Arme man! indien hy geweten hadde, dat die muziek, zoo weinig jaren later, wyd en zyd, zou verspreid zyn geweest, hy ware de wreedste dood gestorven.

Ofschoon hy nauwelyks de mannenjaren bereikte, had Janssens vyf *missen*, vyftien *motetten*, een *te Deum*, eene *litanie*, dry *operas*, verscheidene stukken voor Harmonie, en eene menigte cantaten, zangen en liederen verveerdigd; ook had hy eenige leerlingen in de kunst gevormd, en onder dezen telt men Albert Grisar, die eenen meer zekeren weg tot den roem dan zyn meester verkoos.

Op 5 february 1835, had 's kunstenaers lykdienst, ten 9 ure 's morgens, in St-Andrieskerk plaets. Een aenzienlyk getal vrienden en kunstoefenaers woonde dezelve by, en volgde de stoffelyke overblyfselen die op het kerkhof van het Kiel ter aerde werden besteld. Eenige dagen later, op 15 meert, werd er te Leuven eene plechtige uitvaert ter zyner nagedachtenis gezongen, en op 18 derzelfde maend, had een dergelyke dienst in St-Pauluskerk te Antwerpen plaets; acht dagen daerna, werd, op het herhaeld aendringen van 's kunstenaers vrienden, dezes eerste misse in de cathedrale van Antwerpen uitgevoerd; de groote klok en de beijaerd kondigden reeds van den vorigen avond de plechtigheid aen; de uitnoodigingskaerten waren in de volgende bewoordingen opgesteld:

'*Les amis de feu Monsieur le notaire J. Janssens*, *jaloux de rendre un dernier hommage à un concitoyen*, *dont les productions musicales sont si justement renommées*, *ont résolu de faire célébrer une messe solennelle pour le repos de son âme à l'Église Cathédrale de Notre-Dame*, *Mercredi* 25 *mars* 1835, *à onze heures.*

La messe qui sera célébrée à grand orchestre est composée par le Défunt.'

t.o. 21

Telkenmale was 's kunstenaers eerste misse uitgevoerd geweest[1].

Dit was de laetste hulde aen het talent van Janssens bewezen; sedert dien tyd scheen zyn naem vergeten; geen kruis noch teeken duidt 's kunstenaers rustplaets aen; zyne voortbrengselen zyn in verscheidene handen; met de grootste moeite konden wy er de volledige titels niet van bekomen; nog eenige jaren, en de nagedachtenis zelve zal zyn vergaen van een man, wiens streven de nationale muziekschool met menig kostbaer werk heeft opgeluisterd. Hopen wy, dat deze schets, hoe onvolledig ook, de aendacht onzer medeburgeren op Janssens' werken vestige, en men eindelyk onzen stadgenoot een recht late wedervaren, dat hem in zyn leven zoo menigmael is onkend geweest.

Samenstellingen van den muziekdichter Janssens.

1 Misse voor groot orkest in *ut*, opgedragen aen de Harmonie maetschappy van Antwerpen en uitgegeven te Brussel by Weissenbruch. (In de verzameling van Sint Paulus kerk.)
2 Misse voor groot orkest in *re.* Onuitgegeven. De kyrië dezer misse, zegt Piot, behekeld zynde, zoo schreef Janssens er een andere. 1825. Onuitgegeven. (S.P.)
3 Misse voor groot orkest in *la;* zy verscheen in druk te Antwerpen by Schott, en werd den minister van Gobbelschroy opgedragen. (S.P.)
4 Misse voor groot orkest in *ut.* 1829 onuitgegeven. (S.P.)
5 Misse voor groot orkest in *mi-b.* 1829 onuitgegeven. (S.P.)
6 *In te Domine speravi.* 1816. (Verzameling Bessems.) Onuitgegeven.
7 *Credidi propter*, met begeleiding van Quatuor in *re.* 1824. Onuitgegeven. (V.B.)
8 *Lauda Jerusalem*, voor groot orkest in *re.* 5 nummers. 30 July 1826. Onuitgegeven. (V.B. en S.P.)
9 *In convertendo*, voor groot orkest in *re.* 4 nummers. December 1826. (V.B. en S.P.) onuitgegeven.
10 *Loetatus sum*, voor groot orkest in *ut.* 6 nummers. January 1828. Onuitgegeven. (V.B. en S.P.)
11 *Lauda Sion*, voor gr. ork. in *mi-b.* 1829. Onuitgegeven (V.B.)
12 *In convertendo*, in *fa.* 3 nummers. 16 October 1830. Onuitgegeven. (V.B. en S.P.)
13 *Laudate pueri*, voor gr. ork. in *mi-b.* 3 nummers. 5 November 1830. Onuitgegeven. (V.B. en S.P.)
14 *In exitu Israël*, voor gr. ork. in *ut-min.* 6 nummers. 28 January 1831. Onuitgegeven. (V.B. en S.P.)
15 *Beatus vir*, voor klein orkest in *sol*, met begeleiding van orgel. Onuitgegeven.
16 *Laudate pueri*, in *re.* 7 nummers. Onuitgegeven.
17 *Te lucis ante teriminum*, gr. ork. in *mi-maj.* Onuitgegeven.
18 *Te Deum laudamus*, gr. ork. in *re.* Onuitgegeven. Dit stuk werd, zoo het schynt, te Brussel in 1830 voor het feest des konings uitgevoerd.
19 *Te lucis creator;* onuitgegeven. (S.P.)

(1) Het *Journal d'Anvers* van 23 meert 1835, bevatte te dier gelegenheid de volgende woorden:

'Le voeu manifesté par les amateurs d'entendre la première messe de Janssens, exécutée à la chapelle de la Cathédrale, sera rempli. *C'est à la fois un acte de piété et de justice*, ainsi qu'un hommage rendu à un compositeur national. C'est Mercredi à onze heures, qu'aura lieu cette solennité qut sera annoncée demain, à 6 heures, par la cloche et le carillon de la Cathédrale.'

20 *Victime paschalis.* Onuitgegeven.
21 *Converte Domino.* Onuitgegeven.
22 *Litanie;* Onuitgegeven. (S.P.)
23 *Requiem;* volgens den heer Piot; men betwist echter dat Janssens ooit een *requiem* hebbe verveerdigd.
24 *Ave Maria* in vorm van gebed. Hs.
25 Zes *tantum ergo.* 1830 Hs. (V.S.P.)
26 *Ecce panis*, 1823. Hs. (V.B.)
27 *De toonkunst*, cantate woorden van H.H. Klyn; Hs. 1818.
28 *Les Grecs ou Missolonghi.* Cantate.
29 *Winterarmoede;* cantate. 10 April 1830. Hs. (V.A.)
30 *Cantate*, woorden van Lebroussart.
31 *Dry koningen lied*, koor. Hs.
32 *Symphonie*, gr. ork. Met dit stuk behaelde Janssens, zoo het schynt, een prys te Gent.
33 *Air varié.*
34 *Pot-pourri* van antwerpsche liederen.
35 *De zonnenopgang.* Symphonie.
36 *Le Roi*, woorden van den H.K. Rogier; uitgegeven. Lith. Cöntgen.
37 *Romancen;* onder anderen: *Quart d'heure de bon temps; C'est pour toujours; Le chien barbet; M^e. Colin; Soyez plus sage; Le premier serment; Le jeune berger;* eenige dezer stukken zyn uitgegeven.
38 *Valse.* Lith. Scott.
39 Idem.
40 *Le père rival; opéra.* Vertoond te Antwerpen. Hs.
41 *La jolie fiancée; opéra.* Hs.
42 *Les trois hussards; opéra.* Hs.
43 *Gillette de Narbonne; opéra.* Dit laetste is onvoltooid gebleven.[1]

P. GÉNARD.

Nyverheid.
Het gesticht des heeren Pelgrims, zoon, te Antwerpen.

Daer wy reeds over Nyverheidskunst gesproken hebben, denken wy het noodig, in het vervolg, ook eene plaets in de *Vlaemsche School* te moeten openen voor artikels over de wezenlyke nyverheid, ten einde eenieder bekend zy met de groote gestichten die België in dit vak bezit. Wat ryke bron van nasporingen voor alwie den vooruitgang des Vaderlands wil onderzoeken! By voorbeeld de fabrieken van papier van Turnhout, de drukkeryen van Mechelen, Gent, Brussel, Antwerpen, en de uitbreiding die deze in de laetste jaren hebben verkregen; de yzergieteryen, koperslageryen, enz., enz.

Zeker zou men met hunne beschryving een gansch *in-*

(1) Voor deze lyst, hebben wy ons de, verhandeling des heeren Piot ten nutte gemaekt. Wy danken van herte den heer B..., even als de heeren J. Bessems, en J.-G. Aerts, Orkestmeesters der kerken van O.-L.-V. en St-Paulus, voor de inlichtingen die zy ons rakende Janssens' muziek hebben gelieven mede te deelen. De stukken geteekend V.A. bevinden zich in de verzameling van den heer Aerts; diegene geteekend V.B. zyn in de verzameling van den heer Bessems; en diegene met het teeken V.S.P. berusten in de bibliotheek van Sint Paulus kerk te Antwerpen. De overige zyn ons onbekend.

folio kunnen opvullen; de taek is echter moeijelyk omdat zy van verschilligen aerd is, doch er ligt voor den schryver

FABRIEK.

iets grootsch in het doen kennen der takken die gedeeltelyk de rykdom van ons land uitmaken. Waerlyk, indien men voor vele nyverheden de beeldende kunst kan inroepen, zyn er andere waerop men de wetenschap in ruimer mate toepast om hen alle de uitbreiding te kunnen geven, waervoor zy op onze dagen, vatbaer zyn.

Indien men de wetenschap en de kunst op verschillige nyverheden toegepast, wist aen te moedigen, er zouden de beste gevolgen voor ons land uit voortspruiten; men zou niet langer naer *Parys* noch *Londen* gaen, om schoone meubelen, machinen en andere prachtige en nuttige voorwerpen aen te koopen; daer de daguren hier ten lande goedkooper zyn dan elders, zou men zelfs in den vreemden de concurrentie kunnen staende houden, en zeer voordeelig *Amerika* en andere overzeesche gewesten met onze produkten voorzien.

Men zal hier wellicht doen opmerken dat zulks reeds gebeurd, en dit is wezenlyk zoo; doch het geschiedt meestal op eene te kleine schael in evenredigheid met het vernuft der Belgen. In onze eeuw, even als in de XVe en XVIIe, zou ons Vaderland aen het hoofd der beschaving moeten staen, en, in plaets van de wetten des goeden smaeks uit den vreemde te ontvangen, zyne eigene scheppingen den uitlander tot navolging aenbieden.

Iets wat wellicht menig oog is ontgaen, doch wat wezenlyk tot den vooruitgang van verschillige onzer voornaemste nyverheidsgestichten heeft bygedragen, is die geest van overlevering, die den Vlaming zoo zeer eigen is; het is de zucht om het werk der vaderen voort te zetten, en door nieuwe krachtinspanning er eene nieuwe uitbreiding aen te geven. Voornamelyk te Antwerpen kenschetst deze byzonderheid verscheidene onzer fabrieken, waer de zonen en zelfs kleinzonen der stichters de instellingen der ouderen voortzetten; zoo hebben wy de yzergieters VAN DE LEEMPUT, waervan een der zonen lid van den gemeenteraed is;

YZERGIETERY.

de gebroeders STORDIAU en MARCKELBACH, kachelmakers; PELGRIMS, zoon, kopergieter, enz., enz.

Het huis dezes laetsten werd gegrond in 1792 door P.J. Pelgrims, welke als eenvoudige koperslager optrad; hy had voor opvolgers, in 1833, twee zyner zonen onder het *firma* van de gebroeders Pelgrims; de eene zeer vernuft in al wat koperslagen, gieten, fabriekwerken, brandspuiten aenging; de andere die zich in zyne jeugd op de wetenschap en de *chimie* had toegelegd, gaven zulke uitbreiding aen hunne nyverheid, dat zy het noodig oordeelden twee verschillige gestichten te vormen; het eene voor al wat gieten van kopery, fabriekwerken, gaz- en verwarmingstoestellen voor serren betreft; het andere voor kerkwerk.

De eerste zette zyn werk voort, in 1842, onder het *firma* van H.J. PELGRIMS-HERTOGS; de tweede onder datgene van PELGRIMS-VAN DER HAEGEN.

Het *firma* Pelgrims-Hertogs werd behouden tot dat een van 's eigenaers zonen, zynen vader in 1857 ter hulp kwam; onnoodig te zeggen, dat jonge en nieuwe elementen aen het gesticht meer uitbreiding gaven.

Eene byna schielyke dood ontrok den heer Pelgrims-Hertogs aen zyne talryke bezigheden; zyn zoon, blyft nu de eenige om het zoo groote nyverheidsgesticht voort te zetten; door zyne uitgebreide kennissen van al wat fabrieken stoomwerken betreft, is hy geroepen om nog vele diensten aen de nyverheid te bewyzen.

Gaet men thans na dat in dit sticht dagelyks een vyftigtal mannen deftig voor vrouw en kinderen het brood winnen, dan zeker zal men getuigen dat hy met eene zware taek gelast is, die echter niemand gewetensvoller kan vervullen dan de heer Pelgrims, zoon.

Vyftig man! waeraen hebben die hunne bezigheden? zal wellicht een onzer lezers vragen. Aen ketels voor stoom-

fabrieken, brandspuiten, gaztoestellen, klokken, pompen, lampen, baden, kranen, in een woord, aen al wat men in het grootste fabriek van den stoomboot, tot het geringste huishouden, in koper ziet.

Het volgende zal den heer J. Pelgrims, zoon, als mensch doen kennen. Op 15 january ll. bood hy aen alle zyne werklieden, klerken, enz. ter gelegenheid zyner ingenottreding van het fabriek en verandering van *firma*, in een zyner uitgebreide werkhuizen, een prachtig mael aen(1).

Men moet aen zulk een disch tegenwoordig zyn geweest om de teekens van aengekleefdheid te kunnen beschryven, dien en baes en werklieden elkander toedroegen. De werklieden wedieverden om hunne herkentelykheid aen hunnen jongen meester te betoonen; in hun enthousiasmus boden zy hem eenen zilveren passer aen even als eenen ivooren meter; terwyl zyne jeugdige echtgenoote een paer schoone ontbyttassen ontving.

Zulke handelwys alleen van meester tegenover ambachtsman, en van gast tegenover *baes* is pryzensweerdig, en kan niet dan goede vruchten dragen. Zy doet ons ook een oneindig goed voor het fabriek des heeren Pelgrims voorspellen. Eendracht is de grootste dryfvêer van vooruitgang in alle vakken; door haer alleen wordt er iets grootsch in de samenleving voortgebracht, en even als het H. Schrift van zekere ryken getuigt, durven wy van een nyverheidsgesticht zeggen: het ryk dat verdeeld is, moet vergaen.

D. VAN BLIECK-PELS.

Boekbeoordeeling.

Fabelen van La Fontaine in nederduitsche verzen door S.M. Coninckx.

De provincie Limburg is heden nog wel de meest vlaemsche provincie Belgiës. Alhoewel zy tot over eenige maenden nog aen de vlaemsche beweging geen deel scheen te nemen, treedt zy heden moedig op. Zy ook heeft hare dapperen onder alle standen gevonden; zy werkt-heden moedig mêe om den nederduitschen standaerd te verheffen. Altyd bezat zy bekwame letteroefenaren en onder deze noemen wy heden M. WILLEM VAN WEST, den uitgever der *Fabelen van La Fontaine* door S.M. Coninckx. De uitgever doet het werk van eene inleiding voorafgaen, waerin hy het leven en de dichterwaerde van CONINCKX en de voortreffelykheid dezes vertaling van La Fontaine bespreekt.

Coninckx is van elkeen die met de nederduitsche letterkunde bekend is, als een goed dichter aenzien ‘doch’ zegt de uitgever ‘'t is in zyne fabelen van La Fontaine, dat hy eerst aen den dag legt wat hy is. Hier ademt gy overal de zelfde lucht als by La Fontaine, 't is zyne tael, zyne kleeding, 't zyn zyne manieren en zyn zwier. Los, bevallig, eenvoudig, verheven, naïef en geestig, weet de nederduitsche dichter allerwege zyn model by te komen.’

De letterkundige, die wil weten, hoe moeijelyk het is den franschen fabeldichter in eene andere tael over te brengen, behoeft zulks maer eens te beproeven en welhaest zal hy met ons in staet zyn den dichter Coninckx over zyn werk recht te laten wedervaren. Wy beweeren niet dat er geen verschil is tusschen de vertaling van Coninckx en die welke de gryze dichter Cracco van eenige der schoonste fabelen uit L.F. gegeven heeft; dat Coninckx' verzen nooit zondigen tegen de regels in Dautzenbergs of van Duyses nederduitsche prosodiën voorgeschreven; neen,

(1) Wy deelen hier de plaet mede van een gedenkstuk te dier gelegenheid verveerdigd door den heer Van Spilbeeck.
DE REDAKTIE.

maer des niet te min verdienen Coninkx' fabelen den lof welken heer Van West hun toezwaeit, wanneer hy zegt: ‘ik neem daer (de vertalers van L.F.) heelegansch beraden den St Truidenschen dichter van uit, en koom thans hier..... zyne schildery..... fier ophangen naest of over die van den onnavolgbaren La Fontaine, wiens onsterfelyke tegenhanger ik hoop dat hy zal blyven.’

Wy willen hier in dier voege twee fabelen van La Fontaine met de vertaling van Coninckx laten volgen:

I.

Le Rat de ville et le Rat des champs.

Autrefois le rat de ville
Invita le rat des champs,
D'une façon fort civile,
A des reliefs d'ortolans.

Sur un tapis de Turquie
Le couvert se trouva mis.
Je laisse à penser la vie
Que firent ces deux amis.

Le régal fut fort honnête,
Rien ne manquait au festin;
Mais quelqu'un troubla la fête
Pendant qu'ils étaient en train.

A la porte de la salle
Ils entendirent du bruit:
Le rat de ville détale;
Son camarade le suit.

Le bruit cesse, on se retire:
Rats en campagne aussitôt;
Et le citadin de dire:
Achevons tout notre rôt.

C'est assez, dit le rustique;
Demain vous viendrez chez moi.
Ce n'est pas que je me pique.
De tous vos festins de roi:

Mais rien ne vient m'interrompre;
Je mange tout à loisir.
Adieu donc. Fi du plaisir
Que la crainte peut corrompre!

De Huisrat en de Veldrat.

Zeker veldrat, die de steden
Nooit gezien had, wierd gebeden
Van een huisrat, haer kamraed,
Op een lekker stuk gebraed,

En veel andre fyne spyzen.
Op een persiaensch tapyt
Stond de tafel net bereid.

Daeraen 't smullen, 'k laet u peizen.

't Was een heerelyke feest;
Alles wel en uitverkoren.
Maer, nu ze aten om het meest,
Kwam men hunne vreugde stooren

Hoor! zy worden iets gewaer
Aen de zaeldeur. Fluks myn deken
Uit de stad loopt zich versteken;
De genoode volgt hem naer.

't Is gedaen; zy komen weder:
Borgerrat ging voor, en zei:
Sa, welaen, zit nog wat neder,
Proef nu eens van die pastei.

- Neen, 'k heb zeer wel gegeten,
Sprak de boer; genoeg voor nu:
Overmorgen nood ik u,
Maer op zoo geen koningsbeten:

Ik hou daer zeer weinig van;
Niemand komt my t' huis ontrusten.
Weg met alle zulke lusten
Die 'k in vrêe niet smaken kan!

II.

L'Ane vêtu de la peau du Lion.

De la peau du lion l'âne s'étant vêtu,
  Était craint partout à la ronde;
Et bien qu'animal sans vertu,
  Il faisait trembler tout le monde.
Un petit bout d'oreille, échappé par malheur,
    Découvrit la fourbe et l'erreur:
    Martin fit alors son office.
Ceux qui ne savaient pas la ruse et la malice
S'étonnaient de voir que Martin
Chassât les lions au moulin.

  Force gens font du bruit en France
Par qui cet apologue est rendu familier.
    Un équipage cavalier
Fait les trois quarts de leur vaillance.

De ezel in een leeuwenvel.

Een ezel kleedde zich met eene leeuwenhuid,
  En mensch en dieren gingen loopen
      Voor dien vermomden laffen guit;
Maer tot zyn ongeluk, het vel was ergens open:
Een spits van 't ezelsoor stak daer van boven uit.
't Bedrog was nu ontdekt. Een hond met snelle schreden
Loopt op den steiloor aen, en valt hem op de leden:
  En menig een die 't spel aenziet,
  Aen wien de list nog is verholen,
    Verwondert zich en vat het niet
Hoe Fiks zoo eenen leeuw kan dryven naer den molen.

    Dus vindt men hier en overal
Markiezen en barons, en dapper oorlogsknechten:
    Het schynt, ze gaen als leeuwen vechten,
En al hun moed bestaet in pracht en yl geschal.

Het boek behelst den franschen en den vlaemschen tekst tegenover elkander. Het bevat, in-16^{e}, 499 bl., en kost maer fr. 1.50. Verkrygbaer by de weduwe Van Ishoven, Markgrave straet, alhier.

H.v.W.

Kunst- en letternieuws.

De beer Dell'Acqua te Brussel heeft een tafereel voltooid dat bestemd is om meer en meer de faem uit te breiden, die deze kunstenaer zich door zyne vroegere voortbrengselen heeft verworven. Deze schildery is voor de tentoonstelling te Parys bestemd en stelt den Doge van Venaetië, *Marino-Faliero*, voor die aen zyne echtgenoote vergiffenis schenkt. De episode, zoo wy ons niet bedriegen, is getrokken uit het treurspel van Casimir de la Vigne. De heer Dell'Acqua arbeidt aen een ander tafereel, een feit uit het leven van Soliman II, waervan wy hopen, binnen kort, de

gravuer aen onze lezers te kunnen mededeelen. Onnoodig te zeggen dat Dell'Acqua een der schilders is, die het verhevene der kunst begrypen en die slechts op hun talent aenspraek maken om het hert te veredelen en te verfynen.

- In eene voorgaende aflevering werd er een woord gezegd van een tafereel dat de heer J.-B. Huysmans, verveerdigde. Op zondag 18 february, werd dit kunststuk in de zalen van het Verbond ten toon gesteld, en haesten wy het te melden, onze correspondent had gelyk dit werk eene goede reisherinnering te heeten. De heer Huysmans, die, gelyk men weet, Palestinen en Egypten heeft bezocht, en zelfs over zyne reis, een lezensweerdig boek geschreven, heeft voor onderwerp een trek uit het leven der Musulmannen gekozen; het heet: de *Zonnenondergang te Caïro;* plechtig daelt de zon in het westen en kleurt de schepping in het schoonste rood; de geloovigen op de stem van een *muërzinn*, verlaten hunne woonst, werpen zich op de knieën en brengen hunne hulde aen den Schepper van het heelal. Dit onderwerp, waeraen de schilder eene lokale tint heeft weten te geven, heeft de bezoekers aengenaem getroffen.

Op denzelfden dag, had de heer Bource twee portretten ten toon gesteld die veel verdiensten bezaten. Volgens het zeggen van verscheidene kenners, waren beide afbeeldsels treffend van gelykenis.

- Sedert het verschynen der voorgaende aflevering, hebben wy het volgende ateliernieuws vernomen: Leys arbeidt aen een tafereel, de *Jeugd van Luther*, waerover in het breed zal gesproken worden; P. Kremer schildert aen een doek, *wild* voorstellende; Col heeft een nieuw stukje ontworpen; Guffens heeft een portret onder handen, dat men zegt zeer gelykend te zyn; Verhas gaet een feit uit het leven van Lodewyk XIV behandelen; Gons heeft zyn tafereel, *de Gestolen kus*, voltooid en er een nieuw begonnen, terwyl, naer men verzekert, Wildiers een van de Keysers' schoonste werken op het stael gaet brengen.

- De plannen voor het bouwen eener Beurs te Antwerpen, zyn ten toon gesteld; zy worden voortdurend door een talryk publiek bezocht.

- De heer Weale, van Brugge, is, sinds eene reeks van jaren, gekend als inzamelaer van denk- en grafsteenen, nog in zoo groot getal in onze kerken aenwezig. Een deel zyner verzameling, ten stadhuize van Gent te pronk gesteld, by gelegenheid van het jubelfeest der Koninklyke Maetschappy van Schoone Kunsten en Letteren, heeft de aendacht der bezoekers in eene hooge mate opgewekt.

Deze heer heeft het prospectus uitgegeven van een werk dat een groot belang voor de familiën biedt. De grafzerken, door plaetsneè in dit werk opgenomen, zullen worden gekozen uit de merkweerdigsten, zoowel wat aengaet het belang van den afgebeelden persoon, als onder betrek van schoone teekening of eigenaerdigheid der kostuem. Men zal verscheidene heerlyke grafzerken aentreffen, waervan het origineel over eenige jaren vernietigd is, alsook die van verscheidene vlaemsche familiën, die zich in Engeland hebben gevestigd, als de Horenbouts, de Saunders, de Van den Wyngaerde, de Cortenille, de Van Caestre, enz.

Het werk zal eenen grooten foliant uitmaken, verdeeld in 12 afleveringen van 8 platen op koper en steen gesneden, zorgvuldig door de beste kunstoefenaren uitgevoerd en het karakter der originelen trouw weêrgevende. De tekst, waerin talryke houtsneden zullen ingelascht zyn, zal de geschiedenis behelzen van de geestelyke, militaire en burgerlyke kostumen, met noticiën over de merkweerdige persoonen. Hy zal voorafgegaen zyn van eene proeve over de geschiedenis der graveerkunst en de veranderingen van trant, door dezelve ondergaen, van de verstafgelegene tyden tot by het verval de Renaissance. Dewyl reeds meer dan de helft der platen voltrokken zyn, zullen de afleveringen regelmatig op de vastgestelde dagen verschynen. De eerste zal dezer dagen worden uitgezonden.

(Eendragt).

- Een hoogstnuttig boek is verschenen: de tafel der *Bulletins de l'Académie Royale de Bruxelles.* Dit werk welk de opzoekingen oneindig vergemakkelykt, heeft men te

danken aen de vlyt des heeren A. Siret, lid van bovengenoemde Vereeniging. Met veel orde opgesteld, strekt dit stuk den schryver tot eer, wien wy, onder anderen, het *Dictionnaire des peintres*, zyn verschuldigd.

Steendr.y S. Mayer, te Antwerpen.

De Persische ambassade te Antwerpen in 1523. Frescoschildering door Godfried Guffens

Een tak onzer nationale kunst, welke sedert weinige jaren schynt te herbloeijen, is de muerschildering. België, zoo ryk aen schilders van allen aerd, heeft in dit vak ook, kunstenaren geleverd die de faem der vaderlandsche school hebben staende gehouden. Wy allen kennen de werken der VAN EYCKEN, PORTAELS, LAGYE, SWERTS en GUFFENS; in afwachting dat het ons vergund zy over de voortbrengselen van elk dezer schilders in het byzonder te handelen, zullen wy een woord over het werk des laetsten gewagen.

Kennen wy vooreerst den schilder. Guffens zag te Hasselt het licht ten jare 1823; de liefde tot de kunst, dreef hem naer Antwerpen. Leerling van den heer N. de Keyser (in 1839), bleef hy tevens de kursus der koninklyke Akademie tot het jaer 1843 volgen. Sedert dit tydstip trad hy als schilder op, en verveerdigde verscheidene tafereelen, als daer zyn: *de Graef van Looz; de Garnaetleurster*, enz.; welke herhaelde malen in plaet werden uitgegeven. In 1850 vertrok Guffens, gezamenlyk met zyn vriend Swerts, naer Italië, doorreisde Duitschland, en keerde, na eene afwezendheid van twee jaren, in zyn vaderland terug.

Zyn verblyf in den vreemde had echter zyne zienwyze in zake van kunst merkelyk gewyzigd. De fyne geest der Duitschen had hem getroffen, en hy poogde in zyne werken, de eigenschappen der Germaensche met de hoedanigheden der Vlaemsche school te vereenigen. Dit is het karakter zyner schildering; de *fresco*, waerin hy haer op eene breede schael ten uitvoer bracht, strekke tot staving van ons gezegde. In 1853, gezamenlyk met den heer Swerts, met de muerschilderingen der nieuwe kerk in de stad St-Nikolaes gelast, werd dit werk tot op onze dagen voortgezet; doch het was de koophandelkamer ter Beurse van Antwerpen die het beste *specimen* van het talent onzes landgenoots kon leveren. In 1856 begonnen, bevatten deze muerschilderingen eene reeks van samenstellingen welke een aental feiten uit de geschiedenis des Antwerpschen handels voorstelden; onder de stukken, die het meest onze aendacht hebben opgewekt, moeten wy *de Ontvangst der eerste Persische ambassade door de aertshertogin Margarita*, *in* 1523, melden even als *de Dekens en kooplieden der Hanze die*, *omstreeks het jaer* 1315, *hunne privilegiën in de abdy van St-Michiel*, *ter bewaring nederleggen.*

Het werk des heeren Guffens, zoowel als dat des heeren Swerts, was in den loop der maend july 1858 voltooid[1]; ter gelegenheid der gemeentefeest zou het voor het publiek zyn ten toon gesteld geworden, wanneer op 2 augusty een brand het gebouw der Beurs verwoeste, en de voortbrengselen onzer kunstenaren gansch vernietigde. Verscheidene kartons werden ten zelfde tyde door het vuer verslonden; gelukkig dat onzen schilderen eenige *photographies* zyn overgebleven, en zy derwyze nog in staet zyn hunne scheppingen, door den druk, aen hunne landgenooten te doen kennen.

P. GÉNARD.

Nicolaus Pitau. Plaetsnyder.

.....
Graveerkunst boogt nop uw telgen,
Door *Pitau's* fiks gescherpte stift

(1) Eenigen tyd vroeger was het door den gezant van Persië in oogenschouw genomen geweest.

En dat van *Edelinck*, zijn wondren
Van kunstmetalen ingegrift.

Mej. P. MOENS. *Ant. verh.*

Hoe wereldberoemd ook de stad Antwerpen, in vroegere tyden, door haren uitgebreiden koophandel mocht wezen, was zy het niet minder op het einde der XVIe, en het begin der XVIIe eeuw, door de groote menigte kunstenaren die alsdan in haren schoot het licht zagen. By het uitgebreid getal harer inboorlingen zag men op dit tydstip, zich nog eene schaer van uitlandsche meesters voegen, welke in ons midden hunne kunst kwamen uitoefenen. Door het woord meesters bedoelen wy echter niet alleenlyk de schilders, wier reusachtige gevrochten, het nageslacht thans nog met bewondering aenschouwt en met wier naem men gewoonelyk de Vlaemsche School bestempelt, juist alsof het *plaet-* en *houtsnyden*, de *glaschildering*, de *beeldhouwkunde* enz., van die eertyds zoo glansryke School niet ten minste deel hadden gemaekt; neen, wy verstaen hierdoor ook een aenzienlyk getal van kunstenaren die deze laetste vakken, tot roem van het Vaderland, hebben beoefend. Waerlyk, weinig, of liever geene levensschetsen zyn er van laetstgenoemde meesters verschenen, en het strekte gewis onzen landaerd tot eer, indien wy ooit hunne namen in een nationael woordenboek zagen vereenigen.

Gewagen wy thans hier alleenlyk van de plaetsnyders, welke, ofschoon, niet zoo talryk als de schilders, toch zulke groote faem verworven hebben, dat zy der aendacht onzer kunstliefhebbers overweerdig zyn. Zulkdanig zyn: vader en zoon *Vostermans*, *Cornelius Vermeulen*, *Pieter van Schuppen*, *Andries Stock*, *Hendrik Snyers*, *Pieter van Sompel*, *Nicolaus Ryckmans*, *Guillielmus Panneels*, *Jacob Neefs*, *Jan Meyssens*, *Geeraert Edelinck*[1], *Nicolaus Pitau* en eene menigte anderen, die in de plaetsnykunde zeer ervaren

(1) Men zie over dezen meester den voorgaenden jaergang, bladz. 99.

waren. De levensschetsen en werken dier mannen te beschryven, zou ons thans te verre leiden, ook was dit hier ons inzicht niet; spreken wy dus alleenlyk van laetstgenoemden meester.

Deze vermaerde plaetsnyder zag het levenslicht te Antwerpen in het jaer 1633. Onder het geleide zyns vaders, dien hy welhaest door zyn talent wist te overtreffen, ontving hy het eerste onderricht in zyne moeijelyke kunst. Doch, even als voor verscheidene andere onzer meesters, zou het in zyne geboortestad niet zyn, dat hy zich als plaetsnyder zou vestigen. Nicolaus Pitau had zyne oogen naer Frankryk gewend, welks hoofdstad, ten dien tyde, een middenpunt van kunsten en wetenschappen was geworden, die zy zich had weten toeteeigenen, door het gulhartige onthael door Lodewyk XIV aen meesters van alle landen geschonken.

Hy verliet dan Antwerpen in het jaer 1660, om zich tot Parys neder te zetten, en, aengemoedigd door zyne eerste gewrochten, wist hy zich aldaer onmiddelyk in zyn vak te onderscheiden[1]. Hy was niet alleen een der grootste maer tevens ook een der vruchtbaerste plaetsnyders zyns tyds. In het portret, zoo wel als in de geschiedkundige en mythologische onderwerpen, deed hy zich op de gunstigste wyze kennen. Aen zyne teekening wist hy eene gemeenschappelyke dagschaduw te schenken, en, wat nog meer luister aen het werk van dezen grooten meester hecht, is zyn vast, stout, zuiver en aengenaem graveer-stael.

Het zou ons onmogelyk wezen hier alle de gewrochten van Nicolaus Pitau aentehalen; vergenoegen wy ons dus met de volgende titels aen te teekenen welke voldoende zyn om 's meesters bekwaemheid in zyn vak te doen waerderen.

Vooreerst hebben wy van hem een vervolg van zestien portretten, waeronder die van de HH. *Franciscus* en *Vincentius*, die van *Colbert* en *Olivier Cromwell*, byzonder uitmunten.

Dan rekent men nog onder zyne werken:

1. *Jesus-Christus*, de *H. Maegd Maria* en de *H. Joseph in den geopenden hemel*; op het voorplan ziet men verscheidene *Carthuizers in aenbidding.*
2. Eene *Magdalena in de woestyn;*
3. De *HH. Hieronymus* en *Sulpicius*, allen naer *Ph. van Champagne* gegraveerd.
4. De *Maegd Maria met het goddelyke kind*, *biddende in een boek*, naer *Guerchino.*
5. Eene *H. Familie en een Engel die aen het kindeken Jesus een mandeken bloemen biedt*, naer *Villequin*; en eene groote menigte andere platen, naer verschillende meesters ten uitvoer gebracht, als daer zyn: Nicolaus Poussin, Bourdon, Le Brun, C. Le Febvre, Lodewyk Carrache, enz.

Doch geene van de platen die wy komen te noemen, is zoo schoon en wel uitgevoerd als de *H. Familie*, welke hy naer *Raphaël* met zoo veel kennis op koper bracht, dat alle zyne vroegere gewrochten voor hetzelve moesten onderdoen.

Deze vermaerde meester stierf te Parys, niet in 1671, gelyk vele schryvers het beweeren, maer wel in 1676, nalatende een zoon[1] en eenen broeder[2] die, even

(1) DÉADDÉ. *Notice biographique, etc.*

(1) Zyn zoon, insgelyks Nicolaus geheeten en wiens naem men onder het portret van den *Hertog van Toulouse* aentreft, stierf in 1724.

(2) Deze was Jacobus genaemd. Cornelis de Bie in zyn *Schilderboek*, heeft over de twee gebroeders het volgende lofdicht gemaekt:

Die d'ysers wonderheyt op platen wilt bemercken
En moet sijn oogh maer slaen op d'uijtmuntende werken
Die ons Pitau ontdeckt in printen zoo volmaeckt
Dat ieder naer hun Const met groot verlanghen haeckt
Soo in het poesel naecht als wel geployede vouwen

als hy, het beroep van plaetsnyders hebben uitgeoefend, doch die zich geenen zoo grooten naem wisten aen te schaffen[3].

J.B.V.B.

Nalezing.
Antwerpen en niet Parys, de geboortestad van Pitau.

By bovenstaende inlichtingen, denken wy het volgende te moeten voegen:

J. Immerzeel, in zyne *Levens der Hollandsche en Vlaamsche kunstschilders*, enz., van NIKOLAES PITAU sprekende, zegt: 'Het schijnt onzeker, of deze teekenaar en graveur tot de Vlaamsche of de Fransche school behoort. Joubert beweert het laatste en ook Stimmel rekent hem van Fransche afkomst in zijne *Catalogue raisonné du Cabinet d'estampes de Winkler;* daar beiden als stellig opgeven dat hij te Parijs geboren is in 1633 en aldaar overleden in het jaar 1676. Cornelis de Bie, wiens tijdgenoot hij was, noemt hem een plaatsnijder van Antwerpen. Als zoodanig wordt hij ook door Basan vermeld. Wij meenen dus dezen uitstekenden kunstenaar in dit werk niet voorbij te mogen gaan.'

Na deze woorden, dachten wy het der moeite weerd eenige nasporingen over den zoo gezegden Parysenaer te doen, want wy konden maer in het geheel niet gelooven, dat de doorgaens getrouwe Cornelis de Bie, zich zoo deerlyk zou misgrepen hebben, dat hy een Franschman voor een Vlaming zou hebben genomen. Onze opzoekingen in de oude doopregisters waren niet vruchteloos, en wat wy daer ontdekten, is ruimschoots voldoende om de rechten van Antwerpen staende te houden.

In sijde laeckenen, vol meesterlijcke vouwen
Soo veel de wetenschap van 't snyden leeren can
Daer JACOB en NICLAES Pitau zyn meesters van.

(3) Het bovenstaende was geschreven toen de heer P. Génard, in de 2de aflevering van tegenwoordigen jaergang der *Vlaemsche School*, onder de titel van: '*Bydragen tot de geschiedenis der Nederlandsche Kunsten*, *Letteren en Wetenschappen*,' reeds verscheidene levensschetsen van vermaerde plaetsnyders heeft doen kennen. Hopen wy dat hy de groote leemte, welke er nog bestaet, zal aenvullen.

De familie Pitau was in de XVIIe eeuw in de Scheldestad gevestigd. Tobias Pitau trad aldaer in den echt met Susanna van den Cruys; hun huwelyk werd met zeven kinderen gezegend die allen in O.-L.-Vrouwekerk (*Noordkwartier*) ter vunte werden gehouden: 1° Antoon Pitau, gedoopt op 21 february 1620; peter: Antoon Nies, meter: Catharina van den Berghe. 2° Catharina, gedoopt op 24 january 1622; peter: Jakob Caluwaert; meter: Maria Nies. 3° JAKOB, gedoopt den 2 october 1623; peter: Jakob Caluwaert; meter: Anna Vermeulen; hy werd plaetsnyder en ten jare 1654 als meester in de Antwerpsche St.-Lukas-Gilde ontvangen. 4° Willem, gedoopt den 16 july 1625; peter: Willem de Caluwaert; meter: Clara Vermeulen. 5° Lodewyk, gedoopt den 10 november 1627; peter: Jacomo Cachiopin in name van Lodewyk van Hoebroeck; meter: Sara Caluwaert. 6° Jan-Baptist, gedoopt den 25 augustus 1629; peter: Jan Lescornet; meter: Anna Wychuysen. 7° NIKOLAES, gedoopt den 13 mei 1632; peter: Nikolaes Lauwers; meter: Maria Caluwaert[1]. Hy werd plaetsnyder; de *Liggere* der St.-Lukas-Gilde duidt aen dat hy ten jare 1644, als leerling by den deken Lambeers werd aengenomen.

Dergelyke oorspronkelyke bewyzen zullen buiten twyfel de beweeringen van een Joubert en Stimmel opwegen; zy zyn onwederlegbaar; Antwerpen telt twee befaemde kinderen meer. Van Immerseel deed dus zeer wyzelyk wanneer hy aen Nikolaes Pitau eene plaets in zyn woordenboek schonk en eenige weerde hechtte aen de verklaring des Vlamings de Bie, die in warme bewoordingen, den lof onzer landgenooten heeft bezongen.

P. GÉNARD.

De brandbrief.

Nu een paer weken geleden, bevond ik my te midden van een tamelyk groot gezelschap, ten huize van Mynheer Daniels, een myner goede vrienden, die ons, ter gelegenheid zyner vyftigste verjaring, had verzocht de middag en avond by hem door te brengen. Tusschen de genoodigden bevonden zich ook de wisselmakelaer Geuvels, de rentmeester Lauters en de oude rechter Liebrechts. Het geval wilde dat er juist dien dag voor het *Hof van Assisen* een man te recht stond, beschuldigd van zyn eigen huis met schuer, stalling en wat dies meer, te hebben in brandgestoken. Na het middagmael werd er over velerhande dingen gesproken, en daer de zaek van den te rechtstaenden landbouwer tamelyk veel gerucht had gemaekt, deelde zy natuerlyk mede in het algemeen gesprek. De wisselmakelaer Geuvels hield het er voor dat de beschuldigde zou worden vry gesproken, daer het

(1) Deze peters en meters behoorden allen tot de voortreffelykste burgery; hunne namen duiden aen dat de familie Pitau eenen fraijen rang in de samenleving bekleedde.

volgens hem aen genoegzame getuigen ontbrak om hem te doen veroordeelen. De rentmeester Lauters beweerde, van zynen kant, dat de te rechtstaende zou worden verwezen, daer het, ofschoon het aen getuigen die het feit hadden zien plegen ontbrak, toch genoegzaem bleek dat de beschuldigde plichtig was aen de hem ten laste gelegde misdaed.

- De man zit van overlang in zeer kwade lakens, - zegde de rentmeester Lauters; - geloof my; hy was zoo ver gekomen dat hy niet meer wist van wat hout pylen maken.

- Dat doet niets ter zake, - antwoordde de wisselmakelaer Geuvels, eenigzins gemelyk; - dit is in het geheel geen bewys dat hy zich daerom heeft plichtig gemaekt aen eene misdaed.

- Neen, - hernam de rentmeester, met een licht spotlachje rond de dunne lippen; - neen, zeker niet. Wat zou het er toe doen! Jammer maer, dat hy zyn gansch leven voor een verkwister is doorgegaen.

- Dit is, volgens my, geene rede om hem als brandstichter te veroordeelen, - antwoordde de wisselmakelaer; - men kan lichtzinnig zyn geld over haeg en dak werpen, daerom is men toch nog geen misdadiger.

- Och! neen, in het geheel niet, - lachte de rentmeester; - vast niet! Een ding komt my nogthans zonderling voor: die goede landbouwer was te middernacht te huis; men heeft hem alsdan, met een lanteern in de handen, uit zyne wooning zien komen en den stal in gaen. Een uer later stonden zyn huis, schuer en stalling in lichtelaeije vlammen, terwyl de goede man zelf nergens te vinden was. My dunkt het moet hem gemakkelyk wezen zynen *alibi* te bewyzen. Zeg eens, vriend Geuvels, weet gy hoe het komt, dat die goede onnoozele landbouwer niet zeggen wil waer hy ergens zat terwyl men bezig was met zyne eigendommen, of liever de eigendommen der heeren *assuradeurs*, te blusschen? Eh! vriend Geuvels, wees zoo goed my zulks eens uitteleggen, als het u belieft? Ik voor my, zien er niet heel klaer in.

Terwyl de rentmeester Lauters dit zegde, bewoog zich de wisselmakelaer Geuvels ongeduldig op zynen stoel, en knarsde de tanden eenigzins gemelyk tegen elkander, terwyl de hoogroode kleur, die gewoonelyk zyn aengezicht

overdekte, wanneer hy een glaesje wyn had gedronken, zoo als het nu ook het geval was, op eens had plaets gemaekt voor de kleur van versch gebleekt linnen. De man zag er op dit oogenblik wezenlyk uit alsof hem het grootste onrecht ter wereld was aengedaen, en alles voorspelde dat hy gereed was zynen tegenstrever in ruwe bewoordingen te antwoorden. Gelukkiglyk dat de oude rechter Liebrechts, even als de overige aenwezigen, zulks bemerkte, en de tegenwoordigheid van geest bezat de aendacht der twistende partyen op een ander voorwerp te trekken, anders hadde wellicht dien dag, een nietige twist twee goede vrienden tot vyanden gemaekt.

- Kom, kom, mynheeren, - viel de oude rechter den rentmeester Geuvels en den wisselmakelaer Lauters in de reden; - laet dit twisten daer! wat geeft het u of die man plichtig zy, ja of neen? Niemand uwer kent hem immers van naby? Bekommeren wy ons niet met hem; het gerecht zal uitspraek doen, en daermede *punctum.*

- Toch houd ik staende dat hy plichtig is! - sprak de rentmeester Lauters op den zelfden afgemeten, tergenden toon.

- En ik beweer dat hy onplichtig is! - riep de wisselmakelaer Geuvels vergramd uit, terwyl hy eene beweging deed met de hand en den met wyn gevulden roomer, die voor hem stond, om stiet.

- Mynheeren, - hernam da oude rechter Liebrechts, - laet my toe u te zeggen, dat gy, myn dunkens, beide wat al te lichtzinnig oordeelt. Ik zou er zoo niet mede durven omspringen, ofschoon ik nu byna veertig jaren myns levens als advokaet en rechter heb doorgebracht. Maer dit laet zich ook gemakkelyk verstaen, wanneer ik u zal hebben gezegd, dat ik tydens myne lange loopbaen, meer dan eens, het gerecht heb zien dwalen, en dit nog wel in zaken die zeer gemakkelyk om oordeelen schenen; in zaken waer het aen geene stellige getuigenis ontbrak. Dit heeft my geleerd, in het vervolg, niet alleen zeer omzichtig in myne oordeelvellingen te werk te gaen, maer ook telken male dat ik iemand in het uitoefenen myns ambts plichtig verklaer, te zeggen: God geve, dat ik geen onschuldige hebbe verwezen!

De oude rechter Liebrechts schoof zich den bril van den neus tegen het voorhoofd en bezag nu beurtelings den rentmeester en den wisselmakelaer, alsof hy zien wilde of zyne woorden al of niet het gewenschte uitwerksel hadden voortgebracht; doch weldra was hy van het tegenovergestelde overtuigd.

- De beschuldigde is onplichtig, zeg ik! - riep de wisselmakelaer Geuvels uit.

- Myn gedacht is dat hy plichtig is! - zegde de rentmeester Lauters, met het zelfde uitdagend lachje rond de dunne lippen.

- Mynheeren, veroorloof my u te zeggen, - sprak de oude rechter Liebrechts, het hoofd zachtjes over en weder schuddende, - gy zyt twee goede oude vrienden myner; maer tevens zyt gy ook twee styfhoofden. Gy wilt niet luisteren naer het oordeel myner lange ondervinding; laet my toe u eens iets te verhalen dat, ik hoop het, u weldra van denkwyze zal doen veranderen.

Wy knikten allen toestemmend, en de oude rechter begon aldus:

- Het is u bekend, dat ik verscheidene jaren het ambt van rechter van onderzoek by de rechtbank van eersten aenleg dezer stad heb waergenomen. Tydens ik dit ambt bekleedde, - ik geloof, zoo myn geheugen my getrouw is, dat het den eersten kersdag was van het jaer 1838, - bevond ik my in myn kabinet, waer ik my bezig hield met het in orde brengen eeniger stukken betrekkelyk eene kindermoord. Het kon zoo wat 10 of 11 ure in den voormiddag zyn, toen op eens de deur myns kabinets werd geopend, en de prokureur des konings, met eenen geopenden brief in de hand, binnen trad.

- Heer rechter, - sprak myn kollega, de openbare beschuldiger, zoodra hy een voet in de kamer had gezet, - heer rechter, gy moet u aenstonds gereed maken,

om te vertrekken; eene zaek van het hoogste gewicht eischt onze tegenwoordigheid elders.

Die plotselinge aenkondiging van oogenblikkelyk vertrek bracht my geheel uit mynen schik.

Op een eersten kersdag, zonder te hebben mis gehoord, de stad te moeten verlaten, dit beviel my geenszins; doch weldra herinnerde ik my, dat myne ambtsplicht my gebood te gehoorzamen.

- Is er ergens eene misdaed gepleegd, heer prokureur? - vroeg ik, terwyl ik hem myne snuifdoos toestak.

- Nog niet, - antwoordde hy my kort weg; maer weldra zal zy het zyn.

- Van welken aert is zy? - vroeg ik nogmaels.

- Een brandbrief! - hernam myn kollega andermael even kortbondig.

- Een brandbrief! - herhaelde ik; - en waer toch?

- Te Esschen, - luidde het antwoord des prokureurs.

Een oogenblik bleef ik nadenkend staen, waerop ik het hoofd verhief en zegde:

- Welnu, dan heb ik toch nog den tyd om mis te hooren; daer dit eene dier misdaden is welke nooit by dage worden gepleegd.

- Vergeet niet, - onderbrak myn kollega, - dat het dorp Esschen zoo wat vyf uren van de stad is verwyderd, dat de wegen een voet dik met sneeuw liggen overdekt, en wy, willen wy geenen ergwaen opwekken, niet met ons rytuig te Esschen mogen aenkomen, maer minstens eene volle uer over de heide hoeven te loopen; en, daer het geld tegen acht ure op de aengeduide plaets moet liggen, wy

geenen tyd overig zullen hebben, zoo wy er aen houden in tyds daer te zyn.

Daerop overreikte hy my den brief en, na hem te hebben gelezen, beloofde ik binnen de twintig minuten met myn greffier gereed te zyn.

De prokureur des konings verliet nu myn kabinet, en daerop ging ik my gereed maken om te vertrekken. Omtrent eene halve uer later, stapten de prokureur, de greffier en uw dienaer in het rytuig dat voor de deur van het gerechtshof stond te wachten en ons naer Calmpthout zou voeren.

Onderweg overlegden wy op welke wyze wy het best den schryver van den brandbrief in handen zouden krygen; doch daer ons de noodige inlichtingen ontbraken, viel het ons moeijelyk omtrent dit punt eens te worden.

In den namiddag kwamen wy te Calmpthout aen, waer wy in de afspanning *de Gouden kroon* afstapten; van waer wy ons, na een kort oponthoud, over de heide, naer Esschen begaven.

Ons eerste bezoek aldáér was voor den heer burgemeester der gemeente, den schryver van den brief aen den prokureur des konings. Wy verzochten hem ons nadere inlichtingen te geven omtrent de zaek waervoor hy ons naer zyne gemeente had doen komen. Dadelyk voldeed hy aen dit verzoek.

Gy moet weten, mynheeren, - zoo begon hy, - dat er op het gedeelte der gemeente dat onder den naem van Kretenborg is gekend, eene hoeve staet, van alle andere wooningen afgezonderd, bewoond door den landbouwer Pauwel Gyselynckx. Toen deze gisteren avond uit het dorp, waer hy met my en den schepen Lamme Bollinckx een gedeelte van den avond had doorgebracht, huiswaerts keerde, en de deur zyner wooning wilde openen, verwonderde het hem zeer een strook papier in het sleutelgat te vinden steken. Pauwel Gyselynckx trok het papier er uit, opende de deur en trad zyne wooning binnen, waer hy, by nader onderzoek, bemerkte dat het papier gesloten was en zyn opschrift droeg. Aenstonds opende hy den brief in de tegenwoordigheid zyner vrouw en verdere huisgenooten; en groot was aller ontsteltenis, toen zy met den inhoud bekend werden. Allen riepen, als door den bliksem getroffen, byna gelyktydig uit:

- Heere God! een brandbrief!

Pauwel Gyselynckx zette aenstonds zynen hoed terug op het hoofd, deed zich zynen mispelaren stok geven, gebood eenen zyner knechts hem te volgen, en keerde daerop terug naer het dorp, ten einde my met de zaek bekend te maken en raed te vragen omtrent hetgeen hem te doen stond.

- Nu, nu, komen wy ter zake, heer burgemeester, - viel ik den man in de reden, daer hy my wat al te langdradig in zyne uitlegging voorkwam; - laet my u eens ondervragen en antwoord, bid ik u, zoo kortbondig mogelyk; want onze tyd is kostelyk.

De burgemeester deed een toestemmend teeken met het hoofd; waerop ik hernam:

- In wiens handen berust de brandbrief?

Voor alle antwoord trok de burgemeester een papier uit den binnenzak zyns kleeds, dat hy my overhandigde. Ik opende den brief, zoo ik dien naem aen het bedoelde schrift mag geven; want de letteren, die nogthans byna zoo groot waren als het lid eens vingers, echte hanenpooten, waren moeijelyk te ontcyfferen en de regelen liepen van de hoogte naer de leegte.

- Dit is er weer een die zyne litterarische studiën niet aen de Hoogeschool van Leuven heeft gemaekt; - merkte de prokureur des konings aen, die insgelyks een blik op het schrift had geworpen.

Na eenige, het zy in het voorby gaen gezegd, niet geringe inspanning, gelukte ik er eindelyk in den inhoud te ontcyferen. De brief luidde omtrent aldus:

‘Pachter Pauwel Gyselynckx,
Verschoon my myn schryven, doch ik hoop dat gy my zult begrypen, daer gy als een ryk man bekend staet. Zie hier wat ik u te zeggen heb. Ik schryf u mynen geëerden, vandaeg, 24 december, ten 8 ure 's avonds, en verzoek u vriendelyk, binnen de 24 uren, twee honderd vyftig gulden in den uitgeholden olm aen de Spillebeek te leggen; zoo niet dan steek ik, binnen de acht dagen, het vuer aen de vier hoeken uwer hoeve.
Uw onderdanige dienaer.’

- Ik wed, - sprak de prokureur des konings spottend, zoodra ik ophield met lezen, - dat de onderdanige dienaer, en wellicht ook toegenegene vriend van pachter Pauwel Gyselynckx, vergeten heeft, zoo als het toch altoos in dergelyke gevallen toegaet, zyn naem onder het schrift te plaetsen; niet waer heer rechter? - Doch oogenblikkelyk een andere toon aennemende, keerde hy zich tot den burgemeester, en vroeg: - Hebt gy geene vermoedens, Mynheer de Burgemeester? Verdenkt gy niemand den dader te zyn van dit schelmstuk?

- Niemand, - antwoordde de burgemeester.

- Dan moeten wy aenstonds den landbouwer Pauwel Gyselynckx ondervragen, - sprak ik.

- De pachter is hier in de nevenkamer, - antwoordde nogmaels de burgemeester.

- Zyn de diefleiders verwittigd? - vroeg de prokureur.

- Die ook zyn hier, - zegde de burgemeester, terwyl hy zich eenigzins te vreden over de kin streek, als iemand die bewust is van zyne eigenweerde; - ik heb voor alles gezorgd.

- Welnu, goed, allerbest! - sprak de prokureur, ten teeken van voldoening met het hoofd knikkende, - doe dan den landbouwer in onze tegenwoordigheid verschynen.

De burgemeesrer voldeed aenstonds aen dit verzoek. Het eerste wat ik deed, na Pauwel Gyselynckx ons had gegroet, was hem vragen, of hy geene vermoedens had omtrent den dader van het gepleegde feit. Hy antwoordde ontkennend, er by voegende, dat hy zich geene vyanden kende en daeruit opmaekte dat de misdaed eene andere oorzaek moest hebben dan haet of wraek.

Pauwel Gyselynckx had niet noodig ons zulks mede te deelen, daer de ondervinding ons had geleerd, dat de misdaed van den aert dergene waervoor men ons had ontboden, altoos uit eene andere oorzaek voortsproot. Ik vroeg hem dan ook, of hy geene vreemde bedelaers had aen de deur gehad en doorgezonden.

- Neen, mynheer, neen, ten minste by myne wete niet, - antwoordde hy even ontkennend; doch byna op den zelfden stond hernam hy, - dat is te zeggen... ja en neen, zoo als gy het nemen wilt... Ik heb iemand doorgezonden die eene aelmoes kwam vragen; doch een vreemdeling was hy niet... en ook eigenlyk geen bedelaer...

Ik verzocht den pachter ons hier omtrent dadelyk in te lichten, wat hy ook deed, bekennende, dat vier dagen geleden, de genaemde Jakke Luyfels, handwerker, woonende op den Moerkant, hem om eene aelmoes had gesmeekt, zeggende dat hy geen brood in huis had; doch dat hy den bedelaer had doorgezonden zonder hem iets te geven, en dat daerop gezegde Jakke Luyfels, binnen 's monds morrend, was heen gegaen.

- Wy zyn er, - dacht ik, - niemand anders dan Jakke Luyfels zal de misdadige zyn. - En luid vroeg ik, my tot den burgemeester wendende: - Hoe staet dien kerel te boek?

- Als een arm man, op wiens gedrag echter nooit iets is aftekeuren geweest, doch al de lieden die op den Moerkant woonen, staen voor ruwe gasten te boek, die men niet betrouwen mag dan by voorwerpen die te zwaer en te heet zyn om weg te dragen, wel te verstaen, wanneer men er aen houdt deze op hunne plaets terug te vinden.

- Goed, goed, wy weten thans genoeg; - viel de prokureur hem in de reden; - wy weten genoeg; de schuldige zal ons niet ontsnappen, en zich daerop tot Pauwel Gyselynckx wendende, terwyl hy zyn uerwerk uit den zak trok, zegde hy: - Keer gy thans huiswaerts, het is nu 7 ure; zorg dat het kwaert voor 8 ure, eene beurs, die gy met koperen munt zult vullen, in den uitgeholden olm, aen de Spillebeek, ligt; gy zult ze er zelf heendragen, en van dáér regelrecht naer uwe hoeve terug keeren. Ga!

JOHAN VAN ROTTERDAM.

(*Wordt voortgezet.*)

Wetenschappen en nyverheid.

VUERSTEKSKENS. Het is voorzeker onbegrypelyk hoe het is gebeurd dat zulke gevaerlyke stof als de fosfoor, overal byna onopgemerkt heeft kunnen in gebruik komen. Het groot gemak waermede hy vuer verschaft, moet alleenlyk de rede zyn die zoo een verschrikkelyk vergif, waervoor men tot hiertoe noch tegenvergif, noch erkenmiddel weet, onopgemerkt laet doorgaen; want wie van ons zoude eten of drinken willen gebruiken op eene tafel waerop zich een vergif bevond, arsenik by voorbeeld, wiens naem alleen menig mensch doet schrikken; en wat is dit laeste in vergelyking met den fosfoor?

Niettegenstaende alle poogingen, heeft men tot heden niets gemakkelyker tot het vuermaken kunnen uitvinden. Onlangs, zoo als wy het in den loop van verleden jaer gezegd hebben, had men vele proefnemingen gedaen om den onvormigen fosfoor,

welke geen vergif is en zich moeijelyker ontsteekt, te gebruiken. De gewoone fosfoor is wit of licht geel en half doorschynend, en kristalliseert. Met den zelven eenen zekeren tyd op eenen hoogeren warmtegraed te houden, wordt hy gedeeltelyk in rooden fosfoor veranderd, welken men ook onvormigen noemt, omdat hy niet kristalliseert. De gewoonelyke roodkleur der stekskens is echter niet die van deszelfs fosfoor, maer behoort aen den rooden yzerroest welke in het bereiden van de *pâte* gebruikt wordt. De fabrikatie van den rooden fosfoor is zeer moeijelyk en hoogst gevaerlyk, byzonder by groote menigte. Men heeft ook stekskens gemaekt die men niet dan op het doosje kon aensteken. Deze stekskens waren bekleed met een kopje als werkmiddel chloorzuerstofzout van potasch inhoudende; de tot vryving geschikte oppervlakte van het doosje was bedekt met rooden onvormigen fosfoor. Hier was nergens vergif, noch in de stekskens, noch op het doosje; de stekskens konden van zelfs geen vuer geven; men kon ze niet ontsteken dan door vryving op den rooden fosfoor van het doosje, maer ongelukkig gebeurde het dikwyls dat dit laetste ook in brand schoot, en bygevolg alle de stekskens van het geheele doosje.

Volgens het onlangs gedane verslag van den Heer Roussingault aen de Fransche Akademie, zou de volgende samenstelling voor vuerstekskens alle gevaer wegruimen, en de naestgaende voordeelen bybrengen: - geen vergif hoegenaemd; - niet in brand gaen van zelfs; maer alleenlyk door vryving, geschiedende met de hand en met wil van vuer te maken. - Geene oorzaek van ongezondheid toebrengen aen hen die ze verveerdigen. - Niet duerder kosten dan de oude. - Zie hier deze samenstelling:

Chloorzuerstofzout van potaschdeelen	14
Dubbel chroomzuerzout van potaschdeelen	4
Gom	2

Water	9

Dit alles gemengd, en by het volgende mengsel gebracht:

Hoogste oxied van lood	9
Oxisulfer van Antimoon	3
Gestampt glas	6
Gom	2
Water	9

De tegenwoordige stekskens zyn met de volgende stoffen verveerdigd:

Salpeter	10
Fosfoor	4
Lym	6
Minium, oker of engelsch rood, voor kleurstof.	2

C OMMEGANCK.

Herinnering.
Den weled. heere C. d'H... de St...

Teemoedig schoon verdween de zon in 't westen;
De golven speelden op het oeverzand;
De meeuwen roeiden langzaem naer hun nesten;
- Wy zaten eenzaem, mymrend, by het strand.

De garnaetvangers stapten ginder henen,
Met net en mand, door 't woelig golvenschuim;
Zy waren ras ons uit het oog verdwenen
Als schaduwen, in 't heerlyk, eind'loos ruim.

Ginds naer heur hutte toog een' visschersvrouwe
Met spoed, aen ieder hand een blozend kind;
Men zag van achter 't duin den rook der schouwe,
Die zacht in wolkjes voortdreef op den wind.

Wy zagen by het strand ook knapen spelen,
Die schelpjes zochten by een waterplas. -
Niet waer dit tafereel kon ons zon streelen,
Omdat het toch zoo lief eenvoudig was? -

Ver zagen wy een schip snel henen varen,
En droomden aen de lieden daer aen boord,
Die roekloos zich vertrouwden aen de baren,
Om heil te vinden in een ander oord.

Het zuiden baedde in nevelschemeringen,

Die somber blauw oprezen in 't verschiet,
En treurig op de donkre duinen hingen,
Die men zoo ver het oog draegt, ryzen ziet.

Die schoone zee! die verre zwarte boorden,
Dat alles bracht de weemoed in ons hert,
Het wild gezang dat wy bestendig hoorden,
Was voor ons zielen zoo vol stille smert!

Het was my droef daer in die schoone streken;
Ik hield myn blik naer 't noorden soms gericht,
En dacht terwyl 'k een trane voelde leken:
- 't Is ginder toch dat 't oord myns herten ligt! -

C. VERHULST.

Kunst- en letternieuws.

Over de werkzaemheden onzer kunstenaren is ons het volgende te weet gekomen. Lies heeft twee tafereelen ontworpen; wanneer zy zullen voltooid zyn, zullen wy er naer eisch over handelen; Verbeeck heeft de landschappen voleind, waerover vroeger is gesproken, en er een nieuw begonnen: *De werken van Antwerpen* voorstellende. Col heeft een allerliefst stukje voortgebracht: *De Snakery;* het spyt ons dat het werk dezes schilders zyn *atelier* hebbe verlaten, zonder voor het publiek ten toon gesteld te zyn; intusschen heeft hy er een nieuw begonnen: *Aen de deur!* dat naer allen schyn weerdig der voorgaende voortbrengsels dezes kunstenaers zal wezen; Dujardin arbeidt aen de versieringen voor Conscience's nieuwe boek: *Simon Turchi*, bestemd; men spreekt met veel lof van de scheppingen dezes meesters; Swerts verveerdigt eene schildery naer zyn *fresco* der Beurs, voorstellende *de aenkomst der Venetianen te Antwerpen*, terwyl men verzekert dat Ducaju's tafereel: *Het wonder der Roozen*, door het staetsbestuer is aengekocht geworden; men weet dat laetstgenoemde kunstenaer, over dit werk, eenen zeer vleijenden brief van Z.K.H. den hertog van Braband heeft ontvangen.

- Het bestuer der Maetschappy ter bevordering van Kunst-Nyverheden, te Antwerpen, heeft den heer Jan Van Arendonck, beeldhouwer, belast met de uitvoering van het gedenkteeken, hetwelk aen de nagedachtenis van wylen Hendrik-Raphaël Schaefels, in leven, gedurende eene halve eeuw, professor aen de Koninklyke Akademie van Antwerpen, zal opgericht worden in de kerk van den H. Jacobus. De persoonen welke verlangen iets by te dragen tot de oprichting van dit gedenkteeken, worden verzocht zich te wenden tot den Schatbewaerder der maetschappy, M. Jan Servais, bouwmeester, wolstraet, N° 45.

- Het Musaeum te Brussel is met twee tafereelen, een van Andrea del Sarto en een van Godfried Maes, verrykt geworden. Eene wandeling, welke een der leden onzer redaktie over, weinige dagen, in deze kunstverzameling deed, zal hem, dank aen de wapens waermede eenige schilderyen zyn verrykt, in staet stellen de namen der persoonen te doen kennen welke deze stukken, waervan verscheidene van de XVe eeuw dagteekenen, lieten ten uitvoer brengen. Een artikel zal desaengaende in naestkomende afleveringen der *Vlaemsche School* verschynen.

- Op 27 february ll., werd te Gent plechtiglyk ingehuldigd het afbeeldsel van den heer Loppens, uitgevoerd door den heer J. de Keghel. Men spreekt met lof van het werk des jeugdigen schilders.

- In de hoofdkerk van Antwerpen, versiert een van Rubens' schoonste werken, *de Verryzenis*, het gedenkteeken van den vermaerden drukker Christoffel Plantyn. Dit tafereel, dat door den tyd had geleden, wordt thans hersteld door de zorgen van

den heer Maillard, wiens kunde reeds heeft gebleken door de herstelling van Schut's meestersstuk: de *Hemelvaert van Maria*, reusachtige schepping die de koepel der Antwerpsche Cathedrale versiert. Hopen wy dat wy Rubens' samenstelling weldra in haren vollen glans zullen mogen aenschouwen.

- Wy vernemen uit eene goede bron, dat M. Prudens Van Duyse, zich sedert lang bereidt, om het *Latynsch-Nederduitsch woordenboek* van Kiliaen, heruit te geven. M. Van Duyse, die niet alleen een groot dichter is, is nog een man van uitgebreide tael- en historische kennissen en wellicht is hy de geschikste Vlaming om deze taek op zich te nemen.

- Aengekondigd: *Simon Turchi*, roman door H. Conscience, Antwerpen P.J. Van Dieren & Co. Hierover nader.

Het gewaende afbeeldsel van Jacoba van Beijeren.

Het *kabinet van Ertborn* in het Musaeum van Antwerpen, is verrykt met een tafereel waerin de kenners het afbeeldsel

Steendr^{y}. S. Mayer, te Antwerpen.

der rampzalige Jakoba van Beijeren, hertogin van Braband, gravin van Holland en Henegauwen, denken te vinden. Wy willen voor het oogenblik de gegrondheid dezer beweering niet onderzoeken; zeggen wy alleenlyk dat deze schildery aen Jan Mostaert wordt toegeschreven, een kunstenaer die te Haarlem in 1474 werd geboren, en aldaer ten jare 1556 overleed, na als schilder en edelman aen het Hof der landvoogdes Margarita van Oostenryk te zyn ontvangen geweest.

De kunstenaer, men ziet het, heeft dit tafereel met liefde bewerkt; de voorgestelde persoon is erop in eene eenvoudige, doch treffende houding afgeschilderd; het koloriet is krachtig, doch tevens rustig een overeenstemmend met het godsdienstige gevoel dat in dit voortbrengsel heerscht.

Mostaert moet eene byzondere neiging gehad hebben om dit portret te malen. Wy vinden het terug in het *kabinet*

van Ertborn, op het tafereel dat het altaer der kapel van Rockox in de vroegere Minderbroederskerk te Antwerpen versierde, even als in een ander dat men thans nog op het Beggynhof dier stad bewaert. In alle deze stukken, wy herhalen het, meenen gewetensvolle geschiedkundigen de gelaetstrekken van Jakoba van Beijeren te ontdekken; Arend, onder anderen, liet voor zyne *Geschiedenis des Vaderlands*, het portret in plaet brengen dat wy, van onzen kant, onzen lezeren aenbieden. Mochten deze veronderstellingen eensdaegs, door bewyzen, tot wezenlykheid worden geleid, dan zou België een historisch stuk van buitengewoone weerde bezitten.

Bydragen tot de geschiedenis der Nederlandsche kunsten, letteren en wetenschappen.
(Vervolg; zie bl. 13 dezes jaergangs.)

III. Nikolaes Lauwers.

Het strekt den vriend der nationale geschiedenis waerlyk tot ontmoediging te zien met welke onnauwkeurigheden een groot deel, zelfs der goede werken, die over onze uitmuntende mannen handelen, zyn opgevuld. Volgende aenteekeningen over den befaemden plaetsnyder NIKOLAES LAUWERS, dienen tot een nieuw bewys van ons gezegde.

Van dezen kunstenaer wordt verhaeld, dat hy te Leuze, omstreeks het jaer 1620[(1)], het eerste levenslicht zag; later hield hy zich te Antwerpen op; men wil dat hy het onderwys van Paulus Pontius ontving, wiens styl, zegt Immerzeel, *hij niet ongelukkig navolgde*, *zonder echter aan het geheel die groote effecten te kunnen geven*, *welke dezen meester zoo bijzonder deden onderscheiden.*

Zoo vele woorden, zoo vele onnauwkeurigheden. Vooreerst is Nikolaes Lauwers niet te Leuze geboren; Cornelis de Bie, die den man persoonelyk goed kende, noemt hem kort weg een *plaedt-snyder van Antwerpen;* wy weten niet om welke rede men zoo maer, zonder omzien, de woorden des kunstlievenden Lierenaers in den wind slaet; verder is het onmogelyk dat Lauwers omstreeks het jaer 1620 zy geboren daer hy in 1619-20 den titel van meester in de Antwerpsche St-Lucasgilde verkreeg en hy in 1635 het ambt van deken by deze vereeniging waernam! Eindelyk kan hy geen leerling van Pontius zyn geweest, daer Lauwers reeds sedert zes jaren zyne kunst uitoefende wanneer de jeugdige Pontius als vrymeester in de Antwerpsche St-Lukasgilde werd opgeschreven. Doch laten wy deze verdichsels, en doen wy eenige feiten kennen door onwedersprekelyke bewyzen gestaefd.

Cornelis de Bie, gelyk wy hooger zegden, duidt Antwerpen als de geboorteplaets onzes meesters aen; wy deden diensvolgens opzoekingen in de doopregisters dier stad; echter, daer de naem Lauwers buitengewoon verspreid is, zullen wy den uitslag dezer eerste nasporing met zekere voorbehouding mededeelen. Een kind, met name Nikolaes Lauwers, werd op 27 april 1600 in de O.-L.-Vrouwekerk ter vunte gehouden; hy was zoon van Jakob Lauwers en Margarita Huysraet: zyn peter was Nikolaes Sterk; zyne meter: Joanna Hertvuyst of Herdevuyst behoorende aen een geslacht dat meer dan een beoefenaer aen de Nationale School heeft geleverd. Werd nu dit kind de befaemde plaetsnyder? Wy gelooven *ja*, doch durven het niet als bewezen opgeven. Nikolaes Lauwers, de plaetsnyder, werd ten jare 1619-1620, als volle meester in de St-Lukasgilde ontvangen; zyn leeraer evenwel blyft ons onbekend. Man van talent, legde hy zich toe op het teruggeven der werken onzer groote schilders als daer zyn: Rubens, Van Dyck, Jordaens, Seghers, Van

(1) IMMERZEEL. *Levens* enz.; en CH. LE BLANC, enz.

Diepenbeeck, enz.; zyne kunde die weldra uitscheen, verwierf hem eene faem welke hem tot nu is bygebleven. In 1634-35 tot het ambt van deken der Antwerpsche St-Lukasgilde geroepen, bekleedde hy deze plaets, volgens de thans nog bestaende lyst, gezamenlyk met Antoon Van Dyck(?) en Gabriel Francken.

Intusschen had onze kunstenaer zyn werkhuis voor het onderricht geopend. Onder zyne leerlingen telt men in 1635, Gilles de la Forge en *Hendrik Sneyers*, een zeer bekwamen plaetsnyder over wien wy verder zullen handelen; in 1644, zyn doopkind *Nikolaes Pitau*, van wien wy reeds hebben gesproken(1); in 1651 Marinus Vigilet, en eindelyk, in 1652, Jan-Baptist Vervoort. In laestgemeld jaer overleed Nikolaes Lauwers; in allen geval werd alsdan, volgens den *Busseboek* der St-Lukasgilde, 's meesters doodschuld betaeld.

Lauwers heeft een aenzienlyk getal plaetsneden voortgebracht; Ch. Le Blanc doet er de volgende van kennen, waeronder vooral de *Aenbidding der HH. Dry Koningen*, *de Zegeprael der Nieuwe Wet* en *van het H. Sacrament* naer P.P. Rubens, uitmuntten:

1. *De aenbidding der HH. Dry Koningen*, naer Rubens. - 2. *De H. Familie* naer Ferd. Barroccio. - 3. *De vischvangst van Petrus*, naer Rubens. - 4. *Jesus aen het volk getoond*, naer Rubens. - 5. *Jesus door zyne beulen gehoond*, naer Rubens. - 6. *Jesus dood op de kniën van Maria rustend*, naer Rubens. - 7. *S. Agabus...* naer Abr. van Diepenbeeck. - 8. *S. Albertus...* naer Abr. van Diepenbeeck. - 9. *St-Elias* (staende), *de zegening van God den Vader ont-*

(1) By misgreep heeft men in het artikel over Pitau, *Lambeers* voor *Lauwers* geplaetst.

vangende, naer E. Quellinus. - 10. *De profeet Elias*, wien een engel het voedsel in de woestyn brengt, naer Rubens. - 11. *St-Franciscus de Paula.* - *St-Petrus Thomas Aquitanus*, naer E. Quellinus. - *De H. Cecilia den lof des Heeren zingend;* zy is vergezeld van dry engelen; naer G. Seghers. - 14. *De H. Kerkvaders, de H. Clara en twee andere stichters van geestelyke orden*, naer Rubens. - 15. *De zegeprael der kerk door het H. Sakrament;* plaet groot in-fol., naer Rubens. - 16. *De zegeprael der Nieuwe Wet*, plaet groot in-fol., naer Rubens. - 17. *Jupiter en Mercurius by Philemon en Baucis*, naer Jakob Jordaens. - 18. *Thesis met het afbeeldsel van Leopold-Willem*, *aertshertog van Oostenryk*, naer Abr. van Diepenbeeck. - 19. *Heliodorus de Barca*, naer Rubens. - 20. *Fr. Marcellianus de Barca*, kapucien, naer Rubens. - 21. *Fr. Lelio Blancacio*, *kommandeur van Malta*, naer Ant. Van Dyck. - 22. *Isabella*, *infante van Spanje.* - 23. *De kroeg*, naer Ger. Seghers.

Lauwers die met Cornelis de Bie in goede betrekkingen schynt te hebben gestaen, werd door dezen liefhebber, op de volgende wyze, in het *Gulden Cabinet*, herdacht:

Wie en sou *Lauwers* Konst met lauwer niet belouw'ren
Die noyt en can vergaen oft door den tijdt verouw'ren
Maer stadichlijck vernieuwt den lust van jeder een
Soo maer een lustich oogh sijn plaeten siet ghesneen.
Den *Ecce Homo* en 't dry Coninckx Offerhande
Naer *Rubbens* werck ghemaeckt, vol vruchten van verstande
Van *Lauwers* cloecke handt, die gheven stof ghenoegh
Te schrijven naer de Konst, hoe gheestich hy hem droegh.
Eer dat de bleecke doodt sijn lichaem trock in 't duyster
En roofden sijnen gheest, sulckx dat bleef sonder luyster
Den lust, die *Lauwers* dreef ghedurich tot de Konst
Maer naer dit leven creegh de ziel des Hemels jonst.

P. GÉNARD.

Het stadhuis van Kortryk.

Het stadhuis van Kortryk was tot dus verre in de kunstwereld alleen bekend door beide zyne haerdsteden, die in flamboyanten of vlamgewyzen bouwtrant uitgevoerd, inderdaed allensins merkwaerdig waren, en wier kunstvorm zich nog verder heeft verspreid sints de artikels, daeraen toegewyd door de akademisten, den eerw. heer Carton en den heer de St Genois, ter vergezelling der uitmuntend fyn en nauwkeurig uitgevoerde afbeeldingen dier haerdsteden, die wy aen den archeologischen plaetsnyder, meester Onghena, te danken hebben. Het kortryksche stadhuis zelve was in deerlyk verval gekomen. Dit werk, dat omtrent 1528 opgericht is, scheen eens rang te zullen nemen onder de voorname stadhuizen van ons Nederland: het zou, onder zyne kunstmagtige meesterstukken, ook ten opzichte der sieraden merkwaerdig zyn geweest: deze zouden, onder anderen, bestaen hebben uit nissen, die de graven van Vlaenderen zouden voorgesteld, en eene schoone *flamboyanten* balustrade, die ter hoogte des daks zich zou verheven hebben. Wy kunnen niet verzekeren, in hoe verre die sieraden in stand zyn gekomen, of tot welken tyde zy in stand zyn gebleven, en laten deswege 't onderzoek aen den geleerden archivist van Kortryk, den heer Mussely over: genoeg zy te zeggen, dat die nissen en die balustrade in den laetsten tyde niet meer bestonden.

De provinciale architect, H.r Croquison, had, sedert lange jaren, met tegenzin den ellendigen staet van dit stadhuis gezien: hy gelukte er in, bygestaen door den iever van een vaderlandsch magistraet, om last tot deszelfs in- en uitwendige herstelling te krygen. Wy hebben dezer dagen de reeds zeer verre doorgezette werken van dit stadhuis gezien; de groote zael, de arduinsteenen trap, die er heenleidt, de gevel van 't gebouw, alles getuigt, dat hieraen vele kunststudie door den bouwmeester is te koste gelegd, en dat het magistraet voor geene geldelyke opofferingen heeft terug gedeinsd. Wy moeten het zeggen, met een ware kunstvoldoening en met niet minder kunstleedwezen: niet alle stadsbesturen van België verstaen hunnen plicht even goed als dat van Kortryk, ook dan als stads finantiën hun daertoe de gelegenheid zouden toelaten.

Men verzekert, dat dit grootendeels in den ouden trant vernieuwde stadhuis, met de aenstaende kermis der stad zal ingewyd worden: men kan geene gelukkiger herinnering aen het herstellen van een gemeentehuis, diens names waerdig, hechten. Het is eene gebeurtenis voor die stad, die wel verdiende door eene geslagen medalie den nageslachten overgebriefd te worden.

De heer Croquison is een der leerlingen van den architect Roelandt, en doet zynen meester eer aen.

(*Eendragt.*)
PR. V.D.

Het stadhuis van Antwerpen.

Onder de talryke gebouwen welke men in de XVIe eeuw in België zag opryzen, is het stadhuis van Antwerpen buiten twyfel een der voornaemste. De schoutet Jan Immerseel legde er op 27 february 1561 in tegenwoordigheid van den ambtman, de burgmeesters, schepenen en raden, den eersten grondsteen van(1), welke '*was blau*, *ende twee voeten lanck en onder halve voet hooge*(2).' Op de bovenzyde van dezen steen, las men:

Ferdinando Imp. Philippo Hispaniae Rege, *Brabantiae Duce*, *S.R. Imperii Marchione;*

En op de onderzyde:

Senatus Antverpiensis in die XXVII februarii Anno Christi MDLX.

(1) De tweede steen werd gelegd door burgmeester Nikolaes Rockox, de oude.
(2) *Antwerpsch chronykje.*

Onder het geleide van *Pauwel Luydincx*,[1] die het stadhuis, op het plan van *Cornelius de Vriendt*,[2] in den styl der zoogenaemde *Hergeboorte*, opbouwde, werden de werken met zulken yver voortgezet, dat reeds omtrent St.-Jansmis, de fondamenten en kelders voltooid waren, '*alsoo*, zegt de schryver van het Antwerpsche Kronykje, *dat alle die metsers wonnen veel gelts*[3].'

Vierhoekig en uitgebreid gebouw, geheel afzonderlyk gelegen en van buiten met groote marmeren en arduinsteenen bekleed, heeft hetzelve eene verbazende somme gelds gekost. Men had er reeds honderd duizend pond aen besteed, alswanneer Philippus II aen het magistraet der stad nog honderd vyftig duizend guldens toestemde volgens octroi van 5 january 1564.

Eindelyk het jaer daerna '*op ten* 27 *february*, *wirt d'ierste misse van den heyligen Geest zeer solemneelyck in nieuwe musicq gezongen op dnieuwe stadthuys; ende was soo verre gemaeckt dat men op ginck dingen*, *want op den selven dach wees men er vonnissen op*, *van rechte*[4].'

Het rykste gedeelte van zynen gevel is het uitspringende middenpunt, versierd met gestreepte roode mameren kolommen, wier ligte en minzaemlyke schikkingen zeer afsteken tegen de andere uitwendige gedeeltens van het gebouw, te samen op het zelfde plan opgemaekt.

'In dien tyd, zeggen de heeren Mertens en Torfs, in hunne Geschiedenis van Antwerpen, toen het zinnebeeldige onder de kunstenaers, even als de *spelen van sinne* onder de letterkundigen, de hoofdstudie uitmaekte, kon het niet anders of de voorgevel van het voornaemste der openbare gebouwen moest door zyne beelden en sieraden tot den geest des volks spreken, en de bestemming van den bouw te kennen geven; en hierin waren onze voorouders ons in smaek verre vooruit: daer men in onze dagen plompweg er den naem in letters op schryft; en, wat nog plomper is, in eene tael die de volkstael niet is[5].'

Cornelius de Vriendt versierde den voorgevel met de *wapens van Spanje*, *Braband* en het *markgraefschap des H. Ryks.* Daer tusschen ziet men *twee vrouwenbeelden* welke de *Vryheid* en *Rechtvaerdigheid* voorstellen; hooger zag men, in het midden, het reuzenbeeld van den fabelachtigen *Brabo;* op de twee zyden van den gevel ontwaert men de *Sterkte* de *Ondeugd* verdelgende; vervolgens zag men op de schouwen en andere plaetsen, den *dubbelen adelaer*, het kenteeken des roomschen Keizerryks; deze laetste zyn thans allen verdwenen.

Ook het reuzenbeeld van *Brabo* werd, na de overgaef der stad in 1585 aen den *prins van Parma*, door het toedoen der Sodaliteit by de Paters Jesuiten, vervangen, door een beeld van *O.-L. Vrouw*, de patroonersse van Antwerpen[1].

Tydens de *Spaensche Furie* in 1576 voorgevallen, gelukte het twee spaensche *trosboeven* brandende voorwerpen in het stadhuis te smyten en dit niet zonder eenen kardnekkingen tegenstand van wegens de burgery, welke zich in hetzelve

(1) Zulks blykt uit een Grafschrift, omtrent *St.-Janskapelle*, in *St.-Jacobskerk*, op eenen zerk staende, aldus luidende:

HIER LEET BEGRAVEN DEN EERSAMEN PAUWELS LUYDINCX, BOUWMEESTER WAS VAN DESE STADTHUYSE ENDE BORSE STERF DEN 4 DECEMBER ANNO 1586
ENDE LAURENTIA HOECKX, SYN HUYSVROU STERF DEN
30 APRIL 1595

(2) Men zal later over dezen grooten bouwkundige afzonderlyk spreken.
(3) *Antwerpsch cronykje*, bladz. 63. -
(4) Ibid. *Loco citat.*
(5) *Geschied. v. Antwp. IV. D*, bladz. 114. Meermaels hebben wy dit werk geraedpleegd.
(1) *Ibid.* Te dier gelegenheid had er een byzonder feest plaets.

verschanst had. In weinige oogenblikken tyd, was het gebouw aen het branden geraekt en de daerin opgesloten burgers moesten zich langs de vensters redden, om aen het vuer te ontsnappen; de vlammen die zich aen de naburige huizen verspreid hadden, legden tot zeshonderd woonsten in assche[(2)]. De archieven en andere papieren, alstoen op het stadhuis berustende, waren insgelyks aen het branden geraekt en zouden zeer waerschynelyk het zelfde lot als de omliggende huizen ondergaen hebben, indien niet eenige kloekmoedige mannen, waeronder de stads klerk *Pietro Fabri*, geholpen door zyne ambtgenoten *Jan de Witte* en *Jacob Kimpe*, byzonder uitmuntte, niet eindelyk erin gelukt was, verscheidene onzer oorkonden tegen het vernielende vuer te redden. Wat het einde van de twee trosboeven betreft, welke de schuld van alle die onheilen waren, dezelve werden met bylen en stokken nedergeveld, en ontvingen dus een loon naer werk. (*Gesch. v. Antw.*)

Eerst vyfjaren later, begon men het stadhuis te herstellen, als blykt uit zeker opschrift op de schouw ter noordzyde van het gebouw geplaetst, en luidende als volgt:

AN^{O} 60.
WERT DIT HUYS GHEMAECT EN INT 76 WERT HET VERBRAND IN HET 81
WEDER OP-GHERAECT DOOR BOVMEEST MET VERSTANT

(2) 'Door den brand van het stadhuys zyn meer door de vlammen verslind, de *Souteruye*, *Suykeruye*, *Botteruye*, *Keis-strate*, *Appelstrate; Zilversmit-straete*, *Brery-straete*, de *Lievevrouwenpand*, (op de wykboeken genaemd *Achter Spanienpant*, op de *Oude Beurs* uitkomende, (de *Zilverepand*, *ibid.* genaemd *Pantstraet)*, met een deel van de *Doornik-strate; Hoogstrate* ende het *Oud Stad-Huys* alwaer alle *nieuwe huyzen* opgebouwt waeren.' Zie ook *Ges. v. Antw.*

Het stadhuis van Antwerpen beslaet eene oppervlakte van 1798 vierkante meters; het telt 67 m. 83 c. in de lengte, en 26 m. 36 c. in de breedte. Vóór de herstelling in 1853 begonnen, en aen welke men thans nog voortarbeidt onder het kundig geleide der bouwmeesters F.-G. Stoop en J.-F. Dero was deszelfs weerde op zeven honderd vyf en zestig duizend franken geschat.

J.B.V.B.

Wetenschappen en nyverheid.

NIEUWE GRAVEERWYZE. - By het fransche ministerie van oorlog te Parys, heeft men eene nieuwe zeer belangryke graveerwyze voor de landkaerten in voegen gebracht. De rasheid en de gemakkelykheid van uitvoering, de zekerheid van goeden uitval, moeten ongetwyfeld bydragen om haer tot eene algemeene toepassing uit te breiden.

De oorspronkelyke teekening moet geschieden op doorschynend papier; men spreidt deze uit en vestigt ze op eene pleine tafel, de trekken naer onder; hierop giet men, ter dikte van eenen millimeter, eene oplossing van lym welke men laet droogen, of men spant er een stuk lympapier over. Met eenen droogen punt volgt men alle de trekken en krabt ze in den lym. Opden lym giet men eene oplossing van guttapercha in koolzwavelstof, eenen millimeter hoog; na het uitdroogen van den oplosmiddel, wykt men met koud water het blad lym van het gutta-perchablad los, en op dit laetste, maekt men door de galvanoplastische bewerkingen, eene koperen plaet, waermede men in de kopersneêpers drukken kan. Wy hebben dus eerst de oorspronkelyke teekening omgedraeid, en daervan eenen doortrek op lym in denzelfden zin of averrechts; de afgieting in gutta-percha rechts; het koper averrechts en eindelyk den afdruk rechts.

Van eerst af aen en zonder eenige moeite, was de uitslag onverbeterlyk, en deze uitvinding van den heer Defrance, ambtenaer aen het ministerie van oorlog van Frankryk, heeft geene kindsheid moeten doorgaen.

Indien men een groot getal afdrukken van deze platen te trekken heeft, loopt men het gevaer van ze te vernietigen. Het veryzeren der koperplaten door de HH. Garnier en Salmon uitgevonden, dient om deze moeijelykheid uit den weg te ruimen, en laet toe van deze platen zoo veel afdrukken te nemen als van de stalen platen.

Het veryzeren geschiedt op de volgende wyze: men bereidt een veryzeringbad met water: 10 deelen; en chloorwaterstofammoniak: 1 deel; hierin hangt men twee yzeren platen, ieder in verband met eenen pool van eenen Bunzenschen pot. Door eene werking van twee of dry dagen, is het water genoegzaem met yzerzout geladen: dit is een byzonder yzerzout welk men door geene andere chemische bewerking bekomt. Men neemt dan de plaet yzer van den negatieve pool weg, en in de plaets, zet men de te veryzeren koperen plaet. Op weinige oogenblikken is deze werking volbracht: de heele oppervlakte bedekt zich men schoon blinkend yzer; zoohaest de boorden zich verzwerten is de yzerpel dik genoeg. Men wascht de plaet met zuiver water, droogt ze en wascht ze nogmaels met terpentyngeest.

Als door het afdrukken het yzer versleten is, neemt men het door verdunt zwavelzuer weg en vernieuwt het gansch.

C. OMMEGANCK.

De brandbrief.

(Vervolg, zie bl. 31.)

Zoodra Pauwel Gyselynckx de wooning des burgemeesters had verlaten, werd de brigadier der gendarmen, die in eene aenpalende kamer wachtte, in onze tegenwoordigheid geleid. Ik haestte my hem de noodige bevelen te geven, ten einde den schryver des brandbriefs in handen te krygen. De burgemeester had ons gezegd, dat er in de nabyheid van den uitgekankerden olm eene beek liep, wier boorden met dicht schaerhout waren bewassen; ook was het op die plaets dat wy den brigadier bevolen zich te verschuilen, hem tevens aenradende een goed oog in het zeil te houden. Daerop vertrokken de diefleiders, die men geenszins voor de lieden die zy eigentlyk waren zou hebben genomen, daer zy hun gewoon kleedsel tegen dit der boeren van den omstreek hadden verwisseld. Na wy alvorens met elkander waren overeengekomen omtrent het uitkiezen eener plaets van waer wy zelven alles zouden kunnen afzien, verlieten wy insgelyks het huis des burgemeesters.

Wy begaven ons, door dezen laetsten geleid, naer de plaets bestemd tot het plegen der misdaed. Het kon toen omtrent acht ure zyn; doch een heldere maneschyn liet ons toe nog al op eenigen afstand te zien. Wy stapten stilzwygend over den sneeuw voort; echter waren wy geene honderd schreden verre, of op eens voelde ik my by den arm grypen. Het was de burgemeester die zich had omgekeerd en my staen hield, en terwyl hy een vinger tegen den mond had geplaetst, fluisterde.

- Ust! houdt u stil. -

- Wat is er? - vroeg ik.

- By den droes! de misdadiger is haestig geweest om zich te laten vangen, - zegde de burgemeester even

fluisterend; - zoo ik my niet bedrieg, dan zie ik hem ginder verre, tusschen de gendarmen, op ons komen afgestapt.

Wy zagen nu allen in de ons aengeduidde richting, en bemerkten werkelyk dat de gendarmen hunne prooi reeds in handen hadden.

- Kom, - zegde ik, - nu hoeven wy niet meer verder te gaen, wy kunnen gerust op onze schreden terug keeren; zoo als het afgesproken is, moeten de diefleiders den misdager naer de wooning des burgemeesters geleiden, waer wy hem ook dadelyk zullen onderhooren.

De prokureur des konings knikte toestemmend, en terwyl wy ons gezegde bewerkstelligden, vroeg ik den burgemeester, die naest myne zyde ging:

- Hebt gy den gevangene herkend, heer burgemeester? Is het een inwooner uwer gemeente?

- Hy is het, Jakke Luyfels, van op den Moerkant, - antwoordde de burgemeester; - dit had ik nooit gedacht.

- Ik wel, heer burgemeester, - sprak ik, - ik heb het immers daer straks gezegd, dat hy alleen de plichtige kon zyn.

Nu hernamen wy ons vroeger stilzwygen, dat wy ook behielden tot binnen de wooning des burgemeesters, waer ik dezen aenzocht ons alleen te laten. Dadelyk voldeed hy ook aen dit verzoek, en slechs weinige oogenblikken waren er sedert zyn vertrek verloopen, of de beschuldigde stond reeds voor ons.

Er viel byna niet meer aen te twyfelen of die man was de plichtige; want een der gendarmen was drager eener tamelyk groote met geld gevulde beurze. Toen ik den naem des gevangenen had gevraegd, antwoordde hy my inderdaed, dat hy Jakke Luyfels hiet, handwerker was, en op den Moerkant woonde. Op zyn gelaet lag angst en onrust te lezen, waeruit ik dadelyk opmaekte dat de man plichtig was, en zulks voortsproot uit de omstandigheid dat hy zich in de handen van het gerecht bevond en in de onmogelykheid was, daer men hem op heeter daed had betrapt, zyne onschuld te bewyzen. Nogthans, toen ik hem vroeg of hy zich plichtig herkende, antwoordde hy, met de tranen in de oogen, dat hy onschuldig was als een pasgeboren kind, en zelf niet wist van welke misdaed men hem verdacht hield. Daerop gaf ik hem te verstaen, dat alle verdachten, zelfs de plichtigste, diegenen wier misdaden bewezen waren door ooggetuigen, de gewoonte hadden, even als hy het thans deed, hunne onschuld zoo hoog mogelyk uit te roepen; doch dat dit een middel was dat zelden of nooit gelukte om hen op vrye voeten te stellen.

Nauwlyks had ik dit gezegd, of de man borst in tranen los, en snikte:

- Maer, goede, brave heer, gy spreekt van misdaden en gevangenis, en ik weet niet eens wat gy zeggen wilt. Geloof my, mynheeren, ik roep den goeden God tot getuige, dat ik zelf niet weet wat gy my ten laste legt!

- Zweer niet, Jakke Luyfels, - onderbrak ik hem een weinig streng, - zweer niet; voeg de godslastering niet by de misdaed. Indien het waer is, zoo als gy het beweert, dat gy onschuldig zyt, zullen wy u niet te recht stellen; doch ik vrees, ik vrees...

- Vrees niet, mynheer, - viel de arme bloed my in de reden, terwyl hy met den rug der hand de tranen die overvloedig langs zyne kaken rolden, wegveegde; - vrees niet; ondervraeg my slechts, ik ben bereid u op alles rechtzinnig te antwoordden.

- Zeg my eens, Jakke Luyfels - zoo begon ik myne ondervraging; - bevindt gy u niet in netelachtige omstandigheden? zyt gy niet arm en zonder werk? - Ja, mynheer, - antwoordde hy my, - dit is waer; ik ben arm, dood arm; daerby heb ik in myne ellendige hut, op den Moerkant, eene vrouw met vyf arme schapen van kinderen, die zich op het oogenblik dat ik tot u spreek, broodsgebrek hebben, die in 24 uren niet hebben geëten; maer toch is Jakke Luyfels eerlyk, mynheeren; toch heeft hy nooit gepoogd zich iets toe te eigenen wat hem niet behoorde. Jakke Luyfels is een

eerlyk man, mynheeren; hy is arm, doch een dief dat is hy niet. Niemand is gerechtigd my dien naem te geven; en zoo gy weigerdet my op myn woord te gelooven, welnu dan beroep ik my op de getuigenis van iemand wiens woorden misschien by u meer indruk zullen hebben dan de myne; ja, mynheeren, ik ben arm, en daerom zult gy misschien weigeren aen myne woorden geloof te hechten, doch ik beroep my op de getuigenis van onzen burgemeester; hy kent my reeds vele jaren, ondervraeg hem slechts en hy zal u zeggen wie ik ben.

Er lag veel rechtzinnigheid in den toon waerop de betichte deze woorden sprak, zooveel rechtzinnigheid, dat ik er my door getroffen gevoelde. Daer het echter reeds laet was, dacht ik het noodig hem te onderbreken en hem te verzoeken, zoo kortbondig mogelyk te zyn in het beantwoorden myner vragen. De beschuldigde deed een toestemmend teeken met het hoofd, waerop ik herman:

- Zeg my eens, man, zyt gy niet eenige dagen geleden aen de hoeve van Pauwel Gyselynckx komen bedelen, en heeft deze u niet ongetroost van de hand gewezen? hebt gy u dan niet, onder het uitspreken van bedreigingen tegen den pachter, van de hoeve op Kretenborg verwyderd?

- Het is waer, mynheer, - antwoordde de beschuldigde, - ik heb pachter Gyselynckx den nood geklaegd waerin ik my met myne vrouw en kinderen bevond; het is nogmaels waer dat hy my ongetroost heeft doorgezonden; doch bedreigingen heb ik niet tegen hem uitgesproken.

- Nogthans, de pachter beweert zulks.

- Het is valsch, heer, het is valsch, geloof my! - hernam de arme drommel; - de pachter heeft myne woorden niet verstaen; ik heb slechts gezegd dat ik diep ongelukkig was, en ryke lieden, zoo als hy, het zich tot plicht moesten

rekenen hunne noodlydende medemenschen te helpen.

- Hebt gy eenige dagen later niet een brief geschreven aen den pachter? - vroeg ik.

- Onmogelyk, mynheer, - was het kortbondig antwoord; - onmogelyk daer ik lezen noch schryven kan.

- Houdt gy staende, dat gy hem niet gedwongen hebt u, onder bedreiging zyner hoeve in brand te steken, eene som gelds, op bepaelde uer en plaets te brengen?

- Lieve hemel! wat hoor ik! - schreide de arme man; - eene som gelds!... wellicht het geld uit den uitgeholden olm aen de Spillebeek!... Maer dit is niet zoo... dit is slechts een ongelukkig toeval... Ik heb het geld, het is waer; maer het is my in de handen gekomen, ik weet niet hoe!... Geloof my op myn eerlyk woord, mynheer, ik ben onplichtig. Ik zou het geld by den burgemeester hebben gebracht...

- Gy loochent dus, man, - viel ik den verdachte in de rede, hem den brandbrief toonende; - ofschoon alles tegen u saêmspant om u te beschuldigen, dat gy den schryver zyt van dezen brief?

- Ik heb het u reeds gezegd, mynheer, dat ik niet schryven kan, - kreeg ik nog eens tot antwoord.

- Goed, wy zullen dit punt later wel ophelderen, - sprak ik; - maer, zeg my eens, hoe komt het dan toch dat gy op het gestelde uer de beurs in den uitgeholden olm zyt gaen zoeken? Dit is eene zaek die gy niet kunt ontkennen, geloof ik, en zoo gy de plichtige niet zyt, zou zulks toch wel degelyk bewyzen dat gy minstens medeplichtig zyt.

- Ik wist er niets van, mynheer; het was my gansch onbekend dat er zich geld in den olm bevond; hadde ik het geweten, zeker en vast ware ik er niet heen gegaen.

- Maer wat gingt gy er dan toch uitrichten?

- Ik ging er een brood halen, dat ik er eene uer vroeger had ingelegd.

- Een brood? - vroeg ik verwonderd, - een brood? denkt gy dan toch met kinderen te doen te hebben, om ons zulken mallen praet te willen doen gelooven? Wie toch heeft ooit hooren zeggen dat men een brood in eenen uitgekankerden boom verbergt; te meer zoo het waer is, als gy zegt, dat te huis uwe vrouw en kinderen zich in nood bevinden? Jakke Luyfels, wat gy zegt schynt my onzin.

- Laet my u het geval in korte woorden uitleggen mynheer, - antwoordde de te rechtstaende man; - en gy zult, ik ben er zeker van, er welhaest anders overdenken.

Ik zegde dat ik niet beter verlangde, waerop hy my verhaelde dat Kees Van Tricht, de pachter der Ramboersche hoeve, wien hy zynen droeven nood had geklaegd, hem had verzocht een kluts aerdappelen te dragen naer een arm huisgezin, in het dorp, voor welken dienst hy hem een brood en eenige centen had gegeven; dat hy in het opgaen, uit hoofde der zwaerte van den zak aerdappelen, het brood in den uitgeholden olm aen de Spillebeek had geborgen, met het inzicht, het er by zyne terugkomst weder uit te halen; dat hy dit ook had denken te doen, doch in plaets van het brood er eene beurs geld had in aengetroffen. Dat dit geval hem zeer had verwonderd, en daer de gendarmen hem oogenblikkelyk hadden gevat, hy den tyd niet had gehad aen het brood te denken; doch zoo wy ons slechts de moeite wilden geven, met hem tot dáér te gaen, wy het er nog stellig zouden vinden, daer het, by het uithalen der beurs, nog ter plaetse lag.

- Ofschoon ik niet geloof wat gy zegt, man, - merkte ik op, - zullen wy echter gaen zien of het waer is of niet; doch vooraleer dit te doen, zullen wy de getuigen in de zaek onderhooren.

- Doe dit, mynheer, doe dit, - sprak de verdachte, op den toon van iemand die van zyne onschuld overtuigd is, en in deze overtuiging de anderen wil doen deelen; - doe dit; ga er heen, oudervraeg Kees Van Tricht, alsook de lieden by wie ik in het

dorp ben geweest; begeef u naer den olm waerin het bedoelde brood nog liggen moet, en gy zult zien dat ik u niets heb gezegd dan de loutere waerheid.

Ik keerde my tot myn griffier, wien ik verzocht den burgemeester te zeggen dat ik hem verlangde te spreken. Een oogenblik later stond het hoofd der gemeente voor ons.

- Zeg my, heer burgemeester, kan deze man schryven? - vroeg ik, op Jakke Luyfels wyzende.

De burgemeester antwoordde bevestigend.

- Gy hebt het gehoord, Jakke Luyfels, - sprak ik, my tot den betichte keerende, dat is reeds de eerste leugen waerop wy u betrappen.

- Ik zweer u by al wat heilig is, dat ik het niet kan, mynheer, - antwoordde de man; - de burgemeester bedriegt zich.

- Schryven kunt gy, Jakke Luyfels, - viel hem de burgemeester in de rede; - gy moet het niet ontkennen, er bestaen zekere bewysstukken van. Over acht jaer heb ik u getrouwd en gy hebt het huwelyksregister, dat in het gemeentehuis berust, geteekend; sinds dien tyd hebt gy de geboorte van vyf kinderen aengegeven, en de vyf geboorteakten dragen allen uw handteeken.

- Maer ik kan toch niet schryven, heer burgemeester, - sprak de man angstig, ik kan slechts mynen naem zetten. Lieve hemel! nu betreur ik uit het diepste myns herten den tyd dien ik heb besteed, om zulks te leeren. Ik wilde dat ik het nooit hadde gekunnen. Ach! mynheer, geloof my, ik ben diep rampzalig!

- Nog een punt dat wy later zullen trachten op te helderen, - antwoordde ik; - Jakke Luyfels, hoe meer wy met het onderzoek dezer zaek vorderen, des te meer begin ik ook aen uwe onschuld te twyfelen; alles spant saêm, om ons te doen gelooven dat gy een doortrapte fielt zyt, die den

schyn der onnoozelheid aenneemt om des te beter het gerecht te misleiden. Doch ik zeg het u nogmaels, zulks zal u weinig baten: het gerecht heeft oogen die tot in de verholenste hoeken des herten doordringen; de waerheid willen en moeten wy weten, en indien wy het willen, blyft er voor ons onderzoek niets verborgen. Het gerecht kan niet falen; de onschuldigen spreekt het vry, maer ook veroordeelt het de plichtigen, en des te strenger de plichtigen die den schyn der onschuld trachten aen te nemen.

Ofschoon ik deze woorden op eenigzins strengen toon uitsprak, geloof daerom niet dat ik van de schuldigheid des verdachten overtuigd was. In het geheel niet, het scheen my een enetelige zaek, waerin met veel omzichtigheid moest gehandeld worden, en ik zegde zulks slechts, om indruk te maken op den betichte en hem, indien hy plichtig was, tot de bekentenis zyner misdaed over te halen. Daerop keerde ik my nog eens tot mynen griffier en gebood:

- Dat de brigadier der gendarmen thans in onze tegenwoordigheid verschyne.

(*Wordt voortgezet.*)

JOHAN VAN ROTTERDAM.

Kunst- en letternieuws.

Plaetsgebrek heeft ons reeds tweemael verplicht een artikel over *Rubens en de schryvers uit den vreemde*, tot eene volgende aflevering te verschuiven.

- By de boekhandelaren Bradbury en Evans te Londen is een werk verschenen: *Original unpublished Papers, illustrative of the Life of sir Peter-Paul Rubens, as an Artist and a Diplomatist*, door W. NOEL SAINSBURY. Deze schriften zyn erkomstig uit het Engelsch *State Paper Office.*

- De kunst komt een buitengewoon verlies te ondergaen. De kerk van Nyvel door haren hoogen ouderdom en middeneeuwschen bouwtrant zoo vermaerd, is op 8 april gedeeltelyk de prooi der vlammen geworden. Deze tempel is, volgens Schayes, gebouwd ter plaetse der eerste kerk door de H. Gertrudis zelve opgericht in 645; hy werd ten jare 1047 gewyd en keizer Hendrik IV woonde deze plechtigheid by. De voorgevel en de vierkante toren werden in de XVe eeuw by het gebouw gevoegd. Deze tempel bezit eene lengte van 320 voet.

- Op 3 meert, overleed te Brussel, de heer Cornelius Cels, verdienstelyk schilder en geschiedschryver, lid der Pausselyke Akademie van St-Lukas, te Rome, en der Akademie van Schoone Kunsten te Antwerpen. De heer Cels was te Lier in 1778 geboren en werd om zyn karakter, even als om zyn talent, zeer geacht.

- Het engelsch tydschrift: *The Artjournal*, bevat met de plaet van Van Eyckens' schildery: *de Overvloed*, een hoogst vleijend artikel over dezen te vroeg gestorven meester. Wellicht zullen wy in de aenstaende aflevering, er eene vertaling van geven.

- Als alteliernieuws hebben wy vernomen: Gust. Piéron heeft eenige landschappen ontworpen; J. Van Arendonck beitelt aen de beelden voor de maetschappy *la Concorde* te Antwerpen, bestemd; J.B. Huysmans heeft eenige portretten begonnen; Du Jardin legt de laetste hand aen zyne groote samenstelling: *de H. Maegd aengeroepen door de verschillende standen der maetschappy;* Van Hool heeft eene sierlyke communiebank voltooid; A. Piron heeft een welgelykend portret afgeschilderd, terwyl, volgens het *Journal des Beaux-Arts*, de keulsche en antwerpsche bouwmeesters, Zwirner en Fr. Durlet met het bestuer der herstellingswerken der hoofdkerk van 's Hertogenbosch zyn gelast.

- Men verzekert ons dat de beeldhouwer J. Ducaju eene buitengewoon groote aenbestelling heeft verkregen van eenen russischen graef, St-Petersburg

bewoonende: het beeldhouwwerk eener gansche zael, waerin zich eene schouw in den aerd van diegene van het stadhuis te Brugge, zal bevinden.

- Een eerste hulpgeld van 1500 franken is door de Regering aen het gemeentebestuer van Yperen verleend, ter gedeeltelyke bestryding der kosten van uitvoering, door den heer Fiers, beeldhouwer in die stad, van eene marmeren groep, welker model op de tentoonstelling van Brussel, in 1857, prykte.

- Hulpgelden, samen beloopende tot 4500 francs, zyn aen verschillige toonkunstgenootschappen in de negen provinciën des Ryks verleend.

- Er is een wedstryd tusschen de belgische en vreemde kunstoefenaers uitgeschreven, voor het aenbieden van plans der vergrootings- en inwendige herbouwingswerken van den grooten schouwburg te Luik, waerover men de noodige inlichtingen ter stads-sekretary kan bekomen. De eerste prys is 5000 fr. en de tweede 1500.

- Als een voorbeeld van kunst op de nyverheid toegepast, moeten wy een woord zeggen van het lieve wiegje, op last eener familie van St-Nikolaes door den heer Van Oudenhoven te Antwerpen, uitgevoerd. Het stelt een vaertuig voor, met mast en zeilen. Deze laetsten, in wit linnen met blauw afgelegd, dienen tot gordynen. Een engel staet aen het achtereinde en houdt den steven. Dit wel uitgevoerde beeld is men aen den beitel van den heer Jos. Du Caju verschuldigd.

- D^{r} De Vries, hoogleeraer te Leyden, slaet thans de laetste hand aen een *midden-nederlandsch woordenboek.* Elkeen die zich met de studie der middeneeuwsche nederduitsche schriften bezig houdt, elke geschiedkundige byzonder, heeft gevoeld hoe onontbeerlyk zulk een boek is. Wat al verdiensten er in het werk van Kiliaen zyn, (op welks heruitgave wy reeds de aendacht getrokken hebben), ondervindt men licht dat dit boek onvoldoende is; wy hopen, dat professor De Vries ons een voortreffelyk werk, een nederduitsche *Du Cange*, leveren zal.

- Onder den titel van: *Les derniers travaux sur Thomas a Kempis et les frères de la vie commune*, heeft de geleerde heer K. Ruelens van Brussel, een der opstellers der verdienstvolle *Annales de l'Imprimerie Plantinienne*, een artikel uitgegeven dat der aendacht weerdig is van al die eenig belang in onze nationale grootheid stelt. De heer Ruelens verdedigt met kracht de rechten die Nederland op het heerlyke boek: *De Navolging Christi* bezit; zyn schrift is eene ware hulde aen de nagedachtenis van den ootmoedigen kanonik van Windeshem.

- Het laetste nummer der *Illustrated London News*, bevat het afbeeldsel van onzen befaemden romanschryver: Hendrik Conscience. Eene korte doch vleijende levensschets is by deze *illustratie* gevoegd.

- Op Maendag 11 april 1859, zal te 's Hage in den boekhandel van Martinus Nijhoff, eene belangryke verzameling van handschriften verkocht worden. Onder de aengeduide titels, vinden wy verscheidene oorspronkelyke stukken het leven van JACOB CATS rakende; als daer zyn: JACOB CATS door KAREL I, koning van Engeland met de ridderorde van St-Joris begiftigd, 24 jan. 1627. - Memorie over zyne Ambassade in Engeland, 1627. - Vereering van het ridderwapen aen J. CATS, door den wapenkoning van Engeland W. SEGAR GARTER, op last van KAREL I, 1629, enz., enz.

- Verschenen: *L'art et le costume du IVe au XIXe siècle ou collection de types puisés aux sources les plus authentiques et inédites traduisant les différentes phases de la civilisation*, *par* Raphaël Jacquemin, artiste-peintre, Paris, librairie d'Eugène Meugnot, quai Conti, 7, 1859. - In-fol. 1ste en 2e aflevering. - Voorwaerden der inschryving: het werk wordt in afleveringen van 6 platen uitgegeven; de prys van elke aflevering is frs 2.00. - Eene of twee afleveringen verschynen per maend.

- Verschenen: *Jakob van Artevelde*, episch verhael in acht zangen, door M. Prudens Van Duyse. Te Gent, drukkery van Eug. Vanderhaeghen, Veldstraet, 66.

Twee redevoeringen over de schoone kunsten.

SPECIMEN VAN HEDENDAEGSCHE BOEKVERSIERING. - LORD STRAFFORD DOOR N. DE KEYSER. (1843).

In het *Verbond voor Kunsten*, *Letteren en Wetenschappen*, te Antwerpen, hebben wy in de korte tydruimte van acht dagen, twee zittingen bygewoond, waervan wy hier geerne den goeden uitslag aenteekenen. Beide werden aen de Schoone Kunsten toegewyd, en zeggen wy er gereedelyk by, de indruk welke de te dier gelegenheid uitgesprokene redevoeringen hebben gemaekt, is buitengewoon groot geweest. Een aenzienlyk stuk is weggerukt geworden van den sluijer die de daden onzer vaderen voor ons oog verholen houdt; wy hebben een aental uitstekende vaderlandsche meesters leeren kennen.

De eerste dezer redevoeringen werd door den heer L. ALVIN, hoofdboekbewaerder der koninklyke bibliotheek te Brussel, gehouden; zy was aen de graveerkunde toegewyd. Dank aen de toestemming des heeren ministers van binnenlandsche zaken, zag men een deel der wonderen ten toon gesteld welke, en de Duitsche, en de Italiaensche en de Fransche graveerscholen hebben geleverd, en, tusschen alle deze,

de meesterstukken geschapen op den kleinen doch duerbaren grond dien wy bewoonen. Met recht deed de heer Alvin de voortreffelykheid der Nederlandsche kunstenaren uitschynen, en menig hert trilde van nationale fierheid, wanneer de geleerde man de gedachte uitte, dat het einde van het lange pleidooi over de uitvinding der plaetsneêkunde geopend, wellicht den zegepraal aen ons Vaderland zal schenken.

Wat onze nationale meesters door dergelyke tentoonstellingen winnen, is onberekenbaer; mannen, die wy slechts als kunstenaren van minderen rang aenschouwden, meesters die wy zelfs niet kenden, worden er, door onwedersprekelyke bewyzen, tot reuzen verheven. Het reeds zoo schoone figuer van Lukas van Leyden, heeft er eene buitengewoone grootte verkregen. Duitschland mag vry op zyn Albert Dürer bogen; onze Lukas moet voor den beroemden Nürenberger niet onderdoen; Goltzius, Galle, de Jode, Wierx, Bolswert, Vosterman, Pontius, van Schuppen, waren niet alleen plaetsnyders, zy waren koloristen in de ziel; en drukten de kleur in hunne meesterwerken; doch het was Edelinck die men in zyn vollen glans wilde bewonderen; welk stift! welke bewerking! welke kennis der kleur! welk fyn gevoel, welke geest in zyne voortbrengselen! Hy troont als een vorst in het midden dier groote fransche kunstenaren, welke door zyn genie tot het leven en de vereeuwiging werden geroepen.

De tweede zitting was aen de *Antwerpsche drukkunst en hare betrekkingen met de schoone kunsten*, toegewyd; zy werd door den geleerden heer K. RUELENS, van de koninklyke bibliotheek te Brussel, gelegd. Boekdrukken van de XVe tot de XIXe eeuw, waren met toelating van het stedelyk bestuer, ten toon gesteld. Spreker getuigde, dat hy zyn onderwerp ten vollen meester was. In weinige woorden ontvouwde hy het duistere en veelbesprokene begin der drukkunst en beschreef het tydstip harer invoering in België. Dan sprak hy van Antwerpen, de stad, waerin reeds sedert het jaer 1442 eene vereeniging van *Prenters*, in de St-Lukasgilde bestond, en drukte de gedachte uit dat deze plaets wellicht de bakermat der graveerkunst is geweest. De druksels van Th. Maertens, Geeraerd Leeu, Matthias van der Goes, Jan van Doesborch, Willem Vosterman, Jakob van Liesvelt, worden beurtelings beoordeeld. Het gesticht van Plantyn en Moretus geeft stof tot een breed en kleurryk overzicht der kunsten en wetenschappen in de XVIe en XVIIe eeuw.

De heer Ruelens schetste de vervolgingen af die onder de regeringen van Keizer Karel en Philips II plaets grepen. Dan van Otho Vaenius en van dezes leerling, Rubens, gewagende, toonde hy den roem dien de Nederlandsche School door het genie dezes laetsten verkreeg. Elk aenzienlyk boek wordt door hem in een kunstryk album herschapen.

Aen Abraham Verhoeven, komt de eer toe in 1605 het eerste dagblad in Nederland, zoo niet het eerste dagblad in Europa, te hebben gesticht; de heer Ruelens uit den wensch, dat er ten minste een gedenkteeken worde opgericht aen den grondvester dier macht welke thans de gansche wereld beheerscht.

De boekdrukkunst onderging het lot onzes vaderlands: zy verkwynde na het teekenen van het rampzalig verdrag van Munster. Wel is waer, zag men nog schoone werken door de persen der Moretussen, Verdussen, Thieulliers worden voortgebracht, doch sedert het sluiten de Schelde, was de bron uitgedroogd, die en leven en weelde in de Zuid-Nederlanden stortte. Amsterdam en Leyden, stygen by den ondergang van Antwerpen.

1830 was het tydstip dat eene nieuwe kracht aen de vaderlandsche boekdrukkunst gaf; en sedert dien werden er een aental echt verdienstelyke werken door de Belgische persen geschapen. Antwerpen bleef in dezen vreedzamen kunststryd

niet achteruit; de voortbrengselen harer drukkeryen kunnen de vergelyking met de schoonste der hoofdstad onderstaen.

De werken van Conscience, van Ryswyck, van Beers, enz. de *Geschiedenis van Antwerpen* door Mertens en Torfs, de *Graf- en Gedenkschriften der provincie Antwerpen; de Geslachtlyst van Plantyn* door J.-B. Van der Straelen; de tydschriften: de *Noordstar*, het *Taelverbond* en, zeggen wy het met genoegen, het tydschrift *de Vlaemsche School*, worden als bewyzen van 'schryvers gezegden aengehaeld; als *specimens* van boekversieringen, meldt hy het werk *Rubens* dat ten jare 1840 verscheen, even als de romans *El Maëstro del Campo* en *Lord Strafford* door Nic. De Keyser versierd; uit dit laetste boek deelen wy thans eene plaetsnêe mede.

Zittingen als diegene waervan wy gewagen, moeten, wy herhalen het, den besten invloed op de ontwikkeling der nationale kunsten uitoefenen. De daden onzer groote mannen zyn niet zoo zeer gekend, dan dat wy niet zouden wenschen dat zy, en door boeken, en door redevoeringen ten allen kanten, onzen landgenooten gedurig worden voorgehouden.

De tentoonstellingen van plaetsneden bieden ook een oneindig nut; zy schenken menigeen het middel om, in weinige oogenblikken, voortbrengselen te leeren kennen, die men wellicht anders nooit zou bereiken. Kunstenaers van allen aerd, voelen zich met geestdrift tot den arbeid opgewekt; versterkt door goede voorbeelden, streven zy om het talent der meesters te evennaren, wier werken, na verscheidene eeuwen bestaen, in krachtige tael, nog van roem en grootheid gewagen.

Wat men in den vreemde zoo al over rubens zegt[1].

Wy hebben reeds, tot vervelens toe, herhaeld dat de ge-

(1) Dit stuk was geschreven toen wy zagen dat de bestuerder van het *Journal des Beaux-Arts* een artikel over het zelfde onderwerp in laetstgenoemd tydschrift had geplaetst.

schiedenis onzer nationale kunstenaren door de werken van eene menigte vreemde schryvers zeer duister is geworden. Ook voor zoo veel het in onze macht was, hebben wy immer de verkeerde oordeelen wederlegd welke men over de daden onzer groote meesters velde; hieraen zyn reeds onze levensschetsen van QUINTEN MASSYS, ADAM VAN NOORT en JAKOB JORDAENS hun bestaen verschuldigd, en buiten twyfel waren wy sedert lang eene studie over den grootsten der Nederlandsche schilders, over RUBENS begonnen, indien de stoffelyke middelen welke de uitvoering van dergelyk ontwerp vergt, ons tot nu toe niet hadden ontbroken. Ondertusschen kunnen wy ons niet wederhouden van tyd tot tyd een wenk op de roemryke baen dezes meesters te werpen, ware het slechts om de verdichtsels te vernietigen waermede men het groote deel zyner daden ontluistert. Van af de geboorte onzes schilders wordt zyne geschiedenis door fabelen ontsierd. In geschiedboeken, in tydschriften, in dagbladeren, komen van tyd tot tyd verhalen voor, die, indien zy niet openlyk worden tegengesproken, eindelyk voor gevolg zullen hebben, den grootsten onzer landgenooten voor de vlamingen zelven onkennelyk te maken.

Hiervan hebben wy in weinige dagen maer al te treffende bewyzen gevonden. Het *Art-Journal* is buiten twyfel een ernstig tydschrift aen de belangen der kunst in Engeland toegewyd; zyne vonnissen in zake van kunst vinden weêrklank niet allen in het Britische Ryk, maer ook op het vaste land; eenige weken geleden, las men in dit blad een artikel over Rubens, waervan in België de volgende *vrye* vertaling verscheen:

'HET HUIS VAN RUBENS TE KEULEN.'

'De reiziger die te Keulen het huis wenscht te zien waer Rubens geboren is, moet door eenen doolhof van straetjes gaen, gevormd door hooge huizen, die schynen elkander met hunne bovenste uiteinden te willen raken. De kronkelingen, die deze straetjes maken, de veelvuldige omkeeringen die zy vormen, zouden den behendigsten doen dwalen, en het is niet zonder moeite dat men eindelyk voor het groot huis komt, dat den beroemsten schilder der vlaemsche school zag geboren worden, en de koningin, die hem aenmoedigde, Maria de Medicis, zag sterven.

Het huis onderscheidt zich van de anderen door zyne grootte, alsmede door de opschriften die geen den minsten twyfel overlaten. Overigens de eiken gebeeldhouwde poort, later in 1729 gemaekt, draegt een medaillon, Rubens verbeeldende, en daerboven de wapens van Maria de Medicis.

In 1822 werden twee tabletten tusschen de vensters van iederen kant der poort geplaetst, en groote gouden sterren trokken de aendacht op de opschriften dier tabletten. Het eene meldt, dat Rubens in dit huis werd geboren; het andere dat de weduwe van Hendrik IV, de moeder van Lodewyk XIII, aldaer overleed. Die herinnering aen den val eener machtige koningin, aen hare dood in dit nederig huis, in de kamer zelve waer Rubens, haer beschermeling, werd geboren, bedroeft de ziel, en niemand verlaet dien vereerden dorpel, of hy voelt het hert vol droefheid, en verdiept zich in mymeringen.'

Over eenige jaren ware op zulk artikel weinig te zeggen gevallen; men twistte alsdan nog om te weten of Rubens te Keulen dan wel te Antwerpen was geboren; doch thans dat de geleerde navorschingen des Heeren Backhuizen van den Brinck ten waerschynlykste hebben bewezen dat de groote schilder in geene van beide plaetsen, maer wel te Siegen, in Duitschland, het eerste levenslicht zag, kunnen wy maer niet begrypen, hoe men de ontdekkingen des geleerden Nederlanders zoo lichtveerdig over het hoofd hebbe gezien en dit om een oud, versleten vertelsel op nieuw op te dischen. De beweering van het *Art-Journal* is echter eene kleine onnauwkeurigheid in vergelyking met het buitengewoon artikel dat men over Rubens in het parysische blad *l'Univers illustré*, van 8 January 1859, aentreft. Hier geldt het

geenszins de geboorte van Rubens; er is spraek van het tweede huwelyk onzes schilders. Men oordeele:

‘In 1630, zegt de schryver van dit stuk, bereikte Rubens zyn dry en vyftigste jaer. Doch de jaren hadden zyne ziel niet gekoeld, en hy was bedacht zich eene gezellinne te geven weerdig om de plaets te bekleeden zyner eerste vrouw, die sedert lang was overleden. Natuerlyk koos hy *Helena Forman* (*sic*), dit schoone en bevallige schepsel, die byna voor Rubens was, wat Beatrix Portinari voor Dante, Eleonora d'Este voor Tasso, Laura de Noves voor Petrarca, de Fornarina voor Raphaël was geweest.

Hy bood dus zyne hand aen de ryke en lieve meid, en deze, de oogen sluitend over de dry en vyftig winters wier sneeuw het hoofd des grooten schilders bedekte, en slechts aen zyn genie en roem denkend, nam spoedig een aenbod aen, dat ten anderen door verscheidene omstandigheden werd gewettigd, welke het onnoodig is hier aen te halen.

Ter gelegenheid van dit huwelyk, gedacht de goede stad Antwerpen wat zy aen haren doorluchtigen gast (*hôte*), aen haer aengenomen kind verschuldigd was, en zy bood aen Rubens een van die luisterlyke feesten zoo als men op onze dagen er zelfs geene meer aen de koningen biedt.

Eene overgroote (*immense*) zael met kolommen en festoenen versierd, werd voorbereid, en wanneer, *by het vallen van den nacht*, een wild gedruisch de aenkomst van den stoet deed kennen, *werden plotselings en als by tooverkracht*, *duizende lichten aengestoken*, en wierpen een glans klaerder dan die des dags.

Men zou gezegd hebben dat alle de landstreken der wereld afgezanten naer deze belangryke feesten hadden gestuerd. Buiten de vrienden van Rubens, en deze waren talryk, ontwaerde men vertegenwoordigers van al de stielen die den in-

vloed de kunsten ondergaen; diegene de Indische kompagnie in 1602 gesticht; die der burgery van Antwerpen; die der *provincie van Stein* (*sic*), waer de schilder gewoonlyk het zomersaisoen doorbracht. De bevelhebber (*le commandant*) der plaets, vergezeld van zyne hallebardieren, *opende* den stoet; dan kwam de *ceremoniemeester* en de wapenheraut, de burgemeester en de schepenen (*sénateurs*); de sekretaris van staet, Philips Rubens, Peeter-Pauwel's broeder; Rubens en zyne jeugdige echtgenoote van paedjes omringd, en de uitgenoodigden waeronder zich bevonden: *Van Dyck*, *Cornelius de Bos*, *Geeraerd Honthorst*, *Adriaen Van Ostade*, *Breughel*, *Adam van Ort*, DE EERSTE LEERLING van Rubens; de geschiedschryver Peeter Hooft, afgeveerdigd door de Rethorykkamer van Amsterdam; ridders en burgers gezonden door de steden van Vlaenderen en de aertshertogin Isabella. Nooit hadden zoo vele doorluchtige hoofden zich onder een en zelfde dak bevonden.'

Wy willen den schryver hier geene inbeeldingskracht ontzeggen; wy zyn ten volle overtuigd dat hy er buitengewoon veel bezit; van het begin tot het einde vinden wy in zyn artikel zoo vele byzonderheden, dat het ons onmogelyk valt ze hier allen te ontleden. Wy zullen ons alleenlyk met het onderzoek der byzonderste punten bezig houden.

Over Rubens' huwelyk met de zestienjarige Helena Fourment (en niet Forman), is reeds zoo veel geschreven, dat wy een gansch boekdeel zouden kunnen opvullen met het eenvoudig verhael van al de sprookjes waertoe het aenleiding heeft gegeven. Deze plechtigheid greep te Antwerpen op 6 december 1630 in de St-Jacobskerk plaets; onze geleerde vriend, de heer advokaet Van Lerius, deed er reeds de byzonderheden van kennen in de belangryke verhandeling welke hy over MARTEN PEPYN en ABRAHAM JANSSENS, in het *Album der St-Lukasgilde* (1854) plaetste; dit huwelyk had echter niet aanstonds de goedkeuring van de ouders der bruid ontvangen[1]; de heer archivist Verachter haelt in zyne *Généalogie de Pierre-Paul Rubens et de sa famille*, eenen akt aen, voor schepenen van Antwerpen, waerin wy de volgende zinsneden aentreffen:

'Compareerde Sr *Daniel Fourment* d'oude, coopman ende jugeseten poorter deser stadt, oudt 78 jaeren, ons wel bekent synde, et juravit etc., jerst rechtelyck daer toe gedaeght synde, alsoo de voers. heer *Pietro Paulo Rubens* jn den jaere 1630 versocht ten houwelyck de voors. vrouwe *Helena Fourment* syns attestants doghtere, *dat hy daer toe niet en cost resolveren* voor ende aleer dat hy volcome satisfactie hadde, dat de selve heer Rubens van syne twee voorkinderen daer moeder aff was vroawe *Isabel Brandt* gescheyden was van de selve kinderen ende hem voldaen ofte versekert hadde van henne moederlycke goeden.....'

En verder verklaert Helena 's vader dat hy 'int voors. houwelyck *jerst heeft geconsenteert*, MAER BY ALDIEN DE VOORN. *Heer Rubens* VAN SYNE VOORS. VOORKINDEREN NYET EN WARE GESCHEYDEN GEWEEST, SOO EN SOUDE TVOORS. HOUWELYCK GEENEN VOORTGANCK HEBBEN GEHADT.'

Dergelyke stukken zyn voldoende om alle veronderstellingen over het huwelyk en het karakter van Rubens te vernietigen, en geerne zouden wy hier onze taek van kritikus staken, indien verscheidene punten niet verdienden opgehelderd te worden. De echtzegening had, gelyk wy zegden, op 6 december plaets, dus in een jaergety dat weinig geschikt is om openbare feesten te geven; ook hebben wy nergens gevonden dat de stad te dier gelegenheid eenig eerbewys den kunstenaer hebbe aengeboden.

De getuigen by de huwelyksplecht, waren: PETRUS en DANIEL FOURMENT; van al de uitgenoodigden in het fransch artikel aengehaeld, kunnen er zeer weinige de

(1) Zy was dochter van Daniel Fourment en van vrouwe Clara Stappaerts.

bruiloft hebben bygewoond: PHILIPS RUBENS, 'schilders broeder en de *Fluweelen* BREUGHEL, onder anderen, waren sedert jaren in het graf; HONTHORST en VAN OSTADE, bevonden zich alsdan niet te Antwerpen; evenmin als de geschiedschryver HOOFT met zyne rethorykers[1]; verder was ADAM VAN NOORT[2], de verdienstvolle doch vaek miskende kunstenaer, Rubens' eerste leerling niet, maer wel Rubens' eerste of liever tweede meester, wiens schilderwyze PEETER-PAUWEL getrouw bleef, trots de lessen die hy later in het werkhuis van OTTO VAENIUS ontving; eindelyk weten wy niet waer ergens de provincie *Stein* ligt, doch bezitten bewyzen dat Rubens slechts op 12 november 1635,[3] dus *vyf jaren na zyn huwelyk*, het kasteel van *Steen* voor 93,000 carolusgulden aenkocht.

Het magistraet van Antwerpen zou in de XVIIe eeuw bezwaerlyk eene zael hebben gevonden om zoo veel volks te ontvangen als de schryver van bedoeld artikel het beweert, even als een middel om die duizende lichten plotselings en als by tooverkracht, aen te steken.

Eindelyk zouden wy wel geerne den kommandant der stad of liever der citadelle van Antwerpen, Don Juan Bravo de Lagunas, met zyne Hallebardiers als een soort van hondenslager vóor onzen Rubens hebben zien *marcheren!*

Sommige schryvers spreken van Rubens als of hy zoo maer een oogenblik, en als een *gast*, te Antwerpen hadde

(1) Dit wil echter niet zeggen dat de groote schryver met Rubens in geene betrekkingen heeft gestaen; men weet dat Hooft eene Antwerpeners, mej. Leonora Hellemans huwde, wier bloedverwante, mej. Constantia Helman, in 1640 met Nikolaes Rubens, 's kunstenaers zoon in den echt trad.

(2) Wy kunnen geenszins de gedachte bystemmen welke de opsteller van het *Journal des Beaux-Arts* over ADAM VAN NOORT heef uitgebracht. Men zie onze verhandeling over dezen meester: *Vlaemsche School.* Tweede jaergang, bl. 105.

(3) ALP. WAUTERS.

verbleven. Doch ofschoon by toeval op vreemden grond geboden, blyft Rubens een Nederlander. Zyne ouders en voorouders zagen te Antwerpen het licht, en hy heeft in deze plaets zyne opvoeding, en bovenal zyne kunstopvoeding, verkregen. Deze titels zyn voldoende om aen het vaderland een zyner grootste zonen te behouden.

P. GÉNARD.

De brandbrief.
(Vervolg, zie bl. 31 en 37.)

Myn griffier ging onmiddelyk het door my uitgedrukte verlangen ten uitvoer brengen, en weldra trad hy, door den brigadier der gendarmen gevolgd, terug het vertrek binnen. Na dat ik dezen laetste den gewoonen eed had doen afleggen, verzocht ik hem ons met de omstandigheden der inhechtenisneming van den verdachten zoo nauwkeurig mogelyk bekend te maken; wat hy ook aenstonds deed.

- Wat ik u hier omtrent mede te deelen heb, zal my niet veel moeite kosten, - zegde deze getuige, - daer de gevangene zich spoedig op de door u aengeduide plaets aenbood. Verbeeld u, dat wy geene vyf minuten hadden post gevat achter het schaerhout aen de Spillebeek, of een myner mannen, die zich met het oor tegen den grond had gelegd op eene plaets door het dichte hout genoegzaem van sneeuw bevryd, dacht in de verte, de stappen van iemand die over de heide trad, te hooren. Hy deelde my het nieuws mede, waerop ik my insgelyks ten gronde legde, en dadelyk de verzekering bekwam, dat hy zich niet bedroog; het scheen my toe, dat ik den sneeuw onder den gelyken tred eens menschen hoorde kraken. Ik fluisterde myne makkers aenstonds toe, dat zy zich stil zouden houden en myne minste bewegingen nauwkeurig hoefden gade te slaen, ten einde in staet te zyn op den eersten wenk myne bevelen uit te voeren. Dan richtte ik my op en trachtte, zoo goed mogelyk, langs den kant van waer wy dachten de naderende stappen te hebben gehoord, met het oog door het schaerhout te pylen. De heldere maneschyn liet my weldra toe iemand te bemerken die, van de zyde des dorps, naer de plaets waer wy ons bevonden, kwam afgestapt. Wy hielden ons allen doodstil, en welhaest hoorden wy den gelyken tred eens naderenden persoons op den sneeuw die de gansche uitgestrektheid der heide overdekt. Hoe meer de man op wien ik onafgewend het oog hield gericht, ons naby kwam, hoe meer hy ook onrustig in alle richtingen scheen rond te schouwen, alsof hy zich trachtte te verzekeren dat zich niemand in de nabyheid bevond om hem af te spieden. Nu gaf ik myne mannen het afgesproken teeken dat het tyd ging worden om te handelen. En inderdaed, het voorgevoel dat ik had, dat wy den dader in handen gingen hebben, kwam zich spoedig bewaerheden. Toen de man, hier tegenwoordig, zich genoegzaem overtuigd dacht dat zich niemand in den omtrek bevond om hem te kunnen afspieden, stapte hy recht op den uitgeholden olm aen de Spillebeek af, hield er een oogenblik stil en sloeg zich de armen in elkaer als iemand die koude heeft en zich tracht te verwarmen, blies zich nog eens in de handen, terwyl hy links en rechts rondschouwde of er geen verraed was, waerna hy zich bukte, en de hand in de opening van den boom stak. Nu gaf ik het teeken om te handelen en schoot, door myne makkers gevolgd, vooruit. Wy omringden den man, die er zeer verslagen uitzag, waerschynelyk omdat hy zich aen onze tegenwoordigheid niet had verwacht, en de beurs geld, het onloochenbaer bewys zyner plichtigheid, in de handen had. Ik verklaarde hem dat hy ons naer het dorp hoefde te volgen, waerop hy antwoordde, dat hy niets had misdaen. Ik gaf hem te verstaen, dat ons dit niet aenging, dat hy onze gevangene was, en de bevoegde overheid rekening moest geven omtrent de omstandigheid waerdoor hy in het bezit

was gekomen van het geld waervan hy drager was. De gevangene zwoer hoog en leeg dat hy zich niets had te verwyten, dat hy het geld in den uitgekankerden boom had gevonden, en smeekte ons met de tranen in de oogen dat wy hen zouden laten gaen. Ik herhaelde dat hy wel onze gevangene was; doch dat wy het recht niet hadden hem op vrye voeten te stellen. - In het dorp, by den heer burgemeester, - zegde ik, - zullen wy onze verklaring afleggen; gy, van uwen kant, zult er wat gy noodig oordeelt ter uwer verontschuldiging inbrengen, en zoo gy kunt bewyzen dat gy onplichtig zyt, wees er zeker van, dan zal men u spoedig laten gaen. - Welnu, laet ons dan oogenblikkelyk naer het dorp gaen! - gaf de gevangene my ten antwoord, - waerop wy ons dadelyk naer hier begaven.

Toen de brigadier der gendarmen zyne getuigenis had afgelegd, zegde ik tot den beschuldigde:

- Jakke Luyfels, gy hebt gehoord wat de getuige heeft gezegd; bekend gy dat het waerheid is?

- Ja, mynheer, - antwoordde de betichte; - ja, zoo als de brigadier het heeft verklaerd, is het geschied. Alleenelyk blyf ik volherden te ontkennen dat ik bewust was dat er eene beurs geld in den uitgeholden olm verborgen lag, en er my slechts heen had begeven om het door my erin gelegde brood uit te halen. Wat nu de omstandigheid betreft, dat ik angstig zou hebben rond geschouwd, om my te verzekeren dat ik in myne handeling door niemand kon worden afgespied, dit ook is waer; doch zulks vloeit niet voort uit rede dat myne handeling niet *mocht* worden gezien, maer wel uit de oorzaek dat ik niet *wilde* gezien worden, daer ik geen bedelaer van stiel ben, en niet geerne had dat iemand my het brood uit den boom zage halen. Indien ik heb rondgeschouwd, was het niet uitangst; maer veeleer uit verlegenheid.

- Wat gy zegt, man, kunnen wy thans niet beoordeelen, - onderbrak ik den verdachte; - voor het oogenblik, kan ik niets dan u bekennen, dat uwe zaek zich zeer duister voordoet. Uwe beweeringen *kunnen* waer zyn; doch daer alles openlyk tegen u getuigt, en uwe antwoorden slechts het voorkomen hebben van slimbedachte uitvluchten, zie ik my genoodzaekt u te verklaren, dat ik gedwongen ben, u als de vermoede dader van het misdryf waervoor wy tot hier zyn gekomen te aenzien, en u als dusdaning in echtenis te nemen.

Myne vrienden, waret gy tegenwoordig geweest in het huis des burgemeesters toen ik deze woorden uitsprak, dan haddet gy gezien welk uitwerksel zy op den verdachten maekten; gy allen haddet uwe herten, al waren zy dan ook van steen of brons geweest, medelydend voelen vermurwen. My, ofschoon ik tydens myne lange gerechterlyke loopbaen, meermaels getuige ben geweest, van tooneelen van dien aert, van tooneelen vol rouw en wanhoop, my bloedde het hert by het zicht der bittere droefheid, der eindelooze smert, der radelooze wanhoop des beschuldigden. Hy stak de handen tot my uit om aldus myn medelyden af te smeeken, en met tranen in de stem bad hy:

- Neen! heer! Gy weet niet wat gy doet! Ik ben onplichtig!.... Alhoewel arm, ik herhael het u, toch ben ik niet misdadig!.... Laet my in vryheid van hier weg gaen; ontneem my toch, ik bid u in Godsnaem, de vryheid niet!.....

- Bedaer u, man, - hernam ik; - indien gy onplichtig zyt, zult gy spoedig op vrye voeten worden gezet, doch voor alsnu is dit onmogelyk. Het gerecht *moet* zynen loop hebben.

De betichte sloeg zich de handen voor het aengezicht, de beenen ploeiden hem zichtbaer onder het lichaem, en waren de brigadier der gendarmen en myn griffier hem niet onmiddelyk te hulp gesprongen, voorzeker ware hy krachteloos ten gronde gevallen.

- Medelyden, heer! Medelyden! - zuchtte hy pynlyk snikkend. - Denk aen myne vrouw en myne vyf arme schapen van kinderen! In 's hemels naem! wat moeten zy toch gaen doen?....

Dit tooneel trof my zoo diep, dat ik als radeloos den man stond aen te staren. Had ik de inspvaek myns herten mogen gehoor geven, ik hadde zeker de deur des vertreks geopend en hem ongehinderd laten gaen; want, - ik weet niet hoe het kwam, - in myn binnenste was er iets dat my toeriep dat deze man meet ongelukkig dan misdadig was. Het ambt dat ik vervulde, legde my nogthans op het medelyden in myn hert te smooren: de wet verbant alle medelyden; de wet kent niets dan strenge rechtveerdigheid.

Gelukkiglyk kwam de prokureur des konings my op dien stond ter hulp, door den brigadier der gendarmen een schrift te overhandigen, tot welken hy zegde:

- Gy zult den betichte dezen nacht in de *gendarmerie* in bewaring houden, en hem morgen vroeg naer de stad geleiden.

Deze woorden waren de genadeslag voor den ongelukkigen Jakke Luyfels, die zich nu, gedwee als een lam, door den gendarm liet buiten het vertrek geleiden. Vooraleer hy uit onze tegenwoordigheid verdween prevelde hy nog slechts:

- God! God! myne vrouw! myne arme schapen van kinderen!....

(*Wordt voortgezet.*)

JOHAN VAN ROTTERDAM.

Wanneer het graf...

Wanneer het graf u in zyn nacht zal prangen;
Wanneer de wormen gretig vleesch en bloed

Verterend, aen uw boezem zullen hangen,
Heimvolle, zwarte vrouw, die lyden doet;

Wanneer een nachtuil op uw graf zal zuchten,
- Verlaten hoek, waer geene bloeme bloeit; -
Wanneer een kind met angst van daer zal vluchten,
Omdat de storm daer akeliger loeit;

Dan zal hy nog, wiens hert gy woudt vernielen,
Met uw zoo sombren blik, - (vervloekte macht!) -
Wanhopig biddend op uw' grafstêe knielen,
Wanneer de donder rommelt in den nacht!

C. VERHULST.

Kunst- en letternieuws.

Onder den titel van: *l'Architecture au siècle de Pisistrate*, bevat het parysische tydschrift: *Revue de l'Architecture et des Travaux publics*, onder het kundig bestuer van den heer César Daly, een artikel van den heer Beulé, leeraer van oudheidskunde te Parys, welk een nieuw licht werpt op het zoo belangryke, doch te weinig bestudeerde, vraegpunt der schilderingen waermede de grieken hunne tempels en openbare gebouwen opluisterden. Inderdaed hoe velen denken niet dat de grieksche tempels enkel uit witten of gekleurden marmer waren opgericht? Dit is niet zoo: de schildering in rood, blauw en groen, door goud opgeluisterd, brak de koude eentoonigheid die thans in dergelyke klassische gebouwen heerscht. ‘Dit vraegpunt der veelkleurigheid of der kleur op de gebouwen toegepast, zegt de schryver, is eene gansch hedendaegsche vraeg, die veeleer van ons tydstip, dan van de vroegere geslachten dagteekent. Over nauwelyks vyf en dertig jaren ontwaerde men teekens van kleur op de grieksche tempels, en men heeft ontdekt dat men aen de gansche oudheid een systema moest toekennen dat men alleen aen Herculanum en Pompei eigen dacht. Zy die gedeeltens kleur op de grieksche gebouwen vonden, deden zich de vraeg of men dit feit moest toeschryven aen het toeval, aen de barbaerscheid der vroegere en latere tydstippen, of aen vastgestelde grondbeginselen door den griekschen geest aengeduid. Er was noodig dat onze bewondering plaets maekte voor een geduldvol, beredeneerd onderzoek om de kunsten onder al hare oogpunten te begrypen, en zich, door aenhoudende geestinspanning, naer al hare gebruiken te ploeijen. Er is meer: deze gebruiken zyn schoonheden die met des te meer moeite willen nagegaen worden, dat zy in tegenstand zyn met die welke onze tydgenooten bewonderen.’ Als een voorbeeld van schildering

op de marmeren grieksche gedenkteekens toegepast, wordt eene plaet medegedeeld naer den tempel van Jupiter Panhellenius in het eiland AEgina; zy is zeer geschikt om het oordeel van velen over de grieksche bouwkunde te wyzigen.

- Op den 20 meert, is te Gent overleden de kunstschilder Jozef-Lodewyk Geirnaert, Ridder der Leopoldsorde, Professor van Schilderkunst by de Akademie dezer stad, lid van den Kunst- on Letterkring van Brussel, lid der koninklyke Akademie van Schoone Kunsten te Amsterdam, lid der koninklyke maetschappy van Schoone Kunsten te Brussel, van de vrye maetschappy van Schilder- en Beeldhouwkunde te Parys, enz.

De *Nouvelliste* deelt de volgende byzonderheden over dezen kunstoefenaer mede: ‘Geirnaert was te Eecloo in 1791 geboren, en werd leerling van den grooten historieschilder Joseph Paelinck. Hy nam eenen gansch eigenen trant aen; zyne te recht geprezene schilderwerken schitteren zoo door samenstelling, als door uitdrukking, gevoel en koloriet. Niemand wist beter dan hy de typen onzer landlieden na te volgen, en de meeste onzer liefhebbers bezitten dan ook zyne doeken. Men herinnert zich nog den *Hongaerschen Doctor*, de *Terugkomst van den Zeeman* (behoorende aen den heer Martens-Pelckmans), de *Verevening van een sterfhuis*, (aen den heer Minard), *Van Dyck*, (aen den heer Van Loo-Malfait,) den *Verkoop by rechtsmacht*, (aen het Museum,) *Maria-Theresia*, *Maria-Antoinette*, en menige andere, schilderyen, in Duitschland, Frankryk, de Nederlanden, Engeland en de Vereenigde-Staten verspreid.

Hy was een der laureaten van de Gentsche Akademie in den wedstryd voor een genrestuk, en werd, in hoedanigheid van buitengewoon leeraer der schilderkunst, het Museum toegevoegd. In het begin der omwenteling van 1830, was Geirnaert zoo gehecht aen de nederlandsche Regering, dat hy zyn penseel aen de orangistische zaek wydde: hy maekte het tafereel van 's werkmans voorspoed, te Gent, onder het vorige bestuer, en dat van den nood, onder het tegenwoordige. Deze twee gewrochten, gekend onder de benaming van *Voorheen* en *Thans*, werden het eigendom van koning Willem I, en nadien door de gravuer vermenigvuldigd. Hy schilderde ook de *kiezingen.* Deze doeken, onder alle opzichten merkweerdig, deden hem langen tyd door het belgische staetsbestuer miskennen, dat hem, eindelyk, achting en bescherming bewees voor zyn heerlyk talent, en hem, voor twee jaren, tot Ridder der Leopoldsorde benoemde.

Geirnaert heeft een groot getal leerlingen gevormd, die Brussel, Antwerpen en Gent bewoonen,’ (terwyl onder zyne reeds overledene leerlingen wordt geteld zyn stadgenoot Seraphyn De Vliegher, die, insgelyks onder het nederlandsche bestuer, den prys voor het huiselyke tafereel wegdroeg, in een wedstryd, te Groningen uitgeschreven, en mede geen onverdienstelyk portretschilder was.)

- De heer Josef J. Dumont, bouwmeester, ridder der Leopoldsorde enz., is dezer dagen te Brussel in den ouderdom van 47 jaren overleden. De heer Dumont was een der voornaemste architekten onzes lands. Menig onzer openbare gebouwen werd volgens zyne plannen opgericht.

- De heer Nic. de Keyser, bestuerder der antwerpsche akademie, heeft verscheidene tafereelen begonnen. Wy hebben onder anderen opgemerkt: *Torquato Tasso en zyne zuster te Sorente* even als *Margrietje*, uit *Goethe* 's meesterwerk: *Faust;* de schilder heeft het oogenblik gekozen daer het arme meisje, onder de wroeging van haer geweten en de verwytingen der geheimzinnige stem des duivels, in onmacht valt; later komen wy op deze stukken terug. - In 's kunstenaer's werkhuis hebben wy, ten zelfde tyde, opgemerkt het afgietsel van het hoofd des vermaerden toondichters Weber, welk dezes zoon aen den heer de Keyser heeft toegestuerd

als hulde voor het tafereel: *de dood van Weber*, door den vlaemschen schilder uitgevoerd.

- Men verzekert dat door het Staetsbestuer eene tentoonstelling van *Cartons* van duitsche en fransche meesters zal worden geopend. Later komen wy op dit feit terug.

- Wy hebben dezer dagen het atelier van den heer Leys bezocht. De befaemde kunstenaer voltooit de *fresco* waermede hy de gothische zael zyner wooning versiert. Deze muerschildering is een meestersstuk. Wy hopen weldra eene plaetsneê ervan, te samen met eene breedvoerige verhandeling, aen onze lezers te kunnen mededeelen. Intusschen moeten wy melden dat de zael des heeren Leys, met veel smaek werd gebouwd naer de teekeningen van den heer Schadde, leeraer aen de koninklyke akademie van Antwerpen.

- Als *ateliernieuws* hebben wy vernomen: Jan Ruyten heeft eene wederhaling begonnen van zyn fraeije tafereel: de *beeldenstorm in de O.L. Vrouwekerk te Antwerpen* (1560), waervan in het verslag over onze laetste dryjaerlyksche tentoonstelling is gesproken; Bernard Wittkamp, de schilder van *Nova-Zembla*, arbeidt aen een doek: *Romeo en Julia*, waerover later, wanneer het zal voltooid zyn, zal gehandeld worden; zyn broeder, Arnaud, heeft dry fraeije landschappen, gezichten uit Nederland, onder handen; deze stukken zyn voor de aenstaende tentoonstelling te 's Hage bestemd; Frans de Backer, heeft eene kerkschildery voltooid: de *Boodschap van Maria*, en er eene tweede begonnen: de *Geboorte der H. Maegd;* deze kunstenaer die insgelyks het *genre* beoefent, heeft een stukje ontworpen, aen het huiselyk leven ontleend, en dat de *Broederliefde* zal voorstellen; Josef Moerenhout schildert eene *Rust van peerden aen eene afspanning;* Fuchs, de gunstig gekende landschapschilder, arbeidt aen een nieuwe doek: *een gezicht uit de omstreken van Antwerpen;* J. Pecher heeft voor onderwerp eener schildery: *de Herfst* uitgekozen; J. de Bruycker heeft twee *genre*stukken onder handen; Bource heeft een doek voltooid: *het najaer;* Jaek de Braekeleer heeft de marmeren borstbeelden verveerdigd van Baron en Barones Osy-della Faille; van Baron Osy-de Knyff; van ridder Theod. Bosschaert en van wylen heer Gysen, burgemeester van Borgerhout; Van de Kerkhoven beitelt aen het beeld: *de Rust*, tegenhanger van: *de Teekening*, welk zich in de laetste Antwerpsche tentoonstelling bevond; Callebert schildert aen een doek: *de H. Franciscus Xaverius*, *apostel van Indië*, voor eene kerk van Rousselaere, bestemd; terwyl de Bock en Van Wint, die hunne werkhuizen aen de Kipdorpvest N° 12, hebben overgebracht, verscheidene heiligenbeelden voltooijen.

- Op Zondag, 27 Meert, waren in het *Verbond*, te Antwerpen, de volgende tafereelen ten toon gesteld: twee fraeije binnen gezichten door William Linnig; en de *Graef van Half-Vasten*, door den heer Verhoeven-Ball.

- De tentoonstelling-tombola, zegt de *Beurzen-Courant*, welke in het *Kunstgenootschap* te Gent, ten voordeele der behoeftige familie van wylen den verdienstelyken landschapschilder Lesy, is geopend, is zeer merkweerdig, als bevattende kunststukken van MM. Simoneau, Edwin, Tovay, Roelofs, Bovie, Fr. Gérard, J.A. Francia, Ern. Van Loo, Claeys, Braemt, graveur des konings, allen van Brussel; Stroobant, Van de Woestyne, Schouwburg, de Bie, C. Venneman, J. de Bruycker en Kremer, van Antwerpen; Schaep, te Luik; Jules en E. Breton, te Parys; Geirnaert, vader en zoon, Félix en E. Devigne, Ghesquière, Corkole, de Bruycker, L. Schepens, Braeckman, Van den Eycke, J. Van Berleire, Van Loo, baron Eug. Dons, De Meulemeester, Jacq. Godineau, Hickmann, Ch. D'Hoy, Juliaen en Jan Van der Plaetsen, J. De Vriendt, Jan Lammens, Geens, De Pauw, Ed. De Rudder, A. Gonthyn, J. Capeinich, Pinnoy, Raphaël Lesy, Fr. Anseele, Metdepenningen, Verplancke, Steyaert vader, Fr. Boulanger, P. Verboeckhoven, Sunaert, Avanzo, Van der Espt en De Lille, allen van Gent. - M. Lievin De Winne, de uitmuntende

portretschilder, heeft zich verbonden, het portret te schilderen van den (gelukkigen) winnaar des ongeschilderden doeks, dat onder zynen naem is ingeschreven.

De schilderstukken, akwarellen, teekeningen met de stomp, met de

sepia en de pen, maken deel van die tentoonstelling, zonder de gravuren en steendrukken te rekenen. Bovendien is er een prachtig gebeeldbouwd wywatervat, een exemplaer der medalie-Gallait, van Braemt, en eene schoone uitgeknipte teekening.

Onder de tafereelen onderscheiden zich die van MM. Jules Breton, verbeeldende eenen *Rooker;* de schoone schets van Geirnaert vader: *een kind in de wieg*, *rustig slapende*, terwyl het vuer dreigt het kind te vernielen, en een trouwe hond toespringt om het te redden; de *Naeister*, door Ghuesquière, enz. Het is te hopen, dat de gentsche schilders Lagye, de Taeije, Venneman, vader, Hendrik en Adolf Dillens (?) die te Antwerpen gevestigd zyn, hun' ouden kunstvriend niet zullen vergeten, en eenig tafereel van hunne hand inzenden.'

- Tydschriften en dagbladeren spreken met grooten lof van de laetste schildery des heeren Dujardin en welke voor Nederland is bestemd.

- Men schryft uit Aelst: 'M.M.J. Meganck, kunstschilder te Aelst, heeft de laetste hand gelegd aen een schoon tafereel verbeeldende de *H. familie; Jezus op den schoot zyner Moeder.* Het kindje Jezus is bezig met struiken byeen te strikken in vorm van een kruis.

Het beeld der H. moeder Gods en van den H. Joseph, zyn indrukwekkend. Wy bekennen volgeerne dat het een der beste voortbrengselen is, die wy van den heer Meganck te zien kregen. Wy raden hem aen in denzelfden weg voort te gaen; hy is een dier kunstenaren die den echten stempel der godsdienstige schildering volgen, welke zooveel luister aen de vlaemsche school heeft bygedragen.'

- Ter gelegenheid van het feest der maend Mei worden in de Hoofdkerk van Antwerpen, onder de leiding van den bouwmeester F. Durlet, buitengewoone versieringen voorbereid, die den echten stempel der kunst zullen dragen Van eene hoogte van dertig meters, zullen een aental bannieren met kartels en blazoenen nederdalen, die een soort van troon zullen vormen; hieronder zal het heerlyke beeld der H. Maegd, geplaetst worden, welk, gelyk men weet, door Artus Quellin, den oude, werd uitgevoerd; rondom zullen zich *trophées* van bloemen en sieraden verheffen. - De *décor*schildering is toevertrouwd aen de zorgen van den heer Michiel Bellemans.

- By koninklyk besluit van den 14 meert, wordt de overeenkomst, op den 30 oogst 1858, tusschen België en Noord-Nederland gesloten, voor den onderlingen waerborg van den eigendom der letterkundige en wetenschappelyke werken, goedgekeurd, en wordt er kracht van wet aen gegeven. By gemeen overleg is de uitvoering der wet bepaeld op 1 april.

- Tot leden van het jury voor het eerste dryjaerlyksche tydvak, voor den wedstryd van vlaemsche tooneelliteratuer, verstreken den 31 december 1858, zyn benoemd de heeren: Dautzenberg, letterkundige te Brussel; Snellaert, lid der koninklyke belgische akademie te Gent; Stroobant, letterkundige te Brussel; Van Duyse, briefwisselend lid der koninklyke akademie te Gent, en J.F. Mertens, boekbewaerder der stad Antwerpen, dezen laetsten werd het voorzitterschap opgedragen.

Ten einde de taek van het jury te vergemakkelyken, worden de schryvers die op den prys aenspraek maken, uitgenoodigd, zoodra mogelyk, aen het ministerie van binnenlandsche zaken (algemeen bestuer der schoone kunsten, letteren en wetenschappen), een exemplaer hunner werken, die zouden kunnen mededingen, te doen geworden.

- De *Bulletins* der Akademie van België bevatten het opschrift der medalie door deze vereeniging den heere A. Siret aengeboden als hulde voor de tafels, welke hy heeft opgesteld.

- Verschenen: *Simon Turchi*, *of de Italianen te Antwerpen*, historische tafereelen uit de XVIe eeuw, door Hendrik Conscience. Antwerpen, by Van Dieren en C^{e}. Verkrygbaer by de voornaemste boekhandelaren, ten pryze van fr. 4. - Twee boekdeelen, elk van ongeveer 200 bladzyden, op schoon papier, gelyk aen de uitgave van het werk *Batavia.* - 8 platen geteekend door den heer Ed. Dujardin, professor aen de koninklyke akademie van Antwerpen, luisteren den tekst op. - Men spreekt met grooten lof van het werk van Conscience.

- Uitgaven van het Willemsfonds N° 322. - Nederlandsche Dichterhalle. Bloemlezing uit de Nederlandsche dichters van de vroegste tyden onzer letterkunde tot op onze dagen volgends dichtvakken en ouderdom gerangschikt door J.F.J. Hermans. 2^{e} aflevering. Gent, drukkery van L. Hebbelynck. - Over deze zoo nuttige als belangryke uitgave deden wy reeds in een vroeger nummer, onze denkwyze kennen; zy strekt den Heere Heremans en het Willemsfonds tot eer; onze vaderlandsche dichters ontvangen erdoor eene welverdiende hulde. Laetst verschenen stuk bevat gedichten van Joost Van den Vondel, Peeter Hooft, Jan Starter, Johan Van Heemskerk, Jacob Westerbaen, Jeremias de Decker, Albertus d'Hanins, J.J. Van Asten, Cornelis Rhynenburgh, Hieronymus Sweerts, Poot, Spandaw, Tollens, Potgieter, Hoffmann van Fallersleben, Beets, Th. Van Ryswyck, J.A. De Laet, P.F. Van Kerckhoven, J.M. Dautzenberg, Van Peene, Ledeganck, F.A. Snellaert, H. Peeters, W. Rogghé, F. De Cort, V. Loveling, enz. enz.

- *Beschryving ende beginsel van 't clooster* WAELWYCK, *gekend te Antwerpen onder den naem van* SPINSTERS. Naer een handschrift der XVIIIe eeuw. - *(Uitgegeven door de provinciale commissie von grafen gedenkschriften van Antwerpen*, *en getrokken op 50 exemplaren*, *genummerd ter perse).* Antwerpen, drukkery J.E. Buschmann.

- *Graf en gedenkschriften der provincie Antwerpen.* 41^{e} aflevering dezer belangryke uitgave. Antwerpen, drukkery J.E. Buschmann.

- Verschenen: *Nederduitsch letterkundig jaerboekje* voor 1859. Gent, drukkery van I.S. Van Doosselaere. Het behelst onder anderen, Eug. Zetternam's ontuitgegeven drama: *De Vrouwe van Egmont*, in dry bedryven.

- Verschenen: *Inventaire analytique et chronologique des chartes et documents appartenant aux Archives de la ville d'Ypres*, publié par J.L.A. Diegerick, archiviste. *Tome VI.* Dit belangryke deel begint met het jaer 1471 en eindigt met een diploma van 1495.

- *Ontwerp eener levensschets van den Antwerpsche muziekdichter Jan-Frans-Joseph Janssens*, door P. Génard. Antwerpen, J.-E. Buschmann. *Met portret in-8°*.

- *Portefeuille de John Cockerill.* 44-47 aflevering dezer hoogst nuttige verzameling.

- Verschenen te Napels, de X-XVIe afleveringen van het hoogstbelangryke werk: *Le Case ed i monumenti di Pompei.* Een aental fyngekleurde platen versieren deze voor de kunstenaren, zoo nuttige uitgave.

- Te Brugge by de wed. De Schuyver-Van Haecke: *Jaerboek der koninklyke gilde van Sint-Sebastiaen*, *te Brugge.* Een lezensweerdig boek met talryke platen versierd.

- Onder den titel van *Revue d'Histoire et d'Archéologie*, is te Brussel een belangryk tydschrift verschenen, waerover wy in een volgend nummer breedvoerig zullen spreken.

- Wy ontvangen den prospectus van een zeer belangryk werk, *Doctor Beneke's nieuwe zielleer*, *zeer eenvoudig bewerkt door Doktor Kone*, uit het Hoog- in het Nederduitsch overgezet door J. Blockhuis. Het werk zal omtrent 300 bl. beslaên en in vier afl. aen fr. 0.75 elk, den inschryveren toegezonden worden. Men schryft in by M. Blockhuis, hoofdonderwyzer te Schaerbeek.

Wy zyn overtuigd, dat het werk met volle kennis der zake, en met al de noodige zorgen voor tael, styl en duidelykheid zal bewerkt zyn.

- Om legen 15 April te verschynen: *het Klaverblad*, veertiendaegs tydschrift, onder het bestuer der heeren B.-J. Mees, Edw. Van Ryswyck en Van Ostaeyen. Elke aflevering zal 24 bl. in-8° bevatten en den inteekenaren tegen 20 centiem. gerekend worden. Men schryft in te Antwerpen, by Th. Hamilton en by de voornaemste boekhandelaren des ryks.

De H. Petrus. - standbeeld door J. van Arendonck.

In den loop van den

eersten jaergang der *Vlaemsche School*, by de gravuer van het beeld *Melpomene* door J. Van Arendonck uitgevoerd, deden wy onze zienwyze in zake van beeldhouwery kennen; by naestgaende plaet zullen wy eenige statische byzonderheden over de werkzaemheden dezes kunstenaers medeelen; tevens onze lezers verwittigende dat wy voornemens zyn dergelyke inlichtingen te vergaren voor al de kunstenaren waerover het ons zal vergund zyn te spreken. Wy denken hierdoor niet alleen aen onze medeburgeren aengenaem te wezen, maer ook eene bron te openen, waeraen de latere geschiedschryvers onzer vaderlandsche school, met vrucht zullen kunnen putten.

Jan - Jakob - Antoon Van Arendonck, was zoon van Arnoldus-Antoon van Arendonck, broodbakker te Antwerpen, en van Vrouwe Joanna Briers; hy zag te Antwerpen het licht op 4 Mei 1822. Voor het ambacht zyns vaders opgeleid, verliet hy dit weldra: de liefde voor de kunst dreef hem de Akademie binnen. In het werkhuis van den beeldhouwer J.-B. Peeters ontvangen, bleef hy aldaer verscheidene jaren voortarbeiden. Van 1836 tot 1844 werd hy jaerlyks onder de eersten der klas van beeldhouwkunde gerekend. In 1845, een jaer na de dood zyns vaders, vestigt hy

zich als beeldhouwer te Antwerpen, en maekt verscheidene beelden voor kerken in de Nederlanden; het afsterven zyner moeder belet hem in 1846, ten volle deel aen den pryskamp van Rome te nemen. In 1847 wordt hy gelast met de uitvoering van het gedenkteeken van den vlaming J.F. Willems, te Bouchout, en beitelt verscheidene beelden voor rekening van den bouwmeester Minard te Gent. In 1848 ziet hy zich de uitvoering van Ledeganck's gedenkteeken toevertrouwen; met plecht wordt dit kunststuk te Gent, in den loop der maend Augusty 1849, ingehuldigd. Ten jare 1851 verveerdigt hy acht beelden voor het engelsch kollegie te Doway in Frankryk, en ontvangt verscheidene aenbestellingen voor kerken in Engeland; een jaer daerna, beitelt hy het standbeeld *Melpomene*, dat thans het schouwburg te Antwerpen versiert.

In 1853 treedt van Arendonck in den echt met Mej. Theresia-Isabella de Clerck, en doet

eene omreize in Duitschland en Frankryk. Sedert dit tydstip heeft hy verscheidene groote aenbestellingen ontvan gen; onder deze tellen wy het standbeeld: *de H. Petrus* op last van het staetsbestuer voltooid (1855); twee levensgroote steenenbeelden voor het St-Ignatius-Instituet te Antwerpen (1856); een kolossael bas-relief: *de Onbevlekte Ontvangenis* voor de *Finisterrae* kerk te Brussel (1857); het standbeeld: *de Onbevlekte Ontvangenis* voor de Hoofdkerk van Antwerpen (1858); enz.

De werken welke van Arendonck thans onledig houden, zyn: de beelden en *cariatiden* voor de maetschappy, *la Concorde*, te Antwerpen; vier en dertig beeldjens voor het gesticht der zusters van liefdadigheid aldaer; de beelden en basrelieven, ten getalle van acht, voor den predikstoel te Boom; het standbeeld: *de heilige Barbara* voor de hoofdkerk van Breda; zeven beelden voor het hoog altaer der hoofdkerk van Iseghem (Oostvlaenderen); het standbeeld van *den heiligen Joseph* voor Sheffield (Engeland); twintig bas-relieven voor het gesticht van den H. Ignatius te Antwerpen; den predikstoel voor de kerk van Hingene (Vlaenderen); eindelyk twee levensgroote marmeren engelenbeelden en twee-en-dertig kleinere houten beelden voor het hoog altaer in de St-Michielskerk te Gent, naer de teekening van den bouwmeester Minard opgericht[1].

Wat de wyze van den heer van Arendonck kenschetst, is doorgaens eene grootsche opvatting van het onderwerp; even als een kundig verstaen van het *licht* en *bruin*; wat de hoofden zyner figuren aengaet, deze zyn immer met een echt kunstenaers gevoel bewerkt; hiervan geeft, onder anderen, het beeld van St-Petrus een nieuw bewys; de ware godsdienstige uitdrukking welk op het gelaet des heiligen ligt verspreid, heeft woorden van goedkeuring aen menigen kunstkenner ontrukt.

P. GÉNARD.

Philip van Lansberge, geboren te Gent den 25 augustus 1561, overleden den 8 november 1632.

Ph. Van Lansberge was een uitstekend wiskunstenaer en sterrekundige. Na de overgave der stad Gent aen den hertog van Parma (1584), begaf Van Lansberge zich naer Antwerpen, waer hy slechts korten tyd verbleef en ter Goes in Zuid-Beveland zich nederzette. Gedurende 29 jaren bleef hy aldaer de kerk dienen, en toen hy uit Goes verwyderd werd, ging hy naer Middelburg woonen, waer hy zich met wis- en sterrekunde bezig hield en opentlyk het stelsel van Kopernic voorstond en verdedigde; hy verklaerde en vereenvoudigde hetzelve.

Kopernic's werk[1], waerin de grondslag zyns stelsels besloten was, zag het licht in 1543, eenige dagen vóór het overlyden des grooten mans; maer nog lang moest het duren eer dit algemeen aengenomen werd; door vele sterrekundigen, die het systema van Ptolomaeus toegedaen waren, werd het bestreden, en door eenige godsgeleerden, die dachten dat het tegen het Heilig Boek streed, waerin de aerde als middenpunt der schepping wordt aengegeven. Dan maekte Tycho-Brache zyn systeem bekend, en hoopte beide partyen te vereenigen; maer dit stelsel voldeed niemand, en wankelend bleef het begrip over den bouw der wereld, tot dat de uitvinding des verrekykers in het begin der XVIIe eeuw door Zachar Jansen te Middelburg, eenen breederen hemel opende en den loop der wachtsterren van Jupiter en de lichtgestalten of kwartieren van Venus grondig leerde kennen, waerdoor

(1) Onder de werken van minderen omvang welke van Arendonck uitvoerde, moet men de zoo *populaire* borstbeelden van Willems, Ledeganck en Conscience melden; zy werden in 1847-48 verveerdigd.

(1) *De orbium coelestium revolutionibus*, *libri VI. Nuremb. 1543.*

men de overtuiging van de echtheid der stelsels bekwam. Van Lansberghe bracht het zyne hiertoe by en verzamelde vele bewyzen, voornamelyk in zyne Uranometrie (1631) tegen het stelsel van Tycho-Brache gericht. De schryver bekwam daerover lof van eenige geleerden; maer de openbare meening was tegen Kopernic's stelsel, dat in vele schriften aengevallen en afgekeurd werd, vooral in die des professors Phocylides van Franeker, en van Sybrand Hans Cardinael.

Maer ook ontbrak hem geen lof, en Daniel Heinsius, zyn stadgenoot, schreef hem ter eer een gedicht, dat met de volgende verzen begint:

> Metator ille siderum remotorum,
> Et impeditae veritatis interpres,
> Nulli secundum magna quem tulit Ganda
> Coeli latebras, ultimasque secessus,
> Recludere orbi, soeculisque venturis;
> Nunc major annis, et propinquior coelo,
> Cui semper instat, semper incubat mente,
> Movere terram, stare perdocet coelum. Etc.

Van Lansberge schreef zyn voornaemste werk, waeraen hy 40 jaren wrocht, in het latyn[(2)], alsdan nog de tael der geleerden, en na zyne dood, toen men in 1663 zyne schriften verzamelde, werden degene die in de landtael vervat waren, ook in het latyn overgebracht. Hy schreef de volgende werken in het Nederduitsch:

1° *Philippi Lansbergii Verklaringe van het gebruyck des astronomischen ende geometrischen quadrants. Middelburg*, 1650. *In* 4°.

By de eerste uitgave dezes werks schreef Jacob Cats een lofdicht, waerin hy zegt:

> Lansberge, weerde vrient, die met een soet vermaken
> Ons van der aerden leyt, en doet den hemel raken,

(2) *Philippi Lansbergii tabulae motuum coelestium perpetuoe. Middelburgi, 1632.* In-fol.

Men prys' of laeck u werck, men spreek' of swyghe stil;
Men acht' u cloucke vont ghelyck de Fame wil,
Gy dient, hoe dat het gae van my te syn ghepresen;
Want na ghy dyne cunst in gunst my hebt bewesen,
Soo voel ick metter daet dat ick des Heeren werck
Met gants een ander oogh, als eerstmael, overmerck:
Want t'elcken, als de slaep van my is wech gevlogen
Hef ick myn ooghen op, en werde dan bewogen
Aldus te roepen uyt: o glans, o hellen schyn,
Hoe groot, o groot ghebouw, moet uwen Schepper zyn!

2° *Astrolabium*, *dat is Philippi Lansbergii*, *verklaringhe van de Platte Sphaere*, *Astrolabium genaemt. Middelburg*, 1653. *In* 4°.

Men ziet aldaer (bl. 38.) dat Van Lansberge in betrekking stond met de voornaemste sterrekundigen zynes tyds, daer hy zegt: 'In den jare 1598, geschiedde eenen eclips in de mane op den 22 Februarii, des morgens vroegh ten drie uren ende 39 minuten na middernacht. Het midden van den selven eclips hebben wy in de stadt van der Goes bemerkt 5 uren en 22 minuten na middernacht. De eerwaerde ende seer geleerde Joan Radermacher, onse seer goede vrient, saliger gedachtenisse, ende een groot liefhebber der sterrekunst, heeft het midden van den selven eclips gesien binnen Aken in Duytsland 5 ½ uren na middernacht. Den edelen heer Tycho-Brache heeft het zelve midden des eclips gesien op Hemelburgh in Denemarken, ten 6 uren ende 7 minuten na middernacht. Daerenboven de hooggeleerde ende seer vermaerde Joannes Keplerus, mathematicus van den Keyser Rudolphus, heeft het begin deses eclips vernomen te Grätz in Oostenryck, omtrent 4 ½ uren na middernacht, te weten 4 uren ende 34 minuten. Uyt deze vier bemerkingen des voorseyden eclips, konnen de lengden van dese plaetsen gevonden worden, als maer de lengte van eene derselver plaetsen bekent is.'

3° *Philippi Lansbergii beschrijving der vlacke sonnewysers*, *enz. nieuwelyx oversien ende met noodige byvoeging verrykt. Middelburg*, 1661, 1666 *en* 1675. *In fol.*

Jacob Mogge, wiskunstenaer en landmeter 's Lands van den Vryen, bezorgde deze laetste uitgaven.

PH. BLOMMAERT.

Gent, Maert 1859.

Wetenschappen en nyverheid.

OORSPRONG DER TRUFFELS. - Gewoonlyk is een soort van eetwaer door de smulbroêrs gewaerdeerd volgens den hoogen prys dat zy wordt betaeld, of volgens de vreemdheid van haren aerd. Het is nogthans eens merkbaer dat de liefhebbers van truffels aen twee zoo tegenovergestelde klassen van smaekorganisatie toebehooren: de lekkerbekken, en de... verkens, de dieren die op hunnen kost het minste vies zyn.

Over den oorsprong van het voorgenoemde gewas is er veel getwist en geschreven. Paddestoel volgens de eene, zuigplant volgens anderen, voortbrengsels van geheime en buitengewoone luchtkringsgesteltenis volgens eenigen, was de voortspruitingwys der truffels een duister vraegpunt gebleven.

Sedert 1856 had de heer Ravel de Montagnac, door nauwkeurige grondonderzoekingen, bewezen dat de truffel eene soort van onderaerdsche galnoot was. Zoo wel als de galnoot door den steek van een insekt welk er een eiken in legt, op de takken van den eik wordt voortgebracht, zoo ook komt de truffel oorspronkelyk

van den steek van eene soort van vlieg welke op de fyne draedvormige wortels van den eik en ook van andere boomen, dien aenwas veroorzaekt waerin zich een worm voedt.

De fynte van deze wortels moet belet hebben de afhangelykheid van den aenwas te erkennen.

Voorgaende gezegden zyn allen door de werken en nasporingen van den H. Jacques de Valserre, een uitmuntend akkerbouwkundige, onlangs bevestigd geworden.

Men heeft dus niets te doen dan eiken te planten en by dezelve den toegang en de vermeerdering van de soortelyke insekten te bewerken, om truffels met de macht te bekomen; maer het uitwerksel van dezen overvloed zou het wondergewas misschien wel in ongenade by de liefhebbers kunnen doen vallen!

C. OMMEGANCK.

De brandbrief.

(Vervolg, zie bl. 31, 37 en 45.)

De prokureur des konings, de burgemeester van Esschen, myn griffier en ik, wy bleven nu eenige oogenblikken sprakeloos zitten. Wat die heeren dachten weet ik niet; doch my gaf het tooneel dat ik kwam by te woonen genoegzame stof tot het maken van allerlei overwegingen. By my zelve zegde ik dat de schyn tegen den betichte getuigde, en nogthans riep myn geweten my toe dat hy onplichtig was. De man kwam my zoo rechtzinnig in zyne antwoorden voor, dat ik de overtuiging had dat hy niet misdadig was of kon zyn, maer alleenelyk een noodlottig toeval hem tot haer ongelukkig slachtoffer had uitgekozen. Na aldus eenige oogenblikken in sprakelooze overweging te hebben doorgebracht, deelde ik dan ook de overige heeren myne eigene gewaerwordingen mede. De prokureur des konings, die gewoon was in elk beschuldigde een misdadiger te zien, schudde eenigzins gemelyk met het hoofd, en antwoordde:

- Kollega, gy zyt een al te medelydend rechter van

onderzoek, gy hebt een al te week hert en zyt te spoedig gereed om naer schoone woorden te luisteren. Indien men alle beschuldigden op hun woord moest gelooven, dan waren er geene plichtigen, en het best dat men doen kon in dergelyk geval, ware de gevangenhuizen neêr te smyten, de gendarmerie te ontbinden, en het wetboek, dat dan toch een onnuttig en overbodig ding zou worden, te verscheuren en te verbranden. Geloof my, kollega, alles getuigt openlyk tegen Jakke Luyfels; hy is plichtig en zal daerom ook veroordeeld worden.

De uitval des prokureurs trof my diep en scheen my toe als eene bittere scherts opzettelyk tegen my gericht; daerom ook liet ik zynen uitval niet onbeantwoord.

- Kollega, - sprak ik, - gy zyt een al te streng openbaer beschuldiger; gy hebt een al te koud en hardvochtig hert en zyt te spoedig gereed om in elk betichte een schuldige aen te treffen. Ik aenschouw den mensch, wel is waer, *misschien* met een al te goed oog; doch indien men *u* moest gelooven, dan kon men niet beter doen dan zoo spoedig mogelyk alle bestaende gevangenbuizen te vergrooten, de gendarmerie te verzesdubbelen en de straffen voor allerhande wetsovertredingen en misdaden oneindig te verzwaren. Geloof my, kollega, de toon waerop Jakke Luyfels alle myne vragen heeft beantwoord, heeft my genoegzaem overtuigd dat hy onplichtig is, en ik koester de hoop dat de gezwoornen, ofschoon ik toch moet bekennen dat alles tegen hem getuigt, heel en gansch in myn gevoelen zullen deelen, een ontkennend *verdict* zullen uitbrengen en hem op vrye voeten zetten.

- Er bestaen geene misdadigers, heer kollega, - sprak de prokureur spottend; - de menschen zyn schuldelooze lammeren! duifkens zonder gal!... Gelukkig voor de zamenleving dat gy geen openbare beschuldiger zyt.

- Spotterny om spotterny! heer kollega, - gaf ik ten antwoord; - er bestaen geene onschuldigen! de menschen zyn bloedgierige tygers! roofzuchtige gieren die niets benogen dan zich meester te maken van het eigendom der zwakkeren; die niets zoeken dan bloed en vernieling!... Gelukkig voor het menschelyk gerecht dat gy geen rechter van onderzoek zyt!

Myn griffier liet ons begaen, hy nam niet het minste deel aen onzen twist, en toonde hierdoor dat hy een man was die de plichten zyns ambts begreep zoo als het behoeft; want een goed griffiier is eene soort van mekaniek gelast met de zorgvuldige aenteekening van de vragen des rechters en van de antwoorden des beschuldigden en der getuigen; hy moet, om zoo te zeggen, gedachtenloos zyn. En als dusdanig verdiende myn griffier allen lof; hy kon zeer goed voor een modelmekaniek doorgaen. Doch thans verwenschte ik myn mekaniek, of liever myn griffier; want de prokureur vroeg my nu iets, waerop ik hem volstrekt het antwoord wilde schuldig blyven.

- Heer kollega, - sprak hy, - ik wil niet beweeren dat wy hier gekomen zyn om met een schuldige terug te keeren; doch denkt gy niet, dat wy ons naer hier hebben begeven om eene misdaed te bestatigen? Zoo ja, waer blyft gy dan met uwe schuldelooze lammeren en uwe duifkens zonder gal?

Zoo myn griffier slechts hadde gezegd: - Er zyn goede en kwade menschen, - dan ware alles uit geweest; doch hy hield den mond dicht even als een stomdoove, en dit mael deed ik even als hy. Gelukkiglyk stelde de burgemeesteer een einde aen onzen twist, door ons te doen zien dat wy te verre waren gegaen: hy zegde wat ik van mynen griffier had verwacht.

- My baert het geval niet weinig verwondering, - sprak hy; - ik heb altoos geloofd dat er goede en booze lieden zyn; doch Jakke Luyfels, die ik sedert lang ken, heb ik steeds gedacht onder het getal der eerste te mogen rekenen, en echter ben ik thans gedwongen te bekennen, dat alles wat ik heden heb gehoord en gezien tegen hem getuigt. Maer zoo hy eens, even als de rechter van onderzoek het daer straks

zegde, meer ongelukkig dan misdadig was! Zoo hy eens het noodlottig slachtoffer van het bloote toeval was?...

Ik geloof dat myn kollega en ik, op den zelfden stond, gevoelden dat wy, met aldus over eene onzekere zaek te twisten, eene gekke figuer maekten; want wy richteden ons te gelyker tyd op, deden beide een stap voorwaerts, staken elkander de hand toe en zegden als uit een mond:

- Heer kollega, de burgemeester heeft gelyk; elk onzer verdedigt hier een persoonelyk gevoel; het is beter dat wy de wet haren vryen loop laten: het gerecht kan immers toch niet falen.

Toen de oude rechter Liebrechts tot zoo verre met zyn verhael gevorderd was, werd hy eensklaps onderbroken door den rentmeester Lauters, die op langzamen toon zegde:

- Ik houd het met den openbaren beschuldiger: Jakke Luyfels was slechts een behendige slimmerik, die achter schoone woorden zyne plichtigheid trachtte te verbergen. In dit geval ging hy te werk even als alle misdadigen, die zich, door een hardnekkig ontkennen, aen de strengheid der wet zoeken te onttrekken.

De wisselmaker Geuvels liet dit gezegde niet onbeantwoord; want dadelyk wederlegde hy het gevoelen zyns tegenkanters, met de woorden:

- En ik deel in het gedacht onzes vriends, des rechters van onderzoek: Jakke Luyfels was onplichtig; de man was slechts het ongelukkig slachtoffer van het blinde toeval.

- Mynheeren, laet dit twisten daer, zoo bid ik u, - onderbrak hen de oude rechter; - gy doet even als myn kollega en ik: het einde zal beslissen wie onzer en wie uwer gelyk had. De prokureur en ik twistteden over eene zaek die

wy niet kenden, en waren daerdoor op het punt van kwade vrienden te worden. Toen dacht ik er anders over; doch thans vind ik het gek. Wacht slechts tot het einde, en zoo ik u dan niet bekeerd heb, dan, sta het my toe, noem ik u twee hardhoofden, twee verstokte zondaren. Laet my nu voortgaen. Zoo het my mogelyk is, zal ik over vele kleinigheden heen stappen, want ik geloof dat ik in myn verhael wel een weinig langdradig ben geweest; doch gy zult my zulks gereedelyk vergeven, hoop ik: het is de schuld myner jaren. Wanneer men een grys hoofd heeft, vertelt men zoo graeg en dan laet men niet geerne de minste omstandigheid onaengeraekt; echter beloof ik u van nu af alle moeite te zullen aenwenden, om niet meer in dit gebrek der ouderlingen te vervallen.

Wy verzekerden onzen vriend dat zyn verhael ons in het geheel niet had verveeld, maekten dit kort oponthoud ten nutte om een teug te drinken en een cigaer aen te steken, waerop de oude rechter Liebrechts zyn verhael hervatte:

- Ik maekte de heeren opmerkzaem, hervatte hy, - dat er ons nog eenen plicht te vervullen bleef, namelyk de vrouw van den betichte bekend te maken met de inechtenisneming haers mans. De burgemeester dacht dat wy den veldwachter, die hy daertoe opzettelyk ten zynent had onboden, met deze boodschap konden belasten; doch ik gaf hem te verstaen dat deze aenkondiging met eenige omzichtigheid moest geschieden, en het daerom wenschelyker was, dat wy deze taek op ons namen; ten andere dat het misschien wel mogelyk was, dat de vrouw van Jakke Luyfels, indien zy behendig ondervraegd werd omtrent het voorval, zoo haer man plichtig was en zy iets van de zaek wist, zich het een of ander woord kon laten ontvallen dat veel licht over deze tot nog toe duistere zaek kon verspreiden, De prokureur was het met my hier omtrent eens, en wy besloten ons gezamenlyk naer de hut op den Moerkant te begeven. De burgemeester stelde voor ons door den veldwachter, die in de keuken zat te wachten, te doen voorgaen en hem een lanteern in de hand te geven om ons voor te lichten, op dat wy onder weg niet in eene beek of ven zouden sukkelen. Doch ik deed hem verstaen, dat zulks niet geraedzaem was, daer de tegenwoordigheid des veldwachters de vrouw, kon verschrikken; ten andere vond ik het overbodig, daer de maen buitengewoon helder scheen, en het op de heide zoo licht was als by klaren dage, en wy daerdoor het gevaer niet liepen waervoor hy scheen te vreezen. De prokureur en de burgemeester knikten toestemmend, en eenige stonden later stapten wy over de witbesneeuwde heide, in de richting van den Moerkant.

Na omtrent een kwaert uers te hebben gegaen, zonder dat wy iemand op onze baen hadden ontmoet, bevonden wy ons te midden eeniger arme uit klei en leem gebouwde hutten. Het was onnoodig binnen deze wooningen te treden om zich te verzekeren of er weelde heerschte; van buiten kon men zich gemakkelyk overtuigen dat er diepe armoede werd geleden door de bewooners dier streek. De burgemeester zegde ons dat deze hutten het gehucht, onder den naem van den Moerkant bekend, uitmaekten. Daerop ging hy eenige stappen vooruit, en klopte op de deur van het ellendigste dier lage armoedige huizen. Er hing geene gordyn voor de eenige vensterraem, en langs buiten kon men niet bemerken dat er binnen eenig licht brandde. De armoedige hut had het voorkomen alsof zy onbewoond was. Ik huiverde eenigermate toen ik op den drempel stond, en na het aenkloppen des burgemeesters eene kinderstem hoorde zeggen: - Ah! daer is vader, nu krygen wy eenen boterham, niet waer, moeder? - Waerop eene heesche vrouwenstem antwoordde: - Houd u stil, kinderen, het is vaders klop niet; - en wanneer ik diezelfde holle stem een oogenblik later hoorde vragen: - wie klopt zoo laet? - dan bekroop eene koude rilling heel myn zenuwgestel.

- Hier huist armoede, ellende en misschien..... wie weet... misschien ook wel de misdaed!... - dacht ik.

De burgemeester van Esschen antwoordde dat hy het was die verlangde te worden binnen gelaten, en daerop werd ons dadelyk de deur geopend. Het was zoo donker binnen de hut, dat wy geene hand voor onze oogen konden zien; wy bemerkten niets dan de roode schyn van een stuk turf dat in den haerd brandde, of liever dat er in smeulde en de hut met een stikkenden smoor vervulde.

- Wacht een weinig, mynheeren, - zegde de vrouw met hare heesche stem, na ons te hebben binnen gelaten; - wacht een weinig, het is hier donker en koud, ik zal licht ontsteken en eenige schadden op het vuer werpen.

En daer zy dit zegde, ontstak zy eene kleine blikken lamp, en wierp eene handvol drooge schadden en dennenspelden op het vuer. Nu werd het ons mogelyk het binnenhuis in oogenschouw te nemen. Een oogslag was hier toe genoeg; want de meubelen, indien ik die benaming mag gebruiken, bestonden slechts uit eene kleine weekhouten tafel, twee stoelen met houten zittingen en eene houten kast, die wellicht tevens tot eetschapraei en kleederkast werd gebezigd. In een der hoeken des vertreks lagen twee strooizakken met wollen dekens, wellicht dienden dezen tot rustbedden aen de echtgenooten Luyfels en aen hunne twee bleeke knapen die, op houten blokken, aen den haerd zaten, en zoo goed mogelyk de bibberende handen aen het smeulend turfvuer trachteden te verwarmen. De eene dezer knapen kon zes jaer en half en de andere vyf jaer oud zyn. Aen de reeds gemelde kast of eetschapraei ontbrak eene lade. Deze stond aen het hoofdeinde van eenen der stroozakken; een dry en een tweejarig meisken, beide even bleek als de knapen die nevens den haerd zaten, lagen in deze lade met het hoofd op eene handvol stroo te slapen. De vrouw die ons had geopend droeg een bussel-

kind, dat slechts eenige weken oud scheen, aen de verdroogde borst, terwyl zy de kleine blikken lamp in de linker hand hield; zy ook was uitermate bleek, zag er lydend uit en rilde alsof zy de koorts had. Scheen my hare stem heesch toe, toen zy van binnen toeriep: - wie klopt zoo laet!... - thans dat ik zien kon uit wat borst het geluid opsteeg, klonk my die stem nog akeliger in de ooren, en het kwam my voor, alsof die bleeke beenderige vrouw, met hare diep ingezonken oogen en uitgeholde wangen, de teering had.

- Wat verlangt gy van my, heeren? - vroeg zy bibberend en hygend, alsof, met die weinigen met moeite uitgebrachte woorden, haer den levensadem ontvloog.

- Is uw man niet te huis, vrouw Luyffels? - vroeg de burgemeester van Esschen.

- Neen, mynheer de burgemeester, - zegde de vrouw; - neen, ik weet niet waer hy is... hy is dit niet gewoon... Het is reeds laet.... Ik begin ongerust te worden over zyn lang uitblyven... en weet niet wat ervan te denken...

Er blonken tranen in de oogen der vrouw terwyl zy dit zegde. Het was my niet mogelyk het oog op haer gericht te houden, daer ik voorzag hoe diep wy haer gingen treffen wanneer wy haer met de ongelukstyding, waervan wy de boodschappers waren, zouden bekend maken, en ik voelde my gedwongen het hoofd van haer af te wenden, wilde ik haer niet laten zien dat ook *myn* oog vochtig glinsterde.

- Gy zegt, - vrouw Luyfels, hernam de burgemeester, - dat uw man niet te huis is; kunt gy ons niet zeggen wanneer hy is uitgegaen en waerheen hy zich toen begaf?

- Ja wel, mynheer, ja wel, - antwoordde de vrouwe; doch na eenige oogenblikken zich te hebben bedacht, liet zy er byna onmiddelyk op volgen, - dat is te zeggen, ik weet het niet juist... Tegen het vallen van den avond heeft hy het huis verlaten, doch zonder te zeggen waerheen hy zich begaf.

Myne aendoening was niet zoo sterk, of toch had ik hare aerseling bemerkt, en ik dacht die te mogen toeschryven aen de vrees die zy had zich te zullen misspreken. Ik wendde my dan ook tot haer, ten einde eenige inlichtingen betrekkelyk de beschuldiging die op haer man rustte in te winnen.

- Tegen het vallen van den avond is hy uitgegaen, zegt gy, - zoo begon ik myne onderhooring; - en hy zegde niet waerheen hy zich begaf? Dit is verwonderlyk! Ging hy niet uit om ergens geld te halen..!

- Geld?

- Ja, geld; gy bevindt u immers in grooten nood?

- Hoe weet gy dit, mynheer? - vroeg de vrouw eenigzins verlegen.

- Wy weten alles, vrouw, - gaf ik tot antwoord; - waerom verzweegt gy ons toch die omstandigheid?

- Om... omdat wy er niet van afkomstig zyn, - zegde de vrouw even verlegen.

- En dit geld, ging hy dit niet halen aen de Spillebeek?

- Aen de Spillebeek? - zegde de vrouw het hoofd verheffend en my vragend in de oogen schouwend; - Neen, mynheer, neen; hy begaf zich naer de Ramboersche hoeve, by pachter Kees Van Tricht.

- Heeft uw man gisteren geen brief geschreven voor pachter Pauwel Gyselynckx, die op Kretenborg woont?

- Neen, mynheer, neen, onmogelyk.

- Hoe onmogelyk?...

- Myn man kan niet schryven.

- Vrouw, - hernam ik eenigzins streng, - vrouw, gy moet het ons recht uit zeggen wat er van is... Gisteren heeft men den pachter der Kretenborgsche hoeve eenen brandbrief gezonden... Uw man zit in slechte lakens; men verdenkt hem den schryver te zyn des briefs... Zeg ons recht uit wat gy weet... Indien hy onplichtig wordt

bevonden, zal hy weldra op vrye voeten worden gezet; doch zoo hy schuldig is, zullen uwe ontkenningen hem niet aen de gestrengheid der wet kunnen onttrekken, maer hem veeleer nadeelig zyn. Alleen eene rechtzinnige bekentenis der misdaed, kan het gerecht aensporen, om den armoedigen staet waerin gy u bevindt als verzachtende omstandigheid ten voordeele des misdadigers aen te nemen. Aldus, ik herhael het u nog eens, zeg ons rechtzinnig en openhertig de gansche waerheid.

De indruk die myne woorden op de vrouw des betichten maekten was verpletterend. Zy liet de blikken lamp uit de hand vallen, stak den zuigeling die zy aen de borst hield tot ons uit en kreet, met eene stem nog heescher en holler dan een oogenblik te voren:

Heere God! wat zegt gy? Myn man gevangen!... van eene misdaed beticht!... Hy, de vader dier vyf onnoozele schapen!... Maer dit is onmogelyk, mynheeren!... dit is onmogelyk!... Wy zyn arm, mynheeren, dood arm; maer nooit kwam het gedacht der misdaed in ons op! nooit, ik zweer het u, by al wat heilig is!... Liever ware hy duizend mael, met vrouw en kinderen, van honger bezweken, dan zich aen eene daed waervoor hy zou hoeven te blozen, schuldig te maken. Myn man... hy is onschuldig, mynheeren!...

- Vrouw..., - hernam ik.

- Gevangen! - viel zy my in de reden, - Gevangen!... als een dief!... God! God! dat is te veel!... Wee! wee!

De burgmeester en ik, wy schoten toe; want wy bemerkten dat zy, uitgeput van krachten, ging in bezwyming vallen. Myn griffier, die middelerwyl de blikken lamp van den grond had opgeraept, en op de tafel gezet, wilde haer nu ook van haer klein kind ontlasten; doch, alsof zy vreesde, dat men haer van het wichtje wilde berooven om

het haer te ontdragen, hield zy het met zooveel kracht tegen de borst gedrukt, dat het hem onmogelyk was het uit hare armen los te maken. Zy wendde de oogen van mynen griffier op den burgemeester, van den burgemeester op my en van my op den prokureur; hare tanden ware knarsend tegen elkander gesloten, hare neusgaten stonden wyd open en een wit schuim bobbelde haer vond de paersche lippen; eindelyk kreet zy gillend:

- Weg, weg, moordenaers!... Gy hebt myn man vermoord!... Nu wilt gy my ook myn kind ontrooven!... weg! weg!... Raekt my niet aen!... het is myn kind!...

- Maer, vrouw Luyfels... - begon de burgemeester.

De arme moeder liet hem echter niet voortgaen; wie haer aenraekte of toesprak, sloeg en beet zy, als eene woedende zinnelooze. Wy stonden dáér met ons vieren, vier sterke mannen tegenover eene zwakke vrouw, en toch, wat wy deden of niet, het was ons niet mogelyk haer te bedaren. De twee bleeke jongens die by ons binnentreden naest den haerd zaten, waren schreijend, hunne moeder ter hulp geschoten; zy hadden zich aen hare rokken vastgeklampt, en duwden ons van haer af; de twee meiskens die in de kastlade lagen te slapen, waren wakker geworden, en schreiden nu zoo bitter als de bleeke jongens; ook het klein busselkind kreet zoo luid als zyne broeders en zusters. Wy stonden elkander te bezien zonder dat wy wisten wat te beginnen, om dit tooneel van smert en ramp te doen eindigen.

Gelukkig voor ons, hadden eenige der buren het gerucht dat binnen de hut plaets had, vernomen, en kwamen uit nieuwsgierigheid toegeloopen om te vernemen wat het zyn mocht. Deze kwamen ons ter hulp en gelukten er dan ook ten langen leste in de vrouw tot bedaren te brengen. Nu bleef er ons niets meer over dan het huis dat wy, onwillig en uit plichtvervulling, met wee en ramp hadden vervuld, te verlaten. Doch myn hert bloedde zoodanig by het zicht der ongelukkige moeder en der tranen der kleine onnoozele schapen van kinderen, dat ik my medelydend tot hen voelde getrokken. Ik wendde my dan ook nog eens tot de vrouw, en fluisterde haer op minzamen toon toe:

- Hoop en betrouw op God, vrouw; indien uw man onplichtig is, zoo als ik ook reden heb het te gelooven, dan zal hy weldra in uwe armen terugkeeren. Heb slechts eenigen tyd geduld, weinige dagen slechts, en al uw lyden en ramp zal vergeten zyn.

Daerop stak ik haer een vyffrankstuk in de handen; doch eer wy de hut verlieten, zag ik dat het geldstuk haer uit de hand was gerezen en het voor hare voeten op den grond lag. Ik bemerkte ook hoe zy het met strakke oogen beschouwde en hoorde haer snikkend zuchten:

- God! God! myn arme man!... Dáér, voor myne voeten, ligt de prys zyner vryheid... misschien, wie weet, van zyn bloed!...

Wy waren allen innerlyk blyde toen wy ons buiten de hut bevonden; en echter sprak niemand onzer een woord: het tooneel dat wy hadden bygewoond, had ons te diep, te smertelyk getroffen. Wy stapten sprakeloos voort tot in de nabyheid des dorps. Dáér gekomen brak myn greffier, zyne mekanieke rol vergetend, het eerst de eentoonige stilte, door op te merken dat het meer dan middernacht was, alle de herbergen sints lang in het dorp zouden gesloten zyn, en wy er niet eens aen gedacht hadden ons logement te bespreken.

- Wat zullen wy nu gaen doen, te midden der heide? - vroeg hy.

- Dat u zulks niet bekommere, - antwoordde hem de burgemeester; - myn huis is groot genoeg om u allen te herbergen. Voor wy heen gingen, heb ik de noodige kamers en bedden om u te herbergen doen in gereedheid brengen.

Wy bedankten den burgemeester voor zyn welwillend aenbod, en ik voegde erby dat wy, den volgenden morgend, de nog ongehoorde getuigen die in de zaek

betrokken waren, zouden ondervragen; doch myn griffier, voor de tweede mael zyne mekanieke rol vergetend, maekte my opmerkzaem, dat dit onmogelyk was, daer wy dien dag de getuigen in de zaek der kindermoord, waervan ik u reeds heb gesproken, geloof ik, hadden gedagveerd.

- Dan zullen wy de getuigen ia de zaek van Jakke Luyfels binnen eenige dagen doen naer de stad komen, - zegde ik.

Nu waren wy de wooning des burgemeesters genaderd. Deze deed ons binnentreden; iets wat wy ons geene tweede mael lieten zeggen. Vóór wy ons ter rust begaven aten wy nog iets, - want wy hadden den ganschen dag byna niets genuttigd; - dronken een glas wyn en spraken nog eenige woorden met elkander over het gebeurde. Ook was het niet ver van twee ure in den nacht, toen wy ons naer onze kamers begaven.

Des anderendaegs 's morgens, reeds zeer vroeg, verlieten wy te voet het dorp Esschen, stapten over de heide naer Calmpthout, en reden van dáér met ons rytuig naer de stad. Tusschen Calmpthout en Capellen reden wy voorby Jakke Luyfels, die met gebonden handen en het hoofd op de borst, tusschen twee diefleiders te peerd, over de groote baen, naer Antwerpen werd geleid.

(*Wordt voortgezet.*)

JOHAN VAN ROTTERDAM.

Kunst- en letternieuws.

Het doet ons immer goed, te kunnen melden dat men in den vreemde, zich met ernstige studie op de geschiedenis onzer kunstschool toelegt. In den loop der maend September 1858, bezocht de geleerde heer K. Bernhard Stark, leeraer aen de Universiteit van Heiderberg, de stad Antwerpen, met het inzicht een werk over de Nederlandsche School op te stellen. Hy nam inzage der kunststukken welke onze openbare gebouwen

versieren, der werkhuizen onzer voornaemste kunstenaren, en verliet ons vaderland, na menige vriendenbetrekkingen aengeknoopt te hebben. Ten aendenken dezer reize zond de heidelbergsche leeraer dezer dagen aen de stadsbibliotheek van Antwerpen, een werk dat als proef zyner verdere schriften kan dienen; het draegt voor titel: *Stadteleben*, *Kunst und Alterthum in Frankreich*, *nebst einem Anhang über Antwerpen.* Dit werk van meer dan 600 bl. geeft een goed overzicht der huidige geestbeweging in België. Het dagteekent van 1855; de H. Stark spreekt met lof van de werken onzer nationale meesters: de Keyser, Dyckmans, Geefs, Leys, Wappers, enz.; beschryft de kabinetten der heeren Wuyts, van Geertruyen, Baly; de drukkery van Plantyn en Moretus, en wydt verscheidene bladzyden aen de zoogezegde kapel van Burgondië in het huis thans bewoond door de heeren Dhanis. De heer Stark getuigt dat hy den wil heeft eene gewetensvolle studie onzer kunstschool te maken; zyne nieuwe omreize in België, heeft hem buiten twyfel in staet gesteld zyn ontwerp in uitvoering te brengen. Wy zien met ongeduld, zyne uitgave te gemoet.

- Op 3 april ll. is te Brussel, door Z.M. geopend de tentoonstelling der Belgische maetschappy van Waterverfschilders *(Aquarellistes).* 82 kunstenaren hebben deel aen de tentoonstelling genomen; men meldt voornamenlyk de werken der heeren Madou, dell' Acqua, Lauters, Billoin, Roelofs, De Noter, Schubert, Toovey, Claeys, le Hon, Francia, Rochussen, Craeyvanger, Ten Kate, Bosboom, Valerio, Calame, enz.

- Men schryft uit Dusseldorf, dat de vereeniging tot bevordering van Schoone-Kunsten in de Rhyn-provinciën en Westphalen, in genoemde stad eene tentoonstelling zal houden van schilder- en beeldhouwwerken, van inlandsche en vreemde meesters. De tentoonstelling zal geopend worden op 3 july. De inzending moet geschieden vóór of op 25 juny. Er zullen kunstwerken voor eene verloting worden aengekocht.

- Over eenige weken kondigden wy aen dat de heer Hendrik Leys een tafereel was begonnen voorstellende *een feit uit het leven van Luther;* thans dat deze schildery voltooid is, denken wy het noodig er eenige woorden aen toetewyden. De kunstenaer heeft het oongenblik gekozen daer Luther, alsdan nog de vlytige katholyke student, met eenige zyner schoolmakkers, aen de deuren der woonsten gaet zingen, om zyn brood te winnen. (1489) ‘Dat niemand, zegde later de beruchte hervormer, dat niemand, in myne tegenwoordigheid de arme gezellen mispryze, die van deur tot deur gaen zingen, zeggende: *Panem propter Deum!* gy weet dat de psalm zegt: *de prinsen en koningen hebben gezongen!* en ik ook ben een arme bedelaer geweest; ik heb het brood ontvangen aen de deuren der huizen, voornamenlyk in myne duerbare stad Eisenach!’

Leys, die gelyk men weet, dusdanig met de XVIe eeuw vereenzelvigd is, dat wy door zyne tafereelen, als het ware, in dit tydstip zyn verplaetst; Leys die, door grondige studie, voelt en ziet wat men in die woelzieke eeuw voelde en zag, heeft aen zyn tafereel die lokale tint gegeven, het kenmerk eener diepe overtuiging. Wy achten het als een zyner beste werken; dit is genoeg zeggen, dat het zoo veel door opvatting als schitterend kolonel uitmunt.

- Een schryven uit Londen meldt dat onder de nieuwe aenwinsten der *National Galery*, een tafereel van den zoo gunstig gekenden vlaemschen schilder Dyekmans wordt geteld, de *Blinde Bedelaer* voorstellende; het is een legaet van wylen Miss Jane Clarke, regentstreet.

- Het laetste nummer der *Illustrated London News*, bevat met een vleijend artikel, de plaetsneê van het beeld de *Vryheid der Drukpers*, verveerdigd door den heer Josef Geefs, leeraer aen de K. Akademie van Antwerpen, voor de kolom van het kongres te Brussel.

- Men schryft uit Luik: ‘De kommissie der monumenten heeft de kerken van St-Jakob en St-Marten bezocht, even als het werkhuis des heeren J. Heibig, kunstschilder, waer zy kennis heeft genomen van de kartons der muerschilderingen in de hoofdkerk van St-Truijen uit te voeren, ter volledigingder koor, welke deze kunstenaer heeft hersteld gezamenlyk met den heer Ed. Van Marck.’

- Volgens een bericht uit Luik zyn de herstellingswerken aen de oude St-Pauwelskerk aldaer, op het punt voortgezet te worden. Men weet dat deze tempel onder de voornaemste ogivale gebouwen in ons Vaderland, wordt geteld.

- Het Instituet van Schoone Kunsten te Brussel stelt zich voor, in de eerste dagen van mei aenstaende, eene tentoonstelling te openen.

De heer De Winne, van Gent, is dezen jare gelast met het schilderen van 't portret des Graven van Vlaenderen, dat voor de inschryvers der maetschappy zal gegraveerd worden.

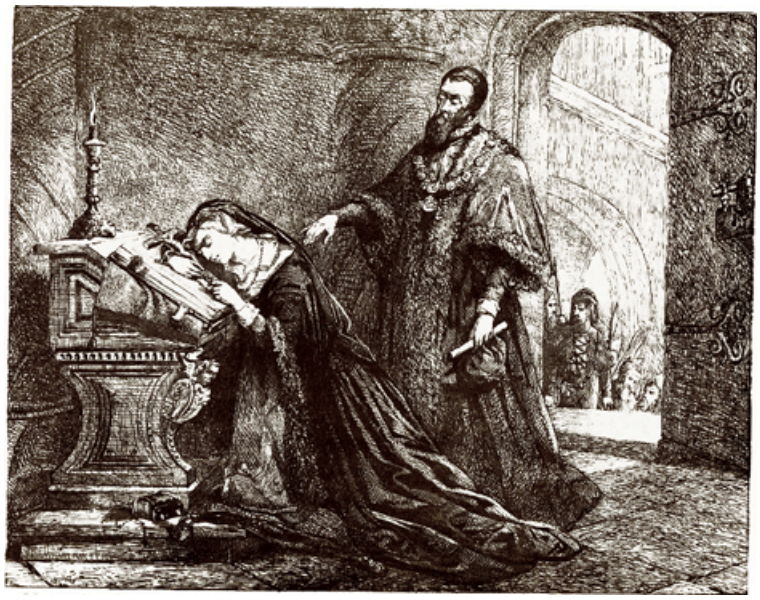
- Als *Ateliernieuws* hebben wy te melden: de verdienstvolle landschapschilder Verbeeck heeft de twee schilderyen voltooid waervan vroeger is gesproken; hy arbeidt thans aen twee groote samenstellingen vertoonende: *een gezicht op de vestingswerken van Antwerpen* en een *landschap in de omstreken van Hoboken;* de HH. Schwerdgeburth en Claes hebben voor de parochiale kerk van Melsele zeven tafereelen voltooid voorstellende de *zeven weeën van Maria;* deze stukken welke bestemd zyn om een gestoelte, in ogivalen bouwtrant, te versieren, doen zich door een fyn godsdienstig gevoel aenbevelen; August Serrure, legt de laetste hand aen vier schilderyen, welke als een soort van gedicht vormen: *de Lente*, *de Zomer*, *de Herfst*, *de Winter*, voorgesteld door onderwerpen aen het huiselyk leven ontleend; deze stukken welke de kunstenaer voor den bouwmeester J.B. Royers, uitvoert, zullen dezer dagen worden ten toon gesteld; Frans Gons voleindt en *genre*stukje: *de betrapte vryer*, dat zich door zeer goede hoedanigheden onderscheidt; David Col schildert een stukje *de Jager*, waervan het onderwerp zeer geestig is; de toon dezer schildery is echt zilverachtig; het is een der beste werken die wy van dezen schilder te zien kregen; Frans Verhas heeft de schets voltooid van een altaerstuk voor de St-Gilliskerk te Dendermonde bestemd; het stelt voor de dood van den beschermheiligen der parochie; A. Piron heeft een *genre*stukje en eenige portretten begonnen; de beeldhouwer Bogaerts heeft eene allerliefste samenstelling voltooid: *de schynzieke;* terwyl J. Van Arendonck het gedenkteeken beitelt welk in de St-Jacobskerk te Antwerpen, ter nagedachtenis der kunstlievende familie van Ertborn zal worden opgericht, en versierd zal wezen met een tafereel van den italiaenschen meester Guido Reni. Het marmerwerk wordt in de *ateliers* van den heer Pecher uitgevoerd.

- Op 6 april ll., overleed te Antwerpen, na eene ontsteltenis van weinige dagen en in den bloeijenden ouderdom van nauwelyks zes-entwintig jaren, de heer Josef-Hendrik Pelgrims, een der voorname nyveraers dier stad, en over wiens uitgebreide werkzaemheden in de derde aflevering dezes jaergangs der *Vlaemsche School* is gesproken. De heer Pelgrims werd zoo on zyn verheven karakter als om zyne kunde algemeen geacht; ook woonde eene buitengewoon groote menigte vrienden en kennissen de lykbegraefnis by; aen het graf op het kerkhof te Deurne, hield de heer Antoon Van Rotterdam, wiens talent als spreker is gekend, eene treffende redevoering, die de tranen perste uit de oogen van alle omstaenders,

- Wy vernemen met genoegen, zegt *Audenaerdes Zondagblad*, dat onze talentvolle vlaemsche letterkundige, de heer advokaet Jozef-N. Ronsse, sinds een twintigtal jaren vrederechter van het kanton Nederbrakel, by koninklyk besluit van 31 meert tot vrederechter van het kanton Dendermonde komt bevorderd te worden, in vervanging van M. Fraters, tot andere bedieningen geroepen.

‘Het is te hopen dat onze kundige romanschryver M. Jozef Ronsse, die sinds jaren nevens Hendrik Conscience plaets heeft genomen, doch van wien wy sedert lang geene letterkundige gewrochten meer hebben zien verschynen, weêrom de

pen in de hand zal nemen, om het steeds toenemend vlaemschlezend publiek op eenige keurige en boeijende historische verhalen te vergasten.’

De laetste oogenblikken van Maria-Stuart, schildery uit het kabinet van den prins van Waldenburg, te Dresden, door J.B. Huysmans.

Getrouw aen het gene wy in voorgaende aflevering, by de uitgave der gravuer van Van Arendonck's beeld: *St Petrus*, hebben gezegd, gaen wy, gelyk wy overigens het voor al de kunstenaren zullen doen, waerover het ons zal vergund zyn te spreken, thans eenige statische inlichtingen over de werkzaemheden des heeren J.B. Huysmans mededeelen.

Deze kunstschilder zag te Antwerpen het licht op 25 april 1826, en was zoon van Joannes-Baptista-Guilielmus-Josephus Huysmans, en van vrouwe Maria-Catharina van Dael.

Van af zyne jeugd, had hy het grootste verlangen om zich in de kunst te oefenen; echter werd het hem niet onmiddelyk vergund zynen wensch te voldoen; slechts in 1843, na zyne studiën aen het koninklyk Athenaeum van Antwerpen te hebben voltooid, kon hy zich ten vollen op zyn geliefkoosde vak toeleggen.

In laetstgemeld jaer trad hy de koninklyke Akademie van Antwerpen binnen, alwaer hy tot in 1849 bleef voortarbeiden. Alsdan debuteerde hy in zyn geboortestad, ter gelegenheid der dryjaerlyksche tentoonstelling van schoone kunsten, met zyn tafereel: *Karel VI en Odette.*

Huysmans die reeds in zyne kinderjaren zyne vaderland langs alle kanten had doorreisd, vreemde steden, zoo als Keulen en Londen, had bezocht, voelde, nu hy tot de jongelingsjaren was gekomen, de lust tot reizen op nieuw in zich ontwaken: in 1851 en 1853, bracht hy eenigen tyd te Parys door, alwaer hy verscheidene kopyen van vermaerde tafereelen in den *Louvre* maekte; in 1854, doorkruiste hy Duitschland, Hongarië, Lombardië en Zwitzerland; eindelyk in 1856 en 1857, bezocht hy het zuiden van Frankryk, Italië, Sicilië, Griekenland, Constantinopel, Smyrna, Syrië, Rhodes, Jerusalem, Egypten, en keerde in zyn vaderland terug, langs Italië, Tyrol en Duitschland; van deze reizen gaf hy eene uitgebreide beschryving in het licht, welke onder den titel van *Voyage en Italie et en Orient*, Z.K.H. den Hertog van Braband werd opgedragen.

Intusschen had Huysmans de volgende tafereelen voltooid die in verschillige tentoonstellingen werden geplaetst: *Laura en Petrarca*; *Rembrandt en de geneesheer Tulp*; *Plantyn en Justus Lipsius; de laetste oogenblikken van Maria-Stuart; het verbond der Edelen; de vier Evangelisten; Karel IX en zyne vrouw Elisabeth van Oostenryk den dag na de St-Bartholomeusmoord;* en *een eerste indruk*, schildery die hy vóór zyn vertrek naer het Oosten uitvoerde. Sedert zyne terugkomst (10 january 1857), heeft Huysmans de volgende stukken voleind: eene *kopy* naer Van Dyck welke hy aen de kerk van het H. Graf te Jerusalem schonk; *de laetste telg*, schildery die gezamenlyk met zynen *koopman in schalws*, de tentoonstelling van schoone kunsten te Antwerpen in 1856 versierde; *de ingang van het H. Graf te Jerusalem*; *de schilder een bezoek by eene grieksche familie te Damas afleggende; een koopman van schalws by eene armeniaensche familie te Damas; een openbaer schryver te Konstantinopel;* eindelyk *de Salat-el-Moghreb*, (*het gebed by den ondergang der zonne te Caïro)*, welke in de Parysische tentoonstelling van 1859 is geplaetst.

Het tafereel waervan wy de plaetsneê mededeelen, werd in 1853 geschilderd; het hoort den prins van Waldenburg, te Dresden, toe, en vertoont *de laetste oogenblikken van Maria-Stuart*. De rampzalige koningin heeft den nacht in het gebed doorgebracht; op het oogenblik dat de *sheriff* binnentreedt om haer te melden dat het uer der dood is gekomen, vindt hy haer dusdanig in het gebed verslonden, dat

zy hem niet hoort naderen en hy verplicht is haer zacht op den schouder te slaên, ten einde haer van zyne tegenwoordigheid te verwittigen.

P. GÉNARD.

De nationale zaek der Belgen.

> Onzen nationalen geest door onze moedertael behouden en ontwikkelen, zie daer ons aller plicht.

Deze woorden wierden ons over eenige dagen door een eerbiedweerdig, een vaderlands- en vlaemsch-gezind man toegestuerd: mogen wy ze iedereen in het gemoet prenten, en ze met onwederlegbare klemredenen kunnen staven.

Door onzen nationalen geest verstaen wy het eerbiedigen onzes roemryken verledens, en niet alleen het behouden, maer ook het voortzetten van het groote en het edele, ons door onze vaderen nagelaten; doch dit alles vereischt afkeer van het vreemde, tegenstand aen uitheemsche modezucht, tael, zeden en begrippen

Om dit echter van eene natie te verkrygen moet zy reeds zich zelven bewust zyn: zy moet zich zelven kennen.

Ken u zelven! zegde Solon eertyds tot de Attieken, en deze raed had voor doel, hun niet alleen hunne zwakheden onder de oogen te brengen; maer hun ook al de middelen, al de mogelykheid, al den wil en al de macht, waerover zy beschikten, te doen beseffen. Dagelyks zouden wy tot onze medeburgers, tot onze tael- en landgenooten hetzelfde moeten roepen; want zy ook zyn huns zelven niet bewust: zy weten niet over welke middelen, over welke mogelykheid, over hoeveel wilskracht, in eens, over welke macht zy beschikken.

De geesten der menigte zyn misleid geworden: want in plaets van hen zelven te doorgronden, in plaets van hen zelven te betrouwen, volgen onze landgenooten den raed

des onwetendsten onder hen, die eens uitgevonden heeft, dat een volk om op de hoogte der beschaving te komen, het vreemde, het uitheemsche moet leeren kennen, dat het al het goede, welke het by den vreemde vindt, zich moet aeneigenen; maer wat heet hy het goede? Alleen alles wat aenlokkelyk is. - Ongelukkig maer, dat al het aenlokkelyke, niet steeds het goede is.

Het najagen van het aenlokkelyke by den vreemde, heeft voor onvermydelyk gevolg: het verwaerloozen des eigenen, het verbasteren van den nationalen geest, het ondermynen der volkszelfstandigheid, het vormen van verstanden, van wezenheden, die tot geene natie behooren, maer aen een hansworsten kleed gelyken.

Nooit kan er by eene natie iets dwazer werkstellig gemaekt worden, en ook nooit verderfelyker lot kan haer ten deele vallen; het is haer gelyk eene bytstoffe, die het lichaem, waerop zy gelegd wordt, gansch opvreet.

Het spreekt van zelf, dat hy die zich van jongs af op het naäpen des vreemden heeft toegelegd; die het eigene heeft verwaerloosd, die het zelfs niet kent; nooit eene groote plaets in het vaderlandsch geschiedboek beslâen zal.

Nooit volk heeft zich verheven door den vreemde na te apen. Om dit te bewyzen slâen wy enkel de geschiedenis open, en van de Egyptenaren, Grieken, Romeinen, Araben, tot de Vlamingen der middeneeuwen, tot de hedendaegsche Engelschen, Duitschers en Franschen; niet een dezer volkeren is door geleende wysheid groot geworden, maer integendeel, allen zyn het geworden, door de ontwikkeling hunner eigene zelfstandigheid, door het besef dat zy van hunne eigenweerde hadden.

Immers de Egyptenaren hadden hunne eigene tael, hun eigen schrift, hunne eigene bouworde, hunne eigene zeden en gebruiken, welke zelfs heden nog aen alle navorschingen ontsnappen. Griekenland had zynen eigenen volksaert reeds ontwikkeld eer het met andere natien in betrekking kwam: het had toen reeds zyn Orpheus en zyn Esopus gehad; en het is door ontwikkeling des volksaerts, dat de Grieken zich op die hoogte geplaetst hebben, waer het aen nog niet eene natie gegeven is geweest, hen naby te komen.

Wat al eerbied Rome ook voor Griekenland had, behield het altyd zyne eigene tael, en zyne macht breidde zich immer uit, zoo lang het zyne eigene eenvoudige zeden getrouw gebleven is; en van toen af aen, dat het deze zeden verlaten had, begint de val zyns ryks.

Toen Europa na Romes val in de grootste onwetendheid gedompeld lag, kwam er uit Azië een byna onbekend volk te voorschyn; geene macht kon het weêrhouden, het heerschte weldra in de dry weereldeelen; het viel, maer het droeg den titel mede van beschaver zyner overwonnelingen, het had ons Aristoteles, de cyfers, de stelkunde, de sterrenkunde, enz., nagelaten; zyn val had dezelfde oorzaken als die der romeinen.

Doch waerom ons langer by den vreemde ophouden, onderzoeken wy wat tydstippen onze vaderen op denzelfden grond dien wy bewoonen beleefd hebben.

(*Wordt voortgezet.*)

H. VAN WALRAVE.

Wetenschappen en nyverheid.

Volgens de *Scientific American Journal*, brengen de gouden zilvermynen der verschillende werelddeelen jaerlyks de volgende weerde in kostbare metalen voort:

Europa, zilver en goud:	125 millioenen franken.

America zilver en goud:	730 millioenen franken.
Asia zilver en goud:	125 millioenen franken.
Africa goud	15 millioenen franken.
Australia goud	1000 millioenen franken.

Men heeft het boorwerk van den artesiaenschen waterput te Passy by Parys hernomen, welk, sedert eenigen tyd door het invallen der huizen, veroorzaekt op eenen afstand van 46 meters diepte, door de hevige drukking der onvaste zandlagen, was gestaekt geworden.

Men werd hierdoor genoodzaekt het bovenste gedeelte, op eene breedte van 3 meters, doormaet te graven, en deze met gegoten yzeren buizen te bezetten. Dit werk voltrokken zynde, kon men het booren voortzetten. De bereikte diepte is heden omtrent 540 meters; de diepte van den waterput van Grenelle is 550 meters.

De put van Grenelle werd geboord met eene boor gevestigd aen eene verzameling van yzeren staven welke eindelyk het gewicht van 70,000 kilogrammen had bereikt.

In plaets van yzer, gebruikt men voor den put van Passy, houten sparren by middel van yzeren vyzen met schroeven aen ieder einde vervoegd. Die geheele staef heeft byna het eigengewicht van het water, zoodat men ze zonder moeite kan lichten en doen zakken.

De kroonboor aen het onderste einde gevestigd, is in geslagen yzer, weegt 1800 kilogr., en draegt zeven stalen tanden van 25 centimeters lengte, wegende omtrent 8 kilogrammen; met vyzen en pinnen gevestigd, kan men die tanden by sleet of braek gemakkelyk vernieuwen.

De put van Genelle in 1834 gebouwd, en in 1841, dus op 7 jaren, voltrokken, heeft 300,000 franken gekost.

Het booren van den put van Passy, op het einde van 1855 begonnen, heeft dus op minder dan de helft van tyd, de diepte van dien van Grenelle bereikt.

De heer Simmler te Breslau doet een nieuw stelsel der vorming van den diamant kennen. Er is onlangs nog al ge-

sproken geweest over zekere vochtige stof, welke men hier en daer in de holtens van het bergkristal ontmoet. Door warmen of breken, ontstaekt er by deze kristallen eene hevige losbersting en gedruis, gelykvormig aen die door het uitzetten van het samengeperst koolzuer veroorzaekt.

De heer Simmler gelooft dat de koolstof in vloeibaer koolzuer oplosbaer is, en daeruit kan kristallizeren.

Het aluminium welk men tot hier toe niet goed had kunnen solderen, wordt nu goed aeneen gezet by middel van eene menging van 80 deelen aluminium met 20 deelen zink.

Aluminium met 9 deelen (op 100) koper, is schooner en witter dan onvermengd.

Aluminium 90 of 95 deelen, met 10 of 5 deelen koper, maekt eene soort van brons, die menigvuldige goede eigenschappen bezit: uitmuntend schoone kleur, gemak in het bewerken, sterkte, mindere roestbaerheid, enz.

Men had tot heden toe den luchtkring die onze aerde omringt, geschat op eene hoogte van 40 tot 60 kilom. (rondom 10 of 15 uren). Deze schatting was gegrond op de voortgaende vermindering van zwaerte der lucht welke men bemerkt als men zich verheft in luchtbal of op de hooge bergen. Volgens deze verminderingsevenredigheid zou de zwaerte of dichtheid des luchtkrings, op eenen afstand van 60 kilometers boven de aerde, niets meer zyn. De heer Liais, beroemd sterrekundige van het observatorium van Parys, volgens waernemingen en becyfferingen over den dagenraed en de schemering na den zonnenondergang, beweert dat de hoogte des luchtkrings op eenen afstand van 280 kilometers moet gewaerdeerd worden.

Het geheim van den peerdentemmer Rarey zou, volgens den heer doktor Lobligeois, in de volgende bewerkingen bestaen:

Men zet zich aen de linker zyde van het peerd en tracht zyn voorste been te ploeijen en het aldus vast te maken met eene koorde.

Niet meer dan op dry voeten steunende, kan het peerd noch stampen, noch loopen. Men streelt het dan en leidt het zoo eenigen tyd rond. Men zet zich dan aen den rechten kant van het dier, brengt het voor eenen hoop stroo, doet hetzelfde met het voorste rechter been en laet het peerd op zyne knieën op het stroo vallen; men doet het dan op zyne zyde liggen; men gaet op zyne schouders zitten, het gedurig streelende. Als het geenen hoegenaemden wederstand meer biedt, maekt men het los, laet het zich rechten en spant het dadelyk in, of zadelt het op. Deze bewerkingen herhaelt men nog den zelfden dag, en verscheidene dagen daerna, tot dat men het dier gansch meester zy geworden.

C. OMMEGANCK.

De brandbrief.
(Vervolg, zie bl. 31, 37, 45 en 51.)

Dien dag moest ik my bezig houden met het onderzoek der reeds gemelde kindermoord, en kon dus de getuigen in de zaek van Esschen betrokken niet dagveerden; echter ging ik met zooveel spoed te werk in het onderzoeken van het misdadig feit welk Jakke Luyfels werd ten laste gelegd dat, voor aleer er zes weken verloopen waren, de kamer van in beschuldigingstelling over de zaek kon beslissen. Gy kent de verklaring der voornaemste getuigen, welke ik te Esschen, den dag zelven der inechtenisneming des verdachten, had onderhoord. Wat nu de overigen

betreft, deze waren slechts van weinig belang voor wat de al of niet schuldigheid des betichten betrof.

KEES VAN TRICHT, *pachter op de Ramboersche hoeve*, verklaerde, dat de beschuldigde aen zyne hoeve zynen nood was komen klagen; het was reeds avond, en op het oogenblik dat hy uit het dorp terug keerde, waer hy Klaes Sanders, zyn ouden knecht, die met eene zyner gewezene koeimeiden getrouwd was, had bezocht; hy was getroffen geweest door den armmoedigen staet waerin zich dit huisgezin bevond, en daer er, uit hoofde van den feestdag, niemand op de hoeve aenwezig was om naer het dorp te gaen, had hy Jakke Luyfels gelast met de boodschap van eenen kluts aerdappelen naer Klaes Sanders te dragen, en hiervoor had hy hem eenige centen en een brood gegeven; Jakke Luyfels had zich naer wensch van deze boodschap gekweten. Dit was al wat hy betrekkelyk de zaek waervoor hy gedagveerd was, wist.

KLAES SANDERS, *handwerker*, *te Esschen*, zegde dat de beschuldigde hem, des avonds van Kersmis, van wege Kees Van Tricht, zynen ouden boer, eenen kluts aerdappelen had gebracht, en na zich van deze boodschap te hebben gekweten, zich spoedig had verwyderd. Toen Jakke Luyfels zich ten zynen huize aenbood, had hy geen brood by zich; ten minste kon de getuige niet verklaren dat hy zulks gezien had. Meer wist hy niet van de zaek.

Uit de getuigenis dezer beide persoonen bleek het ten stelligste, dat de beschuldigde, tusschen het tydverloop van de gelasting en kwyting der boodschap, zich nergens anders heen had kunnen begeven.

Eenige andere persoonen hadden Jakke Luyfels in het

opgaen, andere hadden hem in het terugkeeren ontmoet; doch niemand hunner wist iets betrekkelyk de zaek van den brandbrief.

Wat nu het oordeel der twee beëedigde schriftkeurders, twee ervaren schryfmeesters, met het onderzoek van het geschrift des brandbriefs en dit der handteekens door den betichten op de registers van den burgerlyken stand der gemeente Esschen geschreven, betreft, na nauwkeurig onderzoek bleek, uit hunne schriftelyke en mondelingsche verklaring, het volgende:

JOACHIM KROL, *eerste beëedigde schriftkeurder*, was verzekerd, voor zooveel het uit de vergelyking des briefs met de registers van den burgelyken stand was te oordeelen, dat de letters der beide schriften op de zelfde wyze waren gevormd, en door den zefden persoon waren geschreven.

IGNATIUS BUERMANS, *tweede beëedigde schriftkeurder*, dacht in tegendeel eenig verschil te vinden in de vorming van sommige der letteren van de beide schriften hem toevertrouwd, namelyk in de dikte der buiken der f. en der l.; echter kon het goed mogelyk zyn dat beide door een en den zelfden persoon waren geschreven; nogthans kon of dorst hy dit niet onder eed verzekeren.

Zoo ver stond de zaek toen zy voor de kamer van inbeschuldigingstelling kwam. Hieruit vloeide voort dat de beraedslaging om te weten of de verdachte al of niet voor het hof van assisen zou verzonden worden, tamelyk lang duerde; doch daer Joachim Krol stellig verklaerde dat beide schriften door denzelfden persoon waren geschreven, en Ignatius Buermans slechts een klein verschil in beider schryfwyze bestatigde, eindigde de Kamer ten leste met het besluit, by meerderheid van stemmen genomen, dat Jakke Luyfels, handwerker, oud 38 jaer, woonende op den Moerkant, onder Esschen, voor het hof van Assisen der provincie Antwerpen zou verschynen, beschuldigd van, in den avond van 24 december 1838, een brandbrief te hebben gezonden aen pachter Pauwel Gyselynckx, woonende in bovengemelde gemeente, op de Kretenborgsche hoeve; misdaed die door eene gedeeltelyke uitvoering was gevolgd geweest.

Op het einde der maend april daeraenvolgend, verscheen de beschuldigde voor het hof van Assisen onzer provincie. Daer de dagbladen des tyds melding hadden gemaekt van het duistere dat deze zaek omhulde alsook der hardnekkige ontkenning van alle de hem ten laste gelegde punten, waerin de betichte bleef volherden, was de toeloop van volk tamelyk groot. De gedachten der menigte omtrent de al of niet schuldigheid van den betichte waren zeer verschillend; de eenen zagen in hem den waren dader des misdryfs, terwyl de anderen beweerden dat hy niet de minste plicht had aen hetgeen hem werd aengeteigd.

Ik zal u niet spreken van den akt van beschuldiging noch van de verklaring der getuigen, daer ik u deze laetste reeds heb doen kennen en de eerste er het getrouw voortvloeisel van was. Alleen geloof ik niet te mogen vergeten te vermelden, dat het uit den beschuldigingsakt bleek, dat het brood niet in den uitgeholden olm aen de Spillebeek was teruggevonden, alsook dat de verklaring die Joachim Krol, de eerste beëedigde schriftkeurder aflegde, zeer veel indruk op het publiek maekte, en degenen die het er voor hielden dat Jakke Luyfels plichtig was, in hunne meening versterkte. Na hem verscheen Ignatius Buermans, de tweede door de wet benoemde schriftkeurder, en dezes getuigenis, deed de persoonen die beweerden dat de beschuldigde onplichtig was, de hoofden half zegevierend in de hoogte steken, terwyl hunne tegenstrevers niet te min, bleven volherden dat de dikte der buiken van de f. en de l. niets aen de zaek deed.

Toen al de getuigen gehoord waren, gaf de heer voorzitter, een achtingsweerdig en eerbiedinboezemend grysaerd, het woord aen den openbaren beschuldiger.

Deze begon met de zaek wyd en breed uit een te zetten en uit elke omstandigheid, zelfs diegenen welke ter ontlasting des betichten hadden moeten verstrekken, trok hy tot gevolg, dat Jakke Luyfels de echte dader des misdryfs was. De armoede des beschuldigden, zyne hardnekkige ontkenning, dit alles waren voor hem tastbare bewyzen zyner plichtigheid.

- Wat ging de betichte toch aen de Spillebeek verrichten en dit juist op het oogenblik vastgesteld tot het leggen van het geld in den hollen boom? - riep hy uit. - De beschuldigde beweert dat hy er een brood ging halen. Dit kan waer zyn; maer men heeft er het brood niet terug gevonden. En ware het nu zoo dat men het terug hadde gevonden; wat zou dit bewyzen? Niets, dan dat de beschuldigde, hier tegenwoordig, het opzettelyk erin had gelegd, ten einde zich ervan te bedienen als middel ter zyner ontschuldiging. Dat niemand dan hy de dader is, dat zegt genoegzaem de omstandigheid, dat hy zich, eenige dagen vóór het plegen der misdaed als een bedelaer aen de Kretenborgsche hoeve aenmeldde, en op de weigering van pachter Pauwel Gyselynckx, slechts morrend en onder het uitspreken van bedreigingen de hoeve verliet.

De verlegenheid der vrouw des beschuldigden leverde, volgens de prokureur des konings, een ander bewys zyner plichtigheid. - De vrouw was het met haer man eens, - riep hy geestdriftig uit; - haer stamelen toen zy ondervraegd werd omtrent de afwezigheid haers mans, geschiedde zulks niet alleen uit vrees van zich te zullen misspreken? En indien zy zich misprak, zou zy daerdoor haer man niet in de handen van het gerecht leveren? want zy wist toen nog niet dat de schuldige reeds gevat was; zy wist niet dat de vogel reeds in het net zat. Ja, ik herhael het, de vrouw van Jakke Luyfels, wist zeer goed waerheen haer man zich had begeven en waerom hy uit was; haer stamelen was geene verlegenheid, het was slechts vrees van zich te mis-

klappen: zy is zyne medeplichtige en zou naest hem op de bank der beschuldigden moeten zitten.

Een punt waeruit de openbare beschuldiger zeer veel party wist te trekken, was de onrustige houding des betichten, zyn rondschouwen in alle richtingen, op het oogenblik dat hy het geld uit den uitgeholden olm aen de Spillebeek zou halen. - Wat verraedde dit anders dan klaerblykelyke vrees van te worden gezien? - riep hy welsprekend uit. - Of hoeft men om een brood, dat men zelf ergens heeft nedergelegd en terug komt halen, zoo veel omslag te maken? Zoo in alle richtingen rond te schouwen? Zich zoo bevreesd te toonen? Neen, dit doet men slechts wanneer men verraed vreest! Dan alleen, wanneer men eene slechte daed verricht, is men angstig! Wanneer men vreest voor het gerecht, dan schouwt men in alle richtingen rond! Wanneer men genoegzaem van zyne eigene plichtigheid overtuigd is, dan alleen, ziet men, in alles wat ons omringd, bespieders! Dan alleen, beeft men! Jakke Luyfels toonde zich angstig aen de Spillebeek! Hy schouwde in alle richtingen rond! Tusschen de takken van het schaerhout, in het water der beek, in het zand der heide, overal dacht hy bespieders en gerechtsdienaers te zien! En waerom toch? Omdat hy genoegzaem van zyne eigene schuldigheid overtuigd was. En dan zyn stamelen, zyn ontkennen, zyn smeeken, toen hy zich in de handen der gerechtsdienaers zag, zyn dit niet zoovele andere tastbare bewyzen zyner plichtigheid? Ja, Jakke Luyfels is schuldig! Hy zoekt zich slechts door behendig uitgedachte middelen aen de gestrengheid van het menschelyk gerecht te onttrekken; doch dit zal hem niet gelukken. Hy moet tot voorbeeld verstrekken aen anderen, die misschien genegen zouden zyn hem na te volgen: de misdaed moet gestraft worden!

Nu ging de openbare beschuldiger over tot de verklaring der twee beëedigde schriftkeurders.

- De beschuldigde, hier tegenwoordiger, beweert, - zoo sprak hy, twyfelend met het hoofd schuddend, - dat hy niet schryven kan; terwyl niet alleen de achtbare burgemeester der gemeente Esschen getuigt, dat hy het wel degelyk kan, maer ook de registers van den burgerlyken stand dezer gemeente het ten stelligste bewyzen. Jakke Luyfels zegt, dat hy alleen zyn naem kan zetten; doch niets bewyst dat dit waerheid is. Omdat men geen ander schrift van hem kent, zou men daerom mogen beweeren dat hy niet schryven kan? Stellig neen. Ten andere, wat blykt er uit de schriftelyke en mondelingsche verklaring van den beëedigden schriftkeurder Joachim Krol? Dat de letters der beide schriften, te weten, die des brandbriefs en het handteeken van Jakke Luyfels op de gemeenteregisters, door dezelfde hand zyn gevormd, door denzelfden persoon zyn geschreven. En Ignatius Buermans, de andere beëedigde schriftkeurder, is hy niet van hetzelfde gedacht? Hy durft dit, wel is waer, niet onder eed verklaren, uit hoofde van eenig verschil in de dikte der buiken van de f. en de l.; doch hy, insgelyks, is van gevoelen dat het zeer waerschynelyk is dat de beide schriften van eene en dezelfde hand zyn. *Ergo*, Joachim Krol is stellig in zyne verklaring en Ignatius Buermans houdt het voor waerschynelyk; wat twyfel blyft er dan nog over? Voor my, - riep de prokureur des konings uit, de hand op de borst leggend, als doordrongen van hetgeen hy zegde, - voor my blyft er niet den minsten twyfel over. De schuldige is in de handen des gerechts, wees er zeker van. Alles getuigt openlyk tegen den man die daer voor u op de schandbank, op de bank der misdadigen zit. Alles getuigt tegen hem! hy tracht zich door eene hardnekkige ontkenning aen de strengheid der wet te ontrekken; doch zoo zulks gebeurde, dan zou men, myns dunkens, niet slecht doen met, voortaen, alle schuldigen op vrye voeten te laten loopen. En wat zouden er de gevolgen van zyn voor de samenleving? Brandstichting, roof en moord, altoos en overal! Zulke te verre gaende zwakheid ware onvergeeflyk: zy zou den ondergang der samenleving ten gevolge hebben!

De misdaed zou op de deugd en de eerlykheid zegepralen! Neen, - riep hy met een zegevierend gebaer uit, zich tot de twelf gezwoornen wendende; - neen, zulks mag of kan niet zyn. De heeren gezwoornen zullen de inspraek huns gewetens volgen! Zy zullen de misdaed schandvlekken! Zy zullen de overtuiging hebben dat de betichte plichtig is en moet veroordeeld worden.

De prokureur des konings ging zitten toen hy zyne beschuldiging had geeindigd. Op de gezichten der gezwoornen was het leesbaer, dat zyne pleitrede grooten indruk op hen had gemaekt, en degenen die vroeger twyfelden, thans overtuigd waren. Een dof rumoer dat uit het achterste gedeelte der zael opsteeg, getuigde, dat vele, vroeger wankelende toehoorders, thans de zyde van den openbaren beschuldiger hadden gekozen. De eenige persoon op wien de welsprekende pleitrede myns kollegas niet de minste indruk scheen te hebben gemaekt, was de beschuldigde zelf. En dit was nu toch ook geen wonder, de man wiens vryheid en wiens eer op het spel stond, hy die alleen noodig had te verstaen wat men van hem zegde, had er geen woord van begrepen. Jakke Luyfels was een arme duivel, die slechts zyne moedertael verstond, en in het vrye België, in het land dat de vryzinnigate grondwet van Europa bezit, eene grondwet waer in geschreven staet: - Alle belgen zyn gelyk voor de wet, - had de openbare beschuldiger, zyne sierlyke pleitrede in de fransche tael uitgesproken. Ik weet niet of Jakke Luyfels er over dacht even als ik; maer my kwam zulke handelwyze voor, in vergelyking met de woorden der grondwet: - alle belgen zyn gelyk voor de wet, - als eene officiele spotterny.

(*Wordt voortgezet.*)

JOHAN VAN ROTTERDAM.

Verval.

In 't donker park, dáer tusschen de oude boomen,
Ziet men een marmren beeld, vast eeuwen oud;
En schoon men het by held'ren dag aenschouwt,
't Doet aen den nacht en aen 't verleden droomen.

't Is 't beeld der kunst, de duerste der godinnen,
Die moedeloos op eene zuilbrok leunt,
Met de eene hand, het voorhoofd ondersteunt,
Gelyk een maegd, die mymert aen beminnen.

Of als een' wees, die weent op vroeg're dagen,
Ver van de streek verwyderd waer den graf -
Zerk ligt der goede die haer 't leven gaf,
En aen wier boezem zy heur smert mocht klagen.

Een avondstond in 't eenzaem park gezeten,
Zag ik de maen, die 't donker beeld bescheen;
Het was me of leefde ik in het schoon verleên
Zoo ryk aen poëzy - nu meest vergeten.

Een zoele wind deed 't jeugdig loover beven
Dat als een gloriekrans op 't marmer hing,
Dat eertyds zoo veel hulde en lof ontving
Der maegden, die hier speelden langs de dreven.

Het vale mos hing in heur kleederploeijen,
- Koud treurgewas dat op veel grootheid kwynt!
Waeronder menig kunstgewrocht verdwynt,
In hoeken waer die milde bloemen bloeijen. -

De zonne brandt, de gure wintervlagen,
De hagelbui, vernielen eenmael 't beeld,
Dat dáer, verlaten, niemands aendacht streelt,
En slechts de wind hoort in de boomen jagen!

Ik dacht, - de zon der kunst is aen 't verdooven,
Godin, ook de engel van de poëzy
Buigt moedeloos, beweent zyn val als gy: -
De geest der eeuw wil 't stoflyk slechts gelooven!

C. VERHULST.

Kunst- en letternieuws.

De vrienden van het grootsche, klassische muziek werden dezer dagen op eene buitengewoone wyze vergast. Op maendag ll. 18 april, had in de salons van het provinciael gouvernement te Antwerpen, de uitvoering plaets van het uitmuntend *oratio* van Haydn, *de zeven woorden Onzes Heeren Jesu-Christi.* Niets zoo schoon, zoo verheven als dit expressief muziek! De uitvoering was overheerlyk. Kooren en orkest waren onder het kundig geleide des heeren Jos. Bessems, orkestmeester der Hoofdkerk. De soli werden gezongen met die uiterste juistheid, met dit ware godsdienstig gevoel, welk het talent der WelEd. Juff. Teichmann, en der heeren

Fischer en Schubert kenschetst. Vooral het stuk: *Consumatum est (alles is volbracht)*, was treffend. Welke grootschheid in de *solo* van *soprano*, met koor en orkest!

De kooren en het orkest waren merkweerdig van juistheid en *ensemble* en de uitvoering deed veel eer aen de dames en heeren die met zoo veel dienstwilligheid hunne medewerking hadden verleend.

Een concert in de zalen des heeren gouverneurs, heeft doorgaens een liefdadig doel; thans deed men eene kollekte ten voordeele van het *kinderengasthuis.*

- Op paeschdag, werd in de hoofdkerk van Antwerpen de schildery van Rubens heropend, voorstellende de *Verrysenis Christi.* Dit kunststuk, een der meestgewaerdeerde werken des grooten meesters, versiert, gelyk men weet, het gedenkteeken des befaemden drukkers Jan Moretus en dezes echtgenoote Martina Plantyn; op de twee luikdeuren ziet men dan ook de afbeeldsels van St. Jan-Baptist, en der H. Martina, terwyl de buitenzyden twee engelen in het grauw voorstellen. Rubens' voortbrengsel, dat, ten jare 1815, in de Hoofdkerk van Antwerpen werd herplaetst, is, zooals in eene voorgaende aflevering is gemeld, dezer dagen door de zorgen van den heer Maillard hersteld geworden; de kunstkenners zyn het eens om den bekwamen man over den goeden uitslag zyner onderneming geluk te wenschen.

- In het *Verbond voor kunsten* te Antwerpen waren op 26 april verscheidene tafereelen ten toon gesteld: een welgepenseeld stuk door den heer Bource, een *Pifferaro* voorstellende; men heeft met recht het dichterlyk gevoel gewaerdeerd welk in deze schildery heerschte; de kleur was zacht en vol harmonie; de *veroordeeling van burgemeester van Stralen door den bloedraed*, en *het landschap*, door van Tright, bewyzen dat deze kunstenaer met grooten byval deze twee zoo verschillende vakken zal beoefenen; het eerste was wys van behandeling en krachtig van kleur; het tweede streefde in waerheid de natuer naby; het gezicht door den heer Redig geleverd deed zich eveneens door goede hoedanigheden aenbevelen; terwyl de *vier tydstippen des levens* door den heer Serrure, waervan in vroegere afleveringen is gesproken, zich zoo door gedacht als kleur deden pryzen.

- Wy hebben dezer dagen de werkhuizen bezocht van den heer L. van Ryswyck-Bogaerts te Antwerpen. Onder andere kunststukken welke wy in den staet des wordens, mochten in oogenschouw nemen, moeten wy melding maken van een kolossael metalen takernakel, in ogivalen styl, en welk in het vuer zal geëmailleerd worden. Het is zoo wy ons niet bedriegen, bestemd voor eene kerk van Antwerpen, en zal buiten twyfel den bekwamen dryver tot eer verstrekken. Verder mochten wy eenen smaekvollen gothischen kroonluchter en een aental kandelaren aenschouwen even als verscheidene zilveren ciboriën, remonstranciën en vazen, die allen getuigen dat de heer van Ryswyck zich met goeden uitslag op de studie der christene ornamenten toelegt.

- Ziende met welk genoegen ons overzicht der werkzaemheden onzer kunstenaren is ontvangen, zullen wy, van tyd tot tyd, ook een woord over de studiën onzer nationale letterkundigen reppen; denkende hierdoor dienst te bewyzen aen de vlaemsche zaek die men te veel afzonderlyk beschouwt; zie hier wat wy zooal vernomen hebben, onze lezers tevens verwittigende dat wy zonder rangschikking, de namen onzer letterkundigen neêrschryven zoo als zy uit onze pen vloeijen: Conscience heeft, naer men zegt, wederom eenen nieuwen roman voltooid; A. Snieders, Jr. heeft twee romans onder handen, de eene ontleend aen de XVIe eeuw, de andere aen het huidige tydstip; De Cort gaet eenen tweeden bundel liederen onder de pers leggen; Van Ruckelingen stelt zyne *Geschiedenis der Regering van Josef II* op; Van Walrave zal weldra eene uitgebreide verhandeling over *Peeter Coutherele*, den meijer van Leuven, onder de perse leggen; Verhulst heeft een boekdeel zyner gedichten in druk, welk den titel van *Mymeringen* zal dragen; Hendrikx heeft een gedicht verveerdigd dat onder den titel van *Opwekking ter liefdadigheid*, werd uitgegeven ten voordeele der weezen De Laet, wier vader en

moeder op éenen dag overleed; Hanssen's *brieven over Denemarken*, enz. zullen weldra verschynen;

De Geyter heeft een groot *gedicht* begonnen: Rosseels gaet een aental *tooneelspelen* uitgeven; B.-J. Mees, E. Van Ryswyck Thz. en A. Van Ostaeyen, kondigen een tydschrift, *het Klaverblad*, aen; F.H. Mertens, verveerdigt eene beschryving van voorname Antwerpsche gebouwen; Dr Broeckx arbeidt aen zyne geschiedenis van het *Collegium Medicum* van Brussel; P. Génard heeft een boekdeel in druk dat, naer allen schyn, den titel van: *Bydragen tot de geschiedenis der Nederlandsche kunsten en letteren* zal dragen en arbeidt aen verscheidene historische verhandelingen voor het tweede deel der *Graf- en Gedenkschriften van Antwerpen* bestemd, terwyl de kommissie van *Graf- en Gedenkschriften* zelve den tekst bereidt voor de *Uitgave der opschriften van de Antwerpsche St-Jakobskerk*, een der merkweerdigste tempels onzes vaderlands; verder heeft professor Hertoghe eene belangryke verhandeling onder de pers, over *de platte en volvormige driehoeksmeetkunst*, en gaet Johan Van Rotterdam eenen roman uitgeven onder den titel van: *de Geschiedenis van mynen hond.*

Dit voor wat Antwerpen betreft; uit Gent vernemen wy dat J.F.J. Heremans, met onvermoeibare vlyt aen zyne heerlyke *Dichterhalle* voorarbeidt; Jr. Ph. Blommaert stelt zyne bydragen op voor de *Levensschetsen der doorluchtige Gentenaren;* Bon Julius de St Génois, Dr Van der Meersch, Ph. Kervyn de Volkaersbeke en C.P. Serrure hebben verscheidene geschiedkundige verhandelingen onder handen.

Te Brussel is het verslag der *Vlaemsche Taelkommissie* verschenen; K.F. Stallaert heeft zyne uitgebreide *Geschiedenis der regering van Jan I*, onder druk; Alph. Willems heeft eene *Studie over Maerlant* uitgegeven.

In Mechelen zien wy de kommissie van opschriften hare werkzaemheden voortzetten; verder stelt de heer G.-J -J. Van Melckebeke zyne nasporingen over het verleden der *Rederykkamer de Pioen* te boek; C. Seffen heeft eene historische samenstelling onder handen, welke wy hopen weldra te zien verschynen; terwyl Baron en Barones von Reinsberg-Dürinsfeld onafgebroken hunne studiën over de vlaemsche zeden, kunsten en letteren voortzetten.

Dit voor van daeg; in een aenstaende nummer, zullen wy de inlichtingen doen kennen welke wy over de werkzaemheden der talryke andere vaderlandsche schryvers hebben bekomen.

- In de vorige aflevering, werd gemeld dat er te Brussel een nieuw tydschrift was verschenen onder den titel van: *Revue d'Histoire et d'Archéologie* en welk geroepen schynt, om groote diensten aen de nationale geschiedenis te bewyzen. De beste lof, dien men ervan kan maken, is de opsomming der artikels in het eerste nummer geplaetst: *Notice biographique sur M.A.G.B. Schayes*, door Ch. Ruelens; - *Notice historique sur la ville de Léau*, door Ch. Piot; - *Notice sur un tableau de Jean Gossart*, *dit Jean de Maubeuge*, *offert en 1588 par la ville de Louvain à Philippe II*, *roi d'Espagne*, door Edward van Even; - *Hospites*, *Défrichements en Europe et spécialement dans nos contrées aux XIe*, *XIIe et XIIIe siècles*, door Ch. Duvivier; - *Le Faucon. Notes et idées*, door Dr Coremans; - *Les grandes familles artistiques d'Anvers* (1er article: *van Dyck*, *van Balen*, *de Craeyer*, *de Jode*, *Pepyn;)* door P. Génard. - *Mélanges.* - Bydragen door de heeren Ch. Ruelens, Ch. Piot, Dr Coremans, enz.

- Op maendag, 4 april, hield de moedige vlaemsche schryver: Michiel Van der Voort, van Brussel, in het *Van Crombrugghe's Genootschap*, te Gent, eene conferencie over de vlaemsche beweging. Zyne voordracht begon met het bewys dat een volk, dat zyne tael verliest, ophoudt te bestaen, en dat de vlaemsche gewesten bewyzen dat ze zich nooit noch met de romeinen noch met de franken

hebben vermengd, enz. Hy sprak vervolgens van den invloed der vrouwen op de opvoeding der kinderen, ter bewaring der landtael; van de thans heerschende franschgezinde strekking; gaf een kort overzicht van het ontstaen en den voortgang der vlaemsche beweging, en prees, ten slotte, de inrichting van vereenigingen van den aerd des *Van Crombrugghes-Genootschaps*, die hy ook in andere steden wenschte tot stand te zien komen. - Deze toespraek werd met luide teekenen van goedkeuring bejegend.

(Eendragt).

- In zitting van 3^{den} meert, der klas van schoone kunsten by de koninklyke belgische akademie, heeft de heer Ed. Fétis lezing gegeven eener levensbeschryving van twee schilders van Mechelen, Lukas en Marten Van Valckenborcht, geboren omtrent het midden der 16de eeuw, en beiden in Duitschland gestorven, waerheen zy zich, op het tydstip der onlusten, hadden begeven. Lukas, de oudste der twee broeders, woonde eenige jaren te Linz, by aertshertog Mathias, later keizer, en vestigde zich vervolgens te Nuremberg, waer hy het overige zyns levens doorbracht, en als kunstenaer een aenzien genoot, dat niet zoo gemakkelyk te bekomen was in de stad, welke zulke groote meesters had voortgebracht. België bezit slechts ééne schildery van Lukas Van Valckenborcht. De heer Fétis duidt diegenen aen, die in de vreemde galeryen worden gevonden. Onder die welke het museum van Weenen bezit, onderscheidt men eene zeer merkwaerdige schildery, verbeeldende aertshertog Mathias met de angelroede visschende, in eene beek van zyn park van Linz, voorzeker eene stille bezigheid voor een jong, driftig en hoogmoedig prins.

Marten Van Valkenborcht stond te Frankfort in groote achting als historie- en portretschilder. Zyne werken ontbreken insgelyks in de openbare verzamelingen van België. Dit is des te meer te verwonderen, daer een duitsch schryver van zynen tyd zegt dat hy veel werkte, hoewel uit zyn land verwyderd, voor vlaemsche kooplieden, groote liefhebbers van schoone kunsten. Het is goed rekenschap te houden van dit laetste feit, ten titel van geschiedkundige inlichting, en als eene aenmoediging voor de opvolgers dier kunstlievende kooplieden. Mochten zy denzelfden lof verdienen! De levensbeschryving der twee mechelsche schilders zal in het *Bulletin* der akademie verschynen. *(Ibid.)*

- Als ateliernieuws hebben wy vernomen: A. Markelbach, de gunstig gekende schilder, die thans de stad Brussel bewoont, heeft een zeer geestig tafereel begonnen waerover wy later zullen spreken; het zal, naer men zegt voor, titel dragen: *zeg als 't u belieft!* Fl. Schermers schildert een *gezicht uit St.-Jakobs kerk te Antwerpen;* Ed. Dujardin heeft de aenbestelling ontvangen eener overgroote schildery, voor Noord-Nederland bestemd, welke de *H. Familie* zal vertoonen; de beeldhouwers de Bock en Van Wint beitelen een *autaer* voor het klooster der Ursulinnen te Antwerpen; terwyl in den stedelyken raed dier stad het voorstel is gedaen om du Cajus groep *Buodognad* waervan in de eerste aflevering dezes jaergangs eene plaet is verschenen, op eene kolossale grootte te laten uitvoeren.

- Verschenen: *Vlaemsche Commissie. - Instelling*, *Beraedslagingen*, *Verslag*, *officiële Oorkonden*, onder toezigt van leden der Commissie uitgegeven. - Brussel, Korn. Verbrugghen, drukker en uitgever, Lovensche Kasseide. Verkrygbaer ten pryze van fr. 1.

- *Het vlaemsch Tooneel*, *deszelfs oorsprong*, *wat het vroeger was*, *wat het thans is en dient te wezen;* eene voordragt, gehouden in de koninglyke maetschappy, *de Wyngaerd*, te Brussel, op 15 meert 1859; door L.C.A. Willems. Om dit werkje vrachtvry te ontvangen, zende men - insgelyks vrachtvry - zestig centimen in postzegels, aen het adres van den schryver, Verwershoek, 47, te Brussel.

- *Vier boeken van de navolging Christi*, uit het latyn in 't nederduitsch gesteld, met eene bemerking na ieder hoofdstuk, door J. David. Brussel, Jamar. Nieuwe uitgave in-8° van 582 bladz. met platen in den tekst. Prys frs 15.

Hetzelfde werk, 5e uitgave in-12o van 467 blz. Leuven, Van Linthout en Ce.

- *Vaderlandsche historie*, door J. David, 2e uitgave in-18o. Deel 7, van 635 bladz. Leuven, Van Linthout en Ce. Prys frs 2.50.

Een gezicht uit de omstreken van Antwerpen. Landschap door L.J. Fuchs.

Conscience, in een zyner treffendste verhalen, heeft onder den titel van: *Hoe men schilder wordt*, de lotgevallen beschreven van een onzer verdienstelyke kunstenaren; indien ooit de lotgevallen werden geboekt des schilders, wiens naem wy aen het hoofd van dit artikel hebben geplaetst, zouden zy ook, buiten twyfel, de aendacht der nederlandsche lezers boeijen.

Zoon van een geacht hoofd-officier der nederlandsche marine, die in eene expeditie tegen Palembang, in Oost-Indië, het leven liet, was Lodewyk-Juliaen Fuchs vroegtydig de loopbaen zyns vaders ingetreden. Hy was reeds in dienst ten jare 1829 en tydens het beleg van het kasteel van Antwerpen, in 1832, verdiende hy den lof zyner oversten; later, by verschillende tochten in Indië, deed hy zich by gelegenheid van hydrographische opnamen, in het wetenschappelyke onderscheiden. Alzoo nog jong zynde, had hy reeds met recht den naem van een bekwaem en veelbelovend zeeofficier verworven, toen plotselings alle schoone vooruitzichten in de toekomst voor hem verzwonden.

Gedurende zyne laetste vermoeijende dienstjaren in Indië, leed Fuchs ten tweede male aen de vernielende ziekte welke aldaer zoo vele zyner tochtgenooten ten grave sleepte. Krank en uitgeput, werd hy voor den aktieven zeedienst gansch ongeschikt verklaerd, welke hy dan ook in 1846 verliet: zyne loopbaen was onherroepelyk verbroken. Alsdan kwam hy in Antwerpen, waer zyne familie sedert eenigen tyd verbleef, aen moederlyke liefde eene zorgvuldige en hoogstbenoodigde verpleging vragen; de lichtste arbeid viel hem te zwaer.

De adem der kunst bezit eene onweêrstaenbare kracht voor al wie eenig gevoel van het schoone bezit. De betrachting der kunstschatten onzer stad en der meesterstukken der Vlaemsche School zoo mild in ons Vaderland verspreid, boeide zoo zeer de aendacht onzes zeemans, dat zy in hem het verlangen deden ontstaen om zich in het schilderen te beproeven. Met vreugde ontwaerde hy dat deze arbeid hem het minst vermoeide, en van dit oogenbiik wydde hy zich met liefde aen een vak toe dat hem troost en opbeuring schonk. Ten einde de goede traditie der kunst te erlangen, besloot hy, ofschoon in reeds gevorderden ouderdom, de klassieke lessen der antwerpsche akademie te volgen. Vreemd en onopgemerkt doorliep hy gedurende eenigen tyd de meeste takken van het onderwys, tot dat hy zich sterk genoeg bevond om op eigene krachten te werken. Zyne voorliefde voor de heerlyke natuertooneelen welke hy als zeeman had leeren bewonderen en overdenken, alsook het heilzame der buitenlucht voor zyn gestel, deden hem het landschap boven de andere vakken van het schilderen verkiezen. In 1851 bracht hy zyn eerste tafereel in de dryjaerlykscbe tentoonstelling van schoone kunsten te Antwerpen, en sedert dien heeft hy deel aen byna alle onze nationale expositiën genomen. Zyn laetste doek, dat het publiek in de zalen van den Antwerpschen kunstkring[1] kon bezichtigen, werd zeer gunstig beoordeeld door de vaderlandsche drukpers die, van zyne eerste stappen op het kunstveld, onzen schilder woorden van aenmoediging en goedkeuring heeft toegesproken.

Fuchs heeft doorgaens gezichten uit de omstreken van Antwerpen op het doek gebracht. Dit hoeft niet te verwonderen; ofschoon by eene oppervlakkige beschouwing onze landstreek den landschapschilder weinige stof tot dichterlyke opwekking schynt aen te bieden, zoo is zy echter, gelyk Fuchs zelf het ons getuigde, ryk genoeg voor den gevoelvollen kunstenaer die onze eenvoudige nederlandsche

(1) Fuchs heeft, gezamenlyk met den heer Lies, gedurende eenigen tyd de plaets van geheimschryver by dit genootschap bekleed.

natuer schoon en aentrekkelyk weet te vinden, en die by hare studie *die* verhevene gewaerwordingen kan gevoelen, welke anderen aen grootschere natuertooneelen vragen

P. GÉNARD.

J.-E. Henskens, muziekdichter en organist.

Eenige woorden ter nagedachtenisse eens kunstenaers die zich in zyn vak verdienstelyk heeft gemaekt.

Jan-Emmanuel Henskens muziekdichter en organist, zag ten jare 1820, te Vertryck, een dorp in de provincie Braband, het licht, en was zoon van Hendrik Henskens en Anna-Maria Basteyns. Van af zyne jeugd dreef eene onweêrstaenbare macht hem tot de studie der muziek; in deze kunst deed hy dan ook genoegzame voortschreden, om op zyn een-en-twintigste jaer (14 september 1841), tot de plaets van organist in de voormalige collegiale van St-Jakobs binnen Antwerpen, te worden benoemd.

Dergelyke bediening in een der voornaemste tempels onzes lands, vergde buiten twyfel groote kennissen die wellicht de ondervinding van een volwassen meester zouden hebben gevraegd; doch zulke bezwaren schrikten den jongeling niet af. Met moed gewapend, zette hy zich aen eene onophoudende studie, en verkreeg weldra eene ervarenheid in zyn vak, die hem eensdaegs tusschen zyne kunstmakkers zou doen uitschynen. Middelerwyl voelde Henskens de noodzakelykheid om zyne klassische studiën te vervoorderen. Zyne nasporingen op het muzikale veld, hadden hem het plan voor den geest doen ryzen om als schryver tot den

vooruitgang zyner kunst by te dragen en hy voelde maer al te wel, dat tot deszelfs uitvoering, eene grondige kennis van tael en vorm, noodig was. Onze organist zette zich dan op nieuw aen het werk, bestudeerde de schriften der voornaemste inlandsche en vreemde schryvers, en was weldra in bezit van een styl, die later, wanneer hy, door zyn geestdrift, tot polemiek werd gedreven, door zyne tegenstrevers zelven, werd geprezen.

Eens in bezit der noodige kennissen in muziek; eens machtig genoeg om zyne gedachten in zake van kunst te ontwikkelen, trad Henskens openlyk als muziekkritikus op. De kerkzang werd het geliefdkoosde voorwerp zyner navorschingen; aen haer werd zyn hert en geest gewyd; en zeggen wy het er zonder omweg by, hy minde haer tot overdrevenheid. Ook zal menigeen het niet immer met den antwerpschen organist eens zyn; echter zoo men al zyne gedachten over het schoone niet kan deelen, moet men toch bekennen, dat hy zyne begrippen met moed verdedigde.

Ten jare 1847, begon onze organist zich in de kunstwereld te doen kennen, door een aental bydragen van kleinen omvang, in de antwerpsche dagbladeren geplaetst. Ten zelfden tyde, trad hy in betrekking met den heer Danjou, organist der Cathedrale kerk van O.-L.-V. te Parys. Een bezoek dat de fransche muziekoefenaer, aen zyn belgischen kunstmakker, aflegde, gaf aenleiding tot het bekendmaken van een brief die op 2 april 1847 in het *Journal d'Anvers*, verscheen. Sedert dien werden in dit dagblad[1] verscheidene artikels over het *orgel* en de *kerkmuziek* geplaetst welke meermaels tot hevige polemieken aenleiding gaven. Het valt in ons bestek niet over deze pennentwisten ons oordeel te stryken; zeggen wy alleenlyk dat zy Henskens eenige verklaringen deden afleggen, waervan wy bereidwillig akte nemen. Beschuldigd van de grootsche kerkmuziek te minachten, schreef hy op 16 meert 1849: ‘Men beschuldigt my, zegt hy, al te bestryden wat voor grootsch en verheven wordt gehouden. In myne bydragen over de kerkmuziek, heb ik slechts voor doel gehad, de grondbeginselen en de goede overleveringen der katholyke kunst te verdedigen. Myne aenvallen waren gericht tegen de misbruiken der zaek, maer nooit tegen de zaek zelve. Eenieder zal getuigenis myner beweering geven en myn tegenstrever is niet in staet het tegenovergestelde te bewyzen. In plaets van te ontkennen wat ik voor de kunst heb gepoogd te doen, voegt de antwerpsche organist erby, hebben eerbiedweerdige geestelyken, kunstoefenaers en gewetensvolle mannen, my teekens van sympathie gegeven, en my aengewakkerd den weg te volgen dien ik ben ingeslaên. - Betreurensweerdige uitleggingen, voegt hy er verder by, betreurensweerdige uitleggingen alleen, hebben de rechtzinnigheid myner gevoelens doen betwyfelen.’

De pennentwist over de kerkmuziek duerde vry lang, en werd met hardnekkigheid staende gehouden; wy zullen er ons echter niet verder mede bezig houden; al wat wy hier in aenmerking willen nemen, is dat Henskens wellicht door deze polemieken tot de gedachte kwam ter verbetering des koorzangs, eene uitgave te beginnen, welke hem den lof zyner medeburgers verwierf, en de oorzaek is dat wy deze regelen aen zyne nagedachtenis wyden.

‘Het orgel, schreef Henskens, is by uitmuntendheid het speeltuig door de kerk aengenomen; het lydt geen twyfel dat de organist zyne kunst niet genoeg beoefenen kan om zyne plaets naer behooren, en als man van smaek, te vervullen. Hieruit voor hem de noodwendigheid goede muziek voor handen te hebben, opzettelyk voor het orgel verveerdigd, daer men geen organist kan worden zonder muziek, evenmin als men letterkundige zonder boeken zou willen worden.’

(1) Onderanderen op 29 july, 22 augusti, 1, 25 en 30 september, 1 october 1847; 24 november 1848; 2 en 16 meert 1849.

‘Het gebrek aen goede muziek, vervolgt de schryver, doet zich overal gevoelen. Wat hoort men dikwerf op onze orgelen? Eene profane en dertele muziek ontbloot van alle godsdienstige, betamelykheid.’ Dit is hetgene hy wil te keer gaen, door de uitgave van zyn *Journal d'orgue ou Manuel de l'organiste*, aen ernstige muziek toegewyd.

‘In de samenstellingen die wy zullen geven, zegt de schryver, zal men buiten twyfel zwierigheid en schoone effekten vinden, doch het godsdienstig gevoel zal er niet in ontbreken.’

En verder: ‘wy zullen de *nuancen* van uitvoering, en de voornaemste mengelingen van register en klavier aenduiden. Het is door de verstandige keus van het spel dat men de schoonste effekten op het orgel bekomt.’

De uitgave van het *Journal d'orgue*, werd door al de vrienden der ernstige muziek toegejuicht; de uitgever ontving weldra een aenzienlyk getal inschryvingen die hem in de mogelykheid stelden zyne onderneming voort te zetten. De eerste afleveringen bevatten stukken van André, Assmaijer, Bach, Böhner, Cunze, Fischer, Körner, Mozart, Mendelssohn, Palestrina, Vierling, enz. Schroomend had Henskens eenige stukken van eigen opstel naest die dezer uitmuntende meesters geplaetst; hy was gelukkig genoeg te vernemen dat zy de verzameling niet ontsierden.

Een gunstig artikel over Henskens' onderneming verscheen op 7 february 1850 in het tydschrift: *La Belgique musicale*, doch het was niet alleen in ons Vaderland dat men de uitgave van het *Journal d'orgue* goedkeurde; ook uit den vreemde klonk den Antwerpschen organist menig woord van aenmoediging toe. *La France musicale*, en het nederlandsche kunstblad: *Coecilia*, schonken hem beide een vleijend artikel. In het eerste dezer tydschriften, las men in het nummer (31) van 1 augustus 1852, een breedvoerig verslag waeruit wy volgeerne eenige zinsneden overnemen. Na het talent des begaefden heeren Lemmens te hebben

geprezen, die even als Henskens een *Journal d'orgue* bestuerde, zegde men van den Antwerpschen organist:

‘Overigens is de heer Lemmens, niet alleen voor de taek die hy met zooveel yver en talent voortzet. Er is de heer Henskens, ook een organist en gewetensvol kunstenaer, die zich bereidt om hem te ondersteunen met al het gezag zyns met recht geachten naems, en met al het vuer dat men noodzakelyk moet stellen in het behertigen eener zoo goede zaek. De heer Henskens, hy ook, geeft een *Journal d'orgue* uit waerin hy eene overschoone verzameling heeft by eengebracht van uitgelezene stukken aen groote organisten der oudere en nieuwere scholen ontleend. Men vindt in het *Manuel de l'organiste*, *mottetten*, *sorties*, *communiën*, gebeden en vooral begeleidingen op de byzonderste gezangen die in de missen voorkomen. Door de studie dezer oefeningen, zullen de organisten zich licht in staet stellen om den gregoriaenschen zang van alle uitgaven te begeleiden, en zullen zelve aldus medewerken tot de regeling van den koorzang. Het *Journal* des heeren Henskens, even als dat des heeren Lemmens, bevat al wat den organist noodig is om, op eene weerdige wyze, dit gewyd instrument te bespelen, dat nooit dan zuivere en tot godsdienstwekkende toonen mag voortbrengen.’

Het tydschrift *Caecilia*, in zyn nummer (20) van 15 October 1852, gewaegde insgelyk met lof van Henskens; na een uittreksel van 's kunstenaers prospectus te hebben aengehaeld, zegde de redaktie:

‘De uitgever voldoet ook geheel aan de beloften in het prospectus uitgedrukt, en geeft in de voor ons liggende 8 afleveringen eene menigte schoone en interessante stukken van Duitsche meesters, (van Fransche of Engelsche is ons niets voorgekomen.) Alhoewel er in Duitschland, vooral door Körner te Erfurt, eene menigte Journalen voor Orgel zijn verschenen, gelooven wij toch dat deze uitgave zeer nuttig kan zijn voor de Roomsche Organisten in België en hier te lande, omdat bij vele Praeludiën staat aengeteekend, tot welk gedeelte der Catholieke Ritus dezelve kunnen gebruikt worden, zoo als b.v. Offertoire ou Communion, Elevation, Sortie, Versets, etc.

De uitgever geeft in deze afleveringen Compositiën van J. André, Assmaijer, J.S. Bach, H. Bach, Breitung, Bodenschatz, Böhner, Cunze, Fischer, Gaebler, Geissler, Grosheim, Hast, Henkel, Henskens, Hesse, Katterfeldt, Keller, Kellner, de Kerl, Kittel, Körner, Krebs, Kühmstedt, Mozart, Mendelssohn, Michel, Palestrina, Rembt, Rinck, Roch, Rudolph, Fr. Schneider, Tag, Tauscher, Töpfer, Trutschel, Umbreit, Vierling, Volckman, Werner en Wedeman, en bewijst daerdoor zijne litterarische kennis op het gebied der Orgel-Muzijk.

Niet allen zijn meesterstukken, maer er is veel schoons bij en alles is zeer goed bruikbaar voor elke gelegenheid. *Ook de Compositiën van den uitgever verdienen zeer goed eene plaats in deze verzameling.* Wij kunnen alzoo deze onderneming niet genoeg allen Catholieken en ook Protestantschen Organisten aanbevelen.’

Zes jaren arbeidde Henskens aen de uitgave van zyn *Journal d'orgue;* zes jaren van onafgebroken studie en *opofferingen.* Wy drukken op het woord *opofferingen*, daer eenieder die met het bestuer van tydschriften bekend is, genoegzaem zal kunnen begrypen tegen welke zich immer vernieuwende moeijelykheden onze landgenoot had te worstelen om, met goed gevolg, zyne onderneming voort te zetten. Dan, het schynt dat het hem niet aen inschryvers ontbrak, daer de bibliographische berichten van België ons leeren, dat de eerste, de tweede en de zesde jaergang zyn uitgeput, en diensvolgens zeer moeijelyk worden bekomen. By de verkooping van 's kunstenaers boeken, die te Antwerpen op 4 Mei 1859, plaets greep, steeg het *Journal d'orgue* tot een prys die zeer goed getuigde dat men thans nog deze verzameling in eere houdt.

Ten jare 1856 begon Henskens te lyden aen de ziekte, die hem in den bloei des levens ten grave zou voeren. De teering ondermynde een gestel, dat reeds door de onafgebroken studiën was verzwakt geworden. Op 25 meert 1859, overleed onze kunstenaer in den ouderdom van acht-en dertig jaren, na ruim zeventien jaren de plaets van organist in de antwerpsche St-Jakobskerk te hebben bekleed. Zyn lykdienst die op 28 meert plaets greep, werd door eene menigte kunstenaren bygewoond; de hoeken der baer waren door de organisten der kerken van O.-L.-V., St-Paulus, St-Augustinus et St-Carolus gehouden; de begravenis had op Stuivenberg plaets.

Henskens heeft een aental muziekstukken verveerdigd waervan velen in zyn *Journal d'orgue* zyn verschenen; onder deze bemerkt men *Verzetten*, *Sorties*, *Elevatiën*, *Postludiums*, *Andantes*, *Praeludiën*, *Offertoriums*, enz. Naer het zeggen van deskundigen, zyn deze stukken van geene verdiensten ontbloot.

P. GÉNARD.

Wetenschappen en nyverheid.

De heer Pouchet, professor te Roanen, heeft een byzonder feit door zyne proefnemingen, willen bewyzen, en in verscheidene voorlezingen by de Fransche Akademie bevestigd, namelyk: het van zelfs voortbrengen van zekere mikroskopische diertjens welke by de verrotting of ontbinding der plantstoffen in het water voorkomen.

Niemand heeft zyn gedacht gedeeld.

De heeren Milne-Edwards, Payen, Claude-Bernard, Van Beneden, Dumas, Boussingault, Flourens, hebben zich allen tegen de *générations spontanées* of *hétérogénie* van den heer Pouchet hevig verzet. In zyne proefnemingen, gebruikte de heer Pouchet, als voortbrengingsmiddel, hoei

welk hy gedurende zekeren tyd op eene hitte, van 100° had gehouden om erin alle dieren, eijeren of zaedjens te dooden. Alle geleerden welke zich met dit vraegpunt hadden bezig gehouden, hebben verklaerd dat de noodige voorwaerden van goede proefneming aen de werkingen van den heer Pouchet ontbraken, aengezien, onder anderen, het zaed van den schimmel van het brood (oïdium aurantiacum) alsook de eikens van den koornworm of kalander droog zynde, eene hitte van omtrent 140° graden kunnen onderstaen, zonder gedood te worden. - Onder de inhoudstoffen der laetste zittingen van voormelde Akademie, vinden wy nog de uitleggingen van den H. Velpeau rakende nieuwe proefnemingen van den H. Ollier over het herscheppen der beenen by middel van het beenvlies (perioste). Kleine stukskens der opperschors van het een of het ander gebeente van honden of konynen genomen, op eene andere plaets des lichaems van hetzelfde dier of van een ander overgebracht, in het vleesch gesloten, zelfs in den kam van eenen haen, brengen op korten tyd de zelfde beenen voort, gansch gelykvormig aen die waer men ze van heeft genomen.

Aen den heer Doyère wordt een prys van frs. 5000 van de prysstichting Breant over het vraegpunt der oorzaek en geneesmiddel der koleraziekte, toegewezen. De onderzoekingen van den heer Doyère bewyzen dat de uitgeademde lucht in deze ziekte van aerd verandert: de hoeveelheid van koolzuer vermindert, en die van zuerstof vermeerdert; hierdoor is het waerschynlyk dat de opzwelging der zuerstof niet meer gebeurt, alhoewel nogtans, in de laetste oogenblikken, de lichamelyke hitte zich veel verhoogt.

C. OMMEGANCK.

De brandbrief.
(Vervolg, zie bl. 31, 37, 45, 51 en 60.)

Na den prokureur des konings, kreeg de advokaet van den betichte het woord.

Hy begon zyne pleitrede met te verklaren, dat hy niet noodig had, om de onschuld van den verdachten te doen uitschynen, zynen toevlucht te nemen, tot een aental drogredenen, zoo als het de openbare beschuldiger had gedaen.

- Jakke Luyfels, hier tegenwoordig, is onschuldig, - riep hy uit, - en van de onschuld vergt men niets, dan dat zy zich in haer eenvoudig gewaed, ongetooid, aen aller oogen vertoone! Ik zal dan ook nie noodig hebben groote en holklinkende woorden opeen te stapelen, om een voor een de beweeringen waerop de beschuldiging van het openbaer ministerie rust, als eene brooze zeepbel, uit een te dryven en in den niet te doen verdwynen.

En inderdaed, nu begon hy met al wat de prokureur des konings had ingebracht om Jakke Luyfels als plichtig aen het hem aengetegen feit te doen aenschouwen, in te roepen, als zoo vele klaerblykelyke bewyzen zyner onschuld.

- Sedert wanneer, - riep hy uit, met eene soort van verontweerdiging die al de toehoorders diep trof, - sedert wanneer is de armoede, hoe groot dan ook, een bewys van misdaed? Kunnen arme menschen dan niet eene deugdzame inborst bezitten even als zy die in weelde en overvloed leven? Zou het waer zyn, dat ellende en misdaed onafscheidbaer zyn? Neen, zulke beweering ware eene drogrede! En ware het nu zoo, welnu, dan weet ik niet of men wel het recht zou hebben de arme menschen hiervoor te straffen. Zou dan de maetschappy niet moeten zorgen dat de armoede niet bestond, om alzoo ook de misdaed te beletten? Gewis. Doch, de hemel zy gedankt! in alle rangen der samenleving treft men verhevene en edele zielen aen, en het getal der braven is oneindig grooter dan dit der boozen! Wat nu

de loochening van een aengetegen feit betreft, dit ook is geen bewys van schuldigheid. Of vergt gy misschien dat de onschuldige zich schuldig bekenne van iets waeraen hy geene plicht heeft? Ik heb niet noodig deze vraeg te beantwoorden; ik laet er de beslissing van over aen uw eigen geweten, dat u zal toeroepen: weg, met zulke te verre gaende beweering! weg, met zulke ongelooflyke drogrede! Omdat de beschuldigde onplichtig is, daerom alleen blyft hy hardnekkig loochenen. Hoe wilt gy toch dat iemand kome bekennen wat hy niet weet? Gy vergt van hem de onmogelyke oplossing eens raedsels! Jakke Luyfels heeft zich geen oogenblik misklapt; weet gy waerom? omdat het den onschuldigen onmogelyk is zich te misklappen.

Het openbaer ministerie heefd gevraegt, wat de betichte toch aen de Spillebeek ging verrichten op het uer waerop het geld in den uitgeholden olm moest worden gelegd. Het openbaer ministerie twyfelt of het wel waer is dat hy er zich slechts bevond ten einde een brood, door den verdachte in den boom gelegd, terug te halen. Het wil zelfs doen verstaen dat, indien dit punt waerheid ware, het slechts is geschied uit voorbedachtheid, om er, op eene behendige wyze, party uit te kunnen trekken. En tot bewys ervan haelt hy aen, dat de beschuldigde eenige dagen vroeger, toen Pauwel Gyselynckx hem eene aelmoes weigerde, zich morrend en dreigend van dezes hoeve verwyderde. Wat het eerste punt betreft, uit de verklaring van den pachter der Ramboersche hoeve blykt het duidelyk, dat deze hem voor het dragen van eenen kluts aerdappelen naer de wooning van Klaes Sanders, zynen ouden knecht een brood heeft gegeven, terwyl deze is komen getuigen, dat Jakke Luyfels, op het

oogenblik dat hy zich by hem van de hem opgelegde boodschap kweet, geen brood by zich had. Waer is nu dit brood gebleven? Uit de getuigenis van beide voornoemde getuigen, blykt het ook, dat Jakke Luyfels, op den tyd die er kan verloopen zyn tusschen het verlaten der hoeve van Kees van Tricht en zyne komst ten huize van Klaes Sanders, zich onmogelyk ergens anders heeft kunnen begeven. Het is dus wel degelyk waer, dat hy het brood in den uitgeholden boom heeft nedergelegd. Naer zyn huis heeft hy het niet gedragen, ofschoon zyne vrouw en kinderen dáér in gebrek verkeerden. Niemand heeft hem dáér ontmoet, en toen de rechter van onderzoek zich des avonds by de vrouw des beschuldigden aenbood, was er geen brood in huis, want de kinderen leden honger. De verdachte wist dat nogthans, en niet tegenstaende, heeft hy zich eerst van de boodschap waermede hy zich had gelast, willen kwyten. Men legge zulks uit na verkiezen; doch voor my is het een bewys te meer dat hy, ofschoon in diepe ellende vervallen, een eerlyk man is.

Wat nu de bedreigingen betreft die hy tegen den pachter der Kretenborgsche hoeve zou hebben uitgesproken, toen hem, eenige dagen vroeger, door dezen eene aelmoes werd geweigerd, deze bewering is onwaer. Pachter Gyselynckx spreekt van geene bedreigingen; hy heeft Jakke Luyfels slechts by het heengaen hooren morren. Welnu, de verdachte loochend dit niet. Doch er bestaet, denk ik, een oneindig verschil tusschen bedreigen en morren. Het eerste is eene strafbare daed; het tweede is iets waeraen zich ieder man, ryk of arm, deugdzaem of misdadig, wanneer hy zich in beklagensweerdige omstandigheden bevindt, plichtig maekt.

Ook de verlegenheid der vrouw des beschuldigden, toen zy door den rechter van onderzoek werd onderhoord, ook dit is geen bewys der plichtigheid haers mans. Wel in het tegendeel: zulks geschiedde niet uit vrees van haren man in de handen des gerechts te leveren; maer wel, omdat zy zich schaemde te bekennen dat de vader harer kinderen zich had moeten vernederen, ten einde de kleine onnoozele schapen in het leven te houden, tot het vragen eener almoes! neen, zy is zyne medeplichtige niet, zoo als het openbaer ministerie het ten onrechte beweert; zy kon het niet zyn! beide zyn even onschuldig!

De beschuldiging heeft veel party getrokken, - riep de advokaet des verdachten uit, op eenen toon van diepe overtuiging; - de beschuldiging heeft veel party getrokken, uit de omstandigheid, dat de ongelukkige die hier onplichtig op de bank der misdadigen zit, angstig zou hebben rondgeschouwd, op het oogenblik dat hy zich naer den uitgeholden olm aen de Spillebeek begaf, om het door hem erin gelegde brood terug te halen. Zyne onrustige houding is afgeschilderd geworden, als voortspruitende uit een misdadig geweten; terwyl de arme man slechts vreesde te moeten doorgaen voor iets wat hy niet was. Jakke Luyfels is geen bedelaer van stiel; hy beelde zich in dat men zou hebben geweten dat het een gebedeld brood was dat hy uit den olm ging halen; hy vreesde dat men hem later, wanneer hy zich in beter omstandigheden mocht bevinden, als een bedelaer zou hebben aenzien en hem zulks zou hebben verweten. Alleen daervoor was hy bevreesd, alleen daerom schouwde hy in alle richtingen rond. Op dit oogenblik was Jakke Luyfels niet het minst bevreesd voor het gerecht! Onplichtig, zoo als hy was, kon hy niet van zyne plichtigheid overtuigd zyn: tusschen de takken van het schaerhout, in het water der beek, in het zand der heide kon hy geene gerechtsdienaers zien; maer wel dacht hy er menschen aen te treffen, die hem later zyne armoede, al is het dan ook geene misdaed, zouden kunnen verwyten. Zyn stamelen, zyn ontkennen en zyn smeeken toen hy zich in de handen van het gerecht zag, zyn geene bewyzen zyner plichtigheid; zy spreken veeleer ten voordeele zyner onschuld. Ja, Jakke Luyfels is onplichtig aen al wat men hem aen wil wryven; hy is zoo min schuldig als het pas geboren kind; daerom ook zal hy nog heden in zyne eer worden hersteld, daerom

ook zal hy worden vrygesproken. Zyne vryspraek zal niet alleen eene loffelyke daed zyn; maer tevens eene daed van strenge rechtveerdigheid.

De openbare beschuldiging steunt zich byzonder op de verklaring der twee beëedigde schriftkeurders om te bewyzen dat Jakke Luyfels de schryver is des brandbriefs den pachter der Kretenborgsche hoeve gezonden, terwyl de betichte volherdt in zyne beweering dat hy niet schryven kan, en er tevens niet een bewys van het tegenovergestelde bestaet. Jakke Luyfels kan, wel is waer, zyn eigen naem schryven, en dit nog wel gebrekkig, maer ook niets meer. Ten andere, wat blykt er uit de schriftelyke en mondelingsche verklaring van Joachim Krol, den eersten beëedigden schriftkeurder? Dat de letteren des brandbriefs en het handteeken des betichten op de registers der bevolking van de gemeente Esschen, op de zelfde wyze zyn gevormd. Doch dit is geen afdoende bewys, dat zy daerom door dezelfde hand zyn gevormd. En Ignatius Buermans, de tweede beëedigde schriftkeurder, is hy niet van gevoel, dat het zeer twyfelachtig is dat beide schriften van een ende zelfden persoon zyn? Verklaert hy niet dat de buiken der *f.* en *l.* in dikte verschillen? Weigert hy niet stellig, onder eed, te verklaren, dat hy overtuigd is dat beide schriften van een en zelfden persoon zyn? Indien het stellig bewezen ware dat Jakke Luyfels schryven kon, dan nog zou er daeromtrent twyfel bestaen; doch thans is dit onmogelyk, daer de beschuldigde ongeleerd is en buiten zyn eigen naem niet weet wat verschil er bestaet tusschen eene *a* en eene *b.* Dat men niet denke dat zulks eene nieuwigheid, iets ongehoords is! Neen, er zyn oneindig veel persoenen; niet alleen ten platten lande, maer ook nog wel in de groote steden,

neeringdoende lieden die hunnen naem hebben leeren zetten, maer daerom toch geene letter geleerd zyn. Ik zou u zelfs kooplieden kunnen noemen, zeer geachte kooplieden, die jaerlyks voor het beloop van duizenden en duizenden handelszaken dryven, en toch met moeite hun eigen naem kunnen schryven. Zulk iets kan u verwonderlyk toeschynen; gy kunt ongeloovig het hoofd schudden en myne bewering betwyfelen; maer toch is het zóó, toch is het waerheid!

De openbare beschuldiger is van gevoelen dat de man die hier op de schandbank zit de echte dader is van het misdryf dat men hem ten laste legt. Voor my echter is zulks in verre na niet bewezen. Er is niets dat tegen hem getuigt. Hy loochent hardnekkig al wat men hem aentygt, omdat hy onplichtig en de aentyging valsch is. Voor my, ik verklaer het in geweten! - riep de verdediger des beschuldigden, met een welsprekend gebaer uit, - voor my, is het stellig bewezen, dat Jakke Luyfels niet alleen onschuldig is, maer daerenboven een gansch voorleden kan ontvouwen, dat rein is van de minste vlek.

Ik erken gereedelyk dat het de plicht der samenleving is den misdadiger te straffen, streng testraffen; maer moet men daerom ook een onschuldig man, alleen omdat hy arm is en hem een noodlottig toeval, in de plaets van den waren schuldige, in de handen van het gerecht deed vallen, veroordeelen en schandvlekken! De wet moet streng zyn, maer zulke te vevregaende, zulke overdrevene strengheid, ware eene schreeuwende, eene tergende onrechtveerdigheid! Gebeurde zulks, wat zouden er de gevolgen van zyn? Gewis de ondergang der samenleving! De ware misdadiger zou ongestraft blyven; terwyl de deugzame, eerlyke man zyne plaets in de gevangenis zou gaen vervangen! Het getal der deugdzame, eerlyke lieden is thans oneindig grooter dan dit der boozen; doch veroordeelt men koelbloedig den onplichtige, weldra zal het getal der laetsten dit der eersten in veelvuldigheid overtreffen! Thans worden er misdaden gepleegd; doch met de onschuldigen te veroordeelen zullen de misdaden niet verminderen! Verre van daer, welhaest, wees er zeker van, zullen brandstichting, roof en moord, - wat thans by uitzondering geschiedt, - de algemeene stelregel worden!

- Neen, - riep de advokaet uit, zich met een overtuigd gebaer tot de twelf gezwoornen wendende, - Neen, dit mag of kan niet zyn! Heeren gezwoornen, gy zult slechts uw geweten raedplegen, en dezes inspraek volgend, zult gy den verdachte in zyne gekrenkte eer herstellen; want gy zyt allen overtuigd, diep overtuigd, dat de ongelukkige, die door een noodlottig toeval op de schandband is geplaetst geworden, onschuldig is, zoo onschuldig als gy en ik! Gy zult de vlek uitwisschen die men op zyn voorhoofd wil branden! Gy zult hem vryspreken, en hem alzoo aen zyne vrouw en kinderen, wier eenige steun en broodwinner hy is, terug schenken! De deugd en de eerlykheid, ik ben ervan overtuigd, zullen binnen eenige oogenblikken zegepralen! Nog eenige stonden, en den armen drommel, in wiens gansche loopbaen niet ééne oneerlyke, niet ééne strafweerdige daed kan worden aengetoond, wordt door u de vryheid, de reeds te lang ontroofde vryheid, weêrgegeven! Nog eenige oogenblikken, mynheeren, en zeven monden, - die des verdrukten, zyner vrouw en vyf kinderen, - openen zich om u te zegenen! Nog eenige stonden, en veertien handen strekken zich tot u uit, om u, voor uwe rechtveerdige uitspraek, als hunne redders en beschermers te omarmen en te danken! Voor den betichte zal dit een aengename stond zyn; want hy zal zich gereinigd zien van de vlek die thans op zynen naem kleeft! Voor zyne vrouw en zyne vyf onnoozele schapen van kinderen zal het oogenblik insgelyks zoet zyn; want zy zullen hunnen echtgenoot en vader weêr vry en bly mogen omhelzen! Voor my zal het uer niet minder gelukkig wezen, daer ik het myne zal hebben toegebracht om de onschuld te doen zegepralen! Doch wie het hoogste geluk verwacht, in der waerheid, heeren

gezwoornen, gy zelfs zyt het; want het lot des ongelukkigen is in uwe handen, en gy zult het zyn die het albeslissend woord hebt uitgesproken, het woord waervan, voor hen allen, alles afhing: het plichtig of onplichtig! het ja of neen! het leven of dood!... Nog eens, ik herhael het u, volg vry de inspraek uws gewetens, en herinner u slechts wanneer gy u in de kamer van beraedslaging zult bevinden, dat ik u in volle overtuiging heb toegeroepen: Jakke Luyfels is onschuldig!

Even als de prokureur des konings by het einde zyner beschuldigingsrede was gaen zitten, zoo ook zakte de advokaet des betichten, na zyne welsprekende verdediging, als iemand die vermoeid was, - en hy mocht het inderdaed wel zyn, - op zyne bank neder. Ook zyne pleitrede scheen indruk te hebben gemaekt op de gemoederen der toehoorders, en zichtbaer was het, dat meenigen dergenen tot wier hert de woorden des openbaren beschuldigers hadden ingang gevonden, thans van hunne vroegere overtuiging waren terug gekeerd. Niet alleen kon men zulks bemerken op de aengezichten der persoonen die achter de balie stonden; maer ook op die der gezwoornen en der rechters. Jakke Luyfels alleen bleef even koelbloedig, op zyn wezen vertrok zich niet de minste vezel. Hy alleen, hy nogthans de byzonderste tooneelspeler van het drama waervan op dit oogenblik een bedryf voor het Hof van Assisen werd gespeeld, bleef even kalm. Geen wonder! zyn advokaet had zich van dezelfde vreemde tael bediend als de prokureur des konings, en, had de arme drommel geen woord verstaen van al wat men had gezegd om hem te beschuldigen, ook geen woord had hy begrepen van hetgeen men had ingebracht ter zyner verdediging.

(*Wordt voortgezet.*)

JOHAN VAN ROTTERDAM.

Kunst- en letternieuws.

Een der voornaemste belgische kunstschilders, de heer de Biefve, te Brussel, heeft een nieuw historisch tafereel voltooid. Het stelt voor Sabina van Beijeren, gravin van Egmont, in de abdy van Ter Kameren, eenige dagen na de dood haers echtgenoots. Dit stuk wordt als teekening en kleur hoog geprezen; zouden echter sommige kenners niet mogen denken dat de ongelukkige weduwe, moeder van elf kinderen, op dit oogenblik een meer gevorderden ouderdom had bereikt?

- Op zondag 1 Mei, waren in de zalen van den antwerpschen kunstkring, een aental photographies ten toon gesteld, uitgevoerd door den heer Fierlandts naer de meesterstukken onzer Vlaemsche School, naer werken van Hans van Memmelinghe, Jan Gossaert van Maubeuge, enz.; verder proeven naer voortbrengselen van hedendaegsche schilders, vooral photographies naer Leys.

Wy juichen van herte dergelyke tentoonstellingen toe, die een aental uitmuntende werken nader doen kennen, en uiten den wensch dat eensdaegs eene verzameling van photographies der voornaemste kunststukken onzes lands tot stand kome; zy zou oneindig ter ontwikkeling des nationalen geestes bydragen.

- Op zondag 24 april, werden in de ruime zalen der Koninklyke Akademie van Antwerpen, de teekeningen en schilderingen ten toon gesteld welke in de jaerlyksche kampstryden hebben medegedongen. De nauwkeurige inzage dezer stukken, heeft menigeen doen verklaren dat de leerlingen hunnen onderwyzeren tot eer verstrekken. Er bevonden zich inderdaed werken die ons veel van de toekomst hunner verveerdigers laten verhopen. De prys van uitmuntendheid in het hooger onderwys werd behaeid door den heer Jan-Baptist De Weerdt van Lier; die der geschiedkundige samenstelling door den heer Josef Tonneau, van Roucourt; die van het schilderen naer het leven door den heer Edward Meyer, van Brussel; die der teekening naer de natuer, door den heer Jan-Baptist De Weerdt, reeds vermeld; die der uitdrukking door den heer Edw, Wouters van Lier; die der ontleedkunde en der perspectief nogmaels door den heer De Weerdt; die der geschiedenis en oudheden door den heer Edw. Van Reuth, van Breda.

Dit voor wat het hoogeronderwys in het historieschilderen betreft. In hel landschapschilderen worden de pryzen van uitmuntendheid toegewezen aen den heer Edw. Didier, van Antwerpen; Eug. Verdeyen, van Leuven en Jaek Janssens, van Antwerpen.

In het beeldhouwen, worden de pryzen van uitmuntendheid van het hooger onderwys vergund aen den heer L. Mortelmans, van Boisschot, Josef Costa, van Milanen, en Frans de Vriendt, van Lier.

In de bouwkunde worden de pryzen van uitmuntendheid behaeld door de heeren F.J. de Heyder, van Antwerpen, Vereecken, van 's Hage en L. Thys van Berchem; in de scheepbouwkunst, aenmoedigingsprys aen den heer de Decker, van Zwyndrecht; in de kunsten op de nyverheid toegepast; pryzen van uitmuntendheid: de heeren Frans van Tongerloo, van Lier, J. van den Bosch en Michiel van Roy, van Antwerpen.

Naest deze stukken welke voor de pryskampen waren verveerdigd, waren nog een aental werken ten toon gesteld in de byzondere ateliers der akademie uitgevoerd; onder deze merkte men vooral de voorbrengselen geleverd door de heeren de Bruxelles, Caullet, Delfosse, Hendrickx, Neuhuis, Verhas, de Baerdemaecker, de Lathouwer, Derickx, Van Loy, van Luppen, Bogaerts, Kockerols, Gerrits, Vinck, Durand, Nauwens, Le Clercq, Van Hoof, Verest, die in de verschillende vakken, schilder-, beeldhouw-, houw-, graveerkunst, blyken van een veelbelovend talent hebben gegeven.

- Op zondag 1 Mei had er op het koninklyke schouwburg, een groot banket plaets ter gelegenheid der 25ste verjaring der inhuldiging der yzeren wegen. Hunne K.H. de hertog van Braband en de graef van Vlaenderen; de heeren ministers *Frere Orban*, *Rogier*, *de Vrière* en *Van der Stichelen*; de ambassadeurs van Frankryk en Pruissen; de gouverneur, burgemeester, schepenen, opperambtenaers der staets yzeren wegen, de senateurs Cogels en Michiels-Loos; de representanten Vervoort en de Boe en andere notabiliteiten woonden hetzelve by.

Het Foyer en de zael waren prachtig versierd met luchters, tropheën, kandelabers, spiegels, enz., alles naer de teekening en bevelen van een onzer achtbaerste bouwmeesters, M. Bosschaert. Wy hopen nogmaels de gelegenheid te hebben van dien talentvollen man, breedvoerig te kunnen spreken, even als van zyne schoone kollectie schilderyen en antiquiteiten.

- Op maendag 25 april, werd te Brussel den leden der Vlaemsche Taelkommissie een luisterlyk banket aengeboden. De voornaemste letterkundigen en voorstanders der vlaemsche beweging woonden dit feest by. Later komen wy, naer allen schyn, op deze plechtigheid terug.

- Op het letterkundig gebied hebben wy vernomen dat de dryjaerlyksche prys door het staetsbestuer voor het tooneelspel uitgeloofd, aen den heer Van Peene van Gent is toegekend, terwyl men zegt dat de eerste prys inden kampstryd door de Koninklyke Akademie van België geopend ter gelegenheid dor vyf-en-twintigste verjaring der inhuldiging der yzeren wegen, aen den dichter Jan Van Beers is toegewezen. Verder verhaelt men dat het Zeemans-Kollegie te Antwerpen een vlaemsch jaerboekje, den zeelieden ten nutte, gaet uitgeven; terwyl de heer Karel Nys eene studie over den nederlandschen handel te boek stelt.

- Op zaturdag 23 april, om 2 ure, had te Gent de plechtige begrafenis plaets der stoffelyke overblyfselen van den hoofd-ingenieur M. Wolters, met al de eerbewyzen den boogen rang en de weerdigheid diens verdienstelyken opper-ambtenaers verschuldigd. De militaire muziek voerde lykmarschen uit, en pelotons troepen openden en sloten den rouw-stoet, die onzaggelyk groot was en het lyk naer den St-Amandsberg begeleid heeft.

M. Mathias Wolters behoorde tot eene oude adelyke limburgsche familie. Nog zeer jong, was hy de loopbaen ingetreden, waerin hy zulke uitstekende diensten heeft bewezen. Als hoofd-ingenieur, heeft hy niet alleen werken tot stand gebracht, die zynen naem zullen vereeuwigen; maer die zynen naem zullen doen hoogachten en zegenen. Als letterkundige, bezat hy onloochenbare verdiensten.

Hy was ook een onderscheiden scheepvaertkundige. Zyne waterkaerten en de werken welke hy heeft uitgegeven over den afloop der waters, in de *Annalen der Openbare Werken*, verzekeren hem eenen hoogen rang. Niettegenstaende zyne vele bezigheden, wist M. Wolters nog tyd te vinden om zich aen de geschiedenis van zyn geboorte-gewest te wyden, en gaf noticiën uit over de abdyën en kapittels van Thorn, Munsterbilsen, Averbode, Herkenrode en Vieuxjours; der heerlykheden en graefschappen van Rummen, Herten, Reckheim, Hoorn, Gronsveld, Duras, Roermonde en de stad Maeseyck. Zyn voornaemste werk ís de *Codex Lossensis.* M. Wolters was lid der gentsche maetschappy van Schoone Kunsten, der kommissie van monumenten dezer stad en der provinciale kommissie van statistiek. Hy leverde ook de plans der kerken van Heusden, Viane, Sint-Denys, Sint-Amand (by Gent) en van het bisschoppelyk paleis te Gent.

- Op 7 mei 1859, overleed te Antwerpen, in den ouderdom van 48 jaren, de heer Victor-Karel Van Grimbergen, die zich door verscheidene uitgaven heeft doen kennen. De heer Van Grimbergen, zoon van Johan-Frans Van Grimbergen en van Anna-Elisabeth-Clara-Francisca Geenrits, werd te Antwerpen op 13 mei 1810 geboren. In 1840, wanneer ter gelegenheid der inhuldiging van het standbeeld van Rubens, eene nieuwe uitgave van 's meesters leven plaets greep, verrykte hy dit boek met verscheidene aenteekeningen die door deskundigen worden gewaerdeerd.

Later zag er te Antwerpen een schrift het licht voor titel voerende: *Compte du tableau l'érection de la croix par Rubens*, even als het *concept van vergrooting van Antwerpen in 1580*, waervan naer allen schyn Van Grimbergen de opsteller was. In het tydschrift het *Taelverbond*, verscheen, in 1854, een artikel: *Maeltyd in de kamer der Violieren*, *gehouden onder het dekenschap van Fr. Frank*, *1588-1589*, insgelyks aen de pen onzes oudheidkundigen verschuldigd.

Steendr^{y}. S Mayer

Edward III, koning van Engeland, te Antwerpen (1338). Muerschildering door J. Swerts.

By gelegenheid van de uitgave der plaet naer Guffens' muerschildering: *de eerste Persische Ambassade te Antwerpen*, (bl. 25), zegden wy een woord van den heer J. Swerts; over de loopbaen van laetstgenoemden schilder, deelen wy thans de volgende statistische inlichtingen mede.

Jan-Emmanuel-Eugeen Swerts, zag te Antwerpen, op 25 december 1820 het licht, en was zoon van Gregorius Swerts en Anna-Maria Van Rooy. Leerling der koninklyke Akademie van Antwerpen, trad hy ten jare 1838 in het atelier des heeren N. De Keyser, waer hy den heer Guffens leerde kennen, met wien hy sedert dien, in nauwe vriendenbetrekkingen heeft verkeerd. Zyne eerste schilderyen droegen voor titel: *Roosje* en *de gebannen Dichter;* de onderwerpen waren aen gedichten van Bellamy en Van Kerckhoven ontleend. In 1843 bracht, hy in de dryjaerlyke tentoonstelling te Antwerpen, twee tafereelen: *de Keus* en *de H. Remigius aen koning Klovis het lyden des Zaligmakers uitleggende;* dit laetste werd door de Maetschappy ter bevordering van Schoone Kunsten voor de verloting aengekocht. In 1845 zond hy in de Brusselsche tentoonstelling een doek: *de Jonge meisjens aen de fontein*, en het jaer daeropvolgende, in de Antwerpsche, vier schilderstukken: *de Spyt*, *Grietje denkend aen Faust*, een *portret* en *de Madelieven*, welk laetste, door den heer J. Schubert in plaet gebracht, door de Koninklyke Maetschappy van Schoone Kunsten aen hare inschryvers werd uitgedeeld. Dry jaren later, was Swerts in de Antwerpsche tentoonstelling vertegenwoordigd door zyn: *Morgendgebed*, *de dood van Ophalia* en *Gilbert Van Schoonbeke die aen eenige zyner voornaemste medeburgers*, *het plan van het Antwerpsch waterhuis doet kennen.* Laetstgemeld stuk, op eene aenzienlyke schael uitgevoerd, werd, even als zyn *H. Remigius* in 1843 was geweest, door de Maetschappy, voor de verloting aengekocht. In 1850, bezocht Swerts gezamenlyk met zyn vriend Guffens, Italië en Duitschland; in Rome voltooide hy zyne: *Middagrust*, episode uit Lamartine's gedicht *Jocelyn*, tafereel dat zich in de Antwerpsche tentoonstelling van 1852, bevond. In zyn vaderland teruggekeerd, schilderde Swerts, in 1855, een groot doek *de H. Cornelius omringd van de voornaemste martelaren zyner eeuw*, dat in de Antwerpsche tentoonstelling van dit jaer werd geplaetst[1]. Ondertusschen had onze kunstenaer zich op de muerschildering toegelegd; in 1853 verveerdigde hy gezamenlyk met den heer Guffens de muerschilderingen der O.-L.-V. kerk te St-Nikolaes. De kartons zyner samenstellingen, welke Swerts in de Brusselsche expositie van 1854, had geplaetst, verwierven hem de gouden medalie, en in 1855, tydens de Antwerpsche, zag hy zich het kruis der Leopoldsorde toekennen, als blyk van 's Vorsten hooge te vredenheid.

In 1856 werd hy, gelyk wy in de aenteekeningen over Guffens het hebben bewezen, gezamenlyk met dezen schilder gelast, de koophandelkamer ter Beurse van Antwerpen met muerschilderingen te versieren. De stukken door Swerts uitgevoerd, vertoonden: *De afgezanten der Venitiaensche Republiek*, *Dardo Bembo en Giovanni Georgi in* 1324 *te Antwerpen; Edward III te Antwerpen de voornaemste kooplieden over zyne financiële ontwerpen raedplegende* (1338); *Het magistraet dier stad*, *de eerste Moscovitische zendelingen ontvangende* (1524); *het afbeeldsel van Abraham Ortelius*, en een gedeelte der fries, namenlyk datgene voorstellende: *Asië en Amerika.* Deze laetste samenstellingen werden door de heeren Schwerdgeburth en Marschall in plaetsnêe gebracht.

(1) Dit tafereel versiert thans het autaer van den H. Cornelius in de O.-L.-V. kerk te St-Nikolaes.

Naestgaende plaet vertoont Koning Edward III, die de Antwerpsche kooplieden over zyne ontwerpen raedpleegt; men weet dat de engelsche vorst langen tyd in de Scheldestad verbleef, alwaer hy een groot getal charters en privilegiën teekende, en zelfs verscheidene geldleeningen deed. Stadsklerk, de vermaerde dichter Jan van Boendale, stelde, gelyk men weet, onder den titel *van den Derden Edward* 's vorsten krygstochten te boek.

P. GÉNARD.

Bydragen tot de geschiedenis der Nederlandsche kunsten, letteren en wetenschappen.

(Vervolg; zie bl. 13 en 34 dezes jaergangs.)

IV. Aenteekeningen over den kunstschilder Josef Lies.

Sedert eenige weken, heeft men in verscheidene tydschriften over de werkzaemheden des heeren Lies gesproken; wy denken derhalve onzen lezeren aengenaem te wezen met hen de volgende aenteekeningen over de loopbaen dezes schilders mede te deelen.

Josef-Hendrik-Huibrecht Lies, zoon van Hendrik Lies, yzergieter, en van Maria-Catharina-Josefa van Grimbergen, zag te Antwerpen het licht op 14 juny 1821. Van af zyne kinderjaren dreef een onwêerstaenbare drift hem tot de studie der teekenkunst. Zyne ledige uren, zelfs zyn speeltyd, werden in teekenoefeningen doorgebracht; elk voor hem liggend stuk papier, de muren zyner woonst, werden onophoudend met scheppingen zyner ontwakende inbeelding opgevuld. Jongeling geworden, trad Lies in de koninklyke Akademie van schoone kunsten, en bleef aldaer de leergangen tot het einde zyner studiën bywoonen. Ten zelfden tyde in het

atelier des heeren Nic. de Keyser ontvangen, wist hy zich het onderwys dezes meesters ten nutte te maken.

De tentoonstelling te Antwerpen in 1843, door de *Maetschappy ter bevordering van schoone kunsten* geopend, was het strydperk waerin verscheidene onzer thans gunstiggekende schilders de eerste blyken van hun talent gaven. Lies leverde alsdan een tafereel dat veel van zyne toekomst deed verhopen; het droeg voor titel: *een huwelyk uit belang en een huwelyk uit liefde.* Dry jaren daerna, in eene dergelyke expositie, plaetste hy twee doeken, het eene vertoonde: *de terugkomst van een krygstocht*; (*een gryzaerd wenscht een jongeling geluk over dezes eerste wapenfeiten*)*;* het andere, aen de lyrische dichtkunst ontleend, stelde *twee badende meisjens* voor. Over deze stukken werd met gunst in verscheidene dagbladeren gesproken, doch het was ten jare 1848, in de dryjaerlyksche tentoonstelling te Brussel, dat onze kunstenaer het eerste loon zyner vlyt mocht inoogsten. Twee schilderyen waren door hem toegezonden geworden: *het verhael in het wachthuis* en *de inscheping.* By koninklyk besluit van 24 september 1848, werd Lies voor laetstgemeld stuk, de vergulde medalie toegekend.

Succès oblige, zegt een fransch spreekwoord, en Lies wilde deze leus bewaerheden. In de antwerpsche tentoonstelling van 1849 bracht hy dry tafereelen: eenige *familieportretten*, eene voorstelling van Buschmann 's poëzy: *Blonde*, *Brune et Noire*, en zyn fraeije doek: *Christoffel Columbus die aen koning Ferdinand*, *den katholyken*, *en aen koningin Isabella van Castillië*, *zyn plan van ontdekkingen doet kennen.* Groot was de byval welken dit tafereel genoot; men voorzag reeds welk koloriet in den jeugdigen kunstenaer lag besloten en met recht juichtte een ieder een talent toe dat geroepen scheen om onze nationale school tot eer te verstrekken. De koninklyke maetschappy deed dan ook onzen schilder de eer zyn tafereel door den heer J. Schubert in plaet te laten brengen, en deze, als herinneringgeschenk, aen hare inschryveren uit te deelen.

Intusschen had Lies de beste vriendenbetrekkingen met den kunstschilder Hendrik Leys aengeknoopt; de samenspraken, die by met dezen meester over het Schoone hield, hadden, buiten twyfel, eenen grooten invloed op zyne verdere werken. Deze invloed deed zich vooreerst gevoelen in het tafereel dat hy ten jare 1854, ter brusselsche tentoonstelling zond, en *het hof der aertshertoginne Margarita van Oostenryk* voorstelde. Deze schildery waeraen, volgens besluit van 3 december van gemeld jaer, de gouden medalie werd toegewezen, even als die, welke Lies in 1855, onder den titel van *Albrecht Dürer en zyne familie*, te Antwerpen ten toon stelde, werd door eenige welmeenende persoonen gekritikeerd; niet omdat deze stukken van hoedanigheden waren ontbloot, in tegendeel: zy bezaten er in hoogen grade; maer omdat men vreesde dat de kunstenaer in de nieuwe baen, welke hy zich had uitverkozen, zoo oorspronkelyk niet zou gebleven zyn als in die welke hy tot dan, met echten byval, had bewandeld.

Lies liet zich echter door deze gezegden niet afschrikken. Vol betrouwen in zyne overtuigingen, stapte hy moedig naer het doel dat hy zich had voorgesteld te bereiken. Zyn *kinderportretje* in de zelfde tentoonstelling van 1855, rukte een ieder woorden van goedkeuring af, evenzeer als zyn afbeeldsel van Leys, maer vooral het portret van Mev. Leys, welk de brusselsche tentoonstelling van 1857 versierde; men bewonderde de eenvoudige, doch grootsche wyze van voorstelling, de vastheid der teekening en de kracht der kleur, welke van dit stuk, een der goede voortbrengselen der hedendaegsche school maekt.

Intusschen had Lies zyne studiën op het geschiedkundige veld voortgezet; zyn tafereel: *de vyand nadert!* was de voorbode der heerlyke schepping, welke, onder den titel van *strooptochten van Merten Van Rossem* of *de rampen des oorlogs*, in

de antwerpsche expositie van 1858 pronkte, en zoo door hare oorspronkelykheid, als meesterachtige uitvoering, den lof van menig toeschouwer verkreeg; Z.M. Leopold I, zyne hooge te vredenheid aen den schilder willende te kennen geven, schonk hem, te dier gelegenheid, by koninklyk besluit van 23 october 1859, het ridderkruis zyner orde.

Lies is thans een tydvak genaderd waerop hy, in de volle macht van zyn talent, geroepen schynt werken voort te brengen die invloed op de richting onzer school zullen uitoefenen. Het tafereel waeraen hy arbeidt, en welk een episode uit de romeinsche geschiedenis voorstelt: *eenige kristenen en heidenen ter dood gebracht*, zal hem gelegenheid geven om, door eene gelukkige tegenstelling, de kalme rust der eersten, hunne hoop in het geloof, naest de ontmoediging, de wanhoop der laetsten, te doen uitschynen. Zyn krachtig koloriet zal, zonder twyfel, aen dit echt dichterlyk onderwerp, ook eene echt dichterlyke, echt vlaemsche tint schenken.

P. GÉNARD.

De nationale zaek der Belgen.

1e Vervolg. (Zie bl. 58).

Vlaenderen en Braband zyn hunnen luister aen hunne gemeenten verschuldigd, en dezer oorspong is in de germaensche vryheidszucht te zoeken. Vryheid en onafhankelykheid, daernaer moest zich by onze voorouders alles plooijen. Vryheid en gelykheid was de leus onzer gemeenten en byzonder onzer middeneeuwsche gemeensmannen.

Men was in de duisternis der middeneeuwen. Overdaed, ontucht en moord heerschten ongestoord: ontevredenheid, onderdrukking en ellende voor de menigte; weelde, pracht en overmoed voor enkelen. Doch in de XIe eeuw daegde een ander tydvak op. Het menschdom door lange ongelukken

beproefd, voelde de noodzakelykheid der vereeniging. Sommigen vertelden dat eene hemelstemme geboden had, dat voortaen de vrede op aerde heerschen moest. ‘Denk niet meer uw bloed en dat uwer magen te wreken, riepen de bisschoppen, maer vergeef uwen vyanden.’

Onder dezen gelukkigen invloed breidden de handelsbetrekkingen tusschen Vlaenderen en Engeland zich uit.

Noord-Duitschland ook had reeds vroeg handelsbetrekkingen met Vlaenderen aengeknoopt.

Brugge, Gent en andere steden ontstonden in Vlaenderen. De eerste wierd de hoofdhandelplaets van de gansche zeekust, des Kanaels, der Noord- en der Oostzee.

De eerste graven van Vlaenderen begrepen de ware bestemming hunnes lands zeer goed, en begunstigden nyverheid en handel door alle in hun bereik staende middelen. Baudewyn *van Ryssel* liet reeds in 958 merkten houden, en bracht uit Atrecht lakenweveryen over naer Yperen, Gent, Brugge en andere steden. Welhaest was de inlandsche wol niet toereikend meer, men deed wol uit Engeland komen, en daerdoor onstond zoo vroeg een zeer levendig handelsverkeer tusschen beide landen(1).

In de XIIe eeuw was Vlaenderen reeds het hoofdland des handels van noordwestelyk Europa; men had er namentlyk:

Een handelsweg te water en te land met midden- westelyk Duitschland.

Het stond in handelsverbinding met Italië en Spanje; het had het levendigste handelsverkeer met Engeland en met midden- Frankryk.

De handel wierd er byzonder gedreven door eene eigene vlaemsche Hanse.

De geleerde hoogduitscher Warnkoenig, na onze middeneeuwsche geschiedenis doorgrond en ze met die anderer gelyktydige volkeren vergeleken te hebben, zegt: ‘Vlaenderen had in de laetste twintig jaren van Margareta's regering den hoogsten bloei bereikt, tot welken zich toen een land in Europa kon verheffen. Rykdom, pracht beschaving waren er algemeen verspreid. De weereldhandel, welke er door de zeehaven van den Dam binnenliep, en eene in Belgiës geschiedenis voorbeeldlooze bedryvigheid, had zelf den laegsten volksklassen welstand verschaft.’

De macht van Wyt van Dampierre was groot, en gedurende de twintig eerste jaren zyner regering hield hy het prachtigste hof in Europa; doch niet minder groot wierd toen de macht der gemeenten. Nooit, zegt Meyer, was de toestand der Gentsche poorters gelukkiger, noch voorspoediger.

De stad wierd met een groot getal merkweerdige gebouwen versierd en hare grenspalen wierden opgeschoren. Men groef de Lieve om de stad rechtstreeks met de Zee in gemeenschap te brengen. De voorgeborgten strekten zich tot over de Schelde uit, en het land van Mude, het oud St.-Bavo's vlek en de Sint-Pharaïldis plein, wierden in het beluik der stad begrepen, terwyl men binnen 's Graven brug en de koor van Sint-Jans kerk bouwde. Brugge en Yperen wierden ook vergroot.

Een Engelsch schryver zegt ingsgelyks dat Vlaenderen toen het middenpunt van weelde en beschaving was(1).

‘De wetten die den handel toen in Vlaenderen beheerschten, “zegt M. Kervyn de Lettenhove,”(2) waren byzonder beschermend, en daerdoor is het dat Vlaenderen zich zoo vroegtydig afscheidde van de leenheerschappy, die geen ander recht dan dat des sabels kende; men begrypt dus licht hoe handel, nyverheid en kunst eene schuilplaets zyn komen zoeken, daer waer men in stede van afpersingen van allen slach, van willekeurige lasten, van rechtsproeven door water en tweegevecht, de

(1) WARNKOENIG, *Flandrische Staats-und Rechtgeschichte*, D.I. bl. 318.
(1) W. BURGON. *The life and times of sir Thomas Gresham.*
(2) *Histoire de Flandre*, tome II, 10.

onveranderlyke en vaste verordeningen eener regelmatige inrichting vond. Van den eenen kant zag men er de handelsloffelykheid des werkmans gewaerborgd door het ambacht en door de stad, welke beide belang hadden om te waken dat geene inbreuk op de eer en op de faem der fabriekatie gedaen wierd; van den anderen kant beschermden de verordeningen der ambachten den werkman met zynen loon te regelen naer zynen arbeid en zynen arbeid naer zyne krachten.

Ook wierd de werkman in geen ambacht aenveerd of hy moest zweeren van uit al zyne krachten de gilde in Gods genade te behouden, den graef met ganschen herte, met ganschen bloede, en met ganscher have, ter zyner eere en ter eere des vaderlands te dienen; men waerschuwde hem nog, dat indien hy zich aen wandaden of zedeloosheid overgaf, hy seffens uit de gilde zou gesloten worden; integendeel beloofde men, zoo hy loffelyk en eerlyk was, hem in zynen ouden dag en in zyne ziekten te verzorgen.'

Aen deze instellingen was het te wyten dat Vlaenderens herbergzaemheid door vreemde koopliên opgezocht wierd, terwyl zyn handel zich innerlyk door de kunst der wevers en uiterlyk door de poogingen der zeevaerders ontwikkelde.

In de XIIIe eeuw hadden de Brabandsche gemeenten zich reeds ontwikkeld, en in oorkonden uit dien tyd vindt men de stoffen der nyverheid uit Brussel, Loven en Mechelen vermeld nevens die van Gent, Doway, Yperen en Dendermonde. Onder al de Brabandsche gemeenten muntte Loven uit. Zyne nyverheid en zyn handel waren groot, en reeds vroeg verzonden de Lovensche wevers hunne waren niet alleen naer de verschillende merkten der Nederlanden, maer ook naer Frankfort, Parys en Londen. Antwerpens handelsroem is later ontstaen; de Scheldestad verhief zich na Brugge's val.

Wy hebben gezien dat de eerste Graven van Vlaenderen merkten instelden; deze wierden reeds vroeg door vreemde kooplieden bezocht. Onder Baudewyn *met de byl* vinden wy Oosterlingen op de jaermerkt te Thourout, en de mare der moord op Karel den Goede gepleegd, vervulde de Lombaerdsche goudsmeden met schrik op die van Yperen. Doch onder alle andere muntte de jaermerkt van Brugge uit. Daer vond men goederen en kooplieden uit alle landen der weereld: men zag er uit Engeland, Ierland, Schotland, Ysland, Noorwegen, Zweden, Rusland, Denemarken, Hongarië, Bohemen, Duitschland, Polen, Luik, Navarra, Arragon, Andaluzië, Grenada, Galicië, Portugael, Fez, Marokka, Tunis, Majorka, Sardinië, Constantinopelen, Hierusalem, Egypte, Soudan, Armenië, Tartarië, enz.

De bescherming welke de vreemde kooplieden op de vlaemsche jaermerkten genoten, was zoo groot, dat, alhoewel Margareta de engelsche wol te Brugge en te Damme had doen aenslaên, een wallisch koopman zich nochtans in 1272 naer de jaermerkt van Ryssel begaf, en dat hy later de gravin voor de hem aengedane schade door 's konings gerechtshof deed veroordeelen. Karel d'Anjou kon in 1274 van Wyt van Dampierre ook niet bekomen, dat hy de Genuëzers, die zich in Vlaenderen bevonden en Weibelingen waren, uit dat land verdryven zou. Vlaenderen, schreef Robbrecht van Bethune aen den eersten Edward, is zyn voorspoed aen den handel verschuldigd, het is voor de kooplieden, die er van alle kanten toestroomen een gemeen vaderland geworden. Insgelyks zegden de schepenen van Brugge tot Edward II. 'Uwe Majesteit mag niet vergeten, dat Vlaenderland voor alle lieden, waer zy ook mogen geboren zyn, open staet[(1)].'

Nu is er nog eene instelling waervan wy gewagen moeten, dat is de groote vlaemsche *hanse.*

Naermate de koophandel zich uitbreidde knoopten de vlaemsche kooplieden ook verafgelegene betrekkingen aen, en dan voelden zy, hoe langer zoo meer, hoe noodwendig het was zich ter onderlinge ondersteuning te vereenen. Zoo wierd de vlaemsche hanse gevormd, die men de *londensche* hanse genoemd heeft, omdat het groot kantoor der vlaemsche kooplieden op de boorden der Theems gevestigd was.

Het was zeker van Frankryk niet, dat onze voorvaderen de kunst afgeleerd hadden, hunnen handel en hunne nyverheid vooruit te zetten; het was zoo min van Engeland, integendeel, de huidige nyverheid van dat land is daer onder Edward I door Vlamingen en Brabanders ingevoerd geworden.

De oude Vlamingen en Brabanders betrouwden zich zelven, zy kenden hunne macht.

O zonen dier Vlamingen en Brabanders, zyt uwer vaderen weerdig!

Zullen wy hier nevens dit tafereel des bloeis van Vlaenderens stoffelyk welzyn, dat van het toenmalige Frankryk, dat van het land der hedendaegsche *wereldverlichteren* van alle *ware grootheid* en allen *waren roem*, ophangen?... doch waerom?... Is de uitroeping eener fransche koningin uit dien tyd, (doch wier fynheid van smaek en gevoel wy liefst verbergen) niet voldoende om ons alles in eens te leeren? Jeanne de Navarre, die in Frankryk alleen koningin was, kon immers haren spyt niet bedwingen, wanneer zy door de schoonheid, de pracht en de fierheid der Brugsche vrouwen overbluft uitriep, zegt Meyer: *Ik dacht hier alleen koningin te zyn, en ik zie er wel zes honderd!*

(*Wordt voortgezet.*)

H. VAN WALRAVE.

De brandbrief.

(1) KERVYN DE LETTENHOVE. D. II, bl. 14.

(Vervolg, zie bl. 31, 37, 45, 51 60, en 69.)

Het openbaer ministerie nam nog eens het woord, ten einde de verdediging van den advokaet des betichten te wederleggen. In eene welsprekende redevoering hield de prokureur des konings al de punten waerop de beschuldiging rustte staende, en eindigde met de vevoordeeling van den verdachte te vragen.

De advokaet van Jakke Luyfels antwoordde hierop, dat de betichte onschuldig was aen het hem ten laste gelegde feit; wederlegde nog eens, en dit op den toon der diepste overtuiging, alle de punten der beschuldiging; beriep zich op den inhoud des briefs zelven om aen te toonen dat het onmogelyk was dat deze door den verdachte kon zyn geschreven, daer Jakke Luyfels een ongeleerd mensch was, en de spotachtige toon van het schrift, al mocht het dan ook al op geene litterarische verdiensten aenspraek maken, aenduidde dat de brief het werk was van een slimmer man dan den verdachte; vroeg nog eens de vryspraek dezes laetsten, en eindigde met te verklaren, dat hy hierontrent volle vertrouwen stelde in de wysheid der heeren gezwoornen.

Nu wendde de achtbare voorzitter zich tot den beschuldigde, en vroeg hem, ditmael in de moedertael, of hy nog iets ter zyner verdediging dacht te moeten inbrengen.

Deze vraeg maekte een diepen indruk op het gemoed van den verdachte die, uit zyne gevoelloosheid op eens losgerukt, zich plotselings oprichtte. En niet zonder rede: tot dan toe had men hem behandeld even alsof het geding hem niet betrof; men had hem beschuldigd en verdedigd in eene vreemde tael, en thans, zonder dat hy wist wat beide, beschuldiging en verdediging, hadden ingebracht, geweer-

digde men zich hem te vragen, of hy het noodig dachter nog iets te moeten byvoegen tot zyne verdediging. De arme drommel stond nu ook, even als iemand die uit het oord der dooden was teruggekeerd en niet wist waerover er werd gehandeld, met wyd geopenden mond, den voorzitter, de rechters, den prokureur des konings, de gezwoornen en zyn advokaet te aenschouwen. Deze laetste haestte zich echter hem een ontkennend teeken te doen, waerop hy antwoordde:

- Neen, mynheer, neen... ik weet er niets van.

Dan zakte hy terug op de schandbank, verborg zyn aengezicht achter de handen en weende.

Deed hy zulks om dat hy al het diepe der spotterny gevoelde waermede men hem behandelde, of was het uit ontroering, daer hy begreep dat het oogenblik naderde waerop men over zyn lot ging beslissen? Ik weet het niet, misschien was het om beide redenen te gelyk.

Nu richtte zich de voorzitter tot de twelf gezwoornen, zegde hen dat zy eene moeijelyke taek te vervullen hadden, dat zy zich in hunne oordeelvelling niet mochten laten leiden door de woorden der beschuldiging of der verdediging; maer zich vry en zonder eenig nadenken hoefden te gedragen volgens de inspraek van hun eigen geweten. Dan stelde hy hun de dry volgende vragen ter beantwoording voor:

EERSTE VRAEG. Is de beschuldigde Jakke Luyfels, handwerker, geboortig van en woonachtig te Esschen, hier tegenwoordig, plichtig aen het hem ten laste gelegde feit, op 24 december laetstleden, eenen brandbrief te hebben geschreven?

TWEEDE VRAEG. Is de beschuldigde Jakke Luyfels, hier tegenwoordig, plichtig aen het hem ten laste gelegde feit, den avond van voornoemden 24 december, bovengemelden brandbrief te hebben gezonden aen Pauwel Gyselynckx, pachter op de Kretenborgsche hoeve, onder Esschen?

DERDE VRAEG. Is voornoemde Jakke Luyfels, hier tegenwoordig, plichtig aen het hem ten laste gelegde feit, zich den volgenden avond naer de Spillebeek te hebben begeven, ten einde de door hem afgevergde som gelds, door pachter Pauwel Gyselynckx in den uitgeholden olm, in de nabyheid van gezegde beek, nedergelegd, te hebben afgehaeld?

Deze vragen werden door een deurwaerder den voorzitter der gezwoornen overhandigd; waerna deze zich onmiddelyk naer de kamer van beraedslaging begaven. Ook de voorzitter en de rechters begaven zich naer hunne kamer, terwyl Jakke Luyfels tusschen twee gendarmen naer een bygelegen vertrek werd geleid. De openbare beschuldiger en de verdediger des verdachten, de getuigen en de talryke toehoorders verlieten hunne plaetsen niet. Deze laetsten begonnen nu met elkander over de pleitdooijen te spreken, en weldra bleek het dat, nu het oogenblik naderde waerop het geding ging ten einde loopen, nog de zelfde verdeeldheid als by den aenvang der zitting, voortheerschte. Omtrent de helft der aenwezigen hielden het met den prokureur des konings en voorzagen dat de verdachte zou veroordeeld worden, terwyl de andere helft de party des verdedigers trok en hooren liet dat zy zich aen de vryspraek des beschuldigden verwachten. Elk hunner, scheen zoo zeer overtuigd in zyne meaning, dat allen, even als of zy zich op de straet of in de herberg bevonden, luid op redekavelden, twistten en wedden; ja, zoo verre ging het, dat sommigen elkander uitscholden. Hadde men zich niet in den tempel der gerechtigheid bevonden, ik geloof waerlyk dat men zelfs tot geweldadigheden ware overgegaen.

Gelukkiglyk kwam, na eene halve uer krakeeling, het geklingel eener bel een einde aen het geharrewar stellen. Op eens werd het zoo stil in de opgekropte zael, als of er niemand aenwezig was. De twelf gezwoornen traden uit de kamer hunner beraedslaging en begaven zich naer hun gestoelte. Eene tweede bel liet zich hooren, en de deur der kamer waer zich de voorzitter en rechters der assisen bevonden

opende zich insgelyks; ook deze hernamen hunne plaets achter de cirkelvormige tafel. Nu werd den diefleiders het bevel gegeven den beschuldigde terug binnen te brengen. Een oogenblik later zat Jakke Luyfels weêr op de schandbank. Toen wendde de voorzitter van het gerechtshof zich tot den voorzitter der gezwoornen, en aenzocht hem de antwoorden op de voorgestelde vragen te doen kennen.

Er heerschte eene diepe stilte in de gerechtszael; ieder stond met ingehouden adem en gespannen aendacht de uitspraek der heeren gezwoornen af te wachten.

De voorzitter der twelf richtte zich op, legde de rechter hand op het hert en sprak met ontroering in de stem:

- Met de hand op het hert, voor God en de menschen, verklaer ik, op myne eer en geweten, dat het antwoord op alle dry de voorgestelde vragen is: ja, met zeven stemmen tegen vyf.

De voorzitter van het hof en de rechters verlieten nog eens hunne zetels en begaven zich terug naer hunne vergaderzael. De menigte begon op nieuw over den uitslag van het geding te haspelen en te twisten. De eenen beweerden dat het hof niet in het gevoelen der rechters zou deelen en den verdachte vryspreken; terwyl de anderen het er voor hielden dat de rechters, hunne stemmen by die der gezwoornen voegende, den beschuldigde plichtig zouden verklaren. Na omtrent een kwaert uers te hebben beraedslaegd, traden de voorzitter en rechters terug de gerechtszael binnen. Het gehaspel en geharrewar hield nog eens als by tooverslag, op, en wederom luisterde elk met gespannen aendacht.

Nu verklaerde de voorzitter, dat het hof, met twee stemmen tegen eene, het gevoelen der gezwoornen aensloot en Jakke Luyfels, de by het geding tegenwoordig zynde betichtte, plichtig verklaerde.

De prokureur des konings richtte zich onmiddelyk op, en vroeg, ingevolge de bepalingen van het strafwetboek, de veroordeeling des schuldigen tot tydelyken dwangarbeid en te pronkstelling aen de kaek.

Het hof verwyderde zich nog eens, doch ditmael slechts voor eenige oogenblikken. De uitslag dezer laetste beraedslaging was, dat Jakke Luyfels veroordeeld werd tot vyf jaren dwangarbeid, eene uer te pronkstelling aen de kaek op eene der openbare plaetsen van Antwerpen, en by lyve tot de kosten van het geding.

Nauwelyks had de voorzitter dit vonnis uitgesproken, of een dubbele kreet liet zich hooren.

De veroordeelde, die zich had opgericht om zyn vonnis te hooren uitspreken, was terug, met de handen voor het aengezicht, op de schandbank gezakt, en weende luid en bitter, terwyl hy niet ophield zyne plichtigheid te ontkennen. Het bewustzyn scheen hem te ontgaen, en de diefleiders zagen zich genoodzaekt hem, op hunne armen, de gerechtszael uit te dragen. Een der kreten die, by de uitspraek van het vonnis, als een mes, het hert der aenwezigen had doorvlymd, was uit zyne borst opgestegen.

De andere gil was geslaekt door eene bleeke teeringachtige vrouw, die zich met een busselkind op den arm, en vier andere kleine kinderen, die zich aen hare handen, voorschoot en rok vasthielden, en zich in de voorzael bevond. Toen zy een der toehoorders, die zich zeker aen dit vonnis niet had verwacht, - althans mocht men dit opmaken uit den toon zyner woorden, - hoorde zeggen: - Hemel! vyf jaer en een uer aen de kaek; dit is te sterk! - dan viel zy, alsof met die woorden haer de laetste hoop ware ontvloden, tegen een der breede pylers van het gebouw; een pynelyke kreet ontvloog hare benouwde borst en luid snikkend herhaelde zy:

- God in den hemel! dit is te veel!... vyf jaer en een uer aen de kaek!... Die slag is te zwaer!... Ik zal hem niet overleven!...

Daerop verloor de arme vrouw het bewustzyn en zakte krachteloos ten gronde; terwyl de kinderen in bittere kreten losborsten en hunne moeder by het hoofd en de handen grepen, met de kleederen trokken, haer kusten en op smeekenden, hertroerenden toon toespraken, ten einde haer tot het leven terug te roepen.

- Moederken lief, gy moogt niet sterven... doe uwe oogen open! - riep het oudste der jongskens weenend uit, terwyl hy zich op de vrouw liet vallen, haer het aengezicht en handen kuste, dat het de omstaenders ten diepste ontroerde, - moederken lief, sta op, wy zullen allen wys zyn en voor vaderken bidden...

Doch het leven scheen de vrouw heel en gansch te hebben verlaten. Haer gelaet was nog bleeker dan een oogenblik te voren en hare lippen vertoonden zich paersachtig blouw. Haer gansch uiterlyk geleek aen het beeld eener doode. Alleen de wyde opening harer neusgaten en de hooge golvingen harer borst bewezen dat niet alle leven uit haer heen was.

De aenwezigen schaerden zich rond de ongelukkige vrouw met hare vyf schapen van kinderen, - die niemand anders dan de vrouw en kinderen des veroordeelden waren, - en men spoedde zich haer de noodige hulp toe te dienen, om haer tot het bewustzyn terug te roepen; terwyl eenige andere toeschouwers de kinderen voor eenige oogenblikken van haer verwyderden.

Terwyl men hier nog mede bezig was, werd de veroordeelde, tusschen vier diefleiders, naer de gevangenkar gebracht. De twee oudste jongens herkenden hun vader en wilden naer hem heen snellen. Pynelyk was het om zien, hoe zy de handen tot hem uitstaken en hem toeriepen:

- Vader!... vaderken lief, langs hier!... moeder is dood!... laet ons met u mede gaen!...

De twee meiskens voegden hunne stemmekens by die hunner broeders. De veroordeelde stond als verpletterd by het vernemen van het akelig nieuws dat hy uit den mond zyner kinderen vernam, en wilde naer den groep in wiens midden zich zyne vrouw bevond snellen, doch de gendarmen vatten hem by de schouders en wezen hem de gevangenkar die hem, op de opene plaets, stond te wachten, en de arme man moest zich getroosten met een blik van medelyden te werpen op zyne bewustlooze vrouw en op zyne vyf arme schapen van kinderen, die hy, hoe zyn hert hem ook tot hen trok, niet helpen kon. Op den zelfden stond opende de arme moeder, gedeeltelyk ten gevolge der haer zoo spoedig toegediende hulp, maer meer nog door de pynelyke kreten der kinderen, die tot haer hert waren doorgedrongen, de oogen. Haer eerste blik viel op haer man die, op dit oogenblik, geholpen door twee diefleiders, de gevangenkar inklom. Dit was voor allen een pynelyke stond. Jakke Luyfels sprak geen woord, doch hield het aengezicht gewend naer den kant waer zich zyne vrouw en kinderen bevonden. Wel opende hy den mond om hen toe te spreken, doch de woorden stikten hem in den gorgel, en hy kon niets dan zyn grievend wee in luide snikken lucht geven. De arme moeder slaekte by dit zicht een nieuwe kreet en herviel van de eene bezwyming in de andere. De kinderen riepen beurtelings op hunnen vader en moeder, en schreiden bitter genoeg om een steenen hert te vermurwen. Velen wenschten op dit oogenblik het genoegen te kunnen smaken allen te vereenigen en vry te zien huiswaerts keeren. Doch het gerecht had uitspraek gedaen; aen het vonnis was niets meer te veranderen. Een der gendarmen dacht er ook zoo over; want om een einde te stellen aen dit smertvol tooneel, sloot hy zoo haest mogelyk de gevangenkar, gaf het teeken om te vertrekken aen den koetsier die gereed op den bok zat, en, zonder nu nog langer te vertoeven, reed het voertuig der oneer en misdaed heen.

Ik was te zeer ontroerd om langer ooggetuige te blyven van dit smertvol tooneel; myn hert was te zeer benepen en myne oogen schoten vol tranen. Er bleef my dan ook niets over, dan my zoo spoedig mogelyk te verwyderen. In het heengaen kon ik my echter niet onthouden by my zelve te zeggen:

- Bitter afscheid tusschen man en vrouw!... Dubbel bitter, omdat zy elkander wellicht nooit meer terug zullen zien!... Arme onnoozele kinderen! uwe moeder heeft de teering; het verdriet zal hare dood bespoedigen. Wat zult gy doen, waerheen zult gy u wenden wanneer de goede vrouw er niet meer zal zyn?... En wie weet of de veroordeelde niet onplichtig is? Doch het menschelyk gerecht heeft uitspraek gedaen, en de wet wil dat het gerecht niet kan falen... En nogthans blyf ik by myn gevoelen omtrent het plegen der misdaed. Jakke Luyfels is veroordeeld; doch plichtig is hy niet... Er heeft heden eene gerechterlyke dwaling plaets gehad... Maer misschien heb ik een al te medelydend hert voor een rechter en laet ik my door den schyn bedriegen? Wie zal zulks beslissen?... Wie?... Alleen de Opperste Rechter die alles ziet, die tot in de nieren der menschen doordringt, kan weten wie van beide, het gerecht of ik, zich heeft laten in dwaling brengen.

Hier zweeg de oude rechter Liebrechts, alsof hy ons den tyd wilde laten hem hier omtrent onze denkwyze mede te deelen; doch zyn verhael had ons te zeer getroffen, de zaek kwam ons te duister voor, de prokureur des konings had te goed de schuldigheid des veroordeelden doen uitschynen, en de advokaet dezes laetsten had op eene te schitterende wyze zyne onplichtigheid bewezen, dan dat er iemand onzer het zou hebben durven wagen, zyn eigen gevoel tegen dit der gezwoornen en rechters, al waren deze dan ook niet eenstemmig, - en misschien sproot deze aerseling ook wel voort uit het verschillend gevoel der heeren gezwoornen en rechters, - te doen opwegen. Na eenige oogenblikken van diep stilzwygen, verhief de oude rechter op nieuw het hoofd, en vroeg:

- Welnu, hoe komt u deze zaek voor?

- Als eene heel eenvoudige, - antwoordde nu onmiddelyk de rentmeester Lauters; - de verdachte was de schryver des brandbriefs, en het gerecht heeft wel gedaen, met hem als dusdanig te veroordeelen.

- Ik ben van een gansch tegenovergesteld gevoel, - sprak hierop de wisselmakelaer Geuvels; - de betichte was onschuldig, en het gerecht heeft, myn dunkens, eene grove dwaling begaen met hem te veroordeelen.

- Zeg wat gy wilt, - hernam de rentmeester Lauters; - toch blyf ik by myn gedacht dat hy plichtig was.

- En ik, - liet de wisselmakelaer Geuvels er opvolgen, - blyf staende houden, dat hy onplichtig was.

- Ik heb u daer straks gezegd, mynheeren, - sprak de oude rechter Liebrechts, - dat gy my toescheent twee styfhoofden te zyn; welnu, veroorloof my thans u te bekennen, dat ik hieromtrent geen duim breed van gedachte ben veranderd. Twee styfhoofden zyt gy; wanneer gy eens ja of neen hebt gezegd, is het moeijelyk, zoo niet onmogelyk, u van gedacht te doen veranderen. Echter geloof ik dat, indien gy my slechts tot het einde toe wilt aenhooren, ik er toch wel in zal slagen, ten minste een van beide tot inkeer te brengen.

(*Wordt voortgezet.*)

JOHAN VAN ROTTERDAM.

Kunst- en letternieuws.

Men verzekert dat te Brussel al de stukken zyn aengekomen bestemd voor de tentoonstelling van *kartons* door duitsche, fransche en inlandsche kunstenaren. Men zegt dat de verzameling zeer ryk zal wezen.

- Men verhaelt dat de heeren Leys, Lagye, de Taey, Guffens en Swerts, gelast zyn muerschilderingen uit te voeren: Leys in het Stadhuis te Antwerpen, Lagye en de Taey in de Universiteit te Gent, en Guffens en Swerts in de St-Georgiuskerk te Antwerpen; van deze laetsten mochten wy eenige teekeningen te zien krygen: het beeld des *Zaligmakers* door Guffens en dat des *H. Georgius* door Swerts, zyn grootsch van opvatting. - Verder zegt men dat Josef Lies, door het Staetsbestuer gelast is een feit uit onze geschiedenis op het doek te brengen, en de heer Minister heeft aen Z.M. een ontwerp voorgelegd om een standbeeld aen den dichter van Maerlant te Damme op te richten.

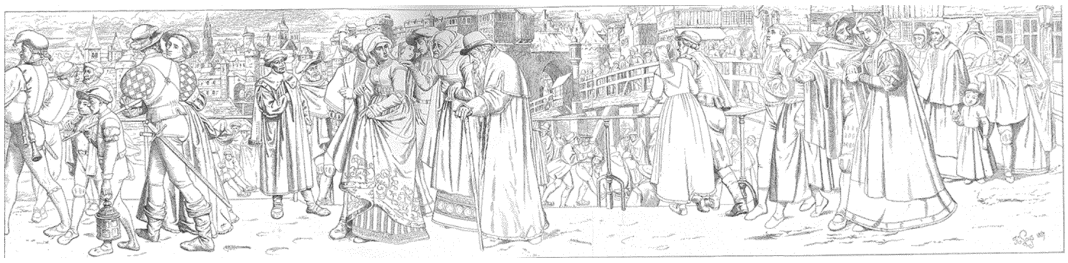
- De heer Bource, over wien in het kunst- en letternieuws reeds meermaels is geproken, heeft de laetste hand gelegd aen verscheidene tafereelen. Het eene stelt een onderwerp voor aen het werkelyk leven ontleend, de *oogst;* twee arme kinderen gaen in het bosch eenige houtstukken verzamelen; het weder is zuer; de mist daelt over de velden neêr. Dit doek is met veel waerheid behandeld; de kleur is zeer wel in harmonie met het onderwerp. - De andere stukken door den heer Bource voltooid, zyn eenige portretten; onder deze merkten wy vooral het afbeeldsel eener jonge juffer op, dat sprekend is van gelykenis.

- De heer Wittkamp heeft eene fraeije schildery voltooid: *Romeo en Julia.* Over dezen kunstenaer zal later breedvoerig gesproken worden.

- Verschenen 18e 19e en 20e aflevering van het welgeschreven werk: *Histoire de la ville d'Anvers*, door Eug. Gens, en versierd met twee rykgekleurde en met goud opgeluisterde platen. De eene bevat de blazoenen der Antwerpsche Gilden en Ambachten, uitgevoerd naer de opgave van den heer P. Génard, die, gelyk men weet eene verhandeling over deze kenteekens ten jare 1854, in het tydschrift *het Taelverbond* heeft geplaetst.

- Aengekondigd: *De ridderschap van Veluwe*, *of geschiedenis der veluwsche jonkers*, opgeluisterd door hunne acht stamdeelen, huwelyken en kinderen; door Mr W.-J. baron d'Ablaing van Giessenburg, referendaris by het Ministerie van Binnenlandsche Zaken, belast met de afdeeling van *Adel*, en het secretariaet van den hoogen raed van adel.

Voorwaerden van inteekening. - Het werk getiteld: *De ridderschap van Veluwe*, zal worden uitgegeven in een groot-4° boekdeel, in formaet, letter en papier gelyk aen de *Proeve van bewerking.* Het werk zal bevatten omstreeks 70 blad druks of circa 600 bladzyden, benevens een honderdtal wapens van de Leden der Ridderschap, met meeste zorg gegraveerd. De prys van het werk by inteekening, bedraegt twaelf gulden. De inteekening blyft geopend tot op de verschyning van het werk. Na de verschyning wordt de prys aenmerkelyk verhoogd. Voor het werk zal geplaetst worden eene lyst van HH. Inteekenaren, met hunne qualiteiten en woonplaetsen. Men teekent in by den uitgever Martinus Nijhoff, te 's Gravenhage, en by alle boekhandelaren des Ryks.

Otto Schwerdgeburth fecit 1859

De wooning des heeren H. Leys te Antwerpen.

De geschiedenis heeft ons de namen bewaerd van eenige kunstenaren die hun talent ter opluistering hunner wooning hebben gebezigd. Quinten Massys[1], Frans Floris, Rubens, Jordaens, Geeraerd Segers hebben voorbeelden gegeven die door hunne nazaten verdienen gevolgd te worden.

By deze namen den Vlamingen zoo dierbaer, zal wellicht het nageslacht eensdaegs den naem voegen des heeren Hendrik Leys. De werken door dezen meester in zyne wooning uitgevoerd, verdienen inderdaed de aendacht van allen vriend der kunst.

De wooning onzes schilders, werd, gelyk men weet, ten jare 1855, in de Statiestraet te Antwerpen, volgens de plannen van den bouwmeester Jos. Schadde opgericht, en, wy moeten het onmiddelyk bekennen, deze kunstenaer, gaf, zoo door de algemeene verdeelingen, als byzondere schikeen nieuw bewys van zyne ervarenheid in zyn vak. De versieringen welke Leys zelf opvolgenlyk in zyne wooning plaetste, hebben dezer laetste eene kunstweerde geschonken die door niemand zal ontkend worden.

De voorzael in modernen trant gebouwd, is met pracht versierd. Haer voornaemste toei is echter het heerlyke afbeeldsel van mevrouw Leys, door den heer Josef Lies geschilderd, en waerover reeds herhaelde malen in de *Vlaemsche School* is gesproken. Dan treedt men in schilders galery, verrykt met voortbrengselen van verscheidene oudere meesters. Men bemerkt vooral eenige pastelteekeningen door Greuze uitgevoerd. Hiernaest bevindt zich de groote zael; aen dit vertrek hebben en schilder en bouwmeester een byzonder karakter gegeven. In ogivalen trant gebouwd, treft zy het oog door hare keurige en ryke versieringen. Hier is alles zinnebeeldig; alles heeft zyne bediedenis. De zoldering, in verscheidene vakken verdeeld, bevat een aental schildekens met de teekens der kunst, en de naemletters van schilders kinderen. Het blauwe en zilveren wapen der St.-Lukasgilde schittert op verscheidene plaetsen uit. De oppervlakte der muren is in twee deelen gescheiden; het ondere is met sierlyk houtwerk bekleed; het hoogere bevat de meesterachtige *fries*, waervan naestgaende plaet onzen lezeren een goed denkbeeld zal schenken.

Zelfs in zyne kleinere schilderstukken mint Leys ons in éénen trek de zeden voor te stellen van het tydstip dat hy behandelt. In de uitgebreide fries, waer de kunstenaer volle lucht aen zyne inbeelding heeft kunnen geven, heeft hy een heerlyk tafereel opgehangen der gebruiken onzer voorouders. - Wy zyn in de XVIe eeuw, het geliefkoosde tydstip onzes schilders. Het is Kersmis. De Antwerpsche bevolking verlaet hare woonsten; op straten en markten kondigt zy de *goede tyding* af. De landlieden treden over de schilderachtige bruggen, de eeuwenoude stadspoorten binnen en voegen hunne stemmen by die der jubelende scharen. Pypers en liedjenszangers doen de lucht door hunne niet immer aengename toonen weêrgalmen.

Het weêr is koud; de winter heerscht als vorst; rivieren en beken zyn bevrozen; de vestinggrachten zyn opgevuld met eene vrolyke menigte, die zich in het schaetsen, verlustigt. Overal heerscht vreugd; overal juicht men om het heil dat op dien dag, het lydend menschdom werd geschonken.

Doch niet alleen op straet - ook in de woonsten wordt het grootsche feest gevierd. Dáér worden, en vrienden en magen verwelkomd; met de vreugde op 't gelaet, wenschen zy elkander de zalige hoogtyd toe. Twaelf malen dreunt de klok; de beijaerd doet in trippelende maet zyne vrolyke toonen door de lucht weêrgalmen;

(1) Zie over de muerschildering dezes meesters, *Vlamsche School* derde jaergang, bl. 195.

nog eenige oogenblikken en gansch het huisgezin zet zich ten noenmale neder. Het smakelyk kersmisgebak wordt ten disch opgevoerd; uit den beker, met rynschen wyn gevuld, wordt de gezondheid van het hoofd des huisgezins, den gryzen grootvader, gedronken[1].

Dit roerende en eenvoudige onderwerp is door den kunstenaer in volgorde, en zonder dat de eenheid ergens wordt gebroken, treffend voorgesteld. Leys heeft zich wederom met zyne helden dusdanig vereenzelvigd, dat hy de schilder der natuer is geworden. By het zicht zyner samenstelling, roept een ieder ongedwongen uit: Ja, zoo moesten de middeleeuwen wezen; zóó hebben onze voorvaderen gehandeld engeleefd.

Voor het reeds voltooide deel zyner schildering heeft Leys het *gutta-percha* gekozen; de uitslag is zeer gelukkig geweest, en met innig genoegen kan men bestatigen dat de kunstenaer, in deze wyze, de kleur naby is gekomen welke men zoo zeer in zyne olieschilderingen bewondert.

Wanneer de indruk is verdwenen, welke de versieringen der gothische zael op het gemoed hebben gemaekt, dan wordt de bezoeker getroffen door het schilderachtig uitzicht waerop zyn oog plotselings wordt geroepen. Hy opent de deur der zael, en zie, hy denkt zich in eene andere luchtstreek te bevinden. Een bosch weelderige planten uit Asië, Afrika en Amerika hier gebracht, spreiden hun groene loof en aengename geuren door de ruime *serre* die zich van de zael tot aen schilders boekery en werkhuis uitstrekt. Deze laetste gebouwen, herrinneren, door hunne vormen, de zwitsefsche *chalets*, en schynen door hunne stille en aengename ligging, het hert tot mymering op te wekken. Hier ook worden die talryke werken voortgebracht, welke zooveel byval by landgenoot en vreemdeling hebben gevonden; over de tafereelen waeraen wy den kunstenaer zagen

(1) Dit laetste gedeelte der fries is nog niet voltooid; wy hopen het hierna in plaet te zien verschynen.

arbeiden, houden wy echter heden stil, daer wy voornemens zyn een uitgebreid artikel over 's meesters leven en streven af te kondigen.

De indruk welken de versieringen der wooning van Leys op ons gemoed hebben gemaekt, is, gelyk men reeds heeft opgemerkt, zeer voordeelig geweest; ook voeden wy de hoop dat de kunstenaer een werk moge voltrekken, dat wy beschouwen, niet alleen als een versiersel voor zyne woonst, maer tevens als een ryk geschenk voor onze stad.

Deze muerschildering inderdaed is, zoo wy ons niet bedriegen, de grootste schepping tot nu toe door Leys ondernomen, en wy achten ons derhalve gelukkig in ons midden een werk te bezitten, dat later, wanneer de tafereelen onzes schilders wyd en zyd zullen verspreid zyn, onzen landgenoten den byval zal verklaren dien Leys in ons tydstip heeft gevonden. Onze kunstenaer heeft dus niet voor zichzelven, maer ook voor de nakomelingschap gearbeid.

Na den heere Leys onze hulde te hebben bewezen, wyden wy volgeerne eenige woorden aen den talentvollen kunstenaer die 's meesters werk in plaetsnêe heeft gebracht.

De heer Schwerdgeburth, een jeugdig Duitscher, zag te Weimar het licht. By zyn vader, professor en plaetsnyder van het Hof, ontving hy het eerste kunstonderricht; daerna trad hy als leerling in het atelier van den schilder Preller, in zyn vak een der meestgeachte duitsche kunstenaren. Verscheidene waterverfschilderingen en teekeningen welke Schwerdgeburth op dit tydstip uitvoerde, bevinden zich in de verzamelingen der groothertogen van Saksen-Weimar, der grootvorstin van Rusland (groothertogin-weduwe van Saksen-Weimar), en der hertogin Maria van Orléans. Ten zelfden tyde verveerdigde hy een aental albumteekeningen voor persoonen van het Hof te Weimar, en graveerde eenige portretten waeronder die der gebroeders Weber, leeraren aen de Univetsiteit van Leipzig.

Ten einde zyne studiën nog verder uit te breiden, deed Schwerdgeburth de reis van België, en trad hy in de koninklyke Akademie van Antwerpen, alwaer hy ten jare 1856, de leergangen bywoonde. Daerna nam hy deel aen verscheidene kunstwerken in ons vaderland tot stand gebracht; in 1855 verveerdigde, hy gezamenlyk met zyn vriend J. Marshall, de plaetsneê der fries door de heeren Guffens en Swerts ter koophandelkamer te Antwerpen uitgevoerd. Over weinige maenden schilderde hy, gezamenlyk met den heer Flor. Claes, zeven tafereelen: *de zeven Weeën van Maria* voorstellende, welke in de parochiale kerk van Melsele, in Vlaenderen, werden geplaetst; thans brengt hy een ander godsdienstig onderwerp op het panneel: *Laet de kinderen tot my komen;* het is voor 's kunstenaers vaderland bestemd.

Ofschoon in jeugdigen leeftyd, heeft Schwerdgeburth zich reeds door verscheidene verdienstelyke werken doen kennen; de plaet naer de muerschildering van Leys, zal onzen lezeren getuigen welke bekwaemheid onze schildergraveur in een der door hem beoefende vakken bezit.

P. GÉNARD.

Boekoverzicht.

**Original unpublished papers illustrative of the life of sir Peter Paul Rubens, as an artist and a diplomatist. Preserved in H.M. state paper office. Collected and edited by W. Noel Sainsbury, London 1859. - (*Oorspronkelyke onuitgegevene schriften rakende het leven van heer*

Peter Pauwel Rubens, beschouwd als kunstenaer en staetkundige. Bewaerd in H.M. staetsarchief. Verzameld en uitgegeven door W. Noel Sainsbury, Londen 1859.) in-8°. XXXIV, 391 bl.

De geschiedenis van Rubens is het onderwerp geweest van eene menigte schriften; zyne werken hebben stof tot ontelbare kunstbeschouwingen geleverd. Alles is, gelooven wy, over zynen kunstroem gezegd: de algemeene indruk door zyne meesterstukken gemaekt is overigens duizendmael welsprekender dan de overdryvingen zoowel zyner lofdichters als zyner lasteraers.

De naem van Rubens is tusschen die der vorsten in de kunst geplaetst, en het is nutteloos den rang te onderzoeken welke hy aldaer bekleedt, zelfs indien het mogelyk ware eenen rang voor hun allen aenteduiden.

Doch wat 's mans daden betreft, hierin blyft ons nog veel te weet. Rubens was niet alleen een groot schilder, maer ook een groot burger. Het staetsbestuer zyns lands gelastte hem met belangryke zendingen by verscheidene vreemde Hoven, en door de betrekkingen, welke de kunstenaer door zyn verheven geest en edele handelwyze, wist aen te knoopen met de vorsten die hem voortbrengselen zyns penseels vroegen, oefende hy een waren invloed uit dien hy ten voordeele zyns vaderlands en tot den vrede der wereld deed keeren.

Weinige schryvers hebben Rubens van het staetkundig oogpunt beschouwd; dit is echter te verontschuldigen daer de noodige stoffen tot nu toe hebben ontbroken.

Alleen sedert weinige jaren heeft men aen het stof der archieven een aental oorkonden onttrokken betrekkelyk de staetkundige zendingen waermede Rubens werd gelast. Het werk waervan wy den titel hebben nedergeschreven bevat de stukken rustende in het *State paper Office* te Londen en staet vooral in verband met de onderhandelingen welke ter eener zyde, tusschen Rubens en ter andere, tusschen zyn kunstbroeder en landgenoot Balthasar Gerbier, voor het vredeverdrag tusschen Spanje en Engeland plaets grepen, onderhandelingen die byna dry jaren voortduerden.

Een deel der uitgegevene stukken raken echter de kunstbetrekkingen die tusschen Rubens en verscheidene

hooggeplaetste persoonen werden aengeknoopt; zy spreiden een nieuw licht op de geschiedenis der werken onzes schilders.

Wy zullen poogen een kort overzicht dezer belangryke uitgave te maken, en dit voor zoo veel het mogelyk is verslag te doen op een vervolg van stukken die zich niet immer rechtstreeks verbinden.

De eerste brief der verzameling is door Sir Dudley Carleton aen zynen vriend John Chamberlain gestuerd; hy is gedagteekend van 's Hage den 5/15 september 1616, en geeft verslag eener reize, in België, van Spa naer Antwerpen. De beschryving door Carleton van Antwerpen gemaekt, wekt onze aendacht. ‘Van Mechelen kwamen wy te Antwerpen, zegt de schryver, en ik moet u bekennen dat deze stad alle andere overtreft welke ik ooit ergens heb gezien, zoo door de schoonheid en regelmatigheid der gebouwen, de lengte en breedte der straten, als de macht en grootte der vestingswerken. Wy verbleven er, even als in andere plaetsen, slechts éénen nacht, den morgend en den namiddag doorbrengende met het bezichtigen der stad, iets dat wy in rytuig deden..... Ik moet u in één woord den staet der stad doen kennen, die wezenlyk *magna civitas*, *magna solitudo* is, want gedurende al den tyd dien ik er doorbracht, zag ik in heel de lengte eener straet nooit meer dan veertig persoonen te gelyk. Ik ontmoette niet ééne koets, niet éénen ruiter, en niemand van ons gezelschap zag (ofschoon gedurende twee werkdagen) voor één penny goederen koopen noch verkoopen, noch in de winkels, noch in de straten. Twee lastdragers eneen liekenszanger hadden op hunne schouders meer voorraed kunnen dragen, dan zich op de Beurs, het zy op de stagie, het zy op den vloer bevond.

Het *Engelsch huis* is opgevuld met scholieren onder de regeltucht der jesuieten, en het *Oosterschhuis* staet ledig. Op menige plaetsen groeit het gras in de straten; nochtans (iets dat men zelden in zulke eenzaemheid aentreft), de huizen zyn allen in goeden staet van herstelling gehouden. De toestand der stad is veel erger sedert den wapenstilstand dan vóór, (iets wat zonderbaer mag toeschynen) en gansch Braband, is als de stad, *splendido paupertas*, schoon en arm.’

Carleton schryft deze verwoesting toe aen de vreemde soldatery die dit schoone land heeft plat geloopen. Het tafereel dat hy van Antwerpen ophangt is zeer verscheiden van dat welk men in Guicciardini's *Beschryvinge* vindt. Vyftig jaren vroeger, was Antwerpen een der rykste, der meestbevolkte en der levendigste steden van Europa. Uitgeput door de troebelen en den oorlog, geslachtofferd, even als het overige onzes lands door het zwak en onberaden politiek van het Spaensch Staetsbestuer, zag de edele stad haren handel en voorspoed vernietigen, doch zy trooste zich in haer lyden, door de vereering der schoone kunsten. Rubens heerschte er in meester.

Carleton, een groot vriend der kunst, verlangde zeer een werk des uitmuntenden schilders te bezitten. Nochtans schynt het niet, dat hy, gedurende het kort verblyf welk hy te Antwerpen deed, het *atelier* van Rubens hebbe bezocht. Doch wanneer hy te 's Hage was gekomen, waer hy de plaets van Afgezant ging bekleeden, ontving hy verscheidene brieven van Tobias Matthew en G. Gage, zyne agenten in België; brieven die ons eene gansche onderhandeling doen kennen welke tusschen hen en Rubens plaets greep om de ruiling te bekomen van een diamanten halssnoer toebehoorende aen Lady Carleton tegen eene schildery van Rubens, eene *Jacht*, tafereel dat zich thans te Munich bevindt.

De byzonderheden dezer kleine onderhandeling zyn tamelyk belangwekkend, en het schynt ons toe dat de afgezant en zyne agenten niet immer met de uiterste fyngevoeligheid zyn te werk gegaen.

Rubens voltoeide alsdan die heerlyke schildery. Toby Matthew en G. Gage begeven zich tot hem in den naem van Carleton met de zending den kunstenaer het diamanten snoer aen te bieden in ruiling tegen het meesterstuk. De twee agenten maken om het best, eene beschryving van het juweel, doch de schilder, alsdan op het toppunt zyns roems en zyns talents, antwoordt hen, - wat hy een elk antwoordde, - dat hy den prys zyns tafereels op omstreeks 80 ponden had geschat, dat hy met de ketting niets te doen had, doch dat hy haer in betaling zou ontvangen, nadat hare weerde door een goudsmid zou vastgesteld wezen. Deze weerde beliep slechts op vyftig ponden!

Carleton bevool buiten twyfel aen zyne agenten nieuwe poogingen by den schilder te doen en nogmaels de ruiling tegen de ketting voor te stellen; want Toby Matthew antwoordt hem eenige dagen later dat Rubens onbeweeglyk blyft en dat hy geen *penny* van zynen prys zal laten afdingen. Overigens er was reeds een ander liefhebber, de hertog van Aerschot, die, naer het schynt, de samenstelling aenkocht voor de somme van 100 ponden. Echter gelukte Carleton er eindelyk in, na nieuwe onderhandelingen, zyne ketting tegen eene andere *Jacht* van Rubens te verruilen, doch deze laetste was veel kleiner dan de eerste. Zyne agenten kochten ook stukken van Snyders, Vranckx en Breughel.

Na deze onderhandelingen zyn twaelf brieven geplaetst rechtstreeks tusschen Rubens en Sir Carleton gewisseld; zy staen in verband met eene verzameling antikwiteiten door dezen laetsten gevormd en welke tegen schilderyen van den antwerpschen meester werden verruild. Deze briefwisseling was reeds door Carpenter bekend gemaekt[1],

(1) *Mémoires et documents inédits sur A. Van Dyck*, *P.P. Rubens*, *etc.*, *par Hookham Carpenter*, *traduits par L. Hymans. Anvers*, 1845, p. 163 et suiv.

doch verscheidene aenteekeningen zyn er door den nieuwen uitgever bygevoegd.

Carleton deed nog andere aenkoopen by Rubens, het zy voor zich zelven, het zy voor zynen koning; in verscheidene brieven wordt er gesproken van de onderhandelingen die te dezer gelegenheid tusschen den kunstenaer en den afgezant of zyne agenten plaets hadden. Zelfs vindt men er zeer belangwekkende onder. In allen teekent zich schilders open en loyael karakter af; de houding des engelschen heeren schynt niet immer eene overtolligheid van zielegrootheid te verraden. Zyne agenten geven blyken van eenen vurigen yver voor zyne geldelyke belangen, en de kunstenaer heeft veel moeite om zich met hun substiel afdingen te bevredigen.

(*Wordt voortgezet.*)

CH. RUELENS.

Boekaenkondiging.

De Taalgids door MM. D^{r} De Jager en D^{r} Te Winkel, uitgegeven door M. Vander Post te Utrecht.

Dit tydschrift is, zoo als de naem het uitdrukt, bestemd tot het bevoorderen der Nederlandsche taelstudie. Niets is aen de Vlamingen, en byzonder aen de *Flaminganten*, meer noodwendig dan dat boek; waerin de twee tydschriften welke MM. de Jager en Te Winkel vroeger uitgaven, versmolten zyn. De noodzakelykheid der moedertael- studie en het doel van het tydschrift wordt in het volgende uittreksel van de inleiding der *Taalgids* voorgesteld:

‘Het verband tusschen onze gedachten en onze uitdrukking daarvan, is dan ook zoo innig en onafscheidelijk, dat het vermogen om zaken en voorvallen juist en duidelijk voor te stellen en uit een te zetten het zelfde is als eene juiste en heldere kennis van die zaken en voorvallen te bezitten, en dat omgekeerd eene scheeve of duistere uiting onzer gedachten als het zekere blijk moet beschouwd worden, dat onze kennis gebrekkig is, en dat wij - ten minste in het oogenblik des sprekens of schryvens - niet geregeld hebben gedacht. Eene klare en juiste voorstelling van de kracht en beteekenis der woorden en eene nauwkeurige kennis en goede opvatting der taalregels, in een woord grondige kennis van de taal, waarin wy denken en ons uitdrukken, is der halve niet alleen onmisbaar voor eene duidelijke en onberispelijke uiting onzer gedachten, maar zelfs voor juist en geregeld denken.

Dat alles betreft de taal in het algemeen; doch de moedertaal in het bijzonder heeft nog eene andere, weinig minder belangrijke zijde. Indien het geen wij gezegd hebben niet overdreven, maar met de waarheid geheel overeenkomstig is, dan moet eene taal het afdruksel zijn, van de eigenaardige ziens- en denkwijze, van de bijzondere weereldbeschouwing van het volk, dat die taal spreekt; en indien de taal het middel is waardoor die eigenaardige ziens- en denkwijze, van de ouders op de kinderen, van het vóór- op het nageslacht overgaat, dan moet de moedertaal worden beschouwd als het levensbeginsel der nationaliteit van een volk, als dat gene waaraan deze hare wording en haar voortdurend bestaan verschuldigd is. De moedertaal opbouwen en beschaven is dan het zelfde als de nationaliteit aankweeken en veredelen; haar geringschatten en verwaarloozen is zich zelven in zijne natie min-achten, het eigenvolkbestaan veronachtzamen en lijdelijk medewerken om het te ondermijnen.’

Deze woorden zouden wy aen elken vlaemschen Belg moeten kunnen doen begrypen.

De eerste aflevering bevat:

1. Voorbericht van de Redactie. - 2. Over de natuer der woorden door L.A.C. Winkel. - 3. Sprokkels (Verklaringen van onverstane woorden) verzameld door J. Pan. - 4. Taalbederf, een brief door M. van Vloten. - 5. Iets over de afleiding van het woord *vierschaar* door J.H. van Dale. - 6. *Een Biervlietenaar mag twee maal zyn mes trekken.* (Beteekenis van dit gezegde door J.H. van Dale.) - 7. T.H. Buser, proeven van woordverklaring. - 8. L. A Te Winkel, de zoogenaamde stoffelijke bijvoegelijke naamwoorden. - 9. Verklaring der gezegden: *Man en maag*, *Eerlang*, *Hagendeveld.* - 10. Bydrage over de woorden *veel* en *er*, door H. Kern. - 11. Vragen.

Het tydschrift verschynt in vier afl. 's jaers, elk van ongeveer honderd bladzyden, ten pryze van dry gulden nêerlandsch.

H.S.

Wetenschappen en nyverheid.

OVER HET WASSCHEN VAN WOLLEN GOED. - Alwie wollen slaeplyven draegt, zal wel weten dat een der onaengenaemheden aen die soort van kleedingstukken eigen, is het buitenmaten krimpen welk ze dikwyls op korten tyd onbruikbaer maekt. Vooreerst begint men u een slaeplyf te geven, op den krimp gemaekt, iets groot genoeg voor eenen reus, en dat men gemakkelyk boven eenen winterfrak zou kunnen aenschieten. Als men dan klaegt dat het overal dobbel zit of dat men niet weet waer er meê te blyven, is het antwoord: het zal wel krimpen. Als gy dan opmerkt dat het nogthans wonder is dat degenen die zich met het wasschen van dit soort van goed bezig houden, niet weten het krimpen te voorkomen, wordt er u meermaels geantwoord dat dit zaken zyn waer gy niets van kent, en gy beter zoudt doen er u niet mede te bemoeijen. Zulk antwoord of rede zou my weinig overtuigen. Het onderzoek van een oud stuk, dat menigmael was gewasschen geweest, gaf my de verzekering dat de zeep de eenigste oorzaek was van deszelfs vernieling.

Na verscheidene proefnemingen, welke men niet dan

tegen dank in het werk stelde, bemerkte ik eindelyk dat een nieuw slaeplyf, hetwelk ik in ammoniak menige keeren had doen wasschen, niets was gekrompen en altyd schoon wit was gebleven; ik had intusschen ook bemerkt dat alle de onaengenaemheden welke men ontmoet by een versch gewasschen slaeplyf, door het gebruik van den ammoniak waren verdwenen.

Om een slaeplyf te wasschen met ammoniak, maekt men het nat met regenwater in eene porceleinen of aerden kom; men giet er zoo veel ammoniak op tot dat het een zeepachtig gevoel aen de handen geeft, men zet het onder water, wascht het koud, spoelt het in koud regenwater en laet het droegen.

De ammoniak kost slechts eenen frank den kilogr.; een kilogr. is ruim toereikend om vyftig slaeplyven te wasschen.

De ammoniak zou met groote spaerzaemheid aen het wasschen van alle soort van goed kunnen toegepast worden; het wasschen zou moeten gebeuren door gestellen in toegeslotene kuipen, en koud.

Het vuil water met kalk en soda vermengd en in eenen gesloten ketel tot koken gebracht, geeft, den damp in het koud water geleid zynde, op eenige oogenblikken, al den ammoniak terug.

C. OMMEGANCK.

De brandbrief.
(Vervolg, zie bl. 31, 37, 45, 51, 60, 69 en 77.)

Wy verzochten den ouden heer dat hy zyn verhael zou voortzetten; waeraen hy ook, zonder zich lang te laten smeeken, voldeed.

- Jakke Luyfels, - zoo hervatte onze vriend, - voorzag zich in kassatie, doch daer er niets onregelmatigs was op te merken in de pleegvormen van het geding, werd er aen zyne voorziening ook geen gevolg gegeven. Er bleef hem dan niets meer over dan den koning eene genadevraeg toe te sturen. Ook deze laetste pooging mislukte, en Jakke Luyfels moest de straf der door hem al of niet begane misdaed onderstaen. Zes weken na zyne veroordeeling stond, te midden der Groote Merkt van Antwerpen, het schavot opgericht. Jakke Luyfels was met een yzeren band rond den hals aen den schandpael vastgehecht. Boven zyn hoofd hing een opschrift waerop de menigte, in groote letteren, zyn naem, de misdaed waervoor hy verwezen was, alsook zyn vonnis kon lezen. Jakke Luyfels stond niet alleen op het schavot: hy bevond er zich in het gezelschap van twee andere veroordeelden. Aen zyne rechterzy stond het hoofd eener bindersbende, en aen zyne linkerzy bevond zich een moordenaer.

Ik had my naer de Groote Merkt begeven, ten einde den man die my zooveel belangstelling had ingeboezemd nog eens te zien, en hem een stuk geld in den zakdoek te werpen[1].

Niet lang bevond ik my tusschen de menigte, toen iemand die achter my stond, my op den schouder klopte. Ik keerde my om en zag een my onbekende man, van omstreeks de vyf en dertig jaer, voor my staen.

- Mynheer, - vroeg hy, - gelooft gy dat die menschen, dáér, plichtig zyn?

Ik antwoordde niet, daer het my, in myne hoedanigheid van rechter, hoogst onbetamelyk toescheen myn persoonelyk gevoel boven dit des gerechts te willen stellen. Doch myn stilzwygen scheen den onbekende niet te bevallen; want weldra hernam hy:

(1) Te Antwerpen hadden vroeger de veroordeelden die aen de kaek te pronk stonden, de gewoonte hun zakdoek voor de schavottrappen neder te leggen, ten einde er de giften der menigte in op te vangen.

- Welnu, mynheer, gy kunt er over denken zoo als gy het verkiest, doch ik verzeker u dat niet allen even schuldig zyn. Een hunner is misschien minder plichtig aen het feit waerom hy hier te pronk staet dan gy of ik; ofschoon men beweert dat het gerecht niet kan falen. Het ware te wenschen dat eens de ware dader gevat werd. Maer wat zal het er dan misschien nog aen helpen? God weet laet zich de booswicht wel vatten vóór de arme drommel zyne onverdiende straf heeft onderstaen.

Ik kan u niet zeggen hoe zeer de woorden des vreemdelings myne belangstelling opwekten; ook haestte ik my hem te vragen:

- Weet gy iets betrekkelyk deze duistere zaek?

- Ach! neen, heer, niets; ik weet er ongelukkiglyk niets van, - antwoordde hy my; - wat ik u zeg is slechts een persoonelyk gevoel.

Daerop groette hy my en verdween tusschen de menigte.

De woorden dezes mans hadden my diep getroffen; ik was te vreden nogmaels iemand te hebben ontmoet die in myn gedacht deelde, ofschoon te leur gesteld, daer ik had gedacht uit zynen mond eenige inlichtingen te vernemen, die deze duistere zaek hadden kunnen ophelderen. Nu wierp ik myn geldstuk in den zakdoek die, vóór de trappen van het schavot, op den grond lag opengespreid, waerna ik my insgelyks verwyderde; doch niet zonder nog eens by my zelven te zeggen:

- God geve, dat eens de ware plichtige worde gevat! God geve, dat eens de onschuld zegeprale!... Misschien heb ik ongelyk!... Misschien is Jakke Luyfels slechts een behendige schurk!... De Opperrechter alleen, Hy voor wien niets verholen blyft, kan dit beslissen!...

Dry dagen later werd Jakke Luyfels, in het gezelschap eeniger andere veroordeelden, booswichten van alle slach, naer het rasphuis van Gent gevoerd.

- En hiermede was alles afgedaen! - onderbrak de rentmeester Lauters den ouden rechter Liebrechts.

- Neen, hiermede was niet alles afgedaen, - hernam onze vriend; - wel is waer ben ik aen het einde van het drama gekomen; doch er is nog een naspel aen. Mag ik u dit nu ook verhalen? Ik beloof u deze mael myn best te doen om het zoo kort mogelyk te maken.

Wy knikten allen toestemmend, en de oude rechter hervatte:

- Er waren omtrent vier jaer verloopen sedert de veroordeeling van Jakke Luyfels, en sedert lang had ik, met zyn naem, ook het noodlottig voorval dat hem naer het rasphuis van Gent, voerde uit het geheugen verloren. In myne hoedanigheid van rechter van onderzoek was zulks nu ook geen wonder. Dagelyks had ik my bezig te houden met allerhande booswichten, dieven, binders, brandstichters en moordenaers, zoodat de eene misdaed my alras de andere deed vergeten. In den beginne dacht ik nog wel aen den ongelukkigen Jakke Luyfels; doch van dag tot dag wat minder, tot dat ik allengs eindigde met niet meer aen het treurig voorval dat my zooveel bekommering had gebaerd, te denken.

Omtrent dit tydstip gebeurde er een feit dat, ofschoon niet in verband staende met de zaek die Jakke Luyfels naer de gevangenis voerde, my echter dit voorval terug in het geheugen bracht.

Eene gewapende bende, bestaende uit vyf vermomde persoonen, had onder Esschen, des nachts, de afgelegene wooning van den gewezen notaris Bosmans overvallen. Zy hadden den notaris, zyne vrouw en hunne dienstmaegd, een meisje van zestien of zeventien jaer, verwurgd, de kasten opengebroken en al het geld en de juweelen waerop zy de hand hadden kunnen leggen, gestolen. Hiermede niet te vreden, hadden zy, vooraleer met den gestolen buit te vertrekken, het vuer aen de vier hoeken van het gebouw gelegd. Dit laetste hadden zy wellicht opzettelyk gedaen, met het inzicht om des te zekerder alle spoor hunner misdaed te doen verdwynen. Maer de Voorzienigheid had er anders over beslist; want dat waerop zy rekenden om hunne euveldaed te verbergen, werd de oorzaek waerdoor zy in de handen des gerechts vielen.

De tolbeampten en gendarmen die op de grenzen op den loer lagen, ten einde jacht te maken op de smokkelaers die het zouden mogen wagen met tolbetalende goederen uit het nabygelegene Nederland, België binnen te sluipen, hadden spoedig de vlammen ontdekt en waren de bewooners der omliggende hoeven gaen verwittigen, en weldra snelde ieder naer het ramptooneel. De eerstaengekomene boeren sloegen de deuren en vensters der brandende wooning in, en dry of vier der onversaegdsten drongen, door den rook en de vlammen heen, het huis binnen. Daer ontdekte men alras dat de kasten waren opengebroken en men vond den notaris en zyne vrouw levenloos te bed liggen. Er viel niet aen te twyfelen of er was eene gruweldaed gepleegd. De dood der oude lieden was het gevolg eener afschuwelyke misdaed; zy hadden de zakdoeken waermede men hen had verworgd nog aen den hals, terwyl men hen den mond, wellicht om hen het schreeuwen te beletten, met een tweeden zakdoek had opgestopt. Men haestte zich hunne lyken buiten te dragen, met de hoop dat misschien alle redding om hen tot het leven terug te roepen nog niet verloren was. Middelerwyl men hier mede bezig was, drong de onversaegdste der boeren het aenpalend vertrek binnen, waeruit hy een stond later terug verscheen, de dienstmaegd op de armen dragend. Toen hy buiten het bereik der vlammen was, legde hy het meisje op den grond, en spoedig ontdekte men dat, ofschoon zy even als hare meesters den mond met een zakdoek had opgestopt, men zich nogthans niet alle hoop om haer tot het leven terug te roepen mocht ontzeggen. Terwyl een gedeelte der boeren alles in het werk stelden wat in hunne

macht was om de vlammen te overmeesteren, deden eenige anderen al wat mogelyk was om haer tot het bewustzyn te doen terug keeren. Na vele moeite gelukte men er dan ook eindelyk in, waerna men haer naer de dichst bygelegene hoeve bracht.

Des anderendaegs 's morgens had de prokureur des konings reeds bericht van het voorgevallene, en tegen den middag vertrok ik met hem en myn griffier naer het grensdorp. Toen wy op de hoeve waer men het geredde slachtoffer had ingenomen aenkwamen, vonden wy haer reeds genoegzaem hersteld om tot eene gerechterlyke onderhooring over te gaen; wat wy dan ook deden.

Zy verklaerde ons dat zy niet wist hoe de booswichten de wooning haers meesters waren binnengedrongen; doch dat zy rede had te denken dat een hunner zich den avond te voren, terwyl de notaris en zyne vrouw in den hof waren, en zy naer het dorp was gegaen om eene boodschap te doen, het huis, waervan zy de deur op het slot had laten staen, moest zyn binnengeslopen en er zich had laten opsluiten; want omtrent middernacht was zy wakker geworden, door het geweldig geblaf des honds, die in den hof aen eene ketting in zyn hok vast lag. Toen had zy een licht geschuifel denken te vernemen; waerop zy langs binnen iemand de achterdeur hoorde openen, en kort daerop had zy verscheidene persoonen het huis hooren binnen komen en zich naer de kamer waer hare meesters sliepen, begeven. Half dood door den schrik, had zy zich onder haer beddendeken verborgen, daer zy het niet wagen dorst op hare meesters te roepen om hen te waerschuwen. Toen de booswichten het vertrek van den notaris waren binnen gedrongen, had zy een hunner hem zyn geld en juweelen hooren afeischen; waerop deze had geantwoord:

- Heere God! Karel Rampelberg! myn oude kandi-

daet!... Is dit nu het loon myner goedheid jegens u?... Omdat gy my vroeger eens hebt bestolen en ik u heb laten gaen zonder u aen te klagen, komt gy my thans nog bestelen... my misschien vermoorden!... Dit had ik nooit van u verwacht!...

- Ta, ta, ta! genoeg gepraet! - had daerop iemand geantwoord; - wy moeten uw geld hebben!... al uw geld hoort gy?... En zoo gy ons de plaets niet wilt aentoonen waer het geborgen ligt, dan zullen wy die toch wel weten te vinden.

Toen was er eene korte worsteling ontstaen tusschen hare meesters en de booswichten, eene worsteling die slechts eenige oogenblikken had geduerd, waerna weêr alles stil was geworden. Middelerwyl zulks gebeurde, had zy moed gevat, was haer bed uitgesprongen, en had het vensterraem geopend om te trachten langs dáér het huis te ontvluchten. Hiertoe had men haer echter den tyd niet gelaten; want toen zy bereid was, om een stoel op te klimmen ten einde het venster uit te springen, had men de deur harer kamer geopend, langs waer de booswichten, waervan een met een lanteern in de hand, binnen stormden. Onmiddelyk had men haer vastgegrepen, een zakdoek in den mond gestopt, ten einde haer te beletten om hulp te schreeuwen, en haer tegen den grond geworpen. Toen had een hunner haer de knie op de borst gezet en haer iets rond den hals gewrongen; waerna men haer had laten liggen. Dan had zy het huis hooren rond loopen, de kasten hooren openbreken, en korts daerop hadden de booswichten de wooning verlaten; want alles was weêr stil geworden als vóór hunne komst.

Ofschoon zy het bewustzyn niet had gehad om van den grond op te staen, toch had zy al wat er gebeurd was klaer en duidelyk gehoord, en zy bevestigde zelfs dat, vooraleer heen te gaen, een der moordenaers, met den lanteern in de hand tot haer was genaderd, haer had betast en zy hem had hooren zeggen:

- Deze ook zal niet meer spreken!... De hel heeft onze onderneming begunstigd!... Het geld zit in onze zakken en... de getuigen van het gepleegde feit zyn dood.

Korts na de booswichten het huis hadden verlaten was een verstikkende rook hare longen binnen gedrongen; toen had zy heel en gansch het bewustzyn verloren.

De moordenaers hadden zich het aengezicht zwart gemaekt en zy had ze niet erkent, een uitgenomen, den genaemden Karel Rampelberg, die zich van tyd tot tyd by den notaris aenbood ten einde hem geld af te eischen.

- Dezelfde persoon, - voegde zy er by, - had nog slechts dry dagen geleden, haer meester afgewacht en hem om geld gevraegd; deze had hem dan ook, volgens hy zyner vrouw had gezegd, tien franks gegeven.

Deze inlichtingen volstonden ons ruimschoots om de booswichten te doen aenhouden. Ook werden deze nog den zelfden avond gevat.

Zy begonnen met het hen aengeteigde feit te loochenen; doch het geld en de juweelen die men op hen vond, waren genoegzame getuigen hunner misdaed, en toen ik hen een vergelykend verhoor met de dienstmaegd, die zy dood waenden, deed ondergaen, verschrikten allen zoo zeer, dat zy dadelyk hun schelmstuk bekenden. Het gevolg hiervan was dat ook allen, omtrent twee maenden later, ter dood werden veroordeeld.

Zy voorzagen zich in kassatie; doch deze werd verworpen. Even wendden zy zich tot den koning ten einde van hem genade te bekomen. Deze werd verleend aen vier der booswichten, in zoo verre dat de doodstraf werd veranderd in levensdurenden dwangarbeid; doch voor wat Karel Rampelberg, den aenleider en hoofdman der bende betrof, dezes genadevraeg werd door den koning verworpen.

Het was nacht toen hem het schrikkelyk nieuws werd gebracht, dat zyn hoofd op het schavot zou vallen om zyne gruweldaed te boeten. Deze tyding, die ieder anderen in zynen toestand had doen huiveren, liet hem kalm, en in plaets van om een priester te verzoeken ten einde zich tot de dood te bereiden, vroeg hy dringend om een

onderhoud met den prokureur des konings en den rechter van onderzoek, daer hy voor aleer te sterven, eene gewichtige veropenbaring wilde doen. Myn kollega en ik werden hiervan aenstonds onderricht; beide haestten wy ons om aen dit verzoek te voldoen, het was vier uren toen men ons dit nieuws bracht en de onthalzing was op acht ure vastgesteld. Wy hadden dus ook geen tyd te verliezen.

Toen wy in de cel van den ter dood veroordeelde traden, troffen wy er buiten hem nog den beul met zyne helpers aen, die bezig waren met het maken der laetste *toilette.* De veroordeelde groette ons beleefd, terwyl hy op te vreden toon ons toeriep:

- Ha! gy zyt dáér, mynheeren; ik wachtte met ongeduld op uwe komst..... Ik heb u iets te zeggen..... eene veropenbaring te doen.

Wy antwoordden dat wy bereid waren hem aen te hooren. Daerop wendde hy zich tot my en vroeg my of ik hem niet kende.

- De zaek waervoor gy veroordeeld zyt, heeft u ons genoegzaem doen kennen, - was myn antwoord.

- Gy vergist u, heer rechter, - hernam de booswicht, eenigzins hardvochtig; - het geding heeft slechts veropenbaerd dat ik vroeger kandidaet was by den vermoorden notaris; dat deze my van zyn kantoor heeft weggezonden, omdat er een te kort in zyne kas was; dat ik dan soldaet ben geworden en het by het leger zoo ver heb weten te brengen dat ik op weinige jaren den graed van serjant-majoor verwierf; dat ik echter voor diefstal van het leger ben weggezonden; dat ik daerna te Brussel en te Antwerpen heb geleefd, men weet niet hoe; dat ik dan naer Esschen ben terug gekeerd en er geleefd heb van men weet niet wat; en

dat ik eindelyk aen het hoofd eener bindersbende... Maer het is niet noodig u te herhalen wat gy weet. Toen ik u vroeg of gy my niet kendet, bedoelde ik, of gy u niet herinnerdet my vroeger nog ergens anders te hebben ontmoet?...

- Ja, - antwoordde ik nu, - ja, ik heb u nog gezien; doch waer?... dit schiet my thans niet te binnen.

En inderdaed reeds by het eerste onderhoor dat Karel Rampelberg had ondergaen, had het my toegeschenen dat ik dien man meer had gezien; ofschoon ik my niet herinneren kon waer of in welke gelegenheid ik hem had ontmoet.

- Herinnert gy u niet, - hernam hy, - zekere tepronkstelling eeniger veroordeelden op de Groote Merkt dezer stad?

Er ging als een floers van voor myne oogen. Ik wist thans heel goed met wien ik te doen had.

- Een oogenblik! - viel ik hem haestig in de rede; - ik ben er: een der tepronkgestelde veroordeelden was Jakke Luyfels, van op den Moerkant onder Esschen; dit is nu zoo iet of wat meer dan vier jaer geleden.

- Juist! gy moet u dan ook nog herinneren, dat ik u toen vroeg of gy aen de plichtigheid der tepronkgestelden geloofdet, en dat ik, daer gy my het antwoord schuldig bleeft, er byvoegde, dat een hunner misschien minder plichtig was dan gy of ik, en het wenschelyk ware dat vroeg of laet de ware dader eens gevat werd.

Ik knikte toestemmend.

- Leeft Jakke Luyfels nog? - vroeg daerop de ter dood veroordeelde.

Op myn bevestigend antwoord, vouwde hy de handen te saêm, en riep op blyden toon uit:

- God zy gedankt! de onschuldige zal dan kunnen in vryheid hersteld worden... Die zaek woog my zwaer op het hert. Het uer der veropenbaring is geslagen. Met myne plichtigheid te herkennen, hoop ik dat de Opperste Rechter my vergiffenis zal schenken voor myne gruweldaden..., - en een stap nader tredend, vroeg hy ons: - Denkt gy niet, mynheeren, dat eene rechtzinnige belydenis my van den hemel op vergeving mag laten hopen?

Ik zegde hem dat hy daeraen niet hoefde te twyfelen; dat God vergeving had beloofd aen al wie rechtzinnig berouw gevoelde over zyne bedrevene misdaden, hoe groot die dan ook mochten wezen. Zonder my toe te laten voort te gaen, viel hy my haestig in de rede, en met tranen, tranen van tevredenheid, in de oogen, riep hy uit:

- Welnu, mynheeren, ik ben de plichtige. Niet door Jakke Luyfels; maer door my werd de brandbrief gezonden naer de hoeve van Pauwel Gyselynckx.

Zoodra wy deze veropenbaring ontvingen, gaf de prokureur des konings bevel dat de halsrechting van den ter dood veroordeelde zou worden opgeschorst.

(*Wordt voortgezet.*)

JOHAN VAN ROTTERDAM.

Kunst- en letternieuws.

De heer Nic. De Keyser bestuerder der koninklyke Akademie van Antwerpen, arbeidt aen eenige portretten. Wy merken vooral het afbeeldsel eener dame op. De kunstenaer heeft wederom aen dit tafereel die poëzy geschonken, welke men zoo vaek in zyne voorbrengselen bewondert. De houding is natuerlyk en grootsch. De gelykenis moet treffend zyn.

- De heer E. Corr heeft in de laetste zitting der koninklyke Akademie te Brussel een verslag gedaen over de plaetsneêkunde in België; men aenziet dit schrift als zeer belangwekkend.

- In het *atelier* des heeren David Col, merkten wy dezer dagen een geestig tafereel op: *aen tafel.* Eenige lustige gezellen hebben zich aen tafel een weinig te veel vergast; de redevoering heeft waerschynelyk een al te driftig karakter genomen en, in de zalige opgewondenheid, zyn tafel en stoelen omgeworpen. De heer Col heeft dit onderwerp met veel takt behandeld; hy gelukt er buitengewoon wel in de burgertypen onzer eeuw op het doek te brengen; in zyn voortbrengsel heerscht waerheid, natuer.

- De heer Callebert heeft de laetste hand gelegd aen zyn tafereel: *Een mirakel van den H. Franciseus-Xaverius*, *apostel van Indië;* dit stuk heeft groote verdiensten; het is bestemd om in de tentoonstelling te Gent geplaetst te worden.

- Het konkoers voor muziekale kompositie, door de harmonie van Ste-Cecilia, van Bevere naby Audenaerde, uitgeschreven, overtreft verre weg aller verwachting: niet min dan 22 marchen en 25 pas-redoublés, zyn ten pryskampe ingezonden; bygevolg zullen er in elke kategorie twee pryzen worden vergund.

- Verschenen by Simoneau en Convey, te Brussel: *De welvaert van België onder de regering van Leopold I*, steendrukplaet naer het zinnebeeldig kunstwerk samengesteld en uitgevoerd door M. Désiré Van Spilbeeck, voor het banket door de wetgevende kamers Z.M. aengeboden, ter gelegenheid der 25e verjaring zyner regering, den 21 july 1856.

Deze plaet, eene der goede herinneringen van dat feest, is verkrygbaer te Antwerpen by den heer *Tessaro*, Schoenmerkt.

Wy ontleenen het volgende aen de beschryving dier feesten door *Hendrik Conscience*, (bladz. 71). ‘Ten einde der groote tafel, regt over de plaets waer zyne Majesteit gedurende het feestmael was gezeten, staet het eigenaerdig kunstgewrocht, dat M. Van Spilbeeck van Antwerpen, gelast werd tot versiering der koninklyke tafel te verveerdigen. Het is eene soort van triomfpoort, geheel in suiker gebeeldhouwd. Eene rei schoone basrelieven, de vryheden der belgen verbeeldende, vormt het voetstuk; de steenen, waeruit het gewelf der poort is gevormd, herinneren aen de vyf-en-twintig jaren van 's koning regering; boven deze steenen ziet men de zinnebeeldige kenmerken der nyverheid van elke provintie des lands. Van wederzyde staet een goed uitgevoerd beeld, het eene de Kamer der Volksvertegenwoordigers, en het andere het Senaet voorstellende.

Het geheele heeft tot kroonwerk eene voetzuil die gesteund is door de zinnebeelden van Wysheid, Overvloed, Vooruitgang en Vrede, en waerboven het standbeeld des konings zich verheft.

Dit gewrocht, met veel geest ontworpen en zeer keurig uitgevoerd, vereert den jongen kunstenaer die het verveerdigde.’ (Zie verder *de Vlaemsche School*, 2^{e} jaergang, bladz. 127.)

Wy raden eenieder aen zich deze plaet aen te schaffen die een der bewyzen is van den vooruitgang der kunsten toegepast aen de nyverheid, een vak waer M. Van Spilbeeck een der onvermoeibare en yverige voorstanders van is.

- Verschenen: *Graf- en gedenkschriften der provintie Antwerpen.* 43^{e} aflevering, *stad Mechelen*, *tweede stuk*, dezer belangryke uitgave. Antwerpen, drukkery J.-E. Buschmann.

Een portret door Hans van Memmelinghe.

Het eerste nummer dezes jaergangs der *Vlaemsche School*, bevatte de plaetsnêe van een der schoonste tafereelen van Jan van Eyck; tegenwoordige aflevering behelst de gravuer van een werk van

een ander hoofd der School van Brugge: HANS VAN MEMMELINGHE.[1] Over dezen meester werd reeds vroeger (D.V. bl. 180) gehandeld; de voortreffelykheid zyner schilderwyze, werd in breede trekken aengeduid; wy hoeven er dus niet op terug te komen.

Hans van Memmelinghe, de geneliale schilder der kas van Ste-Ursula, muntte, even als het groote deel onzer vaderlandsche historie schilders, in het portret uit.

D a t g e n e w e l k thans in plaet uitgaat, vertoont een kanonik der Orde van den H. Norbertus of *Premonstreit*, in zyn gewoon koorhabyt. Hy is bloothoofds, heeft de handen samengevouwen; zyne houding drukt eene diepe ingetogenheid uit. (Zie *Catalogue du Musée d'Anvers*, 2e uitgave.)

Deze heerlyke schildering welke thans deel van het Antwerpsch Musaeum maekt, en N° 35 van den Cataloog (2e uitgave) draegt, werd met zoo menig ander kunstjuweel aen de stad Antwerpen gemaekt, door wylen ridder Florent van Ertborn.

Geerne brengen wy onze hulde aen den kunstminnenden burgemeester, die door eene edele gedachte gedreven, zyner geboorteplaets een teeken van

(1) Met verwondering ziet men de aenhoudenheid waermede sommige schryvers dezen kunstenaer den naem van: HEMLINCK schenken. Men had mogen gelooven dat na de ontdekkingen door den geleerden heer C. Carton, in de archieven der St-Lukasgilde te Brugge gedaen, en reeds herhaelde malen in druk uitgegeven, allen twyfel omtrent een lang besproken punt was verdwenen.

aengekleefdheid schonk dat beter dan eenig gedenkteeken, ten eeuwigen dage van zyne grootsche inzichten zal getuigen.

Boekoverzicht.

Original unpublished papers illustrative of the life of sir Peter Paul Rubens, as an artist and a diplomatist. Preserved in H.M. state paper office. Collected and edited by W. Noel Sainsbury, London 1859. - (*Oorspronkelyke onuitgegevene schriften rakende het leven van heer Peeter Pauwel Rubens, beschouwd als kunstenaer en staetkundige. Bewaerd in H.M. staetsarchief. Verzameld en uitgegeven door W. Noel Sainsbury, Londen 1859.) in-8°. XXXIV, 391 bl.*

(1e Vervolg. Zie bl. 82).

De volgende stukken zullen ons Rubens van een ander oogpunt doen kennen. Zy raken de onderhandelingen waermede hy door de Infante Isabella werd gelast om eenen wapenstilstand te bekomen tusschen de koningen van Engeland, Denemarken, Spanje en de Vereenigde-Staten. Deze

stukken zyn grootendeels onuitgegeven en strekken der nagedachtenis onzes kunstenaers grootelyks tot eer.

Rubens werd door eene edele en grootmoedige gedachte gedreven. Zyne reizen en zyn talent hadden hem in betrekking gebracht met eene menigte persoonen die eenen machtigen invloed uitoefenden op de lotbestemmingen der volkeren. In zyne samenspraken met Vorsten en Grooten had hy onophoudelyk aengedrongen op de rampen der oorlogen en op de wreede verscheuringen der Christenheid. Geerne wilde hy aenspraek maken op het onmetelyk gezag dat hem zyn naem van 'Vorst der Schilders' schonk, om den vrede aen zyn Vaderland en aen gansch Europa terug te schenken. Dit was geen hooveerdige droom; het was eene ingeving van zyn hert en van zyn genie. Ook lydt het geen twyfel dat het *initiatief* van Rubens uitging; hy had zyne ontwerpen aen Isabella doen kennen, en deze goede vorstin begreep zeer welde menschlievende inzichten onzes kunstenaers: van eenen schilder maekte zy een diplomaet.

De brieven en andere oorkonden hier medegedeeld, raken de onderhandelingen met Engeland. Buckingham had Balthazar Gerbier, zyn agent, aengesteld om met Rubens te beraedslagen. Gerbier, was gelyk men weet, een schilder en Rubens' landgenoot: 'dus gingen twee vlaemsche schilders, zegt de heer Ed. Fétis, twee kunstenaren van Antwerpen, zich ontmoeten om de grondvesten te leggen van een staetkundig verdrag dat ten sterkste over het lot van Europa zou beslissen.'

De twee zaekgelasten zyn mannen van zeer verschillenden aerd. In de brieven van Rubens ontmoet men een verheven geest, een trouw hert, dat rechtstreeks zyn menschlievend werk voortzet, zonder zich met de staetkundige kronkelingen in te laten: hy handelt in het geheim, omdat hy het op geene andere wyze kan doen, maer hy ontwikkelt met klaerheid en vastheid, de grondbeginselen, die hy moet verdedigen. Gerbier, in tegendeel, is een politische beunhaes, een Figaro-diplomaet, aen alle slach van kuiperyen gewend en die zyn *Buckingham* en zyn *Machiavel* van buiten kent. Hy was een weerdige dienaer dier argelistige staetkunde, die reeds van op dit tydstip, zich meer bezig hield, moeijelykheden tusschen de volkeren op te werpen dan eendracht en vrede tusschen hen doen te heerschen. De onderhandelingen, waermede Rubens werd gelast, duerden, eenieder weet het, naby dry jaren: hy moest worstelen tegen de Buckinghams, de Richelieus en de Olivarès, en meer dan eene nêerlaeg op het terrein der chikaen of twistzucht verduren. Doch het goede recht, de christene geest, de hooge rede, door Rubens vertegenwoordigd, moesten eindelyk over de tegenwerkingen der kancelleryen zegevieren; hy gelukte erin de koningen te overtuigen en den vrede tusschen de oorlogvoerende machten voor te bereiden. Wy weten niet of er in de gansche wereldgeschiedenis, een schooner voorbeeld bestaet van het Genie, dat de politische driften der staten tot zwygen dwingt, in het oogenblik, dat deze laetsten volgens al de regelen der diplomatische krygskunst worden verdedigd. En dit alles, Rubens doet het zonder geschreeuw, stil, immer bereid om zich op het achterplan te plaetsen, daer hy zich weinig bekreunt om den roem, dien hy uit zyne zendingen zou putten. Indien hy er in toestemt om gedurende dry jaren zyn penseel te verlaten en den stiel van Afgezant uit te oefenen, het is alleen om dat hy de innige overtuiging zyns invloeds bezit. Hierna, wanneer hy al de moeijelykheden uit den weg heeft geruimd, en de wereld tot den vrede gestemd, verdwynt hy van het staetkundig tooneel; hy hervat den schepter der kunst, en laet aen hen die hooge titels voeren, aen hen die door hunne geboorte de uitdeelers der volkenbelangen zyn geworden, aen de *ambassadeurs* van *geslacht*, de eer over hun handteeken op de solemnele traktaten te plaetsen.

Men kan door de thans uitgegevene stukken zien hoe lastig de taek was, welke aen Rubens werd opgedragen. Het was niet alleen door zyne tegenstrevers dat hem de moeijelykheden werden berokkend; zy sproten nog veel meer uit het spaensche staetsbestuer voort. De vadzigheid of liever de onverschilligheid van dit rampzalig gouvernement, lieten hem onophoudelyk in de pynelykste toestanden voor een Afgezant. Men antwoordde niet op zyne missiven, men liet hem zonder onderrichtingen, men dwong hem tot een onophoudend gaen en komen om met staetsmannen in aenraking te treden. Het geduld van een ander mensch als Rubens, ware meer dan eens verbroken geworden.

Een deel der brieven door Lord Carleton gedurende deze onderhandelingen geschreven, zyn reeds verschenen in *Sir Dudley Carleton's Stateletters* (*Middlehill*, 1841, 1 *boekdeel in*-4°); diegene van Rubens zyn onuitgegeven. Zy zullen getuigen van zyne verhevene en opene handelwyze, en inderdaed, een nieuw systema van diplomatie inhuldigen. Waerlyk, de laegste klerk eener huidige ambassade zou van medelyden glimlachen by het lezen van twee of dry der missiven onzes grooten mans aen Gerbier, missiven waerin hy zyn hert opent aen den vertegenwoordiger der tegenovergestelde party, en hem de hinderpalen doet kennen, die hy ontmoet even als het verdriet, dat hem van den kant zyner meesters wordt aengedaen. Verwerpende als zyner onweerdig, het gebruik van al die kleine diplomatische subtiliteiten, door enge geesten tot wetenschap verheven, om zich, in de oogen van het gemeen, den schyn van bekwame mannen te geven, speelt de kunstenaer met opene kaert op tafel, en bedient zich geenszins van twyfelachtige of dubbelzinnige uitdrukkingen.

Hy zelf schildert aen Gerbier het ongeduld, de spyt af, die hy gevoelt by het veranderlyk en deloyael gedrag van Olivarès, den spaenschen minister; hy is bereid om te bekennen, dat het gouvernement in wiens naem hy handelt,

een gouvernement van kwade trouw is, dat zyne zwakheid onder een toon van trotschheid en grootheid zoekt te verbergen.

Van alle kanten bedrogen, en ontwarende rondom zich, zoowel by zyne lastgevers als by de engelsche onderhandelaers, niets dan dubbelzin, kleingeestigheid en valschheid, zag Rubens, voor de eerste mael, zyne poogingen mislukken. Echter werd hy niet ontmoedigd, en hy nam het besluit zyn werk voort te zetten. Het was alsdan, dat hy aen Gerbier den volgenden brief zond, een gansch vertrouwelyken brief, geschreven van vriend aen vriend, doch die Gerbier, een ware staetkundige jachthond, onmiddelyk aen zynen meester overstuerde. Deze brief is een der schoonste, die de kunstenaer ooit heeft geschreven.

Antwerpen 8/18 september 1627.

Mons.r

Ick bidde V.E believe te ghelooven dat ick doen al wat ick can, ende dat ick vinde myne meesters seer gheappassioneert in de saecke, haer vindende ghepicqueert ende gheaffronteert van Olivares, wiens passie prevaleert aen alle andere redenen ende consideratien, ghelick ick hebbe ghemerckt wt de woorden (al ist dat hy het soeckt te bedecken) van Don Diego selver; het meeste deel vanden raedt van Spagnien was van onse opinie, maer dien cop heeft al naer synen sin ghedrongen. Dit syn plaeghen van Godt die door alsulcke middelen syn werck doet: daer worden soo veele saecken aen don Diego gheremonstreert dat hy beghent te bransleren, ‘et se hailla embarrassado.’ Men heeft hem doen tasten met der handt de perfidie vande Francoisen, ende de secoursen die Coninck van Vranckrick doetelick geeft de Staeten, ende gheerne soude gheven dat hy cost aen Danemarc, dat sy selver met onse simpliciteyt ghecken, ende soeken, maer met dezen bietebau van het secours van Spagnien te dringen tot accort Engelant welck ook daer op volgen sal; dese proposten ende redenen heeft selver Rubens, door order van d'Infante ende Marquis dicwils int lanck ende breedt aen Don Diego gheremonstreert, met groote hefticheyt ende liberteyt, ende oock niet sonder effect, maer de saecke is ghedaen, ende hy en can de orders van Spagnien niet veranderen. Ick en begheere V.E. onder pretext van vriendschap niet te bedrieghen, maer segge recht wt de waerheyt, hoe dat d'Infante ende Marquis gheresolveert syn ons tractaet te continueren, hebbende opinie dat de meesten tusschen Vranckrick ende Spagnien gheen effect hebben en sullen, oft wt sonderlinck wtrechten oft oock met (niet?) dueren enfullen (*en sullen?*) oock alle wyse lieden alhier soo geestelick als weerlyck (*wereldlyk*) geeken en lachen daermede. Toch soo lange als daer gheen proeve al (*af?*) ghedaen en is, en is gheen veranderinghe te verwachten, ende daer moet wat tyts toe wesen. Men hoopt dat Olivares sal dan eens syn ooghen open doen, ende moghelick beter coop gheven als het te spaede sal syn. Belieft V.E. daerentusschen de saecke met ons in staet te houden, ende Buckingham in goet humeur te houden; het en can gheen achterdeel doen: wy en pretenderen daermede niet te beletten oft te retardeert (*retardeeren?*) eenig attentat van oorloghe, soo datter gheen artificii onder en can scuylen, noch oock en soecken V.E. langher op te houden met ydel hope, veir van myn Heere zynen meester, ende zyn lieve huysvrowe, welck tot noch toe geschiet is met goede intentie, ende apparente redenen: het sal wil (*wel*) zyn dat wy meccanderen ondertuschen aviseren van 't ghene datter passeren sal, om de Princen wacker te houden ende het tractaet bevendich (De engelsche vertaler zegt *firm;* men moet waerschynelyk lezen *bestendich* of *levendich?*). Ick sende V.E. den

inghesloten aen myn heere den Hertoch, tot V.E. decharge ende myne. Ick en wete daer niet voorders in te doene ende sette my geruct (*gerust*) in myn goede conscientie ende den wille Godts. ‘In magnis voluisse sat est, Dïïs aliter visum est.’ Ik bidde V. E believe myne ootmoedighe racco*n*mandatie te doen aen myn heer Carleton, ende hem te versekeren van mynen dienst ende affectie, ende hiermede ghebiede ick my wt ganscher harten tot verwarts, blyvende voor altyts.

Myn heere
U.E. etc.
RUBENS.

Den zelfden dag schreef hy aen den hertog van Buckingham, een edelen en roerenden vaerwelbrief, waerin de zelfde gevoelens doorstralen. De onderhandelingen, die acht maenden hadden geduerd, werden afgebroken, en Gerbier in Engeland terug geroepen.
(*Wordt voortgezet.*)
CH. RUELENS.

De brandbrief.
(Vervolg en slot, zie bl. 31, 37, 45, 51, 60, 69, 77 en 85.)

De veropenbaring van Karel Rampelberg had voor gevolg, dat het hof van kassatie van Braband het vonnis, vier jaer geleden, door het hof van assisen der provincie Antwerpen tegen Jakke Luyfels uitgesproken, verbrak, en een nieuw onderzoek bevool, en daer het hof van assisen van Antwerpen eene eerste mael scheen te hebben gefaeld, werd deze taek thans opgedragen aen den rechter van onderzoek der stad Brussel. Daer Karel Rampelberg beleed dat hy de schryver was van den bedoelden brandbrief, en hy tot de minste omstandigheden die er mede in betrek stonden, wist aen te duiden, viel deze taek aen den rechter van onderzoek der hoofdstad niet zeer zwaer, en er bleef hem ook weldra geen twyfel meer of de ter dood veroordeelde was de schuldige, en Jakke Luyfels, die op de Grootemerkt van Antwerpen voor dit feit had te pronk gestaen en nu sedert meer dan vier jaer in het rasphuis van Gent zat opgesloten, was het slachtoffer eener gerechtelyke dwaling. Dien ten gevolgen werd deze dubbele zaek voor het hof van assisen der provincie Braband verzonden.

Het was, zoo ik het wel voor heb, op het laetst van oogstmaend 1843, dat Karel Rampelberg en Jakke Luyfels voor de gezwoornen van Brussel verschenen. De ter dood veroordeelde vergenoegde zich niet met het afleggen der bekentenis dat hy de dader van het misdryf was, maer verhaelde ook al de omstandigheden die er mede in betrek stonden; hy zegde ook, dat hy zich op den avond aengeduid tot het nederleggen van de door hem bepaelde som

geld in den uitgeholden olm, naer de Spillebeek had begeven; maer er, in plaets van het geld, een brood had gevonden. Deze verklaring loste nu op eens het raedsel op, hoe het kwam dat men het brood niet in den boom had ontdekt, toen men van wege het gerecht naer de Spillebeek was gegaen om het er te zoeken. En dat zyne verklaring echt was, hieraen viel niet te twyfelen. Het brood had hy eener arme vrouw gegeven, die, hy, in het terugkeeren, op de baen had ontmoet, voegde hy er by, en deze vrouw, - die niemand anders was dan de eigene zuster van Jakke Luyfels, - was komen verklaren, dat zy inderdaed, dien avond, een brood had gekregen van den ter dood veroordeelde.

Wat nu het schrift des brandbriefs betrof, dit geleek, wel is waer, niet aen de gewoone schryfwyze van Karel Rampelberg; doch hy verklaerde opzettelyk een misvormd geschrift te hebben gebezigd, om dat men des te moeijelyker zou kunnen raden wie de schryver was. En om te doen zien dat zyne getuigenis echt was, vroeg hy, benevens den ingezonden brief, papier, pen en inkt, en bootste zulkerwyze het schrift des brandbriefs na, dat het den heeren rechters en gezwoornen byna onmogelyk was, het echte schrift uit het nagemaekte te onderscheiden; het eenig verschil dat er tusschen beide bestond was, dat de inkt des echten briefs door den tyd eene rostachtige kleur had verkregen, terwyl de kleur van het nagebootste schrift zien liet dat het versch verveerdigd was.

Eene omstandigheid waeraen men tot hiertoe weinig aendacht had gehecht was, dat tydens het onderzoek der beschuldiging die op Jakke Luyfels berustte, een brief was gezonden geworden aen den prokureur des konings, waerin men dezen openbaren ambtenaer waerschuwde, dat de betichte onplichtig was; doch daer zulks nog al meer geschiedde, en zulke waerschuwingen gewoonelyk door leden der familie of vrienden der beschuldigden werden ingezonden, had men dien brief, denkende dat hy van weinig nut kon zyn voor het bewyzen der al of niet plichtigheid des beschuldigden, ter zyde gelegd. Karel Rampelberg bekende, dat ook dit schrift door hem was gezonden geworden en, even als hy het schrift des brandbriefs had nagemaekt, bootste hy ook dit der waerschuwing na.

Ik ook was als getuige opgeroepen geworden. Ik verklaerde dat myn persoonelyk gevoel van eerst af was geweest dat Jakke Luyfels onschuldig was, en legde wyd en breed de ontmoeting uit die ik met Karel Rampelberg had gehad op het oogenblik dat Jakke Luyfels op de Grootemerkt van Antwerpen, te pronk stond. Hiertoe moest zich natuerlyker wyze de rol bepalen dien ik in deze zaek had te spelen.

Toen de getuigen gehoord waren, kreeg de prokureur des konings het woord. Het viel hem, in tegenwoordigheid der bekentenis van den ter dood veroordeelde, niet zeer moeijelyk te bewyzen dat Karel Rampelberg de ware plichtige was en men, gevolgenlyk, Jakke Luyfels onschuldig had veroordeeld. De verdediger des eersten nam slechts het woord om te verklaren, dat hy, in aenmerking der schuldbekentenis van Karel Rampelberg, het onnoodig oordeelde iets ter zyner verdediging in te brengen, en geloofde, de zaek heel en gansch aen de wysheid der gezwoornen te mogen overlaten. De advokaet van Jakke Luyfels bracht hulde aen de welsprekende redevoering van den prokureur des konings, eischte in eenige warme woorden de eerherstelling van den onschuldig veroordeelde en eindigde met insgelyks te verklaren, dat hy hieromtrent volle vertrouwen stelde in de wysheid der gezwoornen.

Nu werden door den voorzitter van het gerechtshof de twee volgende vragen den twelf gezwoornen ter beantwoording voorgesteld:

EERSTE VRAEG: Is Jakke Luyfels, geboortig van Esschen, hier tegenwoordig, schuldig op 24 december 1838, een brandbrief te hebben gezonden aen Pauwel Gyselynckx, pachter, te Esschen?

TWEEDE VRAEG: Is Karel Rampelberg, geboortig van Esschen, hier tegenwoordig, schuldig op 24 december 1838, een brandbrief te hebben gezonden aen Pauwel Gyselynckx, pachter, te Esschen?

De taek der gezwoornen was nu ook niet moeijelyk. Na eenige stonden in de kamer hunner beraedslaging te hebben doorgebracht, keerden zy terug in de gerechtzael, en hun voorzitter verklaerde plechtig, met de hand op het hert, en met eene stem die de diepste aendoening verried, dat het antwoord der gezwoornen, by eenpaerheid van stemmen, luidde:

- Op de eerste vraeg: neen; op de tweede vraeg: ja.

Gevolgenlyk verklaerde de voorzitter des gerechtshofs, dat Jakke Luyfels onplichtig was aen het feit waervoor het hof van assisen der provincie Antwerpen hem vroeger had veroordeeld, en zich tot den ongelukkige richtende, begon hy hem eene aenspraek te houden, waerin hy hem bewyzen wilde dat het gerecht had gefaeld; doch dat hy het tegenwoordig oogenblik moest aenzien als het schoonste zyns levens, daer hem nu niet alleen de vryheid, waervan hy zoo lang was beroofd geworden, werd teruggeschonken, maer hy ook tevens ten volle in zyne eer werd hersteld. Maer de menigte liet hem den tyd niet om zyne welsprekende redevoering te voleindigen; zy liet hem zelfs den tyd niet tot het geven van het bevel dat Jakke Luyfels zou worden in vryheid gesteld. Neen, eer hy zoo verre was, en niet tegenstaende hy alle teekenen van goed- of afkeuring strengelyk had verboden, was de menigte vooruitgesprongen en had den man die aen de kaek had te pronk gestaen en meer dan vier jaer op het rasphuis had gezeten voor eene misdaed die hy niet had gepleegd, onder het aenheffen van juichende kreten, op de schouders getild, en hem de gerechtszael uitgedragen. Ik was rechter en het was

my dus plichtshalve verboden aen deze openbare hulde deel te nemen; doch ik was ook mensch, en myn hert deed my het ambt dat ik bekleedde vergeten: ik liep met de juichende menigte mede, klapte, even als zoo vele andere, in de handen en zwaeide vergenoegd den hoed boven het hoofd.

Het was wel zoo als het de voorzitter van het gerechtshof had gezegd: Jakke Luyfels was op dit oogenblik de gelukkigste der menschen. Zyne oogen blonken van zalig genoegen; hy wilde tot de omstaenders spreken; - wellicht om hun te bedanken voor de deelneming in zyn lot, deelneming die zy hem zoo openhertig en luid betoonden; - doch de aendoening belette hem zulks. Hy kon slechts de hand op het hert leggen, terwyl hy hen met lachend gelaet toeknikte. De menigte scheen op dien stond ook zyn inzicht ten volle te begrypen; want allen riepen nu, als uit één mond:

- Leve Jakke Luyfels! Leve de onschuldig veroordeelde! -

En deze kreet werd door allen tot drymael herhaeld.

Nauwelyks was echter de laetste juichtoon weggestorven, of Jakke Luyfels blikte eenigzins angstig in het ronde, en langzamerhand verdween van zyn gelaet de laetste straal van blydschap waermede het een stond vroeger zoo mild was overtogen.

- Waer is myne vrouw?... - murmelde hy half binnen 's monds, als of hy vreesde deze vraeg luide uit te brengen; - ik zie myne kinderen niet!...

Niemand antwoordde; want weinige wisten wat er van de vrouw en kinderen des ongelukkigen was geworden. Dit stilzwygen der hem omringende menigte, in verband met de afwezigheid der dierbaren, moest den armen man onheilspellend voorkomen; want de laetste vonk van geluk was van zyn gelaet verdwenen, en terwyl het wrange nat der smert in zyne oogen opwelde, morde hy eenigzins spytig:

- Toen ik onschuldig veroordeeld werd, bevonden zich allen op myne baen; en thans, dat myne onschuld ten volle gebleken is, thans dat ik in myne eer ben hersteld en de vryheid heb teruggekregen, snelt my niemand te gemoet om my aen het hert te drukken!... God weet, ware het voor my niet beter geweest, ginder verre, op het rasphuis te hebben mogen blyven dan in het geboortedorp weder te keeren!...

By deze woorden, wrong zich de arme man de gebalde vuisten tegen de slapen en we ende luid snikkend.

Gelukkig voor hem, dat niemand der aenwezigen hem op dien stond zegde wat er van zyne vrouw en kinderen was geworden; hadde iemand die onvoorzichtigheid begaen, wellicht ware de arme man van droefheid bezweken.

Ja, de dierbaren hadden hem op dien stond moeten te gemoet snellen; zy hadden hem moeten aen het hert drukken en met kussen overladen.

Doch was hen dit wel mogelyk?

Neen, de armen konden het niet.

Wilt gy er de reden van weten? Zoo ja, luistert dan:

Na de veroordeeling van den onplichtige, waren zyne vrouw en kinderen genoodzaekt geweest hunnen toevlucht tot den bedelzak te nemen. De openbare weldadigheid moest alleen in hun bestaen voorzien. In den beginne hadden eenige medelydende zielen hen eene snede brood, een stuk geld of een kleederstuk toegestoken. Doch de weldadigheid is eene bron die by velen spoedig opdroogt. Zoo was het ook met hen het geval geweest. In den beginne vloeide de bron mild; doch allengs nam zy af, tot dat zy ten leste gansch droog werd. Toen waren de twee oudsten kinderen, - want de moeder was ziekelyk en uit dien hoofde kon zy het dorp niet verlaten, - genoodzaekt somtyds twee uren verre over de heide en door de bosschen te loopen om aen de hoeven de weldadigheid af te smeeken. Nu kregen

zy iets voor hunne ziekelyke moeder en hunne kleine zusterkens, dan werden zy onmedoogend doorgezonden.

Eens, - het was in den beginne van den eerst volgenden winter, - hadden de twee jongskens van den onschuldig veroordeelde, als na gewoonte, des morgens hunne hut verlaten, om aen de hoeven te gaen aenkloppen, en toen hen geopend werd, zouden zy weenend zeggen:

- Geef ons, in Godes naem, een stuksken brood voor onze ziekelyke moeder en voor onze arme kleine zusterkens! Het is niet *voor ons*, maer *voor hen* dat wy er u om smeeken! De hemel zal het u dryvoudig loonen.

Aen hoevele hoeven hadden zy aengeklopt? Hoeveel meer gegoede menschen dan zy hadden hun de deur voor het aengezicht geworpen en ongetroost laten heengaen?

God, Hy die voor allen rekening houdt zoo wel van het goede als van het kwade, weet het alleen.

Genoeg zy het te weten dat de avond viel, de heide een voet hoog met sneeuw overdekt lag en de bedelzak dien zy aen den hals droegen, ledig was.

Zy waren zoo moede van links en rechts rond te loopen, dat zy nauwelyks op de beenen konden blyven staen, en zy hadden niets om hunne ziekelyke moeder en hunne arme kleine zusterkens aen te bieden.

Waerom zouden zy zich huiswaerts spoeden?

Afgemat van vermoeidheid zegen zy op de besneeuwde heide neder en sliepen er weldra naest elkander in.

Zy vonden er den eeuwigen slaep;

Want den volgenden morgend vond men de twee arme schepseltjes, met den ledigen bedelzak op de borst, de kleine armkens rond elkanders halsken gestrengeld, en mond aen mond, als of zy vooreerst nog eens elkander vaerwel hadden gekust, versteven op de besneeuwde heide liggen.

Dit was de oorzaek waerom de twee kleine jongskens hun vader niet stonden af te wachten toen hy in vryheid werd gesteld.

En vrouw Luyfels, waerom snelde zy haer man niet

te gemoet? waerom was zy niet dáér om hem aen het hert te drukken?

Gy zult u herinneren, dat ik u heb gezegd dat haer aengezicht, toen ik haer de eerste mael ontmoette, bleek en beendering was, en hare stem een geluid gaf zoo hol en heesch als of het uit een kelder kwam. Gy zult u ook herinneren dat ik u van eerst af die vrouw als ziekelyk heb voorgesteld. En zoo was het ook. De ongelukkige moeder leed aen de koorts, en deze zette zich op eene teering. In den beginne van den eerstkomenden winter was zy zoo zwak en krank dat zy hare ellendige hut niet meer kon verlaten; toen was zy genoodzaekt, hoe diep het haer ook griefde, hare kinderen alleen uit bedelen te laten gaen. Gy weet, hoe hare beide jongskens op de besneeuwde heide, verre van allen die hun dierbaer waren, bevrozen en den laetsten adem uitbliezen. Wanneer men haer dit akelig nieuws bracht, ontving de arme vrouw den genadeslag. Omtrent dry weken later, kwamen hare twee oudste meiskens aen eene hut uit de buert aenkloppen, en zegden bitter schreijend, dat hunne moeder van haren stroozak niet wilde opstaen; dat zy hun niet meer, zooals vroeger, wilde tegenlachen, en op hunne vragen niet antwoordde. De buren snelden spoedig naer de hut van den onschuldig veroordeelde, en vonden er, niet alleen het koude lyk der moeder, maer ook dit van haer kleinste kind, dat aen de verdroogde borst der rampzalige den dood had ingezogen. Beide, moeder en kind, waren tot God teruggekeerd.

Daerom was zy er niet toen haer man in zyne eer werd hersteld.

En de twee kleine meiskens?

Nu hunne moeder er niet meer was, konden zy voorzeker niet in hun bestaen voorzien. De gemeente had medelyden met de arme onnoozele schepseltjes. Zy deed hen uit de hut, waer zy, in betere dagen, het levenslicht ontvingen, opnemen, om in het armenhuis te worden verzorgd en opgevoed.

Dit was de oorzaek waerom hun vader hen niet aen het hert mocht drukken op het oogenblik dat zyne onschuld werd uitgeroepen.

Toen Jakke Luyfels, in zyn geboortedorp wedergekeerd, deelgenoot werd dezer reeks van rampen, sloeg hy zich de handen voor het aengezicht en snikte bitter schreijend:

- Wee! wee!... Waerom heeft men my, ongelukkige, niet liever, onwetend dezer rampen, in het rasphuis laten sterven?...

Ziedáér, vrienden, het gevolg eener enkele gerechterlyke dwaling.

Hier zweeg de oude rechter Liebrechts. Het einde zyner droevige geschiedenis had onze herten verpletterd en onze tong als met lamheid geslagen; want niemand onzer dorst het wagen een woord te spreken.

Na eene tamelyk lange poos elkander aldus sprakeloos te hebben bezien, hernam onze oude vriend het woord.

- Welnu, - sprak hy, - heb ik, als verhaler, uwer verwachting beantwoord?

Al de aenwezigen zwegen nog. Alleen de rentmeester Lauters waegde het op eenigzins spytigen toon te vragen:

- Maer, in 's hemels naem, hoe staet toch uwe droevige geschiedenis in verband met de zaek van den te recht staenden landman? omdat het gerecht éens heeft gefaeld, is dit toch immers geene rede dat dit altoos het geval is.

De oude rechter keerde zich nu tot den heer Daniels en vergenoegde zich met hem te vragen:

- Heeft men het dagblad reeds gebracht?

Deze richtte zich op en verliet dadelyk, zonder te spreken, het vertrek. Een stond later keerde hy echter terug, met het gevraegde dagblad in de hand, dat hy, by zyne intrede, den rechter overreikte. Deze opende het, wierp er een vluchtigen blik in, en zegde:

- De landman die heden voor het hof van assisen onzer provincie verscheen, is vrygesproken van het misdryf dat hem ten laste werd gelegd...

- En wie zegt u, - onderbrak hem de rentmeester, - dat het gerecht niet wederom heeft gefaeld? - Omdat het zich eens in dwaling heeft laten brengen, vriend Lauters, - antwoordde nu de oude heer Liebrechts met de eigene woorden des rentmeesters, - geloof ik echter niet dat dit eene rede is, om er uit op te maken dat dit altoos het geval is. Ik ken u goed, en geloof niet dat gy styfhoofdig genoeg zyt om zulks te beweeren.

De rentmeester voelde zich voor goed geklopt; ook beet hy zich eenigzins spytig op de onderlip, en zweeg alsof hy op eens de spraek had verloren. De oude rechter, dit bemerkende, hernam spoedig:

- Nu, nu, wy worden daerom geene kwade vrienden. Ik heb u alleenelyk de geschiedenis van den rampzaligen Jakke Luyfels willen verhalen, om u te doen zien, dat er by sommige lieden een beklagensweerdig vooroordeel bestaet; namenlyk dit: zoodra iemand voor het gerecht moet verschynen, noemt men hem plichtig; en zelfs dan, wanneer zyne onschuld ten volle is bewezen, weigert men nog hieraen geloof te hechten. In zulk geval houdt men zich te vrede met de woorden: er moet toch iets van aen zyn, anders ware hy niet vervolgd geworden. Zoo stoot men dikwyls een braef onschuldig mensch, die slechts het ongelukkig slachtoffer is geweest van het noodlottig toeval uit de samenleving. Waerom laet men niet liever het gerecht zynen vryen loop? Waerom eerbiedigt men niet dezes uitspraek? Handelde men aldus, dikwerf zou men menig rampgeval voorkomen. En zelfs, wanneer iemand is veroordeeld geweest, en zyne straf heeft onderstaen, waerom doet men dan niet al wat mogelyk is om zulk mensch, liever dan hem als een paria te schuwen en uit de maetschappy te verbannen, al wat mogelyk is om hem op den goeden weg, dien hy *voorzeker* nooit had moeten verlaten, terug te

brengen. De maetschappy is een boom waervan wy allen de takken zyn, gezonde en ziekelyke takken. Deze laetste zyn de veroordeelden. Het gerecht is de groote heelmeester. Het gevang is voor den veroordeelde het gasthuis. Wanneer een verooreeldde het gevang verlaet is hy aen de beter zyde; doch gansch genezen, kan men niet zeggen dat hy is. Er behoeven hem dan nog de zorgen der gezonden; worden hem deze niet geweigerd, dan mag men hopen dat hy weldra gansch hersteld zal zyn; doch laet men hem aen zyn eigen over, wordt hy door de gezonden geschuwd en verstooten, zoo hervalt hy weldra, niet alleen in zynen vroegeren ziekelyken staet, maer deelt de verrotting aen anderen mede, tot dat men zich, ten langen leste, genoodzaekt ziet hem van alle anderen te verwyderen. Wanneer een tak gansch gerot is geworden, wordt hy door een goed hovenier afgekapt om de overige takken tegen het bederf vry te waren; wanneer een lid van het menschelyk lichaem door den heelmeester ongeneesbaer wordt geoordeeld, wordt dit lid verwezen om te worden afgezet, ten einde te voorkomen dat de ontsteking tot andere deelen des lichaems voortloope. Zoo ook handelt het gerecht. Wy zouden allen iet of wat hovenier, iet of wat heelmeester hoeven te zyn; wy zouden niet mogen vergeten, - en toch doen wy het, helaes! maer al te dikwyls, - dat de Heer zelf heeft gezegd, dat er in den hemel meer vreugd is om een zondaer die zich bekeert, dan om duizend rechtveerdigen die nooit éene zonde bedreven. Wilt gy myn oordeel kennen omtrent het vraegpunt of het gerecht kan falen, zoo zal ik dit niet ontkennend beantwoorden; maer toch moet ik er byvoegen, dat myn gevoel is dat dit niet dikwyls geschiedt. Wat my betreft, omdat ik weet dat zulk kan gebeuren, smeek ik, telkens dat ik eene gerechterlyke uitspraek heb te doen, van den hemel af, dat hy myn verstand zou gelieven te verlichten.

Wy knikten allen toestemmend, en deze mael verklaerde zich ook de rentmeester Lauters voor genoegzaem overtuigd; want hy ook maekte eene goedkeurende beweging met het hoofd.

Wat my betrof, ik besloot het verhael van den ouden rechter Liebrechts, dat my zoo veel belang had ingeboezemd, mynen vrienden, den lezeren der *Vlaemsche School*, mede te deelen.

JOHAN VAN ROTTERDAM.

Nieuw orgel der abdy van Averbode.
Verveerdigd door den heer Hippolyte Loret, van Brussel.

Tydens het goede saizoen, heb ik er my een feest van gemaekt met dit schoon en prachtig instrument kennis te maken. Deze Abdy is bewoond door de witte heeren (orde van Premonstreit), en werd ten jare 1130 door een graef van Looz gesticht.

De kerk dezer Abdy is groot, van edele en fyne bouwkunst, en wel geschikt om met zoo een groot orgel versierd te wezen; het strekt dus tot eere de heeren der Abdy, het rykste en beduidenste orgel van België te bezitten.

Men mag zeggen dat dit overheerlyk instrument ten allen opzichten den roem van den nederigen kunstenaer H. Loret, (reeds gunstig gekend door vele andere orgels), zal vereeuwigen.

Alles is duidelyk: de pypen spreken zuiver en dadelyk aen; de toonen zoo wel die der tong als die der mondwerken, zyn zoo zoet, zoo aendoenend van geluid, dat men zich waerlyk in een hemelsch of engelachtig concert verwellekomd denkt.

Het *ensemble* is oprecht wekkend en grootsch van toon; niets onteert of ontroert het gehoor. Het geheel bevat 63 registers en 4100 pypen. Zie hier de beschryving:

1ste KLAWIER. RECIT.

Mannenstem *(Vox humana)*	8 voet.
Cor anglais	16 voet.
Harmonische fluit *(Flute harmonique)*	4 voet.
Quinta Dena	8 voet.
Melophone	8 voet.
Musette	8 voet.
Melophone	4 voet.
Voix celeste	4 voet.
Fugara	8 voet.
Harmonische fluit *(Flute harmonique)*	8 voet.

2de KLAWIER. POSITIEF.

Cornet.	
Salicional	8 voet.
Flute octaviante	4 voet.
Bourdon	8 voet.
Octave	2 voet.
Bombarde	16 voet.
Trompette	8 voet.
Clairon.	
Hauthois-Basson	8 voet.
Dulciana	4 voet.
Prestant	4 voet.
Bourdon	16 voet.
Flute harmonique	8 voet.

3de KLAWIER.

Clairon	4 voet.
Bombarde	16 voet.
Octavin harmonique	2 voet.
Melophone	4 voet.
Violondi Gemba	8 voet.
Bourdon	16 voet.
Trompette	8 voet.

Grand cornet.	
Flute pyramidale	4 voet.
Fugara	8 voet.
Flute harmonique	8 voet.
Flute ouverte	8 voet.

4de KLAWIER. GROOT ORGEL.

Trombonne	16 voet.
Octave	2 voet.
Quinte	6 voet.
Flute à cheminée	8 voet.
Melophone	8 voet.
Montre	8 voet.
Trompette	8 voet.
Fourniture	
Quinte harmonique	
Prestant	4 voet.
Violon majeur	16 voet.
Montre	16 voet.

GESEPAREERD PEDAEL.

Trompette	8 voet.
Octavin harmonique	2 voet.
Gros nasard	8 voet.
Flute basse	8 voet.
Sous basse	16 voet.
Montre-basse	16 voet.
Bassuin-Bombarde	32 voet.
Bombarbe	16 voet.
Trombonne	16 voet.
Clairon	4 voet.
Prestant	4 voet.
Melophone	8 voet.
Montre	8 voet.
Violon-Basse	16 voet.

Contre-Basse 32 voet.

Men heeft nog: het *crescendo* op de twee eerste klawieren, en *tremblant* op gemelde.

KOPPELINGEN.

1° Van t' *positief* aen 't groot orgel. 2° Van t' *positief* aen t' *recit.*

3° Van t' *pedael* aen t' groot orgel. 4° Van t' *pedael* aen t' derde klawier. 5° Van t' groot orgel aen t' derde klawier.

Het orgel wordt bespeeld door den Eerw. heer Van den Bogaert, kloosterling, die zich veel moeite geeft, om de menigvuldige berekeningen van het orgel zich eigen te maken.

EDWARD GRÉGOIR.

Kunst- en letternieuws.

Op 3 july is te Mechelen de tweejaerlyksche, en op 10 july te Gent de dryjaerlyksche tentoonstelling geopend. Later komen wy op deze plechtigheden terug.

- Dezer dagen werd te Brussel, by de tentoonstelling der Kartons, welke in het paleis der hertogstraet plaets heeft, een bezoek afgelegd, door een aental leden des *Kunstgenootschaps* van Gent. Deze heeren werden de zalen rondgeleid door de kunstschilders Swerts en Guffens, door het Staetsbestuer met de plaetsing der stukken belast. Het *Kunstgenootschap* bracht een grooten en prachtigen lauwerkrans mêe, door welken een lint met gouden frangen was geweven, waerop de vlaemsche woorden: *Het Kunstgenootschap van Gent aen zyne duitsche kunstbroeders.* Het bestuer heeft recht willen geven aen wien recht toekomt, en den krans gehangen aen de vier ruiters uit den *Apocalypsis*, van Cornelius. Deze onderscheiding zal gewis de algemeene goedkeuring wegdragen, even als zy, op denzelfden dag, die des Hertogen van Braband bekwam. *(Eendragt).* - Over deze tentoonstelling zal in eene aenstaende aflevering gesproken worden.

- Vier vraegstukken waren door de klas van Schoone Kunsten by de koninklyke belgische Akademie in wedstryd gesteld. Op twee dezer vraegstukken zyn antwoorden ontvangen, namelyk één antwoord op de vraeg: *Geschiedenis van den oorsprong en den voortgang der gravuer in de Nederlanden tot het einde der 15e eeuw.* Tot beoordeelaers zyn benoemd de heeren Alvin, Ed. Fétis en Braemt. - Op de vierde vraeg der pryskaert: *Geschiedenis van het tapytwerk van hooge schering in de Nederlanden*, is ingelyks één antwoord ontvangen, dat door de heeren Ed. Fétis, De Busscher en Balat zal worden beoordeeld.

- De heer Leys arbeidt aen eene overgroote samenstelling: *de afkondiging der plakkaerten onder de regering van keizer Karel;* over dit tafereel zullen wy later handelen; zeggen wy alleenlyk, dat het een der uitgebreidste is welke de kunstenaer tot nu heeft ondernomen; de kleur beloofd schitterend te wezen.

- Jaren lang hadden het Stadsbestuer van Brussel en de bouwkundigen beraedslaegd over het vraegstuk der vervanging van den ouden trap der St.-Gudula kerk, aldaer, door eenen trap, dien overheerlyken gedenkbouw waerdig, toen deze zaek eindelyk werd vertrouwd aen eene commissie van drie leden, waervan de bouwmeester Roelandt, van Gent, deel maekte. Deze bood der commissie een plan aen, dat door haer aengenomen en den gemeenteraed van Brussel voorgesteld werd, die het plan aenvaerdde en besliste dat het zou worden uitgevoerd.

De voorplaets zal dermate geschikt zyn dat de rytuigen tot voor de kerkdeur zullen komen, terwyl de voetgangers langs eenen statigen trap het portael zullen bereiken.

De gemeenteraed van Brussel, het belang hoogschattende der dienst, door den heer Roelandt bewezen, by het oplossen van een zoo dikwyls door deskundigen vruchteloos besproken vraegstuk, heeft den gentschen bouwmeester eene medalie gestemd, welke hem dezer dagen werd ter hand gesteld.

De stempel is door den heer J. Wiener gesneden. De voorkant verbeeldt den voorgevel van St.-Gudulakerk met haren nieuwen trap, en de keerzyde draegt het geslagen opschrift: *Aen Lodewyk Roelandt, bouwmeester te Gent. Stemming des Gemeenteraeds, 11 July 1857.* De medalie is van groot moduel en het exemplaer in goud.

Even als de *Gazette van Gent*, aen wie wy deze byzonderheden ontleenen, stellen wy met genoegen vast dat de verdienstelyke kunstoefenaer, die onze eigene stad met prachtige gedenkbouwen verrykte, ook in andere steden zyne kunst mag zien verheerlyken.

(Eendragt).

- De heer P. Kremer, een der kunstenaren die de school van 1830 hebben opgewekt, heeft een tafereel voltooid, *doode natuer* voorstellende. Men sprak met lof van dit voortbrengsel dat voor Engeland was bestemd.

- Als ateliernieuws kunnen wy melden: Ed. du Jardin, arbeidt aen een groot tafereel: de *H. Familie,* voor Nederland bestemd; - Hendrik Schaefels schildert eene *terugkomst van een zeetocht;* de kleur is krachtig; - Minguet heeft een heerlyk kerkgezicht onder handen; - Schwerdgeburth heeft zyne samenstelling voltooid: *laet de kinderen tot my komen*, het is een zeer verdienstelyk werk; - Huysmans heeft een stadgezicht *de hoek eener straet te Constantinopel*, tot onderwerp eener schildery verkozen.

- Men heeft te Brussel in de kerk van O.L.V. van Victorie eenige schilderingen ontdekt. Een verslag welk over deze stukken in de laetste zitting (7 july) der belgische Akademie werd gedaen, heeft aenleiding tot eene woordwisseling tusschen de HH. Alvin en Navez gegeven. - In dezelfde zitting heeft de geleerde heer Fétis verslag gedaen over de uitgave der werken van de belgische toondichters der XVe en XVIe eeuw.

- De gunstig gekende dryver Van Ryswyck-Bogaerts heeft eenen koperen troon aengelegd welke thans de hoofdkerk van Antwerpen versiert. Dit werk doet zich door eene keurige uitvoering aenbevelen. Verscheidene versieringen waermede de kunstenaer zich thans onledig houdt, zullen zyne samenstelling op de gelukkigste wyze volledigen.

- Twee befaemde schryvers en kunstkenners, de heeren Harzen en Alberdingk-Thijm, hebben dezer dagen bezoeken by verscheidene letterkundigen en kunstenaren te Brussel en te Antwerpen afgelegd.

- De Heer Van Duyse zich bekend gemaekt hebbende als de schryver der verhandeling over den invloed der Rederykers-Kamers, aen welke een zilveren eerepenning werd toegekend, zoo heeft de klas der letteren, op voorstel van den heer Roulez, besloten dat deze eerepennig het volgende opschrift zal dragen:

> PRUDENTI VAN DUYSE OB ERUDITAM DE RHETORICIS COLLEGIIS DISSERTATIONEM PROTREPTICUM PROEMIUM.

- In den zangwedstryd van St.-Omaer (Frankryk), die op Zondag 26 juny plaets had, is de prys voor het best zingende vreemd genootschap toegekend aen de *Choormaetschappy* van Gent. Zy had tot eenige mededingers de maetschappy der *Melomanen*, insgelyks van Gent.

- De gentsche tooneelmaetschappy: *De Fonteinisten*, had een wedstryd uitgeschreven voor het opvoeren van vlaemsche blyspelen die op 10 en 11 July ter gelegenheid der algemeene kermis, op Minards Schouwbourg werden vertoond. De eerste der uitgeloofde pryzen bestond in 200 francs en eene vergulde zilveren medalie; de tweede in 100 francs en een gelyken eerepenning; de derde in 50 francs en eene zilveren medalie.

Een vergulde zilveren eerepenning zou worden toegekend aen den schryver van het beste oorspronkelyk stuk, by dezen pryskamp op te voeren. Al de genootschappen des lands, die van Gent uitgezonderd, konden mededingen.

De eerste pryzen werden toegekend aen de maetschappyen als volgt:

Eerste prys, Brugge, met het stuk *Klara de Kantwerkster*; 2e prys, Antwerpen, *(Scheldezonen)*, met *Bruno de Spinner;* 3e prys, Ninove, met *de Student zonder Geld.*

Een ongelukkig huisgezin. - Zedeschets.

Er is een gedeelte

TEEKENING VAN V. LAGYE, PLAETSNEÊ VAN J. HEMELEER.

der stad Antwerpen dat grootendeels uit nederige wooningen, uit klein huizekens bestaet die, zoo als zy daer met hunne ongelyke, leege daken tegeneen liggen, elkander onderstand schynen te bieden en, tusschen hunne oneffen reeksen, eenige niet onaerdige steegjes vormen.

Men noemt dit stadsgedeelte: *St-Andrieskwartier.*

De armoedige standen der antwerpsche bevolking, onder de weelderige niet wel gezien, hebben zich daer byeen gehoopt, en woonen er nog eenigzins gelukkig, wyl in die verzameling van ellende en nood, de eene mensch zich voor den anderen over zyne armoede niet schamen moet.

In eene stege van het St-Andrieskwartier, op eenen somberen Octobermorgend, stond er eene vouw, in moedelooze houding, op den dorpel harer nederige wooning; haer dertigjarig aengezicht was bleek en kwynend, en hare oogen verrieden eene ziele afgemat door een langdurig worstelen tegen de ellende.

Eene gebuervrouw bemerkte hare neêrslachtigheid en sprak haer aen:

‘Hewel, Leen, hoe is 't? Gy staet daer zoo aerdig naer den grond te zien?

De aengesprokene hief het hoofd op, bezag deze kennis met verflauwde oogen en zuchtte:

Ach Bien, hoe het is! Hoor ik ben, dikwils geweest, dat ik myne kinderen 's avonds zag eten en dat ik een kruisken op mynen mond maekte en slapen ging, toen was ik nog te vrede, Bien; maer nu is het zoo ver gekomen als het komen kan: myn man, gelyk ge weet, ligt in het gasthuis, ik zit daer alleen met myne twee kinderen; wy zyn arm, dood arm! en als ge toch een moederhert hebt, dan kunt ge niet naerzien hoe die arme schaepkens honger en koude lyden.

Sinds gisteren morgend hebben zy niets meer geëten; van daeg kon ik het niet meer naerhooren en...

Wel mensch lief! viel de gebuervrouw haer in de rede, waerom dat niet al lang gezegd? ik ben ook maer arm, Leen, maer ik kan toch iets helpen, en dan die van over de deur, Jef en zyne dochter... er zyn hier menschen genoeg die u willen helpen...

Terwyl zy dit zegde, omvatte zy de arme moeder met eene medelydende beweging, en trok haer zachtjens het huis binnen.

In eene halfduistere kamer, van alles, zelfs van de noodzakelykste voorwerpen ontbloot, lagen twee jonge kinderen zich op een weinig stroo te wentelen, en stamelden nu en dan eene droeve klachte. Het oudste dezer kinderen kon nog geene vier jaer oud zyn.

Als de arme schepsels de gebuervrouw zagen binnentreden, liepen zy tot hunne moeder, trokken haer by heur kleed en vroegen op eenen toon die door het herte drong: “Moeder, heeft Bien geen brood!”

By deze bedelvraeg, zeeg de moeder op hare kniën, drukte hare hongerige kinderen aen het hert, en kuste ze weenende op hun hoofd.

De gebuervrouw hoorde en zag dit; haer hert bloede; zy gevoelde zich onmachtig, alleen dien weedom te aenschouwen; zy week terug naer de deur, zeggende:

Wacht wat Leen, ik ga onzen vriend van hierover roepen, ik ben met eenen weêr, wacht wat...’

Zy verliet het huis, de ongelukkigen een oogenblik alleen latende.

Welhaest kwam er een werkman binnen, gevolgd door zyne dochter en de gebuervrouw Bien, die eenen stoel medebracht. Met hen ontstond er eenige beweging in dien

duisteren woon. De brave lieden deelden hun zwert brood aen het ongelukkig huisgezin mede.

Na eenige troostwoorden tot de arme vrouw en de kinderen gericht te hebben, vroeg de brave werkman:

‘Maer Leen, was er dan niets met leuren te vedienen?

Neen, Jef, - antwoordde deze - ik heb het beproefd, ik ben er voor in de boet geslagen en ik moet er voor *gaen vastzitten.*

Zie Leen - zegde er bykomende, de dochter des werkmans - zit gy hier op dien stoel, wy zullen hem hier laten; gy moogt op dat stroo niet meer zitten, het ligt op den killigen grond, en dat is slecht voor den staet waerin gy zyt.’

In der daed de gesteltenis der arme vrouw vroeg de grootste omzichtigheid, en liet vermoeden, dat er welhaest in dit armoedig verblyf een ongelukkig wezen te meer zou ademen.

Griet, de dochter des werkmans, een meisken zonder opvoeding, gevoelde toch wel wat er aen de arme noodig was; zy gaf haer al wat zy geven kon: voedsel en eenen stoel.

De arme Leen, sedert zy de medewerking van haren man voor het huisgezin missen moest, was zy wekelyks, met een korfken visch op den kouden steen van eenen stoep gaen zitten, om zoo eene zure bete broods voor hare kinderen te verdienen, en wat had men haer ter vergelding harer moederliefde geschonken? het schandig *vastzitten!*

De werkman die zeer goed van inborst was, ziende dat de vrouw droevig bleef, trachtte haer zoo goed mogelyk te troosten, sprak haer van allerhande dingen, en eindigde met over hare vroegere dagen te reden:

‘Zeg, Leen! als gy nog jonge dochter waert, he! sterker meisken als gy kende ik niet, de zwaerst geladene kruiwagen naemt gy op en voerde hem met uwe breede hand en struischen arm; met leuren was er toen nog wat te verdienen; gy waert de menschen vriendelyk, iedereen wilde by u koopen, my dunkt dat ik u nog..., maer wat zie ik, doet u dat pyn, Leen?... kom, kom gy moogt niet weenen, gy moet maer bly zyn, maer bly zyn, 't zal zich alles wel schikken...’

Deze woorden waren met een goed inzicht uitgesproken, maer hadden een tegenovergesteld uitwerksel. By elke herinnering aen haer schoon jong leven, voelde de vrouw als eene snede over haer hert vlymen; zy was tot de overmaet van lyden gekomen; hare stem was niet gansch klagend meer, en was met bitzigheid vermengd, toen zy, met een zweem van grynslach om de lippen zegde:

‘Bly zyn! en myn man ligt gewond in het gasthuis, en myne kinderen lyden gebrek. Bly zyn dat ik moet gestraft worden om het brood voor myne kinderen zelf te hebben willen verdienen... gevangen... alsof ik gestolen had!...’

Griet zocht de arme vrouw te troosten en zegde:

‘Gaen vast zitten, Leen! och, dat is niets, ik ben daer ook van geweest om de dood te halen; maer nu geef ik er niets meer om... daerby wy moeten toch leven.’

‘Dat is zoo - zei de buervrouw Bien - ga gy er maer gerust naer toe, Leen, want als zy u komen halen ziet het iedereen.’

‘En myne kinderen dan, goede God!’ - snikte de moeder.

‘Uwe arme schaepkens die zal ik wel verzorgen, Leen.’

Nauwelyks waren deze woorden uitgesproken, of er ontstond een gerucht op straet; allen luisterden, zy hoorden het geloop van veel volk dat naderde.

De werkman zuchtte: - ‘Daer zyn ze!... arme Leen... er is niet meer aen te doen...’

Op dit oogenblik werd de deur der kamer met hevigheid opengeworpen, en twee policiebeambten drongen binnen. Niettegenstaende de smeekingen des werkmans

en der beide vrouwen, de droeve klachten der moeder, de snikken der kinderen, die zich aen hunne moeder vastklampten, dwongen zy de arme Leen hen te volgen.

Bien en Griet namen elk een der kinderen en ylden er mede den huize uit.

De beambten der policie vertrokken en leidden in hun midden de ongelukkige moeder, die den hoek van haren voorschoot voor het aengezicht hield en bittere tranen stortte.

Het werd doodstil in het sombere verblyf.

Eenige dagen later, by vroegen morgend, stapte een heer door eene stege van het St.-Andries-kwartier. Hy zag eene doodskist, uit vier ruwe planken aeneengeslagen, buiten een huis dragen en in de doodskar werpen.

Voor de deur stonden dry menschen: een man en twee vrouwen.

De heer moest voorzeker den man kennen, want hy naderde dezen, noemde hem by zynen naem, vragende:

‘Jef, wie is hier dood?

Ach, Mynheer, zoo ge dat wist, de tranen zouden uit uwe oogen komen, niet waer Bien?

Bien, antwoordde met bekreten oogen:

Dat is onze Leen, mynheer,... een ongelukkig schepsel.

Het is schande, gelyk ze daer meê gehandeld hebben - zegde de andere vrouw, die Griet heette. - Denk eens na, mynheer, dat mensch haer man was van een stelling gevallen en, zwaer gewond, naer het gasthuis gebracht; zy bleef alleen met twee schaepkens van kinderen, en omdat zy het eten voor hen wilde verdienen met visch te leuren, heeft men haer in het gevang gebracht; en is van schaemte en lyden omgekomen.

Waerom ging dat mensch niet naer de *Comité?*' - vroeg de heer.

Bien schoot half vergramd toe:

'Wel, Mynheer, Leen was geen mensch dat opgebracht was voor de *Comité*, zoo min als wy, al moeten wy ook al eens vasten; maer ge moogt tegenwoordig uw brood niet meer winnen, ge moet er naer toe of wel ge moet...'

De heer glimlachte; hy begreep dat er in die lieden, zoo veel te schoonere ziel woonde, alsdat de schors er ruw van was. Hy hoorde Bien met genoegen voortzeggen:

'Wat zal er nu van die kinderen geworden? Die zullen naer den *armen* moeten.'

'Hoor vrouwke, sprak hy, zorg gy maer voor den oppas der kinderen, ik zal voor de opbrengst zorgen.

Nauw waren deze woorden uitgesproken, of men hoorde het gedommel der doodskar die voortrolde. Jef ging achter het lyk, de heer volgde hem.

J. VAN HOUTEWOON.

De nationale zaek der Belgen.
(Vervolg; zie bl. 58 en 75 dezes jaergangs.)

Beschouwen wy nu het verleden onzes vaderlands onder het oogpunt van staetkundigen geest.

Na Karel den Groote werd ons vaderland op nieuw in twee deelen gesplitst, welke de Schelde tot scheidslinie hadden. Vlaenderen, op den rechter Schelde-oever gelegen, behoorde tot Westryk; Vlaenderen, op den linker Schelde-oever gelegen, Braband, Limburg, Henegau, Luxemburg, enz. behoorden tot Oostryk. Westryk werd later Frankryk, Oostryk het duitsche keizerryk.

Vlaenderen van Westryk later met dat van Oostryk versmolten, groeiden op, en worstelden lyf om lyf met gansch Frankryk en behaelden er dikwerf den zege over.

Van vóór Karel den Groote, vinden wy nochtans Vlaenderen van Westryk in twee deelen verdeeld: het eigenlyk Vlaenderen, waer de roomsche beschaving haren herscheppenden adem had laten overgaen, en Fleanderland, dat zich op den zeeoever van boven Duinkerken tot aen de Scheldemonding uitstrekte en bewoond was door een volksras, wiens leden op al de kusten der Noord- en Oostzee verspreid waren. Aen alle roomsche beschaving vreemd, waren de Flamings de zeden, de tael, den godsdienst der oude Germanen getrouw gebleven. Zy leefden zonder koning of vorst: hun bestuer was eene vereeniging of gilde, en onder de leden huns geslachts heerschte eene bewonderensweerdige broederlykheid. In Fleanderland even als op de Skandinaefsche kusten, zag men ze zich vergaderen om der gilde hunnen penning tot onderhoud van zieken en kranken te brengen.

Soms vereenigden zy zich in gastmalen, waer men eenen kelk rond gaf uit welken al de genoodigden de minne dronken. Zy dronken teugen, eerst ter eere hunner goden, Woden, Niord en Freya, daerna ter eere hunner helden en dooden. In deze vergaderingen wierden de hoofdmans der gilde gekozen, en al de aenwezigen beloofden elkander onderlingen onderstand.

In 743 had de kerkvergadering van Leptines deze vereenigingen plechtig verboden; in 779 voegde Karel de Groote hier nog een bevel tegen de gilden by; maer alles was toen onmachtig om den eenigen maetschappelyken bond, welke tusschen dat volk bestond, te verbreken.

In de volgende eeuw begonnen de Flamings nochtans kwade geburen te krygen. Ja, Rudolf van Guines was zelfs machtig genoeg om hen schatplichtig te maken, en hun te verbieden zich voortaen nog met messen te wapenen. Hy liet hun alleen hunne kolven behouden; dit was het wapen van Woden en na de scharmsax, het nationael wapen der Saksen, was het hun boven al ander lief.

Tot aen de kruisvaerten waren de andere deelen van Vlaenderen op zyn Roomsch bestuerd; de Flamings alleen bleven altyd een vry en onderscheiden volk; zy telden in Vlaenderen niet alhoewel zy soms hier of daer eenen vorst of een volk, als de Denen in Engeland en Robbrecht den Vries tegen Richildis, ondersteunden.

De kruisvaerten hebben de Nederlanders met roem overladen.

Godevaert van Bouillon, hertog van Lotharingen en markgraef van het H. Ryk, (Antwerpen was het hoofd der eerste kruisvaert). Hy was ook de dapperste veldheer des keizers, Hendrik IV, in den oorlog welken deze tegen den paus Gregorius VII voerde. Rudolf van Zwaben, dien de paus in Duitschland had doen keizer noemen, werd door Godevaerts eigene hand doorsteken en Hendrik IV kreeg in Duitschland op nieuw de overhand. Het schynt dat deze oorlog onrechtveerdig was, dat het Godevaert later berouwde er deel aen genomen te hebben, en dat zyn ontwerp van Hierusalem te gaen verlossen uit dit berouw zou gesproten zyn.

Hy nam Hierusalem in aen het hoofd van het gansche kristen leger en werd er tot koning uitgeroepen.

Vele schoone daden, welke de geschiedschryvers aen de Franschen toeschryven, zyn door de Belgen verricht geworden.

Hoezeer men hier toen met nationael gevoel bezield was, blykt uit het volgende: Philips van den Elsasz vertrok met Rykaert, koning van Engeland, en met Philippe-Auguste, koning van Frankryk, naer het heilig land, in 1188, en alhoewel hy Vlaenderen van den franschen koning in leen hield, wilde hy zyne soldaten toch voor geene Franschen laten aenzien. De koning van Engeland gaf zynen krygslieden een wit kruis, die van Frankryk den zynen een rood en de graef van Vlaenderen, zoo machtig als de vorsten van wie hy veeleer de gelyke dan de leenhouder was, gaf den zynen een groen kruis.

In die zelfde kruisvaert verlosten de Vlamingen en de Engelschen den koning van Portugael van de Mooren, die eenige zyner steden in bezit hadden. De stad Sylva werd den Mooren onttrukt (1188) en toen de keizer van Marokka het volgende jaer andermael met een leger verscheen, werd hy op nieuw verslagen.

Baudewyn IX, graef van Vlaenderen en Henegau, na de Franschen uit zyn land geslagen te hebben, vertrok naer het Heilig Land en had te Constantinopelen invloed genoeg om zich de keizerskroon des Oostens te doen geven.

Ook zyn het Nederlanders, Bremers en Noorwegers aen wier hoofd de Brabander, Gilles van Leeuw, zich bevond, die in 1219 Damiata innamen.

Meer andere roemryke feiten zouden wy kunnen aenhalen, doch de gemeenten lachen ons weder aen.

Reeds hebben wy de Flamings schatplichtigen en half ontwapend gezien. Rudolf van Guines had ze nochtans weder vrygemaekt, maer Baudewyn met de Byl vervolgde ze strengelyk, In 1109 kregen zy een nieuw bevel van voortaen hunne kolf ook te verlaten.

Het zyn de Flamings, die Karel-den-goede vermoord hebben.

Door zyne voorgangers en door hem zelven streng vervolgd, schenen zyne bevelen en verordeningen hun een juk. Hunne gilden en gastmalen bestonden niet meer dan bedektelyk. Karel wilde hen zyne laten maken, hier tegen verzetten zy zich uit aller krachten, en zy zwoeren zyne dood. Zy hadden, men moet het bekennen, door hunne wreedheden en strooperyen al de strengheden van Karel verdiend. Niets dan hunne vryheidszucht, kon hun dat boos opzet doen smeden. Die vryheid was hun dan wel lief en groot! Men weet dat de samenzweerders woord gehouden hebben; dat zy rond het lyk in St.-Donatuskerk te Brugge de minne dronken en er hunne goden om redding aenriepen. Het scheen hun dat zy dit nog straffeloos zouden gedaen hebben. ‘Zoo wy Karel gedood hebben, wie zou hem komen wreken?’ riepen zy; maer gansch Vlaenderen liep toe om de moordenaers zynes graven te straffen.

Doch sedert dit tydvak nemen de Flamings deel in de zaken van Vlaenderen, en zoo haest Diederik van den Elsasz graef van Vlaenderen was, verklaerde hy de Flamings vry van alle byzondere schattingen; hy keurde hunne eigene wetten goed, en deze keure is het voornaemste gedenkstuk dat ons overblyft eener wetgeving nog geheel van de ruwheid der oorsprongelyke zeden van Fleanderland doordrongen. Zy is de bron aller latere keuren en by gevolg aller gemeenten geweest.

Van toen af begon het onderscheid tusschen de Flamings en de andere bewooners van Vlaenderen op te houden. De Flamings namen den godsdienst en de zeden hunner landgenooten aen, en deze kwamen weder tot de oude voorvaderlyke instellingen van gilden en gemeenten, welke de Flamings bewaerd hadden.

Van nu af aen beginnen de gemeenten zich te verheffen. Van Diederik van den Elsasz tot aen de dood van Wyt van Dampierre stygt de macht der gemeenten en de politieke beduidenis der massa's immer hooger en hooger, zoodanig dat zy als het middenpunt en als de ziel des ganschen lands in de geschiedenis voorkomen,

en als dusdanig niet alleen door hunne graven, maer ook door vreemde machten, zoowel door Frankryk als door Engeland behandeld worden.

Elke gemeente had hare keure, die de vryheden en voorrechten der burgers bekrachtigde en de grondwet der gemeente was. Deze keuren maekten van sommige gemeenten eene soort van gemeenebest. Sommige dezer keuren wierden voor voorbeelden in hunne soort gehouden. Zoo roemde men de keure van Dendermonde, en degene welke der stad St.-Dizier in Champagne gegeven wierd, was een afschrift der keure van Yperen.

Een groote geestdrift heerschte in de Vlaemsche gemeenten, en deze ging zelfs tot de naburige gemeenten van Braband, Henegau, Holland, Frankryk en Engeland over.

Braband heeft ook groote gemeenten gehad, maer er was een grondig onderscheid tusschen de Brabandsche en de Vlaemsche gemeenten.

Deze laetsten bestonden uit een eenvoudig bestanddeel. Zy waren gevormd door eene samenscholing van werkers, nyveraers en handeldryvers. De edelen bewoonden in het land kasteelen en sloten, in de welke zy soldaten en dienstknechten van allen slach onderhielden en rondom dewelke de laten en lyfeigenen de landen voor den heer beploegden. De keure maekte geen onderscheid, elke poorter kon tot alle bedieningen geroepen worden. In Braband integendeel waren de gemeenten uit een tweevoudig bestanddeel samengesteld: het volk of de burgery en den adel[1]. De laetste speelde in de gemeente heer en meester; en om tot eene ware gemeente te komen heeft de burgery de overheersching des adels moeten verbreken. In Brussel heeft

(1) Deze adel was toch ook maer eene soort van gilde of eene bevoorrechte burgery; want de baroenen en heeren uit Braband zyn hieronder niet gerekend.

men dikwils gepoogd zulks te doen, en nooit is men er in gelukt; maer in Loven, dat toen de grootste stad van Braband was, heeft de volksgezinde meiër Peeter Coutherele het volk eenen toegang gebaend tot alle plaetsen en ambten, die tot dan toe de adel alleen bekomen kon.

De Lovenaren bezaten toen zoo groote vryheden als de poorters van eene Vlaemsche gemeente, en hun invloed is in Braband niet minder groot geweest dan die der poorters ééner gemeente in Vlaenderen.

'In de middeneeuwen, zegt Warnkoenig, maekten de gemeenten byna het middenpunt des ganschen politischen levens uit.'

Erasmus vergeleek ze aen de gemeenebesten van Solon en Lucurgus.

'Ten tyde, zegt Huig de Groot, dat men de landen tusschen de edelen verdeelde, alsof zy de prys hunner overwinningen geweest waren, hadden de steden voorrechten en wetten verkregen, die de grondslag hunner vryheid waren. De zorg over 's lands belangen was eertyds aen twee orden toevertrouwd, aen die der edelen en aen die der burgers; op sommige plaetsen vormde de priesterschap de derde orde. Deze orden vergaderden zich om de belangrykste vragen op te lossen en het was slechts by hunne eenparige toestemming dat men belastingen eischen, het bestuer of zelfs de waerde der munten wyzigen mocht. Aldus had men voorzien van zelfs, dan, wanneer de vorsten goed waren, hun te beletten slecht te worden. De openbare bedieningen wierden er bekleed door poorters, wier adel en wier deugden hen aenbevolen, maer geene vreemdelingen mochten hiertoe geroepen worden. Dit stelsel hield langen tyd recht en billykheid staende.'

Een amerikaensch geschiedschryver(1) zegt van de Nederlanden: 'Zelden zyn al de provincien vereenigd geweest, maer er was natuerlyk verband tusschen hen in geaerdheid, geschiedenis en ligging. Leven, beweging en geruisch was er ten allen kante. Eene bevolking vol levenskracht zwermde in al de bloeiënde steden eener in een gedrongene doch hoogst wel bebouwde streek. Hunne schepen waren de vaertuigen der weereld; hunne kooplieden voerden met hunne eigene fondsen en hunne eigene fregatten eenen krachtigen oorlog, wanneer men op hunne voorrechten inbreuk maekte; hunne fabrieken waren over den ganschen aerdbodem geprezen, hunne burgers bezaten eene prinselyke weelde, zy leefden met koninglyke pracht en oefenden eenen grooten staetkundigen invloed uit, de vryheidsliefde was hun overheerschende drift.'

En Artevelde de grootste der Vlamingen en de grootste staetkundige der middeneeuwen, hoe zeer verhief hy Vlaenderen en 'zyn Gent' niet! Zyn zoon Philips, een voorbeeld van heldenmoed, was zyns vaders weerdig.

Motley zegt nog van Gent. 'Erasmus, die een Hollander en een hoveling was en zeker voor de woelzieke Vlamingen geene party trok, zegt nochtans dat er in de geheele kristenheid geene stad was, die met Gent kon vergeleken worden, onder het opzicht van grootte, macht, staetkundige instelling, noch onder het opzicht van beschaving harer inwooners. Het was eerder een gemeenebest dan eene stad. Werkzaemheid en weelde, gelyk te Gent, was een spreekwoord geworden. Dagelyks luidde men de klokken en de bruggen over de menigvuldige rivierarmen, die de straten doorsnyden, wierden opgetrokken opdat alle bezigheden zouden gestaekt zyn, wanneer de legers van werklieden naer hun werk gingen of er van daen kwamen.'

Alles heeft maer zynen duer in de wereld, en zoo ging het ook met de gemeenten. Na dat zy zich boven hunne graven en hertogen hadden verheven, nadat zy de koningen hadden doen buigen, en Europa de wet gegeven hadden, vielen zy door innerlyke verdeeldheden ondermynd, en overwonnen door de alleenheerschappy.

(1) MOTLEY, *The rise of the dutch republic*, D. I, bl. 53.

De schoonste tyd der gemeenten was reeds voorby toen de hertogen van Burgonje zich machtig genoeg zagen om ze te overmeesteren. Onder Jan Onversaegd poogden de Vlamingen nog eens de hunne vervallene nationaliteit heroptebeuren. Zy vroegen hem dat het land in het *vlaemsch* zou bestuerd worden. Zy verkregen dit en de afgeveerdigden besloten dat al de stukken door 's graven bedienden, den vier staten van Vlaenderen in het fransch toegezonden, als niet te recht gekomen zouden aenzien worden, en dat zy die dit niet zouden uitvoeren uit het land zouden gebannen worden. 'Zoo lang' zegden zy, 'als wy de tael onzer voorouders bezitten, zyn wy vry.'

Voorwaer eene schoone les voor die hedendaegsche zwakke zielen, die van hunne moedertael niet houden en in Vlaenderen fransch hakkelend ronddwalen, en niet eens denken, - die zelfs niet weten, - hoe hunne voorouders spraken. - Maer wat zeg ik, - 'voorouders?' - neen, dit zyn hunne voorouders niet, - want dat volk bewoonde vroeger nimmer den vlaemschen bodem.

(*Wordt voortgezet*).

H. VAN WALRAVE.

De tentoonstelling van kunststukken te Mechelen. Briefwisseling.

Beste Vrienden,

Gy hebt my voor het tydschrift *de Vlaemsche School*, eenige inlichtingen over onze tweejarige tentoonstelling van *Schoone Kunsten* gevraegd; geerne voldoe ik aen uw verlangen, daer gy weet hoe nauw dat my den vooruitgang der kunsten aen het herte ligt.

De opening eener tentoonstelling is voor allen vriend

onzer nationaliteit eene plechtigheid die hy met belangstelling te gemoet ziet. Ook het Bestuer onzer tweejarige expositie, mag zich vleijen dat zyne poogingen door ons publiek naer weerde worden geschat, en het met gerustheid op het ingeslagene pad mag voortwandelen; onzen dank heeft het in ruimer mate verdiend.

Doch spreken wy van de tentoongestelde stukken: onze *expositie* is zeer wel voorzien (130 nummers), en verscheidene gunstig gekende meesters hebben ons met meer dan een hunner voortbrengselen vereerd. De indruk door de verzameling gemaekt, is dus zeer voordeelig, en geerne zou ik u een breedvoerig verslag inleveren, indien ik hierdoor de grenzen van een artikel niet vreesde te overschreiden; ik zal u diensvolgens slechts melding maken van wat my het meest heeft getroffen.

By het inkomen der zael valt het oog onmiddelyk op het standbeeld van *Talma*, in den rol van Léonidas, door J. De Bay, vader; dit beeld is allerschoonst: het bezit veel karakter en strekt gevolgenlyk den beeldhouwer tot eer; zulks mogen wy ook zeggen van zyn beeld: *de Aelmoes*, welk met veel gevoel is bewerkt. Eene *Madona* door F. De Vriend, leerling der koninklyke Akademie van Antwerpen, is zeer fraei. Voorts verdienen de volgende schilderyen aengemerkt te worden: *Rembrand eene les gevende aen Gerard Dow* en de *Vertrouwheid*, door Jules Boulanger, zyn klein tafereeltjes die met veel kunst afgeschilderd zyn, even als de *Molens by de Overzee*, en de *Vrydagmerkt* door den heer P. Boulanger, van Gent. De heer Coninckx is in eenige portretten zeer wel gelukt, byzonder, in n° 9 en 11, welke zeer gelykend zyn. Het laetste bezit ook eenen zeer goeden toon. Zyn *oude soldaet de heldendaden zyner jeugd uitleggende*, is niet van goede hoedanigheden beroofd. H. de Coene, reeds lange jaren alhier voordeelig ter tentoonstelling gekend, heeft een klein meesterstukje: *Een glas wyn is beter dan een deuntje op de viool*, ten toon gesteld. *De vruchten* en *bloemen* van Mev. Vervloet en van de heeren De Noter en Robbe, zyn aengenaem om zien en lachen eenieder toe. M. Donny heeft *een onweder ter zee* gezonden, hetwelk door de liefhebbers hoog wordt geacht. *De jonge dochter* (étude de jeune fille), door Mev. Fanny Geefs, is zoo minnelyk en zoo fyn geschilderd, dat men ze niet kan verlaten. M. Goyers heeft onder anderen het portret, van wylen den Heer Dr D..., toegezonden; dit stuk is wel het puik der tentoongestelde portretten; iedereen herkend erin den man, welken nog dagelyks van ryk en arm wordt betreurd. N° 51, *een winter*, door den H. Gurnet, is schoon en waer van toon. De *landschappen* van de heeren Kruseman, La Comblé, Lehon, De Martelaere (Louis), De Martelaere (J.-F.), De Vigne, Redig en Vervon, zyn alderbeste voortbrengsels. De waterschilderingen (*aquarellen*) van den heer Simoneau, zyn met veel smaek uitgevoerd, alsook de twee kleine tafereeltjens van den heer Van Severdonck, verbeeldende, het eerste, *kiekens*, en het tweede, *konynen.* N° 72 voorstellende, *Grétry jong zynde*, door M. Marschouw, is wel eene van de perels der zael; ook is het bestemd om door den steendruk aen de leden van het genootschap uitgedeeld te worden. De *schepen onder zeil*, door den H. Linnig van Antwerpen, is eene volmaekte schildery, alsook het binnengezicht van de kerk van St-Stephanus te Burgos, door M. Masiviens te Leuven. Kremer's samenstelling, even als het *gezigt van het gerechtshof te Brugge*, door M. Wallays, zyn vol verdiensten; hetzelfde moeten wy getuigen van n° 119, *de lezing*, door Ch. Wauters. *De doode natuer* door Janssens (Victor), en door Raspail, beloven veel, alsmede de *binnengezichten* van De Keyzer (Alb.), het tafereel N° 45, door Willem Geets, de *arme blinde* door Ed. Knudde en *op uwe Gezondheid!* door Haseleer. Men vindt voortgang in *Een gezicht op de Dyle te Mechelen*, door M.V. Vervloet, alsook in N° 56, *Het Feest op het*

Kasteel, door M. Fr. Jacobs. De Pastelteekeningen van Mev. Lagache zyn met veel geest uitgevoerd.

Dergelyke opname, die ik slechts ter vlucht heb gedaen, en verre ervan is volledig te zyn, zal u buiten twyfel doen begrypen dat onze huidige tentoonstelling weerdig is van hare voorgangeren. De byval welken zy hier geniet, is, in allen geval, het beste bewys dat onze kunstenaren ruimschoots in hunne poogingen zyn gelukt.

G.-J.-J. VAN M.....

Wetenschappen en nyverheid.

Vroeger heeft het tydschrift de *Vlaemsche School* reeds gesproken van M. Pecher, steenhouwer alhier, ter gelegenheid van de goede herstelling van eenige kunstwerken die veel geleden hadden, en nu onze kerken versieren[1].

Dezer dagen hebben wy in een zyner werkhuizen aen de statie van den Staets yzeren weg, een wit marmeren altaer gezien waerover wy geerne onze lezeren onderhouden.

Dit kunststuk is bestemd voor de kerk van *Ranst*, welke over eenigen tyd door den brand werd verwoest. Het is in ogivalen styl, werd gemaekt naer de teekening van den provincialen bouwmeester M. Gife en is zuiver en keurig uitgevoerd; het geeft een bewys te meer hoe voordeelig het is, voor welke nyverheid het ook zy, dat men zich op de kunst toelegge, juist zoo als wy, in een vroeger artikel, hebben gezegd: de bouwmeester en werkman moeten met kunstgevoel bezield zyn, zoo niet is het onmogelyk aen een werk, van welken aerd het ook zy, een echten kunststempel te geven; iet wat vooral der kristene kunst noodig is.

De heer Pecher heeft met veel vrucht de lessen onzer koninklyke akademie bygewoond; hy behaelde een eermetael in de klasse van steensnede, en werd later lid der *maetschappy ter bevordering van kunstnyverheden.*

(1) Zie *Vlaemsche School*, 3den jaergang, bl. 64.

Het altaer waervan wy hierboven gewaegden, zal een wezenlyk sieraed zyn voor de kerk van *Ranst*, te meer daer de marmer, tot zyne uitvoering gebezigd, buitengewoon schoon is.

Volgens ons, mogen de heeren Gife en Pecher vergenoegd zyn over den uitslag van hun werk; het zal hun beide tot eer verstrekken.

D. VAN BLIECK-PELS.

Boekaenkondiging.

Het Landjuweel van Antwerpen in 1561. EENE VERHANDELING OVER DIT VERMAERDE REDERYKERSFEEST, BEWERKT NAER EEN EVENTYDIG HANDSCHRIFT, DOOR EDWARD VAN EVEN. - *(Boekdeel in-folio, versierd met 35 platen, vertoonende kleedingen van rederykers en al de blazoenen of wapenschilden der 19 kamers welke aen den pryskamp van 1561 deel genomen hebben, op steen gebragt, naer de oorspronkelyke teekeningen van* FRANS FLORIS *en andere meesters der Vlaemsche School. - Prys: 15 franks.*

Over verscheidene jaren gaf de navorsching van zeker punt onzer nationale geschiedenis aenleiding tot eene polemiek tusschen ons en den heer Ed. van Even; ofschoon de oplossing van dit vraegpunt tot nu toe weinig gevorderd is, en wy, voor verscheidene redenen, die wy op tyd en plaets zullen doen kennen, van onze meening niet het minst kunnen afwyken, zouden wy echter aen onzen plicht van Vlaming en kunstvriend te kort blyven, indien wy niet, alle persoonlyk gevoel ter zyde leggende, uit eigene beweging en met volle gemoed, de middelen gebruikten, welke wy bezitten om eenige ruchtbaerheid te geven aen het schoone ontwerp, welk onze vroegere tegenstrever heeft gevormd. In zake van vaderlandschen roem kennen wy maer ééne gezindheid, en hy die, om de hevigheid der bepleiting van een historisch feit, eenigen wrok in het hert blyft voeden, is den naem van vriend der waerheid onweerdig.

Wy zeggen dat het een schoone ontwerp is, 't welk de heer van Even zich voorstelt uit te voeren. Inderdaed wat ligt ons meer aen het herte dan de geschiedenis dier vereenigingen welke, in vroegere dagen, de grootheid en de macht onzes volks hebben uitgemaekt? Op het gebied der staetkundige en stoffelyke belangen zien wy de *Gilden* en *Ambachten*; op dat der kunsten en letteren, vinden wy nogmaels de *Gilden*, verlevendigd door *Rederykkamers.*

Het boek, waervan de heer van Even de uitgave aenkondigt, raekt de geschiedenis dezer laetsten. Inderdaed het *Landjuweel* van 1561 was de dryfveer die het puik der nederlandsche kunstgezelschappen op ééne plaets te zamen bracht; het gaf aenleiding tot de machtigste openbaring des nationalen geestes, in tegenwoordigheid der vreemde overheersching, die, reeds van op dat tydstip, op ons Vaderland drukte. De stukken bekend maken die met dit roemryk feest in verband staen, is dus eene taek die niet alleen de goedkeuring, maer tevens de ondersteuning van allen vriend onzer nationaliteit verdient.

Wy kennen het handschrift niet dat de heer van Even zich voorstelt in druk te geven; doch een onzer vrienden die het boek in oogenschouw mocht nemen, is het met het *prospectus* eens, om te getuigen dat het een gewrocht is dat der kunst tot eere verstrekt. De naem van Frans Floris, (een schilder dien wy, trots zyn talent, niet als de ware vertegenwoordiger der *Vlaemsche School* beschouwen,) waermede

eenige prenten schynen geteekend te wezen, zou overigens genoegzaem bewyzen dat er de uitvoering keurig moet van zyn.

De uitgever verlieze echter niet uit het oog, dat in het Antwerpsch Museum (n° 143-149) nog een aental der oorspronkelyke blazoenen bestaen welke voor dit feest werden verveerdigd. Tydens de tweede uitgave van den kataloog dier verzameling, hebben wy iets bygedragen om eene juiste beschryving dezer kunststukken te geven, en wy denken dat de vergelyking hiervan met de prenten van het handschrift wellicht van nut zou wezen. Reeds voor het *specimen* door den heer van Even geleverd, en dat in het voorbygaen gezegd, zeer wel is uitgevoerd, treffen wy verscheidene merkbare *variantes* aen; op het oorspronkelyke stuk zyn onder anderen, ter rechter en linker zyde, de wapens van twee leden der oude familie van Berchem, afstammende van het geslacht der Berthouders van Mechelen, afgebeeld; deze wapens zyn van *zilver met dry palen* van KEEL[(1)]; op de plaet, in tegendeel, die hier de feil wederhaelt door den opsteller der *Spelen van Sinne* begaen, ziet men een schild *van zilver met dry palen van* PURPER, een blazoen dat, by onze wete, door geene nederlandsche familie ooit is gedragen.

De uitgave, door den heer van Even aengekondigd, zal groote onkosten vergen, en de Leuvensche archivist doet eenen oproep aen den kunstzin onzer medeburgeren om zyne pooging te ondersteunen. Indien wy, in tegenwoordig geval onze meening mochten uiten, dan zouden wy zeggen dat de prys (15 franken), naer allen schyn, voor menigen lezer, te hoog is om in éénmael te worden uitbetaeld; kon de heer van Even zyne uitgave in afleveringen verdeelen, geen twyfel of hy zou meer kans hebben om zyne onderneming te zien gelukken. Wat hiervan zy, geerne deelen wy hier het *prospectus* mede, waerin verscheidene wetensweerdige feiten zyn aengeteekend.

P. GÉNARD.

Prospectus.

Het *Landjuweel* of de Pryskamp van Tooneel- en Dichtkunde ingerigt, in 1561, door de Antwerpsche Rederykkamer DE VIOLIEREN of *St-Lucas-gilde*, is eene der schoonste herinneringen uit de geschiedenis der nederduitsche letterkunde. Wel had men vóór dit tydstip in andere vlaemsche steden soortgelyke Wedstryden geopend, als te Leuven, in 1505, te

(1) Het eerste dezer wapens is gebroken met een tornooikraeg *(lambel)* van azuer.

Mechelen, in 1515, en te Gent, in 1539; doch geen enkel dezer Feesten vond zoo ruimen byval. De Rederykers, die er te paerd deel aen namen, waren 1393 in getal en de praelwagens 234. De vertooningen duerden eene geheele maend. In deze omstandigheid hadden de vlaemsche letterkundigen en de vlaemsche kunstenaers elkander de hand geleend, om het onvaderlandsche Staetsbestuer van Philips II een denkbeeld te geven van het vermogen van den volksgeest, om te toonen tot welken trap van beschaving de Vlaming, by middel zyner tael, gekomen was.

Het geval bragt ons onlangs in bezit van een handschrift, 't welk voor de geschiedenis van het besproken *Landjuweel* het hoogste belang oplevert, en 't welk tol dus verre aen de vlytige navorschingen onzer schryvers was ontgaen. Dit boek, het vormt een band in-folio, werd, in 1561, vervaerdigd met de medehulp van den Antwerpschen schepen MELCHIOR SCHETS, Heer van Rumpst en Prins der Violieren, door den bekenden geleerden WILLEM VAN HAECHT, die destyds den post van dichter of *factor* der Kamer waernam. Het vangt aen met afschriften van verschillende onuitgegevene en volstrekt onbekende besluiten genomen door de St-Lucas-Gilde in het belang van het *Landjuweel.* Vervolgens vindt men eene allernauwkeurigste beschryving van den intrede binnen de Scheldestad der vreemde Kamers, geheel verschillend en veel volledíger dan degene gedrukt in de *Spelen van Sinnen*, uitgegeven door W. Silvius, in 1562. Daerop volgen 6 oorspronkelyke teekeningen van FRANS FLORIS, vertoonende eenige leden der *Violieren-Kamer* te paerd, onder andere Melchior Schets. Eindelyk ontwaert men 29 blazoenen van de Kamers welke zoo aen 't *Landjuweel* als aen 't *Haegspel* deel genomen hebben. De meeste dezer blazoenen zyn ouder dan 1561, blykens de jaerschriften welke ze dragen. Zy verschillen geheel en gansch van degenen voorkomende in de *Spelen van Sinnen* (slechts 19 in getal), en zyn viermael zoo groot.

Op het aendringen van onderscheidene liefhebbers onzer letterkunde doen wy eenen oproep ten einde het onder zoo vele opzigten belangryke boek door de pers te kunnen openbaer maken.

Het mag niet enkel een gedenkstuk heeten voor de nog zoo weinig gekende geschiedenis onzer Rederykkamers, maer tevens voor de geschiedenis onzer beeldende kunsten. Trouwens, het bevat, als gezegd is, zes ongekende voortbrengselen van den beroemden schilder FR. FLORIS, deken der *Violieren*, die, met zyn broeder Korneel, een werkelyk deel nam aen de inrigting van het *Landjuweel.* De teekeningen der blazoenen zyn wezenlyke meesterstukken van samenstelling in den styl der wedergeboorte of *renaissance* en leveren, by gevolg, groot belang op zoo wel voor sieraedschilders, beeldhouwers en bouwmeesters als voor letterkundigen en oudheidsminnaren. Wy hebben een dezer blazoenen, hetgene namelyk van de Kamer de *Jannettebloem* of der *Ongeleerden,* van Lier, als proeve, op steen laten brengen. Hierdoor zal het den liefhebberen toegelaten zyn zich een denkbeeld te vormen van het belang van het geheele werk. Het boek bevat de volgende platen, alle in-folio:

1. Figuer der uitnoodigingskaert.
2. Het Tooneel ter Markt van Antwerpen opgeregt.
3. Een Lid der St-Lucas-Gilde, te paerd.
4. De Bode Jan van Schilde, te paerd.
5. De Heraut M^{ter} Jan de Haen, te paerd.
6. Twee schildknapen te paerd; zy voeren bannieren in de hand.
7. De Zot der Gilde, te paerd.
8. M. Schets, Prins der Gilde, te paerd.

Blazoenen of wapenschilden:

9. ANTWERPEN: *de Violieren*, *1556.*
10. ANTWERPEN: een in beeldspraek, met het wapen van A. van Stralen.
11. ANTWERPEN: een in beeldspraek, met het wapen van M. Schets.
12. ANTWERPEN: een in beeldspraek.
13. ANTWERPEN: *de Olyftak*, 1556.
14. ANTWERPEN: *de Goudbloem.*
15. BERGEN-OP-ZOOM: *de Vreugdebloem*, 1520.
16. MECHELEN: *de Pioen.*
17. MECHELEN: in beeldspraek.
18. LIER: *de groeijende Boom*, 1548.
19. LIER: in beeldspraek.
20. MECHELEN: *de Lisbloem.*
21. HERENTHALS: *de Kouwoerde.*
22. VILVORDE: *de Goudbloem.*
23. DIEST: *de Lelie.*
24. ZOUT-LEEUW: *de Leliekens uit den dale.*
25. LEUVEN: *de Roos.*
26. LEUVEN: in beeldspraek.
27. DIEST: *de Christus-Oogen.*
28. 's HERTOGEN-BOSCH: *Moyses-Doorn*, 1542.
29. 's HERTOGEN-BOSCH: in beeldspraek.
30. BRUSSEL: *Marias' Kransken.*
31. LIER: *de Jannettebloem* of *de Ongeleerden.*
32. TURNHOUT: *de Heibloem*, 1538.
33. BERCHEM, by Antwerpen: *de bloeijende Wyngaerd*, 1557.
34. BERCHEM, in beeldspraek.
35. BRUSSEL: *de Korenbloem.*

Dit Prospectus laten wy uitgaen in de hoop dat het ontwerp den onderstand zal verdienen van al wie belang stelt in den vroegeren roem der Natie. Veel wordt er gerekend op de gunst der stedelyke Besturen en der Genootschappen van letteroefening. Men telt ook niet weinig op de genegenheid der inwooners van Antwerpen, by wie de poogingen van dien aerd steeds de meeste aenmoediging vinden.

Het boek, een deel **in-folio**, op kloek papier en met eene duidelyke letter gedrukt, zou aen de inschryvers afgeleverd worden tegen 15 frs., betaelbaer by den ontvangst. Het spreekt van zelf dat de onderneming maer zal worden doorgezet wanneer de inschryvingen voldoenden zullen wezen tot het dekken der kosten. De namen der inschryvers zouden achter den tytel worden geplaetst. - Het boek zou zeer wel geschikt wezen om als prys aen de leerlingen onzer teekenscholen te worden geschonken.

Er kan worden ingeschreven: by den Uitgever, ED. VAN EVEN, Archivist der stad, Monniken straet, n° 6, te Leuven. Te 's Gravenhage, by MARTINUS NIJHOFF, Boekhandelaer, Raamstraat, T, 129. Te Amsterdam, by J.-TH. BOM, Boekhandelaer, Kalverstraat, E, 10. De inschryving zal met 1ten September aenstaende gesloten worden. - Het werk zal maer in den loop van 1860 verschynen.

Kunst- en letternieuws.

In de laetste aflevering van den 4^{en} jaergang, hebben wy het programma van den pryskamp medegedeeld, door het stadsbestuer van Antwerpen uitgeschreven, voor

de opbouwing eener nieuwe Beurs; plaetsgebrek belet ons het breedvoerig verslag medetedeelen door den bouwmeester *Karel Servais*, lid van den gemeenteraed voorgedragen in zyne hoedanigheid van verslaggever van den jury.

Zie hier den uitslag in zitting van 25 July door onzen gemeenteraed genomen: Eene eerste premie is aen gelyken titel toegestaen aen de plans X en J zynde van de H.H. Leclef en Schadde. De vier andere premiën aen de plans M, H, B, A, zynde van de H.H. Durlet, Claes, Van Bergen en Lebens.

- Aengekondigd: *Fannij Bastiaans;* zedekundige bespiegeling uit onzen tyd, door EDMOND F.D. LAUWERS, met vier platen door Frans Gons. - Voorwaerden der inschryving: - Dit werk zal een boekdeel van ongeveer 200 bladzyden uitmaken, op schoon papier en in gewoon engelsch formaet gedrukt worden. Prys der inschryving: fr. 1-75. Men schryft in: by de heeren Mienikus, lange Koepoortstraet Antwerpen; Rogghé Kalanderberg 8 Gent; Jos.^{h} Van In en Cie Lier.

- *Les seize nielles du grand lustre de la cathédrale d'Aix-la-chapelle exécutés en MCLXV, par ordre de l'Empereur Frédéric Ier et de sa femme l'Impératrice Béatrice de Bourgogne. Seize planches tirées à Aix-la-chapelle sur les gravures originales. - Paris*, *librairie Tross. in fol.* - Prys: 120 franken. - Men zie over dezen luchter Schnaase's *Geschiedenis der beeldende kunsten,* D.V. fol. 788-795.

Steendr.^{y} Wed.^{e} J.S. Schoesetters.

ST.-STEPHANUS, ST.-GREGORIUS EN ST.-LAURENTIUS. - FACSIMILE EENER HOUTSNÊE VAN ALBRECHT DÜRER.

St.-Stephanus, St.-Gregorius en St.-Laurentius.

Ofschoon op vreemden bodem geboren, bezit Albrecht Dürer eene soort van populariteit in de Nederlanden. 's Meesters verblyf in onze streken, zyne betrekkingen met onze nationale kunstenaren, maer vooral zyne schilderwyze, die hem eene plaets tusschen de vertegenwoordigers der kunst uit het Noorden schonk, zyn titels genoeg om deze verheerlyking levendig te houden.

Weinige kunstenaers hebben in ons land zulk een gul onthael als Albrecht Dürer ontvangen; zyne eigene reisbeschryving geeft het verhael der buitengewoone hulde door de Antwerpsche schilders aen den genialen Duitscher ter gildekamer van St.-Lukas bewezen[1]; lang na zyn vertrek, werd zyn afbeeldsel in zilver op de bekers der gildebroeders bewaerd, en een deken der schilders liet op den gevel zyner wooning, naest het portret van JAN VAN EYCK, het portret van ALBRECHT DÜRER met de lofspreuk: *Germaniae Decus*, beitelen[2].

En niet slechts in zyne eeuw, werd de naem van Dürer door den Vlaming vereerd; ook in onze eeuw heeft hy meer dan eene hulde ontvangen. Leys, in verscheidene zyner tafereelen, heeft den duitschen schilder eene hulde toegebracht die dezes nagedachtenis met een nieuwen wasem van poëzy en dichterlyke grootheid hebben omhuld.

De plaetsnêe aen het hoofd dezer aflevering medegedeeld, zal onzen lezeren een denkbeeld geven van het talent eens meesters, die zich, door zyne scheppingen eene wereldbefaemdheid heeft verworven; een meester die, gezamenlyk met Quinten Massys en Lukas van Leyden, den schepter der kunst onzer noordervolken zwaeide.

Bydragen tot de geschiedenis der Nederlandsche kunsten, letteren en wetenschappen.
(Vervolg; zie bl. 13, 34 en 74 dezes jaergangs.)

V. David Col
Schilder.

Een der byzondere takken onzer nationale school is buiten twyfel de *genre*-schildering. Op onzen grond geboren, heeft zy door het talent van meesters als Van Eyck, Quinten-Massys, Jeroom Bosch, Breughel, Rubens, Teniers, Brouwer, Ryckaert en eene menigte andere schilders, eene wereldberoemdheid verkregen; geerne wyden wy dus eenige woorden aen de werkzaemheden van kunstenaren, die, in onze eeuw, de roemryke overleveringen der vlaemsche school gade slaende, met moed het moeijelyke pad poogen te bewandelen door hunne onnavolgbare voorzaten afgebakend.

Het *genre* is een der moeijelykste, en tevens een der dikwerf, ten onrechte, miskende vakken der kunst. Sedert een fransch koning het goed vond van Teniers' werk te zeggen: *Otez-moi ces magots d'ici!* hebben een aental kritieken de *genre*-schildering als een ondergeschikt vak beschouwd; en nochtans zyn er weinige waerin zoo veel geest, zoo veel opmerkingskracht, zoo veel natuer, worden gevergd. Het *genre* is voor de schilderkunst, wat de *komedie* voor het tooneel is; het is op de

(1) Zie de levensschets van *Quinten Massys*, door den heer P. GÉNARD, in het derde deel der *Vlaemsche School* geplaetst.

(2) Deze portretten, werden door den kunstschilder J.-B. HUYSMANS aen het Musaeum van Antwerpen geschonken. Zie het officieel verslag van 1858.

natuer gegrond, het moet juist zyn of het mist zyn doel; en wie zou het talent van een Molière met minachting durven beschouwen?

Jan-David Col zag te Antwerpen het licht, op 7 April 1822, en was zoon van Jakob Col en Maria Garderas, beide tot den burgerstand behoorende. Van af zyne jeugd, was zyn eenige wensch schilder te worden; doch voor het uitoefenen van een ambacht opgeleid, was het slechts in zyne jongelingsjaren dat hy de leergangen der koninklyke Akademie vermocht te volgen. Hier ook werden zyne studiën onderbroken; trouwens hy werd door de miliciewet geroepen om dienst in het vaderlandsch leger te nemen.

Verscheidene maenden daerna, in zyne geboortestad teruggekeerd, trad Col op nieuw de koninklyke Akademie binnen en bleefaldaer de leergangen tot op het eindigen zyner studiën bywoonen. Alsdan begaf hy zich in het werkhuis van den heer Nic. de Keyser, wiens onderricht hy eenigen tyd mocht genieten.

Col is een der schilders die van hunne eerste stappen op het veld der kunst, het pad kennen dat zy geroepen zyn te bewandelen. Zyn echt satyrische geest, zyne opgeruimdheid en vinnige opmerkingskracht, schenen hem te bestemmen om den schilder der natuer, den navorscher onzer hedendaegsche zeden en gebruiken te worden. Zonder zelfs het willen, werd hy *genre*-schilder.

Het eerste stuk door onzen kunstenaer verveerdigd, werd ten jare 1846 ter Antwerpsche tentoonstelling gezonden; het stelde voor: *Brouwer die Graesbeeck in het schilderen onderricht;* dry jaren later was hy in dergelyke expositie vertegenwoordigd door zyn doekje: *de Wasscherssen*, en in 1852 door zyne tafereelen: *Op weg naer de merkt*, dat in Engeland in plaetsnêe werd gebracht, en de *Boerenpolitieken*, dat door de kommissie voor de verloting werd aengekocht. Een jaer nadien verwierf hy de medalie van tweede klas te Duinkerken voor zyne samenstellingen *de Courantlezer* en de *Nieuwsgierigheid*, doch in 1854, een groot doek: *De prys van den vetten os*, naer de Brusselsche tentoonstelling gezonden

hebbende, werd het onderwerp ervan door eenige kritiken over den hekel gehaeld, die echter hulde brachten aen de hoedanigheden welke de schilder als kolorist had doen uitschynen. Deze opmerkingen brachten evenwel dit goede voort dat zy Col opmerkzaem op zyne zwakheden maekten, en hem, met eene nieuwe pooging, den weg deden betreden dien hy tot nu met byval schynt te bewandelen. Reeds het volgende jaer schilderde by zyne *Vogelenvangers*, (voor den heer Bosschaert-du Bois te Antwerpen), zyn tafereel getiteld: *Na het eten* (by den heer Ellerman) en verkreeg hy de medalie van eerste klas ter tentoonstelling van Yperen, voor zyn doek *de Hangelaer.*

Opvolgenlyk werden een aental stukjens voortgebracht waeronder zyne *Courantlezers*, zyne *Visschers*, zyne *Dammenspelers*, zyn *Liefhebber van karnarievogels*, zyne *Liefdeverklaring* uitmuntten. In 1858 was Col ter Antwerpsche tentoonstelling vertegenwoordigd door een lief stukje: *Een groep visschers* voorstellende, dat door de kommissie voor de verloting werd aengekocht; sedert dien zagen wy onder anderen zyne *Liefde in het dorp*, (in de verzameling van den heer baron Goethals) en zyne *Dorpspolitieken*, (in het kabinet van den heer Calier) beide te Brussel; zyne *Wynaftrekkers* in het kabinet van Baron Sebach in Saksen, zyn *Nieuwe kleed*, thans in de verzameling van Sir John Canning te Liverpool, verscheidene stukken in het kabinet van den heer Muscar te Antwerpen, en eindelyk zyne samenstelling: *Aen de deur!* die op zondag 7 Augusty in het Verbond voor kunsten te Antwerpen werd tentoongesteld en menig woord van goedkeuring van de toeschouwers mocht verwerven. Wat het talent van Col onderscheidt, is eene natuerlyke opvatting van het onderwerp, en een warm en echt vlaemsch koloriet.

P. GÉNARD.

Boekoverzicht.

Original unpublished papers illustrative of the life of sir Peter Paul Rubens, as an artist and a diplomatist. Preserved in H.M. state paper office. Collected and edited by W. Noel Sainsbury, London 1859. - (*Oorspronkelyke onuitgegevene schriften rakende het leven van heer Peeter Pauwel Rubens, beschouwd als kunstenaer en staetkundige. Bewaerd in H.M. staetsarchief. Verzameld en uitgegeven door W. Noel Sainsbury, Londen 1859.) in-8°. XXXIV, 391 bl.*

(2e Vervolg en slot. Zie bl. 82 en 89).

Rubens keerde tot zyne werkzaemheden terug. Hy schreef nog eenige keeren aen Gerbier om hunne briefwisseling over den vrede te onderhouden, doch deze laetste kunstenaer wachtte zich wel te antwoorden. Rubens gewond door zoo veel onheuschheid, zweeg ook van zynen kant; echter bleef hy zyne dringende poogingen by Spinola voortzetten. Deze groote veldheer, eens, onderrichtingen van Spanje ontvangen hebbende, haestte zich den Antwerpschen schilder te verzoeken de betrekkingen met Gerbier op nieuw aen te knoopen. De onderhandelingen begonnen dan weder; doch zy bleven zonder uitslag, tot dat Rubens, eenigen tyd daerna, ertoe besloot zelf de reis van Spanje te ondernemen, om eindelyk de echte inzichten van koning Philips IV te kennen. De eerste der volgende brieven is uit Madrid geteekend.

Van Spanje keerde hy in de Nederlanden terug, en eenige dagen daerna, begaf hy zich tot koning Karel I van Engeland. Met dezen vorst gelukte Rubens erin de

laetste hindernissen weg te ruimen, die zich tegen het sluiten des vredes verhieven. Deze werd eindelyk op 5/15 november 1630 geteekend.

Na de eendracht tusschen de twee vorsten te hebben bewerkt, had de kunstenaer de eer niet zyn handteeken op het traktaet te plaetsen; doch de nakomelingschap heeft sedert lang die ongekende groote heeren vergeten, wier namen onder het diplomatische stuk zyn te vinden, terwyl de naem van Rubens over roemrykere gedenkteekens glanst dan brooze vredeverdragen.

De groote kunstenaer mocht eindelyk een weinig rust, na zoo vele reistochten, genieten. Hy ging een nieuw huwelyk aen en leefde als een vorst in het luisterlyk paleis, dat hy zich te Antwerpen had laten opbouwen. Nochtans, korten tyd na zyne terugkomst, werd, door zyne Souvereine, eenen nieuwen oproep aen zyne diplomatische kennissen gedaen, en het gold niets minder dan den vrede met de Vereenigde Provintiën te sluiten. Het was gedurende deze ambassade, dat aen den kunstenaer die droeve onlusten werden berokkend, tydens welke een spytig en afgunstig edelman, hem dien onbegrypelyken brief dorst sturen, waervan alle levensbeschryvers onzes schilders gewagen.

In het werk, waermede wy ons bezig houden, vindt men vele stukken rakende Rubens' verblyf in Holland; verslagen van Gerbier en andere engelsche spioenen; brieven van den grooten meester, enz. Deze oorkonden zyn zeer belangryk en dienen om een aental historische punten op te helderen, die tot nu in het duister zyn gebleven.

Het zou ons onmogelyk zyn ze allen te ontleden, zonder voorafgaendelyk eene reeks van kleine doch zeer ingewikkelde en zeer duistere voorvallen en staetkundige schermutselingen te doen kennen. Overal ontwaert men de valschheid, de arglist der agenten, maer voornamenlyk van Gerbier, die klaerblykelyk naer België was gezonden om Rubens te bewaken en, door zyne geveinsde vriendschapsbetrekkingen, aen den vertrouweling van Isabella, staetsgeheimen of belangryke openbaringen poogen te ontrukken.

Doch de kunstenaer wacht zich wel hem deze te laten kennen. ‘Ik heb, schryft Gerbier in een zyner berichten, den heer Rubens gevolgd om te weten of hy voornemens is naer Holland terug te keeren. Hy is niet zeer mededeelig; ik heb niets van hem vernomen, dan een woord dat hy zich heeft

laten ontvallen, enz.' Gerbier geeft zich eene overgroote moeite om zyn beroep van navorscher uit te oefenen; hy zendt bulletyn op bulletyn, de minste daden van Rubens aenteekenende en dezes woorden overbrievende. Doch al dit bedryf gelukte hem zeer weinig; het Hof van Engeland scheen maer weinig aendacht aen zyne gezegden te slaên; want in weêrwil van al zyne vlyt, werd hy in verdenking gehouden en Rubens was zelfs verplicht hem een bewys van goed gedrag te geven.

Gerbier's verslagen, alhoewel zeer kortbondig, wekken hoogst onze nieuwsgierigheid op en stellen menig twyfelachtig punt vast. In een dezer verslagen, wordt er eene zinspeling gemaekt op het geschil tusschen Rubens en den hertog van Aerschot. 'Ik heb u in mynen laetsten brief verhaeld, zegt hy, dat Rubens aen den heer Terestyn heeft geschreven, iets waerover de Staten zoo yverzuchtig zyn geweest dat men het water en het vuer eerder zou te saêm brengen, dan Rubens met de Staten van Holland; want de hertog van Aerschot voedt voor hem eenen grooten tegenzin voor een aental zaken te lang om hier te melden. Indien gy ooit heer Rubens, met zendingen in den Haag ziet gelast, dan zou ik my grootelyks bedriegen indien zy tot het maken van eenen vrede met de Staten kunnen dienen enz.' En verder: 'Gy hebt door myne vorige brieven gezien dat Rubens van hier (*van Brussel*) voor de zelfde zaek is gezonden, en het schynt dus dat..... en het is zeker dat dit de oorzaek is van de yverzucht des hertogen van Aerschot en van eenige Afgeveerdigden ten zynen opzichte, evenals van de protestatie, die zy aen de Infante hebben gezonden voor de hevige beleediging, die Rubens aen hunne eer en aen hunne probiteit heeft gedaen met hen zyne papieren niet te willen overhandigen.' - Nochthans had Rubens volgens de byzondere bevelen der Infante gehandeld, die hem had aengemaend zich naer Antwerpen te begeven dry dagen vóór het vertrek der Afgeveerdigen, en met byzondere orde, niemand wie hy ook mocht wezen, te ontvangen, en zyne papieren, uit zyne handen niet te laten gaen, welke beweegredenen men ook mocht inbrengen. - Alle deze zaken bevestigen wat gezegd was. - De hertog van Aerschot komt te Antwerpen en wacht dat Rubens hem deze papieren brenge; doch Rubens was niet te vinden; hy schreef wat hy te zeggen had, waerdoor de hertog van Aerschot gelegenheid had aen Rubens eenen bytenden brief te zenden, waerin hy zyn gedrag over den hekel haelde, en welken hy eindigde met te zeggen, dat de handelwyze van den heer Rubens niet in evenredigheid met zyne hoedanigheid stond, en dat men geenszins kon aennemen dat hy, in zynen brief aen den hertog van Aerschot, beweerde dat hy de gelyke dezes laetsten was.

Men weet dat de onaengenaemheden door Rubens, gedurende deze onderhandelingen onderstaen, den uitmuntenden kunstenaer het besluit deden nemen vaerwel aen het staetkundig leven te zeggen, en eindelyk eene rust te zoeken, welke hem zoo hoogst noodig was. De haet des grooten Heeren was echter buiten alle grenzen gegaen; indien men Gerbier moest gelooven, dan zou de hertog van Aerschot, om Rubens in het verderf te storten, dezen laetsten beschuldigd hebben, voor den Prins van Oranje, patroonen van een tapytwerk te hebben geteekend, waerop de koning van Spanje en zyne onderdanen op eene afschuwelyke wyze waren voorgesteld; 'doch, zegt Gerbier, deze uitvinding bewyst alleen den kwaden wil des hertogen, want Rubens heeft nooit aen zoo iets gedacht.'

Een ander engelsch agent, W. Boswell, had de ware oorzaek gevonden der yverzucht, welke Rubens had opgewekt. 'Ik hoor, schryft hy van 's Hage, aen Sir J. Coke, dat Rubens van hier vertrokken is uit hoofde van eenige moeijelykheden, en voornamenlyk uit hoofde des tegenstands dien hy van wege de Afgeveerdigden ontmoet, omdat hy van hun korps geen deel maekt, of liever, omdat hy onmiddelyk

minister huns konings is en hy meer bekwaemheid bezit dan een hunner, iets dat ten hevigste den nyd tegen hem heeft opgewekt.'

Rubens zette zich dan op nieuw aen het schilderen. De volgende brieven raken de tafereelen welke hy door Karel I gelast werd voor de banketzael van Whitehall uit te voeren.

In verscheidene dezer stukken is er spraek van Jordaens. Deze uitmuntende meester bevond zich in konkurrentie met Rubens voor de uitvoering van verscheidene schilderyen bestemd voor het kabinet van koningin Hendrika-Maria, te Greenwich. Een bestek werd eerst aen Jordaens gevraegd, welk 680 ponden bedroeg, doch Gerbier drong er op aen dat het werk aen Rubens werd toevertrouwd, ofschoon die laetste eene veel hoogere somme vroeg. De dood van Rubens stelde een einde aen deze onderhandelingen.

Verscheidene van Gerbier's brieven geven inlichtingen over de nalatenschap van Rubens, over de kunstschatten door hem verzameld, enz. De engelsche agent deed poogingen by zyn gouvernement opdat dit zich 's kunstenaers kabinet zou aenschaffen; maer men weet dat de verzameling werd verspreid en dat de koningen van Spanje, Frankryk, Polen, de keizer van Duitschland en de keurvorst van Beijeren er het grootste deel van aenkochten.

Het werk, waermede wy ons bezig houden, bevat in *appendix*, verscheidene belangryke stukken voor de geschiedenis der kunst: vooreerst eene briefwisseling over de beroemde verzameling van schilderyen, beeldhouweryen en antikwiteiten door den graef van Arundel gevormd. In eenige dezer oorkonden is er spraek van gekochte of aenbestelde schilderyen van verscheidene hollandsche en vlaemsche schilders, onder anderen, van Geeraerd Honthorst, Abr. Bloemaert, Mierevelt, Otho Vaenius, enz. Eene andere briefwisseling raekt de verzameling van antikwiteiten van Lord Dudley Carleton, waervan Rubens in bezit trad.

De laetste stukken der verzameling zyn brieven tusschen

Gerbier en verscheidene persoonen gewisseld, over schilderyen en beelden toebehoorende aen den hertog van Mantua, stukken rakende schilders als Jan Torrentius, D. Mytens, enz.; eindelyk verscheidene andere oorkonden in verband met de schoone kunsten.

Het boek door den heer Sainsbury uitgegeven, biedt, gelyk men zien kan, een groot belang voor de geschiedenis der kunsten en wel byzonderlyk voor de geschiedenis van Rubens. Wy moeten echter eenige voorbehoudingen maken en dit wel voor de wyze in de uitgave dezer stukken gevolgd. Een systema aennemende gewoonlyk door de archivisten zyns lands gebezigd, heeft de achtbare uitgever zyne oorkonden enkel in engelsche vertaling gegeven, slechts den oorspronkelyken tekst mededeelende dier stukken, welke in het engelsch waren geschreven. Nochtans heeft hy in het *appendix* de vlaemsche, fransche, italiaensche en latynsche brieven van Rubens gegeven, doch hy heeft hetzelfde niet gedaen voor de brieven van Buckingham, Spinola, den abt Scaglia, Gerbier, enz. De brieven dezes laetsten zyn echter groot in getal, en zeer belangryk. Deze handelwyze wordt ten onzent als zeer gebrekkig beschouwd: ook geven wy den voorkeur aen diegene door Gachet aengenomen voor zyne *Lettres inédites de Rubens:* eerst de juiste oorspronkelyke tekst, - de vertaling daerna.

De tekst van een geschiedkundig stuk bezit een officieël karakter, dat in geene vertaling, hoe gewetensvol ook, kan worden overgebracht. Deze kan slechts als een byvoegsel worden aenzien, den lezer ten dienste, die de tael van het oorspronkelyke niet genoegzaem machtig is, doch nooit mag zy hoogmoedig genoeg wezen om de plaets van dit laetste in te nemen. In België is dit punt breedvoerig onderzocht geworden en goede regelen zyn door de koninklyke kommissie van geschiedenis, by den aenvang harer werkzaemheden, vastgesteld. Wy hopen dus dat de heer Sainsbury, die zich het recht van vertaling heeft voorbehouden, weldra den oorspronkelyken tekst zal doen kennen der brieven, die hy reeds heeft vertaeld. Alsdan, maer slechts alsdan, zal zyne uitgave aenspraek mogen maken op de ontvangst, verdiend door het belang der oorkonden, welke de uitgever in de archiven van Londen heeft opgezocht.

CH. RUELENS.

Boekbeoordeeling.

Jakob van Artevelde, *episch verhael in acht zangen*, *door* M. PRUDENS VAN DUYSE. - *Gent*, EUG. VAN DER HAEGEN, 1859. - *Opgedragen aen de stad Gent*[1].

Neen, M. Van Duyse is geen volksdichter (in den zin welken men heden aen dit woord geeft); de hoogte zyner vlucht is voor den ongeleerde en den onbeschaefde niet genaekbaer. Wy denken ook niet dat de dichter door zyne zangen populariteit tracht te bekomen; de roem, dien hy er door verwerft zal duerzamer wezen, dan de vivatkreten welke de menigte soms aenheft, voor hen die hunne vermogens verstompen, om hare driften te vleiën.

(1) Ten gevolge eens aenzoeks van den minister van het binnenlandsche, stelt de kommissie der schoone kunsten (Gemeenteraed van Gent, openbare zitting van 23 july 1859) voor, te beslissen, dat de stad, in de mate harer middelen zal bydragen tot de oprichting, op de Vrydagmarkt, van een standbeeld aen Jakob van Artevelde, te vervaerdigen door den heer P. de Vigne-Quyo, en tevens bedankingen te stemmen aen den heer Prud. Van Duyse, die zyn gedicht ter verheerlyking van den grooten *Ruwaerd*, aen de stad Gent heeft opgedragen. (Aengenomen.)
(BEURZEN COURANT, *maendag 25 en dingsdag 26 july 1859).*

Het gedicht ‘Jakob van Artevelde’ is aen de geschiedenis ontleend. Zie er hier de kern van. ‘Seger Cortrezyn had dorren verklaren dat het verbond met Engeland de eerste noodwendigheid van Vlaenderen was; en hy had gewerkt om tot dit verbond te geraken. Hierover wilde de koning van Frankryk gewroken zyn: hoe lief de grysaert ook den Gentenaren was, hoe oprecht hy zyne graven altyd gediend had; hy moest van kant. Op eene looze wyze naer Brugge geroepen, wierd hy er aengehouden en in het slot van Rupelmonde gekerkerd (6 july 1336).

Segers dochter was, in gelukkiger dagen, de vrouw van Jakob van Artevelde geworden.

Ten dien tyde betwistte Edward III, koning van Engeland, de fransche kroon aen Philips van Valois. Door Robbrecht van Artois aengehitst, besloot hy Frankryk te veroveren, maer hierom moest hy de Vlamingen op zyne zyde trekken. Vlaenderen had toen Engelands wol noodig, en een verbod van uitvoer wegens Edward dompelde dit land in de ellende. De ontevredenheid borst byzonder in Gent los. De koning van Frankryk weigerde Edwards voorstellen over Vlaenderen te aenveerden, en behandelde dezes afgezanten zelven zeer slecht. Dit was oorzaek dat de Engelschman een leger naer Vlaenderen zond, hetwelk de Leliaerts op Cadsand versloeg. Dit alles moesten de Gentenaers bekoopen: zy wierden met belastingen overladen en tot den voetval veroordeeld. Gent was toen de grootste en de volkryskte stad van Europa, en haer aldus dwingen ging zoo gemakkelyk niet. De gryze Cortrezyn wierd in den kerker onthalsd en Vlaenderen op denzelfden dag in den kerkban geslagen. De koning van Frankryk heerschte toen metter daed in Vlaenderen. - Gent was neêrgeslagen. Veel moed was er zynen inwooneren noodig om zich nog niet ten onderen te geven. In deze verslagenheid was het dat men *den wyzen man* te rade ging. Hy redde Gent, dorst en graef en koning weêrstand bieden, het volk troosten en aen Vlaenderen werk verschaffen. Hy sloot den 10 juny 1338 te Antwerpen een verdrag met den Engelschen vorst, waerin bepaeld wierd dat Vlaenderen in den

stryd tusschen de twee koningen zou onzydig blyven en dat er aen de engelsche wol vryen uitgang naer Vlaenderen verleend wierd. De koning van Frankryk moest toegeven en keurde den 13 derzelfde maend het verdrag goed. Doch *wat walsch is*, *valsch is*, en Artevelde zag zich weldra door Valois belaegd. Daer de koning van Frankryk den vrede brak, raedde Artevelde Edward aen den titel van koning van Frankryk aen te nemen, en dan weêrhield niets de Vlamingen meer, om hem trouw te zweeren.

Op 23 january 1339 kwam Edward te Gent, waer hy den eed der gemeenten ontving, en toen hy naer Engeland wederkeerde liet hy de koningin in deze stad, waer zy eenen zoon baerde, die later Jan van Lancaster, wierd geheeten. - De banvloek over Vlaenderen wierd op 4 april 1339 door den Paus van Avignon nog eens vernieuwd.

Doornik was de schuilplaets der Fransche legers geworden, van daer stroopten en plunderden zy Vlaenderen. Verscheidene malen ontstonden er gevechten tusschen Franschen en Vlamingen. Artevelde had Doornik willen overmeesteren eer de Franschen er zich versterkt hadden; nu wilden de gemeenten eenen slag leveren in het vlakke veld; maer de hertog van Braband stelde er zich tegen. Ondertusschen had Edward III op de Franschen den zeeslag by Sluis gewonnen en kwam in Vlaenderen. Doornik door de Franschen bezet werd belegerd. Doch het beleg duerde lang en men kwam tot geenen beslissenden uitslag. Eindelyk wierd er door het toedoen van Johanna van Valois te Esplechin, den 25 september 1340, een wapenstilstand gesloten, waerin Vlaenderen begrepen wierd. Artevelde keerde naer Gent weder, gaf er de gemeente kennis van hetgeen er te Doornik gebeurd was en den 7 october wierden de brieven van den ban, welke de koning van Frankryk aen de vlaemsche afgeveerdigden besteld had, door de schepenen van Gent doorscheurd en doorsneden.'

Ziedaer waeruit de dichter zyne acht zangen heeft getrokken. Wanneer wy het gedicht des heeren Van Duyse met de gewrochten der andere dichters vergelyken, zouden wy wel mogen zeggen, dat het historisch juist is; en ware het niet zyn wonderbare en een drietal persoonen zoo droegen al zyne helden historische namen. De dichter heeft ook de zeden van den tyd, dien hy bezingt, wel begrepen. Het yverige godsdienstgevoel der middeneeuwen, benevens de vlaemsche zucht naer vryheid, onafhankelykheid en werk, vinden wy in elke zyner persoonaedjen. Dezen zyn allen vranke dietschen. Zy willen het goede of het kwade en dorren het uitoefenen. Geene dweepery, geene verachting tusschen den priester en den leek, beide steunen des vaderlands.

Het nieuw werk des dichters van Duyse is met de 'Ambiorix' van M. Nolet-de Brauwere van Steenland, al wat de vlaemsche lier in dien aert heeft voortgebracht.

By 'Ambiorix' heeft men te recht betreurd, dat de dichter zyne gedachten in eentoonige *alexandrynen* had geüit. M. Van Duyse heeft integendeel zyne zangen in negenregelige iambische strofen verdeeld, waervan de acht eerste verzen vyfvoetig en het negende zesvoetig zyn. Nochtans wanneer de gang des stuks het vereischt verspringt hy in een ander metrum; ja, soms wordt het dithyrambisch ongeregeld. - Het rym is gekruist, doch de orde verandert naer den lust des dichters. Elke strofe bevat vier rymen, twee mannelyke en twee vrouwelyke. Het eindrym is altoos mannelyk.

Ofschoon M. Van Duyse voorbeelden voor zich heeft, hebben de aristarken zoowel van Hoog- als Nederduitschland zich tegen de halve woorden aen het einde des verzes verzet, nochtans vinden wy in zyn gedicht:

..... aen-

Gevuld.....
..... hoog- Geheven.....

Ook eens rymt *slik* (*slyk*) op *Loodwik;* wy hadden ditmael toch eens *Loodwijk* geschreven.

Wat de tael en de versificatie des in Noord-Nederland bekroonden schryvers der ‘Verhandeling over den Nederduitschen versbouw’ aengaet - *Ne sus Minervam*; nochtans wenschen wy hem geen geluk over iambische verzen als deze:

« Plechtsta | tig knielt | hy met | haer op | den grond.
« Nauw durft | de graef | haer aen | zien, haer | gebogen.

Het woord ‘*doorwaren*’ vinden wy in onze woordenboeken niet - dan:

‘*Den bosschen* tegenvliegen’ (bl. 2.)
‘Tot moeder van een kroost, den rampe niet getrouw.’ (bl. 3, r. 5.)
‘En elke klank zwygt, eeuwig licht bezweken,
In haren mond.’
(bl. 60 r. 11 en 12.)
‘Een deken, die *den* (?) weevren staet aen 't hoofd’ bl. 77.

dat vlaemsch verstaen wy niet te best. Wy zouden ook liever gezien hebben dat de dichter in het volgende vers *hun* in plaets van *haer* geschreven had.

‘Ziet gy die steden fier eens op *haer* (hun) wal.’ (bl. 26.)

Iedereen schryft thans zoo.

Een yzeren staf is wel iets zeer dichterlyk, want menigmael komt hy by onze dichters voor. (Van het bestuer eens yzeren staves, bewaer ons Heer!) M.V.D. heeft er een zwak voor. (Niet voor het bestuer, maer voor den *staf.*) Een ander dichter gaf over den *staf* de volgende orakelspreuk:

‘Met heel den hemel, door den *tooverstaf*
‘Uws kinds eens in uw duister u geschapen,
‘Herop te willen bouwen uit zyn graf!

M. Van Duyse is wel onze dichter die het gemakkelykst verzen maekt, hoe hy met gedacht, zin en rym soms weet om te springen, hoe kunstig hy zyne gedachte in het schema en in de strofe, even als een bekwame krygsoverste eene bende soldaten in een in slagorde gesteld leger weet in te sluiten, dat mag bewonderd worden. Men moet hierom nochtans niet denken, dat de heer V.D. zoo maer zyne eerste inblazingen op het papier brengt. Neen, in zyne verzen ligt studie en ligt kunst. De eerste inblazing is by hem het marmer waeraen de beitel in het kabinet vorm en leven geeft. Hy die aldus natuer en studie vereenigt, verheft zich gemakkelyk boven degenen by wien soms alleen studie, of alleen natuer het talent uitmaken. Zyne verzen blyven immer schoon, en de paring van natuer met studie is het, dat ons heden nog de gedichten van Virgilius, Horatius, Racine, Boileau, Pope, Klopstock en Bilderdyk lezen doet.

Laten wy hiervan eenige proeven geven.

Eer Jan van Luxemburg, als een zanger voor den graef van Vlaenderen zyn lied aenvangt, bidt hy:

> ..... ‘o Heer, wien in der heemlen kringen
> De gouden harpen 't driemael heilig zingen,
> Wiens gunst het zwaerd my liet, de luit my zond,
> Om door haer spel me, in 's levens avondstond
> Van 't godlik licht der zon beroofd, te troosten,
> Beziel my, als den balling van het Oosten,
> Wiens eenzaem hart op Babels oever bloedt!’

Zie hier waerom de ingewyden van St-Baefs bidden:

> ‘Zy baden God voor de eedle gentsche stad,
> Wier gryze wiege stond waer zy nu knielden,
> En, als de geur van 't heilig wierookvat,
> Klom 't rein gebed dier mannen, dier bezielden,
> Wier eenzaemheid den landrouw niet vergat.
> Zy vierden Gent, gelyk oen goede moeder,
> Te meer bemind na 't leed ze meer omzet,
> En Cortrezyn was hun een waerde broeder,
> Die in de boeiën zucht van vlekken onbesmet.
>
> .....
>
> Vriend, Jakob, spreek: (zegt de abt van St-Baefs) zoo gy eens worstelen moest
> Met vyandschap van diep ondankbre kinderen,
> Na gy ze ontrukte aen al die volksverslinderen;
> Zoo gy den dolk, die mede nooit verroest,
> Zaegt ryzen om de borst u te doorsteken;
> Zoo gy van eeuw by eeuwe werd bespot
> Tot dan, wen al de graven openbreken,
> Wat zoudt ge, zoon?’ - ‘De vlaemsche rechten wreken:
> Te sterven voor zyn land is een benydbaer lot.’

Is dit laetste niet het ‘*qu'il mourût*’ van Corneille waerd? M. Van Duyse weet ook het een en ander gezegde dat by de Flaminganten reeds opgang heeft gemaekt, in zyn gedicht eene schoone plaets in te ruimen. Zoo vinden wy:

> Er was een tyd (zegt Artevelde) dat Vlaendren Vlaendren was!
>
> .....

Neen, straffeloos wordt Vlaenderen niet verguisd;
Langmoedig is 't, maer eenmael opgebruist,
Wee den tyran, die 't in de boei wil gyzelen!

Jan van Luxemburg zegt nog tot Loodwik van Nevers:

Doe recht, opdat zich 't volk geen recht verschaff.

Men vindt by den dichter in elken zang nog gedachten als de volgende:

''k Mocht (zegt de gevangene Cortrezyn) vyftig jaer voor 't land van Vlaendren stryden,
'En wil daeraen myn laetsten bloeddrop wyden,
'Die heden licht voor eer en recht vervliet.

.....

'Gelukkig, wie, van kommer onbestreden,
'Met reine ziel dan in 't verleden leeft,
'En, stil den stroom der woggespoelde dagen
'Weêr opgevoerd, niet voor de toekomst beeft,
'Maer, 't oog op God vol dankbaerheid geslagen,
'Haer, als het morgenrood der hope, tegenzweeft.

Zie hier wat uitwerksel de zang van Jan van Luxemburg op den graef en op zyn hof had:

'De nevel, die des graven geest beslaet
By damp des wyns, gelyk een droom verschoten,
Verdween: het oog van Loodwik, breed ontsloten,
Aenschouwt den held, die, als propheet, daer staet,
De cyther in de linker hand en de ander'
Omhoog, en roept, verbaesd: 'God! hertog Jan
Van Luxemburg!' Hy rilt, en voor den man
Van zwaerd en lier, den vorst, zoo groot en schrander,
Verkrimpen in hun niet de graef en 't hofgespan.

Het gedicht des heeren Van Duyse stroomt over van schoone en schilderachtige tafereelen. Zoo heeft men het slot van Rupelmonde, dien moordkuil, die den landman schrik aenjaegt; de blinde hertog Jan, van Luxemburg, die door Cortrezyns dochter vergezeld, voor den graef van Vlaenderen stout de waerheid zingen dar; Catharina, die den giftbeker wil ledigen, uit welken een engel eene slang, die 't gift opslorpt, verryzen doet; Fulcro en Artevelde, die Edward III in Gent ontvangen; Robbrecht van Artois, die zich bekend maekt; de schepenen van Gent en Artevelde, die voor Frankryks bode eenen onteerenden vrede van der hand wyzen en den kryg aenveerden; de vereenigde legers voor Doornik, waer de moeder Gods in de wolken verschynt; de staetjuffer, die te Gent aen Edward zynen nieuw geboren zoon aanbiedt; de vreemde ridder, die Maset doodt; de tweestryd tusschen Philips en Edward, onderbroken door de aenkomst van Johanna van Valois; Artevelde, die tusschen de vorsten treedt en de Vlamingen in den wapenstilstand begrypen doet; het visioen van Catharina; de voorzegging des priesters uit het Rupelmondsche slot; Artevelde, die het perkament van het verbond des onrechts doorsteekt; enz.

Of het gedicht nationael en van zynen tyd is, dat behoeft geen onderzoek. Zeggen wy enkel: M. Van Duyse heeft den grootsten der middeneeuwsche Vlamingen eenen tempel willen stichten, en de tempel is opgerezen, Arteveldes weerdig. Bevonden er zich heden by onze Vlamingen nog helden gelyk die door den heer Van Duyse geschapen: de welsprekende en diepdringende Artevelde, de weerdige Cortrezyn, de moedige en teedere Catharina, de eerweerde en vlaemsche Fulcro, de dappere Borluut van het Groeninghe veld, de schepenen uit Gent, elk als een Marcellus groot, de priester van het Rupelmondsche slot; dan verdween voor hen niet alleen de franschdolheid, maer, verrezen de oude Romeinen, zy zouden zulk een volk eerbiedigen. Voor den roem des vaderlands, voor vryheid en onafhankelykheid, zinkt by hen alles weg, hierom scharen zich priester en leek nevens elkaêr. Het gansche gedicht leert ons dat het vaderland eene moeder is, welke allen moeten lief hebben, en tot wier grootheid allen bydragen moeten. Wie dat vergeet is een slecht burger.

Wy denken het gedicht reeds genoeg te hebben doen kennen om tot de ontleding der acht zangen niet gehouden te zyn, van eenen enkelen zullen wy den inhoud mededeelen.

ZEVENDE ZANG. - *Arteveldes wooning.* 't Is herfst - gelukkig hy, wiens geweten voor de toekomst niet beducht is. De avond breekt aen. Daer binnen voor den haerd zit een man met het hoofd op de hand geleund. Hy staet op en het licht der yzeren lampe doet zyne gestalte op de muren spooken, terwyl het buiten bliksemt. Die man gebiedt in die vredewooning. Hy is de eerste in Gent, maer zyne stille woon is hem voldoende; Artevelde behoeft geene wacht, hy vreest het volk en zelf Denys niet, want hy hoopt in God. Hy luistert naer den orkaen, vervalt in eene mymering en stort eenen traen over Cortrezyns lot. O wierd de grysaert hem wêergegeven! Gent herleeft, zegt Artevelde, maer God heeft het zynen vaderarm geleend: toen alles verloren scheen, riep hy my, en gaf mynen woorden kracht: het volk kreeg moed, en het stond pal als het voorgeslacht. Mocht, o Heere, Cortrezyn reeds voor U staen, verhoor zyn gebed, geef ons vrede, sterk de eendracht tusschen Vlaenderen en Braband. Een bliksem, een donderslag. Eene bleeke vrouw vliegt Artevelde toe. Het is Cortrezyns dochter. Vrouw, spreekt Artevelde, God is ons mild, ik herleef, zendt me een blik uwer beminnelyke oogen? Maer - gy weent? - Ik rustte en ik bad, spreekt zy, myn vader verscheen me, de wonde bloedde nog? Ik sta op - steek de armen uit, - driemael - vergeefs. - Een donder ontwaekt me, ik hoor alleen den wind, en duizelig tast ik in het donker rond. - Vrouw, misschien wordt Cortrezyn eerlang nog aen onzen haerd terug geschonken, en nog zal zyn hart voor Vlaenderen kloppen. De klopper dreunt. Catharina denkt, daer is haer vader. - Het is een pelgrim, hy vraegt herbergzaemheid. Hy is een priester, die van Rupelmonde komt. Vader, zegt Artevelde, hebt ge daer niets van Cortrezyn vernomen? - Ik ken er geene namen. Doch eens biechtte ik daer een majesteitvolle ouderling. Hy was, zegde men, een landverrader. Hy was het nooit; maer was een Vlaming. Dit getuigde zelf de beul, die zyne ziel met dat onschuldig bloed niet wou besmetten. - Een vuige leliaert snauwt den beul toe, dat hy des verraders kop zal verpletten. Verrader zelf, roept de ouderling, ik daeg u voor Godes rechterstoel. Zyne laetste woorden waren: ‘Heere, beschut Vlaenderen en Catharina.’ - God! myn vader vermoord, roept zy, en stort ten gronde. - Artevelde wil haer wekken, de priester smeekt den hemel. Eindelyk ontwaekt ze en vraegt: waer is myn vader? - De priester antwoordt: Hy is by God den Heer. Beklaeg hem niet, die voor het vaderland sterft, maer beklaeg veel eer hem die zulk bloed vergiet. - Men zegt dat sedert toen Lodewyk geene rust meer heeft. Catharina zucht en staert naer den hemel, op Artevelde en op haren zwangeren schoot, want God bewaekt haren stam. Artevelde en zyne gade danken

God in ramp. Nu, ryst de priester als een propheet, en voorzegt aen het paer eenen zoon, die zyns vaders naem zal staven. Zy antwoorden den priester en zyn verrukt. Deze zegent hen.

Wy zullen hier de plaets niet bepalen, welke Van Duyses gedicht in de Nederlandsche letterkunde bekleeden moet; enkel drukken wy den wensch uit dat weldra elke vlaemsche leeraer eenige zangen uit, den 'Jakob van Artevelde' aen zyne leerlingen uit te leggen heeft. Geene gedichten zyn hiertoe beter geschikt, en kunnen beter eene gegronde ontleding doorstaen, dan de acht zangen, en de inleidings Dythyrambe van het besproken werk.

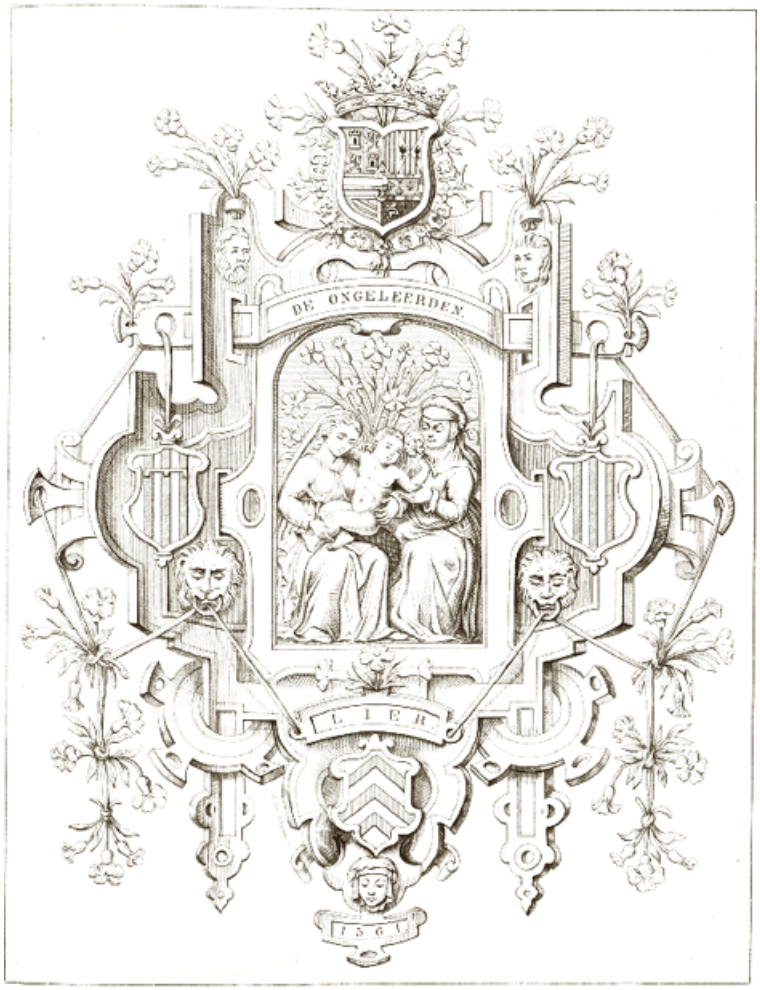
MENSOR.

Kunst- en letternieuws.

Op zondag, 7 augusty, waren in de zalen van *het Antwerpsch Verbond voor Kunsten*, *Letteren en Wetenschappen*, vier tafereelen tentoongesteld: 1° *Aen de deur!* door den heer David Col, 2° *De ongepaste belklank*, door den heer Noterman; 3° *De hoek eener straet te Constantinopel*, door den heer J.B. Huysmans; 4° *een Schilderswerkhuis*, door den heer Léon.

De heer Col munt, gelyk men weet, vooral uit in het voorstellen van geestige onderwerpen. *Aen de deur!* moet voor zyne vroegere tafereelen niet onderdoen; het is juist van samenstelling, krachtig van koloriet: zoo verstaen wy de *genreschildering* wanneer eene fyne gedachte het penseel des schilders bestiert. *De Ongepaste belklank*, door Noterman, wekt eveneens onze aendacht; deze schilder staet sedert jaren als fiksch kolorist te boek; zyn nieuwe doek houdt den goeden naem staende dien hy door gewetensvolle en weluitgevoerde samenstellingen, heeft verworven. Over Huysmans' schildery werd reeds in een vorig nummer gesproken; *het Oosten* levert dezen schilder voortdurend eene reeks van belangwekkende samenstellingen, die zoo door hunne oorspronkelykheid, als nauwkeurigheid treffen. De kleur is warm. De heer Léon is, naer men zegt, een jong kunstenaer; zyne samenstelling belooft ons een goed kolorist.

- De heer D. Van Spilbeeck, de gunstig gekende nyverheidkundige, van wien reeds meermaels is gesproken, heeft naer men zegt, eenen zeer vleijenden brief van wege Z.M. ontvangen over de plaet van zyn gedenkstuk ter gelegenheid der XXVe verjaring der regering Z.M. uitgevoerd.

DE ONGELEERDEN
L I E R
1561

Uitgave van een handschrift rakende het landjuweel van 1561. Briefwisseling.

Leuven, *13 Oogst 1859.*

AEN DEN HEERE PIETER GÉNARD, ONDER-BIBLIOTHECARIS DER STAD ANTWERPEN.

Mynheer,

Zondag in den morgen ontving ik, onder kruisband, de 14e aflevering des loopenden jaergangs der *Vlaemsche School.* In dit nummer vond ik een vry uitgebreid artikel van uwe hand over het boek 't welk ik voornemens ben in 't licht te geven op het *Landjuweel van Antwerpen* anno 1561. Ik ben zeer gevoelig omtrent deze allenzins warme aenbeveling en verzoek U deswege myn hartelyken dank te willen aennemen.

Wel had ik voorzien dat een vroegergevoerde pennestryd U niet zou hebben belet, uwe goedkeuring te hechten aen eene onderneming in het belang der geschiedenis uwer vaderstad; doch, ik zal het ronduit verklaren, ik had my niet aen eene toegenegenheid verwacht als degene van welke gy in het gemeend artikel blyken hebt gegeven.

In het door ons vroeger besproken punt gold het, voor my althands, bloot om wetenschap, en waren onze afweringen van wederzyds wat driftig, by my, ik zeg het met de hand op het hart, bleef er na den stryd geen enkel spoor van persoonlyken wrok over. Zulks zal u welligt berigt zyn geweest door uwe vrienden die met my in betrekking staen. Het getal dergenen die zich ophouden met de duisterste punten van de geschiedenis des vaderlands toe te lichten, is wezenlyk te klein, hunne zoo moeijelyke als belanglooze bezigheden verwekken by het publiek te weinig belangstelling, om in verdeeldheid te leven. Eene nauwe verbroedering is, naer myn inzien, niet te veel om de onverschilligheid der natie omtrent haer groot voorleden te keer te gaen, om den landzaet liefde in te storten tot den grond op welken onze vaderen zoo veel voor de beschaving en de vryheid der volkeren hebben tot stand gebragt.

Ik kan het U niet ontveinzen: de door my ontworpene uitgave levert groote moeijelykheden op. Om de kosten te bestryden behoef ik slechts 100 inschryvers, en dit ondanks begin ik te vreezen myn plan niet te zullen kunnen verwezenlyken. Vyftien franken voor een werk met 35 platen in folio is vast niet zoo hoog, en nogthands deinst men er voor terug.

Gy geeft my den raed het boek by afleveringen te laten verschynen. De uitgave van myn werk *Louvain monumental* heeft my geleerd welke zwarigheden die wyze oplevert. Vele myner stadgenooten hebben geweigerd in te teekenen, omdat ik niet zeggen kon wanneer het geheel zou gedrukt wezen, Ook de openbare besturen en vele letterkundige maetschappyen teekenen niet in dan voor werken welke in eens volledig verschynen.

Tot dus verre tel ik slechts 9 inschryvers in Antwerpen.[1] Dit is vast te weinig voor de stad welke in het boek eene der schoonste herinneringen harer geschiedenis moet terug vinden. Ik had er op 40 gerekend. Zal ik er 30 vereenigen? Het blyft voor my een geheim. Wat er ook gebeure, kan ik het noodig getal inteekenaren niet te gader brengen, dan zie ik van het ontwerp af. Verdere opofferingen wil ik er niet voor doen. Ik zal het album, met zyne teekeningen van Fr. Floris, dan in eene der duisterste hoeken myner bibliotheek schuiven, opdat het my niet eene bestendige

(1) Het stedelyk bestuer heeft voor vyf afdruksels ingeteekend.

herinnering weze aen eene mislukte pooging, in het belang van de geschiedenis des lands en der nationale letteren aengewend.

Gy maekt my aenmerkzaem op de blazoenen van 1561, welke in het Museum van Antwerpen voorkomen. Ik zou, in geval, die gewrochten met de teekeningen van myn album doen vergelyken, en de schilden, volgens de regels der wapenkunde, doen weêrgeven. Voor het *Specimen* werd daer geene strenge rekening van gehouden. Het kwam er maer op aen om te toonen hoe de blazoenen waren samengesteld.

Daer ik er belang in stel dat uwe lezers onderrigt worden hoe zeer ik uwe wyze van doen, ten mynen opzigte, naer waerde weet te schatten, veroorlove ik my U te verzoeken dezen brief eene plaets te willen verleenen, in het eerst moetende verschynen nummer der *Vlaemsche School.*

Aenvaerd, mynheer, de verzekering myner kunstbroederlyke hoogachting, en - wilt gy - myner - opregte vriendschap.

ED. VAN EVEN,

Archivarius der stad.

Nawoord.

De boekaenkondiging in de XIVe aflevering der *Vlaemsche School* geplaetst, gaf aenleiding tot dezen brief. Wy danken den heer Van Even voor de woorden die hy ons toestuert; geerne aenveerden wy zyne vriendschap, en bieden hem wederkeerig de onze aen. Moge het nieuwe tydvak dat zich voor ons beide opent, voor onze studiën der nationale geschiedenis vruchten dragen!

In zynen brief, doet de heer Van Even het getal inschryvingen kennen dat hy moet bezitten om zyne uitgave te kunnen beginnen; wy hopen dat onze land- en voornamelyk onze stadgenooten den oproep zullen beantwoorden, die aen hun vaderlandsch gevoel wordt gedaen. Echt betreurens-

weerdig zou het zyn, indien zulke gewichtige onderneming moest gestaekt worden.

Opdat onze lezeren zich eene goede gedachte zouden kunnen vormen van de uitgave door den heer Van Even ontworpen, heeft het bestuer der *Vlaemsche School* van den leuvenschen Archivist verkregen eene der platen zyns Albums aen het hoofd dezer aflevering te mogen plaetsen. Moge zy by eenieder het zelfde belang verwekken, dat zy in ruimer mate voor ons bezit.

P. GÉNARD.

Over eenige verouderde woorden en vormen der Nederduitsche tael.

I.

Het is nuttig eene vreemde tael te kennen, maer het kan ook zyn nadeel in zich hebben. Wie is er, die niet meer dan eens heeft opgemerkt, met welk eene verbazende gemakkelykheid, wy Nederduitschers, onze tael verfranschen, zoo haest wy een beetje fransch geleerd hebben? En hoe onbezonnen wy er in toestemmen, de oorspronkelyke schoonheid van het nederduitsch te laten verloren gaen? Dit zyn twee dingen, die dreigen onze tael te doen ontaerden, en waertegen wy ons, met alle magt en geweld, moeten verzetten.

Door de verfransching onzer sprake, meen ik niet zoo zeer de invoering van dit oneindig getal bastaerdwoorden, die ons van alle kanten komen overstroomen, dan wel eene andere invoering, die ook dagelyks gepleegd wordt, en, als men er niet op let, eene volkomen gedaenteverandering zal te weeg brengen. Ik meen het gebruiken van fransche wendingen, of zoogenaemde *gallicismen.*

Niet lang geleden, bevatte een vlaemsch dagblad, de volgende tyding: ‘Een man, gisteren avond aen de haven wandelende, deed eenen *valschen stap*, en had het ongeluk *van* in het water te vallen. Hy had *schoon roepen*, niemand kwam *tot zyne* hulp.’

De opsteller wilde zeggen, dat ‘de man struikelde en ongelukkiger wyze in het water viel, en, hoe hy schreeuwde of niet, er toch niemand was, die hem ter hulpe kwam.’ Maer de opsteller kon fransch, en de woorden *un faux pas*, *il avait beau appeler*, en *à son secours*, bragten hem zoodanig in de war, dat hy niet meer wist hoe hy *vlaemsch* vlaemsch moest schryven.

Ik wilde eenen vriend bezoeken, maer zyne vrouw zegde my, dat hy, *daer was* een half uer, van kleed *was komen veranderen*, en dat hy *kwam van* naer Brussel te vertrekken. Dit wilde zeggen, dat haer man, een half uer te voren, een ander kleed had aengetrokken en zoo even naer Brussel vertrokken was. Maer de vrouw kon fransch, en zy vertaelde op hare wyze: *Il y a une demi-heure*, *il est venu changer d'habit*, en *il vient de partir.*

In deze verduitsching van fransche woorden, of beter, in deze verfransching van vlaemsche vormen, gaet men zoo verre, dat het, op den duer, niet onnatuerlyk meer zoude voorkomen, indien iemand ons vroeg: *Hoe draegt gy u?* in plaets van *Hoe gaet het?* Men zegt immers in het fransch: *Comment vous portez-vous?*

Niet alleen krygen de vlaemsche uitdrukkingen een fransch kleedjen aen; maer by sommigen worden zelfs de gedachten en de gevoelens fransch. De held van een *roman*, by voorbeeld, heeft tegenspoed; alles gaet niet naer zynen zin. Dadelyk knypt hy zyne vuisten in een; hy heeft stuiptrekkende bewegingen; hy kykt met een dreigend gelaet op naer den hemel; een helsche spotlach zweeft op zyne lippen,

en hy roept, met eene stem, die uit het binnenste zyner ziel schynt te komen: *doemenis!*

Nu vraeg ik u eens, of gy ooit een Nederlander, die niet van zyne zinnen beroofd was, zoo dwaes hebt zien te werk gaen? Maer de fransche helden laten gedurig hunne vuisten zien; zy krygen alle oogenblikken de stuipen; zy bedreigen gedurig den hemel, die er zich, gelukkig voor hen, niet veel in stoort; zy zyn zelden zonder de eene of andere helsche uitdrukking op hun gelaet, en de woorden *damnation*, *amère dérision*, en dergelyken, komen eeuwig en altyd uit het binnenste van hunne ziel; want de helden van fransche romans hebben niet alleen eene ziel, gelyk een eenvoudige Vlaming; maer zy hebben het binnenste en het buitenste van eene ziel.

Dit zyn aerdigheden, die men ook in onze nederduitsche werken invoert, en men gevoelt hoe diep ons deze fransche naâping zal doen dalen, indien er niet by tyds pael en perk worde aen gesteld.

O myne landgenooten! Weest wel op uwe hoede, en vergeet niet, dat elke fransche uitdrukking, elk fransch woord, waer gy het burgerregt aen verleent, een vyand is, dien gy in uw midden opneemt. Hy zal eene dusdanige inbreuk doen, dat gy, verre van hem nog te kunnen verdryven, zyne wetten, ja, zyne minste grillen zult moeten ondergaen.

Het is niet genoeg den vreemdeling, die onder ons wil indringen, het hoofd te bieden; het is ook noodig, den stamgenoot niet te verbannen. Een vlaemsch woord, eene vlaemsche uitdrukking, een vlaemsch gebruik, die gy verdryft, zyn niet alleen zoo veel vrienden en verdedigers die gy moet missen; het zyn ook openingen, die gy in uwe rangen maekt, opdat er de vreemdeling zich deste gemakkelyker moge in nestelen. Dit heeft men niet genoeg ingezien, wanneer men een zoo groot getal woorden, die schoonheid, rykdom en kracht aen de tael gaven, heeft laten verloren gaen.

Om niet te lang over deze dingen uit te weiden, zal ik eenige dier woorden en uitdrukkingen aenhalen, waervan wy het verlies te betreuren hebben.

Wy bezitten nog en gebruiken dagelyks de woorden *oneindig*, *onstuimig*, *onnoozel;* maer wie zou *eindig*, *stuimig*, *noozel* durven aenwenden? Dit zyn nogtans de bronnen der eerstgenoemden.

Wy hebben *boomgaerden* en *wyngaerden;* maer *gaerden* hebben wy niet meer.

Wy kunnen iets *bevroeden;* maer een *vroed man* treft men nergens meer aen. Wat *vroedvrouwen* betreft, dit is wat anders.

Dagelyks zien wy *uitheemsche* zeden en gebruiken de *inheemsche* verdryven; het is misschien daerom, dat de Vlaming eigenlyk geen *heem* meer heeft; slechts als hy in het vreemde is, betreurt hy dit, en krygt *heemwee.*

De *godsvrucht* gaet al meer en meer te niet, en schynt welhaest het lot van *vruchten* en *vurchten* te zullen ondergaen.

Een *wyf*, dat eigenlyk een vrouwelyk wezen beteekent, is thans eene *vrouw*; en deze is geene vrouw meer; zy is eene *dame* geworden, en dat zal ze blyven, want dat is fransch.

Al die uitdrukkingen zyn kleinooden, die wy moeten derven. Wat zeg ik! kleinooden? *Groote ooden*, zoude ik ze moeten noemen, indien het woord *ood*, schat, ook niet verongelukt ware.

En waer is een gedeelte onzer verkleinwoorden gebleven? Hoe bevallig, hoe verscheiden zy soms op den styl werkten, zyn zy echter grootendeels in de vergetelheid bedolven. Wie zou er thans nog, met het oude liedeken durven zeggen:

> ‘Hy klopte zoo *lizelyn* aen den ring.’

Of met Hoofd:

> ‘De graaf reed heen na 't *slotelyn*
> Dat in 't geboomt verschuilt zyn kruinen.’

Hoeveel schryvers zyn er, die dezen vorm nog durven bezigen? Hun getal is zeer klein; men schynt zich zelfs te schamen over de verkleinwoorden in *ken* en *sken;* en Huyghens zoude welligt weinig byval vinden, indien hy het waegde, in onzen tyd, de volgende verzen te schryven:

> ‘Klaes wierp een schelling*sken* in 't *sacksken* van de kerk,
> En om zyn gierigheid te troosten in 't goed werk,
> God, seid' hy, mag my 't eens vergelden niet syn segen,
> Als hadd' hy 't schelling*sken* niet eerst van God gekregen!’

Daer men dezen vorm ook allengskens meer en meer verwaerloost, zal men op den duer niet anders zeggen dan: *zachtjes*, *slootje*, *maegdje*, *schellingetje*, *zakje* enz.; terwyl *maegdelyn* en *maegdeken*, *slotelyn* en *zaksken* met verachting, als onbruikbaer, in de vuilnismand geworpen worden.

Dit is niet alles. De verbuigingen, die het nederduitsch zoo schoon bezat als de oude talen, zyn ook verdwenen; dit een is der jammerlykste verliezen die wy konden doorstaen. In eene latere verhandeling zal ik daer op terug komen. Thans ga ik over tot een der grootste verliezen die onze tael te bejammeren heeft.

(*Wordt voortgezet*).

L. VLEESCHOUWER.

Kreupele Dorus.

Voor eenige jaren vlogen wy nog niet op de vleugelen van den stroom door de uitgestrekte heidevlakte der Kempen: eene schokkende diligence, met dry

stokmagere peerden bespannen, voerde den *tourist*, die deze landstreek wilde bezoeken, over een byna lynregten steenweg.

De reis was langdurig, vermoeijend, vervelend zelfs als gy wilt - doch voor den opmerker leverde zy voorzeker hare aentrekkelykheid op. Nu eens is de weg omzoomd door vruchtbare akkers en weilanden, door schaduwryke boomen, door schilderachtig gelegen buitengoederen, door eenzame landhoeven, of dorpen met gulhartige bewooners; of wel ziet men regts en links eindelooze zandduinen, jonge mastbosschen, eene heidevlakte, welke in het najaer met een tapyt van purpere bloemen overdekt is.

In de dorpen verwekt de komst eener diligence eene soort van opschudding, en ik herinner my, dat, in een dezer, het rytuig altyd eene gansche schare kinderen tot eerewacht kreeg - kinderen, die er zoo verwaerloosd uitzagen als bedelknapen, en die blootshoofd en barrevoets, onder juichend geschreeuw, het fyne en stikkende stof rondom het logge voertuig vermeerderden.

Onder deze groep zag ik dikwyls een armen, kreupelen jongen van vyftien of zestien jaren, die op zyne krukken, te vergeefs zyne vriendjes, in hun springen en rennen, wilde volgen. Als de reizigers soms eenige centen aen de dorpsknapen toewierpen, dan werd de kreupele door sterker en stouter bengels achteruit gestooten, en nooit mogt het hem gelukken een deeltje van den buit te bemagtigen. En toch deed hy zoo yverig zyn best - de arme jongen!

Meer dan eens had ik het hoofd uit de *portière* gebogen, om den verstooteling te zien, die alsdan mistroostig en verre van de juichende groep stond, en ieder keer maekte zich een smartelyk gevoel van my meester. Het bleeke wezen van den knaep getuigde van lyden; zyn kleedsel was armoedig; zyne krukken waren eikenstokken, welke hy welligt zelf met een mes tot zyn gebruik had weten geschikt te maken. Het eene gezigtspunt wischt op reis dikwyls den indruk van het andere uit, en terwyl de wagen schokkend voortrolde, en my andere voorwerpen voor oogen bragt, vergat ik ook weêr den kreupele.

Nog dommelt de diligence langs den eenzamen straetweg; doch wy, ongeduldige kinderen dezer eeuw, vliegen op eenige uren afstand van daer, met stoom, door

de onmeetbare heidevelden, zonder ons nog te bekreunen over hetgeen er regta of links van ons voorvalt. Een jaer geleden bezocht ik echter, by toeval, het dorp waervan ik hooger sprak; ik herinnerde my den kreupelen jongen, en het was alsof ik hem weêr voor myne oogen zag opryzen. Ik zag hem voor my staen, altyd bleek en kwynend, altyd armoedig gekleed en nog steeds op zyne twee ruwe eikenstokken voortstrompelend.

Met dat beeld in myne gedachten bezig, trad ik door het dorp en hield eindelyk op het kerkhof stil - op den stillen Gods-akker, waer de dorpelingen rusten, na eenigen tyd in den omtrek hunner hoeven gedwaeld te hebben, zonder meer gedruisch te maken in de wereld, dan de zwaluw welke onder hun dak nestelt; dan de vlinder, die over hunne boekweitbloesem of hunne korenbloemen heenzweeft. En zyn ze niet gelukkiger dan zy, die koortsachtig zich afbeulen, om roem en eer te behalen, en zich het leven verkorten voor den weêrgalm van hunnen naem aen gene zy des grafs?...

Een oud man, wiens hoofd door zilverwit hair bekroond was, graefde een kuil op den doodenakker, waerin men den volgenden dag eenen afgestorvene ter aerde zou bestellen. De avondgloed teekende eene breede, vuerroode streep langs het westen; de schemering viel als nevelig gaes over het dorpje neêr; de muggen dansten, alvorens te sterven, nog eens vrolyk in den purperen avondgloed; in de boomen kirde de tortel. De kettinghond sliep aen de hoeve; de huizen waren gesloten - heel het dorpje scheen een kerkhof, en de onder het loof wegschuilende hoeven, geleken graftomben te zyn.

Het was een avond en voorzeker ook eene plaets, om in gedachten te verzinken: een dof gedommel, hetwelk zich in de verte opdeed, en dat allengs naderkwam, belette die mymering. Naermate dat gedommel sterker werd, kwam er ook leven en beweging in het dorp. De deuren der huizen werden geopend, de kinderen vlogen naer buiten, de kettinghond blafte - en zie, daer rolde de oude en wanstaltige diligence, met hare eerewacht van juichende kinderen, weêr het dorp binnen.

De doodgraver ligtte het hoofd op, en op zyne spade leunend, zag hy naer het rytuig.

‘Vroeger, zeide ik hem, was er onder die kinderen altyd een arme krukken-jongen.....’

‘Kreupele Dorus, mynheer?’

‘Welligt.’

‘Die is met Allerheiligen twee jaren begraven. Als ik my niet bedrieg, dan staet gy op een of twee stappen afstand van zyn graf. Hy had de tering gekregen, de arme stumpert! Zyne moeder stierf kort daerna, en van hunne hut, welke ginder aen den boschkant ligt, blyft niets over dan het geraemte.’

De graver werkte voort, en in myne verbeelding riep ik den jongen uit zyne, met bloemen overdekte, slaepstede op en gaf hem zyne eikenhouten krukken weêr. Ik bouwde de leemen hut aen den boschkant op, en leidde er de arme Lena, de moeder van den kreupele, weêr binnen; dan schikte ik den kleinen huisraed weêr op zyne plaets, hing het kruisbeeld hier, den palmtak ginder en deed de zilverachtige wolkjes van het vuer weêr door den engen schoorsteen in de hoogte dwarrelen.

Dorus was de zoon eens jagers - een stoutmoedig man, die het schuchtere wild op honderdlei manieren in zyne magt wist te krygen, en die, by welke gelegenheid ook, aen het scherpe oog des jagt-opzieners wist te ontsnappen. De ‘strooper’, zoo noemde men hem in den omtrek, had van den vader des tegenwoordigen eigenaers, den heer Van Rynvelde, de toelating bekomen, om zyn bestaen te zoeken in de jagt op zyne eigendommen. De zoon echter verklaerde den stelligen wil des vaders

ongeldig, en des te hardnekkiger vervolgde hy den strooper, dewyl deze zich onwankelbaer op den uitersten wil van den stervende beriep.

Van toen af begon er een gedurige stryd tusschen den strooper en de jagt-opzieners. Het schot dat des avonds door den echo herhaeld werd, bragt meer dan eens de jagers van den heer Van Rynvelde in dwaling, en als zy meenden op het punt te zyn de hand op den wilddief te leggen, klonk plotseling zyn geweerschot weêr aen de andere zyde des wouds. De strooper spotte met den eigenaer en zyne handlangers, en beschouwde zich als de heer en meester van bosch, duinen en heide.

Hoe de roekelooze stierf zullen wy later vernemen; hy liet, by zyn sterven, weduwe en zoon in de diepste ellende achter - doch, *het muist al wat van katten komt*, en Dorus volgde reeds vroeg de voetstappen zyns vaders: hy speurde den haes en het schuchtere konyn op het sneeuwveld na: hy worgde ze in zyne koperen strikken; hy sleepte in het saizoen, met een oud vischnet, behendig de patryzen; hy strikte lysters, lokte de kwakkels of liep met de klimsporen als een eekhoorn zoo vlug, de boomstammen op, om het vogelnest uit den wiegelenden top te rooven.

De knaep wist echter niet dat hy eenig misdryf pleegde; hy had van zyne jeugd af gezien, hoe zyn vader zyne tienden hief op het wild, hetwelk zyne moeder voor dag en dauw ging verkoopen; hy had altyd de wachters leeren aenzien als dwingelanden, welke den arme het stuk droog brood uit den mond willen rooven en het bosch, al beweerde de heer Van Rynvelde dat het zyn eigendom was, aenzag Dorus, zoo niet als algemeen goed, dan toch als iets, waerop zyne familie een onvervreemdbaer regt bekomen had.

Op een half uer afstand van de leemen hut, lag een prachtig buitengoed, het Valkenhof, omringd door breede grachten, waerin blanke zwanen en bontkleurige eenden zwommen - en door een heerlyk park, dat met beelden en fonteinen gestoffeerd was. De tuin was ruimschoots van vruchten voorzien; in de stallen hinnikten fiere dravers; in de

gangen des huizes liepen gegalonneerde knechten; in de salons groepeerden zich schoone vrouwen; in gansch dat huis heerschten weelde en pracht - terwyl in de hutten, welke in den omtrek lagen, de armoede menigen ongelukkige in zyne klauwen prangde.

In dat prachtige huis woonde de heer Van Rynvelde - een van die ryken, wier ouders hunne fortuin cent voor cent hebben byeen gescharreld, terwyl de zonen haer met handenvol verteren. Kinderen uit het volk, zyn zy echter de eersten om hunnen oorsprong te vergeten, en zy vertegenwoordigen, altyd met de woorden ‘gelykheid’ op de lippen, in onze heide-dorpen de dwingelandy van den adel der middeleeuwen. De pachter naderde dat huis slechts aerzelend, en de arme ging het voorby, omdat hy wel wist dat er hem den slag der hondenzweep - maer geene aelmoes of geen troostwoord te wachten stond.

Op eenen middag van den 3^{den} November 18**, trad eene arme vrouw de breede beukenlaen in, die naer het Valkenhof geleidt. Haer kleedsel was om zoo te zeggen uit lompen zamengesteld; haer gelaet was bleek als dat eener doode, mager en door het lyden afgeteerd. Hoewel nog niet hoog in jaren, was het hair, dat onder de katoenen-muts uitkwam, reeds aschgrauw.

Het was Lena, de vrouw des overleden stroopers. Rouw droeg zy niet over den dood haers echtgenoots; maer beter dan velen, wier hart onder het rouwfloers vreugdevol danst, droeg zy de wonde over het verlies van haren man, inderdaed in het hart... Slepend en het oog onrustig op het heerenhuis gerigt, trad zy over de dorre beukenbladeren, die van de boomen zwindelden. Het was haer alsof zy naer den dood ging, toen zy dat huis moest naderen.

Lena trad de brug over en bleef aerzelend op het voorplein staen, toen een baldadige knecht dreigend op haer afkwam; doch zoodra hy de vrouw van den strooper herkende, riep hy haer nydig spottend toe: ‘Ha! zyt gy het! kom, mynheer wacht u! ‘Schoorvoetend en een gebed tusschen de tanden mompelend, trad de arme weduwe voort. Juist toen zy het huis bereikte, kwam een man, met verwaend en baldadig uitzigt, in groen jagerskleed en met de hondenzweep in de hand, den trap af. Het oog van den heer Van Rynvelde - want hy was het - vlamde; het rood der gramschap steeg hem naer het aengezigt; de weduwe integendeel vouwde de handen smeekend zamen en kromp van schrik en ontsteltenis ineen.

‘Ha, zyt gy daer?’ donderde de rykaerd haer toe.

‘Gy hebt my laten ontbieden, mynheer!’ stamelde de arme vrouw en bibberde over al hare ledematen.

‘Het was om u te zeggen dat, als uw zoon, die schurk, zyne strooperyen niet staekt, ik hem een kogel door de hersens zal jagen.’

De moeder zakte by het hooren van die woorden op de kniën.

‘Genade, mynheer!’ snikte Lena; ‘genade voor myn zoon: hy is myn eenig kind, myn steun en myne hoop!’

‘Wat ik u gezegd heb, blyft gezeid!’ hervatte dreigender de ryke eigenaer, die stoutmoediger werd naermate de weduwe zich dieper voor hem boog. ‘Indien ik,’ zoo ging hy voort, ‘binnen dit en acht dagen nog hoor van de strooptogten uws zoons, zal ik daerenboven den rooden haen over het dak uwer hut laten loopen.’

‘Mynheer, heb deernis met eene arme weduwe en een hulpeloos weeskind.’

‘Deernis? en de heer Van Rynvelde grynslachte als een helsche geest, die trotsch is over den triomf, dien hy behaeld heeft.

“Uw Heer vader was immer zoo goed voor ons; Mevrouw uwe moeder kwam ons dikwyls bermhertigheid bewyzen...” smeekte de weduwe.

“Ik heb geene deernis met dieven.....”

“Dieven?” en de moeder vloog op; nu, op hare beurt, vlamde haer oog en balden zich hare vuisten - doch wat vermogt zy tegen dien magtigen ryke! Eene seconde had dit vuer haer bezield, toen, de handen zaemgevouwen, zakte zy weêr op de kniën.

“In naem uwer moeder, mynheer!” mompelde zy.

“Andere tyden, andere zeden!” liet de heer Van Rynvelde er op volgen. Pak u weg, en hetgeen ik gezeid heb, zal gebeuren!’ - En de zweep striemde de arme weduwe om de ledematen, en de jagthond sprong toe en scheurde hare lompen, als hadde hy een wild dier vastgegrepen, en de onbarmhartige knechten, meer beul dan hun meester, duwden en stompten de weduwe de poort uit.

Lena sleepte zich weenend voort en bereikte hare hut. Zy vond er Dorus, die bezig was met het ganzenroer zyns vaders in orde te brengen. De knaep bezag met welgevallen het roer dat zyn vader zoo geducht wist te hanteren; hy wierp het van de eene hand in de andere, legde daermede aen, trok het weêr van het hoofd - kortom, hy leverde gansch een spiegelgevecht.

‘Dorus,’ zeide de moeder, ‘hang dat wapen aen den wand.

En waerom zou ik het aen den wand hangen, moeder? Als ik dit wapen eens zoo goed hanteren kan als myn vader, dan zal het u aen geen brood meer ontbreken!’ - en by die woorden glinsterde er een edel vuer in het oog des knaeps. ‘Ha! zy zullen vallen, moeder!’ ging hy trotsch voort, terwyl hy het roer, in de eene vuist geklemd, in de hoogte hief - ‘zy zullen vallen, de faisanten en patryzen; zy zullen rollen, de hazen...

Zwyg Dorus, zwyg!’ kermde de weduwe. ‘Gy kunt, gy moogt het ambacht uws vaders niet voortzetten.’

‘Wat zegt gy, moeder?’

‘Ik zeg, kind, dat de heer Van Rynvelde ons met een volslagen ondergang bedreigt, als gy uw “dievenwerk,” zoo

als hy het noemt, niet staekt. U, Dorus - en de moeder sloeg vrywarend de armen om den knaep, en bedekte zyn voorhoofd met kussen - u wil hy eenen kogel door den kop jagen, en onze hut zal hy boven ons hoofd afbranden en gy weet, hy is kwaedaerdig en wreed.'

'En gy bekommert u om die bedreiging!' lachte de fiere strooperszoon. 'Maer denkt hy dan, dat ik my zoo maer straffeloos zou laten trappen? De mannen van de wet, ja, die zyn voor hem, want hy is ryk; maer vóór dat hy de hand aen onze hut steekt, zullen wy zien wie het eerst de blauwe erwt in den bol krygen zal, hy of ik.....'

'Dorus, Dorus! gy gelykt als twee druppelen water aen uw vader! Gy zyt even weêrbarstig, even hardnekkig, even spottend voor een dreigend ongeluk. Uw vader wilde ook zyne strooptogten niet verlaten, en God, myn God! wat is er op gevolgd. Ik zie hem nog op dien verschrikkelyken avond, het was den 3e November, de deur van onze hut openstooten, en bleek en bebloed sleepte hy zich binnen.....'

De arme vrouw bedekte de oogen met de beide handen, als zag zy andermael het pynigend tooneel.

'Dorus,' ging zy voort, 'sints dien verschrikkelyken avond was hy niet meer gezond, en na eenigen tyd gekwynd te hebben, stierf de strooper, en de zwarte mannen droegen hem naer het kerkhof, en ik, met een armen wees aen de hand, volgde de lykbaer, zonder te weten wat wy den volgenden dag zouden eten.'

De knaep liet het geweer uit de hand glippen; zyne fierheid van daer even was voorby; zyn hoofd zonk naer zyne borst, en zyne oogen werden als twee fonteinen.

'En als gy ook eens het lot moest ondergaen van uw vader, Dorus - en de moeder omarmde andermael den knaep - wat zou uwe ongelukkige moeder dan aenvangen?'

'Maer,' wierp de knaep hier tegen in; 'maer de jagt in deze bosschen is een regt, dat ons door den ouden heer Van Rynvelde gegeven werd - een regt, dat van vader tot zoon moet overgaen.'

'De zoon erkent de gift des vaders niet meer.'

'Daerby,' hervatte de knaep, zonder op de woorden der moeder acht te geven, 'waerom zou de rykaerd alleen regt hebben het wild, dat vrank en vry in het bosch rondzweeft, te dooden?.....'

'Ach, jongen-lief, de ryken hebben alle regten; de armen hebben alleen het regt om van honger te sterven.'

'Van honger te sterven? Maer ik wil niet, dat myne moeder van honger sterve.... Ik wil daerby den dood....'

'Wat wilt gy zeggen, Dorus?' vroeg angstig de moeder.

De strooperssknaep had weêr al zyne kracht en fierheid terug bekomen; een somber vuer glinsterde in zyn donkeren oogappel, en hy staerde peinzend voor zich uit, alsof er inderdaed onheilspellende ontwerpen door zynen gefolterden geest rolden.

'O, gy wilt wraek nemen over den dood uws vaders,' zeide de moeder.' Dwaes kind!... Maer op wie dan toch wilt gy u wreken? Nooit heeft men geweten, van waer het doodende schot kwam. Luister, Dorus! eer uw vader stierf, kwam de pastoor aen zyn bed en hy biechtte zyne zonden. Daerna riep Wouter my, en zeide dat hy vergiffenis schonk aen den man, die hem in zyn leven had te kort gedaen; hy wilde niet, dat zyn zoon eens wraek over zynen dood nemen zou. Dorus, laet den ryke zyn wild behouden, en wy zullen, als het moet zyn, van den bedelstaf leven.'

De knaep zweeg, nam het geweer op, ging de hut binnen, hing zuchtend het wapen aen den wand, en met tranen in de oogen zette hy zich by het knetterende houtvuer, en liet de kin in de beide handpalmen rusten. Hy had geene schoone droomen meer - de arme jongen! Met het geweer op den schouder, fier als een

boschkoning, had hy zich onder het hooge geboomte in het woud gedroomd. Al wat voor hem opsprong, viel onder zyn juist gerigt schot; al wat klepperend opsteeg, deed hy uit de hoogte der hemelen voor zyne voeten neêrtuimelen.

(*Wordt voortgezet*).

A. SNIEDERS JR.

Het eerlyke meisjen.

ZANGWYZE *Dans voort*, *onnoozel kind.*
(WITTOCK.)

Mariekens ouders waren
By Onzen Lieven Heer.
Zy telde vyftien jaren
En dry, vier maenden meer.
Zy had verwant noch broeder
Tot leidsman harer jeugd,
Maer de erfnis harer moeder:
Haer schild was hare deugd.

Doodarm was 't jonge meisjen,
Ja, dikwyls zonder brood;
Maer niet een enkel reisjen
Kloeg ze iemand haren nood.
Op haren zolder werkte
Marieken fyn en rap,
Want haren moed versterkte
De hoop op beterschap.

Zy mocht van schoonheid spreken,
Maer deed het stellig nooit.
Haer kleed was glad gestreken,
Haer mutsken fyn geplooid. -

Men zag dat, en al leide
Zy 't geens zins daer naer aen,
Zoo menig heerken zeide:
‘Dat ding, dat zou my gaen!’

Men sprak, met wulpsche blikken,
Van trouwe en kuische min,
En spande duizend strikken,
Doch kreeg er haer niet in.
Marieken woû niet wezen
Wat zoo vele andren zyn -
En alle menschen prezen
Het eerlyk maegdelyn.

Men noemde haer de peerel,
't Sieraed van haren stand;
En toen een brave keerel
Verkreeg haer hert en hand,
Riep, by het bruilofthoûen,
Zoo menig vader uit:
‘Myn zoon, zie, gy moogt trouwen,
Maer - kies u zulke bruid!’

FRANS DE CORT.

Kunst- en letternieuws.

De *Cartons* van werken van Duitsche meesters zyn dezer dagen te Antwerpen ten toon gesteld geweest; plaetsgebrek wederhoudt ons heden een artikel over deze kunststukken medetedeelen.

- De heer Frans Verhas, oud-leerling der Koninklyke Akademie van Antwerpen, heeft eene schildery voltooid verbeeldende den H. Gillis in zyn kluis, op het oogenblik dat hy doodelyk getroffen wordt door eenen pyl van eenen der jachtgezellen van koning Lotarius I, die met groote verbazing en droefheid, ontwaert dat hy den hermyt in plaets van eene hinde gewond heeft. Het doek is den schilder door het staetsbestuer aenbesteld, en is bestemd voor de St. Gillis-kerk van Dendermonde alwaer het den hoogen altaer zal versieren.

M. Verhas die sedert geruimen tyd Parys bewoont, heeft ons bewezen dat hy vlaemsch gebleven is, in den vollen zin van het woord; zyn koloriet is weerdig onzer roemryke school.

- M. Bernhard Weiser, professor aen de Koninklyke Akademie van Antwerpen, legt de laeste hand aen een altaerstuk, bestemd voor de St. Lazarus-kerk te Doornik.

M. Weiser heeft voor onderwerp gekozen de *opwekking van Lazarus*, hetwelk door hem op eene treffende wyze is weêrgegeven. Het oogenblik is dat waerop Christus den overledene heeft opgewekt en deze, in zyn doodslaken gehuld, uit zyn graf opryst. De twee zusters van Lazarus en eenige der apostelen, bevinden zich rechts van den Zaligmaker; links twee joden, op wier gelaet twyfel en verwondering te lezen staet. Het figuer des Zaligmakers is treffend, vol eenvoudige majesteit; en ofschoon de naeststaende figuren krachtig van kleur zyn, blyft het de gansche groep overheerschen. M. Weiser geeft ons een bewys dat hy met even veel gemak godsdienstige en genrestukken behandelt. Doornik is de geboorteplaets van M. Weiser en zyn tafereel zal buiten twyfel met veel genoegen daer ontvangen worden.

Wy hopen hetzelve in plaet aen onze lezers mede te deelen, even als dit van M. Verhas.

- M. Bogaerts, een onzer veelbelovende jonge beeldhouwers, heeft een welgelykend portret verveerdigd van wylen heer Rademaekers arrondissementkommissaris te Bergen, byzonderen vriend van M. Loos, onzen achtbaren burgemeester; - hetzelve zal voor 's mans talryke vrienden eene goede herinnering zyn.

M. Bogaerts zal binnen weinig tyds een groot bas-relief beginnen waervan wy de keurige schets in oogenschouw mochten nemen en dat wy hopen, met eene beschryving, later aen onze lezers mede te deelen.

- De heer Claes, de gunstiggekende bouwmeester, onder wiens leiding de nieuwe maetschappy *la Concorde* op de Meir te Antwerpen, gemaekt werd, heeft zyne taek byna voltooid; wy hebben met veel genoegen het gebouw doorwandeld en moeten bekennen dat niemand meer of beter zulk een monument zou verdeeld of geschikt hebben. De voorgevel is nog al gehekeld geweest door zekere dagbladschryvers, en ofschoon wy er ook niet ten vollen vrede mede hebben, moeten wy toch zeggen dat de bouwmeester, zoowel buiten als binnen, het gebouw met veel overleg en voordeelige schikkingen heeft weten samen te stellen. Antwerpen zal nu ook in bezit zyn, van eene maetschappy die er tot hiertoe ontbrak, en wy denken hier onzen welgemeenden dank te moeten uitdrukken, aen den weledelen heer Julius van Havre aen wiens *initiatief* en wys beleid, wy zulks te danken hebben.

- De gunstiggekende dryver Lambrecht Van Ryswyck heeft een stel kandelaren verveerdigd voor de kerk van Haesdonck in Vlaenderen; dezelve zyn in ogivalen styl en bevatten, in de voetstukken, basrelieven verbeeldende de twaelf apostelen.

- De begaefde beeldhouwer Van Arendonck arbeidt aen een levensgroote bas-relief voor het gedenkteeken hetwelk aen de nagedachtenis van den heer Hendrik-Raphaël Schaefels in de kerk van den H. Jacobus wordt opgericht.

- De heer Wattlé, over wiens keurige werken reeds vroeger is gesproken, heeft eene schoone zilveren ciborie ten uitvoer gebracht. Op de kuip is eene bas-relief gedreven verbeeldende het laetste avondmael. M. Wattlé bewyst dat hy zich ernstig op den gothieken of ogivalen styl toelegt.

- De gebroeders Mareels, beeldhouwers, verveerdigen op dit oogenblik, eenige schoone werken voor verschillige kerken in Vlaenderen; wy zullen op dezelve later terug komen.

- In het huis van MM. Numan en Van de Velden heeft men een prachtig vaendel ten uitvoer gebracht voor de koninklyke maetschappy *de Scheldegalm* van Antwerpen, M. Van den Dries, beeldhouwer, heeft zich gelast met het kroonwerk.

- MM. J De Roy en William, decoratieschilders, hebben de laetste hand gelegd aen de keurige schildering van het magazyn, van den heer Cuperus, koopman in thé, te Antwerpen. - M. Louis Verbuecken is bezig met de decoratie, van eene prachtige zael op het buitenverblyf van den achtbaren senateur M. Michiels-Loos.

- Dezer dagen was in het atelier van den heer Bestuerder der Akademie van Mechelen, een schilderstuk geplaetst van 's kunstenaers zoon den heer Victor Vervloet. Dit tafereel vertoont het *Kasteel van Bocht*, en werd voor rekening van den eigenaer van dit slot uitgevoerd. Allen die deze schildery in oogenschouw mochten nemen, getuigden dat dit werk de faem niet zal verminderen welke de schilder van eene menigte monumenten uit Roomen, Venetië, Parys, Holland, Duitschland en België heeft verworven en denken dat de edele liefhebber een alderbesten keus gedaen heeft met den heer Vervloet te gelasten met de uitvoering van dit groot werk.

- M. Van Kesteren, boekhandelaer te Amsterdam, zal kortelings eene volksuitgave beginnen van de gedichten van Jan Van Beers.

- Wy hebben het gedicht ontvangen waermede de heer J. van Beers den lauwer heeft behaeld in den pryskamp geopend ter gelegenheid van den vyf-en-twintigsten

verjaerdag der oprichting der belgische yzeren wegen. Dit stuk is den dichter der *Jongelingsdroomen* en der *Levensbeelden* weerdig; de heer Van Beers heeft met gevoel en ware poëzy een onderwerp behandeld dat, by den eersten aenblik, weinige stof tot dichterlyke vlucht scheen te bezitten.

Antwerpsche Parnas der XVIe en XVIIe eeuwen.

‘O neen, er hoeven geen chronyken
Opdat men onze schilders noem':
Heel de aerd' wil met hun werken pryken,
De wereld is hun roem.’

heeft De Geyter, zoo ik vermeen, ergens geschreven. En, voorwaer Rubens, Van Dyck, Teniers, Jordaens, gansch de schildersplejade, tot de minderen toe, zyn te Antwerpen, hunne geboortestad, en gansch de wereld door niet alleen met name bekend, maer men weet nog byna algemeen, de minste omstandigheden van hun leven en handel. Doch Antwerpen heeft, gedurende de twee bloeijendste harer eeuwen, niet enkel schilders en beeldhouwers voortgebragt; die eeuwen leveren ook een aental mannen op, die zich in het dichtkundige vak hebben geoefend, en die, hoewel allen geene Catsen noch Vondels, daerom niettemin verdienen gekend te zyn.

Hoe velen, in Antwerpen, die de lyst hunner schilders van buiten weten, vindt men die ooit van Van Brecht, Schryver, Heyns, De Gruutere en anderen,

Il en est jusqu'à cent que je pourrais nommer,

hebben hooren spreken?... Hier en daer een uitpluizer uitgezonderd, - niemand.

Het is dan om de antwerpsche dichters uit het vergeetboek op te delven, dat ik my eene taek heb opgelegd welke ik zeker liever door kundigeren als ik ben, hadde willen zien voltooijen, doch welkers moeijelykheid, voor myne krachten misschien niet berekend, ik my zal getroosten, omdat ik er eene, myner duerbare voedsterstede te bewyzene hulde in te gemoet zie.

Dit zoo zynde, ter zake.

I. Anna Byns.

‘Marcus Tullius pryze vry Cornelia, der Gracchen moeder, en bewondere de Lelia's, Mutia's en Licinia's; Lucanus zette zyne Polla Argentaria op; Balthazar Castillonius verheffe Hippolyte, en Ferrariensis met Scevola Samarthanus verkondigen den lof van Olympia Morata en Rupea van Poitiers: ons zy het gegund Anna Byns, antwerpsche maegd en schoolmeesteres, te loven, die de onsterflykheid verwierf om hare diepe en der kunne ongemeens geleerdheid, hare reine zeden en haren grooten yver in het verdedigen des alouden geloofs. Want, gelyk eene andere Sappho, of liever Eudoxia en Proba Falconia, heeft zy in dietsch gedicht, tegen de opkomende Lutheranen, zestien kundige boeken uitgegeven, door welke zy velen in den schoot der ware kerk heeft gehouden, en niet weinigen van de doling doen terugkeeren.’

Zoo uit zich Aubert Le Mire in zyne *Elogia Belgica*, en wel met volle regt, daer ongetwyfeld, Anna Byns de eerste onder al de dichteren van voor, in en nog lang na haren tyd mag genoemd worden. Zy wist hare versen eene eigenaerdige rolling by te zetten die de rymlary der rederykers en *tutti quanti* verre achter zich liet[(1)]. Zy bezat eene vry levende verbeelding, de zoo noodige hoedanigheid van een goed dichter. Dan, dat zy onkundig was aen datgene welk het stoffelyke of lichaemlyke van een vers genoemd wordt, moet aen den tyd, den kindschen tyd, der poëzy toegeschreven worden; evenwel zoekt zy hare rymen van proza te onderscheiden door eene schikking of plaetsing der woorden buiten hunnen eigenlyken rang, welke, in hare rymregels, eenen zekeren zang of kadans brengt; voor het overige wordt het gebrekkige in de kadans vergoed met het spelen en verdubbelen der rymklanken[(2)].

Anna's tael is buitengewoon zuiver, en, indien ergens een bastaerdwoord zich opdoet, dan gebruikt zy het enkel door den nood gedwongen, hetzy om des rymswille, hetzy omdat geene voldoende uitdrukking harer gedachten haer niet aenstonds te binnen schiet. Om die taelzuiverheid, gepaerd met eene steeds gelukkige en juiste keuze van bewoordingen, munt zy dan ook verreweg boven de schryvers harer eeuw en van later uit. Hoe komt het dan dat zy, by hare tydgenooten, eerst zoo hoog geroemd, zoodra vergeten werd, zoo vergeten dat zelfs het tydstip van hare geboorte en van haer overlyden onbekend is gebleven; daer integendeel, zoo menig toenmalig schryvelaer en taelverknoeijer met al de omstandigheden zyns levens zoo zeer geroemd werd: een Houwaert[(3)], by voorbeeld, en meer anderen?

Zy schynt tusschen 1520-1540 geschreven te hebben. Van haer heeft men:

1° *Konstighe refereynen vol schoone schrifture ende leeringen*, *begrepen in drye verscheyde boeken*, *waervan de twee eerste wederlegghen de dolinghen comende uyt de Lutersche secte*, *ende abuysen deser tyden: het derde toont d'oorsaecken*

(1) VAN DUYSE.
(2) HUISINGA BAKKER.
(3) Houwaert, raed en rentmeester van Brabant, werd te St-Joos-ten-Oode geboren en verdient meer bekend te zyn om zyne bedorvene tael dan om zyne poëzy. Een staeltje:

> Nu ghepresupponeert, dal jemand is eloquent,
> En dat hy in der rhetorycke is exellent,
> Dat hy philosophelyck can argumenteren,
> Dat hy de harmonye der musycke kent, enz.

Men gaet hem, als *dichter*, binnen kort, een standbeeld oprigten op de markt zyner geboorteplaets: zoo zulke dichter een standbeeld verdient, dan mogt Anneke Byns toch te Antwerpen, voor 't minste wel een borstbeeldjen hebben.

der plaghen, *met veel seer stichtighe vermaninghen tot de deught*, *ghemaecht door d'eerbare ende kloecke Anna Byns*, *maeght en schoolmeestersse binnen Antwerpen.* - Antwerpen 1553. Later verscheen eene tweede uitgave by Hieronymus Verdussen den jonghere, 1646, in-12°.

Eligius Eucharius (Houcharuy) een gentsch geestelyke, gaf hier eene latynsche vertaling van in 1529[1]: het is dus te vermoeden dat het werkje vroeger reeds zal gedrukt geweest zyn.[2]

2° *Een seer scoon ende suyuer boeck verclarende die mogentheyt Gods*, *ende Christus ghenade*, *ouer die sondighe menschen. Daer bouen die warachtighe oorsake van der plaghen groot die wy voor ooghen sien*, *met veel scoone vermaninghe totter duecht*, *bewysende dat een oprecht ghelooue*, *met een nieu leuen in Christo*, *is den rechten wech*, *om Gods toorn van ons te keeren*, *hier pays te vercrighen en*de *hiernamaels het eewich leuen*, *ghemaect met grooter const door die eerwerdige Goduruchtige*, *catholycke ende ser vermaerde maghet Anna Byns*, *in den oprechten gheest Christi; seer hooghe verlicht*, *woonende binnen Antwerpen*, *en*de *die jonckheyt instruerende in het oprechte catholyck gelooue. - Nu eerst int open**baer gebracht door B. Henrick Pippinck*, *minister prouinciael van deser Nederduytslanden*, *tot Christus eere ende salicheyt der menschen alle te samen. Gheprint tAnwerpen by Peeter van Keerberghe*, *op onser Vrauwen Kerchof inde gulden Sonne* a° 1567. in-12°.

Willems meldt nog: *Den geestelyken Nachtegael*, Antw. 1620. in-8°.

In hare Refereinen valt de dichteres met eene driftige schamperheid tegen Luther en zyne aenhangers uit, en is, jegens hen, niet schaersch met bytende benamingen: Luther is ‘een glorieus sottoor, en aerdigh stutere, een mutere;’ de Lutheratien ‘seghenen de kercke metten hielen; sy eeren Mammon, hooren de ghetyen in Bacchus

(1) *Apologia Annae Bynsiae*, *virginis Antverpiensis adversus haereticos*, *versu elegiaco reddita*, *auctore Eligio Euchario.* Antv. G. Vorsterman 1529. in-8°.

(2) *Dit is stellig.*
(AENT. DER REDAKTIE.)

kercke, daer Venus clercken in 't wilde singhen; sy bringhen den tyd duer met brassen, boeleren, bommen, fluyten, dansen en springhen; dat wyf en kinderen souden behoeven, hangen sy aen h.....' kortom: 'al waer iemant schuldich twee boeven, hy sou met een Lutheraen wel betalen,' enz. - Gelyk men ziet is de hekelaerster om geene scheldwoorden verlegen; doch wanneer zy het wat al te grof gemaekt heeft, verontschuldigd zy zich om reden dat 'de Lutheranen wel noch eens zoo spytelyck tegen de heilighe kercke schryven,' en zy beroept zich:

'Op 't woort dat de wyse man sonder spot seyt:
Ghy sult den sot antwoorden naer syn sotheyt.'

Anna Byns bezat wonder veel gemak in het rymen; de rymwoorden komen haer als van zelve toegeloopen, soms heeft zy moeite om ze op te volgen, zoo menigvuldig vloeijen zy uit hare pen; ten bewyze hiervan, het Referein aen de H. Maegd:

Machtige, crachtige, warachtige moedere,
Onghebroken, sonder croken, geloken poorte,
Waerde, aerde, die baerde den behoedere,
Goede, hoede, die voede, tonsen confoerte
Den wyngaert, triumphant, die bant de helsche soerte,
Dies wy u te verhoogen poogen, boogen ons knien
Princhen, heeren leeren eeren u geboorte,
Gods autaer, daer naer de misdadige vlien,
Vierich doren vercoren, te voren voorsien;
Gedeons geacht vacht die ind nacht wert vluchtich,
Gebenedyt syt, altyt moet u lof geschien;
Gemuert prieel, casteel geheel doorluchtigh;
Coninginne, sanctinne, van sinne godvruchtich;
O puere figuere, schriftuere van u waecht,
Jolyse, tortyse, wyse vrouwe geduchtich,
Lof scoone, die croone in Gods throone draecht.

Zoo iemand lust kreeg om een dietsch rymwoordenboek op te stellen, hy zou zyne materialen niet veel verder hoeven te zoeken als in dit enkel referein. Doch, schryven wy hetzelve geheel af: de gedichten van Anna Byns zyn zoo raer geworden, dat het misschien meer dan eenen lezer zal genoegen doen hier een volledig stuk aen te treffen[1].

Alder reynste, gemeynste, ongebleynste roose,
Juechtlyke, vruechtlycke, duechtlycke vrouwe,
Nette, violette, onbesmette doose,
Claerste, vermaerste, vruchtbaerste landouwe,
Mondeken root, minioot, ter noot getwouwe,
Gods lam quam en nam in u lichame
Met luste syn ruste, des suste onsen rouwe,
Mits desen moet wesen gepresen uwen name;
Ick groete u soete, boete voor misquame,
Seraphinlyck, goddinlyck, minlyk aenschyn,
Wel seggen wy, hen tsy die van dy spreken blame,
Die verwaten, verlaten in alle staten zyn,
Lof zy u int bree, sonder wee, zee-sterre fyn,
Den helschen hont die ons wont terstont verjaecht;
Ick roep overluyt Gods bruyt, soet fruyt, clàer robyn,

(1) Zoo ik my niet bedrieg, bezit de Antwerpsche bibliotheek van haer volstrekt niets, ten minsten ontmoet ik haren naem niet in den Catalogus.

Lof scoone, die croone in Gods throone draecht.

Rechtsinnich, cherubinnich, innich herte,
Playsante plante, elegante, eloquente,
Die sonder sucht of ducht u vrucht droecht sonder smerte,
Uit u quam Gods woort voort, aengestoort, reyn,
Kermende, ontfermende, beschermende tente,
Ghy bracht vrede mede, dat dede u ontmoet,
Cluftige, vernuftige, nootdruftige gente,
Ick snootste, blootste loef u grootste, edel bloet.
De vyant heeft synen tant, als tyrant, verwoet
Op ons gheset, ghewet; belet zyn moordaet,
Eer hy ons verblint, bint, verslint, ons te helpen spoet,
Ons sneuen doet ons beuen, wilt ons geuen raet,
Gods stat, vat dat God bouen al behaecht,
Wat ons noost, west oft oost, onsen troost aen u staet,
Lof scoone, die croone in Gods throone draecht.

Jacobs nichte, slichte, richte Israelyte,
Waerin doch noyt bedroch noch boosheyt en was vonden,
U gemerck was sterck in Gods werck, met vlyte,
Eenvuldich, verduldich, ontschuldich van sonden;
Der propheten voorweten, secreten oorconden
Hoe gy vrancke met drancke de krancke soudt laven;
Cleyne pleyne fonteyne niet om gronden,
Gesprayt, verfrayt, paeyt ons, arme slaven;
Wy zyn mismaect, ongeraect, naect en bescauen
Tot den allenden, blenden wilt wenden u oogen,
Choor, cantoor, tresoor waerin rusten Gods gauen,
Milt schermschilt wilt uwen sone tooghen,
U borsten wy dorsten ten vorsten wil ons soogen.
O fier rosier, hier roep ik onversaegt,
Coene pioene, groene sonder verdrooghen,
Lof scoone, die croone in Gods throone draecht.

Abrahams kint bemint, noyt verblint sondare
Die tot u liep en riep, hoe diep, in gebreken,
Die in 't volherden terden, werden troost geware;
Wie u dient zyt ghy vrient, wy sient ghebleken,
Wy kinnen u vinnen zyn binnen ontsteken,
Melydende, bevrydende, verblydende al
Dat troost begeert, gy weert Gods sweert, geleken
Wel by Abigaël, snel boetende Nabals val,
Teerste seerste gheleerste int eertsche dal.
O licht dat ons sticht, swicht doch Gods toren,
Wilt my verweruen in eruen, als ick steruen sal,
Ghenade, als de quade nae myn schade sporen,
Laet my broosch riet int verdriet niet gaen verloren.
Confortatyve olyve, ick scryve, reyn maecht,
Soo ick begonste, ionste doet naer conste sporen:
Lof scoone, die croone in Gods throone draecht.

Sluiten wy dit kort begrip van wat Anna Byns betreft met Sweertius' distichon ter harer eere:

Arte pares Lesbis Sappho et mea Bynsia, distant
Hoc solo: vitia haec dedocet, illa docet.

J. WOUTERSZ.

(*Wordt voortgezet.*)

Over eenige verouderde woorden en vormen der Nederduitsche tael.

(Vervolg, zie bl. 115 dezes jaergangs.)

II.

De heer Dautzenberg, een Limburger, in een gedicht, dat hy toewydt aen het voornaemwoord *du*, heeft gezegd:

> Hoe zoude ik tot den vriende spreken
> Hadde ik niet meer dien zielentoon?
> *Du* is der liefde liefste teeken,
> *Du* is de perel uit haer kroon.
> Du lieve vrind!
> Du aerdig kind!
> Is dat niet wonderzoet en schoon?

De heer Dautzenberg mag dit met regt zingen. By hem te huize, heeft men dit woord weten te bewaren; maer wy hebben het niet naer weerde geschat, en tot onze straf durven wy er geen gebruik meer van maken. Wy zyn genoodzaekt ons tot het woord *gy* te bepalen, en dit maekt den styl somtyds onverdragelyk hard en styf.

Om te gevoelen hoe groot deze berooving is, hoeft men slechts de oude dichters open te slaen. Claes Willems, die in de vyftiende eeuw leefde, zingt aldus in zyne navolging van een van Ovidius *Epistolae heroidum*, namelyk den brief van Hero aen Leander:

> Du alreliefste salighe man,
> Hoe moechstu daer wezen an,
> Dattu so lange hebs gebeyt
> Te comen daer dyn herte leyt,
> Daer du dyn ruste plaechs te soecken?
> Alstu coemst wt dinen hoecken
> Ende alle dyn leden zyn moede en mat,
> En du van watere bist worden nat,
> Ghedenct hoe ic dan plach te comen!
> Als ic dyn swemmen heb vernomen,
> Dattu ghecomen bist an lant,
> So coem ic lieflyc altehand
> Bereyt met blancken droghen laken!
> Dyn soete lede droghe te maken:
> Ic druck dy vrindelyc in minen armen;
> Dyn scone lichaem te verwarmen.
> Goede cleder te maten heet,
> Hebbe ic dy alle weghe bereet.

Beproeft eens, in dit stuk, *gy* en *u*, te lezen, in plaets van *du*, *dy* en *dyn*, en ge zult dadelyk gewaer worden, hoeveel gy van de bevalligheid dier regels zult hebben weggenomen.

Op welke wyze is ons deze rykdom ontsnapt? Hoe is het gekomen, dat de vertrouwelyke *du* en *dyn* vreemdelingen zyn geworden in onze tael? Weiland antwoordt, dat ‘waerschynlyk een soort van wellevendheid de oorzaek daervan is geweest.’ Wellevendheid? Neen, gekheid! Welke redelyke wellevendheid kan het zyn, eene enkele persoon aen te spreken als of er verscheiden waren?

Een ander geleerde, of ten minste een lid der belgische akademie, het gene hetzelfde moet zyn, Dr. Snellaert, deelt het gevoelen van Weiland. ‘Vele

letterkundigen, zegt hy,[1] hebben zich over het verlies van *du* en *dyn* beklaegd; maer die vorm bestond eigentlyk *nooit* in de gesprokene tael; (!) waerom zou men haer dan weder invoeren? In onzen leeftyd wil men dien *ruwen* vorm uit alle talen doen verdwynen. (?) Het schynt dat er in den gang van onze beschaving iets ligt, strydig met de *ruwheid* van den tweeden persoon enkelvoud, dewyl men dien overal wil verbannen..... De verwerping van *du* en *dyn* dagteekenen van ouds: reeds in het eerste gedeelte van *Reinaert* vindt men sporen van die pooging.' Overigens vindt Dr. Snellaert ook dat *gy* dikwyls hard voorkomt, en 'het ware wenschelyk, zegt hy, een volksterm te kunnen invoeren; maer, voegt hy er by, die term is niet *du*?' Wat is hy dan? Dr. Snellaert antwoordt: 'In de volksspreuk heerscht *je* alleen, terwyl *du* of *de* slechts als teeken van verachting gehoord wordt: *du* schelm, *du* deugniet.'

Het geleerde lid der belgische akademie schynt zich zelven hier min of meer tegen te spreken. Hy zegt, dat *du* en *dy* nooit in de gesproken tael bestonden; maer hy zegt ook, dat men dezen vorm in *Reinaert* heeft poogen te verwerpen. Hoe konde men hem verwerpen, indien hy niet bestond? Wat de ruwheid en onbeleefdheid van *du* en *dy* betreft, indien Dr. Snellaerts bewering gegrond is, dan bestaet er maer eene enkele beschaefde tael meer, namelyk het vlaemsch; want de Franschen, de Italianen, de Spanjaerden, de Duitschers enz. hebben den tweeden persoon enkelvoud zorgvuldig behouden. Het latyn van Cicero en het grieksch van Plato zouden onbeschaefder zyn dan onze tael. Dit ware vleijend voor ons; maer ongelukkiger wyze is dit niet waer. In Frankryk, in Duitschland, is men niet minder beschaefd dan in Vlaemsch-België, al hebben de Franschen en de Duitschers den gemelden vorm uit hunne tael niet verbannen.

Het is nogtans waer, dat een verkeerd gedacht van wellevendheid de meeste volkeren aengedreven heeft, den tweeden persoon enkelvoud door den tweeden van het meervoud te vervangen. De Duitschers zyn daerin nog wellevender dan wy. Zy ook hebben begonnen, uit wellevendheid, *gy* te zeggen, in plaets van *du*; later vonden zy dit nog niet beleefd genoeg, en nu spreken zy *tot* iemand, als of zy *van* verscheiden andere persoonen spraken. Willen zy u naer uwe gezondheid vragen, zoo zeggen zy: *Hoe bevinden zy zich?* of: *Hoe gaet het met hun?* Hierin worden zy echter overtroffen door de Italianen, die, wanneer zy u het woord toerigten, schynen van een vrouwmensch, dat niet aenwezig is, te spreken, en zy vragen: *Hoe is het met haer?* meenende: *met u.* Of wy het ook zoo verre zullen dryven, dit zoude ik

(1) *Handelingen van het derde nederlandsch letterkundig congres*, bladz. 104.

niet kunnen zeggen; maer zeker is het, dat wy er schynen naer toe te gaen. Reeds vinden wy *gy* en *u* niet hoofsch genoeg, en hebben hunne plaets doen innemen door *u* of *UE.*

Meer dan een nederduitsch schryver heeft gevoeld, hoe betreurensweerdig het verlorengaen van *du* en *dyn* voor onze letterkunde is; meer dan een heeft gepoogd dezen vorm te behouden, of weder in te voeren. Huygens, die in den loop der XVIIe eeuw schreef, gebruikt hem in verscheiden gedichten, en wel namelyk, wanneer hy de Godheid aenspreekt. Zoo zingt hy in de vertaling der psalmen:

> Hoe lang, gestoorde God, hoe lang verachtst *du* 't schreewen
> Van *dyner* kind'ren onuitschreewelich ellend?
> Bewaerst *du dyne* toorn voor aller eewen eewen,
> En vlamt *dyn* yvervuer van nu af sonder end?

Prachtig! Maer er zyn nu byna twee honderd jaren verloopen, sedert Huygens dit schreef; hoe zoude men thans beschouwd worden, indien men oog met zulk eene ongewoone spreekwyze durfde voor den dag komen? Zou men niet bespot worden?

Neen. Verscheiden hedendaegsche letterkundigen hebben het beproefd, en hunne pooging werd niet ongunstig ontvangen. Onder anderen heeft de schryver van den *Leeuw van Vlaenderen* een liefelyk stuk vervaerdigd, dat hy eene *Mymering* genoemd heeft, en waerin hy zeer bevallig *du* en *dyn* heeft weten aen te wenden. Ik wil er, tot bewys, eenige regels van aenhalen. Het is de afgevallen engel, de booze geest, die spreekt; in de gedaente eener roos, tracht hy een jeugdig meisje door zoete, vleijende woorden te bekoren:

'Zuster, ik kome en ruste op dynen schoot, om dyn betooverend aenzigt te zien. O wat *zyts* (bist?) du schoon, Geen onder ons heeft bladen, wier verw zoo zuiver is als de kleur dyner wangen. O, verhef dyne lange wimpers nog, dat ik dyne zwarte oogappelen vonkelen zie! Ik beny dynen lieven monde zyn koraelrood. Hadde ik bladen als dyne lippen, zoo verwelkte ik morgen op de borst eener koninginne. O, lach noch, zuster, want dan is dyn mond gelyk aen een roozenknopje, in welks hart de rykste peerlen schitteren. Dan is dyne schoonheid verleidend, als de jongste morgenstrael.'

Is dit niet welluidend? Vervangt nu, in de aengehaelde regels, de woorden *du* en *dyn*, door *gy* en *uw*, en gy doet een groot gedeelte der zoutluidendheid verdwynen.

Daer alle andere volken het gebruik van den tweeden persoon enkelvoud behouden hebben, vervalt men, wanneer men hunne werken in het vlaemsch wil vertalen, in een zonderlinge verlegenheid. Wie kent dun *Don Carlos* niet, dit vermaerd treurspel van Schiller? Het bevat een tooneel, waerin de kroonprins van Spanje den marquis van Posa verzoekt, alle hofplegt ter zyde te leggen, en met hem te spreken, gelyk een broeder tot zynen broeder spreekt, en hy zegt:

> Nenn'mich Du!
> Ich habe deines Gleichen stets beneidet
> Um dieses Vorrecht der Vertraulichkeit.
> Dies brüderliche Du betrügt mein Ohr,
> Mein Herz mit süssen Ahnungen von Gleichheit.

Hoe zou het mogelyk zyn, deze verzen te vertalen, indien men de vryheid niet had *du* te bezigen? Wat zoude het beduiden, indien men Carlos liet zeggen: 'Noemt my *gy*?' Zou dit niet bespottelyk zyn? In tegendeel, met *du*, vervlaemschen zich, indien ik my zoo mag uitdrukken, Schillers verzen, als het ware, van zelven:

> Noem my Du!

Ik hebbe dyns gelyken steeds benyd,
Dit schoone voorregt der vertrouwlykheid.
Dit broederlyke Du bedriegt myn oor,
Myn hert, met zoet gevoelen van gelykheid.

Is er nu nog iemand die niet bekent, dat het een jammer ware dezen schat roekeloos te verspelen? Is er nog iemand die vermeent, dat het de moeite niet weerd is, hem weder te veroveren? Welligt zal men hiertegen inbrengen, dat *du* niet meer onder het volk gebruikelyk zynde, even zoo weinig natuerlyk moet voorkomen als de woorden *gy* en *u* in den vertrouwelyken styl.

Dit is mogelyk. Ook is het maer allengs en langzamerhand, dat men mag hopen den verloren vorm zyn burgerregt weder te doen verkrygen. Doch, zouden op den duer de aengewende poogingen, uit dien hoofde, mislukken, dan is er een andere vorm, die den vertrouwelyken omgang uitdrukt, en waer men de zelfde opwerpingen niet kan tegen inbrengen; een vorm, die door de hedendaegsche spreekwyze in Zuid-Nederland, en door de beste schryvers van vroegere tyden, gewettigd wordt.

De gemoedige volkspraek onzer vlaemsche gewesten, is wel geschikt om de aendacht te verwekken. Wie is er die niet opgemerkt heeft, hoe geerne wy Vlamingen het uitspreken van *gy* vermyden. Wy hebben er, als het ware, een ingeboren afkeer van. Wy blyven, wel is waer, dit woord, in den bevestigenden zin, behouden, maer verzachten het doorgaens in *ge.* Zoo zeggen wy, by voorbeeld: *Ge zyt te vreden; ge moogt komen; ge gaet naer huis;* en slechts dan gebruiken wy *gy*, wanneer wy eene bezondere kracht aen dit woord willen geven; maer dan verdubbelen wy er *ge* mede, gelyk de Franschen met hun voornaemwoord *moi* doen. ‘Ge zyt *gy* te vreden, maer ik ben het niet; ge moogt *gy* komen, maer uw broêr moet te huis blyven; ge gaet *gy* naer huis, enz. Vragender wyze hoort men nooit *gy* by ons, ten zy, zoo als te voren, om klem aen dit woord te geven. Het wordt vervangen door *de.* Zoo zeggen wy niet: *Zyt gy te vreden?* maer wel: *Zyde te vreden*, *moogde komen? gade naer huis? wilde hier blyven?* enz. Of wel verdubbelend: *Wilde gy het doen?* enz.

Zoo spreekt men heden, en zoo schreef men voorheen. Eenige regels uit *Reinaert de Vos* zullen toereikend zyn om dit te bewyzen:

> Reinaert sprac: Bruun, wat *sechdi?*
> Een dorper, heet Lamfroit, woont hier bi,
> Hevet honich so vele, te waren,
> Gine atet niet in VII jaren.
> Dat soudic u geven in u gewout,
> Here Brune, *wildi* mi wezen hout,
> Ende voor mi dingen te hove.

En verder:

> Oom, *wildi* te biechten gaen,
> So *moetti* dan verloven saen
> Alle de diefte en allen roof;
> Oft en dies u niet een loof.

Welligt, zou men kunnen zeggen, is het in *Reinaert* alleen dat zulk een vorm voorkomt, en uit eenen enkelen schryver, mag men niet op een algemeen gebruik besluiten. Maer elkeen, die met onze vroegere letterkunde bekend is, weet, dat dit gebruik niet bepaeld was tot het boek van *Reinaert*: men heeft den bedoelden vorm behouden tot in de vorige eeuw toe, en dus zou men, in deze eeuw, niets nieuws of niets vreemds bestaen, indien men het waegde, hem weder in te voeren. Het is onbetwistbaer, dat er de gemeenzame styl meer zachtheid zoude by winnen, en de styfheid, die men, met regt, aen onze tooneelspraek verwyt, zoude daerdoor verdwynen.

Ik heb vermeend deze overwegingen voor te mogen leggen aen hen die zich byzonder met onze taelvormen bezig houden. Zy zyn, veel beter dan ik, in staet te beslissen, in hoe verre de poogingen, die ik heb gewaegd aen te raden, kunnen verwezentlykt worden.

(*Wordt voortgezet*).

L. VLEESCHOUWER.

Wetenschappen en nyverheid.

LUCHTZUIVERING. - Een der meest gebruikte middels om ten tyde van algemeene ziekte, de lucht te zuiveren, is by middel van langzaem uitwasemen van chloorsamenstelling de verrotte organische stoffen met de lucht vermengd, te ontbinden, hetgeen gewoonlyk geschiedt by middel van onderchloorzure kalk (algemeen ‘chlorure de chaux’ genaemd). Dit middel is zeer onaengenaem, en niet altyd krachtdadig. Is de gazontwikkeling hevig, zoo is zy voor menigeen onverdraeglyk; is zy maer gering zoo is zy ontoereikend en maekt, met de vuile dampen, eene samenvoeging onverdragelyker dan deze laetste. In de plaetsen waer ze gebruikt is geweest, blyft er langen tyd een reuk van bestaen die ten hoogsten walgachtig is en die men niet kan verdryven.

Een beter en goedkooper middel om de ongezondheid verwekkende stoffen der lucht onnadeelig te maken, is de kooltar of dikke vetachtige vloeibare stof by het maken van koolgaz voorkomende. Deze levert, wel is waer, geenen aengenamen reuk op voor iedereen, dat bestaet in goesting, daer de chloorreuk, zonder uitzondering, voor eenieder verstootend is.

Deszelfs werking is krachtdadig en langdurig; het is goed den kooltar te vermengen met een tiende ondroogbare olie, om hem gansch het droogen te beletten; hierdoor

ook is zyne uitwaseming meer gematigd, min hevig in het begin en langer aenhoudend. Men vermengt dit mengsel met eene hoeveelheid zand, pleister, kalk of drooge aerde, tot dat het een niet meer plakkend poeder vorme, hetwelk men in de hoeken der plaetsen nederlegt.

Een deel kooltar en 4 deelen olie, harstolie of olie uit keersroet, geven een mengsel hoogst voordeelig tot het ontgeuren der gemakken. Een halve lieter is ruimschoots toereikend voor een gemak met waterbak; dry of vier lieters voor een gemak zonder tuimeleer of waterbak. Kooltar alleen gebezigd, zoude ondergaen; de olie dient om hem te verdunnen en te verlochten.

Men bekomt, door dit aenwendsel, op de oppervlakte van den inhoud, een soort van vloeibaer scheel, de uitdampingen, de aenraking der lucht, volstrekt belettende. De dampen van den kooltar vernietigen ter zelfder tyd de uitwaseming der hoogere oppervlaktens.

C. OMMEGANCK.

Kreupele Dorus.
(Vervolg, zie bl. 116 dezes jaergangs.)

Na eene poos stond Dorus op en verliet de hut om wat doode takken te sprokkelen; want des avonds was het reeds nypend koud, en de handen zyner moeder zouden aen het spinnewiel bevriezen, indien er geen hout was om het vuer gedurig op te stoken.

Ach, wat verdroot zich de knaep aen dat sprokkelwerk! By ieder gedruisch: als de vlugge haes werd voortgejaegd, als het schuchtere konyn, gelyk een bliksem door het elzenhout verdween; als de boschsnip klepperend door het hout scheerde, rigtte Dorus het hoofd op; zyn oog begon te vonkelen, zyn voorhoofd verhelderde zich, zyne borst zwol op, en den linker-arm uitgestrekt en de regterhand aen den wang brengende, alsof hy met het roer zyns vaders mikte, volgde hy het wild, en zyn mond bootste door het *pang*, de ontploffing van het geweer na, als hy meende het wild binnen schot te hebben.

Dan was de ontgoocheling weêr daer. Ach, Dorus mogt immers geen strooper meer zyn! En met eenen traen in het oog, bukte de knaep zich om niets te wezen dan een ziellooze houtraper.

De avond was gevallen. De weduwe zat in den schyn van het vuer te spinnen. Zy werkte yveriger dan ooit; want zy moest nu voortaen alleen het brood verdienen. Het was doodstil in den omtrek, en in het huis zou dezelfde stilte

geheerscht hebben, indien het spinnewiel niet gesnord hadde, en ware van tyd tot tyd een dor loover niet ritselend en scharrelend door den schoorsteen naer beneden gevallen. De maen hing helder aen den hemel en schiep spoken en geesten in het eenzame bosch.

Dorus was nog niet terug gekeerd, en de weduwe dacht, dat hy andermael aen zyne zucht tot stroopen gehoor gevende, het spoor van den haes beloerde. Lena zuchtte diep, en toch was er iets, dat haer zeide: ‘'t Is een fiere knaep, die Dorus! Hy is het gesneden afbeeldsel zyns vaders.’

Eensklaps daverde er een geweerschot door het bosch heen, en van echo tot echo overslaende, stierf het geluid eerst na eene poos in de verte weg. Lena was plotseling opgesprongen; de linkerhand tegen het snel kloppend hart drukkende, luisterde zy naer die onheilspellende stem. Zy wendde het oog naer den muer; maer het roer van den strooper hing rustig aen den wand: het kon dus haer zoon niet zyn, welke zich weêr aen jagt-overtreding schuldig maekte.

Alles werd stil als een graf, en de strooperswеduwe was te gewoon aen gevallen van dien aerd, om niet weêr te gaen zitten en zich-zelve verwonderd af te vragen, waerom zy toch zoo verschrikte voor een geweerschot in het bosch? Een half uer verliep; het vuer in de hut verkwynde, en de van tyd tot tyd opflikkerende vonken schiepen akelige beelden rondom de kloeke stroopers-vrouw. Deze zat diep in gedachten verzonken. Plotseling hoorde zy een gedruisch, dat de hut scheen te naderen.

Lena vliegt op, rukt de deur open, en een akelige schreeuw ontsnapt aen haren mond.

Daer stond haer zoon bleek, hygend en met bloed bespat, tegen den deurstyl te leunen.

‘Dorus, Dorus!’ schreeuwde de weduwe.

‘Moeder!’ stamelde de knaep.

‘De zoon staet daer, gelyk de vader er eens gestaen heeft!’

‘Ik heb myn woord niet gebroken: een verraderlyk schot, dat, ik weet niet van waer gekomen is, heeft my getroffen.’

‘Even als uw vader! Het is van daeg even als toen de 3de Novemberdag.

Lena hielp den gewonde, die zich met moeite uit het bosch tot aen de hut gesleept had, binnen treden. Zy leide hem op dezelfde plaets neêr, waer haer ongelukkige echtgenoot eens gelegen had. Nu herinnerde de moeder zich de verschrikkelyke bedreiging, welke de heer Van Rynvelde dien dag had uitgesproken, en zy mompelde: “Ik weet van waer dat rampzalige schot gekomen is.”

De moeder bragt een verschrikkelyken nacht aen het ziekbed van haer kind door. Eerst toen de morgen aenbrak, durfde zy de hut verlaten, om de hulp des geneesheers te gaen inroepen. De knaep had moedig, grootsch en zonder klagen. de hevigste pynen verduerd; doch toen zyne radelooze moederde hut verlaten had, vervulde hy deze met zyne hartverscheurende weeklagten.

Kort daerna zat de geneesheer van 't dorp, een man met gryzen schedel, en wiens uitzigt eene goedhartige en medelydende inborst verried, aen het bed des lyders. De kogel was uit de wonde gehaeld, en de strooperszoon had, met een voorbeeldig krachtbetoon, de heelkundige bewerking ondergaen. Nu had hy den kogel in den palm der hand liggen, en deed het lood op en neêr dansen, terwyl zyn donker oog strak op de beweging gerigt bleef.

“En gy weet niet, Dorus” zeide de geneesheer bedenkelyk, “wie de pleger van die daed is?”

De knaep schudde het hoofd; de moeder beweerde insgelyks het stilzwygen.

“Maer gy waert zonder twyfel weêr aen het stroopen,” hervatte de grysaerd, terwyl hy den wysvinger waerschuwend opligtte.

“Neen, ik raepte hout.”

“Het was gisteren de 3de November, de dag, dat iedereen het regt waent te hebben ter jagt te gaen....”

“Ja, de 3de November: de verjaerdag, dat eene ongekende hand ook myn armen vader ter neêr schoot.”

Die herinnering deed de weduwe in tranen losbersten; de knaep zag met strak en vlammend oog op den kogel; de geneesheer staerde peinzend op den witten ivoren knop zyns wandelstoks.

“Dat is eene smartelyke herinnering!” zeide de doctor ten laetste. Inderdaed, ook Wouter werd op eene geheimzinnige wyze getroffen.... En gy kunt niet denken, wie?....’

‘Neen.’

‘Wonderlyk!’ mompelde de edele man, en met gebogen hoofd en diep in gedachten verzonken, verliet hy de hut. Meer dan eens stond hy onder weg stil, en dacht aen den strooper en den zoon, en toen de heer Van Rynvelde, op zynen zwarten ruin hem voorby rende en in het uitgestrekte bosch verdween, liep er den geneesheer eene huivering over de leden. Er welde ter zelfder tyd eene gedachte in het hert des braven mans op; doch hy onderdrukte ze, en als wilde hy zyne eigene gedachte ontvlieden, stapte hy snel, gejaegd zelfs, over het voetpad heen.

Toen de geneesheer de hut verlaten had, wisselden moeder en zoon een beteekenisvollen blik: zy hadden elkander verstaen. Beiden gisten wel wie de pleger van die laffe daed zyn moest; doch zy hadden het vooroordeel, waermeê vele menschen uit den geringen stand behebt zyn: - slaefsch te bukken en te zwygen, als het de grooten geldt. Wat konden zy winnen, zoo dachten zy, by eene geregterlyke vervolging? Niets. En daerenboven zeide Dorus, ‘de wet is het eens met de grooten, om den arme den voet op den nek te zetten.’

Wat was het armoedig en ellendig in de hut der weduwe! Indien de doctor en de leeraer des dorps, hoewel zy geen van beiden overvloed hadden, de behulpzame hand niet hadden uitgereikt, men hadde gewis dezen of genen morgen twee lyken in de hut gevonden.

Het winterde verschrikkelyk; de hut lag byna geheel onder de sneeuw begraven; het bosch had een donzen pels aen, waertusschen de yskegels als diamanten haken en knoppen flonkerden. Niettegenstaende den verren afstand en de nypende koude, werd de zieke door den geneesheer trouw bezocht - en echter al die zorg baette niets.

'Dorus' zeide de grysaerd eens, toen hy by het ziekbed neêrzat; er is voor u geene hulp meer by de menschen. Dat schot, myn goede jongen, zal u het leven kosten.'

'Even als zynen vader!' nokte de moeder, toen de doctor vertrokken was, en zy zonk weenend voor het ziekbed neêr. 'Zoo de vader, zoo de zoon! Ik zeide altyd aen mynen man, als hy vrachten wild voor myne voeten wierp: "Wouter, dat zal slecht eindigen; men zal u eens bloed voor bloed terugeischen!"

De zieke wierp zyn afgematten oogslag op de moeder en stamelde:

Ik zal niet sterven, moeder!... Op de hulp des doctors hoop ik niet meer - neen, maer ik hoop op iemand anders, die my beloofd heeft my nog eenigen tyd te laten leven...'

'En op wien hoopt gy dan, kind?' vroeg de weduwe.

'Op den goeden God... O, ik zal niet sterven, moeder! wat de doctor ook zegge. Ik zal genezen en leven voor u. Glimlach vry, sterven zal ik niet...' en de dood scheen niettemin de lippen van den zieke, onder hare spottende kussen, loodblauw te kleuren. 'Dank Ons Heer van nuaf, moeder, voor myne genezing, en als ik in de lente weêr gaen kan, moeten wy zamen ter beêvaert, naer de kapel aen den kruisweg...'

En by die woorden vielen de oogleden van Dorus zachtjes toe, en de zieke sluimerde in, terwyl de moeder met een zaligen blik de minste beweging van den slaper gadesloeg, en nu even vertrouwend als de knaep, hem liefdevol het bleeke voorhoofd kuste. 'De goede God heeft hem gezegd, dat hy genezen zou,' fluisterde de moeder; 'wie zou er dan nog aen mogen twyfelen!'

De dood kwam echter meer dan eens op den rand der bedsponde zweven; soms zelfs boog de moeder zich angstig over den zieke, om te zien of hy nog in leven was. 'Ik zal niet sterven!' stamelde Dorus met een stillen glimlach, en niets kon dat heilige vertrouwen doen wankelen - en inderdaed, toen de winter begon af te nemen, werd de zieke beter, en zyne moeder durfde het reeds wagen, voor eenige oogenblikken de hut te verlaten. De moeder herleefde even als de zoon; maer toch twyfelde zy, of deze nog wel ooit het gebruik zyner beenen zou terug bekomen.

Eens kwam Lena, na eene vry lange afwezigheid, te huis; zy zag Dorus in het bed zitten en yverig bezig met aen twee stokken te snyden.

'Lieve hemel! wat doet gy, Dorus?' riep de moeder ontsteld.

'Ik maek twee krukken.'

'En hoe hebt gy die stokken en dat mes gekregen?'

'Moeder! in mynen droom wenschte ik het bed te kunnen verlaten, en eene zoete stem uit den hemel heeft my toegefluisterd: "beproef het maer!" Toen ik wakker werd, heb ik my zachtjes van het bed laten glyden, en al kruipende ben ik er in terug gekeerd.... O, ik voel het, moeder, het zal gaen!' - en de moeder weende van geluk.

Twee dagen daerna waren de krukken gemaekt, en Dorus, op zyne houten vrienden geleund, deed, voor de verrukte moeder, den eersten wandeltogt door het huis. Toen de lente de bloemen in tak en loover vlocht en er feestelyk den grond meê bestrooide, ging kreupele Dorus met zyne moeder voor het eerst ter kapelle, en offerde de eerste bloemen welke hy op den rand van het bosch had kunnen plukken.

Wat was de maegdelyke natuer schoon en glansryk in het oog van Dorus! Wat ademde hy mildelyk de frissche lucht in! Maer voor iederen bekende dien hy

ontmoette, was hy als een die van den dood verrezen was. De jongen was bleek, mager, afgeteerd; de oogen flonkerden hem niet meer in het hoofd - hy was zelfs de schim niet meer van dien stouten en fieren stroopers-jongen van voorheen. De arme knaep had dit op dien togt smartelyk gevoeld: - als de blozende dorpsmeisjes, met hare buren, hem lagchend en koutend voorby stapten, dacht Dorus: ‘verleden jaer was ik nog met hen.’ Als hy de dorpsjongens zag rennen, ylen en zich aen het gulle spel overgeven, dan murmelden zyne lippen: ‘zou ik nog ooit die krukken mogen wegwerpen?’ Anderen zouden zich kunnen verheugen, zy mogten loopen, dansen, springen, dartelen, beminnen - en hy zou dat alles moeten afzien, zonder er deel aen te kunnen nemen. Hy zou den bynaem houden van ‘kreupelen Dorus,’ en wie weet! voortaen ten spot dienen van de boerenknapen en de plaegzieke meisjes - en de jongen had zyne krukken wel in de beek willen werpen, en weenen van spyt en wanhoop.

Doch toen hy uit de kerk kwam, was hy kalm en gelaten in zyn lot, en hy dankte den hemel dat hy nog op krukken, naest zyne moeder, door bloemen, loover en zonneschyn wandelen mogt.

Van dat oogenblik strompelde Dorus, des morgens naer het dorp, om er de hand tot bedelen uit te steken en de diligence af te wachten, in de hoop dat de reizigers, uit medelyden, hem een stuk koper zouden toewerpen. Des avonds keerde hy naer de hut terug, en dewyl zyn weg langs de woning van den heer Van Rynvelde liep, stond de krukkenjongen soms hygend stil, en wierp een smartelyken blik naer het helder-verlichte Valkenhof, waer de onbermhertige ryke feest hield.

Dan voelde hy eene brandende plek op zyne borst ontstaen, daer waer hy in een zakje den kogel droeg, dien men hem uit het been gesneden had; dat vuer werd grooter en grooter, en stroomde welhaest over gansch zyne leden; zyn bloed kookte, zyne wang gloeide; zyn oog vonkelde weêr - in de uitdrukking van zyn gelaet was andermael iets van den vroegeren stroopersjongen. Doch welhaest liet Dorus het hoofd zakken; de vonk van het verledene was uitgedoofd, en de magtelooze en zieke jongen strompelde over het zandpad voort.

(*Wordt voortgezet*).

A. SNIEDERS JR.

HANS SNELLINCK, KUNSTSCHILDER. - NAER EENE ETSING VAN ANTOON VAN DYCK.

Johan Snellinck.

Onder het getal kunstschilders, die de oude vlaemsche school hebben verheerlykt, schynen er, onzes achtens, weinige te zyn, wier nagelaten werken zoo zeldzaem voorkomen als die van Snellinck.

Er is geen levensbeschryver, te beginnen van Karel van Mander, 1604, tot 1843, dat Immerzeel zyn verdienstelyk werk, de *levens der hollandsche en vlaemsche kunstschilders* in het licht gaf, die van Hans Snellinck niet een heerlyk gewag maekt, doch zonder eenig nog bestaende schilderstuk diens meesters te konnen aenduiden. Alleen Immerzeel spreekt van een kapitael altaerstuk, een *triptyque*, waerin, als voornaem onderwerp wordt verbeeld de verryzenis van den Zaligmaker, door dien schilder vervaerdigd in 1601, voor de kapel van het kramers gilde te Mechelen.(1)

Even stilzwygend zyn de katalogen van onderscheiden kabinetten van schilderyen en openbare Museums, die wy hebben kunnen raedplegen; van Snellincks werken wordt er niets gemeld. Zelf de nieuwe kataloog van het Museum van Antwerpen (1857), in welke stad, schoon geboortig van Mechelen, deze schilder zyn langen levensloop heeft doorgebragt, bepaelt zich alleen met te zeggen dat Snellinck, ‘wiens talent algemeen geacht was, een geruimen tyd de leermeester is geweest van Abraham Janssens, Abr. z.’ maer tusschen een getal van ruim 500 tafereelen ontmoet men geen enkel van dien meester.

In het voor dezen kunstkabinet der stad Brussel, bevonden zich dry stukken van Snellinck. Twee derzelve vertoonden Christus aen het kruis, met verschillende byverbeeldingen; het derde was een vrouwenportret(2). Wat er van deze tafereelen is geworden, weten wy niet, althans, de kataloog van het koninglyk Museum van België, in hetwelk het Brusselsche is versmolten, maekt er geen gewag van.

Wy herhalen hier het gene Karel van Mander over hem zegt in zyn *Schilderboeck*, uitgave van 1604, f. 295.

‘Daer is t Antwerpen oock HANS SNELLINCK, een besonder goet meester en uitnemende schilder, gheboren (als ick meen) van Mechelen; wonder fraey van historien, en te maken bataillien; en is van den heeren oft princen daer toe somtyden oft dickwils gebruyckt gheweest. En heeft geschildert verscheyden nederlandtsche slaghen en gheschiedenissen, seer eyghentlyck, die roocken des gheschuts met tkryghsvolck daer in bewolckt oft bedommelt, uytbeeldende. Hy macht nu, a^{o}. 1604, wesen een man van ontrent 55 jaren.’

Arnoud Houbraken in zyn *groote Schouburgh der nederlandsche schilders*(1) neemt deze woorden van Van Mander over, en voegt er by: ‘Meer weet ik ook niet van hem, als dat de groote Van Dyck hem, van wege zyne konst, heeft waardig geacht onder de beste kunstschilders te stellen, en zyne beeltenis door eigenhand aftemalen, gelyk het zelve ook onder die welke in print uitgaan geteld word... My is nooit van zyne werken maer wel den roem van de zelve voorgekomen.’

Dit gezegde, schoon wat overdreven, is ten deele bevestigd door hetgene ter gelegenheid van zyn grafschrift vermeld wordt in een boekje, beschryvende de kunstwerken, die, in 1756, te Antwerpen, in de kerken, kloosters en openbare

(1) Zoo wy hebben vernomen, is dit tafereel in de hoofdkerk van Mechelen niet meer te zien. Alleen de twee deuren verbeeldende de *Boodschap van Maria*, en de *Geboorte des Heilands*, versieren nog den omloop van den Koor.

(2) *Notice des tableaux*, etc. composant le Musée de Bruxelles, 1821, 8°, n°s 114, 115, 254.

(1) 3 deelen in-8°. 's Hage 1753. - I. bladz. 57.

gestichten voor handen waren, zonder nochtans een enkel van 's mans voortbrengsels aen te wyzen[2].

'PAROCHIALE KERKE VAN ST.-JORIS[3]... Gaende uyt Onze-Lieve-Vrouwe kapel, in den zeyde beuk op de regte hand tegen de glazen, hangt eene epitaphie van *Joannes Snellincks*, schilder van ALBERTUS EN ISABELLA met syn portrait, door den fameusen schilder *Antoni Van Dyk.* Dit portrait is ook door *Antoni Van Dyck* in koper geëtst.

In het zelve epitaphie is ook te lezen t' volgende:

D.O.M. GRAFGEDENKENIS VAN DEN KONSTRYCKEN
JOANNES SNELLINCKX,
SCHILDER VAN DEN AERTSHERTOGH
ALBERTUS EN ISABELLA S(ALIGER) M(EMORIE)
ALSOOCK VAN SYNE EXCELL: DEN GRAVE VAN MANSVELDT GAF SYNE ZIELE WEDEROM AEN DEN SCHEPPER INT JAER MVIC XXXVIII DEN I OCTB. OUD' XCIIII JAER. ENDE DE DEUGDRYCKE JOUFFROUWE PAULINA CUYPERS SYNE WETTIGE HUYSVROUW STERFT A: MVIC XXXVIII DEN 6 OCTOBS
EN HAERLIEDEN SONE
ANDREAS SNELLINCKX, STERFT AO MDCLIII DEN 12 SEPTEMBER BIDT VOOR DE ZIELEN.'

Boven de goede faem van historie-en veldslagschilder, was hy nog een geacht schilder van patroonen voor de belgische manufacturen van tapytsery, vooral by die welke hoofdzakelyk de fabrikering van historische tafereelen ten doel had.

Dit was overigens een byzonder kunstvak waerin, onzes

(2) *Beschryvinge van de bezonderste schilderyen*, *autaren*, *enz. de welke te zien zyn in de kerken*, *kloosters*, *ende andere plaetsen*, *binnen Antwerpen*, *enz.* - t' Antwerpen by G. Berbie boekdrukker, by de Borse, 1756, in-12°, bladz. 45-46.

(3) Deze kerk is, in 1797, door de Franschen verkocht, en werd door den kooper tot den gronde afgebroken. Sinds kort is er eene nieuwe St-Joriskerk op den zelfden grond gebouwd geworden.
Wy verbeteren dit epitaghium volgens de bescheeden der *Commissie van Gedenkschriften van Antwerpen.*

achtens, eene zekere manier van het penseel te behandelen werd gevorderd, en die door elk schilder niet zonder zekere voorloopige oefening kon worden uitgevoerd.

Kornelis De Bie, mogelyks een tydgenoot van Snellinck, maekt eene byzondere melding van diens bekwaemheid in dit kunstvak[1]. Hy vereert hem in zyn *Gulden Cabinet van de edele vrye schilderconst*, met de volgende strophe:

> Den snellen gheest van Snellinckx wercken
> Compt ons PICTURA oock verstercken,
> Die, door haer cracht der const; bedroogh
> Al menich scherp en snelle oogh:
> Wanneer men sach het tweede leven
> In syn *Tapecery* geweven,
> Waerin met snel en stouten aert
> De ploeyen cloeck syn uytgespaert.[2]

Zie daer, onzes wetens, het voornaemste dat de biographen over Snellinck hebben gemeld.

Wy vinden ons in staet om nog eenige byzonderheden wegens dien schilder en zyne werken den kunstminnaren mede te deelen.

Dat er te Antwerpen weinige of mogelyks geene van 's mans voortbrengselen voorhanden zyn, kan ligt hieruit voorkomen, om dat er te zynen tyde aldaer een keus van uitmuntende meesters bestond; derhalve, zal hy zich hebben toegeleid voor mindere steden te werken, en inzonderheid ook patroonen voor de manufacturen van tapytsery te maken, waermede hy buiten twyfel een goed gewin vond. Trouwens, het schilderen van veldslagen of andere groote voorwerpen, op last van hare doorluchtige hoogheden, was gewisselyk voor Snellinck geene dagelykse bezigheid.

In zyne hoedanigheid van patroonschilder, was hy te Audenaerde zeer voordeelig bekend, en was in betrekking met eenige voorname tapytserymeesters, voor welke hy episoden uit de oude geschiedenissen schilderde.

Het zal niet overbodig zyn hier te zeggen dat, in dien tyd, verscheidene Audenaerdsche fabrikanten, te Antwerpen, magazynen van tapytserywerken hadden opgericht, waer de vreemdeling een goeden keus van meer of min kostelyke kamerbehangsels kon doen. Van daer eene dagelykse handelsbetrekking tusschen de beide steden, te meer nog om dat de bewaring van elk dier magazynen doorgaends toevertrouwd was aen een vermaegschapte van den fabrikant, die meermaels zich aldaer, metterwoon, nederzette, naderhand ook wel een voordeelig huwelyk aenging, en koopman voor eigen rekening werd.

Aldus was er, onder anderen, in 't begin der XVIIe eeuw, te Antwerpen een facteur en koopman in tapytsery, met name Pieter Robyns, die zyne stukken meestal door zyn schoonbroeder Jooris Ghuys, een voornaem fabricant te Audenaerde, liet vervaerdigen, en een vriend was van Hans Snellinck.

In 1607, besteedde Joris Ghuys, by tusschenkomst van Robyns, aen dezen schilder, het maken van acht patroonen moetende verbeelden de historie van Zenobia, koningin van Palmyre. Zeer waerschynlyk had hy voor dezen meester nog andere historische patroonen gemaekt; want onder de geweefde tafereelen, waerover Ghuys kon beschikken, telde men het oordeel van Salomon, Holophernes en Judith, Moyses, Gedeon, Eneas, Pharaon, Ulysses en andere kamergarnituren in tapytsery.

(1) Antwerpen, 1661, in-4°, bladz. 104.

(2) Het herhaelde woordje *snel* zinspeelt hier, *rhetorykerwyze*, op den naem des schilders.

Edoch, gedurende eenige jaren, was de *Historie van Zenobia* de tapytsery die meest byval vond, en te Parys veel werd gezocht[1].

In april 1608 hadden de kerkmeesters der parochiale kerk van O.-L.-V. te Pamele binnen Audenaerde, het voornemen opgevat van een nieuw tafereel te laten schilderen voor het hooge altaer dier kerk.

Er bevond zich alsdan in het magazyn van Pieter Robyns te Antwerpen, eene fraei in eiken hout gewrochte altaertafel (*retable*) met twee deuren, dewelke men oordeelde zeer geschikt te zyn voor de vernieuwing, die de kerkmeesters in zin hadden te doen. Men deed welhaest den aenkoop derzelve, voor de som van zes honderd ponden parisyze.

Snellinck was de kunstschilder die men koos voor het vervaerdigen dezer tafel. Een contract werd met hem gesloten in hetwelk, boven den prys, de af te malen onderwerpen zullen bepaeld zyn geweest, die genomen zouden worden uit het boek Genesis.

By gemis van dit geschrift deelen wy hier uit de kerkrekening van 1608, het volgend artikel mede:

> Item besteet an Hans Snellinck, schilder bynnen Antwerpen, over het schilderen van de voornomde autaertafel, ende dit voor de somme van VI^{c} LXXIJ ℔ Parisyse. Te betalen contant als hy Snellinck beghint het voornomde werck te doen, volghende het contrakt danof wezende, IJ^{c} LXXIJ ℔ p.
>
> Ende van de resterende IIIJ^{e} ℔ p. de betalynghe te doen IJ^{c} ℔ p. Kersavont 1608; ende de resterende IJ^{c} ℔ p. Kersavont 1609.
>
> Ende daer op heeft den voornomden Snellinck beloft tot proffyte van onse kercke van Pamele van I^{c} ℔ p. te verbueren bydien dat hy Snellinck het werck hier bynnen Audenaerde bynnen ons kercke niet en levert promt augusty 1608, utghisteken eenyghe siecte. Dus mem^{e}.

In de maend juny was hy reeds vlytig aen het schilderen en ontving zyne eerste betaling.

Of nu meester Hans zyne tafereelen tegen den gestelden tyd, die overigens toch kort was, hebbe geleverd, is ons onbekend; althans werd hem maer zyne tweede betaling gedaen op 1 augustus 1609. Hy was alsdan te Audenaerde gekomen met zyn zoon, en werd vriendelyk van de kerkmeesters op een wyngelage onthaeld. Zyn zoon ontving tevens een

(1) Deze byzonderheden hebben wy ontleend aen een fragment van notitieboek van Joris Ghuys, berustende op het archief van Audenaerde.

‘drynckpenninck’ van 50 schellingen parisyse. Dit was genoegzaem een betoog van tevredenheid waerin ook de baron van Pamele en de pastoor gulhertig deelden. David Remeeus, een antwerpsch vergulder, had de aenbesteding bekomen van het vergulden dezer altaertafel, voor de som van 26 ponden grooten vlaemsch (312 ℔ p.) welke prys, met eenige daertoe betrekkelyke kosten, opklom tot 353 ℔ p.

De geschilderde tafereelen zyn tot heden in hun oorspronklyk raem, in de kerk van Pamele bewaerd gebleven. Maer sedert het jaer 1680 dient dit *triptyque* niet meer tot versiering van het hooge altaer, dat alsdan, om zyne eenvoudigheid vervangen werd door een meer prachtig en meer verheven, schoon mogelyks min overeenkomstig met den oud gothischen styl der kerk. Nu hangt hetzelve in eene zyde-kapel, boven eenen biechtstoel, en is maer weinig beschadigd.

Het middenpaneel vertoont de Almogende in de gedaente van een eerbiedwekkenden ouderling, met blooten omstraelden hoofde, golvenden baerd, en gedost in een ryken mantel. Vóór hem ligt, in betamelyke naektheid, het lichaem van Adam, hetwelk de Schepper door zyne houding het leven schynt te geven. Dry engelen omringen de Godheid en houden het oog op Adam gevestigd, terwyl een hond, een sim en een fraei pluimgediert nevens dezen laetsten zyn gegroepeerd. Het aerdsch paradys waerin dit Mysterie wordt vervuld, is sierlyk gestoffeerd, en heeft een bekoorlyk perspectief.

Het binnenst der linker deur (opzichtelyk den aenschouwer), vertoont ons *Adam en Eva by den boom der kennis van goed en kwaed.* Eva, misleid door het serpent, heeft er eene vrucht afgeplukt, die zy aen Adam komt aen te bieden. Derzelver naektheid is allesints zeegbaer. Op het binnenst der rechter deur, worden onze eerste ouders door een engel met dreigenden zweerde, uit het paradys gejaegd.

Het buitenst der beide deuren is, zoo als toenmaels zeer gebruikelyk was, in grouwverf geschilderd: op de eene staet Adam neerstig met eene spade den grond om te werken; op de andere ziet men Eva nedergezeten, met haer eersteling op den schoot; zy ontvangt van Adam de vruchten zyns arbeids.

Deze tafereelen van eene schoone ordonnantie en zuivere teekening, zyn met frissche kleuren gepen seeld geweest en verraden eene toets, die gewoon was historische onderwerpen af te malen, inzonderheid bestemd voor *Cartons* ten behoeve der tapytsery-fabrieken, die toenmaels in België zoo bloeijend waren.

Onder, op den binnenkant der linker deur, leest men, in donkere letters: IOAN. SNELLINCK. F. 1608.

Hoogte der schilderingen: 2 met., 20 c. Breedte van het middenpaneel: 1 met., 70 c. Breedte van elk der deuren: 70 c.

In eene *Notice*, die wy, in het gentsch tydschrift, *le Messager des Scien. Hist. de Belgique*, 1845, over dezen en twee andere schilders hebben geplaetst, zeiden wy dat de buitenschildering, *en grisaille*, van dit altaerstuk, voornamelyk eenige schade had geleden, door verscheidene afschilferingen der verwe, die overigens voor herstelling vatbaer waren.

Daer de plaets in de kerk, waer dit stuk zich nu bevindt, van de zonnestralen weinig bezocht wordt, had men de beide deuren genoegzaem opengelaten opdat de schilderingen mogten gezien worden. Maer sints een zekeren tyd, en, zegt men, op hoog bevel, zyn dezelve nauw toegesloten, vermoedelyk om de naektheid van twee figuren, waervan toch het zicht onze goede voorouders gedurende twee en half eeuwen niet had verergerd. Deze sluiting heeft ten gevolge gehad dat de fraeije teekeningen der *grisaille*, in plaets van hersteld te worden, nu onlangs zyn uitgeverwd, waerdoor dit schilderstuk nagenoeg aen eene geslotene kas gelykt, die by middel van eene leeder moet geopend worden.

(*Wordt voortgezet*).

DR. D.-J. VAN DER MEERSCH.

Anna Byns.

Briefwisseling.

Markyrave Ley, *19 September 1859.*

DEN HEERE P. GÉNARD, LID DER REDAKTIE VAN HET TYDSCHRIFT *de Vlaemsche School.*

Mynheer en goede vriend,

Gy hebt my eenige inlichtingen gevraegd rakende het leven van ANNA BYNS voor eene uitgebreide verhandeling, die gy over de werkzaemheden dezer befaemde dichteresse in druk denkt te geven, en, dezer dagen las ik in het tydschrift *de Vlaemsche School*, een opstel, waerin de schryver zyn spyt uitdrukt aengaende de onwetenheid waerin men verkeert wegens de geboorte- en sterfdagen onzer Anna. Het strekt my tot genoegen u de volgende aenteekeningen te kunnen mededeelen, die, naer allen schyn, u en den heer Woutersz zullen bevredigen.

Anna Byns, dochter van Jan Byns, kousenmaker, en van Lysbeth 's Voochts, werd geboren in het jaer 1494, naer alle waerschynlykheid in het huis de *Wolvinne* aen de Groote Merkt nevens het huis genaemd *Rooyenborch;* later bewoonde zy, in de Keizerstraet, het huis genaemd *den Rooster*, tusschen het huis van M^{r}. Jan Van Severdonck, genaemd *Emaüs*, en het huis genaemd *S. Anna.* Haer broeder Merten Byns, was schoolmeester.

Zie heir de bewyzen getrokken uit de stedelyke archieven van Antwerpen.

A. HERTSEN. J. GOTTINGE.

Lysbeth Svoochts weduwe wylen Jan Byns Cousmakers cum tutore voer de eene helft en de tochte van de ander helft, Jan Pouwels Magriete Byns heurer eñ des voirs.[e] wylen Jans wettige dochter, Aert Schellens schoenmakere, Jan Vlemins boecxmakere, ende Aert Van Veltbraken cousmakere, als vrienden ende mage ende geleverde momboiren metten rechte van meesteren Martene eñ Anne Byns oic desvoers.[e] wylen Jans en Lysbetten wettigen kinderen, quos by consente van den weesmeesters deser stadt gaven terve, Henricke Hermans cousmakere de helft van eenre huysinge cum fundo et pertinentijs geheeten de Wolffinne, gestaen aen de merct alhier, tusschen de huysinge geheeten Rooyenborch ex vna eñ dander helft van der selver huysinge, daer dese helft afgespleten js &[a].
xxiij d. may
1517. Gobbaert en Colibrant fol. 66.

H. BUTKENS. A. HERTSEN.

'Lysbeth Svoochts weduwe wylen Jan Byns, Cousmakers cum tutore meester Merten Byns, Margriete Byns syn suster met Janne Pauwels silversmyt eius marito et tut[e], eñ Anna Byns hueren sustere en alle drie der voers[e]. Lysbetten eñ wylen Jan Byns wettigen kinderen, vercochtenen lieten afquyten Janne de Hase bentwerckere sesse ponden grooten Brab. erflic van den derthiene ponden thiene schellingen viij p̄ēnn gr, Brab. erflic die zy alnoch hadden van xvij ℔ thiene schell. acht en een halve p̄ēnn brab. erflic van te vore oic afgequeten zyn. Ende omme welcke geheele erfrente zy den xxviij[te] dach jn meye a[o] xv[c] ende seventhiene terve gegeven hebben de helft van eenre huysinge cum fundo et pertinent. geheeten de Wolfinne gestaen aen de merct alhier nu ter tyt den voers[e]. Jan de Hase toebehoorende p̄ūt Ire. Droech oppe &[a].
xxj d. aprilis 1523. Gobbaert en Keyser. fol. 74.

HERTSEN. BERCHEM.

Meester Merten Byns Janss^{e} wylen ex V^{a} Margriete Byns zyn sustere met Janne Pauwels eius marito et tut^{e}. ex alt^{a}, ende Anna Byns oic zyn sustere cum tutore ex tertia, daer moeder van allen af was Elisabeth Voochs, bekende en̄ verlyden onderlinge jn allen p̄tyen hen van malcanderen vernuecht verlyet vereffent geschuyden ende gedeylt te zyne van allen en̄ jegelycke den goeden van huys have, erve en erfrenten ruerende ende onruerende quecumq. als hun eenichsints toecomen bleven en̄ verstorven zyn van den voors^{e}. Janne Byns Lysbetten zyne wive hueren vader ende moeder wylen en̄ dat jn vuege en̄ manieren na volgen te weten &^{a}. Ende de voers^{e} Anna Byns sal insgelyx hebben en̄ behouden pro se et suis de helft van den voers. huyze (de groote Wolfinne op de merct) daer af dander helft den voers^{e} meestere Martene te deelen bevallen js. Item noch ij ℔b xsch. van den vij ℔b x sch. erflycke renten die men op de Wolfinne voers^{e} heffende js. Item tderde derden deel van de x sch. erfl. die men op te voers^{c} stede tot Orderen gestaen heffen̄ is. Ende noch j ℔b vj sch. viij d. b̄rab. erfl. van den voers^{e} iiij ℔b brabt. erflyke renten die men int Borgerhout voers^{e} heffende is ende is te wetene &^{a}.
xxviij d. Junij 1530.
KEYSER en BALLINCK. fol. 405 v.º

W. DRAECK. J. DELFT.

Meester Marten Byns Janssone ex v^{o} en̄ Anna Byns zyn suster cum tut.^{e} ex alt.^{a} parte bekende verbeyde onderlinge jn beyde partien dat zy om̄e malcanderen te gerieuene gewisselt en gemangelt hebben de gedeelten van renten en huyse nabescreven zoe dat hier navolgende js Te wetene dat de voors^{e} meester Marten det voors^{e} zynd. suster overgegeven gecedeert en̄ getransporteert heeft, gaf over cedeerde en̄ transporteerde mits desen in gerechter mangelinge sonder eenich wederroepen de twee ponden en̄ thiene schellingen groot br. erfl. die hem jn

scheydinge eñ deylinge, van den achtergelaetene goederen der voirs[e] Jan Byns eñ Elisabeth Voochts, heurlieder vader eñ moeder gepasseert opten xxviij dach jn Junio a[o] XV[c] en dertich te bevallen zyn &[a]

xij d. Maij a[o] 1537. KEYSER et WESENBEECK fol. 481.

Meester Merten Byns scoelmoestere ende Cornelia Aerts eius uxor verkocht Maria Wils twee Karolus gl̄s op de helft van een hoeckhuys genaemt tvingerlinck gestaen eñ gelegen opt nieuw werck &.[a]

23 9[dris] 1537.
RYT en HALLE fol. 309.

C. BERCHEM. ROCROX.

M[r]. Jan van Severdonck prister ende Capellaen jn onzer Vrouwen kercke alhier gaf terve ende jn erflicken rechten Anna Byns Jans dochter cum tut[e]. een camere metten hove oft plaetse weerdribbe halven borneputte fundo et ōib̄us pēr̄t. genaemt den roostere gestaen ende gelegen jnde keyserstrate alhier tusschen desselfs M. Jans ander huys eñ erve ex V[a] eñ achter eñ thuys geheeten S. Anna ex alt[e] gelyck &[a] sonder argelist.

xxiiij mey a xlj.
2. Vol. Wesenbecke & Grapheus, fol. 3.

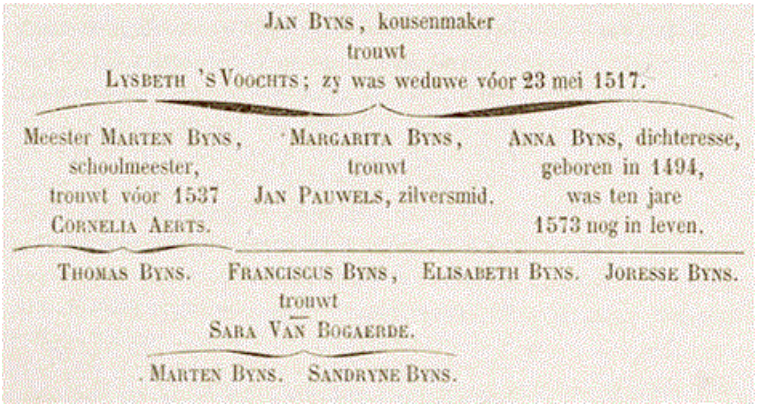
JAN BACX LUCAS DE MEERE

Juffrouwe Anna Byns alnoch ongehoulyckt out ontrent tachentig jaeren alzoo zy mits desen verclaerde met eenen momboire gegeven metten rechte ende bekende dat zy omme eene somme gelts die haer alle ende wel js vergonden verkocht heeft Adolff Scollaert ende Jouff. Anna Boots eius uxor een huys metten hove oft plaetse weerdribbe halven borneputte gronde &[a] geheeten troosterken gestaen ende gelegen jn de keyserstraete alhier tusschen der voers[c] cooperen anderen huysinge ende erve genaemt Emaus aen deen zyde ende Thomas Lemmens ouden schoenmakere huys ende erve geheeten Sint-Anna aen dander zyde, gelyck heur comparante tselve huys nu jegenwoordelyck

toebehoorende js ende zy dat op ten xxiiij^{te} dach van Meye a^{o}xv^{e}.

xlj gecregen heeft jegens M^{r}. Jan van Severdonck alles naer jnhoudt der scepene brieven &^{a}.
vij September 1573.
1. Asseliers & Martini. fol. 610 v^{so}.

Voegen wy by deze stukken eene stamtafel der familie BYNS.

JAN BYNS, kousenmaker
trouwt
LYSBETH 'S VOOCHTS; zy was weduwe vóór 23 mei 1517.
Meester MARTEN BYNS, schoolmeester, trouwt vóór 1537 CORNELIA AERTS.
MARGARITA BYNS, trouwt JAN PAUWELS, zilversmid.
ANNA BYNS, dichteresse, geboren in 1494, was ten jare 1573 nog in leven.
THOMAS BYNS.
FRANCISCUS BYNS, trouwt SARA VAN BOGAERDE.
ELISABETH BYNS.
JORESSE BYNS.
MARTEN BYNS.
SANDRYNE BYNS.

Mochten deze inlichtingen u eenig belang inboezemen, dan zoudt gy hen eene plaets in de *Vlaemsche School* kunnen schenken.

Uw vriend,

P.-TH. MOONS-VANDER STRAELEN.

Nalezing.

Wy danken van herte onzen achtbaren vriend en collega der Provinciale Commissie van opschriften van Antwerpen, den heer P. MOONS-VAN DER STRAELEN, voor de gewichtige mededeelingen die hy ons, in het belang der geschiedenis onzer nationale letterkunde gelieft te doen; zy zullen eene goede plaets vinden in de uitgebreide verhandeling welke wy op verzoek van onzen geleerden vriend den heer ALBERDINGK-THYM, hebben geschreven, en die, wy hopen het, in het tydschrift *de Dietsche Warande*, te Amsterdam, zal verschynen, zoo haest wy over zekere punten, het leven onzer dichteresse rakende, zullen ingelicht zyn.

Over de verschillige uitgaven der werken van ANNA BYNS is ons veel te weet gekomen; wy kennen reeds de drukken van 1528, 1529, 1543, 1548, 1553, 1564, 1567, 1602, 1611, 1623, 1631, 1646 en 1668. Mochten er nog andere bestaen, dan zouden onze lezeren ons grooten dienst bewyzen met ons een afschrift der titels hunner exemplaren toe te sturen.

P. GÉNARD.

Wetenschappen en nyverheid.

NIEUWE ZINKVERBINDING. - Weinige stoffen hebben zulk eene uitgebreide toepassing bekomen als het zink; men gebruikt hem voor alles en meermaels voor werken waervoor hy het minste dienstig is.

De heer Porrel (England) maekt eene samenstelling van 10 deelen koper, 10 deelen yzer en 80 deelen zink, welke in de vochtige lucht haren metalischen glans

behoudt; zy heeft het aenzien van het zink, is zoo hard als yzer of koper, laet zich gemakkelyk vylen en draeijen. Men zegt niet of zy smeêbaer is.

BAGGERSCHUITEN. - Het wegruimen van het slyk uit havens of dokken wordt nog op verscheidene plaetsen op eene moeijelyke en ongelukkige wyze bewerkt. Onder andere gevoorderde of volmaektere stelsels onderscheidt men dit der stoomschuiten waerin de stoomkracht, by middel van eemers of scheppers ketingswys aen een geschakeld, het slyk in de schuit schept. De heeren Gâche aîné en Jollet te Nantes, hebben een nieuw stelsel van stoombaggerschuit uitgevoerd die het slyk oppompt in de plaets van het te scheppen. Aen wederzyde der schuit langs op en neêr, is er eene groote buis geplaetst. Deze twee buizen zyn derwyze aen het eene einde gevestigd dat zy daer op draeijen terwyl het andere einde tot op het slyk wordt nedergelaten. De zelfde stoomkracht dient beurtelings tot de beweging der schuit, en tot het lucht ledig maken der buizen. De proefneming is ten uiterste voldoende geweest. Op éenen dag tyd kon zulke schuit 1000 kubische meters slyk, inhoudende 450 kubische meters drooge stoffen, opnemen, ze vervoeren en by middel van kleppen aenstonds ontlossen.

HET VANADIUM. - De nyverheid der kleurenfabrikatie komt zich met eene nieuwe kleurstof te verryken. Het metael, *Vanadium* genaemd, in 1830 door den zweedschen scheikundigen Sefström ontdekt, levert noch meer als het chroommetael, in zyne verscheidene samenvoegingen, kleuren op, welke door hunnen schitterenden glans en verscheidenheid uitmunten.

De zeldzaamheid der zelfs mineralen, of de kleine hoeveelheid in de welke men dit metael in zekere yzerertsen vond, verhinderde het in de kleurenfabrikatie in te voeren.

Volgens opzoekingen, proefnemingen en analysen, van den heer Sainte-Claire Deville, zyn de *Vanadium's* delfstoffen zeer gemeen, en de uittrekkingswyze gemakkelyk.

In Frankryk bestaen er tusschen Arles en Toulon uittermaten groote liggingen van aluminische yzeraerde, waeruit gemelde scheikundige op de volgende wyze het *Vanadium* heeft getrokken:

Door chloorwaterstofzuer, van kalkstoffen ontdaen zynde, mengelt men den erts met de helft zyns gewichts bytende soda en stookt in eenen yzeren pot tot aenvang van roodgloed; men lost op in kokend water en verzadigt met solferwaterstofgaz; de alumine roest valt en de lossing kleurt zich donkerrood door het vormen van solfervanadzure soda. Wordt het water dan doorgegoten, met azynzuer aengezuerd en tot koken gebracht, dan vindt men het versolferde *Vanadium* in bruin poeder ten gronde.

De kleuren welke men door het *Vanadium* kan bereiden zyn rood, geel, oraniegeel en groen.

Twee groote telegraphische liniën zyn in grondbegin besloten en misschien reeds in aenvang gebracht; de eene onderzeesche, tusschen Cadix, Canariën en Braziliën; de andere op land door Aziën, van Moskow naer Nikolaüwsk, naer den mond der rivier Amour, door den vreedzamen Oceaen, naer de kust van Amerika.

WASSERGLAS. - Volgens het engelsch blad *Athenaeum*, zou de toepassing van het *wasserglas* aen het versteenen der muren van *Notre-Dame de Paris*, en den nieuwen *Louvre* niet zyn gelukt.

C. OMMEGANCK.

Kreupele Dorus.
(Vervolg en slot, zie bl. 116 en 126 dezes jaergangs.)

Twee jaren waren er heengesneld, en de krukken bleven de eeuwige gezellen van den stillen, droomachtigen en inderdaed reeds afgeleefden knaep. De zeventienjarige jongen, in plaets van struisch en sterk te zyn, groeide integendeel dagelyks meer en meer in-een, als zakte hy naer den grond, om welhaest zyn afgebeuld hoofd op den aerdpeuluw ter ruste te leggen.

De sneeuw lag verscheidene voeten dik. De arme menschen van het dorp leden honger en koude; maer de ryken verheugden zich in de vergulde sleden, met warm bont overdekt en met fiere paerden bespannen. Zy maekten van het doodslaken der armen een feestkleed, en juichten en jubelden en wenschten dat de sneeuw zich nog lang over den straetweg mogt uitspreiden.

Op den avond van den 3^{e} November had er op den weg eene helsche vertooning plaets. Een gloeijend licht schemerde verre, heel verre aen den gezigteinder: het was eerst als eene stalkaers en welhaest eene gloeijende zon, welke het dorp naderde. De nadering van het licht was door een steeds sterker wordend gedruisch vergezeld. Eindelyk kon men het geschel en geklink van honderde bellen, het geklets der zweepen, het geroep der voerlieden onderscheiden: - wy woonen eenen slede-togt met fakkellicht by.

Wat stonden de boeren, by het zien van die wonderlyke *processie*, te gapen! De sleden blonken helsch in het fantastische licht; de persoonen, die in het sleeptuig zaten, waren diep in het bont gewikkeld en zagen er uit als duivels; de paerden droegen hooge en dansende pluimen op den kop, en vlogen eer dan zy liepen den weg over. Twintig sleden, de eene al wonderlyker dan de andere, volgden elkander op.

De heer Van Rynvelde gaf een feest aen zyne vrienden; al de kamers van zyn buitengoed waren verlicht; liveryen liepen af en aen; in de keukens was men in volle bedryvigheid, en er dampten lekkere spyzen en kostbare dranken; de salons waren door bloemen en eene kunstmatige warmte in aengename zomerverblyven herschapen. Wat tooverkracht bezit het goud!

Dorus, de arme krukken-jongen stond, bibberend van koude, aen den straetweg; hy wilde de wonderlyke rytuigen een voor een zien voorbyvliegen. De dorpsknapen juichten; maer Dorus bleef stille aenschouwer. Och, wat zou hy twee jaren vroeger by zulke gelegenheid, het haentje van de baen zyn geweest!

De eerste slede naderde de plaets waer de knaep stond, en het fiere en woeste paerd verschrikte voor het zwarte geboomte langs den weg. Niettegenstaende den

langen togt, dien het reeds had afgelegd, luisterde het dier niet meer naer den teugel, sprong steigerend van den weg, rukte de slede achter zich voort en wierp zich tusschen de boomen die den weg omzoomen; daer braken de strengen van het gespan, en terwyl de onstuimige draver over het besneeuwde pad voortholde, kantelde de slede om. Hy, die de teugels hield, en in wien wy den heer Van Rynvelde herkennen, bonsde tegen een der boomen aen, en een jong meisje, dat in de slede zat, rolde, met een akeligen schreeuw, langs den breeden grachtkant in het water.

De stroopersjongen had zynen vyand herkend: een oogenblik voelde hy den kogel tegen zyne borst branden - doch neen! driftig schoot hy toe, schoof langs de gracht naer beneden, zakte tot over het middel in het water, en reikte der drenkelinge zyne beide krukken, als twee reddende armen, toe. Het ryke kind greep ze, eer zy zinken kon en klampte zich aen de stokken vast. De arme jongen slaefde en zwoegde zooveel het in zyne magt was; meer dan eens was hy zelfs op het punt in de grondelooze diepte te zinken. Eindelyk haelde hy het ryke kind aen wal, en met behulp der toegesnelde persoonen, legde by het bewustelooze meisje op het sneeuwbed neêr. Het waren dus zyne rampzalige krukken, waeraen de dochter des rykaerds het leven verschuldigd was!...

Iedereen beyverde zich om het jonge meisje te verzorgen; aen Dorus integendeel dacht men niet, en verstyfd van koude strompelde de krukken-jongen stil weg, om onbemerkt zyne hut te bereiken. Gehuld in kleêren, die hem als eene ysschors om de lenden hingen, afgebeuld door al de doorgestane vermoeijenis, kon Dorus niet snel voortgaen. Meer dan eens stond hy stil, zonk op den grond neêr en hief zich een oogenblik later weêr op, om de hut zyner moeder te bereiken.

Middelerwyl had de slede-togt zynen weg kunnen voortzetten. Dorus zag van verre de gloeijende streep, tusschen het geboomte door, over den steenweg heenschuiven; hy hoorde het geklingel der bellen, het gedommel van den pleizier-trein - en niemand dacht meer aen den stervenden krukken-jongen.

Dorus bereikte met veel moeite zyne hut; hy gevoelde dat de dood hem met eene yskoude hand had vastgegrepen; maer hy wilde zyne moeder zien, alvorens den dood te volgen. De weduwe deed op het naderend gedruisch de deur open, en het spooksel, de schim van haren zoon wankelde, bleeker dan ooit, over den dorpel.

Een akelige gil ontsnapte de moeder.

'Het is van daeg de 3e November,' mompelde Dorus.

'Ja, de dag van ongeluk.... Dorus, wat is er?'

'Het is de dag dat myn vader doorschoten, dat uw zoon, moeder, tot den krukkenloop gedoemd werd.

Maer wat is er dan toch, Dorus?'

'Ik heb den heer Van Rynvelde andermael ontmoet.'

'Rampzalig kind!'

Er kwam een stille glimlach om de lippen van den kreupele zweven, en met eene zoete stem zeide hy:

'Ik heb zyn kind van den dood gered.

Dank, dank!' riep de moeder en klemde den zoon aen het kloppende hart, overlaedde hem met kussen en bragt, door hare omhelzingen, weêr levenswarmte in zyne bevrozene ledematen.

Dorus werd te bed gelegd, verzorgd, gekoes terd - maer het was wel waer, de dood had hem vastgegrepen. Eene kwynende ziekte, welke de dorpelingen tering noemden, verlamde zyne laetste levenskrachten; zyne oogen werden dof, zyne lippen blauwachtig bleek; eene scherpe kuch onder brak de stilte, welke in de hut heerschte - maer toch lager iets zoets, iets engelachtigs over het wezen van den armen jongen verspreid.

De weduwe was ontroostbaer; dagen en nachten zat zy voor het ziekbed van haer kind, bespiedde onrustig iedere beweging, luisterde naer de moeijelyke ademhaling, naer den pynlyken kuch, naer de afgebroken woorden, die de arme jongen in zyne koortsachtige droomen stamelde. Zy bad innig den Alvader, dat zyn oogwenk toch de onverbiddelyke dood van de legerstede mogt verwyderd houden.

'Moeder,' zeide de zieke eens, toen hy uit een korten slaep ontwaekte, en hy de bezorgde vrouw aen wier zyde de oude doctor zich bevond, voor zyne legerstede knielen zag; 'moeder, wat heb ik daer zoet en gelukkig gedroomd! Ik zag de oude planken van het bed opensplyten, en er stroomde een heldere zonneglans op my neêr - maer zoo zacht, zoo koesterend, zoo verkwikkend schynt de zon nooit in den zomer. In het midden van dien gloed zag ik eene schoone vrouw, met bloemen om het hoofd en met een gouden kleedaen, en zy heeft zich over my neêrgebogen en my op het voorhoofd gekust.

De moeder staerde met eenen blik vol verlangen op haren zoon; zy hoopte dat het droombeeld hem verschenen was, even als dit vroeger gebeurde, om hem te zeggen dat hy genezen zou. Om de lippen des doctors speelde een fyne glimlach, en de oogen half toegenepen, stak hy zyne twee vingers in de gouden snuifdoos.

'Ik wilde met die schoone vrouw meêgaen,' ging de jongen voort; 'maer zy schudde het hoofd, en zy wilde dat ik eerst den kogel, dien ik lang op myne borst draeg, zou afleggen. Doctor,' zeide Dorus zich tot den ouden man rigtende, 'neemt gy dien kogel.....' - en de grysaerd nam het hem aengebodene voorwerp. Er blonk nu een traen in zyne oogen, want de zachte woorden van den zieke hadden hem getroffen. Hy ook giste sedert lang uit welken tromp het moorddadig lood eens gevlogen was.

'Waerom bewaerdet gy dien kogel, Dorus?' zeide de doctor.

'Niet meer met de gedachte om my eens door hem te wreken. Neen, neen, ik heb sints lang vergeven; ik wil nu ook vergeten en die schoone vrouw volgen, welke straks, in mynen droom, weêr voor my verschynen zal'.....

‘Waermede speelt ge daer?’ vroeg eenige dagen later de heer Van Rynvelde, aen zyn dochtertje - een tienjarig bedorven kind, dat een looden voorwerp op den vloer deed bonzen.

‘Met den kogel, dien gy kreupelen Dorus eens in het been schoot, vader!’ was het naïve antwoord.

De heer Van Rynvelde werd bleek.

‘Wie heeft u dat gezegd?’

‘De oude doctor, vader.’

De rykaerd rukte den kogel uit de handen van het kind, deed driftig het venster open, en het lood plonste in den diepen vyver. Een oogenblik was de heer Van Rynvelde diep ontsteld; doch welhaest hernam zyn gelaet weêr eene kalme uitdrukking. Was hy inderdaed de pligtige? Dat blyft eigenlyk een geheim; doch zeker is het dat de kogel het hart van den heer Van Rynvelde getroffen had, en die wonde even ongeneeslyk scheen als die in het been van Dorus.

‘Tom,’ zeide de rykaerd eenigen tyd daerna tot een der jagers; ‘ga naer de hut van den strooper en zeg aen Dorus dat ik hem toelaet, even als voorheen myn vader, op myne erven te jagen.’

‘Dat is te laet mynheer.’

‘Hoe dat?’

‘Men heeft den kreupele reeds begraven.’

Inderdaed, de hemeling had dien in het slyk vertrapten diamant bemerkt, en was neêrgedaeld om hem aen de aerde te onttrekken. Het was op dat oogenblik den armen jongen alsof hy door engelen, op zyne ruwe krukken getorscht en over een breeden lichtweg heen, naer het betere vaderland werd gedragen.

Ik heb de hut en het heerenhuis gezien: beiden waren onbewoond. De heer Van Rynvelde vestigde zich welhaest in het woelige Parys. De doodgraver beweerde dat men des nachts, ten twaelf ure, eene bleeke schim welke eene lange streep bloed achter zich liet, op krukken over de oude brug zag strompelen om aen de deur van het huis te gaen kloppen; - en die verschyning van kreupelen Dorus had den eige naer doen besluiten hel Valkenhof te verlaten. Dat was de inspraek van zyn ontwaekt geweten; dat was de wroeging over zyne zwarte ondankbaerheid.

A. SNIEDERS JR.

Een zalig nieuwjaer.

In eene kleine, zindelyke burgerswooning klimmen wy de trappen op, achter eene jonge moeder, die met een hart kloppend van teeder ongeduld, hare kinderen uit den slaep gaet verrassen, gaet ontwaken, om den eersten zoen te brengen van het nieuwe

jaer!

Hare schreden zyn niet ligt, noch zwierig; maer een stille glimlach speelt om hare lippen; op haer voorhoofd straelt zoet genoegen, en de blauwe oogen baden zich vochtig in eenen zweem van diepe liefde.

Nogtans de adem der jonge vrouw, terwyl zy opklimt, is moeijelyk en pynvol. Die lippen, welke zoo zalig glimlachen, zyn dun en bleek. Indien hare oogen niet glansend waren van teederheid, zou de purperachtige cirkel, in rouw er onder getrokken, doen huiveren. Haer voorhoofd, waerop het moederlyke genoegen zacht uitschynt, is niet enkel blank, maer zoo geelkleurig, dat men onwillekeurig kan denken aen de waslichten, die rond eene lykbaer worden ontsteken.

Zy is ziek, doodelyk kwynend! doch het hart vliegt haer vooruit, en hoe zwak en hoe lydend ook, is die vrouw nog schoon; want gansch haer wezen schynt door den geheiligden stralenkrans der moederliefde omgeven.

Maer by elken stap, dien zy verhaest, om tot de kinderen te komen, wordt de adem pynlyker. Hare tengere, bleeke handen moeten zich aen de balie van den trap vastklampen en eenen steun zoeke. Zy klimt nog eenige schreden! Helaes het afgematte lichaem kan aen de overhaesting der liefde niet meer beantwoorden. Aen den hoogsten der trappen gekomen, wordt de zieke moeder genoodzaekt neêr te zitten, om te rusten, om te ademen....

Op eens is de blydschap verdwenen, die haren mond onder het voorgevoel der kinderlyke, vurige zoenen, welke haer moesten terug geschonken worden, reeds van genoegen deed beven. Uit hare oogen barsten er nu tranen in plaets van de blyde tinteling der moedervreugd, die hen zoo hemelsch deed schitteren!

Want zy weet het, de ongelukkige, zy weet het te wel, alhoewel zy in het ongeduld om den nieuwjaers groet aen de geliefden te brengen, eenige oogenblikken het heeft kunnen vergeten, dat de hoest, dien door de vermoeijenis voortgebragt wordt - en dien zy met haren witten zakdoek poogt te onderdrukken - dat de roode stippen, welke het blanke linnen bloedig komen bevlekken, als de kenteekens eener doodende kwael moeten aenzien worden!

Zoo zy hygend daer neêrzit, denkt zy nog wel aen hare kinderen; maer die gedachte is geene streeling meer.....

Wanneer de ziekte haer koud en beweegloos op het doodsbed zal hebben geworpen, dan zal het de moeder niet meer kunnen zien; maer duizendmael reeds, in het lyden, heeft de verbeelding haer getoond, hoe de kleine weezen naest de droeve, akelige sponde zullen geknield zitten, hoe de omstaenders hen stil zullen doen bidden, hoe zy weenend de zwakken handen zullen zamen vouwen....

Zullen zy weenen?... Ach, elken dag ondervraegt hen de rampzalige, om tot in het diepste hunner gemoederen door te dringen, en er te onderzoeken of de jeugdige geesten reeds ryp genoeg zyn, om te kunnen beseffen wat het is te sterven, te lyden!

Onverzaedbaer wreed heeft zy de zeven zweerden der smart in hare moederborst omgewroet by het aenhooren van elk antwoord, dat de ontwikkeling der liefde en der begrippen van de dierbare kleinen kwam bewyzen! Zy had geleden, zoo als alleen de moeder, die over hare kinderen schreit, lyden kan! en nogtans zy hangt aen hunne lippen, nogtans het overwegen van het ongeluk dat hen treffen moet, het ontleden van hare eigene smart, biedt haer een giftbeker, die honderdmael meer dan de dood kan folteren en toch door haren mond steeds op nieuw koortsig gezocht wordt.

Want niemand, niemand zal de kleinen beminnen, zal hen beschermen, wanneer zy niet meer zal daer zyn, om hen aen den boezem te prangen.... Zy is alleen in de wereld verlaten, zoo zy daer eenzaem op den hoogsten der trappen in een gezakt ligt en weent!

Alleen?... Waerom brengt zy den bebloeden zakdoek voor de oogen als of zy haer over dit woord, over die gedachte, moest schamen?

O, het is dat zy een vader heeft, die vroeger haer lief had, even innig, even teeder, als zy de eigene vruchten haers lichaems nu bemint - en het is jaren geleden sedert zy dien vader heeft verlaten, om tegen zynen wil, den man te volgen dien zy tot echtgenoot had verkozen.

De grysaerd slyt nu de oude dagen, zonder steun, zonder kind, zonder liefde; want na den dag des huwelyks heeft hy misschien te hardnekkig, haer niet meer als zyne dochter herkend.

Over lang reeds vlogen er uit haer hart verzuchtingen tot den gryzen man, die in de koude eenzaemheid zich opsloot; maer toen, toen nog had zy den vader harer kinderen, en zyne zoenen, zyne troostende woorden konden de schaduwen van haer voorhoofd doen verdwynen... Nu is zy gansch alleen!... God heeft den echtgenoot, dien zy misschien te veel beminde, tot zich genomen: zy heeft hem in hare armen langzaem zien wegsterven, sterven van de zelfde kwael, die thans onverbiddelyk haer verteert.

Waerschynlyk hebben de lange nachten, slapeloos en verzorgend aen de bedstede van den lyder doorgebragt, hare krachten verbroken, en heeft zy in de omhelzingen der wanhoop het noodlottige kwaed overgeërfd.

Maer zy, zy schryft de doodende verkwyning aen geene dier beide oorzaken toe: - de veroordeelde gelooft dat er een geheim en regtveerdig vonnis bestaet, krachtens hetwelk zy tot het graf wordt neêrgedrukt.

Want, toen hare kinderen aen het sterfbed van hunnen vader werden gebragt en zyne hand, de laetste mael, door den nevel des doods, tastend, de kleine hoofden zocht, om hen te zegenen, toen heeft zyne stem nog klaer en duidelyk gezegd, alsof het eene waerschuwing was, hem door het zien van het opperste licht ingegeven:

Bemint uwe moeder op dat gy lang moogt leven op aerde!

En zy de jonge vrouw, wanneer zy soms lange uren weent het hoofd, als geknakt, haer op de borst neêrhangend, en treurende over de steeds toenemende onmagt, komt die laetste raed des stervenden, als een verwyt, als eene veroordeeling, haer door de ziel snyden.

Zy is schuldig! De bedreiging in Gods woord vervat tegen hen die de kinderliefde schenden, moet zy niet op haer hoofd worden uitgevoerd?

Ach! te vergeefs strekt zy de handen ten hemel! te vergeefs roepen de gevoeligste snaren der moederziel om genade! zy gevoelt dat elke dag haer meer en meer van hare kinderen afscheurt....

Maer zal zy sterven zonder hare zonde te hebben geboet, zonder de vergiffenis van den ouden vader te hebben af gesmeekt, zonder hem de kinderen te hebben aenbevolen, die, na den dood hunner moeder, op aerde in de volste, in de meest pynlyke beteekenis, weezen zouden worden?

Neen, daer even, toen zy de trappen opklom, vermengde zich met de moederliefde een ander gevoel, dat hare aendoening nog vermeerderde; want zy heeft een plan gevormd, een groot plan, dat op den huidigen dag van Nieuwjaer moet worden uitgevoerd.

Is het door die lang gekoesterde hoop dat haer op dit oogenblik weder de magt wordt gegeven om op te staen en de deur van de kamer harer kinderen te naderen?

Zie! het hoofd voorover gebogen, blikt zy in het slaepvertrek, en luistert.

Reeds heeft het opheldernde licht van den winterdag de twee kinderen, op het blanke, zelfde bed, doen ontwaken. Eenigen tyd zyn hunne oogen gevestigd gebleven op het glinsterende, vreemdvormige bloemwerk, door den sneeuw en het ys op de ruiten van het venster hunner kamer geteekend. Dan op eens is het aen een der kleinen te binnen geschoten - een meisje met lange afhangende, byna witte hairlokken en hemelkleurige oogen - hoe hunne moeder den avond te voren gezegd had welke plegtigheid het zyn zou, wanneer zy weder zouden ontwaken - en het kind vraegt:

‘Zeg Frans, zou het nu Nieuwjaer zyn?

Wat de vyfjarige, zwarte kroezelkop antwoordt, is niet te verstaen; want de kinderen strengelen zich in elkanders armen; zy spartelen zoenend over het zachte bed, en lachen dat zy doen! lachen, dat de kamer er van schatert, lachen dat de moeder, daer zy zat en weende, er door uit hare droeve mymeryen was opgewekt geworden - en zy daerom komt luisteren wat er binnen gebeurt.

Het is bitter koud en toch springt het meisje, in zyn hemdelyn, uit het bed en trippelt met de kleine, bloote voeten over den killigen vloer.... Met welk inzicht?... O! de moeder

zou willen toesnellen om het in hare armen op te vatten!... Maer reeds heeft het kind den schat, waer voor het zoo levendig opsprong, uit eene kas genomen, en zegepralend komt het aen den jongen broeder een blad papier toonen, op het welk, boven aen, naer het potlood gevolgd, de woorden LIEVE MOEDER! niet weinig uitschynen.

Een nieuwjaersbrief!... Hoe schitteren de zwarte oogen des broeders van bewondering by het zien der roode, groene, zelfs gouden festoenen en bloemen, die rond het schrift slingeren! Met wat geestdrift strekt hy de handen uit naer het meesterstuk, dat hy nogtans niet mag aenraken!

Maer dikwyls volgt na de geestdrift eene zwarte keerzyde.

(*Wordt voortgezet.*)

LODEWYK GERRITS.

Lucas Fayd'herbe.

Lucas Fayd'herbe bekleedt eene verhevene plaets niet alleen als beeldhouder, maer ook als bouwmeester, tusschen de menigvuldige kunstenaers, over wien België met recht trots is. Hy werd te Mechelen geboren den 20 January 1617, en ontving de eerste lessen in zyne kunst by zynen vader Henricus Fayd'herbe[1] een ervaren beeldhouwer wiens albasten snywerken in dit tydstip zeer gezocht waren. Nauwelyks 13 jaren oud, had hy het ongeluk zyn vader te verliezen; - zyne moeder Cornelia Franchois, trad in tweede huwelyk met Maximiliaen Labbé, ook een beeldhouwer, en Lucas vervoorderde zyne studiën in het werkhuis zyns stiefvaders. Den 19 jarigen ouderdom bereikt hebbende, trad hy in de school van den beroemden Rubens, waer hy Antonius Van Dyck als medeleerling ontmoette. - Zyne zachtaerdigheid, zyn iever, zyne werkzaemheid, deden hem welhaest de achting, ja de vriendschap zyns meesters verwerven; na dry jaren onder 'schilders bestuer gewerkt te hebben, zette Lucas zich in zyne geboortestad neder, en verkreeg hy van Rubens een eigenhandig getuigschrift, welk de hooge achting dezes laetsten deed kennen[2]; te meer Rubens, willende een byzonder bewys geven, hoe zeer hy Fayd'herbes talent waerdeerde, deed hem, volgens zyne eigene teekeningen, verscheidene kleine figuren in ivoor uitvoeren; de beitel van Fayd'herbe bleef niet te kort aen de verwachting van Rubens, die zoo het schynt, in dit geval even als in menig ander, de hand en geest der jonge kunstenaers geleidde. Deze kunststukken versierden het kabinet van den grooten schilder en hy beschouwde dezelve als eene gedenkenisse van zynen beminden leerling; na den dood van Rubens werden die meesterstukken het vaderland ontnomen om in de galery van den Palts-Keurvorst te pronken.

De merkweerdigste voortbrengsels van Fayd'herbe, zoo als bouwmeester, als beeldhouwer, versieren zyne geboortestad; nooit liet hy zich door de geldzucht tot het werken aenprikkelen; - hy slagofferde zyne belangen aen den roem, aen de liefde der kunst; - ook is het klaerblykend dat zyne schoonste werken, verre van zyne fortuin te vergrooten, hem niets dan verlies hebben doen onderstaen[1]; met

(1) Henricus Fayd'herbe, een befaemd beeldhouwer voor kleine albasten werken, is ook als goed dichter gekend; hy stierf den 30 april 1629; verder was hy vergulder; hy ontving den 4 november 1603 van de Infante van Spanje de aenvraeg om te Brussel een tafereel te versieren: dit bevel, geteekend door den Markgraef de Havré, was aen het magistraet van Mechelen toegezonden.

(2) Zie: CORNELIS DE BIE, in zyn *Gulden Cabinet*, gedrukt te Antwerpen 1661. It. Em. Gachet: lettres inédites de P.P. Rubens.

(1) In eenen brief dien hy schreef aen pater Hesius Soc. Jos. over de plaet van het hooge autaer van St.-Rombauts welke hy voornemens was te doen snyden, zegt hy: 'het is u bekent dat

spyt moet men aenteekenen, dat zyne edelmoedige belangloosheid en mildheid, dikwils met ondankbaerheid zyn bejegend geweest. Derhalve in het oogenblik dat wyde gebouwen gaen beschryven, die hy heeft opgehaeld, de meesterstukken die hy heeft voorgebracht, achten wy het ons ten plichte de grootheid zyns karakters even als zyne ootmoedigheid te doen kennen, en een woord te zeggen van de wederwaerdigheiden die onze gewetensvolle kunstenaer niet dan te dikwerf ontmoette.

De hoofdkerk van St-Rumoldus bezit een der meesterstukken van Fayd'herbe: - het hooge autaer. - Men bewondert de eenvoudige grootheid van dit voorbrengsel; opgericht in witten en zwarten marmer; het staet gansch afgezonderd; en getuigt van beeldhouwers en bouwmeesterskunst. Het standbeeld van den H. Rumoldus, aen wiens voeten twee moordenaers zyn voorgesteld, staet op het bovenste gedeelte, en op het voetstuk, langs de eene zyde, leest men:

SANCTUS RUMOLDUS

terwyl men op den achterkant, de volgende woorden ontwaert:

RVMOLDO CRVESENVS.

Het was dus wanneer Andreas Cruesen[2] in bezit was van den Bisschoppelyken stoel van Mechelen, dat, onder het toezicht van den Jesuiet G. Hesius[3], dit werk werd begonnen; ook heeft men wederzyds van het autaer het wapen-

ick veel verloren heb aen dien autaer'; het blykt tevens uit de stukken van het proces dat hy tegen de religieusen van Hanswyck onderstond, volgende uit het opbouwen hunner kerk, dat hy vrywilliglyk geldelyke toegevingen deed, en dat hy geen baet uit dit schoon gebouw heeft gehaeld.

(2) In 1665 deed deze aertsbisschop ten zyne koste, dit prachtig autaer oprichten, alsook zyne marmeren grafstede beitelen welke in 1664 was begonnen. De aertsbisschop Cruesen was geboortig van Maestricht; hy had den stoel van Ruremonde bekleed en werd voor Mechelen benoemd in 1657; hy stierf te Brussel ten jare 1666 in den ouderdom van 75 jaren.

(3) Pater Hesius te Antwerpen woonachtig, bezat groote bouwkundige kennissen; het was door zyne tusschenkomst dat aertsbisschop Cruesen het oprichten van het autaer aen L. Fayd'herbe toevertrouwde.

schild van Cruesen afgebeeld. Het volgende bewyst dat L. Fayd'herbe bysonderlyk over dit voorbrengsel van zynen geest voldaen was: het kapittel der hoofdkerk had de toesluiting der koor bevolen en onze kunstenaer werd met de uitvoering van dit werk gelast, - om alle moeijelykheden te voorkomen die hier konden uit voortspruiten, werd er tusschen de partyen vastgesteld, dat die gene van hen beide, welke zich aen het verdrag niet zoude houden, verplicht zou wezen eene somme van 100 patacons in de armenkasse te storten; - de kunstenaer zette zich dus aen den arbeid, doch welhaest bemerkte hy, dat indien hy het werk dat hy aengenomen had, ten uitvoer bracht, het autaer verborgen en de noodige afstand voor het zicht verloren zou wezen; daerby zou deze laetste den zelfden indruk niet meer konnen te weeg brengen, - Deze overweging was genoeg om hem het voorgestelde plan te doen verlaten; hy begaf zich dadelyk tot den armmeester en telde hem de vastgestelde somme af; daerna bracht hy ter kennis van het kapittel de redens die hem aen de overeenkomst deden verzaken[1].

Echter hielden de kanoniken aen Fayd'herbe niet immer rekening noch van de penningen die hy gestort had, noch van de redens die hy deed gelden om hen van de sluiting der koor te doen afzien; zy hernamen, in 1672, de ongelukkige gedachte, welkers uitvoering aen den beeldhouwer Vanden Steen werd toevertrouwd. Twee eeuwen bleef deze afheining het doorzicht belemmeren, alswanneer het kerkbestuer, in 1812, overtuigd zynde, dat het vooruitzicht van Fayd'herbe, den gedachten uitslag had gehad, besliste deze sluiting aftebreken, die, niet tegenstaende hare ryke marmeren kolomen, niet alleen het autaer, maer ook het gansche perspectief der kerk beschadigde.

St-Rumold's autaer was, zoo wy reeds aengehaeld hebben, het lieflingswerk onzes kunstenaers. Ook poogde hy de stad uit te noodigen het in print te laten uitgeven; - zelfs trachtte pater Hesius, als blykt uit eenen brief van Fayd'herbe aen dezen Jesuit, gedagteekend van 16 september 1666, het gemeentebestuer over te halen om deze plaet te laten snyden.

Maer die voorstel had geen gevolg, en Fayd'herbe was voornemens, op zyne eigene kosten, deze print te laten uitgaen. Ja, reeds had hy de teekening gemaekt die het graveeryzer moest geleiden, toen dit ontwerp plotselings werd verlaten; wat de oorzaek hiervan mocht wezen, is tot nu toe niet gebleken; de onkosten die dat prachtig autaer veroorzaekt hadden, overtroffen verre den prys voor welken hy zich met de uitvoering had gelast. Wy schryven dit verlies toe, zoo aen de duerte der bouwstoffen, alsook aen de moeijelykheid die hy had om zich deze laetste aen te schaffen[2].

(*Wordt voortgezet.*)

C. DU TRIEU DE TERDONCK.

Over eenige verouderde woorden en vormen der Nederduitsche tael.

(Vervolg, zie bl. 115 en 124 dezes jaergangs.)

III.

'*In den beginne* schiep God den hemel en de aerde.' Dit zyn de woorden waermede het boek Genesis aenvangt. 'De engel Gabriël wierd gezonden.... tot eene maegd 'die ondertrouwd was met eenen man.... *uyt den huyse* Davids.' Aldus in het Evangelie van sint Lucas, eerste kapittel, 26^{e} en 27^{e} vers. Beide aenhalingen zyn

(1) Dit verhael is geboekt in de handschriften van Eg. Smeyers, over de Mechelsche kunstenaers.

(2) Brief aen P. Hesius, zie nota 1, bl. 139, 2^{e} kolom.

ontleend aen de hollandsche vertaling van den Bybel, die aenzien wordt als een voorbeeld eener zuivere sierlyke spraek. Dergelyke uitdrukkingen vindt men er talryk. Dit bewyst, dat op het einde der vergangen eeuw, de nederduitsche tael den rykdom der verbuigingen nog niet verloren had. Thans zou het, vooral in Noord-Nederland, vreemd voorkomen, indien men het waegde aldus te spreken of te schryven. *In den beginne*, *uit den huize*, luiden er vreemd, en het is te vreezen, dat in Zuid-Nederland of België, waer wy nog gedeeltelyk den schat der verbuigingen bezitten, hy insgelyks zal verloren gaen. Welk een jammer zou dit niet wezen! Want, met die vormen, zouden wy eene overvloedige bron van verscheidenheid en zwier verbeuren.

Er is een tyd geweest, wanneer men hier te lande, eenen hevigen twist voerde, over het gebruiken van het geslachtwoord *den* in den eersten naemval van het enkelvoud, voor naemwoorden van het mannelyk geslacht. Degenen, die voor het behoud van dien vorm ten stryde trokken, beweerden dat hunne tegenstrevers, die in dit geval *de* verdedigden, zich blootstelden aen de jammerlykste brabbeltael. ‘Indien, riepen zy uit, - en dit was eene hunner byzonderste bewysredens, - indien gy *l'invisible* uit het fransch moest vertalen, dan zoudt gy, met het artikel *de* alleen, niet kunnen uitdrukken, of het zake was van eenen man of van eene vrouw. Derhalve, om duidelyk te zyn, is er geen ander middel, dan te zeggen: *den onzigtbaren*, *de onzigtbare*.’ Daerin hadden zy ten deele gelyk. Maer zy vergaten, dat in het fransch, waeruit zy wilden vertalen, de zelfde zwarigheid bestaet, en dat zy zelfs in het nederduitsch niet te vermyden is in het meervoudig getal. Eindelyk, het viel hen niet in, dat zy de onduidelykheid konden vermyden, met een naemwoord by het adjectivum te voegen, gelyk de Engelschen altyd doen, alsook de Denen en Zweden, die, spraekkundig gesproken, geen onderscheid maken tusschen de twee geslachten.

Zy, die in den eersten naemval, *den* door *de* wilden vervangen, gaven voor, dat dit eene vryheid van vormen te weeg bragt, die onze tael anders niet bezat. ‘Wanneer wy, zoo spraken zy, iemand hooren zeggen: *den vader slaet den zoon*, dan weten wy niet, wie van beiden de dader is; maer zoo haest men, voor den eersten naemval, *de* aen-

neemt, dan is er geen twyfel meer mogelyk, en men weet dat het de vader is die slaet, en de zoon die geslagen wordt, al stond dan ook *de vader* in het begin, en *den zoon* achter aen: *Den vader slaet de zoon;* arguo...' Maer hunnen *arguo* bewees te veel, om iets te bewyzen. *De moeder slaet de dochter*, *de vaders slaen de zonen;* wie slaet er hier? Het is diensvolgens uitgemaekt, dat *de* niet ontbeerlyk is voor het mannelyk geslacht, en dat de aengevoerde reden niet voldoende zouden zyn, om dien vorm in te voeren. Maer hy moest niet ingevoerd worden, hy bestond. Er was niets te doen, dan het voorbeeld der oud vlaemsche schryvers te volgen. Dit deden zy, en daerom waren zy in hun regt.

Dat zy niet verder gingen, daerin hadden zy ongelyk. Den ouden vorm van het lidwoord te doen herleven, dit was zeker eene nuttige onderneming; maer er waren andere vormen, die niet minder verdienden weder in voege te komen, namelyk de naemvallen, die bedreigd waren met eenen spoedigen en volkomen ondergang. *Bedreigd* met eenen spoedigen ondergang? Zyn de naemvallen dan niet reeds te niet? Heeft de nederduitsche tael de magt nog, hare naemwoorden te verbuigen? Ongetwyfeld; en dit zal ik in korte woorden, by middel van eenige voorbeelden, onwederleggelyk bewyzen.

In den beginne aenzag ik dit ook als eene ongegronde bewering; maer *met der tyd* en *ten gevolge* van een aendachtig onderzoek der gesproken tael, ben ik *ten huidigen dage* overtuigd, dat de meeste tegenwerpingen *van geener weerde* zyn. Hier *te lande* vooral, en *in der daed*, waerheen men zich ook in onze vlaemsche gewesten begeeft, hoort men *onder wege* ontelbare uitdrukkingen, die van de aengekleefdheid der menigte aen die vormen getuigen. Lieden uit den volksstand, zoo wel als die *uit goeden huize*, zyn *uit der mate* geneigd, die aengename wendingen te behouden. Zelfs in het Gebed des Heeren treffen wy ze aen: 'Uwe wil geschiede *op der aerde* als in den hemel;... vergeeft ons... gelyk wy vergeven *onzen schuldenaren;...* verlost ons *van den kwade.*' *Uit dien hoofde* denk ik, dat de poogingen onzer letterkundigen niet vruchteloos zouden blyven, indien zy algemeen medewerkten in hetgene *ter nauwer nood* door eenigen van hun gewaegd wordt. *Na der hand* zouden zy daerin menigvuldige navolgers hebben, en aldus zou men welligt beletten, dat eene zoo schoone bron van verscheidenheid *uit den lande* gebannen worde.

Welnu, zyn al die uitdrukkingen die in scheeve letters staen, geene wezenlyke dativen? Ontsieren zy de spraek? Komen zy vreemd of gedwongen voor? Neen, zeker niet. Dit is dan een bewys, dat men die vormen in sommige gevallen mag gebruiken; waerom zouden wy ze niet altyd mogen aenwenden, gelyk de Romeinen en de Grieken deden, en gelyk de Duitschers nog doen?

Twee aenhalingen uit den Statenbybel betoonen, dat het nederduitsch, op het einde der XVIIIe eeuw nog verbuigingen bezat. Eenige verzen uit *Reinaert den Vos* zullen doen zien, dat dit in de XIVe eeuw, dit is ten tyde van den grootsten bloei der vlaemsche tael, algemeen was. Deze aenhalingen zullen te zelfder tyd doen zien, welke schoonheid het inachtnemen dezer verbuigingen mededeelde aen onze moedertael. Myn vertoog zal waerschynlyk niet methodisch genoeg voorkomen aen diepgeleerde taelvorschers; maer indien de vernuftige lezer my begrypt, zal ik te vreden zyn. Ik ben niet laetdunkend genoeg, om voor geleerden te willen schryven. Ik ben zelf geen geleerde, ik ben een eenvoudig liefhebber en bewonderaer der tael onzer voorvaderen, en zoude anderen in deze bewondering willen doen deel nemen.

De derde naemval wordt, door den schryver van *Reinaert*, met of zonder voorzetsels gebruikt. In dit laetste geval vervangt hy den vorm die thans uitgedrukt wordt by middel van het woordeken aen. Zoo zegt hy, in vers 53 en volgende:

Die hem besculdig kent ontsiet,
Also was *Reinaerde* gesciet;
Ende hier omme scuwedi sconincx hof.

Voor iemand die niet gewoon is aen onze oude tael, is dit moeielyk om te verstaen; eene korte oefening maekt dit gemakkelyk. Nogthans, daer die gewoonte by velen niet te veronderstellen is, zal ik de vertaling op elke aenhaling doen volgen, zoo veel mogelyk den oorspronkelyken vorm behoudende.

'Die hem (zich) schuldig kent ontziet, (is bevreesd). Alzoo was aen Reinaerd geschied, en hierom schuwde hy 's konings hof.'

Vers 110 &c.

Here coninc,
Dor dat gi Reinaerde sijt onhout,
So en es hier jonc no out,
Hine hebbe te wroegene jegen u.

'Heer koning, door dat gy zyt Reinaerd ongenegen, zoo en is hier noch jong noch oud, hy en heeft (of hy heeft) te wroegen tegen u.'

Vers 316 &c.

Here coninc,
Dor God en dor genade,
Nu ontfarmet miere scade,
Die mi Reinaert heeft gedaen,
Ende *minen kinderen* die hier staen.

'Heere koning, door God en door genade, nu ontferm u myner schade, die my Reinaerd heeft gedaen, my en mynen kinderen die hier staen.'

Vers 361 &c.

Doe ic de lettren begon lesen
Dochte mi daer an gescreven wesen,
Dat gi haddet coninclike
Over alle uwen rike
Allen dieren geboden vrede,
Ende ooc *allen vogelen* mede.

'Toen ik de letteren (den brief) begon te lezen, docht my daerin geschreven te wezen, dat gy hadt koninglyk

over al uw ryk, aen alle dieren de vrede geboden, en ook aen alle vogelen.'

Vers 1983 &c.

Vrouwe Hersinde sinen wive
Beval hi, bi haren live,
Dat soe stonde bi Reinaerde,
Ende soene nam bi den baerde,
Ende van hem niet ne sciede,
Nor der goed, no dor miede,
No dor nijt, no dor noot,
No dor sorge van der dood.

'Zyner vrouw, mevrouw Hersinde, beval hy, by haer leven (*dit is:* op straf van dood), dat zy stonde (moest staen) by Reinaerd, en dat zy hem name (moest nemen) by den baerd, en van hem niet en scheidde, noch door goed, noch door loon, noch door nyd, noch door nood, noch door zorg (vrees) van de dood.'

Benevens den dativus van het eerste vers, zyn er in deze aenhaling nog andere woorden in den zelfden naemval; maer zy worden door voorzetsels beheerscht: *bi haren live*, *bi Reinaerde*, *bi den baerde*, *van der dood.* De voorzetsels die, in onze oude spraek, gewoonlyk den derden naemval vorderden, zyn *by*, *van*, *met*, *uit*, *buiten*, *te*, *tot*, *op*, *in*, *binnen*, enz. Eenige verdere uittreksels uit Reinaerd zullen dit bewysen:

Vers 115.

Dats over menich jaer gesciet:
Die worst was mine, al en clagic niet.
Ic hadse *bi miere* list gewonnen,
Daer ic *bi nachte* quam geronnen
Omme bejach in enen molen,
Daer ic die worst in hadde gestolen
Eenen slapenden molenman.

'Het is over menig jaer geschied: de worst was myn, al en klaeg ik niet. Ik had ze by *myne list* gewonnen, daer ik *by nacht* kwam geronnen om bejag in eenen molen, daer ik de worst had in gestolen, *aen eenen slapenden molenman* (maelder.)'

Vers 217 &c.

Sint hoondine *van enen bake*,
Die vet was en *van goeder smake*,
Dien gi leit in uwen museel.

'Sints hoondet gy hem wegens eene bake, (engelsch *bacon*, spek), die vet was, en van goeden smaek, die gy legdet in uw museel (muil, fransch *museau*).

Vers 647.

Wildi horen van Lamfreide?
Dat was, eist waer so men mi seide,
Een temmerman *van goeden love*,
Ende hadde *bi sinen hove*
Ene eeke brocht *uten woude*,
Die hi ontwee klieven soude,
Ende hadde twee weggen daerin geslegen,
Als temmermans nog plegen.

‘Wilt gy hooren van Lamfried? Dat was, is 't waer (indien het waer is) wat men my zegde, een timmerman van goeden roep, en had by zynen hof eenen eik gebragt uit den woude, die hy in twee klieven zoude, en had twee weggen (wiggen, engelsch *wedges*,) daerin geslagen, als timmermans nog plegen.’

Vers 676 &c.

Bruun peinsde om syn gewin,
Ende liet hem so verdoren,
Dat hi thooft over die oren,
Ende die twee *voordere* voeten in stac.
Reinaert pogede, dat hi brac.
Die weggen beide, *uter eeken.*
Die daer te voren ginc so smeken,
Bruun, bleef gevangen in den boom,

‘Bruin peinsde om zyn gewin, en liet zich zoo verdoren (bedriegen, van *door*, gek; duitsch *thor*,) dat hy er't hoofd over de ooren, en de twee *voordere* voeten in stac. Reinaerd poogde, dat hy brak de beide wiggen, uit den eik. Hy, die daer te voren ging zoo vleijen, Bruun, bleef gevangen in den boom.’

In het voorbygaen dient het woord *voordere* hier opgemerkt. Thans zouden wy zeggen: de *voorste voeten.* Ten tyde van Reinaerd maekte men een onderscheid tusschen *voordere* en *voorste*, welk laetste slechts aengewend werd, wanneer het zake was van meer dan twee voorwerpen. Zoo zegde men: *de voorste van het gezelschap* en *de voordere van beiden.* Dit is, met zoo vele andere sierlykheden, uit de nederduitsche tael verdwenen. De *Engelschen* hebben dit onderscheid behouden. Zy zeggen: *there are two boys*, *the taller is the less learned? He has three sons*, *the youngest is the cleverest.* Daer zyn twee jongens, de grootere (en niet *de* grootste) is de minder (en niet *de minst*) geleerd. Hy heeft dry zonen, de jongste is de bekwaemste.

Vers 681.

Nu hevet de neve sinen oom
In boosheden brocht *met sulker achte*,
Dat hi *met liste*, no met chrachte,
In geere wys ne can ontgaen,
Ende *by den hoofde* staet gevaen.

‘Nu heeft de neef zynen oom in boosheden (in ongeluk) gebragt met zulke echtenis, (zoo) dat hy (noch) met list, noch met kracht, *in geener wyze* en kan ontgaen, en *by den hoofde* staet gevangen.’

Vers 877.

Nu hoort wat Reinaert heeft gedaen:
Hi hadde een vet hoen gevaen,
Bi Lamfroits, *an der heiden*,
Eer hi danen was versceiden:
Hi hadt op enen berch gedregen,
Verre *uut allen wegen*,
Daer het eenlic was genoeg.

‘Nu hoort wat Reinaerd heeft gedaen: hy heeft een vet hoen gevangen, by Lamfried aen de heide, eer hy danen (van daer, duitsch: *dannen*) is gescheiden: hy had het op eenen berg gedragen, verre uit alle wegen, daer het eenzaem was genoeg.’

Vers 3241.

Reinaert sprac: Vernaemdi iet,
Dat mi de coninc gistren hiet
Voor harde vele hoge liede,

Als ic *uten lande* sciede,
Dat ic hem een paer lettren screve?

‘Reinaerd sprak: vernaemt gy (er) iets (van), dat my de koning gisteren hiet (gebood, duitsch: *heissen*), in het byzyn van zeer vele hooge lieden, dat ik hem een paer letteren zou schryven?’

Vers 1031 &c.

Here Tibeert,
Gi sijt wijs, ende wel geleert;
Al side niet groot, nochtan
Hets menich, die *met liste* can
Dat werken, ende *met goeden rade*,
Dat hi *met* crachte niet en dade.

‘Heer Tibert ge zyt wys en wel geleerd; al zyt ge niet groot, nogtans daer is menig een, die met list kan bewerken en met goeden rade, hetgene hy met geweld niet dede.’

Vers 1104.

Ic wane niemen ne sach
Beter tyt *tote onser* vaert.

‘Ik waen, niemand en zag beteren tyd tot onze vaert.’

Vers 1607.

Buten den dorpe, in ene gracht,
Bleef hi liggen al dien nacht.

‘Buiten het dorp, in eene gracht, bleef hy liggen al dien nacht.

Vers 1614.

Doe leiddickene in ene stat,
Daer ic hem dede te verstane,
Dat twee hinnen ende enen hane
In een groot huus, *an eere straten*
Op enen haenbalke saten,
Recht *teere valdore bi.*

Toen leidde ik hem in eene plaets, daer ik hem deed verstaen dat twee hinnen en een haen in een groot huis, aen eene straet, op eenen haenbalk zaten, regt naby eene valdoor. (Digt by eene valdoor.)’

Vers 2185 &c.

In enen gelate met droeven sinne
Sprac Reinaert.

‘In een gelaet en met eenen droeven zin, sprak Reinaerd.’

Vers 2269 &c.

Tusschen Hijte ende Ghent
Hilden si haer parlement
In eere belokene nacht.

‘Tusschen Hyte en Gent, hielden zy hun parlement, in eene beloken (gesloten, overdekten) nacht.’

Vers 1975 &c.

> Dat was de Wulf ende Tibeert
> Ende heer Bruun, die hadde geleert
> Honich stelen *te sinen scaden.*

'Dit was de wolf en Tibert en heer Bruin, die had geleerd honing te stelen te zyner schade.'

Vers 1979 &c.

> Hi vermaende nichten ende neven,
> Ende alle, die *binnen den hove bleven*,
> Beide geburen ende gaste,
> Dat si Reinaerde hilden vaste.

'Hy vermaende nichten en neven, en allen die binnen den hove bleven, *beide* geburen en gasten (*dit is:* zoo wel geburen als gasten; engelsch: *both neighbours and guests*) dat zy Reinaerd hielden vast (*dit is:* moesten vast houden.)'

Uit de bovenstaende voorbeelden, en ontelbare andere, die hier konden aengehaeld worden, blykt, dat de verbuigingen niet alleen eigen zyn aen onze tael, maer er ook bevalligheid en ongedwongenheid aen mededeelen.

Reinaert den vos aennemende als bron van paradigmen, kan men de verbuiging der vlaemsche naemwoorden daerstellen als volgt:

Mannelyk geslacht.

Eerste naemval:	De droeve zin,
Tweede naemval:	Des droeven zinnes,
Derde naemval:	Den droeven zinne,
Vierde naemval:	Den droeven zin.

Vrouwelyk geslacht.

	I.
1.	De belokene nacht,
2.	Der belokene nacht,
3.	Der belokene nacht,
4.	De belokene nacht.
	II.
1.	De warme zonne,
2.	Der warme zonnen,
3.	Der warme zonnen,
4.	De warme zonne.

Onzydig geslacht.

1.	Het kleine kind,
2.	Des kleinen kindes,
3.	Den kleinen kinde,

4.		Het kleine kind.

De tweede naemval van het vrouwelyk geslacht, uitgaende in *en*, komt thans vreemd voor; doch wordt hy nog dagelyks gebruikt. *Vrouwenkleed*, voor *kleed eener vrouw; maegdenbeeld* voor *beeld eener maegd; zonnenondergang*, voor *ondergang der zon.* Zyn dit geene echte genitiven?

In het meervoud, is de verbuiging voor de dry geslachten de zelfde:

	MANNELYK.	**VROUWELYK.**	**ONZYDIG.**
1.	De droeve zinnen,	De belokene nachten,	De kleine kinderen,
2.	Der droeve zinnen,	Der belokene nachten,	Der kleine kinderen,
3.	Den droeven zinnen,	Den belokenen nachten,	Den kleinen kinderen,
4.	De droeve zinnen.	De belokene nachten.	De kleine kinderen.

Het is onbetwistbaer, dat deze verbuigingen eene ryke bron waren, waer de schryver met nut konde aen putten, om den vorm zyner schriften, door de verscheidenheid der wendingen, meer bevalligheid te geven. Zy bragten een middel by, om des te gemakkelyker de eentoonigheid te vermyden.

(*Wordt voortgezet*).

L. VLEESCHOUWER.

Kunst- en letternieuws.

Een fransche Nederlander. - De *Revue des Deux-Mondes* wydt een hoofdartikel aen de gedachtenis van den beroemden kunstschilder Ary

Scheffer, - een uitvoerig en geestig geschreven stuk, dat den schryver en den ontslapene evenveel eer aendoet. Slechts eene kolossale dwaesheid heeft ons daerin gehinderd; namelyk de beweering dat Ary Scheffer niet slechts een ‘franschman’ was geworden door een vyftigjarig verblyf in Parys; maer dat hy ook franschman was door zyne *geboorte*, daer ten tyde toen hy ter wereld kwam, Nederland by de Fransche republiek ingelyfd was!

Volgens die redenatie, zyn er op het oogenblik nog eene aenzienlyke menigte echte Franschen in de Nederlanden, die gevaer loopen, als de oorlogsvlam niet voor goed uitgeblazen is, onder de wapens te worden geroepen door den Franschen Keizer, of als deserteurs aengemerkt te worden! - Is het niet zaek by tyds te protesteren?

(*Nederlandsche Spectator).*

- In ons voorlaetste nummer hebben wy den dubbelen wedstryd vermeld, door het Staetsbestuer op *Jakob van Maerlant* uitgeschreven. Daerby is, onder andere, gezegd dat de mededingende stukken in beide vakken (poëzy en proza) vóór den 1^{n} January 1861 moeten ingekomen zyn. De sedert verschenen volledige pryskaert bepaelt deze inzending aen het ministerie van binnenlandsche zaken vóor den 1^{n} Juny 1860. De beoordeeling der in te zenden werken zal worden toevertrouwd aen een jury van vyf leden, benoemd door het Staetsbestuer, op eene dubbele voorstellingslyst, door de klas der letteren by de koninklyke Akademie vastgesteld. - Het jury zal den prys niet kunnen toewyzen dan by meerderheid van vier leden. - De leden van het jury zyn buiten den pryskamp gesloten. In de beide wedstryden zal de prys onverdeeld worden toegewezen. - Geen werk zal aengenomen worden, indien het niet geheel volledig en zoo leesbaer geschreven is dat het, zonder verdere overziening, op de drukkery kan gebracht worden. -De schryvers mogen zich niet doen kennen; maer moeten eene kenspreuk op het werk schryven, die in een verzegeld briefje wordt herhaeld. - De na den bepaelden tyd ingekomene werken, of die welker schryvers zich hebben doen kennen, zullen uit den pryskamp worden gesloten.

(De Eendragt).

- De groote pryskamp van beeldhouwkunst, uitgeschreven door de koninklyke akademie van schoone kunsten van Antwerpen, heeft nogmaels bewezen dat onze school, onder alle oogpunten, snelle vooruitgangen doet. Immers sedert vele jaren, had men zulken schoonen uitslag niet meer gezien; al de konkurrenten zouden weerdig zyn geweest naer Rome te worden gezonden. De jonge Robert Fabri van Antwerpen heeft hen allen overtroffen en werd door den jury als primus uitgeroepen; de tweede prys is toegekend aen den heer J. Ph. De Haen van Brussel, en de eervolle melding aen J.F. Deckers, van Antwerpen.

De jury was samengesteld uit de heeren T. Teichmann, gouverneur, voorzitter; N. De Keyser, Jos. Geefs, Navez, Eug. Simonis, De Vigne, F. Durlet en Fraikin.

Het gegevene onderwerp was: *De laetste byeenkomst van Moses en Aaron met Pharao*, *na het afsterven der eerstgeboornen.*

De jury drukte den wensch uit dat er in het officiëel proces-verbal werd aengeteekend dat de kampstryd van Rome van 1859, mag aenschouwd worden als een diergenen welke het meeste luister op de kunst werpen daer hy tevens de grootste hoop doet voeden voor de toekomst der jonge kunstenaren die er deel hebben aen genomen.

- Volgens de teekeningen en onder leiding van M. Jan Hamman, bouwmeester te Gent, is thans het hoogaltaer voltrokken in de kerk der paters predikheeren in de Holstraet. Dezelve is in gothischen styl.

- MM. Guffens en Swerts, even als de voorzitter van het Gentsche kunstgenootschap, zyn tot eereleden benoemd van het algemeene *Deutsche kunstgenossenschaft.*

- De kunstschilder F Gons heeft de laetste hand gelegd aen eene mystieke schildery; wy komen later op dit tafereel terug.

- De HH. De Bock en Van Wint, de gunstig gekende beeldhouwers, hebben een altaer voltooid voor de kerk van het Ursulinnenklooster, te Heikruis, by Hal. Nimmer hebben wy van deze heeren een zoo keurig uitgevoerd werk gezien. In het ondergedeelte, uit eiken hout verveerdigd, ziet men het laetste Avondmael, terwyl het bovengedeelte, uit franschen steen gehouwen, de H. Ursula, eerste byzondere beschermster der orde, in vollen luister pralende, voorstelt. Ter zyde de Heilige zyn twee kloosterzusters (de eene, ouderdom met ondervindingen kalmte, de andere jeugd met geestdrift, voorstellende) in biddend nedergeknield. Dit alles is bekroond met engeltjes die den lof der heilige uitbazuinen.

Verders voltoeijen zy twee beelden, van den H. Joseph en der H. Maegd voor dezelfde kerk bestemd.

- Dezer dagen zyn twee ontdekkingen van oudheidsvoorwerpen gedaen, die allenzins aendacht verdienen, namelyk:

1° In de kerk te Beveren, by Rousselaere (Westvlaenderen), by het werken ter plaetsing van een nieuw altaer. Nauwelyks had men eenige steenen uit den muer gekapt, als men een allerschoonste monument aentrof. Op het bovenste gedeelte, in vorm van halfrond, staen afgebeeld Jan van Vlaenderen en zyne vrouw, ieder op een kussen vóor eene bidbank nedergeknield, de handen samengevouwd en in de houding van het gebed. Dit eerste stuk rust op eenen zwaren zerk, met het volgende opschrift:

Cy gissent noble hôme Jehan de Flandres, *Escuir en son vivant Seigneur de Houleed* (oude heerlykheid van Beveren) *et de Bevres*, (eertyds ook Bevre of Bevere, nu Beveren), *bailli de la ville de Bruges et terroir du franc qui trespassa le VIe jour de September l'an mil V c XXVI et dame Margriete Boulongeiere son Espouse qui trespassa le XXVIIe jour de Février l'an XV^c^ XXVI. Priez Dieu pour les ames.*

Lager staet een derde groote steen, versierd met acht wapens van Jan van Vlaenderen en zyne edele familie, die, volgens de *Historie der Nederlanden*, door Emmanuel van Meteren, den *Nobiliaire des Pays-Bas* en de *Kronycke van Vlaenderen*, door Despars, te Beveren hun verblyf en wooning hadden, den naem droegen van heeren van Beveren, en meest altyd van 's lands bestuer deel maekten.

Dit gedenkstuk zal eene heerlyke plaets in de kerk bekleeden.

- Vier werken van belgische meesters worden voor het *Opéra-Comique* te Parys, in gereedheid gebracht, namelyk: een opera in drie bedryven, van Gevaert; *la Pagode*, tekst van den heer De St.-Georges, muziek van den heer Fauconnier; *Un voyage autour de ma chambre*, tekst van de heeren Duvers en Lausanne, muziek van Grisar; en *les Blancs et les Bleus*, van Limnander.

(De Eendragt).

- Sedert eenigen tyd worden er in den vreemde verscheidene lofweerdige poogingen gedaen om de geschiedenis op te helderen der vlaemsche en hollandsche kunstscholen, zoo lang met duisternis omgeven. Onder de persoonen die, in de laetste jaren, zich het meest den dank onzer bevolking door hunne gewetensvolle nasporingen, hebben verworven, moet men buiten twyfel, op de eerste lyn, den heer W. Bürger noemen. Zyne uitgave: *la Galerie du duc d'Aremberg à Bruxelles*, levert een nieuw bewys van wat ons nog van het verleden onzer oude kunstenaren te onderzoeken is; het is een weerdig vervolg zyner *Trésors d'art exposés à Manchester.*

Het is mogelyk dat onze nationale oudheidkundigen, hier of daer eene bemerking kunnen maken; doch allen zullen moeten bekennen dat het boek een gewetensvol

opstel is, en dat het een helder licht spreidt over de voortbrengselen van verscheidene onzer groote meesters.

- Verschenen: *Entretiens sur l'architecture*, *par Viollet-le-Duc. Paris*, *librairie d'architecture de Bauce.* Verscheidene afleveringen en *atlas* dezer hoogstbelangryke uitgave.

- De uitgevers Longman en C^{o}. te Londen kondigen aen, dat eerlang het licht zal zien: *A book of emblems*, *entidled Moral Emblems from Jacob Cats and Robert Farley*, *with aphorims*, *adages and proverbs of all nations.* Het werk zal versierd zyn met talryke vignetten en houtgravueren, naer de platen die in Cats' werken voorkomen en door den geestigen teekenaer Adriaen Vander Venne werden uitgevoerd.

Johan Snellinck.
(Vervolg en slot, zie bl. 130).

WIn de parochiale kerk van S^{e}-alburgis, te Audenaerde, bestond voorheen eene broederschap van sint Jacobus van Galiciën, welker altaer, in 1614, ganschelyk moest vernieuwd worden. Deken en ouderlingen, na rype beraedslaging over het onderwerp dat men in de altaertafel zou latenschilderen, ontboden den vriend Snellinck van Antwerpen, wien zy met de uitvoering belasteden. Hoedanig de conditiën er van zyn geweest, is ons onbekend en doet niets ter zake. Snellinck leverde zyn werk in het begin van 1616.

Dit tafereel op doek, hoog 2 met., 10 centim. en breed 1 met., 40 cent. verbeeldt de transfiguratie van Christus, op den berg Thabor.

Jezus, met eene bleek groenkleurige tuniek omhuld, is van de aerde opgeheven en omringd van eene heldere wolk, waerin lieve engelenkopjes zweven. Aen wederzyde zyn Mozes en Elias, het aenzicht tot Jezus gewend, en in eene sprekende gebaerde; het onderdeel hunner lichamen is bewolkt en onzichtbaer. Lager zyn gezeten Petrus en Jacobus die met verwondering de oogen op hunnen goddelyken meester gevestigd houden, terwyl Joannes, rechtstaende, in contemplatie schynt verslonden te wezen.

Rechts, aen den voet van het tafereel, staen deze woorden: IN DEKENDOM VAN PIETER VANDEN BAESE F^{s} IANS IOAN SNELLINCK F. 1616.

Beneden deze altaertafel, tusschen de beide voetstukken der kolommen, ziet men een langwerpig paneel, hoog 40 centimeters, waerop eene schermutseling tusschen christene en turksche ruiters verbeeld staet. Daer de schildering ons eventydig schynt te wezen, ware het niet onwaerschynelyk dat het eene toelage van den schilder is geweest; althans is het stukje niet opzettelyk gemaekt voor de plaets waer het zich bevindt. Jammer maer dat het zeer beschadigd is door de afschilfering der verf.

Overigens, dit tafereel is ongeschonden bewaerd gebleven en versiert nog het autaer voor welk het gemaekt is geweest.

Nog een fraei schilderstuk van den zelfden meester bevindt zich in gemelde kerk, in eene zyde-kapel, waer nu ook de doopvont staet. Het altaer van deze kapel behoorde voorheen aen de neering der Merceniers, onder de bescherming van den aertsengel Michaël.

Daer de tafereelen van Snellinck, even als zyne historische patroonschilderingen, te Audenaerde, een groeten byval vonden, waren de dekens en ouderlingen der nering overeen gekomen om het tafereel, dat moest dienen tot versiering van hun nieuwe altaer, aen diens kundigheid toe te vertrouwen. Na dat zy het ontwerp dat er op zou verbeeld worden, hadden vastgesteld, maekten zy met Snellinck een accoord voor de som van 480 ℔ Parisyse, te betalen in vier payementen van jare tot jare, boven een *wynpot* voor zynen zoon, van 4 ℔ 16 schell. p. - De eerste betaling gebeurde nog in het zelfde jaer 1616 dat de overeenkomst was aengegaen.

In de rekening der neering, van 8 mei 1616 tot gelyken date 1617, waeraen wy deze byzonderheid ontleenen, is er spraek dat het nieuwe tafereel bestaen zou uit een paneel met twee deuren; en daertoe hadden dekens en ouderlingen goedgevonden het oude *triptyque* van het altaer te laten dienen, dat naer Antwerpen aen Snellinck werd overgezonden.

Schoon de opvolgende rekeningen er geen gewag van maken, zullen er daer over wyzigingen zyn gebeurd, want het tafereel is niet op paneel, maer op doek, en schynt geene deuren te hebben gehad, wat overigens, ten aenzien der plaets, een slecht effekt zou gemaekt hebben. Dit tafereel versiert nog het oorspronkelyk altaer, boven welk St-Michiel in vol snywerk verbeeld staet, tusschen de *Rechtveerdigheid* en de *Liefdadigheid.* Deze beelden waren in 1615 gemaekt door een gentschen beeldsnyder met name Engelbert Van Zyl.

Het stuk is hoog 2 meters 15 cent. en breed 1 meter 40 cent.

De verbeelding is: de *Verheerlyking van Maria in den Hemel;* een grootsch onderwerp, hetwelk de schilder op eene eenvoudige en tevens weinig gebruikelyke wyze heeft behandeld.

De H. Maegd, gedost in een blauw kleed, zonder gordel, heeft de handen gevouwen en de oogen opwaerts. Boven haer is God de Vader, die met beide handen haer zegent. Aen wederzyde zyn, op eene wolk gezeten, God de Zoon en God de H. Geest, houdende elk in de eene hand een wereldsbol, terwyl de andere haer insgelyks de zegening toebrengt. Beneden zyn vier engelen die met een vrolyk gelaet de oogen op Maria hebben gevestigd. Eene ligte omwolking, met cherubyntjes doorzaeid, bekleed het halfronde bovendeel des tafereels.

De dry persoonen der Godheid zyn afgebeeld in een middelmatigen ouderdom, met blooten hoofde, zonder straelkrans. De Vader heeft een gryzen baerd, en draegt een purperen mantel. De Zoon heeft bruin golvend hair en korten baerd; een rooden mantel bedekt, ten deele, zyne naektheid. De H. Geest verschilt weinig van gelaet, en is omhuld van een rooden tuniek.

De afbeelding der H. Dryvuldigheid, in dry persoonen, heeft thans iets zonderlings, iets ongemeens, dat schynt te stryden tegen de gewoone uitdrukking van dit Hoogheilige Mysterie. Dit bewoog ons daeromtrent eenige nazoekingen te doen, dewelke wy niet geaerzeld hebben hier gedeeltelyk neder te schryven, te meer om dat sommigen van gevoelen zyn dat dergelyke verbeeldingen door het concilie van Trente niet zyn toegelaten.

Een geleerd fransch priester, de heer J. OUDIN, schryver eener *Archéologie chrétienne*, geeft daerop de volgende bemerkingen:(1) 'De heilige Geest is somwylen onder eene andere en meer zonderlinge gedaente dan die van eene duif afgemaeld geworden: Ik bedoel onder de gedaente van eenen mensch.

Sints de zesde en zevende eeuw tot den huidigen dage, was de duif altoos het *Symbolum* geweest van den derden persoon der goddelyke Dryeenheid. Men begon slechts omtrent de tiende eeuw daeraen eene verandering toetebrengen, die toch nooit een grooten byval heeft gevonden: het was namelyk de verwisseling der figuer van eene duif in die van eenen mensch.

Omtrent het midden van de twaelfde, en gedurende de dertiende eeuw, hieldt men op van den H. Geest aldus te verbeelden, en men keerde weder tot de duif. Doch dit duerde niet lang: in de opvolgende eeuwen hernam men op nieuw, schoon niet uitsluitelyk, het afmalen der Dryvuldigheid, in dry menschelyke gedaenten, nagenoeg van gelyken ouderdom. Het was maer omtrent 1560, tydens Franciscus I koning van Frankryk, dat men eindelyk dit slach van verbeeldingen heeft verlaten, om er niet meer op terug te komen. Trouwens op dit tydstip reeds werden dezelve veel raerder gebruikt dan die, waer de duif alleen het *Symbolum* van den derden persoon der Godheid uitmaekt; misschien in evenredigheid van 1 op 1000. Men was als by transitie daertoe overgegaen, want meermaels vindt men dat de persoon van den H. Geest vertoond staet, nu met eene duif boven het hoofd, dan met dezelve op de schouder of op den arm.(2)

Er was vooral een onderwerp dat men in die tyden nog bleef de gewoonte houden op eene eigenaerdige wyze af te schilderen; ik bedoel de triomf, de krooning van de H. Maegd in den hemel, na hare opvaert. Deze krooning werd gedaen door de H. Dryvuldigheid in dry persoonen.'

Tot dus verre het geleerde onderzoek van den heer OUDIN.

Uit het laetst aengehaelde ziet men dat onze voorouders, de Merceniers, in de afbeelding van hun onderwerp, waren getrouw gebleven aen de oude wyze, op welke men de gewoonte had gehad *de krooning of zegening der H. Maegd in den hemel*, voor te dragen.

Deze schryver maekt geen gewag dat de H. Kerk er zou tusschen zyn gekomen om dergelyke schilderingen te verbieden, of de oude altaertafelen, die de verheffing van Maria aldus vertoonen, als onkatholyk te verklaren. Trouwens ware het zoo geweest, zyn hoogw. de Cardinael, aertsbisschop van Mechelen, zou niet geaerzeld

(1) *Archéologie Chrétienne.....* par J. OUDIN, *curé de Bourron*, *correspondant du comité historique (de France). 3e éd. appropriée à la Belgique... revêtue de l'approbation de Mgr. le cardinal-archevêque de Malines.* Bruxelles 1827, in-8o. page 307-308.

(2) Wy zyn in bezit van eene kopersnede, die schynt te behooren tot de tweede helft der XVIIe eeuw. *De H. Dryvuldigheid* is er verbeeld door dry persoonen in pauselyk gewaed; de H. Geest draegt eene omstraelde duif op de borst.

hebben over dit punt der nasporingen van den heer OUDIN, in de belgische uitgave der *Archéologie chrétienne*, eene critische nota te hebben doen plaetsen, gelyk er verscheidene in voorkomen; want men weet dat deze uitgave byzonderlyk door zyne hoogw. wordt aenbevolen.[1]

D^{r}. D.-J. VAN DER MEERSCH.
Audenaerde, july 1859.

Nalezing.

By deze belangryke verhandeling, denken wy eenige woorden te moeten voegen. De geleerde heer Van der Meersch merkt met recht op dat er zeer weinig schilderyen van SNELLINCKX bekend zyn; doch wordt er in de laetste uitgave van den cataloog van het Antwerpsch musaeum slechts in het voorbygaen melding van dezen meester gemaekt, dit spruit hier uit voort dat er in het boek slechts gesproken wordt van de kunstenaren wier werken het Antwerpsch musaeum versieren, en wy van dezen schilder niet het minste voortbrengsel bezitten. Echter heeft men ten onzent zeer uitgebreide biographische inlichtingen over SNELLINCKX; zulks blykt genoegzaem uit de volgende aenhaling welke wy ontleenen aen een artikel door den geleerden heer TH. VAN LERIUS, ten jare 1854, in het *Album der St.-Lukasgilde* geplaetst:

‘Het register van de Sodaliteit der getrouwden behelst het volgende nopens dezen meester, die te Mechelen ten jaren 1544 geboren, op Vrydag 29 Juny 1597 als poorter van Antwerpen opgeschreven werd: ‘July 1610. Ad majorem Dei gloriam (ter meerdere eere Gods), in dese maent is de taffel (*tafel*, *naemlyst*) der officialen in de Sodaliteyt gehanghen

(1) .... *Comme cet ouvrage est entièrement conforme à l'esprit de notre décrêt de 1839, et que d'ailleurs il est essentiellement propre à propager l'étude de l'archéologie chrétienne, nous en recommandons tout spécialement la lecture à notre clergé et aux élèves de notre grand et de nos petits séminaires.* Malines, 18 avril 1849. Signé Engelbert, cardinalarchevêque, etc.

geweest, ende in tleeste van de selve maent op drye dagen tyts, is de muer op en top geschildert geweest, van Joannes Snelinck, die syn erbeyt aen de Sodaliteyt geschonken heeft, ende is voor recompense (belooning) van wegen de Sodaliteyt gegeven 10 Philips daelders.' - 1611 'Adi 12 Aprillis, syn in de Sodaliteyt gehanghen geweest de 7 doecken van de Passie Ons Heeren, by Joannes Snellinck geschildert. De selve doecken, lysten ende gordynen comen te costen ter somme van guld. 364-12 ½ stuyvers.' Wy weten niet of de volgende aenteekeningen uit dit register insgelyks Hans Snellinckx raken: 'Den eersten Novembris 1613 is in de Sodaliteyt gehanghen de achtste stuck schilderye, inhoudende de sententie Ons Salighmaeckers.' - 1614. 'Den 16^{n} Juny is in de camer gehanghen geweest het stuck daer Ons Heer op den steen sittende, beweent wort van O.-L.-Vrouwe, de Heylighe Enghelen, ende de vier Evangelisten (sic).'

Uit de aenteekening van 1610, zou men kunnen besluiten dat Hans Snellinckx lid der Sodaliteit is geweest, doch, daer behalve eenige weinige uitzonderingen, slechts die *Sodales* welke eenige bediening hebben waergenomen, in het register der getrouwden zyn opgeschreven, blyft dit punt twfelachtig. Wat er van zy, Hans Snellinckx, die eenen vieren-negentigjarigen ouderdom bereikte, werd te Antwerpen in St.-Joriskerk begraven. Zyn gedenkstuk verrykt met zyn portret door Antoni Van Dyck, werd aldaer opgeregt, en versierde dezen tempel tot in het rampzalig jaer 1798. Het opschrift van dit *epithaphium* luidde aldus:

(Volgt het grafschrift zoo als op bl. 130.)

Behalve dit gedenkstuk, bevond zich nog in St.-Joriskerk, eenen zerk met latynsch opschrift ter gedachtenis van Hans Snellinckx en Paulina Cuypers

Antoni Van Dyck heeft het portret van Hans Snellinckx geëtst. Peeter De Jode (de oude?) bragt het afbeeldsel des meesters, dat door Van Dyck was geschilderd, op koper.

Men leest onder de plaet dat de figuerschilder Snellinckx patroonen voor tapyten vervaerdigde.

Andries Snellinckx, zoon van Jan en van Juffrouw Paulina Cuypers, was ook kunstschilder. Hy huwde Maria Claessens, welke hem overleefde en zyne erfgename was.

Voegen wy hierby, dat de heer P. GÉNARD insgelyks voornemens is over dezen meesterte handelen, in zyn opstel: *Les grandes familles artistiques d'Anvers*, welkte Brussel, in het *Revue d'histoire et d'archéologie* verschynt.

DE REDAKTIE.

Josef Geefs.

Deze kunstenaer behoort aen een geslacht dat zich in de kunstwereld door eene menigte voortreffelyke werken heeft doen kennen. Jongere broeder van den befaemden beeldhouwer Willem Geefs, ontving by het kunstonderwys aen de koninklyke Akademie van Antwerpen en trad achtervolgens in het werkhuis des heeren Peeters; later in dat zyns broeders Willem. In 1836, gelukte het hem den eersten in den kampstryd gekend onder den naem van *Rome* weg te dragen. Vervolgens deed de heer Josef Geefs eene omreize in Italië en keerde langs Tyrol en Duitschland naer zvd vaderland terug. In 1841 werd onze kunstenaer tot de plaets van leeraer der beeldbouwkunde aen de koninklyke Akademie van Antwerpen benoemd, eene bediening die hy tot nu toe heeft waergenomen. De werken door Josef Geefs uitgevoerd zyn aenzienlyk in getal; Immerzeel in zyne *Levens der*

kunstschilders, *beeldhouwers*, enz., doet de lyst der gene kennen welke vóor het jaer 1840 werden gebeiteld, en Kramm in zyn *Vervolg* op Immerzeel's werk, deelt over de latere voortbrengselen dezes meesters eenige byzonderheden mede, die wy denken nauwkeurig te zyn. Wy ontleenen diensvolgens eenige regelen aen het boek des kundigen Noordnederlanders.

'Met welgevallen, zegt de heer Kramm, neem ik de pen op, om het levensberigt en de werken van den Belgischen THORWALSEN, JOSEPH GEEFS, sedert het sluiten van *Immerzeel's* Werk, te vervolgen, onder bijvoeging, dat al zijne beschreven werken, van af 1836 tot in Augustus 1841, door hem te *Parijs* en te *Rome* zijn vervaardigd. - Zoo heeft hij, in laatstgenoemde stad, een *Borstbeeld*, in marmer, van den *Graaf C.D.G.*, in 1840, gebeiteld. - Van zijne geniale hand zag ik in de Galerij van wijle Z.M. Koning Willem II., te *s'Hage*, *De Visschersdochter*, zorgeloos, op zeeplanten sluimerende, met eenige bloemen in de regterhand, levensgroot, in marmer, in 1840 vervaardigd; - als ook *den Engel des kwaads:* een man, in den bloei des levens, met twee groote vleugels, is op een rotsblok gezeten, met eene slang aen zijne voeten; in zijne regterhand houdt hij een gebroken scepter; uitmuntend levens-groot, in 1842, uit marmer gehouwen, in een stijl, die ons onwillekeurig aan het strenge antiek herrinnert, en met de beste moderne voortbrengselen kan wedijveren. Het eerste is op de verkooping dier Galerij, aldaar, in 1850, door den heer *A. Lamme*, van *Rotterdam*, voor *f* 3.600, en het tweede door den heer *Weimar*, van *'s Hage*, voor *f* 3.000 gekocht. - In 1842 vervaardigde hij nog *de Getrouwe liefde*, onder de gedaante van een kindje, in natuurlijke grootte; - alsmede een groep in marmer voor het grafmonument van wijle M...., voorstellende *de Jeugd*, *slapende in de armen van de Hoop.* - In 1843 het *Portret in marmer van den Heer Metdepenninge*, Advocaat, in *Engeland.* - Het *grafmonument van Mevrouwe C...*, zynde een basrelief in marmer, op de begraafplaets van St. Laurens, bij *Antwerpen*, en een *Monument* voor wijlen den Heer *Conrad*, Inspecteur-generaal van den Waterstaat, basrelief in marmer, geplaetst in de St. Pieters-kerk, te *Leyden.* - Onder zijne kolossale werken, telt men het, vier ellen hoog, bronzen *Standbeeld van Andreas Vesalius*, als Monument, op het Baricaden-plein, te *Brussel*, in 1849 opgerigt, en door hem in 1845 vervaardigd. - Het jaar daaropvolgende beitelde hij in marmer een *Statuette* en eene *Buste* van den Mecenas der kunsten, wijle *Z.M. Koning Willem II.* - In de zaal van *la Concorde* te *Gent*, bevinden zich van hem vier levensgroote marmeren standbeelden voorstellende: *De Sluwheid. - De Bloemenspraak. - De Behaagzucht* en *De getrouwe Boodschapper*, in 1847 vervaardigd. - en in 1848 het *Standbeeld van Boudewijn van Constantinopol*, dat in het *Paleis der Natie*, te *Brussel*, wordt gevonden. Het is uit Franschen steen, 2 ellen hoog, zeer fraai bewerkt. (Dit is een der zes beelden, volgens besluit van Z.M. Koning Leopold van den 15. Julij, 1845, jaarlijks door een der beste kunstenaars te vervaardigen, om genoemd Paleis te versieren.) - In het *Museum* te *Antwerpen* is de marmeren *buste* van den oud-Burgemeester *Florent*, *Ridder van Ertborn*, die het genoemde Museum door zyne kunstschatten zoo aanmerklijk heeft verrijkt, - in 1849 mede door hem gemaekt. - In 1850 vervaardigde hy *Een Monument* met basreliefs, in marmer, voor wijlen den Heer *Jacobs*, Advocaat op de begraafplaats te *Berchem-les-Anvers* geplaatst. - *Een idem* met idem idem voor wijlen den Heer *Louis van Overstraeten*, op de begraafplaats van St. Amand, te *Gent*, in 1851, geplaetst; - en hetzelfde jaer werd in het *klein Seminarie te St. Truyen*, het kolossale basrelief, 10 ½ el hoog, *de Hemelvaart van de H. Maagd* voorstellende, geplaatst, en

ook nog in dat jaar, het *Borstbeeld van Van Bommel*, bisschop van *Luik*. - In 1852, *een idem* in marmer van den *baron* (*ridder?*) *C. Van Havre*, kolonel der burgerwacht van Antwerpen; - verder voor den prachtigen predikstoel te *Hansighem*, *Christus*, *die aan Petrus de sleutels geeft*, en hem als herder over zijne schapen stelt; idem vier Basreliefs, de vier Evangelisten en verdere versieringen; alles van eikenhout. - Voorts voor den *Grooten Schouwburg te Antwerpen*, de steenen beelden *Apollo*, *Urania*,

DE VRYHEID DER DRUKPERS, DOOR JOS. GEEFS.

en *Thalia* hoog 2½ el, - en voor den *baron Ullens van Schooten*, te *Antwerpen*, twee beelden, *De Voorzigtigheid* en de *Godin Flora* voorstellende. - In 1853, voor den predikstoel te *Desselghem*, eene levensgroote groep in eikenhout, en vier Basreliefs, voorstellende: *de Geboorte van Christus*, - *de Verrijzenis*, - *de Wedervinding in den Tempel*, en *St. Maarten te paard* alsmede de Communiebank met *De Oude en Nieuwe Wet* versierd. - In Januarij van dat jaer is het basrelief in het *Fronton van de Spoorwegstation* te *Gent* onthuld. Dit kunstwerk bestaet uit drie kolossale figuren. In het midden troont de genius van den vooruitgang, op eene wolk, door water en vuer voortgebragt, terwijl aen de uithoeken die twee elementen als personen zijn voorgesteld. De hoofdfiguur houdt in hare regterhand den bijlbondel, die de Natiën onderling verbindt, en in de andere den bliksem, het zinnebeeld der kracht en snelheid van den stoom, waerover zij het bewind voert. Regts bevindt zich het Vuur, voorgesteld door een krachtig gebouwd man, die een fakkel zwaait; naest hem verheft zich een Salamander uit de vlammen; links is het Water afgebeeld als eene Sirene, het hoofd omkranst met zeegewassen; zij houdt een vat omklemd, waaruit water stroomt. Op den achtergrond vertoont zich de boeg van een schip. - In 1854 vervaardigde GEEFS *den Engel der Verrijzenis*, voor het Monument van den Heer *Verdussen*, president der Maetschappij van schonne kunsten, te *Antwerpen*, en aldaer in de kathedrale geplaatst; en voor de kerk te *Boisschot*, provincie *Antwerpen*,

eene eikenhouten *Communiebank*, waerop is afgebeeld *Het Heilige Misoffer*, en verder nog zeven *Basreliefs*, in marmer, met verschillende voorstellingen uit het *Lijden van Christus*, die in de *St. Jacobskerk*, te *Antwerpen*, zijn geplaetst; - alsmede voor de *St. Georgiuskerk*, aldaar, *St. Rochus* en *St. Agatha*, levensgroot, van lindenhout vervaardigd. - In 1856 eene *idem idem* in de *kerk* te *Hilversum*, zamengesteld uit *negen* Basreliefs met *Evangelische* tafereelen en *zes* beeldjes, de *HH. Petrus* en *Paulus*, en de *vier Evangelisten*; - en in 1857, voor de hoofdkerk van *St. Dymphna*, te *Geel*, *veertien Basreliefs*, *den Kruisweg* voorstellende. - Van af 1853 tot 1857 zijn in des kunstenaars atelier vervaardigd en nog onderhanden *vier-en-twintig levensgroote beelden* in steen bestemd voor *het Stadhuis te Brugge*, voorstellende *de Graven en Gravinnen van Vlaenderen sedert Louis de Cressi*, *tot Franciscus den Tweede.* - Onder de werken, thans (1858) nog in vervaardiging en tot bestellingen behoorende, zijn *twee* kolossale beelden, *de vrijheid der Drukpers* en *de vrijheid van het Onderwijs*, die in brons voor de *Congreszuil*, te *Brussel*, zijn bestemd; - een Monument in marmer voor den Heer H.V.R., voorstellende *den Engel des Geloofs*, om geplaatst te worden in de kerk te *Destelberghe*, bij *Gent*, en verder nog verscheiden, *Maria-beelden*, zoo in hout, als in steen; *twee Altaren*, *zes Biechtstoelen*, enz. - Doch een hoofdparel, die Antwerpens kunstkroon zal versieren, vindt men aangeduid in het belangrijk berigt van December 1857, waar de naam van JOSEPH GEEFS met dien van den Vorst des Lands door de kunst vereenigd wordt. Men las daar: ‘Dewijl de inschrijving ter oprigting van een *Ruiterstandbeeld van Koning Leopold*, te *Antwerpen*, genoegzaam gevorderd is, om tot de uitvoering van het plan te kunnen overgaan, is er besloten, het werk op te dragen aan den Beeldhouwer JOSEF GEEFS. Eene commissie, zaamgesteld uit de heeren *Loos*, burgemeester van *Antwerpen*, *H. Leys*, *N. de Keyser*, *F.H. Mertens*, en *J. Cuylits* is benoemd, om de verschillende ontwerpen, welke de beeldhouwer zal inleveren, in oogenschouw te nemen, waarna de hoofdcommissie hare eindbeslissing nemen zal. De Koning zal worden uitgenoodigd, om voorden beeldhouwer te poseren.’ ‘Wie koestert niet met mij de verwachting, zegt vervolgens de heer Kramm, dat de geniale GEEFS, nu tot de hoogste eer gestegen, voor den beminden Vorst, in zijn vaderland, een blijvend gedenkteeken van zijn talent zal weten te scheppen, en mag men hopen, dat het geluk hem in alles bevorderlijk zal zijn, ten einde dat kapitaalste werk, in de stad zijner geboorte zelve, volmaakt ten uitvoer te mogen brengen.’ - ‘Na zijne benoeming - vervolgt de schrijver, van den 18. october 1841, tot Professor in de Beeldhouwkunst aan de koninklijke Academie te *Antwerpen*, werd er hem bovendien het Professoraat der Anatomie pittoresque, den 17. November 1842, opgedragen. Het was hem niet genoeg, op de gewone wijze, de leer der uiterlijke Anatomie te onderwijzen, maar hij heeft toen, naar eigen vinding, ook nog een kunstwerk vervaardigd,

te weten een *Anatomie-beeld* met losse spieren, om het onderwijs meer gemaklijk te maken. ‘Wij weten - zegt het *Antwerpsch Kunstblad*, N^{r} 1, 1844, - dat er andere beelden van dien aard bestaan, maar men zou zich bedriegen, indien men geloofde, dat *dit* aan de reeds bestaande, eenigzins was gelijkende.’ Dat kunstgewrocht is in zijn bezit. - Sedert 1841 bleef hij steeds in *Antwerpen* gevestigd. - In 1844 is JOSEPH GEEFS in het huwelijk getreden met Mejufvrouw *Odelia Roelandt*, dochter van den beroemden Bouwmeester

DE VRYHEID VAN HET ONDERWYS, DOOR JOS. GEEFS.

der stad *Gent*, LUDOVICUS ROELANDT, Ridder der Orde van den Ned. Leeuw en der Leopolds Orde. - De heer GEEFS is, sedert 15 October, 1842, *Lid van den Raad van Bestuur der kon. Academie van Antwerpen*, en den 26. September, 1852, als *Lid* der *Brusselsche* benoemd. - Ten slotte, kan ik nog melden, dat ook vorstlijke vereeringen hem zijn geworden, als de benoeming tot *Ridder der Leopolds-orde*, den 26. October, 1843, en tot *Ridder van O.L. Vrouw Ontvankenis de la villa viciosa in Portugal*, den 11. Mei, 1857.....’

De beelden der Congreskolom, waervan de heer Kramm gewaegt, werden dezer dagen te Brussel geplaetst. Wy deelen er heden de gravuer van mede, welke werd uitgevoerd naer eene photographie door de kundige heeren Delahaye en Slaets te Antwerpen. Wy twyfelen geenszins of onze lezers zullen getuigen dat deze scheppingen weerdig zyn van de kunstfaem die onze meester met recht in zyn vak heeft verworven.

DE REDAKTIE.

Een zalig nieuwjaer.
(Vervolg en slot, zie bl. 137.)

De kleine bengel heeft, wel is waer, vele uren aen den schoot der moeder gestaen, om er in het printenboek te kyken, dat hem de letters moet doen kennen; hy kan zeer wel alle soorten van soldaten met hunnen naem aenwyzen; maer hoe eigentlyk de klank der eerste letters van die namen moet heeten, dat is hem tot nu toe in het kleine hoofd niet gebleven, verre er van af dat hy de edele, maer moeijelyke kunst van schryven meester zy. Hoe gelukkig is de zuster, die reeds in geleerdheid tot het punt is gestegen eenen Nieuwjaersbrief te kunnen aenbieden!... Hy zal met ledige handen staen, hy!

O! een wip, en zyne voeten bevinden zich ook op den vloer. De kas wordt nogmaels opengeworpen, en een vloed van speelgoed rolt er uit... Er is slechts te kiezen tusschen al die kostbaerheden, wat zal worden opgeofferd.

Helaes! het bovengemelde printenboek is op meer dan een blad gescheurd; de kleuren van den geliefden speelbal zyn verschoten; - maer den schat boven alle schatten, het looden peerdevolk? - Wee! het blykt dat ruiters en dieren te veel geleden, te hard gekwetst en verminkt zyn, om ordentelyk in slagorde te worden voorgesteld.

Ook begint de onderlip van den jongen weder neêr te hangen... Maer de moeder heeft het gezien - De deur der kamer vliegt open - en de zwarte kroezelkop hangt reeds aen de borst der jonge vrouw, die hem met zoenen overlaedt terwyl zy nog den tyd vindt om hemelsch te glimlachen tegen het blonde kind, dat statig en vleijend den Nieuwjaerswensch tot haer opsteekt. Er hangen nog wel een paer overgeblevene tranen aen de wimpers der zieke moeder; maer zy glinsteren er als parelen in het licht der zonne van vreugd en liefde, dat uit hare oogen straelt.

Wanneer zy den kindelyken brief heeft aengenomen en hem overleest, vloeit zelfs eene traen het schrift ontcieren; - maer, hoe komt het dat de moeder, met den blik ten hemel, het papier zoenend aen den mond brengt?

ô, Het is dat God op dit oogenblik haer een gedacht, goed en schoon, heeft in het hart gezonden, dat onmiddelyk moet worden uitgevoerd.

Ook beven hare handen van ongeduld, terwyl zy de kleinen op den schoot neemt en zy haer bezig houdt met de dierbaren aen te kleeden en op te toeijen.

Eene uer later verlaten de kinderen, in hunne warme halsdoeken gewikkeld, de wooning, om zich naer het huis van den gestrengen ouderling te begeven - en het meisje draegt op de kleine borst het zelfde schrift, met bloemen, festoenen en goud, waeronder de verstervende moeder een regel, één enkelen regel heeft geschreven.

De laetste hoop der zieke vrouw berust in de handen dier onnoozelen!... Nu zy alleen blyft, alleen met de hygende kloppingen haers harten, is er haer nauwelyks magt genoeg overgeschoten, om den breeden ziekestoel in hare kamer te kunnen bereiken. Doch zy valt geknield er voor neder, en zoo, het aenzicht in de handen verborgen, is het dat zy liggen blyft!

Indien de grysaerd onverbiddelyk de weerlooze schepselen ging verstooten?... Indien hy hunne onwetenheid niet eerbiedigende, zyn toorn op hen deed terug vallen en hen met eene boodschap van vervloeking terug zond?... Indien zy moest sterven zonder vergiffenis te hebben verworven! zonder de arme weezen eenen vader te kunnen nalaten!...

Neen, hoe verbolgen ook, zal de grysaerd aen de kinderen zyner dochter, zoo schoon, zoo onschuldig, niet kunnen wederstaen!... Hunne zoete oogen, hun reine lach moet zyne inborst vermurwen.... Hemel! indien hy hen wilde omhelsen! indien hy hen ging beminnen!

Ach! het wordt duizelig voor de oogen der jonge vrouw; haer hoofd zakt voor over; maer zy murmelt nog woorden, woorden van gebed, opdat de tyd der verwachting haer korter moge schynen....

Midderwyl zat de man, naer wien de kinderen zich begaven, aen het ontbyt, dat door niemand gedeeld werd, en het samenfronsen zyner wenkbrauwen toonde klaerblykend dat hy in geene voordeelige stemming was.

Wel is waer het vuer brandde helder; men had heden niet het minsten vlekje gelaten op de sneeuwwitte kan, waer uit de wasem van den warmen koffy opsteeg; maer de meiden van den huize, door wien dezen morgend alles zoo goed en zoo zuiver was verzorgd, hadden zich verhaest den ouden heer een gelukkig jaer te komen wenschen, en het was hem niet moeijelyk geweest te zien, hoe hunne handen open stonden, by het zeggen der heilwoorden.

Hy berekende wat die buitengewoone oplettendheid en die wenschen der dienstbaren hem kostten; want hy had gegeven.... Geven!....

Vroeger, toen zyne vrouw hem op dezen dag de armen rond den hals wierp, toen hy nog een kind had, hetwelk aen zyne kniën staende, teedere woorden kwam stamelen, toen was de indrukking huns aenzichts zoo verschillend van den hebzuchtigen, fleemenden lach der menschen, die heden naer zynen zak hadden gezien!.... Vroeger....

Op eens verhief hy wrewelig het hoofd: er was weder aen de deur geklopt.

Na eenen nog al barschen roep binnen te komen, vertoonden zich de kinderen, schuchter naest elkander.

De blik, die van onder de gryze, zware wenkbrauwen tot de kleinen vloog, deed hen een oogenblik achter uit deinsen, zoo somber was het oog des ouderlings in de gewoonte der eenzaemheid geworden.

Nogtans hy had niet noodig ingelicht te worden om in elken trek van hun aenzicht, in elke beweging van hun lichaem de kinderen van zyn kind te herkennen.

En hoe somber ook het oog en hoe barsch ook de stem van den ouden man was, toch kon hy zich niet ontveinzen dat het hem in de beenderige borst, tegen over de zwakke, lieve wezens wel eenigzins ontroerd werd, daer hy vroeg:

'Wat wilt gy?

Het blonde meisje trad voorwaerts, zag met de hemelsch blauwe oogen den grysaerd aen, en antwoorde:

Moeder is ziek... wy komen u een gelukkig Nieuwjaer wenschen, grootvader.

Grootvader! Het was de eerste mael in zyn leven dat dit woord tot hem gesproken werd!... Zoo vreemd, zoo ontroerend, klonk hem die naem in het oor, dat zyn hart als het ware er van in een kromp en eene traen hem naer de oogen opwelde.

Nog wel poogde hy mistrouwend aen de schuld hunner moeder te denken; maer het meisje stond reeds tusschen zyne beenen en de jonge was hem op den schoot geklommen - terwyl de grysaerd den Nieuwjaersbrief, die hem was overhandigd, las en bleef lezen.

Zoo veel tyds was er toch niet noodig om den inhoud van het schrift te kennen, neen, maer de zwakheid des ouderdoms en meer nog de traen, die hy met alle geweld wilde terug houden, hadden zyne oogen verdoofd, en misschien herlas hy voor de honderste mael den regel, dien door de jonge moeder er onder was geschreven:

Zonder uwe vergiffenis is er voor my geene zaligheid, noch hier, noch hier namaels!'

Op eens stond hy regt, greep zynen hoed en, geleid door de twee kinderen, verliet hy de wooning.

Eenigen tyd daerna bevond hy zich voor het huis der lang verstootene dochter. Eene vreemde hand deed open - en zyn kind kwam hem niet tegemoet!

De zieke moeder lag nog steeds voor den breeden ziekestoel, waer zy haer op de kniën had neêr geworpen, toen zy de kinderen had zien vertrekken. Hare oogen waren gesloten, haer aenzicht was zoo doodsch bleek en zoo beweegloos bleef het lichaem op den vloer uitgestrekt, dat de gryzaerd, toen hy werd binnen geleid, staen bleef, als versteend door de koude der yzing.

Zou hy te laet gekomen zyn?... Had de lyderes het tydelyke met het eeuwige verwisseld - en was het, dáér boven, in

den schoot der Alwetendheid, dat het haer voortaen zalig moest zyn?

Ach, hy heeft het lichaem in zyne armen opgevat; hy zoent het marmerblanke voorhoofd van haer die zoo dikwyls aen zyn hart heeft gelegen; zyne tranen besproeijen de blonde nederhangende hairen - en zy, zy opent de oogen, hare armen hangen om den den hals des gryzaerds; zy hebben elkander aengezien!

Dan, aengemoedigd door den zoeten, smeekenden lach, die het gelaet der vrouw opheldert, komen de kinderen toegesneld, en zonder zelf bewust te zyn waerom zy het doen, maer door het natuerlyk gevoel der liefde aengedreven, werpen hunne armen zich ter zelfder tyde om het hoofd des ouderlings en om het hoofd der moeder; - in eenen algemeenen zoen hebben aller monden gemurmeld:

'Een gelukkig Nieuwjaer!'

Hopende dat het onze lezers aengenaem zal zyn, kunnen wy hen verzekeren, dat het gedacht aen een onverbiddelyk, doodend vonnis, by de moeder door de liefde des ouderlings is verdreven, en zy, alhoewel steeds zwak en eenigzins ziekelyk, nog leeft, om hare kinderen te zien opgroeijen, om den gryzen man te verzorgen.

Hy, van zynen kant, hoeft niet meer wrevelig te zyn omdat hy alleen moet ontbyten - en klaegt niet meer op den dag van Nieuwjaer, dat er geene lieden tot hem komen dan om, volgens zyne uitdrukking, met opene handen hem naer den zak te zien.

LODEWYK GERRITS.

October.

Aen Mej. ***

Wanneer gy uwe geliefkoosde tuinbloemen, binnen weinige dagen, zult zien verbleeken en sterven; wanneer de avondwind hunne blaedjes zal loswiegen, om hen langs de paden te strooijen by de gestorvene bladeren der populieren.

- Denk dan aen zoo velen, kinderen, moeders en gryzaerds, die ook door een onheilswind gekrenkt, in de zwarte wegen der ellende, onmedoogend voortgedreven worden.

Denk dan aen de ontgoochelingen myner ziele, aen de groene kroon onzer lente, die ook een voor een heure bladeren in het onweêr verstrooit.

Denk dan aen my!

Wanneer gy de zwaluen, die teedere zwervelingen, op de gevelranden en de strooijen daken der boerenwooningen zult zien vergaderen, wanneer gy hen eene leste mael rond den dorpstoren ziet wemelen in zusterlyke vereeniging, om verre, zeer verre in den grauwen hemel te gaen verdwynen;

- Denk dan, dat wy ook bannelingen zyn, die dikwyls geliefde streken moeten begeven, die ons zoo nauw met zoete en bittere herinneringen aen 't herte lagen; denk dan, dat wy ook eenmael deze oorden zullen verlaten - maer, om hen nooit meer weêr te zien.

Denk dan aen my!

Wanneer de avondwind in de treurige boomen zal jagen, en gy daer achter in het stervende loover eene geheimzinnige harmonie zult hooren, als klachten van lydende zielen; wanneer gy de maen, die weemoedige vriendin van gebrokene herten, zich beurtelings achter donkere wolken zult zien verbergen, die in snelle vlucht, en als aeneen geketend, door den noordwind in het oneindige voortgejaegd worden;

- Denk dan aen zoo vele kwynende zusters en broeders, die naer het graf trachten, terwyl zy lange en bittere uren de treurige natuer aenschouwen.

Denk dan aen my!

Wanneer gy in het nachtuer ontwakend, Gods helderen hemel zult zien met duizende sterren bezaeit;

- Denk dan aen onze liefde; - zy is ook een licht dat de Almacht in de herten ontstoken heeft, om ons in de duisternissen des levens te geleiden; dat licht is ook grootsch en ontsterfelyk als die hemellampen.

- Denk dan aen zoo velen, die liefdeloos uit de baen hunner bestemming en huns heils dwalen!

Denk dan aen my!

C. VERHULST.

Kunst- en letternieuws.

De tentoonstelling van Kortryk telt thans ruim 900 schilderyen. De duitsche school zond er niet minder dan 101; het meeste deel komt uit Dusseldorf, en by deze zyn twee schilderstukken van Rethel. Men telt 132 hollandsche stukken, en de fransche school is er vertegenwoordigd door 44 stukken; het overige behoort tot de belgische school.

Verscheidene omstandigheden verklaren dezen ongehoorden byval. Vooreerst, de voorzitter der tentoonstelling is Hendrik Conscience, en de groote faem, die hy in Duitschland geniet, heeft de duitsche kunstenaers aengelokt; vervolgens, de ligging van Kortryk by de fransche grens, laet aen de ryke fabrikanten van Roubaix en Toerkonje toe, hunne nieuwsgierigheid te voldoen, en eenen smaek voor de kunsten te ontwikkelen, die in deze meer nyverige en weelderige dan kunstbeoefende steden, zich niet genoeg lucht kan geven. Zy komen de tentoonstelling te Kortryk zien, koopen veel schilderyen, nemen ontzaggelyk veel loten, en de artisten zyn daerdoor aengemoedigd om hunne werken te zenden naer eene stad waer zy goed verkocht worden. Eindelyk, de Kortrykenaers achten het eene eer, zich gastvry te toonen jegens de artisten, en onthalen hen met onderscheid. Alzoo is er sprake, een banket te bieden aen al de tentoonstellers, en dit is een bewys van gulhertige gastvryheid.

(De Eendragt.)

- Als *ateliernieuws* kunnen wy melden: de heer H. Leys arbeidt vlytig aen zyne heerlyke samenstelling: de *Afkondiging der Edikten*, waerover reeds vroeger is gesproken geweest, en wy later breedvoerig zullen handelen; - Minguet heeft een zeer fraeije tafereel voltooid, een *binnengezicht der voormalige Collegiale van St.-Waldetrudis te Herenthals;* dit stuk is met dien fiksen toets bewerkt, welken men zoo geerne

in de voortbrengselen dezes kunstenaers gadeslaet; - David Col heeft wederom een dier samenstellingen op het panneel gebracht, welke hem eene goede plaets tusschen de eigenaerdige schilders onzes tyds zullen inruimen; hy is een ware type schilder: de *vischeters* welke wy in 's kunstenaers werkhuis mochten in oogenschouw nemen, zyn geestig en tevens met veel waerheid behandeld; de kleur is krachtig, vlaemsch; - Jos. Lies, die eenige maenden in den buiten heeft doorgebracht, heeft een landschap voltooid waerover al de kenners met uitbundigen lof gewagen; de schilder is dichter en hy heeft de natuer van dit hooge standpunt beschouwd dat eene ideale tint leent aen al wat hem omringt. - Jos. Van Lerius, de leeraer der schilderkunde aen de koninklyke Akademie van Antwerpen, is teruggekeerd van eene omreize in het Walenland, waeruit hy menige kostbare herinnering, in keurige schetsen, heeft medegebracht; - Van Arendonck de beeldhouwer, door onze lezeren reeds zoo gunstig gekend, heeft eene nieuwe samenstelling ontworpen, aen het leven van verscheidene heiligen ontleend; naer allen schyn komen wy op dit werk terug; - Michiels, de keurige plaetsnyder, arbeidt aen eene gravuer naer Dyckmans' zoo gekende samenstelling: *de Blinde;* - Edw. Dujardin heeft eenige belangryke samenstellingen in het noorden van Frankryk ten uitvoergebracht, terwyl Lodewyk Hendrickx eene groote schildery: de *Hemelvaert des Zaligmakers* voor de parochiale kerk van Coninckxheim in Limburg heeft voltooid.

- Dezer dagen is te Brussel de kolom van het kongres ingehuldigd, waervan de plaet reeds op bl. 33 des vierden jaergangs der *Vlaemsche School* is verschenen; de beeldhouwery welke dit gedenkstuk versiert, is uitgevoerd door de heeren Fraikin, J. Geefs, W. Geefs, Melot en Simonis.

- Eene veelbelovende toekomst is aen de gebroeders Mareels beschoren; getuige daervan de werken waeraen zy dezer dagen de laetste hand legden, als zyn: een schoon Lieve Vrouwenbeeld en twee seraphynen in ryke draperyen gehuld, van vier voet hoog voor het klooster te Berlaimont bestemd; een fraeije beeld van den H. Franciscus de Sales voor het klooster der societeit Jezu te Antwerpen; twee schoone groepen de H. Anna en de H. Dominicus voorstellende, voor de parochiale kerk te Zele.

- De St. Jakobs-kerk te Antwerpen die door de zorgen van een echt kunstlievend bestuer, jaerlyks met nieuwe voortbrengselen van oude of nieuwere meesters wordt verrykt, heeft dezer dagen eene nieuwe versiering bekomen, dank aen de mildheid van den vroegeren burgemeester van Antwerpen, wylen heer Ridder Florent van Ertborn. Een gedenkstuk met vele kunde samengesteld door den heer L. Schaefels, bevat een heerlyk afbeeldsel der H. Maegd door den zoo vermaerden italiaenschen kunstschilder Guido Reini, den leerling des Antwerpenaers Denys Calvaert. De beeldhouwery door J. Van Arendonck en het steenwerk door J. Pecher zyn wel gelukt. Het opschrift luidt:

D.O.M.
FELICI MEMORIAE
EMMANUELIS FRANCISCI DE PAULA VAN ERTBORN EQ.
ET CATHARINAE HENRICAE DE WITTE
CARISSIMORUM PARENTUM QUORUM ILLE OBIIT XXIX MAII A.° M.D. CCC. XVIII.
HAEC IX NOVEMBRIS A.° M.D. CCC. I.
FLORENTINUS JOSEPHUS VAN ERTBORN EQ.
GUILIELMO PRIMO NEDERLANDIAE REGI A CUBICULIS ORDINIBUS MELITAE LEONIS BELGICI ET CALCARIS AUREI ADSCRIPTUS CIVITATIS ANTVERPIENSIS AMPLIUS DECENNIO CONSUL MERITISSIMUS PROVINCIAE ULTRAJECTINAE

GUBERNATOR HANC D. VIRGINIS MATRIS IMAGINEM A GUIDONE RENI
PICTAM IN HAC PAROCHIALI ET QUONDAM INSIGNI COLLEGIATA ECCLESIA
DEDICARE STATUERAT UT VIRI ANTE DIEM DEFUNCTI PIAE VOLUNTATI
SATISFIERET FLORENTINI SORORUM FILIAE
JOANNA DE PRET
THEODORI BARONIS DIERT DE KERCKWERVE CONJUX ET EMILIA
MORETUS
CAROLI DE BROUCHOVEN COMITIS DE BERGEYCK CONJUX
P. CC.
M.D. CCC. LIX.

- In het huis Numan en Van de Velden te Antwerpen, verveerdigt men op dit oogenblik een prachtig vaendel voor de kerk van Wilryck naer de teekening van den bouwmeester Schadde; hetzelve is in ogivalen styl, en zal geschilderde kartels bevatten welke aen den kunstschilder L. Schaefels zyn toevertrouwd.

- Dezer dagen hebben wy in de werkhuizen van J. Hilgers en Zoon eene allerliefste en kundig bewerkte haerstede (foyer) gezien welke door een Rusissche particuliere aenbesteld was. De teekening der kachel is door M. Hilgers zoon geleverd, die zich reeds vroeger gunstig deed kennen, door zyne studiën op de klasse van teekenkunde, toegepast op de nyverheid, aen onze koninklyke akademie, en later lid der maetschappy ter bevordering van kunstnyverheid werd.

De ornementen zyn zeer keurig uitgevoerd en alhier in koper gegoten, en verguld, zoo dat men niet naer den vreemde gaen moet om pracht werken te vinden; wy herrinneren ons zelfs niet een dergelyke stuk, op de wereld tentoonstelling te Parys gezien te hebben.

Met veel genoegen zagen wy de teekening eener kachel voor onze afgebrande Beurs bestemd; dit stuk hopen wy later aen onze lezeren in plaet medetedeelen.

- De gemeenteraed van Ypre heeft besloten een pryskamp te openen, die zal beoordeeld worden door de koninklyke Akademie van België. De prysvraeg is de geschiedenis der graven en gravinnen van Vlaenderen, wier standbeelden het ypersche stadhuis versieren, te beginnen van Boudewyn met den Yzeren Arm tot Filips II. Die geschiedenis moet geschreven zyn met het oog op de stad Ypre. De 1^{e} prys is 1500 fr. en eene gouden medalie; 2^{e} prys, 800 fr. en eene zilveren medalie. *(Eendragt).*

- Dezer dagen gaf de heer G.J.J. van Melckebeke, van Mechelen, ons lezing zyner geschiedkundige verhandeling over de oude Rederykkamer de *Peoen*, dier stad. Dit stuk bevat een vry aenzienlyk getal weinig of niet gekende aenteekeningen over onze vroegere letterkundige genootschappen, en wy zien met ongeduld het oogenblik te gemoet dat wy ons dit opstel, *in druk*, zullen kunnen verschaffen.

- De kommissie gelast met de uitgave der graf-en-gedenkschriften van de Provincie Antwerpen heeft eene nieuwe aflevering harer verzameling laten uitgaen. Dit stuk toegewyd aen de *voormalige kollegiale van St. Jakobs te Antwerpen*, bevat een aental belangryke aenteekeningen niet alleen voor de geslachtkundigen, maer tevens voor de vrienden onzer nationale kunstgeschiedenis. De St. Jakobs-kerk is, als het ware, een echt musaeum van voortreffelyke voortbrengselen onzer groote meesters; de kommissie van opschriften heeft het zich ten plichte gemaekt by elk gedenkteeken den naem des kunstenaers aen te duiden, die het heeft voortgebracht.

- Verschenen te Mechelen by F. Van Velsen: ‘Inventaire des Archives de la Ville de Malines, publié sous les auspices de l'administration communale par P.J. Van Doren, Archiviste-Bibliothécaire. - Tome premier.’ - Dit boekdeel 338 blz. groot, strekt den bekwamen opsteller tot eer; het is een ware schat voor de geschiedenis van Mechelen. De oudste charter is van 1242; de laetste oorkonde van 1792; *zes-honderd tien stuks* zyn in dit werk ontleedt en met geschiedkundige aenteekeningen verykt. De historische verhandeling aen het hoofd des boeks

geplaetst is waerlyk lezensweerdig; er wordt erin hulde aen de kunde van wylen den heer Gyseleers-Thys gebracht, den voorganger des heeren Van Doren. Onnoodig te zeggen dat dit boek eene weerdige plaets in de bibliotheek van allen vriend onzer geschiedenis verdient.

- Verschenen: *Virgilius Herderszangen*, in dichtmaet vertaeld door M. Prudens Van Duyse. Te Gent, by Lebrun-De Vigne, boekhandelaer, in de Veldstraet. Dit by den heer I.S. Van Dooselaere, te Gent, keurig gedrukte boekje, van 76 bl. in-gr. 8°, schynt ons ten vergelykenden gebruike in de scholen van het middelbaer onderwys hoogst geschikt.

(Eendragt.)

Huwelyksdroom.
Voorlezing op eene bruiloft.

I.

IK zat eenzaem in myn kamer,
Peinzend voor myn tafel neêr,
'k Sloeg de blikken heen en weêr;
Want myn boezem wou niet blaken,
En ik moest gaen verzen maken,
Verzen schooner dan weleer.

't Was voor eene huwlyksfeeste,
Die men weldra vieren wou,
En waerby ik wezen zou;
Een der vrienden had een liefje,
En hy ging zyn hertediefje
Nemen tot zyne echte vrouw.

'k Wist dit reeds van voor vyf weken;
Maer een wensch in *dicht* gekleed,
'k Stel my daervoor niet in 't zweet,
Later zou 'k er wel voor zorgen;
Dáér was nu de trouwdag morgen,
En - ik had nog niets gereed.

'k Moest toch 't jonge paer bezingen;
Ja, voorwaer, dat was myn pligt.
'k Peinsde wel aen 't bruiloftsdicht;
Doch ik kon maer niet beginnen,
'k Had al schoon my te verzinnen;
't Scheen my nu iets van gewigt.

'k Zat daer reeds een tweetal uren,
'k Zond myn bede aen zon en maen,
Al de Muzen riep ik aen;
Maer geen een kwam van den hoogen
Parnas tot my neêrgevlogen,
'k Dacht: och God! wat nu gedaen?

'k Had nog niet metal geschreven;
Treurig leunde ik op myn hand,
En myn kaers was opgebrand,
't Laetste vlamtje zag ik flonkeren
En toen zat ik in den donkeren....
Ach! 'k verloor schier myn verstand.

Waerom moest ik zoo lang wachten,
- Dacht ik - ah, wat losse knaep!
'k Ben zoo voos gelyk een' raep
Van al 't denken en al 't trachten;
Ik verdwaelde in myn gedachten,
En viel in een diepen slaep.

'k Sliep dat 'k ronkte, en zie... ik droomde,

Maer zoo schoon, zoo zonderbaer,
'k Was, my dacht, wel vyftig jaer;
Och! dat gy dien droom mogt weten,
Niets ben ik ervan vergeten,
'k Weet nog alles zonneklaer.

Toen ik eindelyk ontwaekte,
Glansde reeds de lieve zon
Zoo schoon zy maer glanzen kon;
Nu gaf ik den moed verloren;
Want de trouwdag was geboren,
En het bruiloftfeest begon.

Drommels! 'k had nu 't hoofd vol verzen,
Fleur rymde als van zelfs op *geur*,
En op liefdes roozenkleur;
Doch men riep my fluks beneden,
'k Moest my in der haest nog kleeden;
Want de koets stond voor myn deur.

En zoo komt het, feestgezellen!
Dat 'k aen 't paer geen lofgalm rigt;
't Is waer ik ontbreek myn pligt;
Doch dat ze er zich niet om kwellen,
'k Zal hun mynen droom vertellen;
Dat 's zoo goed als menig dicht.

II.

Hoe schoon was alles wat ik zag!
De zonne stond daer met heur zoetsten lach;
Zy liet haer warme stralen
Verkwikkend over de aerde dalen,
En al wat leefde juichte bly:
Triomf! de winter is voorby!
En ja, de lente deed haer schatten nedervlieten,

En spreidde op 't veld haer bloementooisel neêr.
Ik dacht daer wil ik ook eens van genieten;
't Is zondag en daerby zulk overheerlyk weêr.
En 'k trok de poort uit, regelregt naer buiten,
Daer wandelde ik laen uit, laen in,
De vogels waren lief aen 't fluiten,
Op ieder takje, in zoete min,
Zat menig paertje als opgetogen,
Wyl andren stoeijend rond my vlogen.
De leeuwerik steeg zingend in den hoogen,

Vast zong hy aen den Schepper, op dit uer,
Een lofzang in den tempel der natuer.
Wat was dat schoon!....
Ginds zag ik duizend vlinderen,
Die door het luchtruim dansten, wyl de kinderen
Zoo snel er achter liepen dat het zweet
Als peerlen langs hun bolle kaekjes gleed.
'k Zag andren van die lieve kroezelbollen
Volvrolyk over 't malsche gras heên rollen.
En 't aenzien slechts van al die kindervreugd,
Dit schuldeloos genot der eerste jeugd,
Dat alles bragt my in een blyde stemming,
Toen dacht ik aen geen leed of zielsbeklemming;
Ik dankte de Almagt innig in myn hert
Voor al 't geluk, voor al den milden zegen,
Die al wat ademt thans gegeven werd.

En 'k stapte voort; maer zie! wie kom ik tegen?
Ik kyk nieuwsgierig wie het wezen zou,
Wel sapperloot! myn vriend is 't met zyn vrouw!
- Zoo! zoo! waer hebt ge toch zoolang gesteken?
Ik heb u in geen honderd jaer gezien!
Het zyn er toch voor 't minst wel tien
Sinds ik met u voor 't laetst mogt spreken;
Zeg my nu eens hoe 't zoo al gaet
In uwen huisselyken staet.
Naer wensch? - Maer hoe is 't met de lieve spruiten?
Waerom neemt ge er geen koppel meê naer buiten?
't Dozyntje is thans voluit? - 'k Heb dit gedacht;
Het spyt me, ik ken er slechts een stuk of acht.
Zeg eens hoe gaet het met uw Joken?
En met Alfonske en met Catoken?
Is klein Louiske nog zoo stout?
En is Trinet nog niet getrouwd?
- Ja. - Zoo! - en is Adolf nog niet aen 't vryen?
Och! laet de kindren maer betyen;
Gy hebt toch ook in uwen jongen tyd
Wel twee jaer ring-aen-een gevryd.
Dat was nog trouwe liefde dragen!
Een wonder was 't als u de vrienden zagen;
Zoo den godganschen dag aen Mietjes zy;
Gy gingt er heen of wel gy waert er by!
Is 't waer of niet? Gy zult het nog wel weten.
Doch ik zou schier 't byzonderste vergeten;
Hoe is 't met uwen tweeling? Zeg my toch
Zyn die klein bengels op de kostschool nog?
En leeren doen ze goed? - oh! 'k kan dat denken,
Die knapen zullen u veel vreugde schenken
Wanneer ze later komen tot een' staet.
Maer *à propos* van staet, wat denkt ge er van te maken?
Zie, dat zyn thans heel moeijelyke zaken,
Een doctor, een pastoor of advokaet?
Gewis iets in dien aert moet u bevallen;
Want al de rest beteekent niet metallen.
Doch, goeden moed, vriend, en 't zal beter gaen
Dan gy wel denkt.

Maer 'k blyf hier met u praten,
De zondag is schier naer de maen,
Gy moogt voor my uw wandeling niet laten,
Doe nu een stapje gauwer langs de baen;
'k Zie de avondzon alreeds in 't westen zinken,
Zy zendt haer laetste stralen over 't land,
Vaerwel! in 't kort kom ik eens koffy drinken,
Tot weêrziens dan, niet waer? nu nog een hand. -
Hy greep myn hand en neep zoo hevig dat ze kraekte,
Ik schreeuwde van de pyn - en ik ontwaekte!

'k Ontwaekte, en dat was jammer! want, misschien,
Indien ik voorts was blyven droomen
Hadde ik het schoonste wel gezien.
Ik had dan in een wooning mogen komen,
Een huisje klein maer schoon, en met een hofken aen,
Waerin er allerhande bloempjes stonden,
En wis had ik een paradys gevonden,
Zoo ik eens binnen waer gegaen:
Een hemel van geluk en zegen,
Een vrouw op wier gelaet men huwlykswellust las,
Die daer by eene wieg gezeten was,
Waerin een aerdig kindje was gelegen,
Een kindje dat de melk nog dronk uit 's moedersborst;
'k Had dan een man gezien, die, ryker dan een vorst,
Al dit geluk aenzag in volle weelde,
En de Almagt dankte die zoo mildlyk hem bedeelde,
'k Had dan een kroost gezien, de vreugde hunner trouw,
De zonen ryk aen geest en kloek van bouw,
En dochters die, als frissche lentebloemen,
Door elk haer deugd en schoonheid hoorden roemen.

Hadde ik dit mogen zien in mynen geest,
Dan waer myn droom veel schooner nog geweest.
Men zegt dat ge op geen droomen moogt betrouwen,
Maer dezen hoop ik wakend aen te schouwen!

Vriend! 't is myn heilwensch op uw bruiloftsfeest;
En wilt gy dat ik u nog meer zou wenschen,
Welaen, al wat gy vraegt worde u gegund:
Ik wensch u al wat gy verlangen kunt,
Wees immer de gelukkigste aller menschen;
En zie, myn vriendenhert wenscht daer nog by:
Dat eens myn droom door u bewaerheid zy!

J. STAES.

Lucas Fayd'herbe.
(Vervolg, zie bl. 139 dezes jaergangs.)

Het merkweerdigste voortbrengsel van Fayd'herbe, is de kerk van O.-L.-V. van Hanswyck te Mechelen; de bouwmeester bewondert dit stout en edel gebouw; de beeldhouwer, de kunstvolle snywerken; - en nogthans moeijelyk is het te begrypen, - terwyl Fayd'herbe die schoone kerk stichtte, terwyl hy poogde een gebouw, weerdig van de eeuw van Rubens, aen onze vaderlandsche bouwkunde op te richten, werd de nyd wakker, die hem dusdanige moeijelykheden en onaengenaemheden verwekte,

dat Fayd'herbe wiens karakter en natuer tot zwaermoedigheid was gestemd, byna door moedeloosheid overwonnen werd.

De oude Hanswyckkerk was bouwvallig, daerby niet uitgestrekt genoeg om de menigte volks te bevatten, die daer de Moeder Gods kwam aenroepen; de Prior van Hanswyckklooster met name Guill. Cooll[1], stelde, omtrent 1663, zynen medekloosterlingen voor, aen de heilige Maegd, een nieuwen tempel toe te wyden, weerdig om haer mirakuleus beeld te bevatten[2]. Alhoewel de geldmiddelen van dit klooster alsdan zeer gering waren, en de onkosten van zulk gebouw hun verschrikten, doch betrouwende in de Voorzienigheid Gods, namen deze weerdige mannen met vlyt het voorstel aen; ook lieten de giftinzamelingen, de menigvuldige offerpenningen[3] door godvruchtige persoonen bygebracht, welhaest den moniken toe, de hand aen het werk te slaên. Zy wendden zich tot Fayd'herbe die niet toefde hun het plan des schoonen tempels voor te leggen. Dit werd onmiddelyk aenveerd en de bestiering der metselery aen Jan Claes toevertrouwd; eindelyk werd op 10 Mei de eerste steen ervan gelegd in tegenwoordigheid van den aertsbisschop Creusen, vergezeld van de geestelykheid, alsook het magistraet en de voornaemste inwooners der stad; zy begaven zich ter plaets, onder het klokkengelui, het beijaerdspel en het geschut, dat die plechtigheid aenkondigde. Pater Alexander de la Forge, van de societeit Jesu, deed te dier gelegenheid eene treffende aenspraek tot lof van de M. Maegd, waerna de aertsbisschop den eersten steen gezegend hebbende, dezen ter plaetse nederlegde.

Fayd'herbe zette zich ieverig aen het werk; 's bouwmeesters inborst was mild en belangloos, ook vroeg hy geene belooning vóor dat de tempel voltrokken was; zelfs deed hy somtyds de noodige verschotten tot het betalen der werklieden en het aenkoopen der bouwstoffen[4]; nochthans naermate het gebouw werd voortgezet, ontmoette hy onophoudende moeijelykheden; de moniken van Hanswyck alhoewel zy geleerdheid bezaten, hadden weinig of geene bouwkundige kennissen, en niettegenstaende dit, wilden zy zich met de uivoering der plans inlaten, zelfs gaven zy bevelen, die met het gevoelen des bouwmeesters tegenstrydig waren; hieruit ontstond er eene betreurensweerdige oneenigheid, welke het gebouw in perykel van instorting stelde; juist zoo als Fayd'herbe het verklaert in een al te hevig schrift aen den Prior[1], er byvoegende, dat de pilaren tegenstrydiglyk aen zyne bevelen

(1) Prosper Dela Rivière, prior van Hanswyck, had reeds den grond aengekocht om de nieuwe kerk te bouwen, maer door zyn overlyden, voorgekomen op 15 aug. 1661, is het onder zynen opvolger Guill. Cooll, dat dit werk is aengelegd.

(2) De oorspronkelyke Hanswyckkerk, buiten stads muren, werd, even als het klooster, door de geuzen, volgens zekere aenteekening, ten jare 1579, volgens Sollerius en Van Gestel in 1578, afgebrand; de prior Martinus de Raso en zyne medekloosterlingen zetten zich binnen Mechelen neder, en het magistraet schonk hun eene oude kerk naby de Lovensche poort, om aldaer het miraculeus beeld te stellen.
Die oude kerk naest de thans bestaende gelegen, werd wederom door de geuzen, den 9 april 1580 verwoest; het was een klein gebouw en onweerdig om zoo een geeërd beeld in te houden.

(3) Het oprechten van eene nieuwe O.-L.-V. van Hanswyckkerk, was dusdanig in het verlangen des volks, dat ryk en arm zyne bydragen wilde doen; de buitenlieden kwamen kosteloos de grondwerken uitvoeren. Wanneer de eerste steen werd gelegd, schonk de aertsbisschop 200 patacons; Amandus de Hornes, alsdan schouteth, verbond zich met den Prior eene inzameling langs de stad te doen, en offerde 20 gouden souvereinen op; deze bede bracht omtrent 7000 gulden op, en gelyk P. CROON, in zyne *Historie van O.-L.-V. van Hanswyck*, aenhaelt, vloeiden de giften van alle zyden toe.

(4) Deze verschotten zyn bewezen door de eigenhandige aenteekeningen van Fayd'herbe en ook in de *Hist. van O.-L.-V. van Hanswyck*, door P. CROON.

(1) In dit eigenhandig schrift, zegt hy, dat de moniken over de kunst, zoo als blinden over de klaerte oordeelden; dat zy geene de minste kennissen van kunsten hadden, dat bygevolg, door hunne onwetendheid, er veel geld verkwist was; dat zy de oorzaek waren dat de pilaren niet behoorlyk gemetseld zyn; dat hy middelen heeft moeten zoeken om het invallen van het gebouw te voorkomen, enz.; - dit schrift is, gelyk wy zegden, zeer hevig.

opgehaeld waren, dat de gebruikte moortel dusdanig slecht was, dat reeds de byzonderste pilaer negen duimen uit zyn lood geweken was; dat, om deze afwyking te staken, hy meer dan 60 ponden lood in de bersten had moeten doen gieten, en dat, om de inzakking van het gebouw te voorkomen, hy tusschen-bogen had moeten steken, om op deze wyze, de pilaren, daer de dom[(2)] op rust, te versterken. Uit het zelfde handschrift blykt ook, dat, niet alleen verscheidene mael, maer onophoudelyk Fayd'herbe aen den Prior nutteloos voorstelde, hun geschil aen bekwame bouwmeesters te onderwerpen; zelfs wilde hy zich verbinden de helligt der onkosten daeruit spruitende te dragen. Het zy, dat de zaken dusdanig verward waren, dat de Prior met den kunstenaer niet meer wilde in mondgesprek komen, hetzy, dat de monik het gevoelen had, dat hy op zyne eigene kennissen mocht steunen, hy besteedde, buiten het weten van den bouwmeester, de werken van den dom eenen anderen metselaer aen.

(*Wordt voortgezet.*)

C. DU TRIEU DE TERDONCK.

Boekaenkondiging.

De kwael des tyds, *eene geschiedenis onzer dagen*, *door* HENDRIK CONSCIENCE. *2 boekdeelen*, *Engelsch formaet*, *versierd met 8 platen*, *door* EDWARD DU JARDIN. *Prys: 4 franken.*

Met veel genoegen kondigen wy een nieuw werk aen, van HENDRIK CONSCIENCE, hetwelk binnen weinig tyds by de uitgevers *Van Dieren en C*^{e}, te Antwerpen, zal verschynen; het is getiteld: *De kwael des tyds;* het prospectus luidt als volgt:

(2) In dit eigenhandig schrift, zegt hy, dat de moniken over de kunst, zoo als blinden over de klaerte oordeelden; dat zy geene de minste kennissen van kunsten hadden, dat bygevolg, door hunne onwetendheid, er veel geld verkwist was; dat zy de oorzaek waren dat de pilaren niet behoorlyk gemetseld zyn; dat hy middelen heeft moeten zoeken om het invallen van het gebouw te voorkomen, enz.; - dit schrift is, gelyk wy zegden, zeer hevig.

Prospectus.

Dit nieuwe werk van onzen verdienstelyken schryver bevat eene reeks treffende tafereelen, waerin de gevolgen van den twyfelgeest onzer eeuw op het verstand en het gemoed der jonge lieden zyn aengewezen. De voorvallen, by middel derwelke de grondgedachte erin is ontwikkeld, gebeuren in het Scheldedal, niet verre van Kortryk, de schilderachtigste en misschien de minst gekende streek van West-Vlaenderen. Men mag diensvolgens zich verzekerd achten, niet alleenlyk dat de schryver uit de ernstige

SPECIMEN VAN VERSIERING VAN BOEKEN.

stoffe zyns werks, zelve aengrypende en roerende tooneelen zal hebben geschapen; maer tevens dat hy, met zyn gewoon talent, menig bekoorlyk landschap en menige keurige zedeschets, uit het oord waer hy zich nu bevindt, ons voor oogen zal brengen.

Dit is, denken wy, toereikend om onze inschryveren de overtuiging te geven, dat DE KWAEL DES TYDS eene leerryke en aengename lezing zal opleveren.

DE UITGEVERS,

J.P. VAN DIEREN & Cie.

Heeft Hendrik Conscience, door zyn genie, zich wereldberoemd gemaekt, dan ook verdient hy, als zedeleeraer, de erkentenis zyner tydgenooten. Inderdaed wat lessen liggen er in zyne werken niet opgesloten? De dienst dien hy aen de samenleving reeds bewezen heeft, is groot. Wist hy immers niet by zyne aengename en

schilderachtige vertellingen, alles ten nutte en ten voordeele van het maetschappelyk leven aen te halen?

Wat eene moeder lyden kan, by voorbeeld, ofschoon een zyner eerste schriften, eene schildery, een schetsken slechts, heeft menige aelmoes den armen man doen toereiken. En hoe menige burgersdochter die op het punt was zich door de verderfelyke fransche modezucht te laten medeslepen, heeft niet eene heilzame waerschuwing in *Siska van Roosemael* gevonden! Door de uitgave van den *Geldduivel*, heeft de schryver menig mensch gelukkig gemaekt in zynen staet, en van den kanker onzer eeuw, de zucht naer goud en fortuin, genezen. Die zelfde goede strekking heerscht in zyn *Geluk van ryk te zyn*, en wie toch kent den *Loteling* niet, den diamant onzer letterkunde? het werk dat alleen alles overtreft wat de romantische litteratuer ten onzent heeft voortgebracht, en genoegzaem zou wezen om den naem van Conscience aen het nageslacht te doen overgaen. Doch verdient de beroemde schyver de erkentenis zyner tydgenooten, dan ook zyn de poogingen zyner uitgevers, de HH. Van Dieren & Ce., aller ondersteuning weerdig; het is aen hunne vlyt dat wy de uitgaef van Conscience's volledige werken zyn verschuldigd, en dat ieder huisgezin, van welken stand het ook moge weze, een leerzaem boek kan bezitten. Door hun toedoen kan deze of gene kleine het middel vinden om, even als Fransken, uit *Hoe men schilder wordt*, eenmael een nuttig lid der maetschappy te worden.

D.V.. S.....

Eenige eenvoudige bedenkingen, rakende het versieren van boeken.

De uitgave van een nieuw werk van Hendrik Conscience, versierd met acht platen door Edward Du Jardin, heeft ons eenige gedachten voor den geest doen opryzen, die wy, met allen ootmoed, aen het oordeel der Vlaemsche kunstenaren onderwerpen

De werken van Hendrik Conscience behooren niet alleen tot de Vlaemsche letterkunde, zy bekleeden ook eene ruime plaets in de geschiedenis der nationale kunst; inderdaed werden zy niet opgeluisterd door het talent van verscheidene onzer goede meesters en zyn de namen van Wappers, de Block, Hamman, Lagye, de Taye, F. Gons, maer vooral van Du Jardin aen hen niet verbonden? Deze laetste kunstenaer vooral mag zich vleijen, door de uitgave van den *Album op den Leeuw van Vlaenderen* en de versieringen van *Graef Hugo van Craenhove*, twee der belangrykste bydragen tot de geschiedenis der hedendaegsche kunstschool te hebben geleverd.

In dergelyke opluisteringen volgden echter deze kunstenaren slechts het voorbeeld onzer oudere meesters; zy wisten dat Mertens De Vos en Otho Voenius met kostbare teekeningen verscheidene schriften hadden opgeluisterd, en dat de namen van Rubens, de Craeyer, Van Diepenbeeck, enz. aen de belangrykste werken hunner eeuw zyn gehecht. Zy arbeidden dus niet

SPECIMEN VAN VERSIERING VAN BOEKEN.

alleen voor de kunst, maer ook voor hunne eigene faem, wanneer zy hunnen naem plaetsten op de werken van een der meest *populaire* schryvers onzes vaderlands.

Wy willen het niet ontveinzen, het verwondert ons grootelyks dat niet meerdere kunstenaren zich toeleggen op het versieren van nationale werken. Buiten de reeds aengehaelde schilders kunnen wy enkel nog de namen van De Keyser, Madou, Hendrickx, Schaefels, Wittkamp, en weinige andere noemen, en eenieder zal getuigen dat het wenschelyk ware dat onze talryke overige vlaemsche teekenaren, insgelyks een veld betraden, 't welk door het talent hunner voorgangeren reeds vruchtbaer is geworden.

Waerlyk dat onze kunstenaers het zich wel inprenten: hunne schilderyen en beelden verlaten dikwerf den vaderlandschen grond en, slechts by uitzondering, worden deze in plaet gebracht; het versieren van nationale werken is een der voortreffelykste middelen om zich van zyne landgenooten te doen kennen en zynen naem tot de latere geslachten te doen overgaen; de duitschers Schnorr en Kaulbach zouden door de enkele opluisteringen van het *Nevelingenlied* en *Reinaerd de Vos*, *populaire* zyn geworden. De uitnemende byval waermede hunne poogingen werden bekroond, zou ons innig doen betreuren dat onze vlaemsche meesters een middel verwaerloosden 't welk voor den vreemde zulken schoonen uitslag heeft opgeleverd. En dat zy niet zeggen dat het hun aen onderwerpen ontbreekt; zy hoeven slechts een blik op onze middeneeuwsche letterkunde te slaên, en menig hunner zal

verwonderd zyn, by het zicht der schatten van poëzy welke de oudere dichtkunst oplevert; eene menigte scheppingen onzer vaderlandsche dichters behoeven slechts het talent eens kunstenaers, om algemeen gekend te wezen. Waerlyk het is geene geringe eer voor de teekenkunst, in ons tydstip, en in alle landen, oneindig bygedragen te hebben om lang vergetene werken op nieuw in ieders handen te brengen. - Daerenboven hoeven onze schilders zich niet aen de geschrevene werken te houden; even als Holbein, in zyn *Doodendans*, *Ottho Voenius* in zyne *Emblemata*, en Rethel in zyn republikeinschen *Doodendans*, zouden zy aen hunne eigene dichterlyke scheppingen, een kunstvol bestaen kunnen schenken.

De *Lord Strafford*, de *Maëstro del Campo* van De Keyser,[1] de versieringen van Madou, Wappers, Du Jardin, F. Gons, Wittkamp, enz., zyn denken wy van onze lezers gekend; als eene andere proef van illustratie, deelen wy hier twee platen mede, welke het stift des heeren Lagye voor de volledige werken van Conscience voortbracht; men weet dat men aen dezen schilder de illustratiën van de prachtuitgave der belgische grondwet is verschuldigd, een werk dat onder de voortreffelykste wordt gerekend die de hedendaegsche drukpers, in ons Vaderland, aen het licht deed komen. ***

(1) Zie bl. 41 dezes jaergangs.

Over eenige verouderde woorden en vormen der Nederduitsche tael.

(Vervolg zie bl. 115, 124 en 140 dezes jaergangs).

IV.

De Engelschen, die zeker niet ryk zyn in verbuigingen, hebben nogtans de magt behouden, dry adverbien te verbuigen. Van *here*, *there*, *where*, maken zy *hence*, *thence*, *whence*, en *hither*, *thither* en *whither.* Van *da* kunnen de Duitschers *dannen* vormen, en van *wo*, *wannen*; maer voor het woord *hier* hebben zy geene dergelyke verbuiging. Nog armer hierin dan de Duitschers, moeten wy ons bepalen by de woorden *van waer* of *waer vandaen*, *van hier* of *hier vandaen*, *van daer* of *daer vandaen.* Om de rigting uit te drukken, hebben wy slechts *waerheen* of *waer naer toe* enz. Oudtyds, konden wy, even als de Duitschers, *wanen* en *danen* aenwenden, zoo als blykt uit de volgende aenhalingen uit Reinaert:

Vers 270 &c.

> Binnen desen naesten jare
> Sone at hi vleesch, no wilt no tam.
> Dat seide die gistren *danen* quam.

'Binnen dit naeste jaer, zoo en at hy vleesch, noch wild noch tam. Dat zegde hy die gistren van daer kwam.'

Vers 878 &c.

> Hi hadde een vet hoen gevaen,
> Bi Lamfroits, an der heiden,
> Eer hi *danen* was versceiden.

'Hy had een vet hoen gevangen, by Lamfried, aen de heide, eer hy van daer was gescheiden.'

Vers 1195 &c.

> *Wanen* quam uwer herten desen wank?

'Van waer kwam aen uw hert deze wankelbaerheid?'

Vers 2145 &c.

> Alse de coninc dit verhoorde,
> Gaf hi Reinaerde felle antwoorde:
> Reinaert, *wanen* quam u die scat?

'Als de koning dit vernam, gaf hy Reinaerd een fel antwoord: Reinaerd, van waer kwam u die schat?'

Maer die uitdrukkingen zyn verloren. Het is nogtans klaer, dat *vandaen* er van afstamt. Wanneer wy thans zeggen: *Waer komt gy vandaen*, *hy komt daer vandaen*, zegden de ouden korter *wanen komt gy? hy komt danen.*

Alhoewel de dativus grootendeels uit den vorm der woorden verdwenen is, bestaet hy toch noch in den vorm der reden. Men zegt wel niet meer: *ik geef den manne*

den hoed, *ik zend der vrouw den brief*, *ik leen den kinde het boek;* maer men zegt nog: *ik geef den man den hoed*, *ik zend de vrouw den brief*, *ik leen het kind het boek*, waerin de dativus aengeduid wordt door de plaets die hy bekleedt. Van twee woorden, die door een werkwoord geregeerd worden, is het eerste in den derden naemval, met het voorzetsel *aen* onderbegrepen. Wanneer men de schikking omkeert, heeft de rede eenen verkeerden zin of in 't geheel geenen zin meer: *ik geef den hoed den man* enz. Om het gezegde klaer te maken, moet in dit geval, het voorzetsel uitgedrukt worden: *ik geef den hoed aen den man*, *aen de vrouw*, *aen het kind.* Nogtans, wanneer de accusativus een persoonlyk voornaemwoord is, verandert de regel, en de accusativus komt voor den dativus: *ik geef het hem*, *zend hem haer.* De uitdrukking *ik geef hem hem*, eenigzins hard en onaengenaem zynde, wordt dikwyls vervangen door *ik geef hem denzelven*, dat echter, dunkt my, niet minder styf en onaengenaem is. De ouden hadden twee vormen in dit geval. Zy zegden: *Hi soudene maken capelaen*, in plaets van *zoude hem* &c. *Ende sloechene tusschen hals ende hoofd*, voor *sloeg hem* &c. Maer die vorm is thans niet meer overeenkomstig met den aerd der tael.

Dit zal toereikend zyn om te doen begrypen hoeveel wy aen den ouden vorm verloren hebben en hoe wenschelyk het is, hetgene wy er nog van bezitten, met zorg te bewaren. Laet ons nu overgaen tot eenige andere verliezen die wy ons moeten getroosten.

Om verscheiden dingen, in eene uitspraek, te ontkennen, gebruiken wy het woord *noch* verdubbeld. Zoo zeggen wy: *noch bosch noch boom*, *noch man noch vrouw.* In meest alle andere germanische talen, wordt de eerste *noch* door een ander woord vervangen. Zoo zegt men, by voorbeeld:

In het duitsch: *weder Wald noch Baum*, *weder Mann noch Weib;*

In het engelsch: *neither wood nor tree*, *neither man nor woman;*

In het deensch: *hverken Skov eller Trae*, *hverken Mand eller Frue.*

Dit konden de ouden ook in het vlaemsch: de eerste ontkenning konde uitgedrukt worden door *weder*, voorafgegaen door *no.* Zoo leest men in Reinaert:

Vers 2590 &c.

> Ic zegge u ooc gewaerlike,
> Dat somwilen es een half jaer,
> Dat toten borne comet daer,
> *No weder* man *no* wijf,
> No creature, die hevet lijf,
> Sonder die ule entie scuvuut,
> Die daer nestelen in dat cruut,
> Of enich ander vogelijn
> Dat daerwaert geerne wilde sijn.

'Ik zeg u ook waerlyk, dat het somwylen is een half jaer, dat er tot de bron komt noch man noch vrouw, noch creatuer dat leven heeft, behalve de uil en de schavuit (steenuil), die daer nesten in het kruid, of eenig ander vogeltje, dat geerne derwaerts wilde zyn.

Weder werd ook gebruikt zonder *no*, maer dan was de beteekenis omgekeerd, en meende 'het eene of het andere,' *utrum*, terwyl *no weder* 'geen van beide,' *neutrum* wilde zeggen; zoo leest men in Melis Stoke's Rymkronyk;

Eerste boek, *vers 159 &c.*:

Doe vraghedi. eer hi voert ginc bet,
Weder dat sine vorders waren
Meer onder der saligher scaren,
So onder hellen ghevallen neder.

'Toen vraegde hy, eer hy verder ging, *of* zyne voorouders meer onder de scharen der zaligen, dan wel in de hel nedergevallen waren.' In dit geval gebruiken de Engelschen ook *whether*: 'he asked him *whether* his forefathers,' etc.

In tegenstelling met *neither*, noch het eene noch het andere, hebben de Engelsche *both*, beide, dat zy op eene wyze kunnen aenwenden die in het vlaemsch niet zou toegelaten worden. Zoo zeggen zy: *both husband and wife*, zoowel man als vrouw, *both by sea and land*, zoo wel te water ats te land. In dergelyke gevallen gebruikten de ouden beide. = Zoo in Reinaert:

Vers 41 &c.

Het was in eenen sinxendage
Dat *beide* bosch ende hage
Met groenen loveren waren bevaen.

'Het was op eenen sinxendag, dat bosch en haeg met groen loof waren beladen.'

Vers 407 &c.

Reinaert leide sine lage
Beide bi nachte ende bi dage,
Ende roofde emmer mine kindre.

'Reinard legde zyne lagen, zoo wel by nacht als by dag, en roofde altyd myne kinderen.

Vers 837 &c.

Beide man ende wyf
Lieten den armen keitijf
Brune liggen over dood,
Ende gingen, daer die pape geboot,
Beide met strikken ende met haken.

'Zoowel man als vrouw lieten den armen ongelukkigen Bruin over dood liggen, en gingen waer de priester gebood, met strikken en met haken.' Het ware overbodig meer voorbeelden aen te halen.

Het werkwoord *doen* wordt nog hedendaegsch in Vlaenderen, als hulpwerkwoord gebruikt, om het herhalen van een ander verbum te vermyden. *Gaet gy van daeg naer buiten? Ik en doe. - Het is immers nog niet laet? Het doet.* De Engelschen maken nog meer van deze wendingen gebruik, en passen ze toe op alle andere hulpwerkwoorden. *You do not sing*, *do you? I do. - He can work*, *can 't he? He can. - They won 't come*, *will they? They will*, enz. De oude Vlamingen gingen daerin byna zooverre als de hedendaegsche Engelschen:

Vers 1145 &c.

Reinaer! sprak: - Neve, houddi u spot?
- Neenic, Reinaert, also helpe mi God!

- Weet God, Tiebert, wistic dat,
Gi soutter sijn noch tavont sat.
- Sat! Reinaert? Dat ware vele.
- Tibert, dat sechdi tuwen spele!
- In *doe*, Reinaert, bi miere wet!

'Reinaerd sprak: Neve, houdt gy uwen spot? Neen ik, Reinaerd, zoo helpe my God. - God weet, Tibert, wist ik dit, gy zoudt er t'avond nog van verzadigd zyn. - Verzadigd! Reinaerd? dat ware veel. - Tibert, dit zegt gy om te lachen! - Ik en doe, Reinaerd, by myne wet!'

Vers 1360 &c.

- Grimbert, gaet wech, ende sijt
Vroet, ende wacht u jegen misval! -
Grimbert sprac: - Coninc here, *ic sal.*

'Grimbert, gaet weg en wees voorzigtig, en wacht u tegen ongeluk. - Grimbert sprak: Heer koning, ik zal, (*onderverstaen*, ik zal weg gaen, voorzigtig zyn en my wachten voor ongeluk.)'

Vers 1439 &c.

Hier es Rosseel, een scone dief,
Die hebbic nochtan harde lief,
Ja, als iemen sine kindre *doet.*

'Hier is Rosseel, die schoone jonge, dien heb ik nochtan zeer lief, ja, zoo lief als iemand zyne kinderen lief heeft.'

De duitsche woorden *kaum*, *etwas*, *beispiel*, *nie*, *je*, *froh*, *unfroh*, *buchstabe*, worden thans vertaeld door *nauwelyks*, *iets*, *voorbeeld*, *nooit*, *ooit*, *vrolyk*, *bedroefd*, *letter.* Eertyds had men, behalve deze uitdrukkingen, nog de volgende:

Voor *kaum*, cume:

Vers 766 &c.

Daer na quam op haren stap gesprongen
Sulke quene, die van ouden
Cume eenen tand hadde behouden.

'Daerna kwam op haren stap gesprongen een wyf, dat van ouderdom nauwelyks eenen tand had behouden.

Vers 2125 &c.

Alse wi een groote prooi lageden,
Die ic ende mijn oom bejageden,
Eenen osse, of ene bake,
Doe ginc hi sitten met gemake
Met sinen wive, vrouwe Harsinden,
Ende met sinen VII kinden;
Sone mocht ic *cume* dene hebben
Van den alre minsten rebben,
Die sine kindre hadden gecnaget.

'Als wy eene groote prooi belaegden, die ik en myn oom bejaegden, eenen os of een zwyn, dan ging hy zitten met gemak met zyne vrouw, mevrouw Harsinde, en

met zyne zeven kinderen; zoo mogt ik nauwelyks eene van de alderminste ribben hebben, die zyne kinderen geknaegd hadden.'

Kiliaen geeft *kuym* en *kume.*

Voor *etwas*, iewet:

Vers 121 &c.

> Hadder Cortois *iewet* an,
> Dat was bi niemene dan bi mi.

'Indien Courtois er iets van had, het was door niemand dan door my.'

Voor *beispiel*, bispel:

Vers 7791 &c.

> Het sijn veel dingen gesciet,
> Die men gelooft, al en sach men se niet;
> Ooc sijn figuren en de *bispele*

Die gevonden, ende geseit vele,
Die nie en waren, noch nie en gescieden,
Maer om exempel allen lieden
Te geven, daer si bi souden leren
Doget te doen, ende quaet te keren.

'Er zyn vele dingen geschied, die men gelooft, al zag men ze niet; ook werden er dikwyls figuren en voorbeelden gevonden, en vele gezegd, die nooit waren of nooit geschiedden; maer om exempel te geven aen alle lieden, daer zy by zouden leeren de deugd te oefenen en het kwaed te schuwen.'

Nogtans *bispel* werd ook gebruikt in plaets van *spreekwoord.* Dus, vers 181 &c.

Hets een out bispel:
Viants mont seit selden wel.

Kiliaen heeft: BY-SPEL, *exemplum*, *parabola*, *similitudo*, *proverbium*, *apologus.*

Nie en *je*, werden ook in 't vlaemsch gebruikt:

Vers 146.

Nie maecte God so leelic dier!

Vers 2835 &c.

..... Also saen
Worden si gevangen ende gebonden:
Gine saget *nie* verwoedde honden
Doen meer lachters, dan men hem dede,
Isingrine ende Brunen mede.

'Alzoo spoedig worden zy gevangen en gebonden; gy en zaegt nooit aen verwoede houden meer schande doen, dan men deed aen Isegrim en Bruin.'

Vers 1650 &c.

Ic hebben brocht in meneger noot,
Meer dan ic gezeggen mochte.
Nochtan, al dat ic *ie* gewrochte
Jegen hem, so ne roeke ic niet
So sere, als dat ic verriet
Vrouw Harsinde.

'Ik heb hem gebragt in menigen nood, meer dan ik kan zeggen; nogtans, al wat ik ooit deed jegens hem, en acht ik niet zoo zeer, als dat ik verried vrouw Harsinde.'

Vers 2411 &c.

Daer vandic silver ende gout:
Hier nes niemen nu so oud,
Dies *ie* so vele te gader sach.

'Daer vond ik zilver en goud: hier en is niemand nu zoo oud, die er ooit zoo veel te gader zag.'

(*Wordt voortgezet*).

L. VLEESCHOUWER.

Kunst- en letternieuws.

Wy vernemen, uit goede bron, dat de stad Antwerpen een overgroot doek van haren bekenden inboorling, Hubert Sporckmans, een der verdienstelyke schilders der eeuw van Rubens, heeft aengekocht. Dit stuk welk een feit uit de stedelyke geschiedenis van Antwerpen voorstelt, is bestemd om eene der zalen van Stads raedhuis te versieren. Over het onderwerp is men het echter niet eens; wat ons betreft, wy denken erin te zien het brengen van een vertoog der Antwerpsche regering aen Keizer Leopold I om de vryheid der Schelde te bekomen. Inderdaed, op een troon zit Z.M.; in zyne handen houdt hy den wereldbol; aen zyne voeten ziet men den keizerlyken arend. Een rykgekleed man, waerschynlyk de burgemeester van Antwerpen, biedt den keizer aen schrift aen, en schynt de aendacht Z.M. te roepen op de maegd van Antwerpen en de Schelde die beide geketend ten gronde zyn gebukt; een aental voorname burgers bevinden zich achter den burgemeester. Aen de linker zyde der samenstelling, ziet men den vrede die de tweedracht en den oorlog verdryft.

- Als ateliersnieuws hebben wy vernomen: Lies, de befaemde kolorist, is naer Italië vertrokken met het inzicht den winter in die landstreek door te brengen; een hartelyk vaerwel werd hem door zyne talryke kunst- en lettervrienden toegesproken; wy ook roepen den befaemden schilder een gul *tot weêrzien* toe; H. Verbeeck, de gekende landschapschilder heeft eenige keurige schetsen gemaekt in de omstreken van Hoboken; evenzoo L. Fuchs in de omstreken van Antwerpen; Alma-Tadama heeft een episode uit de geschiedenis van Egypten op het doek gebracht, waervan wy met lof hebben hooren spreken; C. Marschouw heeft een roerend onderwerp gekozen: *Nieuwjaersdag;* Huysmans, die nog immer met liefde de schilderachtige zuiderstreken blyft herinneren, welke hy vroeger heeft bezocht, voltooit eene *scène* aen het huisselyk leven der musulmannen ontleend; men heete het de *opschik:* eene freule uit Caïro toeit zich met den sluijer. Noterman schildert wederom een dier onderwerpen waerin hy zoo wel gelukt; dit mael draegt het voor titel: *het vermaek des ouden knechts;* Wittkamp die van eene reize uit den vreemde is teruggekeerd, brengt een historisch feit op het doek; het is ontleend aen de geschiedenis van Venetië.

- Wy vernemen dat de adelyke familie de Muelenaere voornemens is in het dorp Wyneghem (provincie Antwerpen), een prachtig gedenkteeken op te richten; de beeldhouwery is aen den heer J. Van Arendonck en het steenwerk aen den heer Pecher toevertrouwd.

- In de voormalige kollegiale van St Jakobs te Antwerpen heeft men begonnen een overgroot geschilderd glas te plaetsen in de noorderraem des kruisbeuks; het onderwerp is. *De onbevlekte ontvangenis.* De uitvoering van dit aenzienlyk werk werd door de fabriek den heere Capronnier van Brussel toevertrouwd. Ofschoon wy sedert lang het ontwerp dezer schildering kennen, wachten wy om ons oordeel te vellen tot dat het stuk zal geplaetst wezen. Intusschen kunnen wy niet nalaten het bestuer van St Jakobs onzen dank te betuigen voor de talryke kunstwerken waarmede het dezen tempel verrykt.

- De derde aflevering van het belangryke werk: *Nederduitsche Dichterhalle*, door J.F. Heremans, is verschenen. De geleerde professor zet met vlyt zyne gewichtige taek voort; tegenwoordig stuk is aen de lyrische kunst toegewyd.

- Sedert eenige jaren heeft men een vry aenzienlyk getal werken onzer oudere schryvers in druk zien verschynen. Met welgevallen hebben wy dan ook de nieuwe uitgave gezien van een gedicht van J. Van Havre, een dichter der XVIIe eeuw, wiens voortbrengsels zeer zeldzaem zyn geworden. De druk is keurig. Hy strekt den persen des heeren J.-S. Van Doosselaere, van Gent, tot eer.

- Een geleerd priester, de heer J. Deckers, heeft eene zeer belangryke geschiedkundige verhandeling opgesteld over de zoo door bedevaerten gekende

plaets Scherpenheuvel. Zy strekt den schryver tot eer. Het boek draegt voor titel: *Het beeld van Onze-Lieve-Vrouw van Scherpenheuvel*, *weldoenster van het menschdom sedert vyf eeuwen*, en bevat een aenzienlyk getal oorspronkelyke stukken, waervan verscheidene met de geschiedenis onzes lands in verband staen; derhalve verdient het eene plaets in de bibliotheek van allen vriend onzer nationaliteit. Het werk bevat 232 blz. druks, en werd te Leuven by C.-J. Fonteyn uitgegeven en is ook verkrygbaer in de kerk van Scherpenheuvel. Het kost slechts 2 franken.

Antoon van Dyck. - Standbeeld door Leonard de Cuyper.

De familie de Cuyper

Steendr. Wed.e J.S. Schoesetters.

heeft verscheidene kunstenaren voortgebracht, over wier werkzaemheden wy onze lezeren op tyd en plaets zullen spreken.

Wat den beeldhouwer betreft wiens standbeeld van Antoon Van Dyck, in deze aflevering door de plaetsneê is teruggegeven, wy hebben over hem eenige inlichtingen gevonden in de levensschetsen onzer vaderlandsche meesters, door den heer Kramm, architekt van Utrecht, opgesteld.

'LEONARD DE CUYPER, zegt deze kunstoefenaer, wordt alleen vermeld als jongste broeder van JOHANNES BAPTISTA, wiens leerling hij was, en die den 1. Januarij, 1813, te *Antwerpen* werd geboren. - Reeds in den jare 1845, op de Tentoonstelling te '*s Hage*, was er van hem een fraai beitelwerk, *Het vinden van Mozes*, dat gunstig beoordeeld werd. Dit stuk heeft hij te *Parijs* vervaardigd, alwaar het, zoowel als in *België*, door kunstkenners zeer werd geprezen. - Later, in 1852, vond ik vermeld, dat hij de buste vervaardigde van den Antwerpschen romanschrijver *A. Snieders Jr.*, en ze den vrienden van dien letterkundige aangeboden heeft, en dat hij in

hetzelfde jaar het model leverde voor een *Standbeeld van* ANTHONIE VAN DYCK, voor *Antwerpen*, hetgeen zeer geroemd is. Dit beeld heeft hij in het groot vervaardigd, en is, in 1856, bij gelegenheid van het vijfentwintigjarig jubel der Regering van Z.M. Koning Leopold, te *Antwerpen*, onthuld. Tot geene geringe eer moet hier worden bijgevoegd dat de zoo volijverige kunstenaar dit alles geheel belangloos, ter liefde van de geschiedenis der beeldende kunsten heeft volvoerd.'

De heer Kramm had er kunnen byvoegen dat de heer L. de Cuyper nog de borstbeelden verveerdigde van verscheidene onzer vlaemsche schryvers, als daer zyn: Gerrits, Rosseels, Verspreeuwen, enz.; ook is men aen hem het borstbeeld verschuldigd van den dichter Th. Van Ryswyck dat zoo populaire is geworden.

Wat nu het standbeeld van Van Dyck aengaet, op de Musaeum plaets te Antwerpen, opgericht, wy denken het artikel te mogen wederhalen dat de redaktie der Vlaemsche School, ter gelegenheid der inhuldiging van dit gedenkteeken, opstelde:

'Op 18 oogst (1856), had te Antwerpen, de inhuldiging plaets van Van Dyck's standbeeld, door L. de Cuyper gebeiteld. Deze plechtigheid werd met allen mogelyken luister, in tegenwoordigheid van Z.M. den koning der Belgen en de gansche koninklyke familie, gevierd. Al de plaetselyke overheden, de voornaemste kunst-letteren zanggenootschappen der stad waren er vertegenwoordigd. Twee redevoeringen werden uitgesproken: de eerste, in het

fransch, door den heer N. de Keyser, bestuerder der koninklyke Akademie van Antwerpen, de andere in het vlaemsch, door den heer L. Gerrits, letterkundige. De *Antwerpsche Liedertafel*, onder het geleide van den heer Kiven, zong er een fraei choor, welks woorden voor de omstandigheid door den heer J. de Geyter waren verveerdigd. Toen de sluijer die het beeld omhulde, nederviel, ontstond er een lang gejuich en handgeklap onder de menigte. Na twee eeuwen was de plicht van erkentenis gekweten die Antwerpen aen den grooten kunstenaer was verschuldigd, dank zy zulks aen de edele gevoelens des beeldhouwers Leonard de Cuyper, die zyne vaderstad met dit heerlyk voortbrengsel zyns talents heeft begiftigd. Z.M. geweerdigde zyne hooge tevredenheid over dit merkweerdig werk aen den beeldhouwer uit te drukken. De bevolking van Antwerpen, van haren kant, wilde hare hulde aen den kunstenaer bewyzen: een prachtige zilveren vergulde beker, door den heer Verschuylen gedreven, werd hem door voorname voorstanders der kunst plechtiglyk opgedragen. Een fraeije gedenkpenning, ter dezer gelegenheid geslagen, verbeeldt, ter eener zyde, het borstbeeld des konings, ter andere, het standbeeld van Van Dyck. Mocht het voorbeeld des heeren de Cuyper talryke navolgers vinden, dan zou ons vaderland eerlang jegens meer zyner beroemdste zonen eenen grooten plicht kunnen kwyten.'

De heer Leonard de Cuyper ontving op 23 Augustus 1856, de ridderorde van Leopold, als blyk van 's vorsten hoogschatting zyns talents.

DE REDAKTIE.

De nationale zaek der Belgen.
(Vervolg en slot, zie blz. 58, 75 en 99 dezes jaergangs.)

Reeds hebben wy het verleden onzes vaderlands en dat onzer natie onder het oogpunt van stoffelyk welzyn en onder dat van staetkundigen geest beschouwd; laet ons nu eenen vluchtigen oogslag werpen op de geestesontwikkeling, op de wyze van zien en denken onzer voorouders.

Van voor KAREL DEN GROOTE, kennen wy weinig over den geestestoestand der Nederlanders, ten zy dat zy de kristene zendelingen, die hen het geloof hunner vaderen wilden doen afgaen algemeen slecht ontvingen; menige geloofsverkondiger heeft in de Nederlanden zyn bloed voor zynen goddelyken Meester gestort. De wreedheid onzer voorvaderen kwam meest voort uit verkleefdheid aen hunnen ouden godsdienst, dien de kristene zendelingen wilden uitroeiën.

Doch alhoewel wy van de beschaving onzer voorvaderen weinig kennen, deelen wy het gevoelen niet der schryvers die willen doen gelooven hebben dat onze voorouders eene soort van wilde mannen waren. Hy die hunnen godsdienst kent, weet dat deze niet van grootheid en van verhevene gedachten ontbloot was, en dat het volk, by hetwelk men die gedachten beoefend ziet, van alle beschaving niet kan verstoken wezen, maer dat het van de rede moest kunnen gebruik maken. Zeker verschilde hunne beschaving van die der Romeinen; zy had een ander doel: zy leidde niet naer de *Elyzesche velden* der *Olympische godheden*, maer naer het *Walhalla* waer de helden met *Woden* eeuwig leefden.

Met den kristenen godsdienst namen onze voorvaderen dan ook de Roomsche heschaving aen, en deze schynt ten tyde van KAREL DEN GROOTE vooruitgang gedaen te hebben. KAREL zelf werkte aen de beschaving zyner stam- en taelgenooten mede. Hy nam tot onderwysmiddel de tael zyns volks en trachtte ze te beschaven. Er is ons uit dien tyd eene psalmvertaling overgebleven, waervan wy hier een staeltje mededeelen:

Ginathi mi, Got, ginathi mi: wanda ant thi gitruot sila min.
Genade my, God, genade my: want aen di getrouwt ziele myn.

In an scado fitheraco thinro sal ic getruon, untis farleit unrecht
En aen schaduw vederen dyner zal ik getrouwen, tot dat verlyde onrecht.

Ruopan sal ic te Gode hoista, Got, thia wala dida mi.
Roepen zal ik tot den hoogsten God, God, die wel deed my.

Een ander stuk uit de IXe eeuw, is de *Heliand*, dat is de *Heiland* of *het lied van Jesus' leven*, gelyk men het nog noemt. Zie er hier de eerste verzen van met de vertaling welke wylen de heer VAN DEN HOVE er van heeft gegeven.[(1)]

Managa[(2)] waron - the sia hiro môd gispôn,
Menige waren - welke hun moed aenporde,

That sia (gerno) begunnen - Godes word (cûdhian),
Dat zy vlytig begonnen - Godes woord te verkondigen,

Reckian thât girûni - that the rikio Crist,
Te vertellen de geheimenis - dat de ryke Crist,

(Mahtig) undar mancunnie - maridha gifrumida
Machtig onder het menschdom vermaerde dingen verrichtte

Mid wordum endi mid wercum.
Met woorden en met werken.

Dit stuk is maer van in 1830 gekend en Dr VILMAR[(3)] zegt dat dit 'het voortreffelykste, volmaekste, en verhevenste gedicht is, dat de kristelyke poëzy aller volkeren en aller tyden voortgebracht heeft: hy noemt het een overheerlyk gedicht, dat in enkelen deelen, schilderingen en trekken volkomen met de Homerische zangen kon vergeleken worden.'

Benevens deze stukken van godsdienstigen aert hebben wy uit dit tydvak het *Nevelingenlied*, een heldendicht,

(1) *Taelverbond*, onder het bestuer der heeren P. GÉNARD en J.-F-J. HEREMANS. 1853.
(2) Het valt in het bestek onzes artiekels niet de uitgaven van D^{r} van den Hove met die van Dr Köne te vergelyken.
(3) *Taelverbond*, bl. 10 (1853).

waervan het verhael op de boorden des Rhyns plaets grypt*;* volksagen als de *Goedroen*, het *Hildebrandslied*, het *Lodewykslied*, het *Roelandslied*, de sage van den *Zwaenridder*, van *Liederyk van Buc;* romans, als de *Ferguut*, *Karel en Elegast* dien van *Perchevael*, *Floris en Blancefloer*, dien van *Lorreinen*, dien van *Walewein*, dien der vier *Heemskinderen* enz. enz., eenige andere eigenaerdige gedichten ala de *Bere Wisselau* enz., doch het voortreffelykste aller gedichten uit dien tyd en hetgeen onzen lande meest eigen was, is het dierenepos.

GRIMM heeft bewezen dat de dierenfabel by de Vranken overoud was. Deze geleerde en ook Dr JONCKBLOET[1] houden staen dat de byzonderste persoonaedje uit het dieren epos, de vos, eenen naem van gothischen oorsprong draegt; want zeggen zy: *Reinhart*, *Reinaert*, luidde vroeger *Reginhart* en nog vroeger *Raginohart*, *Ragnohart;* een eigennaem, die in de oorkonden van de zevende tot de negende eeuw, veelvuldig voorkomt. *Ragin* of *regin* beteekent in het gothisch *raed* en by het gerecht der Franken waren de *raginboron*, de *raedgevende*, de *raedplegende* en *oordeelende* vryen. *Raginhard* beteekent dan *raedkundige*, *raedgever*, en de vos komt ook steeds als zoodanig in de sage voor. Het fransche woord *Renard* is niets anders dan het dietsche *Reinaert*, want in het romaensch is de naem dezes diers, *volp*, *vuolp* of *volpe.*

GRIMM beweert en JONCKBLOET neemt het aen, dat de dierenfabel reeds in de vierde, vyfde en zesde eeuw den Franken, toen deze nog zuiver dietsch spraken, bekend was. ‘Sedert dien tyd, zegt Jonckbloet, groeide en bloeide de dierfabel in den mond des volks, wiesch aen, vervormde zich, deeg uit tot een breed epos en ging over in de geschrevene letterkunde, nu eens onder de hand der geestelyken in de klassieke tael der geleerden, dan wêer in het dialekt des volks, in 't fransch of vlaemsch; want Vlaenderen en Noord-Frankryk is het terrein waer het dierenepos gekweekt werd, de tegenwoordig bekende vormen aennam en zich over geheel Europa verspreidde.’

De eerste dierensagen die wy kennen zyn in latynsche verzen geschreven. Onder deze heeft men den *Versus de Gallo* welke aen Alcuinus toegeschreven wordt, den *Ecbasis Captivi* (X^{e} eeuw) den *Luparius*, den *Isegrimus* en den *Renardus Vulpes.* De twee laetste dezer gedichten zyn op vlaemschen bodem ontstaen. Eindelyk verscheen de Nederduitsche REINAERT DE VOS. Elke lezer kent er den inhoud van, want wie vlaemsche burgerzoon heeft dit boek in zyne jeugd niet gelezen? Het is gansch vlaemsch van toon en zeden, het heeft, zegt Grimm, ‘eine ganz flandrische färbung,’ maer waer het geschreven wierd en door wie blyven onbekend, men weet alleen dat:

> Willem, die den Madoc maecte,
> Daer hi dicke omme waecte,
> Hem vernoyede so haerde,
> Dat davonturen van Reinaerde
> In dietsce ongemaket bleven,
> (Die hi hier hevet vulscreven)
> Dat hi die vite dede soeken
> Ende hise naden walscen boeken
> In Dietsce dus hevet begonnen.

De oorspronkelyke tekst van *Reinaert de Vos* is in onze eeuw reeds vyfmael in druk gegeven geworden. Vooreerst door GRäTER in 1812, door GRIMM in 1834, deze geleerde verbeterde de menigvuldige feilen welke in den text door GRäTER geleverd

(1) *Geschiedenis der midden-Nederlandsche Dichtkunst*, D. I, bl. 138, Amsterdam, bij Van Kampen.

voorkomen; voor de derde mael door WILLEMS (1836) die nog vele verbeteringen aen den text toebracht en aengaende het gewrocht menig punt vaststelde. Dr SNELLAERT gaf in 1850 het werk van Willems weêr uit en Dr JONCKBLOET met de uitgave dezes laetsten niet te vrede, nam het op zich eenen nieuwen tekst te leveren, welke hy door eene voortreffelyke inleiding deed vooraf gaen (1856). By dit alles is zich in 1859 een nieuwe latynsche Reinaert komen voegen. Hy is uitgegeven geworden door M. CAMPBELL, bibliothecaris der kk. boekery te 's Hage en draegt voor titel: REYNARDUS VULPES. - *Poëma ante annum* 1280 *a quodam Balduino e lingua teutonica translatum.*

Dat er in den Reinaert eene satyre tegen de hoogere standen verborgen ligt, lydt geenen twyfel, doch op welke *individus* zy wyst is tot heden toe onbekend.

Met regt mag de Nederduitscher zeggen dat zyn *Reinaert* onder allen de voortreffelykste is.

De Hoogduitschers hebben een gedicht van HEINRICH DE GLICHESOERE, dat blykbaer naer een fransch voorbeeld is vertaeld geworden. De Franschen hebben twee en dertig verschillende Reinaerts, die meer dan 40,000 verzen bevatten; de oudsten zyn van de eerste helft der XIIIe eeuw.

De *Reinaert de Vos* was, om zoo te zeggen, de eerste strael van volksvryheid in ons land. Met dezes verschyning ontstaet ook de burgery, met hare eigenaerdige denkwyze en behoeften, welke eenen ganschen ommekeer in de letterkunde bewerkten.

De hervormde letterkunde had het verspreiden van allerlei nuttige kennissen en wetenschappen tot doel, en het is JAKOB VAN MAERLANT, die na zelf twee romans de *Alexander* en de *Oorlog van Troja* geschreven te hebben, eerst met de ridderpoëzy afbrak, en die de eerste pooging deed om zyn volk op het pad van waerheid en kennis voor te lichten. Het schoonste deel zyns levens heeft hy doorgebracht met ten behoeve zyner landgenooten nuttige werken uit het latyn te vertalen. ‘Als men overdenkt, zegt M.C.A. SERRURE[1], dat wellicht menigvuldige bezig-

(1) *Geschiedenis der Nederlandsche en Fransche letterkunde in het graefschap Vlaenderen.* Gent. 1855.

heden dien man overlasteden, dat hy misschien slechts bepaelde uren aen de letterkunde kon toewyden, dan vindt men geenen lof genoeg om hem te pryzen, die aen de *godsgeleerdheid* den *Rijmbybel*, aen de *wysbegeerte* den *Wapen Martyn*, aen de *natuerkunde* den *Bestiaris*, aen de *geschiedenis* den *Spieghel Historiael* verschafte, en terzelfder tyd tot stichting van zyne lezers het *Sinte Clara-leven*, den *Sinte Franciscus*, *Het boek van den Houte* en zoo talryke kleine godvruchtige dichtstukjens vervaerdigde; daer hy elders tegen de misbruiken van sommige standen zich manmoedig verheft, en eindelyk den laetsten doodsnik van het verkwynende Jerusalemsche koningryk gehoor gevende, de Nederlanders tot bystand hunner bezwykende medekristenen oproept. Was JACOB de eenigste zyner tydgenooten niet, die in den didaktischen of zedeleerenden zin schreef, men mag hem toch als den hervormer der wetenschap, den schepper der oprechte beschryvende poëzy aenzien, en te recht was het dat de Brabander JAN BOENDALE in de XIVe eeuw, hem in dezen zin *den vader van alle Dietsche dichters* noemde.' Ook mogen wy hier byvoegen dat MAERLANT een der grootste, mannen zyner eeuw was.

In de school van MAERLANT ontmoeten wy vooreerst twee berymde kronyken: de *Grimbergsche oorlog*, of het episch verhael van den oorlog, welke de Berthouten tegen Godevaert II en Godevaert III, hertogen van Braband, voerden, (de schryver dezes werks is onbekend) en de *Slag van Woeronc* (Woeringen) door JAN VAN HEELU (?). De dichter bezingt Jan I in den veldslag van Woeringen, waeraen de schryver ook persoonlyk deel nam. Het gedicht bevat niet min dan 8948 verzen.

Daerna hebben wy nog in Maerlants school, MELIS STOKE en DE PASTOOR VAN VELTHEM, die elk eene berymde kronyk geschreven hebben; daerna JAN BOENDALE, een der geleerdste mannen zyns tyds; hy schreef de *Brabantsche Yeesten*, *Jans Teestye*, *de Lekenspieghel*, *die dietsche doctrinale*[1], *van den derden Edewaert*, enz.

De werken van JAN BOENDALE onderscheiden zich allen door netheid van tael, door keurigheid van uitdrukking, door bevalligheid van styl en duidelykheid van voordracht; wellicht mag men hem onder spraekkundig opzicht als de zuiverste schryver zynes tyds aenzien. Hy stierf waerschynelyk in 1351.

Tot deze school mag nog gerekend worden DIRK POTTER, de schryver *der Minnen loep*, waerschynelyk eene navolging van OVIDIUS' *Herscheppingen* of van BOCCACIO's *Decamerone.* POTTER stierf den 30 april 1428.

De school van Maerlant heeft nochtans den roman en het episch verhael niet geheel gedood; en alhoewel de byzonderste volksschryvers in didaktischen zin schreven, waren er andere die het vak der verbeelding beoefenden.

Uit dien tyd hebben wy de *Roman van Limborch;* de vertaling van den *Roman de la Rose* door HEIN VAN AKEN, de berymde vertaling uit het latyn van het leven der H. Lutgardis, door PROF. BORMANS uitgegeven. Als dichters treden dan nog op COLPAERT, BAUDEWYN VAN DER LOREN, JAN KNIBBE, AUGUSTYNKEN, WILLEM VAN HILDEGAERDSBERGEN, enz. Laet ons ook den held van Van Heelu's epos zelf, HERTOG JAN I, niet vergeten, die als nederduitsch minnedichter bloeide, en het fransch uit zyn hof verbande.

Volgens PROF. SERRURE zouden er nederduitsche tooneelstukken, in de burgondische bibliotheek berusten die tot 1280-1320 opklimmen. Dat deze stukken vertoond zyn geweest, laet geenen twyfel over, en deze geleerde meent dat de *Codex* het *repertorium* eener tooneelmaetschappy is geweest. Een stuk dat ook zeer oud is, is de brabandsche kluchte van *Playerwater*, in 1838 door M. MERTENS uitgegeven.

(1) Dit werk wordt ook eenen anderen dichter toegeschreven.

Dit zy gezegd van de middeneeuwsche dichters, echter waren er toen ook zeer verdienstelyke prozaschryvers. Onder deze munt de mystieker JAN VAN RUYSBROEK, prior der abtdy van Groenendale, uit. Hy werd omtrent 1293 te Ruysbroek, by Brussel geboren. Zyn voornaemste werk, *het Cieraet der geestelyke bruiloft*, is in 1859 door PROF. DAVID in den oorspronkelyken tekst uitgegeven geworden. Dit werk is alleropmerkelykst voor de kennis onzer oude tael, en tevens ook voor de verhevene godvruchtige gedachten die er in voorkomen. Ten tyde van RUYSBROEK, leefde in het zelfde klooster, broeder JAN VAN LEEUW, bygenaemd *de goede kok van Groenendael*, die ook een tiental prozawerken heeft geschreven.

Een ander merkweerdig gewrocht uit de dertiende eeuw is: *het leven van Jesus*, door G.J. MEIJER, hoogleeraer te Groningen, in 1835 uitgegeven. Dit stuk herkomstig uit de abtdy van St-Truiden, schynt in Limburgschen tongval geschreven te zyn. De tael is zuiver, de uitdrukkingen zyn kernachtig, menig verhael is er fiks in afgeschilderd.

De school van Ruysbroek schynt na hem Braband verlaten te hebben, om zich in Deventer te gaen vestigen; daer bracht zy inderdaed mannen voort als GEERT GROOT, FLORENS RADWYN, GERLACH PETERSZ en THOMAS VAN KEMPEN.

Zie daer eene zeer onvolmaekte schets van de volkslitteratuer onzer voorvaderen. Welke andere natie, dan de Nederlanders, kan nog op zoo eenen middeneeuwschen letterschat wyzen? Voorzeker de Franschen niet. Zyn zy ons nu vooruit, in de middeneeuwen waren zy achteruit. Dit is misschien de reden waerom Franschen en Franschelaers van de tyden vóor de *Renaissance*, niet geerne hooren gewagen.

In de middeneeuwen bestond er ook eene letterkunde voor de klerken of de geleerden, en deze bedienden zich van het latyn. Onder de schryvers uit ons vaderland herkomstig, en die zich van die tael bedienden, vinden wy: de Brabanders

THOMAS CANTIMPRATANUS en WILLEM VAN MEERBEKE, de Gentenaer HENDRIK GOETHALS, bygenaemd *doctor solemnis*, ALANUS VAN RYSSEL, bygenaemd *doctor universus*(1), JAN VAN WEERDEN, de luister van het order der Citensers, ZEGER VAN GULLEGHEM, die DANTE onder zyne leerlingen telde, JAN VAN AERDENBURG, FRANS VAN DIXMUDE, ODO VAN DOUAI, die door den H. LODEWYK in de Sorbonne te Parys als leeraers aengesteld wierden. Vergeten wy ook dien MINDERBROEDER VAN GENT niet, dien warmen vaderlander, die den stryd der vlaemsche gemeenten tegen de fransche koningen geboekt heeft.

Buiten dezen letterschat, mogen de Nederlanders nog op eenen anderen schat roemen. Wat zyn er vele zaken waer het beschaefd Europa heden mede pronkt, zonder wel te weten van waer zy komen. De akkerbouw heeft ten onzent van de vroegste tyden af gebloeid, want in onze zoo bevolkte steden was er eene groote verbruiking; altyd wisten onze vaderen gul om te gaen met volkeren van anderen godsdienst en van andere kleeding, en hierdoor hadden de vreemden by ons gestichten, factoryen, consulaten, enz., eer daer elders eenige schyn van was; de grond van het hedendaegsch volkenrecht, de consulaten in vreemde koopsteden, de wissel en de wisselhandel, de openbare koopliênhallen *Borzen* genaemd; de zeerechten en schikkingen op de scheepvaert, en alles wat dit vak aengaet, komen van ons. Alles wat de Engelschen en Franschen in dat vak bezitten, is van ons nagemaekt. Het is ook ten onzent dat de Lombaerden, de eerste *bergen van bermhertigheid* hebben geopend.

De scheepstimmer en de zeevaert zyn heden nog gansch vlaemsch van aert; al de volkeren noemen de windstreken met nederduitsche namen; al wat wy in de scheepvaert uitgevonden hebben, wordt nog overal met nederduitsche namen genoemd; hebben de Franschen ze geradbraekt, *mât*, *mât de misaine*(2) zyn hierom niet minder *mast* en *bazuinmast; câle* niet minder *kiel: stribord* en *basbord*, niet minder *stuerboord* en *nederboord*; *hamac*, niet minder *hangmat*, *Bélandre*, *bilandre*, *houcre*, *hourque*, *chaloupe*, *flûte*, *paquebot*, *yacht*, niet minder *bylander*, *binnenlander*, *hoeker*, *sloep*, *fluit*, *pakboot* en *jacht.*

Eenige schryvers rekenen ons ook de toepassing der magneetnaeld op de zeevaert toe, doch anderen spreken dit tegen.

Vond Columbus Amerika, het was een Nederlander BETENCOURT geheeten, die de Azorische eilanden gevonden en ze aen de Spaenjaerden verkocht heeft, en na zyne wederkomst de mare deed loopen van een ander vast land over genen kant dier eilanden gelegen.

Was het de Nederlander Laurens Coster niet die de boekdrukkunst uitvond; kunst, die later in Antwerpen welig bloeide?

Wie hebben aen de genees- en heelkunde meerdere diensten bewezen dan van Wesele (Vesalius), van Helmont, en later Boerhave en van Zwieten?

Zyn wy de uitvinders niet van het kanon en van de bommen? wierden de gezichttuigen, de brillen, de mikroskopen en de teleskopen door geenen Hollander uitgevonden? is het geen Bruggeling, die eerst van al den diamant sleep? vond Jan Van Eyck er de schildering met olieverw niet?

Guicciardyn schryft ons de uitvinding der glasschildering en ook die der kunstige uerwerken toe, ‘er zyn, zegt deze schryver, in Braband, meer uerwerken, dan in al

(1) Het schynt dat er twee schryvers met name ALAIN DE L'ISLE, geweest zyn; men twist zelf over de geboorteplaets. De werken des eenen zyn te Antwerpen, door P. Karel de Visch in 1654 in f^{o} uitgegeven geworden.

(2) POITEVIN, *Dictionnaire universel de la langue française*, leidt het woord af van het *italiaensche mezzana;* dat is zoo wat, de knecht van de capucienen en de capucienen knecht.

het overige der weereld.' Wy hebben ook de muziektuigen volmaekt en de muziek vooruitgebracht.

De Biervlietenaer, Willem Beukels, vond den middel om den haring te bewaren, en het was een Vlaming, die eerst aen de windmolens draeiënde kappen gaf.

Ten allen tyden muntten onze vinnige vrouwen uit in het maken van kanten, die weereldberoemd zyn geworden.

Het tapytenfabriek der GOBELINS is te Parys door den Bruggeling JANS gesticht geworden, en het waren Oudenaerdsche werklieden die de tapytwevery naer Frankryk overvoerden.

En hoe komt het, zegt VERLOY,[1] waeraen wy deze regelen ontleenen, dat wanneer wy een Franschman hooren spreken, wy met den mond open blyven staen, ons altyd gewillig achter hem houden en hem den toon boven ons laten nemen? Wy zyn niet altyd zoo nederig geweest. In Cesars tyden staken wy boven de Gallen of Franschen uit. Twee onzer medevaderlanders, twee Vriezen, zaten toen eens te Rome in het schouwburg, en bemerkten eenige vreemden in de eerste rangen gezeten. Zy vroegen wie deze lieden waren. Een roomsche hoofdman antwoordde dat het de gezanten waren der volkeren, die van het gemeenebest de meeste achting verdienden. - Dit zyn wy, antwoordden zy, en zy namen de eerste plaetsen in. - Zulke mannen waren niet gemaekt om voor den Franschman te kruipen. Nu doen wy het alleen, omdat wy, gelyk de andere volkeren, onze moedertael niet beoefenen en nochtans is zy de rykste schat, dien onze vaderen ons nagelaten hebben.

Het zal wel niet noodig zyn dat wy in het tydschrift waervoor dit artiekel bestemd is, van den roem der vlaemsche schilderschool, of in het algemeen der vaderlandsche kunstenaers gewagen, elke aflevering draegt hiertoe in het byzonder by.

Ons verleden is dus groot, en groot onder alle opzichten.

(1) *Over d'onacht der moederlyke tael.* Maestricht 1780.

Leeren wy het dan kennen, want wat al schatten houdt het nog verborgen, wat al moed spreekt het ons in!

Wie onder ons het verleden kent is een warm vaderlander en het is de mangel dezer kennis welke eenige onzer medevaderlanders achter het vreemde loopen doet. Leeren wy onze vaderen en tevens ons zelven kennen; zy waren groot onder alle opzichten, zy zyn navolgensweerdig; beoefenen wy den tolk aller kunsten en kennissen, onze zoo welluidende, zoo zwierige en zoo ryke moedertael. Spreken wy haer goed, gelyk de andere volkeren hunne tael spreken, en dulden wy geene straettael in onze gezelschappen. Laet ons het vreemde dorren verachten, het eigene hoogachten en Nederlanders van den ouden echten stempel wezen:

Recht op van lyf, recht op van ziel,
In vreugd of leed, door heel ons leven;
Niet links, niet rechts, maer 't hoofd geheven,
Wat of er buig', wat of er kniel'....
Dat 's nederlandsch, naer lyf en ziel.

H. VAN WALRAVE.

Viersel, den 13 Wynmaend 1859.

Schillersfeest te Antwerpen.

Op 10 november, greep te Antwerpen het Schillersfeest plaets. Vlamingen en Duitschers hadden zich in het *Théatre des Variétés* vereenigd, om gezamenlyk, onder het voorzitterschap der Heeren SCHAFER en F.-H. MERTENS, door een luisterryk banket, het aendenken des grooten dichters te vieren. Aen den disch ontwaerde men de vertegenwoordigers der dagbladpers, een groot getal kunstschilders, waeronder de heeren ALMA TADAMA, BELLEMANS, BOURCE, BREUER, N. DE KEYSER, HUYSMANS, LEYS, MEYER, VAN SPILBEECK, WAGNER enz.; de voornaemste onzer letterkundigen, de heeren: DE CORT, DE GEYTER, DE LAET, DU BOIS, DU MOULIN, GÉNARD, MATTHYSSENS, MERTENS, NYS, PETERS, SNIEDERS jr., VAN BEERS, VAN MALDEREN, A. VAN ROTTERDAM, JOHAN VAN ROTTERDAM, L. VAN RUCKELINGEN, JAN VAN RYSWYCK, VAN WANING-BOLT, VLEESCHOUWER, enz.

De zael was ryk versierd; Schillers borstbeeld prykte er in vollen luister tusschen de Belgische, de Duitsche en de Wurtembergsche vlaggen; op het voetstuk zag men de tytels van 's dichters werken in gouden letteren aengeteekend.

Op de middentafel prykte eene welgelukte allegorische samenstelling door den heer DESIDERIUS VAN SPILBEECK verveerdigd. Zy verbeeldde den Parnassus. Boven ontwaerde men de maegd van Antwerpen, die 's dichters borstbeeld kroonde. Naest haer zag men eenige hoornen van overvloed waeruit Schillers werken schenen te rollen; eene soort van kolom welke achter het figuer van Antwerpen oprees, was bekroond met de lier der poëzy; rondom wapperden de vlaggen van al de Duitsche volkeren. Lager stond:

Antwerpen an Schiller.

Aen de zydekanten zag men de wapens van België, van Wurtemberg, even als het ridderlyk blazoen van Schiller. Op eene cartouche las men de volgende schoone verzen van Goethe:

Schiller.

Es glühte seine Wange roth und rother
Von jener lugend, die uns nie verfliegt,
Von jenem Muth, der früher oder später
Den Widerstand der stumpfen Welt besiegt,
Von jenem Glauben, der sich, stets erhohter,
Bald kühn hervordrängt, bald geduldig schmiegt,
Damit das Gute wirke, wachse, fromme,
Damit der Tag des Edeln endlich komme.

Und manche Geister, die mit ihm gerungen,
Sein grosz Verdienst unwillig anerkannt,
Sie fühlten sich von seiner Kraft durchdrungen,
In seinem Kreise willig festgebannt.
Zum Hochsten hat er sich emporgeschwungen,
Mit Allem, was wir schätzen, eng verwandt,
So feiert ihn! Denn, was dem Mann das Leben
Nur halb ertheilt, soll ganz die Nachwelt geben.

Verscheidene toasten werden dien avond, in het duitsch zoo wel als in het vlaemsch, voorgedragen, door de heeren SCHÄFER, REINEMUND, VLEESCHOUWER, GÉNARD, BREUER, VAN BEERS, DE LAET, VAN RYSWYCK, enz.; een zeer fraeije lied werd gezongen door den dichter FRANS DE CORT, terwyl een groot getal muziekstukken beurtelings, door eene duitsche zangmaetschappy en een volle orkest, werden uitgevoerd.

Wy laten hier de redevoering volgen, gehouden door den heer P. GÉNARD, lid der redaktie der *Vlaemsche School.*

DE REDAKTIE.

Redevoering gehouden op 't schillersfeest.

Das Haus der Freiheit hat uns Gott gegründet.

..... im lieben Vaterland.

Im Fleisz kann dich die Biene meistern,
In der Geschicklichkeit ein Wurm dein Lehrer seyn,
Dein Wissen theilest du mit vorgezognen Geistern,
Die kunst, o Mensch, hast du allein.

So sind wir eines Stammes doch und Bluts,
Und eine Heimat ist 's, aus der wir zogen.

Schiller.

Mynheeren,

In deze plechtige vergadering, neem ik met vreugde het woord. Ik ben fier als Vlaming, als Nederduitscher, myne stem te mogen voegen by die talryke stemmen van Hoogduitschers, die heden, in gansch Europa, en, als in een harmonisch koor, den lofzang des grooten Schillers verkondigen. Want, Mynheeren, ofschoon een Hoogduitscher, is Schiller ons Nederduitscheren niet vreemd; verscheidene zyner werken, door keurige vertalingen, onder ons volk verspreid, hebben reeds in België eene soort van populariteit verworven; en hy zelve hechtte hy dan zyn naem niet aen ons Vaderland, wanneer hy het boek der geschiedenis openslaende, zyne verhandeling schreef over den *Abfall der vereinigten Niederlande.*

Geen twyfel, Mynheeren, of de werken van een zoo veelzydig schryver als Schiller, opgesteld in een tydstip van maetschappelyke hervormingen, zullen op verschillende wyzen beoordeeld zyn geworden; doch hebben zy hunne tegenstrevers gehad, zy hebben (gelyk een onzer voorzitters zeer wel getuigde), ook hunne verdedigers gevonden. Waerlyk, welke begrippen men ook moge aenkleven, men is verplicht zyne hulde te bewyzen aen 's mans overheerschend genie, aen zyne liefde tot de kunst, maer vooral aen die verhevene vaderlandsliefde, aen die edele zucht naer vryheid, die in al zyne werken doorstraelt, en van Schiller het voorbeeld eens nationalen dichters maekt.

Liefde tot het vaderland, liefde tot de kunst, zie daer de voornaemste kentrekken van Schillers karakter; zy waren het die hem, nog jongeling zynde, de pen in handen stelden, en hem deden droomen aen het medestichten eener duitsche letterkunde; zy waren het, die hem begeesterden, wanneer hy zyne ontsterfelyke werken schreef; zy zyn het ook, die hem heden de hulde verzekeren niet alleen zyner landgenooten, maer van alle volkeren die en nationael gevoel, en nationale grootheid naer weerde weten te schatten.

Liefde tot het Vaderland! Liefde tot de kunst! in hun ryk willen wy, landgenooten van Vondel en Rubens, u landgenooten van Schiller en Dürer ontmoeten, om u rechtzinnig de hand te reiken. Door hen worden onze harten vereenigd, door hen, hebben wy beide sedert eeuwen de achting der wereld verdient.

Mynheeren, er ligt iets grootsch, iets verhevens, in het feest van heden; wy zien hier in ons midden het puik onzer vlaemsche kunstenaren, (meesters als DE KEYSER en LEYS); het puik onzer letterkundigen; mannen van allen slach, van alle denkwyzen, zyn vergaderd om het feest eens Duitschers te vieren; zy allen willen, door hunne tegenwoordigheid, getuigen, dat het genie niet aen één land toebehoort, maer de gansche wereld overheerscht. ‘Es ist ein armseliges kleinliches Ideal,’ zegde Schiller, ‘für EINE Nation zu schreiben: einem philosophischen Geist ist diese Gränze durchaus unerträglich.’ En van vreugde hadde buiten twyfel 's dichters hart getrild, indien hy in zyn leven ooit hadde kunnen voorspellen, dat het feest zyner geboorte eenmael tot de innigste verbroedering van twee hoogstkunstlievende volkeren zou hebben geleid.

Mynheeren, onze achtbare voorzitters hebben u eenen toast voorgesteld aen de nagedachtenis van Schiller, en met volle gemoed hebt gy hunne woorden toegejuicht; gedoog dat ik als Vlaming hunnen heildronk volledige: ik drink aen de Vaderlandsliefde, aen de kunst; - aen de Vaderlandsliefde, die ons beide, volkeren van éénen stam, thans vereenigt om gezamenlyk Germaniëns grooten dichter te verheerlyken; - aen de kunst die het harte veredelt, die ons elkander doet hoogschatten, - aen de kunst waerop men ook Schillers woorden kan toepassen:

‘Deine Zauber binden wieder,

Was die Mode streng getheilt;
Alle Menschen werden Brüder,
Wo dein sanfter Flügel weilt.'

P. GÉNARD.

Twyfel.

Neen, aen niets meer geloof ik, want alles is schyn,
Droom en schaduw wat de oogen betoovert!
's Menschen leven gelykt eene naekte woestyn;
Eene plant vroeg door stormen ontlooverd!
Eene dorre woestyn waer en zonnebrand woedt,
En eene stofwolk de vlakte overkronkelt,
Die de dwalende balling, terneêrstort, ontmoed,
Daer voor hem geene hoopster meer vonkelt! -
O dus kloeg ik, myn liefste, wen 'k dy naderschoof,
En du zeis my zoo weemoedsvol teder:
- 'Myn beminde, troost breng ik u weder:
'Geloof! -

- Ach! de droomen zyn weg, die myn dwaesheid eens schiep;
Stoute droomen aen roem, heil en grootheid!
En de stemme des geestes, die me eens vrolik riep:
- 'Hoop myn kind!' - was de stemme der snoodheid;
Want myn hert werd zoo kwynend; de wanhoop myn deel!
En de nacht zonk voor 't licht myner oogen!
Ik herdacht myne jeugd, - een ontluisterd prieël
Slechts met stervende groen overtogen! -
O dus kloeg ik, niet waer? - doch geen traen die meer droop,
En du zeis my zoo weemoedsvol teder:
- 'Myn beminde, heil breng ik u weder:
'Hoop! -

- Al wat ik eens beminde, bemin ik niet meer!
Ach! een rouwfloers heeft alles verduisterd,
En myn blik dien 'k eens hemelwaerts sloeg, sla ik neêr;
Myn ziel is aen graven gekluisterd!

Doch zy meet nog de wyde van 't grensloos verschiet
Waer de dood in het zwart heeft geteekend
Eene schimme, die eeuwig, beheerscht dat gebied,
Woest den beker der liefde verbrekend! -
O dus kloeg ik, niet waer? myne lieve engelin,
En du zeis my zoo weemoedvol teder:
- 'Vlei dyn hoofd op myn boezem zacht neder:
'Bemin? -

C. VERHULST.

Kunst- en letternieuws.

Wy ontvangen, op dit oogenblik, de droeve tyding dat de dichter VAN DUYSE te Gent is overleden. Dit is een onherstelbaer verlies voor de vlaemsche letterkunde, waervan de heer Van Duyse een der weerdigste vertegenwoordigers was. Wy hopen aen 's dichters nagedachtenis een artikel toe te wyden dat 's mans groote verdiensten naer weerde zal doen uitschynen.

- Wy vernemen uit goede bron dat weldra in het tydschrift *Algemeine Modezeitung* van Leipzig, onder het bestuer van den heer A. Diezmann, een zeer gewetensvol letterkundige, het afbeeldsel verschynen zal van den nederlandschen dichter, Nolet de Brouwere, uitgevoerd naer eene teekening van den heer Tuerlinckx. Dit is eene nieuwe hulde aen het talent onzer nationale schryvers bewezen. Men weet dat men aen den heer Diezmann, eene voortreffelyke beschryving van Leipzig is verschuldigd, even als een zeer lezensweerdig opstel, getiteld: *Goethe und die lustige Zeit in Weimar.*

- De heer P. Kremer heeft de laetste hand gelegd aen een fraeije tafereel, eene wildmerkt voorstellende; in 's kunstenaers werkhuis, zagen wy een andere samenstelling: Daniël Segers by zynen meester den *fluweelen* Breughel. De kunstenaer is zeer gelukkig in de groepering geweest. Kremer munt uit in het bloemenschilderen. Zyn tafereel, waerin men een aental kransen en bloemtuilen ontwaert, heeft het lachends voorkomen. Het zal een allerliefst kabinetstuk worden.

- De bekroonden der groote pryskampen hebben verschillige stukken doen geworden aen het bestuer der koninklyke Akademie van Schoone Kunsten te Antwerpen. De heer Biot, graveur, heeft uit Parys gezonden eene teekening naer Raphaël: *de H. Maegd met den sluijer*, en de heer Van der Linden, een beeld: *de Verloren Zoon;* de heer Meirgaert heeft uit Rome afgestuerd eene groote schildery, *de Christenen in het Colyseum* voorstellende. Deze kunststukken zyn tentoongesteld in de zael der Venusstraet, te Antwerpen, sedert Dingsdag 1 tot en met Maendag 4 November, telkens van 10 ure 's morgens tot 3 ure des namiddags.

- Onze lezeren herinneren zich, buiten twyfel, het schoone portret van den dichter Cracco, welk in den eersten jaergang der *Vlaemsche School* verscheen. Dit portret was men verschuldigd aen het teekenstift des heeren Meirgaert, van Kortryk, een kunstenaer, die later den eersten prys in den kampstryd van Rome wegdroeg. Uit de hoofdstad des Christendoms, zond de heer Meirgaert een tafereel dat, dezer dagen, in de zalen van het Antwerpsch Musaeum werd ten toon gesteld, en, zeggen wy het rond uit, een der voortreffelykste is welke ooit uit Italië naer ons vaderland werden gestuerd. De heer Meirgaert is dichter, is teekenaer, is kolorist; hy weet het hert door zyne scheppingen te roeren. Zyne *Christenen in het Colyseum aen de dieren geleverd*, is eene samenstelling vol gevoel, vol waerheid. Het is een dier voortbrengselen, welke op eens de aendacht van het publiek op de loopbaen eens

schilders vestigen. De verschillige groepen zyn met kunde byeen gebracht en de typen gelukkig gekozen. - Eene bemerking die wy hoorden maken, is dat de schilder den pathetischen indruk wellicht nog zou vergroot hebben, indien hy zyne tygers in de diepte zyner schildery hadde geplaetst, in stede van hen ter zyde te doen uitkomen, waer zy eenigzins de aendacht van het hoofdpunt der schildery aftrekken.

- De Symphonie- en Zangafdeelingen van het Verbond voor kunsten te Antwerpen, hebben op 7 november een van Haydn's meesterstukken uitgevoerd: *de Lente.* De leden der afdeeling leggen zich met den besten uitslag op de studie der ernstige muziek toe; een byzondere dank is men den bestuerder, den heer Frans Callaerts, verschuldigd, voor de kunde die hy in het leiden van orkest en chooren aen den dag legt.

- De heer Edw. Grégoir arbeidt aen een nieuw fransch opéra-comique; woorden van eenen parysischen dichter. Men hoopt dit stuk nog dit jaer te zien opvoeren.

Men leest in een Brusselsch blad: 'Wy hebben een eersten afdruk gezien van de plaet met de portretten van de leden der Tael-Commissie, ingesteld by koninklyk besluit van 27 juny 1856. Dezelve is samengesteld en ontworpen door den gunstig gekenden nyverheidsteekenaer M. Désiré Van Spilbeeck, en op steen gebracht door M. Hubert Meyer.

'Het geheele verbeeldt het koninklyk besluit en is samengesteld als volgt: negen cartels, in den styl der vlaemsche hergeboorte, XVIe eeuw, zyn in elkander gewerkt en herinneren ons de teekeningen van Frans Floris; ieder dier cartels bevat een portret van de leden der Commissie; dezelve zyn goed gelykend en zeer gelukkig. Het geheele is bekroond door twee leeuwen een brief vasthoudende waerop het besluit voorkomt, waerboven de koninklyke kroon staet, waeruit de linten kronkelen die onder ieder portret den naem en de hoedanigheid des afgebeelden bevatten.

De portretten zyn in alphabetische orde gesteld als volgt:

Conscience, David, de Corswarem, Jottrand, Mertens, Rens, Snellaert, Stroobant en Van der Voort.

MM. Désiré Van Spilbeeck en Hubert Meyer hebben van deze plaet een echt kunststuk weten te maken. Wy twyfelen niet of gemelde plaet zal door ieder vlaemschgezinden burger aengekocht worden; het is een gedenkteeken weerdig der mannen die met zoo veel moed en kennis het grievenverslag hebben daergesteld waerop de Vlamingen wyzen kunnen.' - Deze plaet is verkrygbaer by alle boekhandelaren aen den prys van fr. 2-50.

- Verschenen by de HH. Henry en Cohen, te Bonn, twee boekdeelen der *Geschichte der liturgischen Gewänder des Mittelalters oder Entstehung und Entwicklung der kirchlichen Ornate und Paramente in Rücksicht auf Stoff*, *Gewebe*, *Farbe*, *Zeichnung*, *Schnitt und rituelle Bedeutung.* Nachgewiesen und durch mehr als 100 Abbildungen in Farbendruck erläutert von Dr Franz Bock, Curatgeistlichen, Conservator des Erzbischöfl. Museums, corresp. Mitgliede der Commission zur Erhaltung der Kunstdenkmäler, des Gelehrten-Ausschusses des germanischen Museums Mitgliede, Ehren-Mitgliede des Diöcesan-Kunst-Vereins zu Paderborn und des historisch archäologischen Vereins zu Trier korrespond. Mitgliede. Mit einem Vorworte von Dr Georg Müller, Bischof von Münster. - Zwei Bände in sechs Lieferungen. - In een tydstip waerop men zich met aenhoudende vlyt toelegt op al wat met de geschiedenis onzer middeleeuwsche kunst in verband staet, moet het werk van den heer Bock, den oudheidkundigen en kunstenaren zeer welkom wezen. Het werk strekt zich uit van de achtste tot de zestiende eeuw, en is met ryk gekleurde en met goud afgelegde platen versierd. Onnoodig te zeggen dat het een der merkweerdigste is welke tot nu over dit onderwerp zyn verschenen. De prys der aflevering is 1 ⅓ Thl.

- Verschenen: *Gedichten* van D^{r}. J. Nolet de Brauwere van Steeland - 1839-1859. - In twee deelen versierd met schryvers welgelykend portret op stael. Prys 5 fr.

Amsterdam. L.-F.-J. Hassels; Brussel, Kiessling en C^{o}. Verkrygbaer te Antwerpen by C.-J. Mienikus.

Ramp en zalving.
Aen myne moeder.

Bidt God, opdat hy zynen kastydeden arm niet over het menschdom uitstrekke! Bidt God, opdat hy alle volkeren der aerde met goedertierenheid bejegene! Want de volkeren zyn ontaerd; zy hebben gruwelen op gruwelen gehoopt, en wanneer de maet der zonde boordvol is, dan zendt Hy eene der dry groote plagen over de aerde om het verwaten schepsel te straffen en tot inkeer te brengen. Thans is de maet weêr vol. Boet dus en bidt God!

De dry groote plagen waermede de hemel het menschdom kastyd, zyn: hongersnood, oorlog en pest.....

De hongersnood heeft in ons midden gewoed, vreeselyk gewoed. De dood, die wreede onverbiddelyke maeijer, heeft, met zyne scherpe zeissen gewapend, steden en dorpen doorgereisd, en duizenden onzer broeders en zusters voor zyne voeten doen vallen, even als het door de zon gerypte gras der weide. Slechts weinige jaren is het geleden en echter is het byna reeds uit ons geheugen verdwenen; - want wy vergeten toch zoo ras, - toen konden wy geene straet verre gaen of wy ontmoetten heele troepen arme lieden uit het vruchtbare Vlaenderen, wier ingewanden door honger en ontbering verscheurd werden; stervende broeders en zusters die den moed noch de kracht meer bezaten om onze hulp af te smeeken. Gy herinnert het u immers nog wel, hoe zy slechts, toen zy u, meer gegoede, op hunne baen ontmoetteden, de hand uitstaken, en eer gy nog den tyd had om hun eene aelmoes te schenken of die te weigeren, den arm naest het lichaem lieten zakken, nevens de huizen, op de voetpaden, gingen zitten en er van honger stierven. De zeissen van den onverbiddelyken maeijer, de dood, heeft destyds duizenden onzer landgenooten doen vallen om niet meer op te staen dan in den jongsten dag. Nu de plaeg heeft uitgewoed, nu zoo velen gevallen zyn en op der dooden akker naest elkander liggen; nu wy hebben geboet voor vroegere euveldaden, roep ik u toe met den gewyden kanselredenaer: ‘Broeders en zusters in Christus, bidt opdat God, in zyne verbolgenheid, ons met goedertierenheid bejegene en zynen straffenden arm van het aerdryk afkeere!’.....

De oorlog, die vreeselyke geesel, heeft onlangs het bloed by beken doen stroomen. Verkrachting, roof en moord zyn de ysselyke gevolgen die de oorlog na zich sleept. De onverbiddelyke maeijer, met zyne scherpe zeissen reed onlangs weêr rond. Nu bezocht hy niet dorpen en steden; maer gansche landstreken: eerst Frankryk, Italië en Duitschland, dan het Oosten, tot hy, onlangs geleden, in de vruchtbare velden van het zoo mild door de zon beschenen Italië terugkeerde. Waer hy doorreed, verspreidde zich de verstikkede reuk van solfer en poeder, verhief zich de vlam, die hutten en paleizen tot op den grond afbrandde, blikkerden sabels en degens, knalden

musketten, bulderden mortieren, obitsers en kanonnen. De onverbiddelyke maeijer slingerde zyne zeissen heen en weder, duizende burgers en soldaten vielen voor zyne voeten: de dooden lagen op elkander gehoopt, hooger, veel hooger als myten hooi. Zy waren gevallen om niet meer op te staen dan in den jongsten dag; maer toch dreigden zy nog de lucht te verpesten en aldus de ziekte over gansch het aerdryk te verspreiden. Wel werd ons vaderland van dien geessel bevryd; maer wanneer de oorlog ergens woedt, dan laet hy zich overal gevoelen: de koopman en de bankier doen geene zaken meer, de levensmiddelen verhoogen in prys, de fondsen dalen, de renteniers ondergaen verliezen, de kunstenaers bekomen geene bestellingen, de fabrieken staen stil, de arbeiders worden afgedankt en het schrikkelyk woord 'bankroet' ligt in aller mond. Zulken tyd hebben wy, niet lang geleden, beleefd, en nu nog schynt de oorlogsnevel niet gansch opgeklaerd.

Nu de gemeene soldaet naest zyn generael op het doodenveld, - waer allen gelyk zyn, - begraven ligt; nu wy weêr geboet hebben voor onze euveldaden, broeders en zusters, verheffen wy het hoofd hemelwaerts, en smeeken wy van den Albestuerder dat Hy, in zyne goedertierenheid, den streng kastydeden arm van ons afwendde!.....

'Bidt broeders en zusters in Christus, want weêr rydt hy rond de wreede maeijer; weêr zwaeit hy de scherpe zeissen in het ronde; weêr vallen duizende schepselen voor zyne voeten. Zy vallen en overdekken de aerde, even als by winterdag, de sneeuw de velden bedekt. Gisteren sneedt de zeissen der dood den levensdraed uws vaders door; heden hakte zy uwe moeder om; morgen zal zy u misschien aenraken en zielloos doen nederstorten.....

Broeders en zusters, boet en bidt. De geessel heet thans niet hongersnood; de geessel heet niet oorlog; zyn naem... bukt het hooft en beeft! werpt u met het aenschyn ter aerde; want zie, daer komt hy op u afgereden... hy strekt de beide armen tot u uit... daer zwaeit hy de breede zeissen in de hoogte... hy zwaeit... Werpt u neder en bidt; want de geessel heet thans... *Aziatische cholera!*.....

Door gindsche enge straet heeft hy gereden; byna geen huis liet hy er onbezocht. Op elke deur schreef hy een rood kruis, als wilde hy zeggen: hier kies ik my een slachtoffer uit; soms schreef hy twee, dry, vier, vyf kruisen of meer op éene deur, en dan reed hy spoedig verder, zoo spoedig als zyn hinkende draver loopen kon, overal yselyke sporen van zynen doortocht latende.

Ik stond, in eene der volkrykste wyken, voor eene dier wooningen. Het was een tamelyk groot huis, dat eerder op een pakhuis dan op eene wooning trok. De gevel was zwart, als ware hy sedert jaren niet geschilderd; op verschillende plaetsen was de kalk gansch afgebrokkeld en liet de roode baksteenen zichtbaer aen het oog der voorbygangeren. Die gevel had het voorkomen eens met lompen bedekten bedelaers, wiens ellebogen en knieën zich door de scheuren en gaten zyns armzaligen kleederpaks vertoonen.

- Indien het er van buiten zoo ellendig uitziet, hoe moet het er dan binnen gelegen zyn? - dacht ik.

Een oogenblik aerselde ik; waerna ik echter binnen trad.

- Misschien zyn hier lyders te helpen, - dacht ik nogmaels.

Onder en boven, achter en voor, was dit huis aen verschillende huisgezinnen verhuerd; geene plaets, hoe klein ook, of de eigenaer had er voordeel uit weten te trekken; want nevens de opene plaets, was nog een woonkamerken afgemaekt, slechts eenige voeten groot, en aen den watersteen in een der hoeken, die thans tot tafel diende aen het huisgezin dat er woonde, was het zichtbaer dat er vroeger, toen het huis door meer gegoede lieden werd bewoond, ook eene pomp had gestaen en het enge woonkamerken slechts een afdak was, dat destyds tot schommelhok diende.

In dit nauw en armoedig verblyf zaten een man van omstreeks vyf-en-dertig jaer, eene vrouw met een zuigeling aen de borst, een klein bleek meisken van zeven of acht jaer oud en twee jongskens, waervan het eene den ouderdom van dry en het andere dien van vyf jaer kon hebben bereikt. De kleur van aengezicht en handen dezer beide laetsten was paersch en blouwachtig, de oogen stonden hun hol in het hoofd, en alles liet vermoeden dat de cholera morbus, die zyn rood kruis op de deur der wooning had geteekend, de twee onnoozele schapen in dit huis tot zyne eerste slachtoffers had uitgekozen. De arme moeder blikte beurtelings hare twee lydende schapen, haer man, die er byna zoo krank uit zag als zyne kinderen, en haren zuigeling aen; een droeve zucht steeg op uit hare beklemde borst en tranen, bittere peerlen der smert, blonken in hare oogen.

Dit tafereel van smert en lyden, die zuchten en tranen der arme moeder troffen my zoo diep, dat het my weldra onmogelyk werd, zoo benepen voelde ik my het hert, langer in het eng en armoedig verblyf te verwylen; ook stak ik der ongelukkige vrouw met der haest een stuk geld in de handen en ontvluchtte in alleryl dit akelig hok der ellende.

Dien ganschen dag danste my dit naer tafereel van lyden in ruwe, afschuwelyke vormen voor den geest. Al wie ik ontmoette, tot zelfs myne beste vrienden, de leden van myn eigen gezin, allen schenen my met ontvleeschde wezens aen te grimmen: het scheen my toe dat allen een doodshoofd met holten zonder oogen op de knokkelige schouders droegen, en zelfs des nachts zag ik, droomend, soortgelyke tafereelen. Ook den volgenden dag bleef ik er aen denken. Er dreef my iets onuitlegbaers, tegen wil en dank, naer het armoedig hok in de enge straet der volkryke wyk.

Tegen den middag trad ik er voor de tweede mael binnen. Ik vond er de moeder met haren zuigeling aen de borst slechts alleen. Zy zag er bleek en afgemat uit, de arme vrouw, en de haren hingen haer los en golvend over de schouders. Een

voorgevoel zegde my dat er reeds slachtoffers gevallen waren, dat de geessel de arme familie reeds had getroffen. En zoo was het ook. De onverbiddelyke maeijer had met een enkelen zwaei zyns scherpen zeissens twee levenden tot lyken gemaekt.

- Vrouw, waer zyn uwe beide jongskens? - vroeg ik.

- Dood en begraven, mynheer, - was het antwoord dat my uit eene holle borst in de ooren klonk.

Ik sidderde en dacht: - wie weet heeft de doodmaeijer zynen zeissen niet eene tweede mael in het ronde gezwaeid; - want noch de vader noch het dochterken waren in het enge woonkamerken te bemerken. Daerom vroeg ik nogmaels:

- Vrouw, waer is uw echtgenoot?

- Dezen morgend droeg men hem in de wiege[1] naer het gasthuis; over eene uer kwam men my melden dat hy reeds een lyk was, - antwoordde de ongelukkige vrouw nog heescher en holler als zoo even, en zy borst in luide snikken los.

Nu scheen het my toe alsof er in een der hoeken des hoks, nevens den watersteen, de maeijer met zyn doodshoofd akelig stond te grynzen en zyne zeissen voor de derde mael rond ging zwaeijen. Ik haestte my de vrouw nogmaels een stuk geld in de hand te steken, terwyl ik haer troostend toesprak:

- Moed en hoop, vrouw, tegen den avond koom ik terug. Thans ga ik poogen medelydende herten met uw lot in te nemen; ik ga poogen uw lyden zooveel mogelyk te verzachten.

De arme vrouw schudde droevig het hoofd alsof zy zeggen wilde: - De moeite die gy u geven wilt zal nutteloos zyn.

- Hoop en moed! - herhaelde ik.

- Myn uer zal weldra slaen, mynheer, - sprak de vrouw even heesch en langzaem; - ik gevoel het maer al

(1) De wiege, - dit is de naem dien men te Antwerpen aen eene soort van draegbed geeft, waermede men de zieken naer het gasthuis brengt.

te wel aen de onuitstaenbare krampen die myne ingewanden verscheuren... Doch, indien ik u iets verzoeken mag, zorg dan, bid ik u, voor myne kinderen; zorg, als het u belieft, voor myn klein Marieken; het is zoo lief en beminnend! Indien het nog hier in dit huis moest komen, zou het, even als hare twee broêrkens, even als haer vader, even als ik straks.....

- Waer is uw dochterken, vrouw, - onderbrak ik haer.

- In de school, mynheer, - was haer antwoord; - binnen eenige stonden wacht ik haer te huis.

- Moed, vrouw! hoop en moed! - troostte ik haer nog eens; - ik zal voor uw dochterken zorg dragen en ook trachten u behulpzaem te zyn.

De arme lyderes wierp my eenen dankbaren blik toe; waerop ik het enge woonkamerken verliet.

Aen de straetdeur stonden eenige gebuervrouwen by elkaer. Zoodra zy my het huis zagen uit komen, vroeg my eene harer.

- Hoe gaet het dáér binnen, mynheer?

- Er heerscht diepe ellende in dit huis, vrouw, - gaf ik ten antwoord.

- Het is droevig, - hernam de vrouw, - zeer droevig; des te meer daer het zulke brave lieden zyn: een huisgezin dat velen tot voorbeeld zou kunnen verstrekken. Doch de man was sedert verscheidene weken zonder werk, zoo dat zy genoodzaekt waren heel hunnen huisraed, stuk voor stuk, te verkoopen, om van de opbrengst te leven. Thans, dat alles is opgeëten, bezitten zy niets meer buiten een enkelen stoel en een bussel stroo om op te slapen. Wanneer de vrouw zal dood zyn, wat moet er dan van de twee overblyvende kinderen, van die twee onnoozele schapen geworden?

- Ik zal voor hen zorgen, vrouw, - verzekerde ik haer; - maer is er niemand om die arme vrouw by te staen in haer lyden?

- Ook wy hebben in ons eigen gezin ziekenen te verplegen, - antwoordde de vrouw ten gronde blikkende.

- De christelyke liefdadigheid vergt toch dat men haer niet alleen late sterven. Ten andere, wat met haer heden het geval is, kan ieder uwer morgen te beurt vallen.

De vrouwen beloofden my dat zy de arme lydende moeder zouden ter hulp komen; waerop ik hen verliet.

Nauwelyks was ik eenige schreden verre, of ik ontwaerde het klein Marieken dat, met een fraei ingebonden boek in de handen, huiswaerts keerde. Het kind zag er zedig, doch gelukkig uit. Wellicht had het reeds vergeten dat hare broêrkens naer het kerkhof waren gedragen, - want op hare jaren vergeet men zoo spoedig; - wellicht ook was het nog onbewust van de dood haers vaders.

- Gelukkige ouderdom, waerop men zoo spoedig vergeet! dacht ik.

Ik wachtte het meisken af, ten einde haer te beletten huiswaerts te keeren; doch toen zy hare wooning naby kwam, zette zy het op een loopen en snelde my voor by, zoo dat het my onmogelyk was haer myn inzicht bekend

te maken. Ik kon dus niet dan haer op hare schreden volgen. Ik zag haer het kleine voorkamerken binnensnellen en hoorde hoe zy op blyden toon uitriep:

- Vader, moeder, zie hier wat schoon boek ik heb: de eerste prys van het goed gedrag!

- Zwyg, kind, zwyg, antwoord de moeder; - uw vader is niet te huis, en ik.....

Op dit oogenblik trad ik het ellendig hok binnen, en de lydende vrouw, my ontwarende, knikte my vriendelyk toe, terwyl zy zegde:

- Ha! gy zyt dáér, mynheer! wees gedankt! - en zich tot haer dochterken wendende, voegde zy er met zachte stemme by: - Marieken, lief kind, volg mynheer, hy zal u naer een schoon huis brengen, waer gy geheel den dag met andere kinderen zult kunnen spelen en tegen den avond zal hy u by uwe moeder terug brengen, niet waer, mynheer?

Het meisken toonde zich echter ongenegen my te volgen. Daer ik dit bemerkte, sprak ik:

- Men zal er u ook allerhande lekkerny en speelgoed geven, Marieken.

- Ik wilde toch eerst myn prys aen vader laten zien, - gaf het meisje tot antwoord.

Ik kan niet zeggen wat pynelyken indruk die woorden op het hert der arme weduwe maekten. Er welde een traen

op in hare oogen, en ook my werd het hert deelnemend getroffen.

- Geef uw boek hier, Marieken, - antwoordde de vrouw, terwyl zy in stilte de tranen die haer over de wangen rolden wegveegde; - ik zal het vader toonen zoodra hy te huis komt....

Nu snelde het kind tot by de moeder, legde haer het boek op de knieën, strengelde zyne engelenarmkens rond haren hals, en kuste haer vrolyk op de beide wangen. De arme vrouw was gereed in snikken los te bersten; doch zy bedwong zich en zegende zuchtend haer kind met het teeken des kruizes. In hare vochtige oogen las ik, dat zy zeggen wilde:

- Arm kind! dit is de laetste zegening die gy van uwe moeder ontvangen zult.

Een oogenblik later verliet ik, vergezeld van het meisken, dit huis waer zoo diepe ellende en lyden heerschten.

Toen ik het kind by een myner vrienden had gebracht, begaf ik my naer eenen geneesheer, die my beloofde, zoo spoedig mogelyk de lydende moeder te zullen bezoeken. Van dit oogenblik voelde ik my meer te vreden: indien menschelyke hulp de lyderes kon redden, zou zy gered worden. Doch wat my thans meer bekommerde, was het lot van het vaderloos meisken. Wat moest er van dit kind geworden? Huiswaerts keeren kon het niet; er was daer immers niemand die voor het klein schaep kon zorgen? Na lang te hebben gedacht en herdacht, besloot ik my te wenden tot de Dames der vereeniging gesticht met het oprecht weldadig doel de behoeftige weduwen en weezen ter hulp te komen. Niet zoodra had ik dit gedacht gevormd, of ik besloot ook het dadelyk ten uitvoer te brengen. De voorzitteres der vereeniging, eene edele vrouw gansch de stad door gekend en bemind om hare waerlyk christelyke liefdadigheid, ontving my met de uiterste beleefdheid, en niet zoo haest vernam zy de rede myns bezoek, of zy beloofde my voor het arm weeskind te zullen zorgen. Ik bedankte de edele vrouw en verliet hare wooning met een te vredener gemoed dan ik er, eenige oogenblikken vroeger, binnentrad.

Ondertusschen was de avond gekomen. Ik begaf my nog eens naer het huis in de enge sträet der volkryke wyk. Onderweg ontmoette ik den doktor, die my zegde, dat hy de ziekene had bezocht en niet geloofde dat zy zou kunnen gered worden; hy had haer een briefken gegeven om naer het gasthuis te worden gebracht. Ik drukte den doktor de hand, en verliet hem om my naer de arme lyderes te snellen. Toen ik in de straet kwam, bemerkte ik dat er een draegbed stond voor de deur des huizes waer de ziekene woonde. Ik versnelde myn tred, en een stond later trad ik de wooning binnen.

Wat ik er zag deed my koortsig huiveren.

De arme moeder lag, met haren zuigeling in den arm, op eenen bussel stroo. Haer aengezicht, handen en armen waren reeds zwart en de krampen die hare

ingewanden verscheurden, waren zoo hevig, dat zy door de pyn hare tanden tegen elkander knarsde en luide jammerkreten hare benepen borst ontvlogen. Het boek, dat haer kind als belooning harer wysheid had te huis gebragt; waerop zy wellicht

nog een laetsten tevredenblik had laten vallen, lag naest haren stroobussel. Toen zy my zag, onderbrak zy een oogenblik haer gekerm, legde de hand tegen het hert en bedankte my met een blik waeruit de diepste erkentelykheid scheen te stralen. De mannen die gekomen waren om haer te halen, tilden haer op van het stroo en legden haer met haer kind op het draegbed. Ik volgde de wieg tot aen het gasthuis. Onder de poort des gestichts werd het behangsel der wiege om hoog geschoven: er lagen geen ziekenen meer op het draegbed; maer twee lyken: - die der moeder en des kinds.

De dragers bezagen vragend den bestuerder der gestichts.

- Naer het doodenhuis, - werd hen op hun stilzwygend vragen geantwoord.

De twee mannen tilden de wieg op nieuw op en begaven zich naer de aengeduidde plaets. Ik gevoelde dat ik hier niets meer te verrichten had en met een benepen hert, verliet ik het gast huis.

Op minder dan twee dagen tyd had de cholera, in een gezin vyf slagtoffers gemaekt.....

Er stierven, in die dagen, zoo vele menschen, dat ik weldra niet meer aen het huisgezin uit de enge straet der volkryke wyk dacht. Misschien ook was my dit ongelukkig voorval zoo spoedig uit het geheugen verdwenen, daer ik de zekerheid had, dat het klein achtjarig meisken goed verzorgd werd. En wellicht ook zou ik er in lange niet meer aen gedacht hebben, zoo niet, eenige weken later, toen de hevigheid der ziekte had afgenomen, een myner vrienden by wien ik een bezoek was gaen afleggen, en met wien ik over de heerschende ziekte sprak, my had gevraegd:

- Wat moet er toch van zulk oneindig getal weduwen en weezen geworden.

Het eenig antwoord dat ik op zyne vraeg wist te geven, was:

- Ja, wat moet er van geworden? Het is te hopen dat de Goddelyke Albestuerder de deugd der weldadigheid in veler herten zal storten, opdat er voor de arme weduwen en weezen gezorgd worde. Immers, God is goedertierend en nimmer kastyd hy zonder ook ter zelfder tyd te zalven!

- Laet ons zulks hopen, - voegde myn vriend er by.

Toen ik ten mynent terug was gekeerd, ondervond ik dat de hemel met het werk der zalving reeds had aengevangen. Op myne tafel lag een omzendbrief der Dames der vereening tot hulp der behoeftige weduwen en weezen, die by hunne stadgenooten kwamen aenkloppen en smeeken, ten einde de menigvuldige overlevende vrouwen en kinderen der door den geessel getroffenen, te kunnen ondersteunen. Aen het hoofd der Dames die zich voor dit oprecht christelyk liefdadig werk hadden vereenigd, stond de edele door gansch de stad beminde vrouw, die het klein Marieken onder hare bescherming had genomen. Niet zoodra had ik den brief gelezen, of ontroerd en te vrede riep ik uit:

- De hemel zy gedankt en hy zegene alle liefdadige herten! Waer ia het dat de goedertiere God nimmer slaet zonder te gelyker tyd te zalven!.....

En thans, myne vrienden, dat het gevaer voorby is; thans, lieve juffers, dat de geessel u en uwe huisgezinnen heeft gespaerd, in name van Christus; in name van hem die de menschen zyne broeders noemde, en zich op den Golgotha, aen het bloedig kruis, voor heel het menschdom slachtofferde; in name zyner liefdeleer, vergeet de arme weduwen en weezen niet! Geeft, geeft met volle handen! Wat gy aldus geeft, zal u eens tiendubbel worden vergolden.

22 *october*, 1859.

JOHAN VAN ROTTERDAM.

Schillerfeest in Antwerpen.
(Vervolg, zie bl. 166 dezes jaergangs.)

Wy hadden gaerne al de redevoeringen medegedeeld, die by deze plegtige gelegenheid uitgesproken werden; gebrek aen plaets heeft ons genoodzaekt, ons slechts by eene te bepalen. Er is echter eene omstandigheid, die ons beweegt, op dit besluit terug te komen, en onzen lezeren eene tweede toespraek bekend te maken, te weten die van den heer Vleeschouwer; en deze omstandigheid is, dat hy zich in het duitsch uitdrukte, hetgene met een byzonder welgevallen door de Duitschers, als eene hulde aen hunne schoone tael, aenvaerd werd. Dit bewyst terzelfder tyd, hoe ligt een Vlaming, wanneer hy er zich nog zoo weinig wil op toeleggen, deze zustерspraek leeren kan, en het moet elke nederduitsch-sprekende persoon aenmoedigen om eenen zoo kostelyken schat te veroveren.

Wy geven eene nederduitsche vertaling der gemelde redevoering; hierdoor zal het nog meer in het oog vallen, hoe weinig onderscheid er bestaet tusschen het hoog- en nederduitsch. Dit is zoodanig waer, dat, indien men een duitsch verhael, welk op eene ongedwongen wyze opgesteld is, volgens het vlaemsche spellingstelsel nederschreef, dit verhael, zonder veel moeite, door elken Vlaming zou verstaen worden; en omgekeerd, dit zoude ook plaets grypen, ten opzigte van een vlaemsch verhael, geschreven volgens de duitsche spelling. Dit blykt klaer uit de volgende aenhalingen.

I. - Hoogduitsch in nederduitsche spelling.

> Wir hatten das Kap Finisterre erreicht, als uns eine Windstille überfiel, welche meerere tage aenhield und unsere geduld auf eine schwere probe zetzte. Die hitze war zoo groos, das das Schif alle stunden mit wasser begossen werden moeste, om das aufspringen des holtzes und das schmeltzen des pecks tzu vermeiden. Unbeschreiblich groos war die tzaal und mannichfaltigkeit der fische, die zich auf der oberfleche

verzammelten; ier spiel und iere gegenzeitege verfolgung geweerten eine interessante unterhaltung.

II. - Nederduitsch in hoogduitsche spelling.

Ik sag, um mor een Spel antevuhren, hoe een Dolphin eenen vliegenden Visch vervolgde, hoe deze, um zich te redden opvlog en de andere hem in seine opvlügt op hondert Schreden naswom, hem bei het Nedervallen met hoch uit den Water gehevenen Mond opving, en hoe eindelik, in dezen Ogenblik, een derde Visch den Dolphin verraschte en te geleiker Teid, met seinen Beut verslond.

Deze twee aenhalingen toonen duidelyk hoe nauw de verwantschap is, tusschen beide spraken. Dit zy echter in het voorbygaen gezegd. Hier laten wy nu de vertaling der redevoering van den heer Vleeschouwer volgen, met den duitschen tekst er tegen over, waerdoor het hierboven gezegde nog ten overvloede bewezen wordt.

Redevoering uitgesproken op het schillerfeest te Antwerpen.

Meine Herren,

Es sei mir erlaubt, in Namen meiner flämischen Mitbürger, an Sie, unsre herzlich gegrüssten Brüder aus Deutschland, meine Rede zu richten, um Ihnen die Empfindungen mitzutheilen, womit wir diesem Gastmahle beitreten.

Was ist uns Schiller? Was ist uns, Niederdeutschen, daran gelegen, ob das Andenken, des grossen hochdeutschen Dichters mit Begeisterung gefeiert wird, oder nicht?

Was uns an Schiller gelegen ist, meine Herren? Wäre es nicht eben so vernünftig zu fragen, was uns daran gelegen ist, dasa die glânzende Sonne, welche über Deutschland scheint, auch auf Belgien ihre Strahlen schiessen soll? oder, dass der milde Regen, der die benachbarten Felder befruchtet, auch unsre Felder befruchten soll?

Viel ist uns Schiller, meine Herren. Viel ist er uns bereits in der Gegenwart; mehr soll er uns sein in der Zukunft.

In der Gegenwart, ist er uns ein Leitstern, der in der Ferne leuchtet, und uns die Richtung zeigt, der wir zu folgen haben, om ein ruhmreiches Ziel zu erreichen.

In der Zukunft, wird er uns sein, was er den Duitschen ist; seine Poesie wird uns ein belebendes Feuer sein, das uns das ganze Herz durchglüht.

Nicht Alle unter uns sind so sehr beglückt, dass sie im Stande seien, die Meisterwerke des genialen Dichters, in seiner eignen herrlichen Sprache zu lesen; diejenigen aber, die ihres Geistes Durst an dieser reinen heilsamen Quelle gelöscht haben, zeigen sie den andren an, und so werden auch diese mit einer unwiderstehlichen Sehnsucht beseelt, sich ebenfalls daran zu erquicken.

Deutschland hat zwar andre Dichter erzeugt; weltberühmte Dichter hat dieses an grossen Männern so unerschöpfflihes Land erzeugt; keiner besass aber, in einem höhen Grad als Schiller, die himmlische Gabe, so innig aus dem Herzen an das Herz zu sprechen. Er ist der Sänger der reinen Liebe, der treuen Freundschaft, der

edelen Freiheid und Vaterlandsliebe. Seine Stimme ist die der erhabensten Gedanken, der edelsten Empfindungen.

Darum hat er sich die Sympathie erworben, nicht nur seiner Landsleute, sondern auch die aller derjenigen, deren Herz für grossmüthige Eindrücke nicht unempfänglich ist.

Darum, und weil er Belgiens vormaliges Streben nach Freiheit und Selbständigkeit so beredsam eingedenk war, lieben wir ihn, und ist uns

Mynheeren,

Het zy my geoorlofd, in den naem myner vlaemsche medeburgers, aen U, onze hertelyk gegroete Broeders uit Duitschland, myne rede te richten, om U de gevoelens mede te deelen, waermede wy dit gastmael bytreden.

Wat is ons Schiller? Wat is er ons, Nederduitschen, aen gelegen, of de nagedachtenis des grooten Hoogduitschen dichters met begeestering gevierd wordt, of niet?

Wat ons aen Schiller gelegen is, Mynheeren? Ware het niet even zoo vernuftig te vragen, wat er ons aen gelegen is, dat de glanzende zon, welke over Duitschland schynt, ook op België hare stralen schieten zou? Of dat de milde regen, die de naburige velden bevrucht, ook onze velden bevruchten zou?

Veel is ons Schiller, Mynheeren. Veel is hy ons reeds in het tegenwoordige; meer zal hy ons zyn in de toekomst.

In het tegenwoordige, is hy ons eene leidsterre, die in de verte glinstert, en ons de rigting toont, die wy te volgen hebben, om een roemryk doel te bereiken.

In de toekomst, zal hy ons zyn, wat hy den Duitschen is; zyne poëzie zal ons een verlevend vuer zyn, dat ons het gansche hert doorgloeit.

Niet alle onder ons zyn zoo gelukkig, dat zy in staet zyn, de meesterwerken des genialen dichters, in zyne eigene heerlyke spraek te lezen; maer degenen, die hunnes geestes dorst aen deze reine heilzame bron gelescht hebben, toonen ze den anderen aen, en zoo worden deze ook met een onweêrstaenbaer verlangen bezield, om er zich insgelyks aen te verkwikken.

Duitschland heeft, wel is waer, andere dichters voortgebragt; wereldberoemde dichters heeft dit aen groote mannen zoo onuitputbare land voortgebragt; maer niet een bezat, in eenen hoogeren graed dan Schiller, de hemelsche gaef, zoo innig uit den herte tot het hert te spreken. Hy is de zanger der reine liefde, der trouwe vriendschap, der edele vryheid en vaderlandsliefde. Zyne stem was de stem der verhevenste gedachten, der tederste gevoelens.

Daerom heeft hy zich de sympathie verworven, niet alleen zyner landslieden, maer ook die van al degenen, wier hert voor grootmoedige indrukken niet onvatbaer is.

Daerom, en dewyl hy Belgiens voormaligen stryd voor vryheid en zelfbestaen zoo welsprekend indachtig was, beminnen wy hem, en is ons

sein Ruhmheilig. Darum treten wir diesen germanischem Feste mit einer unaussprechlichen Begeisterung bei, und bringen dem Andenken des unsterblichen Mannes, aus dem Grund des Herzens, unsre Huldigung zu.

Möchte Schillers Geist diese Versammlung dermassen durchdringen, dass ein Brüderkreis daraus emtstünde, der unaufhörlich streben sollte, um den Triumph des germanischen Geistes, uber den gallischen Geist, wenigstensaufjedem germanischen Boden, zu versichern!

Ick stelle Ihnen einen *Toast* vor, an den Ruhm Schillers, und an die verbrüderung aller germanischen Völker!

zyn roem heilig. Daerom treden wy dit germanische feest met eene onuitsprekelyke geestdrift by, en brengen der nagedachtenis des onsterfelyken mans, uit den grond des herten, onze hulde toe.

Mogte Schillers geest deze vergadering dermate doordringen, dat een broederkring daeruit ontstonde, die onophoudelyk streven zou, om den triomf des germanischen geestes, over den gallischen geest, ten minste op elken germanischen bodem, te verzekeren!

Ik stel u eenen dronk voor, aen den roem van Schiller, en de verbroedering aller germaensche volken!

L. VLEESCHOUWER.

Gielis van Everen.
Een schilder der XVe eeuw.

Sedert eenige jaren hebben de gewetensvolle opzoekingen onzer oudheidkundigen de namen en de werken doen kennen van een aental vlaemsche kunstenaren der XVe eeuw; wy hebben kennis gemaekt met eene kunstschool wier bestaen nog over weinig tyds een raedsel was.

Dezer dagen, daer ik eenige nasporingen deed in de aenteekeningen, met groote vlyt, door wylen mynen schoonvader, heer J.B. van der Straelen, gemaekt, ontdekte ik een stuk der XVe eeuw welk hy uit de stedelyke Archieven van Antwerpen had overgeschreven, en wellicht de aendacht van de lezers der *Vlaemsche School* zal opwekken. Het geldt de aenbesteding van een autaerstuk, door eenen Brusselschen kunstenaer, GIELIS VAN EVEREN, voor de kerk van Brecht, uitgevoerd, een meester wiens werken naer allen schyn zyn verloren gegaen; zie hier dit stuk:

‘Scabinale prothokollen van Antwerpen van 1455. (Wyngaerde, Tichelt.)

> ‘Aerd van Tichelt kercmeester van Brechte eñ Jannes Leest Co$\overline{\text{st}}\overline{\text{e}}$, aldaer, debent elc voeral, Gielise van Everen, schild^{r} van Bruessel eñ Pet$\bar{\text{e}}$n Veerman glaesmake al$\bar{\text{d}}$ tes voers. Gielys behoef aut lat^{e} IX lib XI s. gr. brab. toecomende van reste van der outaertafele die de voers. Gielys tanderen tyden geleuert heeft ten hooghen outare in der kerken te Brechte. Dand. inde bamismerct inden jae van sessentsestich p$\bar{\text{r}}$ ∇n oblig,$^{r\bar{\text{u}}\text{t}}$ seipos et sua, e$\bar{\text{n}}$ elc voer al, mede quam v$\bar{\text{o}}$e ons de voers. Gielis van Everen Ende bekende dat hy van allen den ghenen dat de voerg, outaertafele

meer gegouden oft gecost heeft, dan dit rest voers. volcomelic en al vergouden eñ betaelt is, daer inne den lyfcoop afgeslagen is.
XX septemb. 1465.'

Deze oorkonde bezit een zeker aenbelang, daer zy het bewys schynt te leveren dat VAN EVEREN een man van talent moet zyn geweest; inderdaed, zonder dat, zou men hem te Brussel niet zyn gaen zoeken, in een tydstip dater reeds, te Antwerpen, eene St.-Lucasgilde bestond.

P.-TH. MOONS-VAN DER STRAELEN.

Klaes Berchem[1].

Lied *zonder* wyze.

Toe, luijaerd, gauw, toe spoed u wat,
'Gy zit daer steeds zoo stil te droomen,
Ge moet toch niet gelooven dat
Met droomen ons den wyn in 't vat
En schyven, in de kasse komen,'
Zoo roept gestaeg myn vrouw my toe
Wanneer ik soms, van werken moê,
Een oogenblikje rust wil smaken;
Maer kom, dit doet toch niets ter zaken,
Ik werke voort en zinge dan:
'Gelukkig hy, die werken kan.'

De graef, de meester in het dorp,
Heeft bosschen, hoven, prachtkasteelen,
En dienaers, in verguld livrei,
Staen hem gedurig aen de zy,
Maer ik, 'k wil in zyn pracht niet deelen,
Want kommer zorgen en verdriet
Ontvlucht men in paleizen niet.
Komt my het zwart verdriet bevangen
Dan hef ik aen, myn vreugdgezangen,
En alweêr vrolyk zing ik dan:
'Gelukkig hy, die werken kan.'

Myn buerman, is ja fel bevreesd
Wanneer de stormen hevig razen,
Want zyne brik doorklooft de zee
En draegt al zyne schatten meê.
- Of dat de winden hevig blazen,
Of dat het dondert onverpoosd, -
Ik zit gerust by vrouw en kroost,
En lach met bliksem en met donder.
En waerlyk dat is toch geen wonder
Want 'k werke voort en zinge dan:
'Gelukkig hy, die werken kan.'

1 Berchem, ten jare 1624 te Amsterdam geboren, is als een uitmuntend landschapschilder gekend. Was de man goed en zacht van aerd, zyne vrouw was niet minder kwaedaerdig en kyfzuchtig; hare grootste hoedanigheid was die van gierigheid, zoo dat de goede bloed niet zelden de grillige luimen zyner wederhelft had te verdragen.

Zyn 's landmans stal en schuer vol graen
Of staet zyn veld verguld met koren,
Met angst ziet hy de toekomst aen:
Kwam aen de lucht een zwart orkaen,
Zyn schatten waren ras verloren.
Maer ik kreeg schuer noch stal ten deel,
Ik heb er, ja,... maer op 't panneel,
Zoo kan er my geen onweêr treffen
En alzoo kunt gy wel beseffen
Waerom ik zinge nu en dan:
'Gelukkig hy die werken kan.'

Maer ik ben zang en werken moê.
Ik wilde wel een glas gaen drinken,
Eh! vrouwken lief, eh! hael een flesch
Of geef my zelf een duit of zes,
Om met de vrienden te gaen klinken;
Ik heb weêr goed gewerkt van daeg;
Ik was niet lui, ik was niet traeg;
Gy weet het wel, ik min u teeder,
Op vyf minuten ben ik weder,
Maer neënknikkend zingt zy: 'man,
Gelukkig hy die werken kan.'

L. VAN SPILBEECK.

Van Duyse.
Elegie.

Dood is VAN DUYSE, de dichter der zangen uit hoogere sfeere,
Waer Neêrland op roemt; dichter der helden en goôn,
Homeerskroost, met zoo felle vlerk, en met godlyke denkkracht;
Zanger van 't lied des Germaens, met al de kunst eens Virgiels;
Kristene harpenaer! Ach! zyne luit klinkt langer hier niet meer!
Sterk was de slag die hem trof. - Tranen en rouw zyn ons deel.
Kort was zyn doortocht hier; scherp heeft men zyn dagen gemeten:
Midden zyns bloeis valt hy, nedergebliksemd als d'eik.
De Eeuwige heeft nu den stervling ten zynent geroepen, daer woont hy,
Daer, in des Eeuwigen burgt gaet hy den lof van den Heer,
Over den sterveling heerschend en boven de sterren gebiedend,
Zingen; met David vervoegd, zingt hy er 't drymalig HEIL;
Zingt hy de hymnen zyns zanges, die de aerde verrukt en den hemel.
Zing ze den Schepper ter eer, zing o VAN DUYSE, dyn zangen
Blakende mingloed, 't land dat dy baerde gewyd, en der Vlamen
Moedbron by het gevaer. Toog er den Schepper ons recht,
Stryder uit Vlaenderen, zing voor de Godheid den nood dyner broederen,
Armzaelg ras, in hun land, slaven van Franschman en Wael;
Zing er de Vlaendren gedompeld in de armoe, zing er, ja, luide
's Volkes onmondigheid, zing! wek er den held dynes lieds
Wek er den Arteveld, wek Vlaenderens gansche gemeente;
Stem er te saem eenen zang: 'Wraek over 't eerloos gebroed!'
Ontfang Amandsberg zyn gebeent, druk zachtekens aerde
't Lyk dezes grooten bards. Schik het by de andere twee
Reeds dynen akker vertrouwd: Willems, Leedganck en Van Duyse
Blyve er der Vlamingen trits. Eeuwig gezegend het stof

Waer de asch mede zich mengt van de helden des stryds voor de volkstael!
Vlaenderens gansche volk, deel' in den rouw van hun kroost.
't Boek des verledenen toon hunne namen in letteren van goude.
Vloei myne tranen vry - want myn VAN DYUSE is dood!

H. VAN WALRAVEN.

14 November 1859.

Kunst- en letternieuws.

Eene kommissie heeft zich, te Gent, gevormd, onder Voorzitterschap des heeren F. Rens, ten einde een gedenkteeken aen den dichter Van Duyse op te richten. Later komen wy op hare werkzaemheden terug.

- Wy vernemen dat de kennissen en vrienden des toondichters J.F.J. Janssens, (wiens levensschets wy op bl. 17 dezes jaergangs hebben medegedeeld), zich te Antwerpen vereenigen ten einde op den vyf-en-twintigsten verjaerdag van 's mans overlyden (3 February 1860), eene welverdiende hulde aen dezes nagedachtenis te brengen. Wy juichen van herte deze gedachte toe. Janssens, inderdaed, is een dier kunstenaren die het meest de erkentelykheid hunner medeburgeren hebben verdiend; hy bracht oneindig by tot de heropbeuring der nationale muziekkunst; zyne werken waerin ware begeestering heerscht, worden sedert dertig jaren op de doxalen onzer kerken uitgevoerd, en blyven immer de goedkeuring der kenners wegdragen. Eene hulde bewyzen aen zulk een man, is eene rechtveerdige daed, die door allen vaderlander naer weerde zal geschat worden.

- De heer Edw. Du Jardin heeft eene belangryke aenbestelling ontvangen; deze kunstenaer, is, naer men zegt, gelast de XIV statiën des HH. Kruiswegs uit te voeren voor de parochiale kerk van Hemixem. Geen twyfel of dit werk zal de goede faem versterken die de schilder zich door zyne vroegere scheppingen heeft verworven.

- De Zang- en Symphonie afdeeling van het Verbond voor kunsten te Antwerpen, hebben wederom een muziekfeest gegeven. Wy juichen van herte de poogingen toe die voor doel hebben ons de meesterstukken der groote komponisten te doen hooren. De bestuerder, heer Frans Callaerts, verdient grooten lof voor de kunde, die hy in het geleide van orkest en zangers aen den dag legt.

- *Koninklyke Akademie.* - Mededeeling van ridder Leo de Burbure.

'Men leest in den *Moniteur*, verslag der zitting van de koninklyke Akademie:

De heer Alvin deelt eenen brief mede, dien hy ontvangen heeft van ridder de Burbure, over de oudheid van de drukkunst. Het zou blyken uit de schriftstukken, welke verzameld zyn, dat deze kunst een veel ouderen oorsprong heeft dan men gewoonlyk denkt.

Indien ik my niet bedrieg, zegt de heer de Burbure, behoort de oudste vermelding van het uitoefenen der drukkunst, welke men tot nu toe in België ontmoet heeft, tot het jaer 1442.

Zy is te vinden in de akte van herinrichting der St.-Lukasgilde te Antwerpen, gedagteekend 22 july van dat jaer. De *prenters* zyn er in genoemd als deelmakende van de korporatie, na de *verlichters*, en achter de *schilders*, de *houtenbeeldsnyders*, de *metselrysnyders* en de *glaesmakers.*

De stad Brugge kan, van haren kant, zich de eer toeëigenen, onder hare inwooners, en dit reeds in 1456-1457 eenen *Jan de Printere* geteld te hebben, waervan de heer Scourion, de kundige archivist van Brugge, het eerst het bestaen heeft gevonden.

Ik heb beter gevonden dan de heer Scourion, beter dan de akte van 1442. Overtuigd van het belang dat gy aen myne ontdekking zult hechten, haest ik my, mynheer, u dezelve meê te deelen,

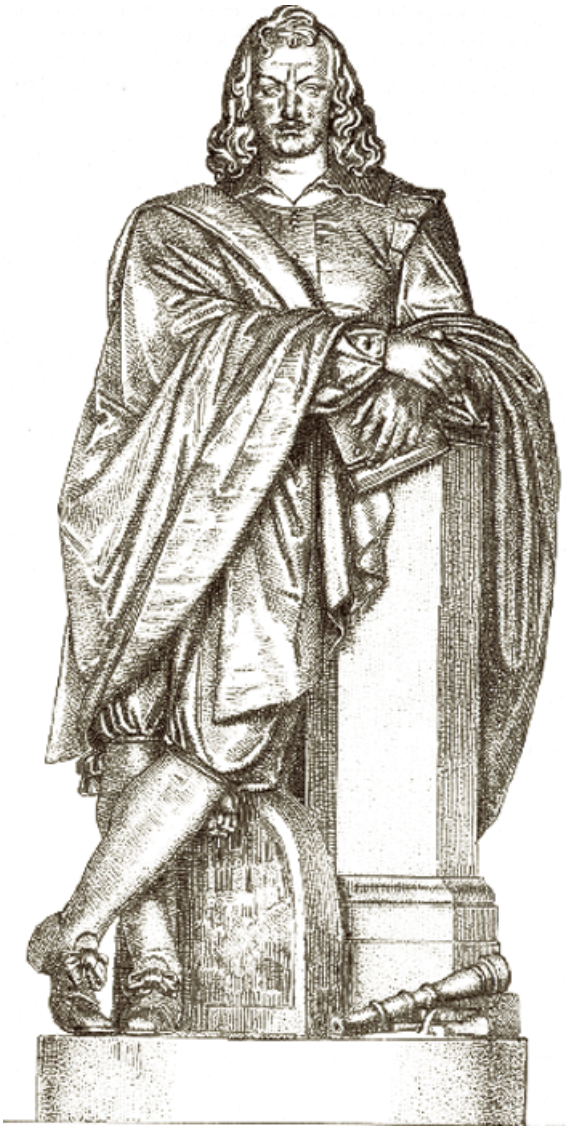
Veertig jaren vóor *Jan de Printere*, van Brugge, bestond er een *Jan de Printere*, Jan de drukker, te Antwerpen.

Hy is vier keeren vermeld in de authentieke akten, verleden voor de schepenen der stad, in den loop van het jaer 1417; die akten bestaen in protokol in de archieven der stad Antwerpen, waer ik ze heb ontdekt, dank aen den toegang tot deze verzameling, welke my is verleend geworden door burgemeester en schepenen.'

De heer de Burbure heeft de teksten, waervan hy spreekt aengehaeld; de brief zal in zyn geheel in den *Bulletin* gedrukt worden, en wy zullen, zoohaest hy verschynt, nadere byzonderheden over de belangryke ontdekking van den geleerden Antwerpenaer meêdeelen.

Lucas Fayd'herbe.
(Vervolg, en slot zie bl. 139 en 154 dezes jaergangs.)

Is het te begrypen, dat

NAER EENE PHOTOGRAPHIE VAN DEN HEER F.-C.-M. VAN NIEUWLAND, DOOR HUBERT MEYER.

men het byzonderste deel, eener kerk, welk de pracht des tempels moest maken, dat deel, welk de grootste bekwaemheid, de meeste kennis van bouwkunde, eene langdurige ondervinding en zoovele voorzorg eischte, aen eenen werkman toevertrouwde? dit is onaennemelyk. Die lichtzinnige daed is onuitlegbaer; zoo veel te min te verstaen, dat die Dom, in zyn slach, een der merkweerdigste van het land moest worden. - Wy herhalen het, deze opbouwing was boven de macht van eenen enkelen metzelaer, en vroeg de wetenschap van eenen kunstenaer, die, zoo als Fayd'herbe, tot het hoogste punt in bouwkunde was gestegen; - ook dacht Fayd'herbe het zich eenen plicht tegen die onbegrypelyke handelwyze op te komen, en de protestatie die hy hier tegen uitzond, werd den 30 april 1677, door notaris F.J. De Croon, den prior behandigd. Die tegenstand had voor Fayd'herbe den verwachten uitslag, en sedert dien hernam hy, volgens zyn oorspronkelyk plan, het geleide der werken.

Nadat de monikken zoo vele moeijelykheden en zoo menige ongegronde wederwarigheid aen Fayd'herbe berokkend hadden, zou het te denken zyn dat zy, overtuigd van hun ongelyk, betrouwen zouden gehad hebben in de rechtzinnigheid en in de kennissen van hunnen bouwmeester, en zy geen geschil dat tot hun nadeel keerde en de goede trouw van Fayd'herbe deed voorkomen, nopens het opbouwen hunner kerk, meer zoude verwekt hebben; - maer zoo ging het niet. - By overeenkomst van 13 mei 1675, had Fayd'herbe, het welven der choor, het oprichten des hoogen autaers, alsook het uitvoeren der beeldwerken die den Dom moesten versieren, aengenomen. - Deze akt behelsde onder anderen: 1^{e} dat de monikken boven de bouwstoffen om het welfsel te voltrekken, ook het noodige hout tot de stellingen en bogen moesten leveren en zy aen Fayd'herbe hiervoor 250 guldens (453 fr. 51 cent.) zouden betalen. 2° dat de kunstenaer zich verbond den marmer te bezorgen en het hoog autaer in den trant en evenredigheid als de kerk het vroeg, en zoo als hy het goed oordeelde, te maken, en dat na de voltrekking des werks, men wederzyds deskundigen zoude benoemen, om den prys en de weerde ervan vast te stellen, en deze schatting hem vier jaren later zoude worden uitbetaeld. 3° dat Fayd'herbe de twee *bas-reliefs* voor de koepel in steen zal uitwerken, en dat deze zoo als het hoogautaer door bekwame persoonen zullen geschat worden; - zoo nochtans

dat de religieusen maer de helligt van de vastgestelde waerde dezer snywerken, hem zullen vergelden.

Hadden wy deze overeenkomst, niet ontdekt in *schriften*, *door den grooten kunstenaer*, *achtergelaten*, wy hadden nooit aen zulk verdrag kunnen gelooven. - Inderdaed wie kan veronderstellen dat een zoo verdienstvol man dusdanige voorwaerden zou hebben onderteekend? Gelyk wy het reeds hebben aengehaeld, bewyst dit eens meer dat Fayd'herbe zyne eigene belangen versmaedde, en dat hy alles aen zyne kunstliefde slachtofferde - alsof hy het gevoelen had dat zyn naem door zyne teekenpen, door zynen passer, door zynen beitel en winkelhaek, zou onsterfelyk zyn geworden.

Maer wat was dan eindelyk de oorzaek, dat men die belangloosheid, die afstand van eigenliefde niet hooger schatte? Welke redens geleidden dan den grooten kunstenaer, den vermaerden bouwmeester, om de zedigheid te brengen tot zyne meesterstukken aen het oordeel van zyne mededingers te onderwerpen? - Waeruit komt het dat men hem niet naer waerde schatte, dat men hem de achting die hy verdiende, weigerde? Helaes! de oplossing van deze vragen is, dat in dit tydstip, zoo als heden, de ondankbaerheid alle gevoelens van erkentenis verdoofde; dat alsdan, gelyk nu, de nyd en de afgunst van mindere kunstenaers, den man wien zy niet konden naderen, en die hen zoo verre overtrof, met smaed en onverdienden hekel overlaedden.

Plotselings terwyl men het autaer oprichtte, ontstond de oorlog tegen Frankryk, het vervoer der bouwstoffen verdurende; Fayd'herbe zag zich, met de toestemming der monikken, verplicht, eenige schikkingen van het aengegane verdrag te veranderen; het autaer moest volgens dien akt, na voltrekking, door dieskundigen gewaerdeerd worden; deze afwyking kon dus geen het minste nadeel aen het klooster, noch geen voordeel aen den bouwmeester opleveren, en niet tegenstaende, wanneer het autaer byna voltooid was, begonnen de religieusen, zoo het schynt, misleid, door den toezichter der stadswerken, als ook door de beeldhouwers en bouwmeesters Van den Steen en Quellin,[1] de verdiensten ervan te betwisten, houdende staende dat dit autaer, met het gebouw niet in evenredigheid was, dat het van verscheidene stukken marmer was byeen gebracht, dat Fayd'herbe zich aen zyn akkoord niet hield, en zelfs poogde zy hem dit werk te doen afbreken.

Men voelt den pynlyken indruk, dat die onredelyke, die ongerymde handelwyzen op den zwaermoedigen geest van Fayd'herbe moesten te weeg brengen; - hoe kon hy een autaer uit één blok kappen welk uit marmer van verschillende kleuren moest bestaen?

De kunstenaer zag alsdan het ongelyk welk hy had gehad, wanneer hy die overeenkomst sloot, die zyne belangen aen de goede trouw onderwierp, en waervan elk artikel kon betwist worden. In dien staet van zaken, riep hy bekwame kunstenaers om zyn werk te keuren en een gegrond verslag te geven, of het autaer in evenredigheid was met de plaets die het verkleedde.

Wy kunnen niet vaststellen of de Hanswyckkloosterlingen, van hunne zyde, kunstenaers ontboden hadden om over dit geschil te beslissen; wat er van zy, tusschen deze rechters telde men niet alleen de bekwaemste bouwmeesters maer ook beroemde beeldhouwers en schilders, welke op het einde der maend mei 1680, ten getalle van elf, zich te Mechelen vergaderden. Deze rechtbank bestond uit de

(1) In een wederantwoord tegen de aenmerkingen der monnikken nopens het autaer, zegt Fayd'herbe dat tusschen de keurmeesters die men zal benoemen, hy geene partydige en onbetrouwweerdige, zoo als Quellin, Vanden Steen en den toezichter der stadswerken die gedurig door het Hanswyckklooster gebezigd en dus er van afhangelyk waren, kan aenveerden; dat de eerste dezer, reeds in de schatting der beeldwerken, in den dom, zyne partydigheid heeft geloond, enz.

twee *Verbruggen*, *Vanden Eynden*, *Mercx* keizerlyken bouwmeester, *Henricus Herregouts*, *C.E. Biset*, *Arnoldus Quellin*, *Daniel Janssens*, *E. Wautiers*, *Gabrieli Bruxello* en *Van Bruxey*(1). Fayd'herbe overhandigde aen deze kommissie het plan of de teekening volgens welke hy, het betwist werk had begonnen en voornemens was te voltrekken; na alles nauwkeurig overwogen te hebben, verklaerden die kunstmeesters dat de evenredigheid tusschen het hoog autaer en de kerk zal bestaen, wanneer het werk, volgens het afgeleverde plan, zal voltooid zyn.

Weinige dagen later overhandigde Fayd'herbe het bovengemelde plan aen den notaris Verhulst, onder eed bevestigende dat hy diezelfde teekeningen, aen de rechters gedurende hun oordeel aenbood(2).

Dusdanig vonnis, door zulke bekwame rechters uitgesproken, zou allen stryd moeten geslist hebben; integendeel stookte het de verbittering aen, en de zaek werd zoo verre gedreven dat de partyen hun geschil niet meer op vriendelyke wyze kunnende vereffenen, zy tot de rechterlyke overheid overgingen. - De monnikken van Hanswyck door smeekschrift gedagteekend, 16 april 1680, onderwierpen

(1) 'Attestatie der beeldhouwers over de goede proportie van den hooghen autaer tot Hanswyck.

Wy onderschreven beeldhouwers ende architecten kenders dies verstaende van architectuere, certifiseren ende geven getuygenisse der waerheyt waerachtich te wesen dat den hooghen autaer tot Hanswyck binnen Mechelen heeft zyn behoorlycke proportie van groote on breede naervenant de voorseyde kercke als den zelven zal volcomelyk gemaeckt wesen volgens de teekeninghe daervan zynde met den clynen voet daer op staende by ons gezien en op alles wel gezien en geconsidereert diesses aengaende, etc.
Get. PEETER VERBRUGGEN, PEETER VERBRUGGEN, minor, NORBERTUS VAN DEN EYNDEN, MERCX arch. imp. reg. HENRICUS HERREGOUTS, C.E. BISET, ARNOLDUS QUELLIN, DANIEL JANSSENS, C. WAUTIERS, GABRIELI BRUXELLO, MATT. VAN BRUXEY, ANTONIUS av.t van syne M. 1680. P. VERHULST not.is 1680 dienende op de daete van Eedt.'

(2) De aflevering van het plan geschiedde den 16 mei 1680.

aen den grooten raed van Mechelen, hunnen twist met Fayd'herbe; deze bestelde zyne antwoord den volgenden 11 october, steunende zyne verdediging op het aengegane verdrag; daerby deed hy aenmerken, dat de religieusen den kwaden wil dreven tot hem te dwingen het hoog autaer af te breken alvorens het voltrokken was, en dus zonder te kunnen oordeelen of het prachtig genoeg was; of het aen de bepaelde voorwaerden verantwoordde; dat na er verscheidene jaren tot den godsdienst gebruik van gemaekt te hebben, zy dezen uitvlucht poogden om zoo de betaling te verschuiven; - eindelyk aengezien het klaerblykend was, dat hy geen het minste voordeel uit de aengenomene werken kon trekken, het autaer alleen hem eenige vergelding kon toebrengen, en het diensvolgens aen monnikken niet toegelaten was dit werk te doen staken[(1)]. Een ander schrift werd den 6 february 1681, om het antwoord van Fayd'herbe te wederleggen, voorgedragen, maer de kunstenaer verklaerde den 16 der zelfde maend, dat hy in zynen vorigen eisch volherdde; het Hooge Hof door een vonnis van 29 meert 1681[(2)] besloot dat het hoog autaer en de twee koordeuren, zonder er de snywerken in te begrypen, binnen de maend, door onpartydige en van wederzyds te benoemen kunstenaers, zouden geschat worden; dat deze het voordeel zouden vaststellen; dat de bouwmeester uit

(1) '..... Welcke indemniteyt niet vindelyck en is ten sy in het opmaecken en volbouwen van den autaer naer t'seggen van neutrale persoonen hun dies verstaende, waer toe den voors. Fayd'herbe altydt ghereedt sal wesen met presentatie in 't avanceeren der costen etc. ..... wel verstaende datter niet secretelyck en sullen worden gehoirt eenige persoonen niet verstaende d'architecture, de welcke dikwils uyt jmulatie intrest ofte andersins souden spreken jeghens de waerheyt ofte kennisse van architecture.
..... Synde te verwonderen dat de voors. prior ende religieusen syn agierende met soo groote animositeyt ende sinnelyckheyt dat sy den autaer dreygen af te breken sonder aenschouwen oft den selven naer het opmaecken zal wesen bequaem ende luystert ofte niet.

Sy hebben den selven soo vele jaeren gebruykt sonder contradictie, en als den selven soude voltrokken ende volmaeckt wesen nemen sy een getal van frivole uytvlugten ten eynde van niet te betaelen.
Het is hun niet georloft door sinnelyckheyt diergelycke costelycke wercken voortcomende uyt de weldaeden van godtvruchtige persoonen af te breken.' Gelyk wy reeds gezegd hebben, werd deze wederantwoord voorgedragen den 11 october 1680.

(2) 'Arrêt de la cour.
Vu le différend entre le prieur et religieux du cloistre de Hanswyck en cette ville, suppliants par req^{te} du 16 avril de l'an 1680 et par deux autres validées, pour civiles du 11 d'octobre de la ditte année et du 6 de février dernier soubs benefice des q^{les}. Ils ont posé faits et exhibé pièces de batteri par partie le tout joint au different par ordonnances des 14 de novembre 1680 et 10 de mars, en suivant d'une part, Luc Fayd'herbe ref.^{t} d'autre.
La Cour faisant droit ordonne aux parties de faire priser endeans un mois par des maîtres expers neutres a choisir de part et d'autre l'autel et les deux portes au côté en l'estat qu'on les trouve présentement avec tout ce que devant l'interdiction en question a esté faict ou destiné pour y servir et estre approuvé et aussi le gaing que le d.^{t} rescrit.^{t} aurait pu faire a la construction du d.^{t} autel avec ses termes au pied du modelle en estant, sans y comprendre aucune statue. Condamne les d.^{ts} suppl.^{ts} de payer contant au res.^{t} le tiers de la partie de la dite prisée et les deux tiers restants d'année en année en egale portion, moyennant quoi vient a cesser la pretention du d.^{t} res.^{t} pour la seconde station de bas-relief, compense les depens et pour cause, sauf le rapport qui sera a la charge des suppl.^{ts}
Du 29 de mars 1681.

Copié du decret de la Cour entre le prieur et religieux d'Hanswyck suppl.^{ts} et Lucas Fayd'herbe rest. d'autre.
Rapport fait a la Cour declare que les pièces cy mentionnées a pris inventaire fait seront transportées aux frais et peril des suppl.^{ts} en une place neutre, dont parties conviendront.
Fait a Malines le 25 avril 1681.
(Signé,) PHIL. IMBERT.'

die werken, indien zyn afgeleverd plan ten volle ware ten uitvoer gebracht geweest, zoude getrokken hebben, en veroordeelde de monnikken, een derde deel van het beloop dezer schatting dadelyk aen Fayd'herbe te betalen, om de overige twee andere deelen, van jaer tot jaer, te vereffenen; hiermede ook moest de eisch eindigen nopens het tweede *bas-relief*, doch Lucas de overeenkomst tot het maken des autaers met reden, als ondeelbaer aenziende, bracht by, dat indien men van de eerste voorwaerden afweek, hy recht had tot de betaling van twee *bas-reliefs* in plaets van één, zoo als het akkoord luidde, omdat de sny- en bouwwerken maer éene en zelfde aenneming uitmaekten, en onscheidbaer waren, daer het voordeel dat hy van de eene zyde kon genieten, het verlies moest dekken, dat hy van de andere kon onderstaen. By gevolg van het uitgesproken arrest kwamen eindelyk de partyen overeen, en, door eenen notarielen akt van 23 mei 1681[(1)], vergenoegde Fayd'herbe zich met eene som van 4400 guldens Brabantsch geld, (7981 fr. 85 cent.).

In een der aen den grooten raed voorgedragene schriften, hadden de monikken aengehaeld dat zekere bouwmeesters hun het voorstel hadden gedaen het autaer, ten koste van 4000 guldens, op te halen; maer steunende op een antwoord van Fayd'herbe, schynt het ons, dat deze laetste aen zyn werk eene veel grootere weerde toeschreef, want hy bevestigt dat zyn autaer in geene vergelyking met dit van het Beggynhof, welk men zegt 5000 guldens gekost te hebben, kon gesteld worden, er by voegende dat ‘hy zich gelukkig zou achten, waert hy dusdanige aenneemingen konde doen, dat hy alsdan een rytuyg tot zyn gebruyk zoude hebben, dat dit autaer maer eene verzameling van hout en steen is, dus geenzins in evenredigheyd met dit van Hanswyck gansch uyt marmer kon gestelt worden.’

Dit hoog autaer was niet geheel voltooid op het tydstip der overeenkomst; wy hebben geene zekerheid of Fayd'herbe er later de bestiering over behield; het schynt neen, want

(1) Deze overeenkomst werd door den notaris G. Verhaegen op 23 mei 1681 beschreven.

het blykt uit zyn antwoord van 16 february 1681, dus dry maenden vóor de slissing der moeijelykheden, dat het autaer tegen den koormuer niet rustte, dat dáer eene deur, toegang tot het klooster gevende, bestond, alsook dat dáer eene plaetst bestemd was, om het tabernakel te stellen; - heden is het niet afgezonderd, maer aen de muer vastgehecht, en in plaest van in marmer te zyn gehouwen, zyn de pilaren in hout; het is dus te denken dat, na den 23 mei 1681, het autaer verschoven werd. Eene andere beweegrede, die ons doet gelooven dat de er aen toegebrachte veranderingen zonder de tusschenkomst van Fayd'herbe geschied zyn, is dat zooals het autaer thans bestaet, dezes breedte niet in evenredigheid schynt met deszelfs hoogte; te meer is het bewezen door de stukken in dit proces bygebracht, dat de religieusen de afbraek des autaers vroegen, om dit laetste achterwaerts te plaetsen.

Eene tweede onzekerheid, die myn nauwkeurig onderzoek niet heeft kunnen doen verdwynen, bestaet in de waerde waerop de twee groote en kunstryke *bas-reliefs* die den dom versieren, zyn geschat geweest.

Op deze wyze echtereindigde dit geschil, dat de wysheid en de goede trouw hadden moeten doen voorkomen; die moeijelykheid deed den grootsten indruk op onzen beeldhouwer, en zelfs schynt het, dat die ongelukkige oneenigheid eenen droeven invloed op geheel zynen levensloop heeft uitgeoefend.

Reeds hebben wy doen aenmerken dat de kerk van O.-L.-V. van Hanswyck eene onbetwisbare kunstweerde bezit; - dit gebouw is stout en schoon, en de bouwmeester heeft hierin zyne groote kennissen en zyne rykheid van geest bewezen; - gelyk andere gebouwen van dien aerd, bestaet deze tempel niet uit een latynsch of grieksch kruis - dry gelykloopende beuken maken het gebouw; aen den derden pilaer, welke een der steunen van den dom is, maken zy een kring uit en verder hunne oorspronkelyke lyn hernemende, scheiden zy, ieder aen een der kleine autaers. Gemakkelyk kan men ontdekken dat die oprichting des doms het byzonderste oogwit onzes bouwmeesters was, en hy hiertoe aenspraek op al de kracht zyns geestes heeft gemaekt.

Tusschen de steunpilaren van den dom zyn vier zuilengangen (*portiques*) boven welkers voetstukken de borstbeelden van de HH. Ambrosius, Augustinus, Hieronimus en Gregorius zyn geplaetst; de twee eerste zyn voortbrengsels van Fayd'herbe, de andere van zynen leerling J.B. Boeckstuyns. Boven het eerste kroonwerk waer de vereenigingen des doms en het welfsel des middenbeuks hunnen oorsprong nemen, stam, aen de linker-en rechterzyden, de twee overheerlyke bas-reliefs, die men, met rede, als de schoonste uit België mag aenwyzen; de eene verbeeldt *de geboorte des Zaligmakers*, de andere de *kruisdraging Christi;* - zy zyn gansch behandeld met die stoutheid, die Rubens in zyne meesterstukken stelde; gansch dragen zy dit merk van grootheid dat aen den vorst der schilders eigen was, - ja, deze snywerken alleen geven aen Fayd'herbe eene onbetwistbare plaets tusschen de grootste beeldhouwers aller scholen.

De plaets waer deze prachtige kerk gegrond werd, helde zeer van straetwaerts naer de rivier de Dyle, welkers waters tegen de muren der sakristy loopen; om die ongelykheid van den grond te doen verdwynen en de noodige hoogten te bekomen, is de bouwmeester er toe gedwongen geweest, onder geheel de oppervlakte van den tempel, een onderaerdsch gebouw te maken, waerin de pilaren der kerk herhaeld zyn en aldus tot steun dienen.

De voorgevel heeft meer dan 20 meters breedte en de afstand van de inkoomdeur tot achter het hoog autaer is omtrent 44 meters; de pilaren des doms zyn in toskaensche bouworde; de voorgevel was onvoleindigd blyven staen, en is eerst in 1853 volgens de plans van den bouwmeester Drossaert voltrokken.

Na deze werken over de kunstwerken onzes meesters, willen wy eenige feiten aenhalen die hem als mensch zullen doen kennen.

In het tydstip dat Fayd'herbe nog de lessen van Rubens volgde, was hy in byzondere vriendschap met Jan Cossiers[1] getreden; deze, een der goede schilders onzer school, was leerling van Cornelius De Vos; te Mechelen geroepen, in 1656, om, door zyne tafereelen, de Beggynenkerk te versieren, gebeurde het dat het schildersambacht zich als beledigd aenschouwde, omdat dit belanglyk werk niet aen een der leden hunner gilde was toevertrouwd; de verbittering steeg ten hoogste en borst eindelyk uit, wanneer men vernam dat die vreemde meester de hand aen het werk had gesteld.

Men bespiedde Cossiers, en eindelyk betrapte men hem borstel en palet houdende, een feit voor welk men hem tot 7 guldens boete veroordeelde, met verbod van zyne tafereelen alhier te vervoorderen. Nutteloos deed Fayd'herbe poogingen om zynen vriend dusdanige knevelery te sparen: de nyd bleef onbuigzaem; Cossiers moest de stad verlaten en elders de hem gevraegde schilderyen gaen voleindigen.

Men kan denken hoe dergelyke kleingeestige tegenkanting een kunstenaer als Fayd'herbe moest kwetsen; sedert lang ook had hy een middel uitgedacht om de kunst naer weerde te doen achten.

In dit tydstip inderdaed, waren te Mechelen, de schilders en de beeldhouwers, met de vergulders, de uithangbordenkladderaers, de kinderspeelgoedmakers enz. vereenigd; en zy konden hunne edele kunst niet uitoefenen ten

(1) Jan Cossiers, geboren te Antwerpen in 1603, overleed aldaer in 't jaer 1652; hy was leerling van Cornelius De Vos, en werkte zeer gemakkelyk; jammer dat hy zich niet genoeg van die natuerlyke voorbereiding wantrouwde; hy schilderde portretten, *genre*- en historie-stukken. Zyne kleur was byzonder schoon in die twee eerste manieren; hy werd tot bestierder der Akademie van Antwerpen ten jare 1639 benoemd.

ware zy in het schildersambacht ingeschreven waren en hun aendeel, in de belasting die de stad van die gilde eischtte, betaelden. Trachtende die instelling, zoo vernederend voor de schoone kunsten, te zien wyzigen, vroeg Fayd'herbe met verscheidene andere aenzienelyke kunstenaers, den 5 juny 1684,[1] aen het

(1) Het smeekschrift van 5 juny 1684, om de scheiding van het schilders ambacht te verkrygen, was in den naem van verscheidene andere kunstenaers, als daer zyn: Philippus de Grave en Joannes Van den Steen, onderteekend.
Den 21 juny daer opvolgende, boden vreemde kunstenaren het Magistraet eene aenvraeg aen, om hen te verwittigen, dat, ingeval men hun wilde ontslaên van de belasting dat het schilders ambacht van de kunstenaers eischte, zy zich te Mechelen zouden huisvesten. Dit rekwest, door de volgenden onderteekend, werd niet voldoendelyk aenveerd:
P. Van Latum; Egbert Heemskerke, (beroemde schilder gebortig van Haerlem; Jan Van Peen; Jacob Verdussen; Jacob Laffas; Franciscus De Bodt; Petrus Vander Willige, geboren te Berg-op-Zoom, die uitmuntend, zilveren vaten, muziekinstrumenten en zinnebeelden der dood schilderden; Jacobus de Fourmestraux; J.-B.-F. De Crepu.
Wy hebben eene nota, gedagteekend 13 juny 1684, in de stukken van het schilders ambacht ontdekt, welke hewyst dat de volgende meesters die kunstenaers dreven om de hier boven gemelde smeekschriften aen het magistraet voor te dragen.
Lucas Fayd'herbe; Jan Vanden Steen, beeldhouwer; Bocxstnyns, leerling van Lucas Fayd'herbe; Eloy Bonjonne; Huysmans, (wy denken dat deze de landschapschilder is, gewoonlyk *Huysmans van Mechelen* genoemd, alhoewel hy te Antwerpen werd geboren); Sonnemans; (hy was een Hollander; er zyn van hem in O.-L.-V. kerk twee groote schilderyen, welke voortyds in het klooster van Leliëndael geplaetst waren. DESCAMPS, in zyn *Voyage pittoresque de la Flandre*, meldt deze stukken met den grootsten lof); Sebastiaen Van Aken, (hy was historieschilder, leerling van Luc. Franchoys en te Mechelen geboren); Philippus De Grave; Ferdinandus Saeyes.
Het vooruitzicht van deze kunstenaers was te Mechelen eene Akademie van schoone kunsten op te richten, maer de schildersgilde belette er de uitvoering van.
Hier volgen de smeekschriften; het eerste is gedagteekend van 5 juny 1684
'Aen myne Eerw. heeren Wethouderen dezer stadt Mechelen in policye camer vergadert.
Verthoonen met behoorlycke reverentie de ondergeschreven constschilders en belthouwers binnen deser stadt, hoe dat hunne respective consten en wetenschap van allen oude tyden zyn gehouden geweest voor liberael ende geen gemeyns hebbende met mechanicque hantheringe of ambachten hoedaenichlyck dat de selve by allen edelieden mogen worden geexerceert sonder eenige derogatie aen hun qualiteyt ter contrarie syn door de selve consten verschyde uytmuntende meesters als onder andere by desen Petrus Paulus Rubbens, Antonius Van Dyck ende meer andere by de princen, soo van dese als andere landen gepromoveert geweest selfs tot den staet van ridderschap ende in den selven het exercitie van hunne conste blyven continueren.
Het is nu soo dat binnen dese stadt evenwel geen distinctie en werdt gemaeck tusschen het mechanique en liberaele schilderen en belthouwers, maer dat de dekens van het schilders ambacht indifferentlyck op het pretext van hunne rolle, praemen selfs allen uytscheynende meesters om te comen onder voors. mechanicque ambacht, synde gecompozeert van stoffeerders, popmakers, cladders en andere winkelhoudende persoonen directelyck tegens de nature van remonstranten liberale conste.
Ende waer door den luyster van selve comt te verdwynen ende uit dese als nu florissante stadt gehouden worden verscheyde treffelyke constenaers een de welcke elders geen het minste obstacle en worde gemaeckt in het exercitie van hunne conste en de welcke andersints alhier souden worden getrocken ende dat meer is die onderg.^{e} vertrouwen vastelyck dat sy het voors. obstacle geweest synde, sullen komen te wagen brengen van alhier op te rechten eene treffelycke Academie, als tot Antwerpen, Brussel en elders omme in de selve by de liefhebbers naer het leven te worden geteekent, waer ook vele vremde alhier souden worden aengelocht, en by faute van welcke als nu de ingesetenen deser stadt om te comen tot de perfectie de selve Academie elders moeten soecken synde sulkx ook seer wel geconsidereerd geworden by de heeren Wethouderen van Antwerpen hebbende in hunne stadt gesepareert de mechanicque van de liberaele meesters hebbende de lesten gevoeght met de camer van rhetorycque ofte poësye aldaer ende de eerste gelaten onder hun voorigh ambacht, sulcx is ook te voorleden jaer gebeurt in de vermaerde republieque van Venetiën naer luydt van het extract uyt de *Relations véritables*, van 23 january 1683, het extract ten desen annex synde in de selve rhepublieque gemaeckt voor het toekomende eene distinctie tusschen deghene professie doende van voors conste by hun gedeclareert liberael ende exempt van lasten de

welcke moeten draegen degene exercerende de mechanicque sulcx dat (onder ootmoedige correctie) voor het gemeyn beste soude convenieren dat dusdanigh onderscheyden ende distinctie oock alhier wierde gemaeckt oock om voordere redenen by de remonstranten in cas van noode UE. mondelinge naerder te representeren, oorsaecke waerom sy hun keeren tot UE.
Ootmoedelyck biddende de selve gelieven gedient te syn de supplianten en allen anderen die hun binnen dese stadt in liberaele conste van schilderen en belthouwen, sonder het houden van winkel en diergelyke mechanicque functien sullen comen te exerceren, te verclaeren exempt van voōrs ambachte en lasten daer toe staende, de supplianten..... een particulier corpus 't sy onder naem van Academie als binnen Parys, Londen etc., 't sy met vervoeging aen de camer van Rhetorycque binnen dese stadt op den voet als binnen Antwerpen ofte daer inne anderssints soodanighlyck te voorsien als de selve naer de gelegentheyd van de saecke en voor het gemeyn recht sullen vinden te behooren, doende etc.
(Was onderteekend): Philippus De Grave; Van der Steen; in den naem van meer anderen.
Men vindt er de volgende kantteekening op: ‘Sy gestelt in handen van de heeren pollicyemeesters.
Actum den 8 may 1684. (Ondert.): J. Van de Venne.
En lager eene tweede kantteekening: ‘Sy gestelt in handen van de Deckens van de schilders en stoffeerders om hier op mondelinchs te comen segghen. Actum den 5 juny 1684. (get.): J. Vande Venne.
Smeekschrift van 12 juny 1684.
‘Aen Myne heeren Borgemeesteren ende Schepenen der stadt van Mechelen.
‘Verthoonen seer oitmoedelyk de onderscreve vrymeesters van de edele schilderconste hoe dat sy geirne binnen de voors. stadt souden comen woonen, waert sy aldyen UE. hun geliefde vry te laeten en exempt te houden van alle ambachts lasten ende sonder gemolesteert te worden van de Deckens van de schilderconste gelyck in alle andere steden het gebruyck is, door dyen het is een edele konste ende voor geen ambacht en mach worden gerekent, omme eenparelyck binnen de voors. stad met die van de nieuwe Academie eendrachtich te wesen ende vervolgens de privilegien ende costuymen by die van de selve Academie mede onderhouden gelyck by hun naer behooren wort versocht dan alsoo tselve sonder het consent van UE. niet en vermach te geschieden.
Soo keeren sy supplianten hun tot UE., ten eynde de selve aen hun gelieve te consenteeren als mede aen allen diegene die noch (van deselve konste synde) binnen Mechelen voors. souden comen woonen van vry ende exempt te wesen van alle ambachtslasten dier souden mogen opgestelt worden, geconsidereert dat sy in alle steden, te weten tot Parys, Roomen en geheel Italiën daer in geene lasten syn gehouden, ende dat door de edelheyt der schilderconste de welke voor de voors. stadt sal wesen een groote consomptie ende bybrengen een mercklyck profyt, door dyen vele vremddelingen de selve liefhebbers van de conste aldaer selen comen besoecken, waertoe wy genegen wesende UE. biddende van het selve te willen consenteren 't welk doende etc. (ondert.) P. Van Latum, Egbert Heemskerke, Jan Van Peen, Jacques Verdussen, Jacobus Laffas, Francus de Bodt, Peeters Vander Willige, Jacobus de Fourmestraux ende J.B.F. De Crepu.
Ter zyde was gesteld de volgende apostille. ‘Sy gethoont aen de deckens van de schilders om hier op beneffens de andere requeste hun ten handen gestelt mondelings te comen seggen op woensdach naestcomende. Actum den 12 juny 1684. (Onderteekend): B. Scheppers 1684.
Het Schildersambacht zond den 13 juny 1684, de volgende beraedslaeging het stadsmagistraet toe.
MEMORIE.
Van de gene die de Academie sullen beginnen te stabuleren en de naemen van degene die dese requeste hebben doen stellen en ootmoedelyck syn versoeckende geweest van myne eerw. Heeren van het magistraet ende als nu in handen gestelt van myne heere pollicye meesters om daer in te doene 't gene naer rede is verzocht geweest en verhoopende syn eenen goeden uytval ende eene vierige protexie om dese vrye liberaele schildersconste in haeren eersten staet van libertyt te herstellen, etc. M. Lucas Fayd'herbe den ouden, M. Jan Lucas Fayd'herbe den jongen, M. Jan Vander Steen, M.N.M. Boecxsteuyns, M. Eloye Bonjonne, M. Huysmans, vremde, M. Sonnemans, vremde, M. Sebastiaen Van Aken..., nieuw, M. Philip De Grave, M. Jan De Coxie en M. Ferdinand Saeyes, vremde.
Mitsgaders eenige quantiteydt van jonge aencomelingen die alreeds al wat fraeis te doen ende in weynige tydt al fray meesters sullen worden vermits dese nieuwe ingestelde academie haren voortgang sal crygen.
Wy ondergeschreve supposten van het schildersambacht alhier verclaeren aen t versoeck met deze memorie gedaen nochte ook het requeste by eenige supposten gepresenteert over hetselve versoeck niet te willen houden, maer verclaeren dat wy ons syn houdende aen de

magistraet, in een gegrond smeekschrift, eene scheiding te willen maken tusschen de schilders, de beeldhouwers, en die mannen welke den borstel en beitel slechts behandelen, om de deuren en vensters

rolle van den ambacht. Actum den 13 juny 1684, (geteek:) Francis Boecxstuyns, Peeter Sonnemans.

te kleuren, of voorwerpen uittewerken die alleenlyk tot het vermaek der jeugd dienen, te verstaen gevende, dat indien hunne aenvraeg gunstiglyk werd aenveerd, men te Mechelen, op de zelfde wyze als te Brussel en te Antwerpen, eene Akademie van schoooe kunsten zou kunnen stichten. Dit belangryk smeekschrift, zeker weerdig van in acht genomen te worden en welk der stad onschatbare voordeelen moest toebrengen, werd ongelukkiglyk van de hand gewezen.

Dit was eene der laetste poogingen die onze meester ten voordeele der kunst in zyne geboorteplaets aenwendde. Fayd'herbe overleed te Mechelen, den 31 december 1694. Hy had eene zwakke lichaemsgesteltenis, was van kleine gestalte, mager en zwaermoedig van aerd. Hy werd begraven in den middenbeuk van de metropolitane kerk, omtrent den predikstoel, onder den zerksteen van Andreas Snyders, wiens dochter hy had gehuwd.

Dit laetste feit moet echter eenieder verwonderen. Volgens den inhoud van eene overeenkomst tusschen de Hanswykheeren en Fayd'herbe, gedagteekend 24 july 1776[1], had deze laetste zich het recht voorbehouden van, in deze kerk, een grafkelder voor hem en zyne familie te maken, alsook een gedenkschrift boven de twee zuilengangen, tusschen de steunpilaren van den Dom, langs de koorzyde, te plaetsen; men weet niet welke de redens mogen geweest zyn dat 's kunstenaers stoffelyke overblyfselen niet in den merkweerdigen tempel, dien hy gebouwd had, ter aerde zyn besteld. Mogelyk is dit toe te schryven aen de onlusten die hy van de monniken had onderstaen; doch, wat er van zy, meer dan eene halve eeuw was er verloopen, en nergens was er in die kerk, de naem van Fayd'herbe te vinden, wanneer onder den tegenwoordigen pastoor van Hanswyck, den eerw. heer Van Campenhout, vriend van den laetsten nog den naem dragende afstammeling onzes bouwmeesters, boven een der zuilengangen der Dom, het volgende opschrift werd gesteld:

D.O.M.
ET
PIAE MEM.
ILL. SCULPTORIS
LUC. FAYD'HERBE
HUJUS ECCLESIAE
CONDITORIS
QUI OBIIT 31 X^{bris} 1697.
R.I.P.

Intusschen was de stad Mechelen van haren kant, den man ook gedachtig geworden, die eene perel in hare kunstkroon had gehecht. Ten jare 1854 richtte zy ter eere van Fayd'herbe een standbeeld op, welk aen den beitel van Joannes-Baptista-Joseph de Bay, een harer luistertoebrengende zonen toevertrouwd werd.[2]

Jammer is het dat Fayd'herbe Italië niet hebbe doorreisd: als beeldhouwer zou de studie der meesterstukken van de oudheid op zynen beitel eenen gelukkigen invloed gehad hebben, alsook zou hy het schoone ideale, van welk hy somtyds afweek, beter hebben verstaen; als bouwmeester, zouden de menigvuldige monumenten dier rykbedeelde landstreek hem de uiterste geheimen der bouwkunde hebben geleerd.

(1) Deze akt werd beschreven door den not^{s} F.J. Croon, 24 July 1676.

(2) Deze beeldhouwer die zoo eene verdiende beroemheid bezit en wiens naem in de geschiedenis der vaderlandsche kunstenaers loffelyk zal aengeteekend worden, zag te Mechelen, ten jare 1779, het licht.

Ook verstond onze meester zeer wel de voordeelen die hy uit dergelyke reis kon trekken en was hy voornemens deze te beginnen, maer de liefde kwam zyne zinnen keeren, en den

1^en^ mei 1640, trouwde hy Maria Snyders, by welke hy zes zonen en zoo vele dochters won. Twee dezer zonen, *Lucas* en *Henricus*, waren zyne leerlingen; de eerste, zoo als zyn vader, bezat boven de beeldhouwerskunst, nog die van bouwmeester; de tweede had meer genegenheid voor de dichtkunde; echter legde hy zich ook op het beeldhouwen toe en verveerdigde hy verscheidene kleine figuren in albast; - eene zyner dochters behandelde ook den beitel, en men verhaelt dat zy eischte als beeldhouwster in het schildersambacht aenveerd te worden; hier uit volgde er, zoo het schynt, dusdanige rechtelyke betwistingen, dat de stukken dit geschil behelzende, in de archiven van het ambacht zyn bewaerd geweest; men zegt daerby dat het Anna-Barbara Fayd'herbe was welke dezen eisch voorbracht. Ten jare 1666 trad zy in huwelyk met Joannes Van Delen, eenen melchelschen beeldhouwer, die zich te Brussel nederzette(1). Echter moeten wy aen de waerheid, te verklaren dat wy aengaende dit buitengewoon geschil geene de minste bewyzen gevonden hebben; zelfs gelooven wy dat de aenteekenaers zich aengaende Anna-Barbara misgrepen hebben, en zy deze met hare moei, Maria Fayd'herbe, dochter van Antonius, overgrootvader van onzen kunstenaer, verward hebben.

Wy zyn, aen de dienstwilligheid van den heer Van Doren, archivist der stad Mechelen, een belanglyk stuk nopens deze Maria Fayd'herbe verschuldigd, welk met de moeijelykheden in verband staet die zy met het schildersambacht heeft gehad;(2) inderdaed uit een smeekschrift, in den naem der schilders aen de schepenen, den 21 january 1633, voorgedragen, blykt dat deze Maria met den grootsten smaed, de wetenschap der beeldhouwers en schilders, die destyds van die gilde deel maekten, behandelde; zy ging zoo ver dat zy hun eene uitdaging toezond, om tegen haer een kunstkamp aen te zetten. Deze grootspraek was voor hunne eigenliefde hoogst vernederend; ook verklaerden de tien beeldhouwers welke het smeekschrift onderteekenden, aen de schepenen dat zy dit beroep aennamen, en dat zy zich, in dusdanige plaets zouden begeven, als hun zal aengewezen worden, om tegen Maria Fayd'herbe den wedstryd te onderstaen. Nergens hebben wy kunnen ontdekken of die kunststryd plaets heeft gehad; maer wy denken, dat

(1) Jan Van Delen, geboren te Mechelen, was leerling van Lucas Fayd'herbe wiens dochter hy trouwde in juny 1666; hy zette zich te Brussel neder waer hy in 1702 stierf. Men schryft hem het standbeeld van den Zaligmaker in O.L.V. kerk alhier, toe; voorts is de grafstede van Jacobus en Philippus Dennetières in de kerk van Ste Gudula te Brussel door hem gemaekt; - Karolus de II, koning van Engeland heeft hem in 1672, tot zynen beeldhouwer benoemd.

(2) Alsoo Maria Fayd'herbe Antonis dochter by sekere haere requestie van 7 december 1632, aen mynheeren schepenen deser gepresenteert seer vermetelycken en beroemlycken vanteert dat sy soo goede meersterse in de konste van beeldsnyden souden wesen, dat er geen meester in 't ambacht van 't selve wesende, haer en soude konnen beschaemen, ververschende ende versterckende dit beroemlyck spreken oock by haere geschrifte van den 20 december daer naer, met dese woorden dat sy de voors: meesters in 't werken niets schuldig en is, maer en extimeert voor dozyn werkers, jae soo ist dat de ondergeschreve meesters supposten van den schilders ambacht hun lieden rapport gedaen wesende van 't geallegeerde van de voors: Maria Fayd'herbe by de deckens van den selven schildersambacht sy lieden qualycq verdraegen connende deze onwaerachtige ende vermetelycke positie, die hun ook te seer schandaleus is, als strekkende tot vermindering van hunne eere en reputatie, over een gedraegen hebben haer daer in te confonderen ende dien volgende verclaeren by desen dat sy te vreden syn elck bysonder ende sonder assistentie van iemant ter werelt te compareren ende hun te laeten vinden in sulcken camer ende plaetse alst de voors: heeren schepenen sullen ordoneeren ende aldaer om het constrichste tegen de voors: Maria te wercken ende dat in 't maken van alderhande figueren, te weten groote ende cleyne soo van hout als steen verre sy oock begeert te compareren Dies wy ondergeschreven ons submitteren ten seggen meester en van ander steden onpartydig wesende. In teeken van dien hebben wy ondergeschrevene dit al te samen onderteekent desen 12 january 1633 (onderteek.) Francoys van Loy, Rombaut Verstappen, Peeter De Cael, Rombout Rigouts, Lievin Van Legem, Baptiste Van Loy, Francoys Delna, Maximiliaen Labe.

alzoo Maria in het schildersambacht niet aenveerd werd, zy in haren hoogmoed gekwetst zynde, alleenlyk aen haren wrok gehoor gevende, niets voor oogen had, dan de verdiensten van die kunstenaers der gilde aen wie zy den hoon haer overkomen, toeschreef, te vernederen.

Lang is men van gevoelen geweest dat Lucas Fayd'herbe, ten gevolge van wonden hem door den val van een zyner beelden overkomen, zoude zyn overleden; maer volgens familieschriftten die men ons wel heeft willen toevertrouwen, is het klaerblykend dat hy onder eene kwynende ziekte is bezweken[1].

Voorders hebben deze bewysstukken ons getoond, dat Joannes-Lucas Fayd'herbe, even als zyn vader, een ervaren bouwmeesters was, en dat hy de verheffing der kolommen van het hoog altaer in St.-Rombautskerk, werk dat Lucas als zeer moeijelyk en gevaerlyk aenzag, bestierde; ten uitterste voldaen over den onderstand die zyn zoon hem had toegebracht, schonk de vader hem een schoon standbeeld, door den vermaerden Duquesnoy, zynde Ganimedes op den arend rustende.

Joannes-Lucas Fayd'herbe, echtgenoot van J.M. de Croes, bouwde ten 1696 het huis in den Langen Brul op, dat zyne vrouw van hare ouders erfde; die woon bestaet nog onaengeroerd en zoo als de zoon van onzen grooten kunstenaer haer volgens zyne eigene teekening, voltrok; heden nog is zy met schoone snywerken van den vader versierd.

In den hof, had hy het standbeeld van Ganimedes opgericht - een tegengelegen huis, om zynen tuin te vergrooten, aengekocht hebbende, wilde hy het werk van *Duquesnoy*

(1) Volgens de eigenhandige aenteekening van den kunstschilder Egidius Smeyers, zou het eene teering zyn geweest die hen ten grave bracht; op het laetste zyns levens waren zyne zinnen zoo verslapt, dat hy zynen gaenstok naest zyn bed deed nederzetten, zeggende dat het de roede van Aaron was.

verplaetsen, maer de stelling om het standbeeld van zyn voetstuk af te laten, brekende, deed hy nuttelooze poogingen om den val van het beeld te voorkomen; onmachtig om het in evenwicht te houden, ontsnapte het hem, waerdoor hy dusdanig gekwetst was, dat hy ten gevolge hiervan ten grave daelde. Dit ongelukkige voorval had plaets in de maend July 1704, dus zeven jaren na zyns vaders overlyden.

Velen hebben gedacht dat Lucas Fayd'herbe dit huis bewoonde; dit is eenen misslag, want den 3 September 1669 kocht hy voor zyne huisvesting een uitgestrekt gebouw op de Yzeren Leen alhier, tegenover het vleeschhuis, welks uithangbord alsdan was: de *koning van Vrankryk*, en op volgenden 23 December, werd hem toegelaten dezen naem, in dien van den *koning van Spanie*, dien het heden nog draegt, te veranderen(1).

De byzonderste werken van Fayd'herbe, die wy kennen, zyn te Mechelen de volgende: - In de hoofdkerk van St-Rombauts, het hoog autaer, prachtig en edel monument; - de grafstede van den aertsbisschop Creusen, noordwaerts van dit autaer ten jare 1664 gesteld; - de beelden van de HH. Joseph, Carolus Borromeus, Hieronimus en Anna, en eene groep, den H. Franciscus-Xaverius zich voor de H. Maegd met haer goddelyk kind buigende; - dit stuk is een der bevalligste en belangrykste van zyne beeldwerken; het bekroont heden de grafstede, ter gedachtenis der Berthouten, heeren van Mechelen, hersteld.

De voorgevel der kerk van Leliëndael, welkers print, naer de teekening van Egid. Smeyers, men in de *Brabantia Illustrata* van Sanderus ontmoet. Over weinige jaren heeft men aen dit gebouw aenzienlyke veranderingen gedaen.

Ook tot aen de kroonlyst of kornis, is de voorgevel van de hedendaesche St.-Petrus, voortyds de Jesuitenkerk, van zyne verordening en is ook in den besten trant behandeld.

St.-Janskerk bezit van Fayd'herbe's werken de standbeelden van de apostelen Petrus en Paulus, twee aschkruiken, eenen H. Franciscus in marmer, eene kleine grafstede ten geheugen van den kanonik Huens.

De kerk van O.-L.-V. van Hanswyck die hem geheel toebehoort, is verrykt met de borstbeelden van de leeraers Ambrosius en Augustinus, en bovenal met de twee uitmuntende *basreliefs* die gansch de school van Rubens herrinneren. - Deze groote schilder meldt, in een getuigschrift, den 5 april 1640, een beeld van de H. Maegd afgeleverd te hebben; dit werk van Fayd'herbe, alsook het beeld van den Zaligmaker, pronken heden nog in de Beggynen kerk.

Te Brussel, in de kerk van St.-Gudula, staen van Fayd'herbe, de apostelen Simon en Jacobus.

De grafstede van de historieschilder Adrianus de Bie in St.-Gommarus kerk te Lier, is ook een zyner werken.

In 1666 gaf Petrus de Jode den prachtigen lyktroon in plaet uit, door Fayd'herbe geteekend, en die in de Metropolitane kerk by het overlyden van Philippus den IV, koning van Spanje, werd opgerecht.

Vele andere beeldwerken hebben wy ontmoet die men ten rechte Fayd'herbe toeeigende, maer wanneer men den trant en de breede handelwyze van den grooten beeldhouwer met aendacht bestudeert, onderscheidt men gemakkelyk de snywerken zyns beitels, van die welke anderen toebehooren. Menigvuldige voortbrengsels van zyne naestbestaenden of leerlingen, worden hem toegeschreven; byna in alle deze ontbreekt er geest en zy dragen eene drooge en harde bewerking.

(1) Den 1 September 1755, kwam de heer Henricus van den Nieuwenhuysen in bezit van dezen eigendom, alwaer eene aenzienelyke hoedenmakery werd opgericht, en welke jaren lang in deze familie bleef; heden hoort hy toe aen den heer Dieudonné.

Eindelyk, buiten zyne twee zonen, telde Fayd'herbe tusschen zyne leerlingen, Jan Van Delen, (die zyne dochter Anna-Barbara huwde), - Nicolaes Vander Veken, Franciscus Langemans en Egidius Bocxstuyns.

CH^{r}. DU TRIEU DE TERDONCK.

Kunst- en letternieuws.

De bekwame beeldhouwer Jos. Ducaju, heeft het borstbeeld verveerdigd van den kunstschilder I. Van Regemorter, den deken der antwerpsche kunstenaers. Dit stuk is buitengewoon wel gelukt; de gelykenis is treffend.

- In het werkhuis des heeren J. Van Arendonck, hebben wy een wel uitgevoerd standbeeld gezien van den H. Joseph; het is bestemd voor de St-Augustinuskerk te Antwerpen, en strekt dezen kunstenaer tot eer.

- Als *ateliernieuws*, hebben wy vernomen: de heer Van Regemorter schildert een *genre*-stuk: de *kermis in het dorp;* H. Schaefels heeft een historisch onderwerp begonnen, een *zeeslag* in den spaenschen tyd; Col heeft wederom twee tafereelen onder handen, de *vriendelyke buer* en de *pruimentyd;* J. Questiaux arbeidt aen een landschap; verder heeft men het piedestael begonnen waerop Ducaju's *Boduognad* zal geplaetst worden; men denkt dat de begaefde kunstenaer weldra de hand aen het werk zal kunnen leggen.

- De gunstiggekende antwerpsche zilverdryver, de heer Verschuylen, heeft eene zilveren remonstrantie verveerdigd; zy is in ogivalen styl, en verbeeldt eenen tempel met den *H. Georgius*, voor wiens parochiekerk zy te Antwerpen bestemd is. M. Verschuylen weet de kunst aen de nyverheid toetepassen, en mag buiten twyfel onder het getal onzer goede nyverheids-kunstenaren gerekend worden.

- *Z.K.H. de hertog van Braband* heeft op 10 dezer maend, de gieting bygewoond van twee schoone standbeelden van M.V. Van Hove; *de Nervier* en *de Nerviersche vrouw*, die, aengekocht door den heer Pauwels, voor de gieting, zyn toevertrouwd geworden aen de ondervinding van den heer *Lecherf.* Het is maer sedert korten tyd, dat men in België groote standbeelden giet, en het volledig gelukken biedt dus een groot belang voor de toekomst der standbeeldgietery. De bewerking is zeer goed uitgevallen; *Z.K.H.* heeft die met veel aendacht gevolgd, en zich slechts verwyderd wanneer alles geëindigd was.

Eenige werktuigen van Galileus.

Onder de talryke

Plaet 1. - SCHETS VAN J.-B. HUYSMANS.

verzamelingen van allen aerd die de vlyt der oudheidskundigen heeft vergaderd, zoude men misschien te vergeefs de werktuigen gaen opzoeken die men in de aloude tyden tot meet- of natuerkunde gebruikte; in latere eeuwen, en byzonder naer maten dat men tot de onze nadert, vindt men al meer en meer instrumenten die de natueronderzoekers bezigden als hulpmiddelen der menschelyke zintuigen, om gemakkelyker, juister of inniger de geschapene voorwerpen te onderzoeken, of buitengewoone verschynsels te verwekken.

Grootendeels zyn zulke gereedschappen door de geleerden zelfs verveerdigd, en leveren des te meer belang op dat de handen, die ze maekten of gebruikten, aen mannen toebehoorden wier naem door groote ontdekkingen onsterfelyk is. Dit is voorzeker het geval voor de overblyvende instrumenten van Galileus.

De hierby gedrukte afbeeldsels hebben wy te danken aen onzen talentvollen kunstschilder den heer J.-B. Huysmans, die ze ter plaetse heeft geteekend, en met

de uitnemendste dienstwilligheid ons tot inlichting eene nota, vergezeld met een exemplaer van zyne reisbeschryving van Italië en het Oosten, heeft toegezonden.

De uitstekendste ontdekking van Galileus is misschien wel die der gelyktydigheid of isochronismus van den slinger, welke hy bemerkte by het aenschouwen der hêenen wêerzwieringen van eene lamp hangende aen het gewelf der kathedrale kerk te Pisa. De plaet 1 verbeeldt deze lamp welke van brons is, en aen Vincento Possenti wordt toegeschreven.

Galileus had nauwelyks den ouderdom van 18 jaren bereikt (1672), toen hy de belangryke ontdekking deed, die hy later tot het meten van den tyd toepastte.

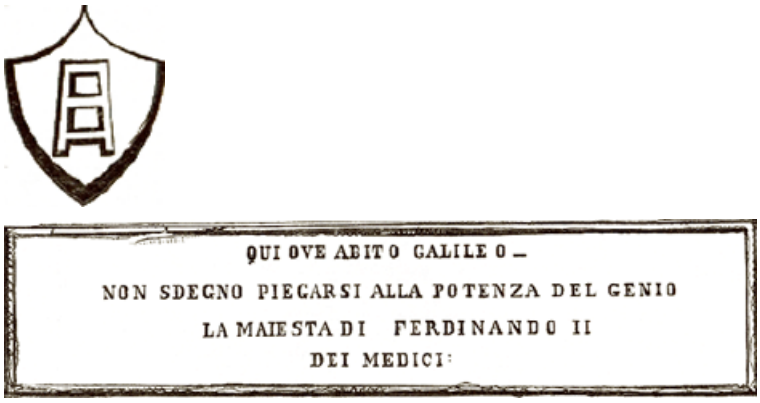
De ontdekking, in gewoone woorden gezegd, bestond in het volgende:

Het een of ander zwaer lichaem aen het einde van eene lange koorde opgehangen en hêen en wêer zwaeijende, maekt eene beweging welke, in uitgestrektheid en rasheid, allengskens vermindert en dit evenrediglyk, zoodanig dat de laetste slingering zoo lang duert als de eerste.

Galileus gebruikte slechts den eenvoudigen slinger, een draed met een lood, wiens slingerende bewegingen hy telde om gedurende zyne sterrekundige waernemingen den tyd te meten. Het was zyn zoon Vincens Galileus die denzelven aen de uerwerken toepastte.

De plaet 2 stelt ons eenen witten marmeren steen voor in den muer boven de deur van het huis dat Galileus eertyds te Florenza bewoonde, geplaetst; het ingekapt

italiaensch opschrift dat men er op leest vertaelt zich als volgt: ‘Hier woonde eertyds Galileus. De majesteit van Ferdinandus II, der Medicissen, ontweerdigde zich niet voor

Pl. 2.

d e macht vat het geestvermogen te buigen.’

De overblyvende werktuigen van Galileus worden bewaerd in het natuerkundige Museum van Florenza, waer men eene nieuwe zael bemerkt aen de nagedachtenis van den grooten man toegewyd, en met deszelfs standbeeld, door Arist. Costoli gemaekt, versierd. Men vindt er zyne twee teleskopen en zynen passer. De eene teleskoop (pl. 3) is

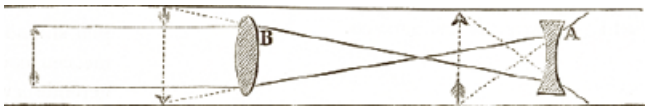

Pl. 3.

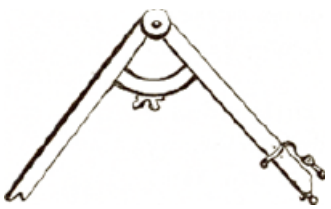

Pl. 4.

eene buis in geel hout; de andere (pl. 4) is met bruin leer overtrokken en met vergulde biezen versiert. Hy verveerdigde deze teleskopen by het zien der verrekykers van den hollandschen brillenmaker Metius die de eerste zienbuis met glazen aen de Staten-Generael in 1609 aenbood. Van over ouds gebruikte men wel zienbuizen, maer zonder glazen. Die van Metius, zoowel als die van Galileus, waren samengesteld uit twee glazen schyven, gelyk onze oude zienbuizen of onze hedendaegsche *jumelles de spectacle.*

Pl. 5.

Pl. 6.

Het glas by de oog, is wederzyds inhollig (pl. 5, A); het glas naer het voorwerp, is wederzyds bol zoo als men ziet B.

Het glas B alleen geeft een afbeeldsel vergroot, en dus nader voorkomende, maer het onderste boven; het glas A, brengt dit afbeeldsel terug recht.

De plaet 6 verbeeldt een passer van Galileus, welken hy oorlogsmanspasser noemde; hy is uit koper gemaekt. Wy hebben aengaende dit werktuig geene verdere inlichtingen bekomen, maer het is denkelyk dat het niet een gewoone passer, maer wel een soort van haek is, dragende op zyne oppervlakte liniën en verdeelingen. Men gebruikte deze instrumenten om meetkundige berekeningen zonder becyfering, alleenlyk op eene grafische wyze te maken. Galileus had dit tuig verveerdigd ten dienste der ingenieurs voor de welke hy eene verhandeling over de versterkingskunde schreef.

By middel van zyne zienbuizen ontdekte onze beroemde sterrekundige de bergen van de maen, de gezelplaneetjes van Jupiter en de vlekken der zon. Hy hield zich ook met schoone kunsten bezig, maer kon in weerwil der poogingen zyns vaders, in het muziek niet gelukken. Verders ondervond hy de wet van het evenredige versnellen der lichamen in het vallen, en hunne gelyke rasheid, niet tegenstaende hunne verschillende zwaerte.

Galileus was een der verdedigers van het wereldstelsel van den kanonik Copernicus, die het zelve ontleende aen de werken van den kardinael Cusa en aen die van Philolaüs, Pythagorischen wysgeer; echter hield hy zich niet te vrede met het als een natuerkundig stelsel voor te

dragen, maer wilde het door de schriftuer bevestigen en zyne tegenstrevers als goddeloozen en ketters bevechten. Hierom werd hy voor de inkwisitie gebracht. Na verscheidene jaren in ballingschap te hebben geleefd op een buitengoed welk hy bezat in den omtrek van Arcetri, werd hy blind, dry jaren vóor zyne dood, en stierf te Florenza in 1641. Zyn borstbeeld door Canova, bevindt zich op de Promotheka van het kapitool te Roomen met het opschrift:

'Galileo Galilei, nato MDLXIV † MDCXLII.'

C. OMMEGANCK.

Antwerpsche Parnas der XVIe en XVIIe eeuwen.
(Vervolg, zie bladz. 121.)

II. Lieven van Brecht.

Lieven Van Brecht[1], of, naer 's tyds gebruik, verlatynd, Laevinus Brechtus of Brechtanus, werd omstreeks het jaer 1515 te Antwerpen geboren.

Waer hy zyne lagere studien deed is onbekend, en weinig of geene byzonderheden heeft men over 's mans leven; het blykt slechts dat hy later een kweekeling was in het kollegie van den *Valk* te Loven, vanwaer hy reeds vroegtyds in het klooster der minderbroeders rekollekten, ter zelfder stede, trad.

De beoefening der latynsche dichtkunde werd, te midden zyner ambtsbezigheden, zyne eenige uitspanning; en hoe veel gemak hy in de versvorming bezat, blykt uit de ongedwongenen vloeijendheid welke men in zyne dichtstukken aentreft.

Ten jare 1548 voerde hy, in reeds genaemd kollegie van den *Valk*, een treurspel in vyf bedryven ten tooneele, met name *Euripus*, *kristelyk treurspel over de onstandvastigheid des menschelyken levens*[2].

De *Dramatis personae* zyn de volgende:

Venus en *Cupido*, in duivelsche gedaente gedurende het eerste, vierde en vyfde, - in menschelyke en prachtig opgetooid, gedurende het tweede en derde bedryf.

De jonge *Euripus*, eerst als een arme reizer omhuld, daerna in kostbare kleederen, welke hem door Cupido bezorgd worden; eindelyk, deszelfs ziel, gansch zwart, afschuwelyk en geketend.

De *Vrees Gods*, onder de gedaente van eenen ouderling, met witten baerd en in priesterlyk gewaed.

De *Tyd van genade*, een gevleugeld wicht, als een engel, met eenen zandlooper in de hand.

De *Dood*, met eenen schicht gewapend.

De *Pest*, sleepdraegster des doods, met boog en pylen.

Rei van *kryschers.*

Rei van *duivelen.*

Euripus, luisterend naer den raed der Vreese Gods, is den weg der deugd ingeslagen, iets wat Venus maer gansch niet aenstaet, ook treedt zy op, bitterlyk aen Cupido over zulke afwyking van harer zyde klagend:

'Siccine, Cupido, spiritu afflatus novo,
Euripus esse noster amens desiit,
Ducemque sequutus tetricum Dei Metum;
Evasit ungues ille nostros improbus...

(1) Ik begryp niet waerom PAQUOT hem te *Brecht* wil geboren hebben, evenmin als hy ANNA BYNS van *Binch* herkomstig maekt: waer blyven dan de familienamen?

(2) *Euripus*, *tragaedia christiana*, autore F. LIVINO BRECHTO, antverpiensi é familia Franciscana Louaniensi.

- Evasit, inquis? (zegt Cupido) Non, per atras Cerberi
Ditisque fauces: sed calore improvido
Repente tactus (ut juventus assolet),
Patere coeli regna iam putat sibi...'

en hy besluit met te verklaren dat hy zoo iets niet dulden zal. Veel moeite heeft hy niet noodig om Euripus over te halen, die wel van goeden wil is, doch tevens al te zwak om den aenlokselen der ondeugd te wederstaen. Een hevige stryd doet zich nu op tusschen Venus en Cupido, ter eenre, de Vrees Gods en den Tyd van genade, ter andere zyde. Euripus staet te midden. Lang aerzelt hy om langs dezen of genen kant over te hellen; doch het kwaed, met zyne verleidende bekoringen behaelt den zegeprael. Euripus stort zich in het verderf. De Dood, gevolgd door de Pest, treft schielyk den ongelukkige, en hy wordt in het diepste der hel nedergeplotst. Het vyfde bedryf heeft dan ook in de hel plaets. De ziel van Euripus wordt er hevig door de hellevegen en duivelen gefolterd, en zelfs door hare verlyders, op eene smadelyke wyze bespot. Zy berouwt zich te vergeefs over haren afval; te vergeefs vaert zy tegen haer lichaem uit:

'Vah, putre corpus; vah, cadaver foetidum,
Dignum quod omnes vultures, corvi, canes
Lupique carpant, mordeant, rodant, vorent,
Mihi quod malorum caussa poene es unica....'

Het is te laet; de straf moet eeuwig duren, en niet zonder reden, huilt ten slotte de ongelukkige ziel.

'Vae, vae mihi! vae, vae mihi! vae, vae mihi!'

Ziedaer, in korte woorden, het onderwerp der tragaedie, en, hoe door en door ook hetzelve, van byna de schepping der wereld af, behandeld is geweest, men kan niet ontkennen dat van Brecht het op eene zeer eigenaerdige wyze heeft voorgesteld. Het plan is zeer eenvoudig uitgebreid; de knoop behendig ingewikkeld, en de ontwikkeling even behendig aengebragt; deze ontwikkeling geschiedt op het einde des vierden bedryfs, met den dood van Euripus: het vyfde bedryf is dus gansch overtollig; maer de dichter wilde eens dadelyk en met levende kleuren afmalen hoe het in de hel met eenen verdoemden al gestaen en gelegen is, en waerlyk, hy kwyt zich zoo wel van zyne taek dat, indien het schouwburg in den *Valk* de middelen van *mise en scène* onzer huidige tooneelen bezat, dit vyfde bedryf voorzeker menigen

toeschouwer (men vergeve my de uitdrukking), het kiekenvleesch zal hebben doen krygen.

Bestatigen wy hier nog, ter loops, dat het treurspel van Van Brecht, met zyne chooren, geheel en al op den leest van de tragaediën Seneca's geschoeid is. Het is dus te verwonderen dat de schryver zich later zoo zeer beklaegde over de neiging zyner tydgenoten tot der ouden nabootsing. ‘Onze letterkundigen zegt hy in den opdragtsbrief van den doodstryd der HH. Marcus en Marcellianus, spreken nergens meer als van Homerus, Virgilius, Cicero, Aristophanes en Euripides, en de schilders, de steenkappers, de beeldhouwers, de stikwerkers en de goudsmeden denken maer enkel meer aen ons de geschiedenis, de daden, de zeden en de gedenkteekenen der ouden voor oogen te stellen.. doch, voegt hy er by, nu het toch zoo is zal ik ook maer wat ouds opdisschen, en my naer den gemeenen trant schikken.’

Wat tael en versbouw van *Euripus* betreft, deze zyn, in het algemeen, zorgvuldig bearbeid, hier en daer geeft de laetstgenoemde wat al te zeer blyken der daedveerdigheid van den dichter, en levert de eerste eenige bastaerduitdrukkingen op. Van Brecht vraegt er zelf verschooning om in zyne narede, en wel in name der kristelyke liefde.

‘Precor inde cunctos, si quid illatinius,
Minusve cultum vel decorum occurrerit
In actione non pusilli temporis
Animo velitis devorare candido,
Ut christiana dictat ultro charitas.’

Het gewrocht is opgedragen aen vorst Joris van Oostenryk, bisschop van Luik, hertog van Bulio, graef van Loon. De goedkeuring gegeven door de kanselry der Leuvensche akademie en onderteekend door den bekenden Ruard Tapper, noemt het een zeer geleerd en godvruchtig boek, dat met veel nut zal worden uitgegeven en der jeugd in de scholen voorgelezen.

Dat hetzelve, des tyds, magtig veel byval vond, blykt uit de vyf uitgaven, welke er in korte jaren van verschenen, namelyk te Leuven by Martinus Rotharius 1549 in 12°, ibid. P. Phalesius en M. Rotharius 1550; te Keulen, by J. Genepaeus 1555 in 12°; ibid. Joan Waen, 1556 in 12°, ibid. Rutgeert Velpius 1568, in 12°.

De overige werken van Brechtus zyn:

1° *Sylva piorum carminum*,’ opgedragen aen Guilielmus à Pictavia, aartsdiaken van Famennes, benoemden bisschop van St. Omaers, en gedrukt te Loven by Reynier Velpius 1555. in-12°. Hetzelve bezat zeven en dertig zangen, zoo lier- als treurliederen, leerspraken en anderen. In een aental dezer gedichten is er wederom kwestie van de hel, het geliefkoosde voorwerp des schryvers, en voorwaer, zoo de goede pater eenigen tyd zyns levens in de hel doorgebragt had, zou hy over derzelver gelegenheid niet beter kunnen spreken als hy doet; ten voorbeelde de volgende versen uit ‘den brief der duivelen aen de minnaers dezer wereld:’

‘..... (Vos) mortuos
Regaliter tractabimus,
Pro floridis nam vestibus
Mundique pompis, vos graves
Candentis aeris laminae
Flammis adurent stridulis.
Pro saeculari gloria
Eritis perenne opprobrium

In infimum mersi lacum
Subter cloacas Tartari.
Pro dissolutis gressibus
Saltare cum Proserpina
(Flagris adacti flammeis)
Furiisque compellemini.
Pro cantilenis lubricis
Vae personabit horridum,
Lamenta, planctus, verbera,
Blasphemiaeque perpetes.
Pro delicatis ferculis,
Angues, colubros, dipsadas,
Coenum palustre et stercora
Prunasque devorabitis.
Condigna demum pocula
Lauto dabuntur gutturi,
Nam fel draconum et aspidum
Mistum bibetis sulphure.....'

2° '*Carmen quo Christus in cruce extensus ac sanguinolentus cum peccatore expostulat et eundem ad poenitentiam invitat:*' een treurdicht dat zich achter de tweespraek: '*de Isaaci immolatione*' van Philicinus bevindt. Antwerpen, J. Steelsius, 1543. in-12.

3° Een lofdicht op Anna Byns gedrukt aen het hoofd van hare *Refereinen*, in de uitgaven van 1559 en 1646.

Verders gaf onze dichter in het licht: '*Eene gedenkwaerdige geschiedenis*, *behelzende den doodstryd van eenige doorluchtige martelaren*, *met andere zaken op eene wyze godsvrucht gegrondvest en waerdig om gelezen te worden*, (*door eenen onbekenden schryver*) *met eene voorrede en eenige godvruchtige gedichten*, *opgedragen aen Viglius van Zuichem*(1). Loven, Mart. Rotarius. 1551. in-12.

Paquot meldt nog: '*Vita beatae Christinae virginis cognomento mirabilis*, *auctore Thomâ Cantipratano*, *ad operis decorem verbis sententiisque locupletata a F. Levino Brechto.*' Handschrift in de abdy van St-Marten te Loven.

P. Van Brecht stierf gardiaen in het klooster van Mechelen, den 19 september 1558.

(*Wordt voortgezet.*)

J. WOUTERSZ.

(1) *Memorabilis historia complectens agones illustrium aliquot martyrum, etc.*

Over eenige verouderde woorden en vormen der Nederduitsche tael.

(Vervolg zie bl. 115, 124, 140 en 158 dezes jaergangs).

V.

De woorden *froh* en *unfroh* werden oudtyds vertaeld door *vro* en *onvro.* Zoo leest men in de Rymkronyk van Melis Stoke, vierde boek, vers 406 &c.

> Oec weet ic wel dats niet gebrac,
> Dattie van Holland vochten so,
> Dats de Grave was wel *vro*,
> Ente Vriesen begonsten wiken.

'Ook weet ik wel, dat het niet ontbrak, dat die van Holland zoo vochten, dat de graef wel vrolyk was, en de Vriezen begonnen te wyken.'

En in Reinaert, vers 1048.

> Doe wart Tiebert *vro*, ende in hogen,
> Ende riep: al heil, wil God, edel vogel.

'Toen werd Tibert bly en verheugd, en riep: al heil, zoo 't God wil, edele vogel.'

Vers 983.

> Dien conine wart dat herte *onvro.*

'Den koning werd het hert bedroefd.'

Voor *buchstabe*, boekstave:

Vers 459 &c.

> Dus spraken die *boecstave*
> An den sarc op den grave.

'Dus spraken de letters aen den zerk op het graf.'

Menige andere woorden zyn er, die de Duitschen behouden hebben, en die ons zyn ontgaen. De Engelschen ook hebben er vele, die wy ook hadden, maer die in onbruik geraekt zyn. Ik zal er maer eenige meer van aenhalen.

In het engelsch wordt het woord *anders* vertaeld door *else*, en in het deensch door *ellers.* Het oud vlaemsch *el* behoort aen den zelfden stam en heeft dezelfde beteekenis

Vers 569 &c.

> Die moet ic eten, dor den noot,
> Als ic *el* niet mach gewinnen.

'Die moet ik eten, door den nood, als ik anders niets kan winnen.'

Vers 3245.

> Dit waren de woorden en niet *el.*

Het engelsch woord *fear*, vrees, werd oudtyds vertaeld door *vare*, waervan *gevaer*, en *vervaerdheid* afstammen:

Vers 2298 &c.

> Ooc seide soet bi sulken lijctekine,
> Die ic kende so waer,
> Dat mi alle mine haer
> Opwaert stonden, van groten *vare.*

'Ook zegde zy het by zulke waerteekens, die ik kende zoo waer, dat my alle myne haren opwaerts stonden van groote vrees.'

Vers 2826.

> Hine wiste wat doen van *vare.*

Hy wist niet wat te doen, van vrees.

Quean in 't engelsch wil zeggen een slecht vrouwmensch, welk men niet moet verwarren met *queen*, koningin. In het oud vlaemsch zegde men *quene.*

Vers 6342 &c.

> Die lelike *quenen*, met sterken steven,
> Hadden ons so gerne gesmeten!

'De leelike wyven, met sterke staven, hadden ons zoo geerne geslagen.'

Smijten wordt ook gebruikt voor *slaen.* Zie het engelsch *to smite*, treffen.

Om een gezegde van iemand aen te halen, gebruiken de Engelsch *quoth he*, *zegde hy.* Dit verbum bestond in het oudvlaemsch onder den vorm van *quedden*, en meent *aenspreken.* Zoo komt het in Reinaert voor:

Vers 1106 &c.

> Neen, lieve neve, sprac Reinaert,
> Sulc mochte ons gemoeten,
> Hi soude ons *quedden* ende groeten.

'Neen, lieve neef, sprak Reinaerd, zulk een mogt ons ontmoeten, die ons zou aenspreken en groeten.'

De Denen hebben *quoede*, zingen, dichten.

Voor het woord *waerom* had het oudvlaemsch *twi*, welk in verband staet met het engelsch *why:*

Vers 1195 &c.

> O wi! Tibert, *twi* sidi blode?

'O wee! Tibert, waerom zyt gy bevreesd.'

Vers 2323 &c.

> Het was te spade, ic seggu *twi*:
> Si die voren waren vri,
> Sullen sonder wederkeer,
> Sin eigin bliven emmermeer.

‘Het was te laet; ik zeg u waerom: zy die te voren vry waren, zullen zonder wederkeer, zyn eigendom blyven immermeer.’

Er is een zeker getal woorden, die in het duitsch, het engelsch en het vlaemsch, byna eender zyn, en die, mits eene kleine verandering, van een dier talen tot de anderen kunnen overgebragt worden. Zoo wordt, by voorbeeld, de zamenvoeging der dry letters *oud*, in vlaemsche woorden, in *alt* of *old* veranderd, om er duitsche, en in *old*, om er engelsche van te maken. De volgende lyst zal dit duidelyk doen begrypen:

VLAEMSCH.	DUITSCH.	ENGELSCH.
Oud.	Alt.	Old.
Goud.	Gold.	Gold.
Koud.	Kalt.	Cold.
Vouwen.	Falten.	To fold.
Houden.	Halten.	To hold *&c.*

En, gelyk van zelf spreekt, is het omgekeerde insgelyks waer; want, als men van *oud*, *alt* en *old* kan maken, moet men ook van *alt* en *old*, *oud* kunnen vormen. Dit is toch niet altyd het geval. Men kan, ten byspel, niet zeggen *een boud man* in plaets van *een moedig man*, noch *onder de moude* in plaets van *onder de aerde*, alhoewel men in 't

engelsch *mould* grond, en *bold* dapper, zegt. Deze woorden bestaen nogtans in het vlaemsch, maer men mag ze niet, meer gebruiken. In de oude schryvers treft men ze zeer dikwyls aen. By voorbeeld, in Reinaerd:

Vers 465 &c.

> Nu leget Coppe *onder mouden.*

En in Melis Stoke's Rymkronyk, V^{e} boek:

Vers 1036 &c.

> De grave gaf orlof sinen lieden;
> Entie heren hem berieden
> Dat si den grave Florens souden
> Aen de reise brengen ter *mouden.*

'De graef gaf zyne lieden verlof; en de heeren rieden hem, dat hy graef Floris op de reis zouden ter aerde brengen, *dit is* begraven.'

Voor het woord *bold*, hadden wy er insgelyks een, dat er de bediedenis nauwkeurig van uitdrukte. Zoo vinden wy in Reinaerd:

Vers 2092 &c.

> So dedic des derden dages mee,
> Ende ic wart *bouder* en koener,
> Ende verbeet vogels en hoener,
> Ende gansen, daer ic se vant.

'Zoo deed ik den derden dag meer, en ik werd moediger en koener, en verscheurde vogels en hoenders, en ganzen, daer ik ze vond?

Vers 1768 &c.

> Reinaert ginc in dien gelate,
> Ende in al so *bouden* gebare,
> Gelijc of hi sconinx sone ware,
> Ende hi niet en hadde misdaen.

'Reinaerd ging met zulk een gelaet en een zoo stout gebaer, als of hy 's konings zoon ware, en niets hadde misdaen.'

Er zyn menigvuldige andere woorden die echt vlaemsch zyn, door andere volken uit het vlaemsch overgenomen en by hun het burgerregt verkregen, terwyl wy ze veronachtzaemd en verloren hebben. Soms is het ook wel eens gebeurd, dat zy, met een vreemd kleed, weder by ons ingedrongen zyn, en wy ze, natuerlyk, met eene dubbele beleefdheid onthaeld hebben.

Ik zal, om dit hoofdstuk te sluiten, er maer een byspel, of voorbeeld, van aenvoeren. Het woord *wagen*, was eertyds een rytuig met vier wielen, onverschillig van welken aerd. Zoo had men een *postwagen*, een *heerenwagen*, een *lastwagen.* Thans bediedt het slechts een rytuig om goederen mede te vervoeren. In dien zin hebben het de Engelschen overgenomen, het echter wyzigende in *waggon.* De Franschen hebben het den Engelschen ontleend, en aldus is het by ons wedergekomen in eenen engelschen vorm met eene fransche uitspraek. Wanneer

wy in een rytuig der derde klas op den spoorweg willen reizen, dan vragen wy eenen *waggon*, met de klemtoon op de laetste lettergreep.

L. VLEESCHOUWER.

Het groot orgel in de s^{t} Pauluskerk te Frankfort aen de Main.

Er bestaen reeds in Duitschland en Zwitserland verscheidene orgels van buitengewoone grootte, doch ongetwyfeld is dat der St-Pauluskerk, hetwelk wy zelfs hebben kunnen bewonderen, een der voornaemste.

Dit orgel komt uit het fabriek van M.E. Walker te Kanstadt (Wurtemberg), en heeft, na vyf jaren bearbeiding, 30,000 guldens gekost. Het is aen het orgel van St-Pauluskerk, dat Walker de beroemdheid verschuldigd is, welke hy thans geniet; sedert het tydstip dat hy dit verveerdigd heeft (1833), heeft hy er meer dan 30 geplaetst.

Dit merkweerdig speeltuig bevat vyf-en-zeventig registers die ter rechter- en ter linker zyde en voor den lessenaer geplaetst zyn. De gewoone groote orgels hebben wel eens vier of vyf handklawieren; in dit is het getal op dry verminderd, maer men heeft er twee pedaelklawieren.

Wanneer men al de registers in werking stelt, worden de blaesbalgen, twaelf in getal, door dry persoonen in beweging gebracht. Het orgel staet op orkesttoon.

Wy laten hier de dispositie van hetzelve volgen:

Groot orgel.

Principael	van 16 voet
Hooge majeur	van 16 voet
Viola di gamba	van 16 voet
Corne de chamois	van 8 voet
Quinte	van 5 voet
Holfluit	van 4 voet
Tiers	van 4 voet
Veldfluit	van 2 voet
Tiers	van 1 voet ⅗
Cornet	van 10 voet
Scharf	van 1 voet
Untersatz	van 32 voet
Viola majeur	van 16 voet
Octaef	van 8 voet
Fluit	van 8 voet
Octaef	van 4 voet
Figura	van 4 voet
Quinte	van 2 voet
Octaef	van 2 voet
Octaef	van 1 voet

Fourniture	van 2 voet
Bombarde	van 16 voet
Trompet	van 16 voet

Tweede klawier.

Principael	van 8 voet
Salicionael	van 8 voet
Bourdon	van 8 voet
Quinte	van 8 voet
Fluit	van 4 voet
Quinte	van 2 voet ⅓
Fourniture	van 2 voet
Bourdon	van 16 voet
Dolce	van 8 voet
Quintatoon	van 8 voet
Octaef	van 4 voet
Fluit	van 4 voet
Octaef	van 2 voet
Menschelyke stem (vox humane)	van 8 voet
Trombone	van 8 voet

Derde klawier.

Principael	van 8 voet
Bourdon	van 8 voet
Harmonica	van 8 voet
Fluit	van 4 voet
Flautino	van 2 voet
Bourdon	van 4 voet
Physharmonika	van 8 voet
Quintatoon	van 16 voet
Holfluit	van 8 voet
Dobbel fluit	van 8 voet
Liefde fluit	van 4 voet
Dolcinino	van 4 voet
Nasard	van 2 voet
Hautbois	van 2 voet

Pedaelklawieren.
Bovenklawier.

Principael	van 16 voet
Contrebasse	van 32 voet
Octaef	van 16 voet
Octaef	van 8 voet
Quinte	van 8 voet
Octaef	van 4 voet
Trompet	van 8 voet
Cornettino	van 2 voet
Onder-bas	van 32 voet
Viola	van 16 voet
Quinte	van 16 voet
Violoncel	van 8 voet
Bombarde	van 16 voet
Clairon	van 4 voet

Onderklawier.

Bourdon	van 10 voet
Principael	van 8 voet
Fluit	van 4 voet
Viola	van 16 voet
Fluit	van 8 voet
Veldfluit	van 2 voet
Basson	van 16 voet

Er is nog een byzonder register: 1° voor het crescendo op het tweede en derde klawier, en 2° voor het crescendo op het physharmonika. Uit deze bewerking kan de lezer zien hoe menigvuldige en ryke effekten de organist uit dit orgel trekken kan. De *vox humane*, *haut bois*, basson, violoncel, viola, zyn spelen die byzonder voor de toehoorders zielroerend zyn.

EDOUARD GREGOIR.

De Vlaemsche maegd
By Van Duyses graf.

De nacht had 't aerderyk met stilte omtogen,
De maen dreef langzaem aen den hemel voort,
Als schonk zy eenen blik van mededoogen

Van op haer' troon aen 't stil en eenzaem oord,
Waer by der graven treurge wilgenboomen
De dichter rondwaert om zyn' droom te droomen,
En de geheime tael der schimmen hoort.

Hy luisterde met weemoed op de klachten,
Welk' hem van by een open grafput brachten
De teedre toonen van de Vlaemsche Maegd,
Die dáer, in 't lange rouwgewaed gezeten,
Den vaderlande weêr eens rond laet weten
Om wien ze op Vlaendrens kerkhof bitter klaegt.

'Alwêer een doodskloktoon in Vlaendrenland!...
Hebt g'hem gehoord? - Hy ging van strand tot strand;
't Was Nederland, een rampaenzeggend klinken,
Die my nog dieper in myn' rouw deed zinken;
Hy riep me op nieuw by 't delven van dit graf,
Waer ik het zielloos overschot des braven,
Dien God my voor beschermer, wreker gaf,
En die hoog voerde myn lettren gloriestaf,
Ga onder killen aerdhoop zien begraven.

O vlaemsche land! bestemd om steeds te treuren
Of om volksrechten u ontroofd of roem!
Ontluikt dan in uw' schoot een eedle bloem,
Die boven smaed het hoofd nog op durft beuren;
Dier hebt ge d'arm des doods die onverwachts
Ons, als het onweêr, als de dief des nachts
Den schat, den luister van het hoofd komt scheuren
Zoo trouwe wacht om myn bestreden troon!
Hem vloeit reeds op zyn graf myn' traen tot loon!
Is 't niet genoeg dat van het lauwe zuiden
De lucht in Vlaendrens schoot den adem stikt?
Dat 't dietsche woord, welk ooit zoo trotsch kon luiden
Tot schrik des vyands en myn hert verkwikt,
Moet als onedel en misdadig zwygen?
Dat vreemde tael hier prykt met lauwertwygen
En 't dietsch geslacht aen myne zyde ontrukt?
Een kamper dorst kloek voor myne eer opstygen:
'k Heb voor zyn graf weêr lauweren geplukt!

Hy stond als dapper schildknaep aen myn' zyden
Alom zoo fel bestoken door 's vreemden schicht.
Het hielp my, hem in 't bitterst van myn lyden,
In heilgen drift den vyand in 't gezicht
Te vliegen zien; hem hooren 't krygssein steken
Om Vlaenderens geschondene eer te wreken.
Mocht hy niet droomen 't graf te zien opbreken,
Waerin de ontaerde Belg te sluimren ligt?

Het land met vaedren macht en spraek herboren,
Om als voorheen Europa voor te gloren,
Als lichtbaek der beschaving, was zyn droom.
En daerom daelde hy der eeuwen stroom
De dooden wekkend af, en deed hen ons herleven
Door machtge veder in zyn moedig lied,
Dat, hoe de vreemde ons roemboek deed te niet,
's Verleden glans, herschapen, ons komt geven;
Vlaemsch België ons in Artevelde biedt.

Of wel het hief zich zacht den lande zingend
Van 't schoon der deugd en der weldadigheid;
Het golven van der ziele bitterheid
En rouw en ramp door liefdetoon omstringend;
Een zang van lof voor elke vrome daed;
Voor ondeugd kwam een strenge toon van smaed
Steeds diepgevoeld van zyne snaren klinken.
Mogt voor zyn land of volk de heilzon blinken,
Zyn lied klonk aenstonds vrolyk bovenmaet.

Waer zyn de vrome dichters van het goede,
Die, hemellichten op der volken baen,
Hen in den bangen tocht te voren gaen,
Der deugden kroone in hand, of 's euvels roede?
't Zyn gidsen der beschavingszon voor 't volk;
Zy beuren 't op uit den vernederingskolk,
Herroepen uit het graf het grootsch verleden
Tot les en tot verwyt van 't eerloos heden:
Der zangen luit is ook een hemelstolk.

En thans, na zoo rampzalig harpebreken,
Gelyk sinds kort het arme Vlaendren trof,
Dat, diepgebogen in versmadingsstof,
Zoo noodig heeft dat stemmen moed in spreken
Aen 't moedloos hert; - daer sluit de dood den mond,
Wiens hooge klanken en wiens achtbre woorden
Aen Rhyn- en Maes- gelyk aen Scheldeboorden,
Eerbiedig 't dietsche volk te aenhooren stond,
En 't groot germaensch geslacht zyns weerdig vond!

Vlaemsch Belgies opstaen! wat brengt ge onheil mede
Aen de eedle boden van uw' dageraed!
Miskenning van den landzaet, 's vreemden smaed,

Den angstgen stryd en zonder zeges vrede,
En 't vroege graf, des eeretroons ter stede.
o Willems, Ledeganck, Van Duyse, wapenbroêrs,
Die God tot myn herstelling wou verleenen,
By uw grafzuilentrits kom ik steeds weenen,
Omhangen, troostloos, met des rouwnachts floers!

Ach, troostloos! - Neen, toch - Vlaendren, ge hebt zyn werken!
Zyn woord zal u in deugd en moed versterken.
Zyn eedle ziel naemt ge in uw kringen aen,
Die moedig dorst de dietsche harpe slaen
Van eeuwen her en nog om my komt staen,
o Maerlants kroost! - En ziet, wat nadert
Daer een ontelbaer, moedig heir? 't Vergadert
Op 's mans lykstatie, die steeds streed voor my!
't Zweert op zyn graf, te stryden zoo als hy.'

P. VAN HEERNE.

Vyf-en-twintigste verjaerdag der dood van den Antwerpschen toondichter J.F.J. Janssens.

In de laetste aflevering hebben wy gemeld dat er te Antwerpen, eene kommissie zich heeft gevormd ten einde eene hulde te bewyzen aen de nagedachtenis van den te lang miskenden toondichter J.F.J. Janssens; geerne ruimen wy hier eene plaets in voor den omzendbrief welken, te dezer gelegenheid, den inwooneren van Antwerpen is toegestuerd geworden:

MEDEBURGERS,

Sedert onheugelyke tyden hebben de kunsten hunnen zetel in de stad Antwerpen gevestigd. Niet alleen de beeldende kunsten, maer ook de muziekkunst, hebben er eenen hoogen trap van volmaektheid bereikt. Indien ter eener zyde, de eerste met fierheid wyzen op de namen van APPELMANS, MASSYS, FLORIS, DE VOS, VAN NOORT, RUBENS, JORDAENS, VAN DYCK, QUELLIN, TENIERS, BROUWER, CRAESBEECK, RYCKAERT, HERREYNS, OMMEGANCK, enz., zoo toont de laetste, van haren kant, de roemryke namen VAN OCKEGHEM, JOOSKEN DESPRÈS, OBRECHT, COCKX, BARBE, TURNHOUT, DUCIS, CLEMENT, BERCHEM, CANIS, VERDONCK, LUPI, WAELRANT, VAN DER MEULEN, PEVERNAGIUS, in één woord, al de leden van dit schitterend Koor, 't welk, volgens de getuigenis van een bevoegd rechter, den heer F.-J. FÉTIS, *de bakermat was niet alleen der belgische muziekschool*, *maer van al de muziekscholen van Europa.*

GOSSEC was de laetste glans van 't Koor van Antwerpen; later werd die groote school vernietigd, en er bleef ons slechts de overlevering van een onvergelykbaer verleden.

Plotselings, in het midden der onverschilligheid, die zich, in het begin dezer eeuw, van de geesten had meester gemaekt, veropenbaerde zich het talent van twee jeugdige toondichters; - de kieschheid wederhoudt ons den naem van een hunner (thans nog in leven), te melden; - de andere was de notaris J.-F.-J. JANSSENS, aen wiens nagedachtenis de stad Antwerpen eene plechtige hulde wil bewyzen.

Vol yver, aenspraek makend op eene schoone toekomst, bracht hy het zyne by, om, voor zyne medeburgeren, eene baen te heropenen, waerin hunne voorvaderen meer dan éenen zegeprael hadden behaeld. Onvermoeibaer in den arbeid, zag

men hem, buiten zyne ambtelyke bezigheden, te gelyken tyde, de bedieningen waernemen van Bestuerder der Harmoniemaetschappy, van Orkestmeester in St-Jacobskerk en van Kapitein van de muziek der burgerwacht van Antwerpen; zyne scheppingskracht was groot: in min dan tien jaren, dichtte hy vyf missen, een aenzienlyk getal motetten, dry operas, symphonies, kooren, in één woord, al die muziekstukken, welke hem eensdags de goedkeuring van LE SUEUR en BOÏELDIEU verwierven. Wy willen de verdiensten van onzen stadgenoot niet overdryven, maer wy mogen met gerustheid zeggen, dat hy grootelyks tot den vooruitgang der belgische muziekschool heeft bygedragen.

Vyf-en-twintig jaren zullen er, op 3 February 1860, sedert de dood van JANSSENS zyn vervlogen; en deze dag, waerop de toondichter zyne liefde voor de kunst met zyn leven betaelde, zal aen eene dankbetuiging zyn toegewyd.

Eene Kommissie heeft zich gevormd; zy heeft besloten:

1° Op 3 February 1860, eene plechtige Misse in de Hoofdkerk van Antwerpen te laten celebreren;

2° De verspreide werken van JANSSENS te vergaderen, en de verzameling ervan ter openbare Bibliotheek van Antwerpen te plaetsen;

3° Een Gedenkteeken aen JANSSENS op te rechten; dit laetste in geval de ingeschrevene sommen zulks toelaten.

MEDEBURGERS,

Onze Kommissie doet eenen oproep aen uwe vaderlandsliefde: eene inschryvingslyst zal u aengeboden worden en uwe ondersteuning zal niet ontbreken, wanneer het er op aen komt, het talent te vieren; door uwe medewerking, zult gy eene hulde bewyzen niet alleen aen de nagedachtenis van een uwer landgenooten, maer ook aen de hedendaegsche belgische muziekkunst, waervan JANSSENS, buiten twyfel, een der weerdigste vertegenwoordigers is.

De Kommissie,

DE 1ste SEKRETARIS,
P. GÉNARD, *Onder-Bibliothekaris der stad.*

DE 1ste VOORZITTER, CH.s WILMOTTE, *Gemeenteraed*, *Voorzitter der Muziekafdeeling van het Verbond voor Kunsten.*

DE 2de SEKRETARIS, JACOBS-BEECKMANS, *Lid der Kommissie der Muziekschool.*

DE 2de VOORZITTER,
H. SIMON. *Toondichter.*

DE SCHATBEWAERDER,
MUSCAR, *Lid der Kommissie der Muziekschool.*

DE LEDEN:

F.-G. AERTS, *Orkestmeester van St-Pauluskerk.* - J.-J. BESSEMS, *Orkestmeester van O.-L.-Vrouwekerk.* - S. BLEREAU, *Notaris.* - FRANÇOIS A. CALLAERTS, *Bestuerder der Muziekafdeeling van het Verbond voor Kunsten.* - Ridder LEO DE BURBURE, *Toondichter.* - J. DU FIEF, *Bestuerlid der Muziekafdeeling van het Verbond voor Kunsten.* - GOOVAERTS-VAN DEN WOUWER, *Werkend Lid der Koninklyke Harmoniemaetschappy.* - F. GRISAR, *Gemeenteraed*, *Bestuerlid der Koninklyke Harmoniemaetschappy.* - G.e STORMS. - JACQ. STORMS. - ÉD.

THIBAUT, *Bestuerlid der Muziekafdeeling van het Verbond voor Kunsten.* - FERD.
VAN HAL, *Bestuerlid der Koninklyke Harmoniemaetschappy.*